ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 1
MARDI
1er MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5.00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.272 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.272

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՀԵՊՐՈՆԷՆ ԵՏՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ – ԱՐԱԲ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԱԾ

ՀԱԿԱՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՈՉՐԱՓՈՐՁ ՊԷՏՐՈՒԹԻ ՄՕՏ

Կիրակի առաւօտ, պատարագի ժամուն է որ ռումբ մը կը պայթէր Պէյրութի հիւանդ՝ Զուք Միքայէլի Նթր - Տամ տը լա Տէլիվրանս եկեղեցւոյ վտանգին տակ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 9 մեռեալ ևս չուրջ 50 վիրաւորներ կային եւ յուզումը մեծ էր: Վարչապետ Լաֆիք Հարիրիի համար «փորձ մըն է քօղարկելու համար Հեզբոլլահի ջարդը», ինչ որ անուղղակի հեղինակ մըն ալ կը մատնանշէ: Զոհերուն մէջ կան 4 տարու աղջնակ մը եւ բազմաթիւ կիներ: Պատարագիչ քահանան ծանրօրէն վիրաւորուած է: Այս ոճրափորձը, որ առաջինն է իր տեսակին մէջ (ցարդ ազօթատեղիի մը դէմ ոչ մէկ արարք գործուած էր) կը պատահի Պապին Լիբանան այցելութենէն երեք ամիս առաջ: Մարոնի պատրիարքը՝ Սֆէյր չէ ծածկած իր յուզումը չեշտելով. - «Լիբանանի պատերազմին ամէնէն բուռն օրերուն, երբեք յարձակում չէ գործուած եկեղեցիի մը դէմ»: Յիշենք որ մարոնի եկեղեցին հիմնուած է Դ. դարուն Մարոն ճգնաւորին կողմէ: Կաթողիկէ, Մարոնիները Անտիոքի ծէսը կը դաւանին, միշտ կապուած մնալով Հռոմի: Բնակչութեան 23%-ը կը կազմեն: Ինքնավար պատրիարքութիւն մը ունին 685-էն ի վեր: 1943-էն ի վեր, միշտ Մարոնիի մը կ'ի՛նչնայ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնը:

*
**

Այս ոճրափորձը որ կը պատահէր Հեզբոլլահի անորակելի ջարդէն 48 ժամ ետք, չտեղու համար չարունակութիւնն է անոր, այլ խօսքով, գործն է մարդոց, որ կողմին ալ պատկանին որոնք չեն ուզեր որ Մերձաւոր Արեւելքը հանդարտի:

Հեզբոլլահ սպանդին հետեւանքները ծանր կը մնան եւ Իսրայէլի ձեռք առած «մխիթարական» միջոցները դոհացում չեն տար Պաղեստինցիներուն: Մէկայն քանի մը տողով կրցած էինք այս ոճրափորձին լուրը տալ մեր նախորդ թիւով: Ցեղապետին մանրամասնութիւններ կը պուէին: Արարքը գործուած էր վայր մը որ կը կոչուի՝ «Պատրիարքներու դամբան» եւ սրբավայր մըն է երեք կրօնքներուն համար: Հոն, կ'ազօթէին Պաղեստինցիները երբ ներս խուժած է Իսրայէլցի մը եւ կրակ բացած: Առաջին հաշուեկշիռը կը ծանրանար եւ յետագային կը ճշդուէր որ 52 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր: Իսրայէլցին կը պատկանէր Իսրայէլեան ցեղապետ Քահանայապետական Քաշ Յարժումին: Բժիշկ, տոքթ. Կոլտշթայն Իսրայէլ գաղթած էր Միացեալ - Նահանգներէն եւ Ռապինէն սկսեալ, Իսրայէլի ղեկավարները անմիջապէս հոդեկան հիւանդ (փսիխոփաթ) որակեցին մարդասպանը, որպէսզի չեչտուի Ղազդղիս անհատի մը գործն ըլլալը եւ ոչ թէ կանխամտածուած եւ կազմակերպուած ոճիր մը: Թէեւ այս երկրորդ վարկածը աւելի հաւանական կը նկատուի պաղեստինցիներուն կողմէ:

-- Ապահովութեան Նորհուրդը չկրցաւ բանաձեւի մը չուրջ համաձայնիլ Փետր. 26-ին եւ 28-ին յետաձգեց նիստը: Կարելի չէր եղած միաձայնութիւն գոյացնել (վեթոյի իրաւունք ունեցող հինգերու մի-ջեւ), որովհետեւ Միացեալ - Նահանգները չէին ուզեր ընդառաջ երթալ Արաֆաթի առաջարկին՝ ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկել գրաւեալ հողերը: Միացեալ-Նահանգներու ՄԱԿ-ի մօտ դեսպանուհին «չուզեր աւելի հրահրել կիրքերը տեղւոյն վրայ»...:

Իսրայէլի ղեկավարներէն զատ (Ռապին ըսաւ որ այս ջարդը՝ «մեր ամօթն է»), ամբողջ աշխարհ բուռն կերպով դատապարտեց այս սպանդը, ինչ որ բացատրեց այս սպանդը, ինչ որ բացատրեց Պաղեստինի եւ Արաֆաթի վրայ: Ռապին կ'ըսէ թէ պինտթափ պիտի ընէ պրաւեալ հողերը հաստատուած եւ հողատէր դարձած Ցայրայեղ Իսրայէլացիները (գոլոն) եւ ազատ պիտի արձակէ 800-էն 1000 պաղեստինցի բանտարկեալ: Չի բաւեր Պաղեստինցիներուն համար: Արաֆաթ «պարապ» եւ «անբաւարար» որակեց եղածը: Ջանք կը թափուի որ այս չարդը չընդհատէ բանակցութիւնները, բայց դժուար է, մանաւանդ որ երկու կողմերն ալ ունին իրենց ծայրայեղ տարրերը: Իսրայէլացի ծայրայեղները չեն ծածկեր իրենց զոհունակութիւնը գործուած ոճիրին եւ բնաւ միտք չունին հանդարտելու եւ տոքթ. Կոլտշթայնի թաղումին առեն, զամբանակը արտասանող ռաբունին ալ չէր վարաներ չեչտելու. -- «Միկ միլիոն Արաբ՝ Հրեայի մը եղունգը չեն արժեր»: Մէկ կողմն ալ, արաբ ծայրայեղականները նոյնքան կատաղի են եւ ոչ մէկ վստահութիւն ունին Իսրայէլի եւ անոր «արեւմուտքցի տէրերուն» հանդէպ:

-- Իսրայէլի նախագահը՝ Վայցման Հեզբոլլահ զգացած է ցաւակցութիւն յայտնելու համար, յայտարարելով թէ «Ուրբաթ օրուան ջարդը ամէնէն եղերական դէպքն է սիոնականութեան պատմութեան»:

-- Ցոյցերը կը չարունակուէին տեղւոյն վրայ եւ մթնոլորտը չատ լարուած կը մնար:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԱՆ ՓԻԼ, քաջարի երեսփոխանուհին որ Հիւսիսի մէջ (Վառի Նահանգ) վճռական պայքար կը տանէր Թմրեցուցիչի, մաֆիայի եւ քաղաքական ապականած շրջանակներու դէմ, սպաննուեցաւ իր կառքին մէջ, Փետրուար 25-ին, մոթոյով անցնող երկու անձերու կողմէ, որոնք անկասկած արհեստաւոր մարդասպաններ են (թիւէօր ա կաժ): Տիկին Փիլ, 44 տարեկան, նախապէս անդամ էր Ազգ. Ճակատի (առնուհին էր ժ. Մ. Լը Փէնի) և այդ ցանկին վրայ երեսփոխան ընտրուած էր առաջին անդամ: Ցետագային, իր տարակարծութիւնները ժ. Մ. Լը Փէնի չարժումին կարգ մը դիրքորոշումներուն համար, պատճառ եղան որ քաշուի եւ այժմ անդամ էր Հանրապետական կուսակցութեան եւ ընտրուած Իւ - Տէ - Էճ - Փէ - Էճ ցանկին վրայ: Ա.Ջը, բայց նաեւ ձախը մեծ դնահատանքով կ'արտայայտուին այս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ ԵՏ ԿԸ ՄՂՈՒԻ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Երկուշաբթի առաւօտ, Փետրուար 28-ին, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր ճակատը: Ադրբեջանցիք հրետակոծութիւններու ձեռնարկած էին Իջեւանի, Նոյեմբերեանի շրջանը, բայց վնասներ չկային:

Շաբաթէն կիրակի լուսնալիք դիշերը ադրբեջանական ուժերը լայնածաւալ յարձակման մը ձեռնարկած էին Հորադիզի ուղղութեամբ, բայց, կարելի եղած էր եռ մղել:

Երկուշաբթի, Փետրուար 28-ին Երեւան պիտի ժամանէր ռուս բանակնացը՝ Կաղամիրով: Շրջանը կ'այցելէր նաեւ Մինսկի խումբին պատուիրակութիւնը իր նոր նախագահին՝ Էլիասոնի դլխաւորութեամբ: Ներկայիս Բաքու կը գտնուէր ուրկէ Երեւան պիտի անցնէր:

*
**

Վրաստանի հետ կազի հարցը առկախ կը մնար: Վրացիները պատած էին Թիւրքմենիստան եւ չատ փոքր մասը վճարած էին իրենց պարտքէն (200 միլիոն տոլար), բայց, Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ կարգադրութիւն չէր եղած: Հայաստան, այժմ, չատ փոքր քանակութեամբ կազ կը ստանայ, բայց, ապրանքատար կառախումբերը եկած են Հայաստան:

պանը, որպէսզի չեչտուի Ղազդղիս անհատի մը գործն ըլլալը եւ ոչ թէ կանխամտածուած եւ կազմակերպուած ոճիր մը: Թէեւ այս երկրորդ վարկածը աւելի հաւանական կը նկատուի պաղեստինցիներուն կողմէ:

-- Ապահովութեան Նորհուրդը չկրցաւ բանաձեւի մը չուրջ համաձայնիլ Փետր. 26-ին եւ 28-ին յետաձգեց նիստը: Կարելի չէր եղած միաձայնութիւն գոյացնել (վեթոյի իրաւունք ունեցող հինգերու մի-ջեւ), որովհետեւ Միացեալ - Նահանգները չէին ուզեր ընդառաջ երթալ Արաֆաթի առաջարկին՝ ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկել գրաւեալ հողերը: Միացեալ-Նահանգներու ՄԱԿ-ի մօտ դեսպանուհին «չուզեր աւելի հրահրել կիրքերը տեղւոյն վրայ»...:

Իսրայէլի ղեկավարներէն զատ (Ռապին ըսաւ որ այս ջարդը՝ «մեր ամօթն է»), ամբողջ աշխարհ բուռն կերպով դատապարտեց այս սպանդը, ինչ որ բացատրեց Պաղեստինի եւ Արաֆաթի վրայ: Ռապին կ'ըսէ թէ պինտթափ պիտի ընէ պրաւեալ հողերը հաստատուած եւ հողատէր դարձած Ցայրայեղ Իսրայէլացիները (գոլոն) եւ ազատ պիտի արձակէ 800-էն 1000 պաղեստինցի բանտարկեալ: Չի բաւեր Պաղեստինցիներուն համար: Արաֆաթ «պարապ» եւ «անբաւարար» որակեց եղածը: Ջանք կը թափուի որ այս չարդը չընդհատէ բանակցութիւնները, բայց դժուար է, մանաւանդ որ երկու կողմերն ալ ունին իրենց ծայրայեղ տարրերը: Իսրայէլացի ծայրայեղները չեն ծածկեր իրենց զոհունակութիւնը գործուած ոճիրին եւ բնաւ միտք չունին հանդարտելու եւ տոքթ. Կոլտշթայնի թաղումին առեն, զամբանակը արտասանող ռաբունին ալ չէր վարաներ չեչտելու. -- «Միկ միլիոն Արաբ՝ Հրեայի մը եղունգը չեն արժեր»: Մէկ կողմն ալ, արաբ ծայրայեղականները նոյնքան կատաղի են եւ ոչ մէկ վստահութիւն ունին Իսրայէլի եւ անոր «արեւմուտքցի տէրերուն» հանդէպ:

-- Իսրայէլի նախագահը՝ Վայցման Հեզբոլլահ զգացած է ցաւակցութիւն յայտնելու համար, յայտարարելով թէ «Ուրբաթ օրուան ջարդը ամէնէն եղերական դէպքն է սիոնականութեան պատմութեան»:

-- Ցոյցերը կը չարունակուէին տեղւոյն վրայ եւ մթնոլորտը չատ լարուած կը մնար:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Միւլհուզի: Այժմ 18-րդ է 27 կէտով: Գլուխն ալ Ռէնն այլեւս առանձին չէ քանի Նիս ալ 38 կէտեր ունի:

ԱԼԻԵԻ ԼՈՆՏՈՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՅԱՋՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ադրբեջանի նախագահը Լոնտոն այցելութեան ընթացքին (Փետրուար 22 - 25) տուած է մամուլի ասուլիս մը որուն ընթացքին հաշտարար լուծումի մը հայկական կողմի չանքերը կասկածի տակ դնող հակահայ արտայայտութիւններ ունեցած է:

Մէծն - Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպանատունը յայտարարութեամբ մը հաղորդած է Ալիեւի - Փետրուար 25 թուակիր այդ յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի թէ Հայաստանի նախագահը թէ՛ մամուլի իր ասուլիսով, թէ Խորհրդարանի ելոյթով թացատրած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան հիմնական կէտերը, չեշտելով որ Ղարաբաղի օրինաւորման հարցը պէտք է որոշուի միջազգային խորհրդակցութիւններու եւ խաղաղութեան բանակցութիւններու ընթացքին:

Հոն նաեւ ցաւ կը յայտնուի որ նախագահ Ալիեւի Անգլիա այցելութեան ընթացքին իր երկրին Արտաքին նախարարութիւնը չրջաբերութեան դրած է աղաղակող խեղաթիւրումներ ու դրդռութիւնները պարունակող հրատարակութիւններ:

Ընդէ եաք թէ չրջանի մը երբ ՍՆ - ԷՍ - ՍՆ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի կողմէ խաղաղութեան ջանքեր կը տարուին, լուրջ հարցականներ կը ստեղծէ հարցին խաղաղ լուծում բերելու ուղղութեամբ Ադրբեջանի այս կեցուածքը, կը չեշտուի թէ Հայաստանն ոչ միայն դրական պատասխան տուած է Մինսկի խմբակին ու Ռուսաստանի խաղաղութեան նախաձեռնութիւններուն, այլ նաեւ համոզած է Ղարաբաղի իշխանութիւններն ալ որ նոյնը ընեն. մինչդեռ Ադրբեջան կրկնելով այս չանքերուն հանդէպ մերժողական իր կեցուածքը, լուրջ պատճառներ կուտայ չրջանին մէջ տադնապին հիմնաւորումին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻԵԻ ՓԱՐԻԶԻՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պաշտօնական այցելութեան ընթացքին Ադրբեջանի նախագահը Անգլիոյ հետ ստորագրած է քարիւղի առաջին համաձայնութիւն մը որ յետագայ հանդիպումներու ընթացքին վերջնական ձեւ պիտի ստանայ: Այս համաձայնութեամբ ադրբեջանական քարիւղէն 26.7 թաժին պիտի առնէ Պրիթիչ փեթրոլիումը, իսկ Թրքական քարիւղի ընկերութիւնը 2.5:

Ալիեւ ըսած է թէ Բրիտանիա խոստացած է միջամտել Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման:

Ադրբեջանի նախագահը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին արտայայտուելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ըսած է թէ յառաջիկային եթէ պայմանները ներկայանան, կարելի է բանակցութիւն վարել Հայաստանի ու Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի Նախիջեւանի միջեւ անցքեր հաստատելու մասին: Ան պնդած է որ Երեւանն է պատերազմը վարողը եւ թէ ծիծաղելի է յամառիլ թէ այնքան լայնածիր յարձակումներ ու գրաւումներ կը կատարուին 100 հազարնոց Ղարաբաղի կողմէ: Ան աւելցուցած է. -- «անտեղի է պատմական վէճերու միջամուխ ըլլալ: Եթէ պատմութեան էջերը բանաւիք, կը տեսնենք որ ներկայի Հայաստանի շատ մը տարածքները նախապէս ադրբեջանական հող էին. այսուհանդերձ մենք այսօր այդ շրջանները չենք պահանջներ, բայց մեր հողէնալ թիզ մը իսկ տալ չենք մտածեր ամգամ»:

*
**

Թուրքիա որ վերջին ծայր անհանդիստ է միջին ասիական քարիւղին փոխադրութեան հարցով որ իր փափաքին ուղղութեամբ չէ կարգադրուած, կողմնակի միջոցներու կը դիմէ դժուարացնելու համար դոյացած համաձայնութիւնը:

Քարիւղատար նաւերու Վոսփորէն անցքը կարգաւորուած է Մոնթրէօյի դաշնադրով որ ոչ մէկ սահմանափակում ունի այդ նաւերուն մասին: Թուրքիա առանց հիմնական կէտերը փոխելու, ապահովադրութեան պարտաւորութիւն կը բերէ այդ նաւերուն, այն պատճառաբանութեամբ որ Վոսփորէն անոնց անցքը մեծապէս կը վտանգէ քաղաքին ապահովութիւնը: Այս ձեւով, քարիւղի ընկերութիւնները ստիպուած պիտի ըլլան մեծապէս վճարումներ ընելու ապահովադրական արեւմտեան ընկերութիւններու:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ «ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ 110 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ

Ա.

Փլովտիւ կը հանդիսանայ Պուլկարիոյ Սուլթանի գերիշխանութեան տակ, ներքին ինքնավարութիւն մը կը վայելէր, յարաբերական ազատ պայմաններ ստեղծելով նաեւ հայկական մշակութային, կրթական ու տնտեսական յառաջդիմութեան համար:

Առաջին նշանակալից երեւոյթը 1877 - 1878 ռուս - թրքական պատերազմին աւարտէն վերջ հայկական կեանքի համար՝ Փլովտիւի մէջ Բարեսիրական ընկերութեան մը երեւան գալն է, որ միայն կարճ ժամանակ մը կը չորազածկէ: Այդ պատերազմէն երկու տարի վերջ Փլովտիւի մէջ կը հիմնուի Դպրոցասէր ընկերութիւնը՝ որ քանի տարիներ պիտի պահէր իր գոյութիւնը: Կը սերտանան հայ առեւտրական տուներու յարաբերութիւնները միւս թրքահայ գաղութներու առեւտրական հիմնարկներուն հետ, կ. Պոլսոյ ու Ամերիկայի հայ առեւտրական տուները իրենց մասնաճիւղերը կը բանան քաղաքին մէջ: Նոր շունչ մը կը ներհոսի Փլովտիւի հայ կեանքէն ներս՝ ընորհիւ Թուրքիայէն տասգուած հայերէն թերթերու, հակառակ անոր որ տակաւին ոչ բոլոր հայկական խաւերը ընդգրկուած են ընդհանուր ազգային աշխուժացումէն:

Նոր քաղաքական ու տնտեսական պայմանները 80-ական թուականներուն արդէն պատրաստած էին ազգային ինքնագիտակցութեամբ տոգորուած նոր սերունդ մը՝ անցած Ազգային վարժարանի բովէն եւ պատրաստ իրեն վիճակուած ազգային պարտականութիւնները իր ձեռքերուն մէջ առնելու: Եւ իրօք 1883 թուին Հայոց վարժարանի ուսուցիչ՝ Տաճատ Լուիթֆեանի (3) յղացումով ու նախաձեռնութեամբ կը հիմնուի «Գրասիրաց» ընկերութիւնը, որուն գործադիր անդամներ կը դառնան Ազգային վարժարանի վերջին դասարանի աշակերտներ՝ Աբրահամ Յ. Փափազեան, Վարդան Մ. Վարդազարմեան, Թադեոս Գրիգորեան, Նշան Կարապետեան, Պօղոս Մհ., Ն. Պօղոսեան, Մագսուտ Կարապետեան:

Հիմնադիր կազմը տակաւին առաջին տարին կը պատրաստէ կանոնադիրը, որ 26 յօդուածէ բաղկացած է եւ Մայիս 1-ին կը ներկայացնէ Ազգային Վարժարանի հոգաբարձութեան վաւերացման (4): Անոր առաջին յօդուածը ձեւաւորուած է այսպէս. «Գրասիրաց ընկերութեան (եղբայրութեան) նպատակն է նպաստել հայ հասարակութեան մտաւոր զարգացման: Իր նպատակին իրագործման համար "Գրասիրաց" կ'ունենայ Մատենադարան, Ընթերցարան, Դիշերային կամ կիրակնօրեայ վարժարան եւ Լսարան»: Սկզբնական շրջանին այդ առաջադրանքները կը գործադրուին տարբեր յաջողութեամբ, բայց տարիներու ընթացքին այդ օղակները հետզհետէ դուրս կը մնան «Գրասիրաց»ի գործունէութեան ոլորտէն:

«Գրասիրաց» ընկերութեան անդամական կազմը այդ ժամանակ կը բաղկանայ նախ եւ առաջ Ազգային վարժարանի ու միջնակարգ պուլկարական դպրոցի աշակերտներէ, բայց աւելի վերջ անոր անդամ ըլլալու իրաւունք կը տառնան եւ աշակերտ չեղողներ ալ՝ հայ պատանիներ ու երիտասարդներ, ինչպէս եւ չափահասներ տարբեր խաւերէ: Անդամական վճարումներէ ու նուիրատուութենէ ձեռք ձգուած դումարով Մատենադարանի դրային ֆոնտին հիմը կը դրուի: Հողաբարձութեան կողմէ նշանակուած եռանդամ վարչութեան եռամսեան լրացնելով, հարկ կը դառնայ Ընդհանուր ժողով գումարել 1884 Յունուար 1-ին եւ վարչական նոր կազմ մը ընտրել, բաղկացած հինգ հոգիէ: Անոր առենադպիրը կ'ըլլայ Կարապետ Մ. Վարդազարմեան որ երկար տարիներ քարեխղճութեամբ կը կատարէ իրեն յանձնուած գործը նաեւ իր միջնակարգ ուսումը աւարտելէ յետոյ:

Շատ համեստ սկիզբ մը ունի «Գրասիրաց» ընկերութիւնը իր հիմնադրութեան ժամանակ՝ դրադարանը 63 կազմուած գիրքէ կը բաղկանայ եւ որոշ գումար մը որպէս պահեստի դրամ: Մեծ եղած է տակաւին ոգեւորութիւնն ու խանդավառութիւնը վարչութեան ու 56 բաժանորդ անդամներուն, որոնք կը մատղրեն Տաճատ Լուիթֆեանի առաջարկին ընթացք տալ, ուսումնասիրելով «յօգուտ ընկերութեան՝ մանկավարժական, բանասիրական յօդուածներ, հաղաբական լուրեր, վաճառականական գործոց և դրամական գնոց յոյժ համառօտութիւն պարունակող մի շաբաթաթերթ հրատարակել»: Իտալիա լոյս տեսնող մը, որ իրագործում պիտի չդըտնէր եւ «Յոյս» անունով մատղրուած չաբաթաթերթը լոկ երազ մը պիտի մնար միջոցներու պակասի բերումով: Յիշենք նաեւ, որ «Տէր եւ հրատարակիչ պատասխանատու» որոշուած էր ընկերութեան չարժիչ ուժը՝ Տաճատ Լուիթֆեան:

Մօտաւորապէս մինչեւ 1893 Նոյեմբեր 10 թուականին այսինքն չուրջ տասը տարի «Գրասիրաց»ի մատենադարանին յատկացուած կ'ըլլայ Ազգային վարժարանի նախկին չէնքի սենեակներէն մէկը, որ հարկ կ'ըլլայ թողուլ վարժարանի նոր չէնքի կառուցման կապակցութեամբ: Վարչութիւնը կը յաջողի հայկական թաղին մէջ տուն մը վարձել եւ անոր ընձեռած յարմարութիւնները հնարաւոր կը դարձնեն Ընթերցարանի մը բացումը, ուր կը տասգուին հայերէն, ֆրանսերէն ու պուլկարերէն տարբեր պարբերական հրատարակութիւններ: Ընթերցարանը դիւրընթերն ալ քաց կը մնայ, որպէսզի աշխատող մարդիկ կարողանան հետեւիլ այդ մամուլին: Նոյն չէնքին մէջ կը հաստատուի պրօսարան մը՝ գնդամուղ եւ թղթախազ կ'արտօնուի, առանց չհաշխընդրութեան: Կը գործէ այստեղ նաեւ արձարան մը, արդիլուած ըլլալով ոգելից ըմպելիները: Հաճելի վայր մը կը դառնայ այս կեդրոնատեղին, որ ժողովրդապետութիւն կը վայելէ եւ «Հայկական Թանգարան» անունը կը տասգայ: Մասնաւոր յանձնախումբի մը հոգատարութեան կը յանձնուի ան, որ իր հերթին կահաւորումը կ'ապահովէ եւ փոքրիկ բեմի մը սարքաւորումը՝ թատերական ներկայացումներու համար, որոնք կը կազմակերպուին Ազգային տօներու առթիւ կամ ձմրան եղանակին՝ օժանդակ ունենալով տեղական հայ թատերասէրները կամ Պոլսէն եկած խումբեր, ինչպէս Մազաքեանի ու Ֆասուլեաճեանի խումբերը: Այս տասնամեակին Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութենէն 58 հատոր գիրք նուէր կը տասգուի, իսկ պահեստի դումարը կը բարձրանայ չուրջ 1557 Ֆրանքի: Հայկական Թանգարանը երեք տարի կը գործէ եւ բարձր վարձքի եւ այլ պատճառներու բերումով 1896 Փետրուար 21-ին տեղի ունեցած ընդհանուր ժողովը «անհրաժեշտ ու տեսպագական» կը նկատէ Թանգարանի փակումը ու Գրասիրացի փոխադրութիւնը Ազգային վարժարանի նոր չէնքին մէջ, ինչպէս կը կարդանք Տեղեկատուութեան մէջ: Նոր վայրին մէջ կարելի չըլլար տեղաւորել Թանգարանի կարասիներն ու իրեղէնները, որոնց մեծ մասը կը ծախուի, միւս մասը կը տրամադրուի Եղբայրութեան Ընթերցարանին, եւ այսպէս կարելի չըլլար վերաբանալ եւ այդպէս կը չարունակուի յետագային ալ առանց ընթերցարանի: Նոյն տարին Թուրք իշխանութեան սարքած հայկական ջարդերուն պատճառով Պուլկարիա կը ներխուժէ գաղթականութեան ալիք մը, որ կը հաստատուի նաեւ Փլովտիւ քաղաքին մէջ: Նոր իրավիճակ մը կը տեղծուի՝ նախ պէտք է կենսական հարցեր լուծել եւ վերջը առաջ տանիլ մշակութային աշխատանքները, որոնք կը ծաւալին հայրենասիրական ընդգծուած չունչով, յեղափոխական գաղափարներու քարոզչութեամբ, ընդդիմուած՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան կողմէ: «Գրասիրաց»ի վարչութիւնը առնելէ վերջ Ազգային վարժարանի սրտոնութիւնը վարժարանի սրահին մէջ լսարան մը կը սարքէ, ուր բանախօսութիւններու նիւթերը կը դառնան յեղափոխական չարժումը Թրքահայաստանի մէջ ու այնտեղի մեր ազգային կեանքը: Բանախօսները ծանօթ յեղափոխական գործիչներ են ու Փլովտիւ այցելող թրքահայ ու ռուսահայ մտաւորականներ ու ազգային դատի պաշտպաններ: 1897 Թուականի աշնան Վանէն կը վերադառնայ պուլկարացի Պետոն՝ Պետրոս Սերեմճեանը ու Գրասիրացի հովանաւորութեան տակ դասախօսութիւններու չարք մը կ'արճանագրէ: Ինք արդէն «Գրասիրաց»ի հին անդամներէն եղած է եւ Եղբայրութեան անընդհատ անդամակցելու պատճառով 1893 Թուին անոր Պատուոյ անդամը յայտարարուած:

*Հակառակ յիշուած եղոյթներուն «Գրասիրաց»ի աշխատանքները մեծ ծաւալ մը չեն ներկայացներ: Կարելի չէ անտեսել անոր վարչութեան նոր ձեռնարկները ի նպաստ գաղթական ու տեղաբնակ հայ հատարակութեան: 1899 Թուականին ընտրուած վարչական կազմը դասախօսութիւններու կոդքին կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ հայերէն, ֆրանսերէն ու պուլկարերէն լեզուի իւրացման համար, ինչպէս եւ Տոմարակալութեան, Ազգային Պատմութեան, Գծագրութեան ու Գեղագրութեան դասընթացքներ: Դասախօսութեան ցանկին մէջ երեւելի անձեր կան, ինչպէս՝ Վահան Մանուէլեան, իսկական անդամ Կարապետ Տոդրամաճեան (5), Ազգային վարժարանի ուսուցիչ եւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան անդամ ու գրող, գործակից՝ Սասունի ապստամբութեան (1904): 1899 Թուականին կը ձուլուի 1898 Փետր. 1-ին հիմնուած Հայկական Ազատ Ընթերցարանը, գրքերն ու գրամական պահեստի գրամը «Գրասիրաց»ին փոխանցելով: Լուսաւորական -- մշակութային գեղեցիկ վերջ տարբեր նիւթերու չուրջ զեկուցումներ ու դասախօսութիւններ կը կազմակերպուին, կը վերաբացուի Ընթերցարանը՝ Դպրոցասիրաց ընկերութեան չէնքին մէջ, ուր ժամանակաւորապէս փոխադրուած է «Գրասիրաց»ի Մատենադարանը: Ընթերցարանը կը տրամադրէ 15 վերնագիր պարբերական մամուլ՝ Լոմայ, Մշակ, Մուրճ, Հայրենիք, Տարազ, Մխիթիւն, Բանասէր, Հանդէս Ամսօրեայ, Արաքս, Նոր Կեանք, Անահիտ, Դրօշակ եւայլն եւ քանի մը ֆրանսերէն թերթեր: Այսօր այդ հարստութենէն ոչ ամէն բան պահուած կը մնայ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Շար. 1)

ԾԱՆՕԹ. -

(1) - Տեղեկագրութիւն «Գրասիրաց» եղբայրութեան երեսնամեայ գործունէութեան (1883 - 1914 - Փիլիպէ) պուլկարահայ գաղութի վրայ պատմական ակնարկով մը: Կ. Պոլիս, տպագր. Յ. Աստուրեան եւ Որդիք, 1914: 55 էջ:

(2) - Նշան Շիշմանեան - 1867 թուականէն յետոյ ուսուցիչ Փլովտիւի Ազգ. յիի վարժարանի մէջ բանի մը տարիներու ընթացքին, իսկ վերջը Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Փոքր Ասիոյ մէջ:

(3) - Տաճատ Լուիթֆեան - Ուսուցիչ Փլովտիւի Ազգ. վարժարանին մէջ մինչեւ 1886 թուականը, ուսուցչութեան ակզբնական թուականը անստոյգ, հեղինակ պուլկարահայ առաջին երկու գիրքերու, մէկը հայատառ թրքերէն, միւսը՝ հայերէն, երկուքն ալ լոյս տեսած 1885 թուականին Փլովտիւ:

(4) - Կանոնագիր Գրասիրաց Եղբայրութեան հիմնեալ 1883 թուականին: Փիլիպէ տպարան, "Ռազմիկ" 1905: 8 էջ:

(5) - Կարապետ Տոդրամաճեան՝ գրական անունով Վահան Մանուկեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ ուսուցիչ Փլովտիւի Ազգային վարժարանի մէջ (1898 - 1900):

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՐՈ՛Ի ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ԳՈՒՊԱՅԻ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ

Շնորհիւ Գուպայի կիրարկուած ամերիկեան շրջափակումին, չուկայի աչխուժութիւն մը կը նկատուի Մխամիի մէջ: Ատոր զարկ կուտան հոն բնակող պիսպոցինները որոնք ուտեստեղէն եւ դեղօրայք կը ղրկեն իրենց ընտանիքներուն, օգտուելով քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ վաճառատան ապատարկութենէն: Այս գործունէութիւնը կը հասնի տարեկան 400 միլիոն տոլարի, ինչ որ համարժէք է Գուպայի ծխախոտի արտածումին: Ենթադրուած է որ տոլար ունենալ արտօնուած է կղզիին մէջ, կ'աւելնայ Մխամիէն իրենց հարազատներուն ամերիկեան դրամ ղրկողներու թիւը: Այսուհանդերձ, առեւտրական գործարքները մեծ մասին համար կը կատարուին ապրանքափոխանակութեամբ: Ամերիկացի ուղեւորները կը գանգատին, որ Գուպա ժամանելու համար անհրաժեշտ է ունենալ հրաւիրագիր մը, որ ստանալու համար պէտք է ունենալ ազգական կամ բարեկամ Գուպայի մէջ: Ուղեւորները կը գանգատին նաեւ, որ Գուպա ժամանելու համար անհրաժեշտ է ունենալ հրաւիրագիր մը, որ ստանալու համար պէտք է ունենալ ազգական կամ բարեկամ Գուպայի մէջ:

քամի ընկերութիւնները մտահոգութեան պատճառ չունին. միշտ կը չարունակուի աննդեղէնի ծրարներուն առաքումը:

Այդ մարդին մէջ մասնագիտացած ընկերութիւնները նոյնիսկ տարիքի որոշ խմբաւորումներու համար պատրաստուած յատուկ ծրարներ կ'առաջարկեն իրենց յաճախորդներուն, ինչպէս, երախանեռու, մանուկներու, տարեցներու համար: Սակայն միշտ կը նախընտրուին ընտանիքներուն կողմէ պատրաստուած ծրարները: Առաքման ընկերութիւն մը միջին հաշուով 12 տոլարի 500 կրամնոց ծրար մը կը ղրկէ, բայց ամէնէն հետաքրքրականը կը նկատուի «Ամերիքըն Էքսփրէս»ի կարդրութիւնը. ան 245 տոլարի փոխարէն կը ղրկէ ծրարներ, որոնց մէջ կան երշիկ, սուրճ, փոչի կաթ, ձէթ, բրինձ, հաւկիթով խմոր, լուբիա, խտացած մսակոյր, ձկնեղէն եւ բուսական իւղ: Շաբաթը աւելի քան 3000 նման ծրարներ կը ղրկուին: Առաքման ընկերութեան մը տնօրէնը կը խոստովանի թէ Գուպայի չրջափակումը ծառայած է մխիթի ուր ամէն մէկ ձեռնարկատէր զանազան միջոցներու կը դիմէ յաճախորդ որսալու համար: Մէկը փոխադրութեան ծախքի զեղչ կ'առաջարկէ եթէ ծրարները ինք պատրաստէ, ուրիշ մը թոյլման չհնուած ժամացոյցներ կը դնէ իւրաքանչիւր ծրարի մէջ:

Այս ծաղկուն առեւտուրին ուղղուած քննադատութիւններ ալ չեն պակսիր: կ'ըսուի թէ ծրարներուն համար վճարուած գումարներով կարելի է նոյն ապրանքը գնել Գուպայի սեւ չուկայէն. վախ յայտնողներ ալ կան որ ղրկուած ուտեստեղէններուն կարեւոր մէկ մասը սեւ չուկայի առեւտրականները հարստացնելու կը ծառայէ: Այս պարագան վրդովում կը պատճառէ չատերու որոնք կը պախարակեն ուրիշներու տառապանքին չնորհիւ հարստացող տիպարները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻՐ ՈՂՈՐՄԵԱ.
Հայ Եկեղեցական Երգերու
չարք (Բ)

Ի յիշատակ երգչուհի
Լուսինէ Զաքարեանի

Իրատարակութիւն Կոմիտաս Գէորգեան
31, rue St-Gothard, 75014 PARIS

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ - («Յառաջ»). -

Փետրուար 18-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի Մարսէյլի չրջանի մարմինը կազմակերպեց տեղեկատուութեան ժողով մը հրաւիրելով Պետրոս Թերզեանը՝ Ֆրանսայի հայկական Հիմնադրամի նախագահը:

Պետրոս Թերզեան նախ բացատրեց իր յանձնառութեան պատճառները: Դարերէ ի վեր, առաջին անգամն է որ, ըստ, բովանդակ հայ ժողովուրդը համախմբուած է դաղափարի մը, ձեռնարկի մը չուրջ՝ «Համահայկական Հիմնադրամ»: Հայութեան բոլոր թեւերները միացած են: Վեր հատուածական ամէն նկատառումէ, Հիմնադրամը ազգային համախոհութեան մը արտայայտութիւնն է: Ոեւէ Հայ, որ երկնքի տակ ալ ապրի չի կրնար անմասն մնալ: Ապա, Պետրոս Թերզեան չեչտեց Սփիւռքի տեղը եւ դերը Հիմնադրամի Հոդաբարձուներու Մորհուրդին մէջ, ճշդելով թէ 28 անդամներուն մեծամասնութիւնը 16-ը Սփիւռքը կը ներկայացնեն. եւ եկամուտներու ու ծախքերու վերաստուդիչ մարմնի նախագահութիւնը վստահուած է սփիւռքահայ մասնագէտի մը ու աւելցուց՝ «Սփիւռքը մեր տկարութիւնն էր. այսօր այդ տկարութիւնը պէտք է վերածենք ուժի. ուժ մը Հայաստանի համար. Հիմնադրամը կը պատկանի բոլորիս. անհրաժեշտ է որ յաջողինք, ձախողելու իրաւունքը չունինք»:

1988-էն ի վեր մարդասիրական օգնութեան կարեւորութիւնը ընդգծելէ յետոյ, Պետրոս Թերզեան պարզեց Հիմնադրամին նպատակը: Բերել ուղղակի օգնութիւն մը: Օգնութիւն մը որ ստեղծէ հարստութիւններ: Օգնութիւն մը որ երկարի ժամանակին մէջ: Օգնութիւն մը որ երկիրը ձերբազատէ արտաքին օժանդակութիւններէն եւ առաջնորդէ դէպի իրական անկախութիւն: Թուեց Հիմնադրամի ծրագիրները աղէտեալ գօտիի վերականգնման աշխատանքներէն մինչեւ Զանգեզուրի ճանապարհներու շինութիւնը եւայլն...: Եւ ապա մանրամասնեց Հիմնադրամի բերած օժանդակութիւններու կարեւորութիւնը Ղարաբաղին:

Պետրոս Թերզեան դիտել տուաւ թէ խորհրդային համակարգին ժառանգուած արտադրութեան, արդիւնաբերութեան, ուժանիւթի պարենաւորման, փոխադրական միջոցներու եւայլն ... ամբողջ կառոյցը եւ ենթակառոյցները հիմնովին փոփոխութեան պէտք է ենթարկուին եւ նորը ստեղծուի: Անոր համար առաջնահերթ ծրագիրն է՝ ապահովել երկրին ուժանիւթը: Առանց ուժանիւթի ոչինչ կարելի է ընել. ուժանիւթով ամէն ինչ կարելի կը դառնայ:

Ցետոյ, Պետրոս Թերզեան տուաւ քանի մը թիւեր: Մինչեւ 1988, Հայաստան կ'արտադրէր 15 միլիառ քիլովաթ - ժամ էլեկտրականութիւն եւ որուն 3 միլիառը կ'արտածէր, ինչ կը ներկայացնէ 700 միլիոն Ֆրանք: Մեծ գումար մըն է այսօրուան պայմաններուն մէջ, քանի Հայաստանի տարեկան պիւտճէն 200 միլիոն Ֆրանք է: Ուստի, անհրաժեշտ է օգնել Հայաստանին, օգնել հարստութիւններ արտադրելու համար: Այսօր ուժանիւթի միակ աղբիւրը Սեւանն է իր ջրա - էլեկտրակայանով որ կ'արտադրէ 1·5 միլիառ քիլովաթ - ժամ էլեկտրականութիւն, ինչ որ կը ներկայացնէ երկրին կարիքներուն 15 առ հարիւրը: Նոյն իսկ, եւ անհրաժեշտութիւն մըն է, աթոռակայանը իր 5 միլիառ քիլովաթ - ժամ արտադրութեամբ չի կրնար լրացնել պակասը: Կը մնայ չիսուն առ հարիւրը որ կարելի է հայթայթել կազով եւ վառելանիւթով (մազութ):

Արդ, հրամայական է կազ ապահովել Հայաստանին, յայտարարեց Պետրոս Թերզեան: Այսօր, կազը որ կը հասնի Հայաստան կուգայ Թիւրքմէնիստանէն անցնելով հինգ տարբեր երկիրներէ, ինչ որ Հայաստանը ենթակայ կը դարձնէ այդ երկար չղթայի ամէն մէկ օղակին: Եւ հետեւանքները քաջ ծանօթ են բոլորին, մանաւանդ այս դժուարին օրերուն: Մինչ 37 քիլոմեթը խողովակ կը բաւէն միացնելու Հայկական ցանցը պարսկական կազամուղին: Պարսկաստանը որ ունի կազի աշխարհի երկրորդ պահեստները: Պետրոս Թերզեան թուեց եւ պատճառաբանեց առաւելութիւնները՝ առեւտրական, տնտեսական, արդիւնաբերական, արտադրական, քաղաքական Հայաստանին բայց նոյնպէս Պարսկաստանին համար: Առօրեայ հրամայականներէն անդին, աւելցուց ան, երկու կառավարութիւնները իրենց ակնարկը կը դարձնեն դէպի ԻՒ. դար եւ Պարսկաստանը լաւ կը հասկնայ որ Հայաստանը հիմնական տարր մըն է, բանալի մըն է չրջանի կայունութեան համար:

Ապա, Ֆրանսայի հայկական Հիմնադրամի նախագահը յայտարարեց թէ կազամուղին դիծը ճշդուած է եւ թեքնիք ուսումնասիրութիւնները վերջացած: Այժմ, մասնագէտները կը բանակցին առեւտրական համաձայնագրի չուրջ: Հետեւաբար, կազամուղի շինութիւնը այլեւս լոկ ծրագիր մը չէ, այլ մտած է իրագործման ընթացքին մէջ:

«Կենսական, շտապ, հարկեցուցիչ եւ իրագործելի» չեչտեց, համոզումով, Պ. Թերզեան եւ կոչ ըրաւ բոլորին մասնակցիլ եւ ուրիշները մասնակից դարձնել: 135 ՖՐԱՆՔ ԱՄԻՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆ 1 ՄԵԹՐ ԿԱԶԱՄՈՒՂԻ ՀԱՄԱՐ, ահաւասիկ վերնագիրը որ ամէն Հայ կրնայ տալ, Հայաստանի նորաստեղծ անկախ Հանրապետութեան քայլերը ամրացնելու համար:

Պետրոս Թերզեան, որ ուժանիւթի եւ մասնաւորապէս կազի եւ քարիւղի մասնագէտ է ու կը վայելէ միջազգային համբաւ եւ նոյնպէս խորհրդատու է Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան մօտ ուժանիւթի հարցերուն չուրջ, չատ պարզ, յստակ, մատչելի, համոզիչ, խիստ չահեկան կերպով, մասնագէտի համառութեամբ, այո՛ բայց նաեւ մանկավարժի մը վերլուծական եւ բանաւոր մտքով խօսեցաւ ներկայ հասարակութեան որ կրնար աւելի բազմամարդ ոյրալ:

Այս առաջին բաժինէն յետոյ, տեղի ունեցաւ միչտ կազամուղի կապակցութեամբ, նկարներու լուսարձակում: Այս առիթով եւ հարցումներու ժամանակ Պետրոս Թերզեան տուաւ յաւելեալ բացատրութիւններ, ընդլայնեց կարգ մը հարցեր եւ փարատեց կարգ մը հարցականներ:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի տեղեկատուութեան այս ժողովը փակեց Լեւոն Զօլաքեան հետաքրքրութեան եւ մասնակցութեան կոչ ուղղելով ներկաներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

× Հաւաքոյթին նախորդ օրը, Փետր. 17, տեղւոյն Լը Մերիտոնիալ օթեակերթը հարցազրոյց մը հրատարակած էր Պետրոս Թերզեանի հետ, կցելով նկարը, ուր Հիմնադրամի նախագահը կը պարզէր վերոյիչեալ հարցերը:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ապրիլի տաքուկ չունչէն վեանք առած արդասաբեր հողի մը վրայ, ինչպէս կը ծաղկի պեղեցիկ ծառ մը, այնպէս ծաղկեցան այդ միջոցին հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը եւ հայ թատրոնը: (Նախ Սիրանոյշ եւ վ. Փափազեան, յետոյ Աբելեան - Արմէնեան):

Այլեւս Ֆրանսերէն կամ Թուրքերէն չարունակ խօսող Հայերու չէինք հանդիպեր. ամէնքը մայրենի լեզուն մաքուր խօսելու ջանք կ'ընէին: Տէր եւ Տիկին Աատուրներուն Քերականութիւնը բարձի պիրքն էր չատերուն: Ամէնալով հրապարակաւ խոսդովանելու, իւրաքանչիւրը գաղնաբար կ'աչխատէր սորվիլ ինչ որ երբեմն անտեղիօրէն աւելորդ նկատած էր: Արդէն Ֆրանսերէնով ուսումնին առած գործիչ տէր երիտասարդներ իրիկունները իրրեւ այցերու չարաթը մէկ երկու անդամ մեզի կուգային եւ ինձմէ հայերէնի դաս կ'առնէին, խնդրելով որ այդ արարքին ծածուկ մնայ: Պէտք չէ ուրանալ թէ այդ չարժումը ստեղծողը քիչ մը յեղափոխականները եղան:

Նոր նոր գրողներ մէկզատեղ ելած էին, ամէնքը մասնաւորապէս օժտուած չէին, բայց հաճելի էր անոնց եռանդը եւ հաճոյքով կը կարդայինք գրածնին:

Հետզհետէ օրաթերթեր, չարաթաթերթեր, հանդէսներ հրապարակ կ'ելլէին, բայց միշտ առաջին տեղը Բիւզանդիոնին եւ Ազատամարտիկն էր: Մ. Շամամանճեան եւ Տ. Զէօկիւրեան Ոստան եռամսեան սկզբան հրատարակել: Մերուժան Պարսամեան հրատարակել: Մերուժան Պարսամեանի Շանթ հանդէսը որ սկսած էր լոյս տեսնել 1911-էն ի վեր, կրնամ ըսել որ ամէնէն աչխարհիկը, ամէնէն սիրուածն էր բոլոր պարբերաթերթերուն, այդ ժամանակամիջոցին իր համակ փթթումին մէջ:

Հոն ամէնէն լուրջ նիւթերուն մօտ կարելի էր տեսնել ամէնէն սրամիտ գրութիւնները: Անոր էջերուն մէջ կարծես ժամադիր էին մանաւանդ գրագիտուհիները:

Շանթ չահեկան էր մասնաւորաբար անոր համար որ իր էջերը լայնօրէն կը բանար նորընձիւղ տաղանդներու, առանց անտեղի բծախնդրութեան:

Տիկին Զ. Քալէմքեարեանին հետ չատ անդամ կ'երթայինք խմբագրատուն, այցելել Մերուժանին: Հաճելի պահեր կ'անցնէինք հոն, սրամտօրէն գիրար խծբծելով իրրեւ հին բարեկամներ: Պարսամեան կը կարծէր գիս նեղացնել նոր մէկ գրածիս չուրջը եղած կարծիքները ինձ կրկնելով իր յարմարցուցած կերպով: Եթէ ոտանաւոր գրած ըլլայի, կ'ըսէր թէ ամէն ընթերցող գիտցող ըրած է թէ պէտք է արձակ գրեմ. իսկ եթէ արձակ գրած ըլլայի, ճիշդ հակառակը կ'ըսէր: Բայց ես կը ճանչնայի իր չարաճճութիւնը եւ չէի սրտնեղեր. իրրեւ պատիժ ձեռագիրս կ'ուչացնէի:

Նոյն ժամանակամիջոցին, Բերա, Էսաեան վարժարանին մեծ սրահին մէջ դրական «ասուլիս»ները կը սարքէին: Խուռն ամբոխ կ'ըլլար, եւ չեմ գիտեր թէ այդ ժողովուրդին մէջէն քանինե՞ր ծանօթ կ'ըլլային այդ երկերուն, այդ բանասեղծութիւններուն՝ որոնց մասին կը խօսէին քննադատները, կերպով մը դրախօսականը ընելով անոնց: Ամէն պարագայի մէջ չահեկան էին այդ համախմբումները, այդ հմուտ անձերու կարծիքները նոր լոյս տեսած աչխատութիւններու մասին:

Կը պատահէր որ երբեմն կողմնակալ ըլլային քննադատութիւնները կամ անիւրաւ: Ճանկարծ, պարոն Ռաժակ, դաչնակահարներուն ամէնէն համակրելինեերէն մէկը, կ'ելլէր երկու խօսքով տեղը կը դնէր բանախօսը: Աւարտէն յետոյ մտաւորականներուն միայն յատուկ թէյասեղան կը տրուէր: Հոն կ'ըլլային առհասարակ ծանօթ դրողներ, յեղափոխականներ, գործիչներ, Կովկասահայեր: Անոնք տեղանին չուրջը կը վիճաբանէին երբեմն եւ այդ հետաքրքրաչարժ էր. իւրաքանչիւրին մտաւոր ճիրքերուն, դասակարգութեան վրայ դաղափար մը կու տար:

Մթնոլորտը նոր էր ինձ համար, բայց՝ ,ահեկան: Հոն ճանչցայ «Ազատամարտ»ի խմբագիր Ռուբէն Զարդարեանը, ինչպէս նաեւ Տիկին Զապէլ Եսայեանը՝ որուն տաղանդին հիացող մը եղած էի միչտ, եւ դեռ ուրիչ մտաւորականներ:

Անդամ մըն ալ վէճի բռնուեցանք Սիմոն Զաւարեանին հետ, որ անխնայ կը հեղնէր պոլսահայ դրողները չատ անդամ դործածելնուն համար: Զուարճալի եղաւ մեր վէճը, եւ երբ բաժնուած առեննիս, ան ձեռքս սեղմեց ըսելով «բարի երթաք»:

- Ո՛չ, առարկեցի, «բարի» ածական է. պէտք է ըսէք «բարո՛վ երթաք»: Ինդաց առարկութեանս: Մեղմ յեղափոխականը անդամ մըն ալ սիրտ չտեսնէի:

Դանիէլ Վարուժան, որ նոր հրատարակած իր Հեթանոս երգերը, եւ Ատոմ Եարճանեան («Սիամանթօ») երկու ամէնէն աչքառու նոր քերթողներն էին. անոնց անուններուն նոյնիսկ մտաւորական չեղողներուն չրթներուն վրայ կը ծածանէին:

Վարուժանի բանաստեղծութիւնը կարծես հեղեղ մըն էր ուրկէ լոյս ու ծիրանի կը ցայտէին փայլփլացնելով ծխածանները: Լեռներու անոպառ կողքէն կը բղխէր այդ հեղեղը, եկած ո՛վ դիտէ որ հեռաւորութենէն, միչտ զառնալով, իր փրփուրներուն մէջ թաքցուցած չողակներ, որոնցմէ ճաճանչներ կ'երթային լուսաւորել հայրենի հովիտները:

Եարճանեան ողբերգու մըն էր. իր բոլոր քերթուածները ողբեր էին. աղեխարշ տեսիլներ ի չյտ կը բերէր զմայլելիօրէն ու կ'երգէր լացեր, կոծեր, հեծքեր, անմահացնելով զանոնք:

Սակայն ինքը աչխարհիկ երիտասարդ մըն էր, աւելի զուարթ քան լալկան: Եւրոպականացած, վայելչահասակ, դեղեցիկ, կանոնաւոր դիմագծերով, աղուոր մազերով, չարժուածքները չնորհալի, համով խօսակցութիւնով, կենցաղագէտ եւ մանաւանդ կնամեծար, առանց թեթեւսոլիկութեան:

Երկուքին հետ ալ նոր ծանօթացած՝ մտերիմ տեսակցութիւններ չէի ունեցած տակաւին: Քիչ մը պաչտօնականութիւն կար մեր յարաբերութիւններուն մէջ, թէեւ քիչ յետոյ առիթը ունեցայ վարուժանը մօտէն ճանչնալու եւ հետզհետէ աւելի գնահատելու գինքը թէ՛ իրրեւ մեծարժէք ուսուցիչ, եւ թէ՛ իրրեւ քերթող աստուածային ներչնչումով:

(Շար. 53)

(Շար. Ա. էջէն)

կնոջ մասին, իրենց վերադումն ալ չծածկելով: Ոստիկանութիւնը դժուար քննութեան մը ձեռնարկած է, ոճիրը արհեստաւորի գործ ըլլալով: Հիէդի քնակչութիւնը խորապէս ապրուստ է, մեծ յարգանք եւ վստահութիւն ունէր այս կնոջ նկատմամբ, այն յոյսով որ պիտի կարենայ քաղաքը «մաքրել» օրէ օր աճող մափիական մթնոլորտէն: Որոշ յոյսեր կային, փետրուար 28-ին, ոստիկանական քննութեան համար, չնորհիւ, կը դրեն թերթերը, մարդասպաններու գործած «խոշոր սխալներուն»...:

ԼԻԼԸՀԱՄԸՐԻ մէջ տեղի ունեցող ճմրան 17-րդ օղիմպիականները վերջ գտան, բաւական յուսախաբ ընելով Ֆրանսան որու ոսկի մետալի փոքրիկ յոյսերն իսկ ի դերեւ ելան եւ կը զոհանայ հինգ մետալով (1 արծաթ եւ 4 պրոնզեայ): Ընդհ. պատուոման գլուխն է Ռուսաստան 23 մետալով (11 ոսկի, 8 արծաթ, 4 պրոնզեայ), իրեն կը հետեւի հիւրընկալող պետութիւնը՝ Նորվեկիա 26 մետալով (10, 11 եւ 5), ապա՝ Գերմանիա 24 (9, 7, 8), Իտալիա 20 (7, 5, 8), Միացեալ - Նահանգներ 13 (6, 5, 2), Հարաւային Կորէա 6 (4, 1, 1), Զուիցերիա 9 (3, 4, 2) եւայլն, եւայլն: Ճմրան օղիմպիականներու յաջորդ ժամադրութիւնը՝ ձախոն:

ՌՈՒՅԿՈՑ ԵԻ ԽԱՄԲՈՒԼԱՏՈՎ ազատ արձակուեցան եւ ապարդիւ կը կարդան Ելցինի, Դումա-ի ներման որոշումին չընորհիւ է որ դիմաւորութեամբ վերոյիշեալ երկու դեկավար դէմքերուն, ազատ արձակուեցան 1993 հոկտեմբերեան ապստամբութեան եւ 1991 օգոստոսեան փուչին բոլոր մասնակցողները: Ներումը կը վերաբերի նաեւ 25·000 քրէական յանցաւորներու: Եւ այս կը պատահի այն ատեն, երբ Ելցին յայտարարեց թէ պէտք է ամատկացնել ոճրագործութեան դէմ պայքարը:

ԱԼԺԻՒ մէջ ապաննուեցաւ ճաֆար էլ - Աֆղանի որ Իսլամական Զինեալ Խմբակին պետը կը նկատուէր եւ ուրեմն օտարներու դէմ գործուած բոլոր մահափորձներու բուն պատասխանատուն: Այդ խումբն էր որ տէր եղած էր վերջին ոճրափորձերուն: Խումբին մէկ ուրիշ ապաննուած պետը, յայտարարած էր՝ «մորթել եւ սպաննել, մինչեւ որ իշխանութիւնը Ատուծոյ ձեռքն անցնի»:

«ԼԱ ՓԱՆՍԷ ՌԻԻՍ» Փարիզ հրատարակուող ռուսերէն չաբաթաթերթը անհետանալու վտանգին տակ է եւ փրկութեան կոչեր ըրած են Ա. Սոլժենիցինին, Ալէն Պրոսանոն, Էլենա Պոնէր, Ա. Կէնզպուրկ: Հինէն արդէն, այս թերթը (որ անցեալին կը հրատարակուէր Ղուկասովի ապաթանը եւ անոր լայն նեցուկը կը վայելէր) ծանօթ էր իր հակախորհրդային կեցուածքին համար: Ցօդուածագիրներու մեծ մասը Ռուսաստան կ'ապրի (կամ ՀԱՊ-ի այլ երկիրներ) Փետրուար 26-ին, «Ռոբիտիէն տը Փարի» գրեթէ էջ մը նուիրած էր թերթին տաղնապը պարզելու համար, բացատրելով թէ հակառակ Ռուսաստանէն ալ տրուած նպաստներուն, Լա Փանսէ Ռիւսի նիւթական վիճակը չատ ծանր է եւ զօրակոչ կ'ըլլայ փրկելու համար թերթը, այլ խօսքով հանդանակութիւն կը բացուի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԻՆԵՄԱՑԻ մրցանակները - սեզարները - չնորհուեցան Փետր. 26-ին: Հինգ «Սեզար» առացաւ Ալէն Ռէնէ իր երկու ֆիլմերուն «Սմոքինկ - ճօ սմոքինկ»ի համար որպէս լաւագոյն ֆիլմ, լաւագոյն այր դերասան (Փիէր Արտիթի), լաւագոյն բեմադրութիւն, լաւագոյն բեմանիւթ եւ լաւագոյն յարդարում: Լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակին արժանացաւ Ժիւլիէթ Պինոչ «Կապոյտ» ֆիլմին իր դերին համար: Նախքան չնորհումները կ'ակնկալուէր որ դիմաւոր մրցանակներուն արժանանան Թերմինալ եւ Լէ Վիզիթէօր (այս վերջինը առեւտրական ամէնէն մեծ յաջողութիւնն է Ֆրանսական սինեմային), բայց, կը թուի որ դատական կազմը նախընտրած է կարեւորութիւն տալ արուեստի գործերուն: Երկու ֆիլմերը երկրորդական մրցանակներ առացան, նկարահանումի, զգեստներու (Թերմինալ) կամ լաւագոյն Բ. դերի համար՝ Վալերի Լը Մերսիէ (Լէ Վիզիթէօր):

ԼՈՆՏՈՆԻ «Տրամ Սիթի» չարժանկարի սրահին մէջ ոճրափորձ մը գործուած է Փետրուար 26-ին եւ ծաղած հրդեհէն ուժ հանդիսատես մեռած է եւ 20-է աւելի ալ վիրաւորներ կան: Սրահը մասնագիտացած էր պոռնկագրական ֆիլմերու ցուցադրութեամբ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 300 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Գեղամ Տէր - Անդրէասեանի եւ Էտուար Մավեանի յիշատակին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Եւս Մկրտիչեան իր մօր՝ Անիա Գալֆայեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի (Արցախի պինուորներու ի նպաստ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-Մայրերու եւ Մեծ-Հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Շաֆէ Հասէր - Ղազարոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան կը նուիրեն, փոխան ծաղիկի, 500 Ֆր. ԻՄՄԱՖ-ին եւ 500 Ֆր. Աղքատախնամին (ատանալ «Յառաջ»էն):

***

Տիկին Շաֆէ Հասէր Ղազարոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Թագուհի Կէօվտերեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

COMMUNIQUÉ

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél: 48 78 02 99 / Fax: 42 80 61 45

Les trois maisons du troisième âge entièrement rénovées, restructurées et ayant l'agrément de la cure médicale peuvent accueillir des pensionnaires soit en hote payant, soit pris en charge par l'Aide Sociale.

Pour tous renseignements, prière de contacter les directions des établissements.

MONTMORENCY : Melle YAVER
44-50, Ave. Charles de Gaulle
Tél: 39 83 20 67
Fax: 34 28 37 17

GONESSE : M. FESDJIAN
7, rue de l'Eglantier
Tél: 39 85 24 24
Fax: 34 53 95 23

ST-RAPHAEL : Mme GARABEDIAN
107, Ave. du Marechal Lyautey
Tél: 94 95 00 30
Fax: 94 95 71 43

24 AVRIL
Journée de la Cause arménienne

- Pour préserver la mémoire arménienne,
- Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,
- Pour exiger réparation de la Turquie,

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)

appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL
à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :
EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON — L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

— Participation aux frais —

ՀՍԿՈՒՄ ԵԻ ՔԱՐՈՋ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ հոգեւոր հովիւներուն, Զորեքշաբթի երեկոները ժամը 6-ին, փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հակումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կ'ըսուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի· --

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
ժէ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ· ԳԼՎԼԳԵԱՆ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՓԱՐԻՋԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոները, ժամը 7-ին, Հակումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կ'ըսուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
ԺԹ· օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ

Զորեքշաբթի, Մարտ 2, ժամը 17·30-ին
Քարոզիչ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա· ՔՀՆԱ· ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ուրբաթ, Մարտ 4, ժամը 17·30-ին
Քարոզիչ՝
ԵՂԻՇԷ Ա· ՔՀՆԱ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SEVRAN - LIVRY

La Section «*Dirouhi Missakian*» recevra l'Association
'' CHENE ''
le Samedi 5 Mars à 20h30
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Lors de cette soirée, ''CHENE'' présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական ասանդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի շարք մը կերակուրներ:

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ
126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE

Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ:

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝
78 - 93 - 57 - 43 թիւին:

Ճաշադին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր·:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅՐԱԼԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱԼԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
MERCREDI
2 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·273 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.273

ԿԱԶԻՄԻՐՈՎ ԵՐԵԻԱՆԷՆ ԲԱՓՈՒ ԱՆՑԱԻ

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ
ԹԵՀՐԱՆ ԴԱՅԱԾ Է

Կազմիրով որ նախագահ Ելցինի կողմէ հիացօր ներկայացուցիչ նշանակուած է զարարեան հակամարտութիւնը քաղաքական ճամբով լուծելու համար Երեւան էր, փետրուար 28-ին եւ բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած էր, ներառեալ նախագահ Տէր - Պետրոսեանի հետ : Ճակատագրի օրը, Մարտ 1-ին, մեկնած էր Բաքու : Թեհրան մեկնած է Արտաքին նախարարութեան մէկ պատասխանատուութեամբ վոխ - նախագահ Ֆիլարայր Լիպարիտեանի : Հասած օրն իսկ հանդիպում ունեցած է Արտաքին նախարարութեան տեղակալ Մ. Վայեզիի հետ : Յաջորդ օրը, Փետրուար 28-ին, Ժ. Լիպարիտեան ընդունուած է Արտաքին նախարար՝ Ալի Աքպար Վելայաթիի կողմէ : Քննարկուած են Հայաստանի եւ Իրանի միջեւ երկկողմ յարաբերութիւններու, զարարեան կնճիռին քաղաքական կարգաւորման հարցերը :

Մարտ 1-ին մեր առած լուրերու համաձայն ռազմաճակատը համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր : Փետրուար 27ին, Հաղրութի ուղղութեամբ եղած յարձակումը ետ մղուած ատեն վնասուած են աղրբեջանական երեք հրասայլ եւ զոհ գացած են քանի մը տասնեակ Ադրբի զինուորներ :

*
**

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Փետրուար 25-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է Իսրայէլի լիազօր դեսպան Բարուխ Բէն - Ներիան : Շօշափուած են երկու երկիրներու միջեւ առեւտրա-տնտեսական հարցեր : Դեսպանը վարչապետին նամակ մը յանձնած է, ուր Իսրայէլի վարչապետ Ի. Ռապին պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հայ - իսրայէլեան յարաբերութիւնները ամրապնդելու :

*
**

Նոյն օրը դեսպանը ընդունուած է նաեւ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի կողմէ, որուն Բ. Բէն - Ներիա յանձնած է Իսրայէլի իր պաշտօնակից՝ Շիմոն Փէրէսի նամակը : Այլ հարցերու կարգին արծարծուած է նաեւ Վ. Փափազեանի Իսրայէլ այցելութիւնը՝ Մարտ 6-էն 9 :

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՍԳԷՆ Ա.-ԻՆ

Փետրուար 25-ին նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան այցելութիւն մը տուած է Վազգէն Ա.-ին, անոր երեւանեան նստավայրը : Դռնիակ տեսակցութեան ընթացքին յատկապէս մտքերու փոխանակում եղած է Ռուսիոյ Պատրիարքք Ալեքսի Բ.-ի ղարաբաղեան հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու հրաւիրող ձայն նամակին չուրջ, զոր ստացած էին Հայաստանի եւ Ադրբեջանի հոգեւոր առաջնորդները :

*
**

ՍՈՒՐԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Փետր. 25ին ընդունած է Սուրիոյ Արդիւնաբերութեան նախարար՝ Ահմատ Նիզամ Ատ - Տինը : Տեսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու միջեւ - յարաբերութիւնները եւ սուրիական արդիւնաբերական ապրանքներու ռօճնավաճառին մասին, զոր նախատեսուած է կազմակերպել Երեւան, Սեպտեմբերին : Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ալ նշած է Հայաստանի վարչապետին մօտակայ հաւանական այցելութիւնը՝ Սուրիա :

*
**

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Սումգայիթեան պոկրոմներու Զ. տարելիցին առթիւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, Գ. Ա.-ի նախագահութեան նախագահը, Գ. Ա.-ի նախագահութիւնը եւ կառավարութիւնը Փետրուար 28-ին հրապարակած են միացեալ յայտարարութիւն մը, ուր դատապարտած են հարցերը բիրտ ուժով լուծելու Ադրբեջանի վարքը, որու պատճառով սկիզբ առաւ ազգային ինքնորոշման հարցը արեան մէջ խեղդելու այս փորձը : Ապա, անդամ մը եւս չեշտուած է զարաբաղեան կնճռին նկատմամբ հայկական տեսակէտը, որ հիմնուած է անմիջական հրադադարի մը անհրաժեշտութեան վրայ, որմէ ետք պէտք է վարել քաղաքական բանակցութիւններ :

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(1er Mars)

Bernard Lewis poursuivi pour négation du génocide arménien

L'ORIENTALISTE AMERICAIN EST MIS EN CAUSE POUR SES PROPOS NIANT L'EXTERMINATION DES ARMENIENS PAR LE REGIME TURC ENTRE 1915 ET 1917. UNE PLAINTE FONDEE SUR LES TEXTES QUI SANCTIONNENT CEUX QUI NIENT LE GENOCIDE JUIF

Այս կրկնակ խորագիրներուն ներքեւ է որ Քրիսթոֆ Պոլթանսկի արձագանգ կը հանդիսանայ դատական այն հետապընդումին որու ձեռնարկած է Ֆրանսայի հայկ. միութիւններու Ֆորումը («Ճառագ», փետր. 22) : Ծագումածագիրը իր դրութեան սկիզբը հարց կու տայ. - «Ւնոնիմ որոնիմ կ'ուրանան Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը ենթակա՞յ են, ոնոյն հանգամանիքով, այն օրէնիին որ կը վերաբերի Ողջակիզումը ուրացողներուն» (նեկասիոնիսթ) : Այս ակիզբէն ետք, լրագրողը հակիրճ պատմականը կ'ընէ Պերնար Լէուիսի կրկնակ յայտարարութեանց («Լը Մոնտ»), կ'ըսէ թէ առաջին անգամն է որ պատմաբան մը կը հետապընդուի (Ֆորում եւ Լիբերա) ու կը յիշէ թէ իրաւական նոյն հիման վրայ է որ Ռոպէր Ֆորիսոն դատապարտուած էր, ուրացած ըլլալով «կաղլ սենեակները» :

Ձիչելով Պ. Լէուիսի վերկրորդ պատասխանն ալ, երեսուն մատուրականներու պատասխանէն ետք, խօսքը կու տայ Փաթրիք Տէվիճեանի որ կ'ըսէ. - «Իր պատասխանը աւելի ծանրակիռ թուեցաւ մեզի քան իր հարցազրոյցը : Որքան որ կարելի է, առաջին անդամ սայթաքում մը ընդունիլ, նոյնքան երկրորդ անդամ չատ յստակ կերպով կը լուսաբանէ իր միտքը» :

*
**

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Սումգայիթեան պոկրոմներու Զ. տարելիցին առթիւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, Գ. Ա.-ի նախագահութեան նախագահը, Գ. Ա.-ի նախագահութիւնը եւ կառավարութիւնը Փետրուար 28-ին հրապարակած են միացեալ յայտարարութիւն մը, ուր դատապարտած են հարցերը բիրտ ուժով լուծելու Ադրբեջանի վարքը, որու պատճառով սկիզբ առաւ ազգային ինքնորոշման հարցը արեան մէջ խեղդելու այս փորձը : Ապա, անդամ մը եւս չեշտուած է զարաբաղեան կնճռին նկատմամբ հայկական տեսակէտը, որ հիմնուած է անմիջական հրադադարի մը անհրաժեշտութեան վրայ, որմէ ետք պէտք է վարել քաղաքական բանակցութիւններ :

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Սարայեւոյի տագնապին վերջին փուլը խախուտ հրադադարէ մը աւելի, ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պալքանեան դօտիին մէջ Ռուսաստանի ու Արեւմուտքի լուռ ճակատումին վրայ : Այն համոզումը կը տիրէ թէ Եւրոպան որպէս իրաւարար ապարտած է իր դերը : Ատոր հակառակ, չեշտուած է Ռուսաստանի Պալքան վերադարձը : Այս պարագան, կը սպասուի որ Մոսկուան դեռեղ խորհրդային նախկին հանրապետութիւններուն մէջ պահակի դերը կատարելու դիրքին վրայ, ինչ որ հարցնելու կը մղէ արդէն թէ ի՛նչ ձեւ պիտի առնէ այդ երկիրներուն մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը :

Արեւմուտքին համար աւելի կարեւոր հարցական մը կ'ըլլայ Արեւելեան Եւրոպայի պարագան. նոյնիսկ ռուս ազատականներէն մանաւ կը խորհին թէ Արեւմուտքը քիչ մը հեռուն գացած է Եուկոսլաւիոյ հարցին մէջ, ՕԹԱՆ-ի ազդեցութեան դօտին ընդլայնելով առանց ոչ դաշնակից չրջանի մը մէջ : Անոնց կարծիքով, Արեւմուտքը Սերպիան զոհած է իր ծաւալապաշտութեան եւ մահմետական աշխարհը սիրաշահելու սիրոյն : Ձիշդ է որ կարելի է խորհրդածութեան նիւթ ընել արեւմտեան յարձակումնակ կեցուածքի մը դոյութիւնը, սակայն, այս կարգի սըրամտաբանութիւն մը կը մատնէ նաեւ այն ներկայ իրողութիւնը թէ անցեալի տահմանագիծերը այսօր ալ կը զօրեն : Այս կէտը անընդունելի է Արեւմտեան Եւրոպայի համար : Մինչ կողմէ Սարայեւոյի տագնապին յանգած կացութիւնը յուսախաբութեան պատճառ է այս հատուածին : Եւրոպան այդ տագնապէն դուրս եկած է բաւական վարկ կորնչուցած : Իսկ Միացեալ - Նահանգները որոնք կերպով մը Ֆրանսացիներու եւ դէպքերու կողմէ մղուեցան իրենց սկզբնական քաղաքականութիւնը փոխելու, պէտք է տեղւոյն վրայ ուժ փոխադրելու մասին որոշում մը տան. բան մը որ կը մերժէին երկար առենէ ի վեր :

Եւրոպայի ճախողութիւնն ու Միացեալ - Նահանգներու տկարութիւնը անկարեւոր կրնար նկատուիլ եթէ արդար կարգադրութիւն մը յաջողած ըլլար : Պոսնիա - Հերցեկովինի կը գտնուի լայն չափով այս փոփոխութիւններուն կեդրոնական դիրքին վրայ : Պոսնիացիներուն համար լաւ լուրեր չատ չկան : Իրենց մայրաքաղաքը Թերեւս զերծ է այսօր ռազմական վտանգէ, սակայն Սարայեւօ միշտ շրջապատուած է : Անոնց մերժուած է պինուորական գործողութիւն կատարել ու դիւանագիտական ճակատումներու անոնց դաշտը օրէ օր կը նեղնայ : Սերպերը ունին Ռուսաստանի զօրակցութիւնը. միւս կողմէ, այնպէս կը թուի որ Միացեալ - Նահանգները պիտի միջամտեն ու չանան համոզել Պոսնիոյ կառավարութիւնը որ ընդունի քաժանումի մը գաղափարը :

Ինչ որ ալ ըլլայ երկու մեծերու քաղելիք արդիւնքը, կամ հարցին համար կարգադրութիւն մը խնդրոյ առարկայ ըլլայ թէ ոչ, անկարելի չէ որ Եուկոսլաւիոյ մէջ աշխարհը վկան ըլլայ ռուսական ու ամերիկեան հովանաւորութիւններու բախումին : Առաջինը հանդէս եկած Սերպերը հովանաւորողի դերով, երկրորդը Պոսնիա - Հերցեկովինի : Այս հեռապատկերին ներկայութիւնը միայն յոյսը կը ձգէ ընդունելի լուծումի մը Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդներուն համար : Լուծում որուն պիտի յանգի երկու մեծերուն ամբողջական առաջին յանձնառութիւնը :

Հակառակ պարագային, եթէ ընդունելի

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԸ խօսքէն գործի անցնելով, Փետրուար 28-ին գործադրեց Պոսնիոյ համար ըրած սպառնալիքը : Արդարեւ, Փետրուար 28-ին, ամերիկեան F-16-ներ վար առին չորս սերպ օդանաւեր որոնք, խախտելով ՄԱԿ-ի բանաձեւը, թռիչք կը կատարէին Պոսնիոյ վրայ : Նախագահ Գլինթըն հաստատեց թէ նախապէս հարկ եղած զգուշարարութիւնները եղած էին եւ որովհետեւ խնդրոյ առարկայ օդանաւերը ընթացք չէին տուած, Ատլանտիկեան վար առած էին : Նոյն օրը, Պոսնիոյ Սերպերու պարագլուխը Մոսկուա կը հասնէր եւ վերանոր արտայայտութիւններ կ'ունենար, մինչ Ռուսաստան անուղղակի կը դատապարտէր «անոնք որոնք բռնաբարած են ՄԱԿ-ի բանաձեւերը» :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ հաստատած «Արհեստի Ներմուծման Պայմանագրութիւնը» (Ազ - Ի - Փ) զոր ընդդիմութիւնը անմիջապէս ՍՄԻՔ - երիտասարդ մկրտեց, կը չարունակէ իրարանցում առեղծել եւ կարգ մը ընկերութիւններ և երիտասարդներ ցոյցի մը ձեռնարկեցին Հինգշաբթի (Մարտ 3) օրուան համար : Նախկին նախարար՝ Սթրօս - Քահն յոյս ունէր որ Պալատիւր կը նահանջէ ի տես ծագած մեծ չարժումին, թէեւ նոյն օրը (Փետր. 28), նախարարապետը Թուլուզի մէջ կը կրկնէր որ ՍԻՓ-ը ոչ մէկ կապ ունի ամիճ - երիտասարդի մը հետ եւ պէտք չէ խառնել երիտասարդութիւնը : Ցիշենք որ ՍԻՓ-ը, որու նպատակն է պայքարիլ գործազրկութեան դէմ, կը նախատեսէ որ գործատէրերը աշխատանքի առնեն վկայեալ երիտասարդներ (պաճ+2) եւ վճարեն ՍՄԻՔ-էն 20% պակաս, այս է որ պատճառ կը դառնայ ՍՄԻՔ - երիտասարդ մկրտել որոշումը : Կառավարութիւնը կ'առարկէ որ ընկերվարականները տարբեր բաներ չէին ըրած, երբ ԹԻԻՔ-ը հնարած էին (հասարական օգտակարութեան աշխատանք), ՍՄԻՔ-էն 40% նուազ վճարումով, ուրեմն այսօր կեղծաւորութիւն է ինչ որ կ'ըսեն : Առջի օր, Ռոքար ալ քննադատեց, Ֆաբիուս իսկ յայտնեց թէ լուծումներ ունի գործազրկութեան առաջքն առնելու համար : Նորութիւն չէ, նոյնիսկ այլեւս անհամ կը գտնայ նկատել որ ամէն մարդ, երբ ընդդիմութիւն է բոլոր լուծումները դրսանն են եւ երբ իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ ոչ մէկ լուծում ունի, ինչ որ պարագան է ընկերվարականներու : Հարկ է չմոռնալ որ գործազուրկներու թիւը երկու միլիոնէն վար էր 1981-ին, երբ Միթերան ընտրուեցաւ եւ 3 միլիոն էր, երբ 1993 Մարտին աջը կը յաղթէր : Ինչո՞ւ այդ հրաշք լուծումները չգործադրեց ձախը, 12 տարի...

ՌԱՊԻՆ, ի վերջոյ, համակերպեցաւ եւ իր հաւանութիւնը տուաւ որ օտար դէմեր գան երիքով եւ Գագա հակակշռելու համար կացութիւնը : Եթէ իսրայէլեան իշխանութիւնները զիջումներու տրամադիր են փրկելու համար խաղաղութեան փորձերը, անդին Ֆաչի զինուորականները հեռական արարք որակած են տոքթոր Կոլոչթայնի ոճրափորձը եւ գեղապաշտ չարժումին պետն ալ չէ վարանած յայտարարելու «Կոլոչթայն սուրբ մըն է, մեծ մարդ մը որ քաջութիւնն ունեցաւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ոչ մէկ կարգադրութիւն պիտի ըլլայ, կռիւները չարունակուին ու խաղաղարար բանմազղի ուժերը հարկադրուած ըլլան մնալու տեղւոյն վրայ, բաւական վտանգներով լեցուն կացութիւն մը պիտի ստեղծուի : Այդ պարագային, ինչպէս ըսած է Սարայեւոյի օրաթերթին խմբագրապետը, թէ՛ Ամերիկացիները, թէ՛ Ռուսաստան չատ հաւանօրէն պիտի տեսնեն թէ անարդար խաղաղութիւն մը կարելի ամէնէն դէշ ընտրութիւնը եղած պիտի ըլլայ :

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ «ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ 110 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ

«Գրասիրաց» Եղբայրութիւնը կը մնայ լուծարքի ենթարկուած Դպրոցասիրաց Ընկերութեան չէնքին մէջ, որմէ վերջ հարկ կ'ըլլայ տեղափոխուիլ հրապարակին վրայ վարձուած սրահ մը: Վարչութիւնը կը ձգտի այլազանել իր գործունէութիւնը եւ կ'իրագործէ ձեռնարկներու շարք մը՝ թատերական ներկայացումներ, համերգ եւ այլն, օժանդակութիւնը ունենալով քաղաքիս «Վահան Մարմնամարզական, Երզնկիկ, Թատերասէր խումբերու: Ցիշեալ կեդրոնատեղիին մէջ «Գրասիրաց» կը դիմաւորէ իր հիմնադրութեան 20-ամեակը՝ 1883 -- 1903 թուականներու միջոցին: Այդ ժամանակ անոր Մատենադարանը կը հաշուէ 682 հատոր հայերէն, 280 հատոր օտար լեզուով դիւրքեր մանաւանդ Ֆրանսերէն ու հայատառ Թըրքերէն, եւ կը տացուին 10 անուն թերթեր: Վճարող անդամներու թիւը կը հասնի 83 հոգիի, որոնց տան ընթերցանութեան համար բաշխուած են 1299 դիւրք կամ միջին հաշուով մէկ ընթերցողին 15 դիւրք տարեկան: Կը պակսին դիւրքերու բնոյթի զանոնք կարդացողներու տուեալներ լաւ սեռի, կրթութեան ու հասարակական դիրքին, բայց յայտնի է, որ «Գրասիրաց»ի ընթերցողներ եղած են եւ աշակերտներ, եւ չափահասներ, երկու սեռէն:

1903 - 1907 թուականներուն «Գրասիրաց» կը հարկադրուի երկու անգամ տեղափոխել իր մատենադարանը, իսկ վերջին տեղափոխումը 30-ամեակի ընթացքին կ'ըլլայ 1908 թուականին Ազգային վարժարանի չէնքին մէջ, որ աւարտած էր 1894 թուականին այնտեղ մնալու համար տասնեակ տարիներ: Նոր պայմաններու ազդեցութեան տակ ընթերցարանը կը փակուի, հայերէն թերթեր արդէն կը դադրեցնեն հայկական սրճարաններու մէջ, կարելիութիւն կայ անհատական բաժանորդագրութեան, որով կը պակսի ընթերցարան չաճախողներուն թիւը:

Այդ պարագան պատճառ կ'ըլլայ դադրեցնելու բոլոր թերթերու բաժանորդագրութիւնը եւ Ընթերցարանի փակումին:

1908 թուականին, երբ կը հռչակուի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, բազմաթիւ թիւով Թրքահայեր, անոնց կողքին եւ մտաւորականներ եւ «Գրասիրաց» Եղբայրութեան վարչական անդամները կը վերադառնան իրենց բնակավայրերը: Ղեկավար ու գործօն ուժերու մասնակի պակասը միայն մասամբ կը դժուարացնէ «Գրասիրաց»ի յետագայ աշխատանքները: 1908 - 1913 շրջանին անոր վարչական վարքմը չանգ կը թափէ տարածել հայ գրականութիւնը երկսեռ հայ ուսանողներուն ու քանուոր երիտասարդներու մէջեւ, կը ձգտի Մատենադարանի ճոխացումի, պահեստի դրամի աճեցում: Այս հինգ տարուան ընթացքին «Գրասիրաց»ի Լուսաւորական - մշակութային գործը կ'ընդգրկէ կազմակերպումը գրական ու երաժշտական երեկոյթներու թատերական ներկայացումներու, պարերեկոյթներու՝ աւելի շատ չենովք քաղաքի այլ կազմակերպութիւններու օժանդակութեան, առաջին կարգին՝ «Վահան Մանուկեան» -- «Գեղարուեստասիրաց» Միութեան: Այս շրջանին «Գրասիրաց»ի վարչութիւնը կը նախաձեռնէ հայկական Մանտոլին - Կիթառ նուագախումբի մը ստեղծումին որ կարճատեւ կեանք մը կ'ունենայ Պալքանեան պատերազմի պատճառով, ինչպէս եւ հայկական երկսեռ Երզնկիկ խումբի մը, որ աւելի ուշ պիտի դադրէր գոյութիւն ունենալէ:

Պահեկը մը տալու համար, «Գրասիրաց»ի 1914 թուականի զրպային ֆոնտին վիճակին եւ այլ վիճակագրական տուեալներուն յիշենք. նոյն տարին Մատենադարանը ունեցած է 1249 դիւրք, կազմուած՝ 1001 հատորներու մէջ, 329 ֆրանսերէն եւ այլ օտար լեզուներով դիւրք, 71 կանոնաւոր վճարող անդամ, իսկ ընթերցողներու թիւը գոյց կը տրուի 946 հոգի: Մանաւոր աղիւսակ մը կը ներկայացնէ 1913 Մայիս 18 - 1914 Մարտ 9 շրջանի երկսեռ ընթերցողներու քանակը ըստ անոնց զբաղած հասարակական դիրքին որմէ ի յայտ կուգայ թէ ամենամեծ թիւը կը պատկանի պաշտօնեայ, ուսուցիչ ու ազատ մասպարէզի սիւնակին, կան 82 աշակերտ - ուսանողներ, 115 արհեստաւորներ ու 89 խանութպան ու վաճառական: Նոյն աղիւսակէն կը պարզուի, որ զեղարուեստական գրականութիւնը հիմնական տեղը կը գրաւէ եւ գրեթէ հաւասար չափով են գիտական ու պատմական դիրքերը:

«Գրասիրաց» Եղբայրութեան 30-ամեայ գործունէութեան շրջանը ամենաբեղմնաւորը պէտք է համարել համեմատած միւս ժամանակահատուածներուն հետ: Ան կը դրսեւորուի ոչ միայն իր բազմակողմանի լուսաւորական -- մշակութային աշխատանքներով, այլեւ տարբեր բաժիններու հիմնումով, աշխատանքի նոր օղակներու ստեղծումով, հակառակ, որ անոնցմէ ոչ բոլորը աւելի երկար կեանք մը ունենալու հնարաւորութիւնը ունեցան:

Հայրենասիրութեամբ տոգորուած եւ անշահախնդիր անձնուրութիւններ եղած են անոր վարչական անդամները, որոնց կարդին արժէ յիշել եւ արժանին տալ «Գրասիրաց»ի վարչութեան առաջին նախագահ (1883 - 1886) ու հիմնադիր Տաճատ Լուիֆեանին եւ յաջորդ նախագահներուն՝ Գաբրիէլ Թոքաթլեան (1887 - 1890), Կոսմոս Սահակեան՝ (1891 - 1895), Թադեոս Գ. Հինդլեան՝ (1909 - 1912), Երուանդ Յակոբեան՝ (1912 - 1914): Ամէնէն երկարամեայ նախագահը եղած է Առաքել Գազազեան՝ (1888 - 1889, 1890 - 1891 ու 1895 - 1909), որով եւ արժանացած «Գրասիրաց»ի պատուոյ անդամի կոչումին: Ցիշեալ անձնուրութիւններէն ոմանք վարած են նաեւ առենապետի կամ առենադպիրի պաշտօնները տարբեր ժամանակաշրջանի համար: Ընդգծենք, որ անոնք, ինչպէս եւ յետագայ վարչական անդամները իրենց պարտականութիւնը կատարած են հասարակական սկզբունքներով, վերածնունդի ոգիով: Քննութեան առարկայ 30-ամեայ շրջանին համար տրուած են մանրամասն հաշուեկշիռներ, որով լաւ պատկերացում մը կարելի է կազմել եկքի ոճ մուտքի բաժիններուն եւ այլ կէտերու չուրջ: Այդ հիման վրայ կատարուած քննութիւն մը որեւէ կասկած չառթեր դեղծումներու ու չարաշահութիւններու: Ասիկա պատիւ կը բերէ «Գրասիրաց»ի այն ժամանակուան վարչութիւններուն:

«Գրասիրաց» Եղբայրութեան գործունէութեան երկրորդ փուլը կարելի է պարփակել 1914 -- 1944 թուականներուն միջեւ, երբ տակաւին օրինական թափառականի ու դրամատիրական կարգուսարք դոյութիւն ունէր եւ Փլովտիւի հայ ընթերցարանը առանձին միաւոր էր, իր առանձին վարչութեամբ: Այս ժամանակամիջոցը նոյնպէս 30-ամեակ մը կը ներկայացնէ եւ կը զուգադիպի Առաջին ու Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներուն: Այդ վերջինները իրենց աննպաստ անդրադարձը կ'ունենան նախատեսուած գործերուն վրայ, աշխատանքի տարբեր օղակները լուծարքի կ'ենթարկուին, եկոյթները կը նուազին: Հիմնական օղակը կը մնայ Մատենադարանը, որ միայն կիրակի օրերը բաց կը մնայ առաւօտեան 9 - 12, երբ տան ընթերցանութեան համար դիրքեր կը տրամադրուին ընթերցողներուն՝ անդամ կամ ոչ: Տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ քաղաքիս հայ մտաւորականներուն կողմէ: Աւելի աչքառու ձեռնարկ մը կը ներկայացնէ 1941 թուականին վերջնաւորութեան եւ 1942-ի ընթացքին չարունակուած հայ գրականութեան դասընթացքը, որուն դեկավարն ու դասախօսը Ազգային վարժարանի տնօրէն Հանդուցեալ Սուրէն Վեցիկեանն էր: Դասախօսութիւններու այդ շարքը յետոյ հրատարակուեցաւ որպէս առանձին դրքոյկ՝ «Նշանաւոր Հայ Գրողներ Ե. -- Ժ. դար» խորագրին տակ: Այս շրջանին ալ Մատենադարանի դիրքերը քարտարան չունէին եւ դիրքերու ընտրութիւնը կ'ըլլար քառանկիւն խաւաքարտերու վրայ արձանագրուած տուեալներով՝ ըստ վերնագրի ու հեղինակի:

Հանդէսներ ու այլ ձեռնարկներ «Գրասիրաց» այս շրջանին իրագործած է ազգային տարբեր միաւորումներու հետ կամ անոնց օժանդակութեամբ, որոնց մասին տեղեկութիւններ կարելի է գտնել տեղական հայ մամուլին մէջ:

«Գրասիրաց» Եղբայրութեան վերջին շրջանը կ'ընդգրկէ 9 - 9 - 1944 թուականէն մինչեւ 10 -- 11 1989 թուականներու միջեւ ընկած ժամանակաշրջանը: Այդ տարի Պուլկարիա կ'ենթարկուի համայնավարական վարչակարգին, ոտնակոխ կ'ըլլան ժողովրդավարական սկզբունքները, իսկ մարքս - լենինեան դաղափարախօսութիւնը տիրական կը դառնայ երկրին մտաւոր ու հոգեւոր կեանքի բոլոր ոլորտներուն մէջ, ներառեալ նաեւ տնտեսութիւնը: Դասակարգային մօտեցում ցոյց կը տրուի ամէն մէկ հարցի արծարծման ու պարզաբանման մէջ: Պուլկարահայութիւնը եթէ մէկ կողմէ սերտ յարաբերութիւններ մշակելու հնարաւորութիւնը կ'ունենայ նախկին Խորհրդային Հայաստանի հետ, միակ հայկական «Երեւան» Մշակութային Միութեան միջոցով եւ ատով նպաստել գաղութիս մշակութային կեանքի վառ պահման, միւս կողմէ ան լրիւ կը կտրուի Սփիւռքի հայութենէն. այստեղ նկատի չենք առներ արտասահմանեան հայ մամուլի որոշ անուններու մուտքը մեզ մօտ, որոնք ձախակողմեան հոսանքին կը պատկանէին: Այդ էր պատճառը, որ բացի Հայաստանի մէջ տպուած դիրքերէ ուրիշ եւ ոչ մէկ դրականութիւն կը հասնէր մեր գաղութը, ոչ ալ «Գրասիրաց» Եղբայրութեան: Ինչպէս կ'ըսեն, տիկա թպտու էր, իսկ յանդգնողին համար վտանգաւոր:

Այս երկրորդ շրջանին «Գրասիրաց» Եղբայրութիւնը կը կորսնցնէ իր առանձին դոյութիւնը եւ կը վերածուի «Երեւան» յառաջդիմական, յետագային՝ միացն մշակութային միութեան ենթաբաժնին, նախ յանձնախումբի դեկավարութեամբ, աւելի վերջ միացն մէկ պատասխանատու անձի, որ վարչութեան անդամ էր:

1944-ի աշնան «Պետօ Սերեմճեան» Ընթերցարանը, որ մինչ այդ Դաշնակցութեան հովանիին տակ կը գտնուէր, իր խանութիւնը լուծարքի ենթարկեց եւ «Երեւան» միութեան յանձնախումբ մը նոր զրպային ֆոնտը տեղափոխեց «Գրասիրաց»: Այն չփոթ օրերուն, կորուստ մը պէտք է համարիլ, որ Վիէննայի Միխիթարեան ուխտի զպրոցական հարուստ գրադարանին դիրքերը վճռացուեցան պիտակցաբար:

ՑԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Շար. 2)

ՁԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՅՈԳՆԱ՞Ծ ԵՆ ԱՇԽԱՏԵԼԷ

Ձափոնցիները որոնք ամբողջ աշխարհին տիպար կը հանդիսանան իրենց աշխատասիրութեամբ, աշխատելէ ձանձրացած ըլլալ կը թուին: Սկսած են դանդատիլ որ տօնական այն օրերը որոնք կը հանդիպին չաբթուան մէջտեղի օրերուն, ոչ մէկ բանի կը ծառայեն: Այդ դանդատները պատճառով, բաւական կողմնակից հաւաքած է տօնական օրերը արձակուրդի օրերուն վաղորդայնին կամ նախօրեակին փոխադրելու գաղափարը: Այդ առաջարկին կայ օրինակ Միացեալ - Նահանգներու մէջ. տարին վեց տօնական օրեր կը տեղափոխուին արձակուրդի օրերուն կցուելու համար: Այսպէս են Ուաչինկթընի ծննդեան օրուան, Գոլոմպոսի դիւտին նշումները եւայլն:

Շաբաթական արձակուրդը այս ձեւով երեք օրի վերածելով, չատեր կը խորհին թէ զարկ կը տրուի երկրին զբօսաշրջութեան. այս մասին խրախուսող կեցուածք ունի նաեւ Ժամանցները զարգացնելու կեդրոնը որուն կատարած հարցախոյզը, պատասխանողներու 64·5%-ը կը դեռեղէ նոյն սպասումին վրայ:

Իսկ այս ուղղութեամբ փոփոխութիւններու հակառակորդները կը չեչտեն անկարելի պարագաներ, ինչպէս հիւանդանոցները զուրս կարելի չէ փակել առանց բազմաթիւ հարցերու լուծում գտնելու պարտաւորութեան: Անոնք կ'առարկեն նաեւ տօնական օրերը տեղափոխելով անոնց յատուկ իմաստը անտեսելուն դէմ: Կայ նաեւ մեծ զանգուածներու միաժամանակ արձակուրդի մեկնելուն անպատեհութիւնը: Մանաւանդ որ 1993-ին չաբթուան ընթացքին կատարելի ճամբորդութիւնները քաջալերող յանձնախումբ մը կազմուած էր:

Կան ձեռնարկութիւններ որոնք արձակուրդներու ճկուն դրութիւն մը կը կիրարկեն. անոնք ընտանիքի տէր աշխատաւորներուն առիթ կուտան մինչեւ 16 օր չարունակական արձակուրդի շրջան ընտրելու. իսկ ամուրինները պէտք է ամբողջ տարուան երկայնքին ցրուեն հանգիստի իրենց օրերը:

Այս վէճերուն մէջ յատուկ դեր մը կը կատարէ զպրոցական դրութիւնը. ճափոնացի պատանիները զպրոց կ'երթան Շաբաթ օրերը, ինչ որ չաճախ աւելորդ կը դարձնէ արձակուրդի թուական մը չարաթավերջին կցելու կանքը: Ատոր համար ալ առարկուած է ամէն պատանիի տարին եօթը օր իրաւունք ճանչնալ որ ինք ընտրէ ու այդ օրերուն քացակայէ դպրոցէն:

Ինչ կարգադրութեամբ որ ալ աւարտին արձակուրդի օրերու վիճաբանութիւնները ձափոնի մէջ, անոնք ուշադրաւ են անով որ երկրագունտին ամէնէն աշխատասէր ժողովուրդին վարքագծին մէջ լուրջ փոփոխութիւն մը կը նշեն ու նաեւ անով որ վաղը կամ միւս օր ատոր ազդեցութիւնները կ'երկարին մինչեւ արեւմուտք:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԼԻՈՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ. -- Անկախութենէն ի վեր Ֆրանսա - Հայաստան փոխ - յարաբերութիւնները զգալի զարգացում մը արձանագրեցին. այսօր գրեթէ չաբաթ չանցնիր առանց որ երեւանէն կամ Հայաստանի այլ չրջաններէ պատուիրակութիւն մը այցելէ, ըլլայ Փարիզ, ըլլայ գաւառ:

Ռոն - Ալփ Ծրանասի այն չրջանները է անկասկած ուր այս յարաբերութիւնները օրէ օր աւելի կ'ամրանան զանազան մարզերու մէջ: Երեւանի եւ Լիոնի Առեւտրական Սենեակները երկու տարի առաջ ի վեր արդէն սերտ համագործակցութեան մը առանցքը կը կազմեն: Այս սիրալիր եւ արդիւնաւէտ յարաբերութիւններուն արտայայտութիւնն է օրինակի համար Լիոնի քաղաքապետ Միշել Նուատի եւ երեւանցի իր պաշտօնակից՝ Վ. Մաչատրեանի փոխայցելութիւնները: Շրջանի այլ քաղաքներ՝ Տէսին, Վօ. ան. Վըլէն, Վիէն եւ Վիլէօռպան նոյնպէս կը զարգացնեն իրենց յարաբերութիւնները Ստեփանաւանի, Աբովեանի եւ Գորիսի փոքր քաղաքներուն հետ:

Համագործակցութեան ասպարէզին մէջ ակներեւ է մանաւանդ վերջերս զպրոցականներու եւ ուսանողներու կատարելագործման ուղղութեամբ կազմակերպուած այցելութիւնները: Սրբերս Լիոնի եւ շրջանի այլ քաղաքներու մէջ կը գտնուին մօտ երեսուն ուսանող-ուսանողուհիներ: Մէկ մասը՝ 13 հոգի, Լիոն Գ. Համալսարանը կը գտնուի հետեւելու համար անոնց գիտութեան բաժանումին դասընթացքին, երկրորդ խումբ մը՝ վեց ուսանողներէ քաղկացած, կը հիւրընկալուի Ի. դէօ նահանգին մէջ Լա - Քոթ - Սէն Թ'Անտրէյի գիւղատնտեսութեան վարժարանը եւ երրորդ խումբ մըն ալ հիւրն էր Լիոնի եւ Ռոն նահանգի արհեստներու ուսուցման ընկերութեան (Société d'enseignement professionnel du Rhône) հովանաւորած կեդրոնը ուր կ'ուսանին 2300 ուսանողներ: Այս վերջին խումբին այցին նախաձեռնած էին զպրոցին տնօրէն Նուէթիւնը եւ Հայր. Կարմիր Խաչի Լիոնի օժանդակ կոմիտէն, դիւաւորութեամբ աեներապետուհի Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեանի: Դպրոցին կողմէ կազմակերպական նախաքայլերուն հեղինակն էր Պ. Լիւք Մանսանարէս, որուն կինը հայ է...

Երեւանցի աշակերտները վեց չաբաթ հիւրերը եղան սոյն վարժարանին կայքի եւ հաղուստեղէնի բաժանմունքին: Հոն,

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՒՔՕԱՇԻ եկեղեցւոյ բակին մէջ, փետրուար 12-ին պաշտօնական բացումը կատարուած է Կարապետ եւ Սարգիս Պալեանի կիսանդրիներուն, գործ արձանագործ՝ Էրոլ Սարաֆեանի: Բացման հանդիսութիւնը առիթ տուած է Թուրք - հայկական յարաբերութիւններու նկատմամբ արտայայտութեան մը: Հանդիսութեան նախագահած է Գարեգին Պատրիարք, ներկայ եղած են Պէյլիքթաշի քաղաքապետը՝ Ահմէտ Աթայ, Կղզիներու քաղաքապետը՝ Ռէճէպ Գօչ եւ այլ Թուրք անձնաւորութիւններ, Միացեալ - Նահանգներու, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Հանդիսավարը եղած է Արման Մարաշլեան որ բարի գալուստի խօսքէն ետք, հրաւիրած է Պատրիարքը որ բացումը կատարէ Կարապետ Պալեանի կիսանդրիին: Ան քանի մը խօսքով անդրադարձած է Պալեաններու կատարած գործին, ապա վար առած կիսանդրին ծածկող շղարշը: Սարգիս Պալեանի կիսանդրին բացած է Պէյլիքթաշի քաղաքապետը՝ Ահմէտ Աթայ, որ նախքան բացումը ուղերձ մը արտասանած է եւ ընդհատուած հայ համայնքը որու ծոցէն ելած է նման ընտանիք մը Թուրք մշակոյթին համար: Ակնարկած է Պալեաններու եւ Տոլմապահչէի պալատին արժէքը ժխտող մտաւորականներու ու կարդացած է Պալեաններու մասին զրուցած դրուատալից տողեր: Ապա, քաղաքապետը չատ տպաւորած է ներկաները բառ առ բառ ըսելով. -- «Ինչ մեղք որ Պալեաններու այս կիսանդրիները կը բացուին եկեղեցիի մը շրջափակին մէջ, մինչդեռ անոնք պէտք է տեղ գրաւած ըլլային հրապարակներու վրայ ու հանրային վայրերու մէջ: Այս պարագային համար ես ձեր համայնիդ իմ համայնիքս անունով ներողութիւն կը խնդրեմ»: Խօսք առած է Պոլսոյ Թէքնիք համալսարանի ճարտարապետական պատմութեան ճիւղի դասախօս՝ փրոֆէսէօր Աֆիֆէ Պաթուր, որ յայտնած է թէ ամբողջովին համակարծիք է քաղաքապետին, ապա անդրադարձած է երկու Պալեաններու կատարած աշխատանքին, մանրամասնօրէն: Ծանրացած է նաեւ Տոլմապահչէի ճարտարապետական արժէքին վրայ, աւելցնելով թէ ցարդ Պալեաններու գործը հարկ եղածին չափ չէ ուսումնասիրուած, գոնէ Օսմանեան եւ աղբիւրներու դիւաններու տեսակէտէն եւ այժմ իր աշակերտները կը ջանան լրացնել այդ պակասը: Խօսած է նաեւ նոյն համալսարանէն ընդունուած բաժնի դասախօսը՝ Ժան Գալայճը որ յայտնած է թէ արուեստի գործերը ժողովուրդները իրարու կը կապեն: Վերջին արտայայտուողը եղած է քանդակագործը՝ Էրոլ Սարաֆեան որ չնորհակալութիւն յայտնած է իր գործին եղած դնահատանքին համար: Այցելելէ ետք եկեղեցին, ներկաները հիւրասիրուած են յարակից սրահին մէջ:

*
**

ՊՈՒՐԾ ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունուար 26-ին ոգեկոչուած է տարաբախտ Պարոյր Սեւակի 70-ամեակը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի «Ս. Վրացեան» մասնաճիւղի գրական - գեղարուեստական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Անահիտ Սուքիասեան, չեշտելով ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը եւ արտասանած է Պարոյր Սեւակի «Վարք Մեծաց»ը: Առաջին բանախօսն եղած է Գրիգոր Շահինեան որ ներկայացուցած է սիրելդակ Պարոյր Սեւակը, բանաստեղծին զգացական աշխարհին զարգացումները: Յաջորդ բանախօսը եղած է Հայաստանի գրականագէտ Սարգիս Փանոսեան որ վեր առած է հայրենասէր Պ. Սեւակը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու ընթացքին Պարոյր Սեւակի գործերէն արտասանած են Անի Եփրեմեան, Ազատ Գասպարեան եւ Ցակոբ Կիւլոյեան:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹԻ «Յովհաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, Յունուար 28-ին տօնուած է Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ «Բլրուլ» մանկ -- պատանեկան երգչախումբի տասնամեակը: 65 մանուկ - պատանի - պարմանուհի անդամներէ բաղկացած երգչախումբին ղեկավարն է Մանուէլ Քէչիճեան որ տասնամեակը մը ի վեր տքնջան աշխատանքով կը մշակէ գեղատիպ երգողներու ձայները: Բացման խօսքը արտասանած է Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ ժողովրդապետ Գէորգ Վրդ. Եղիայեան: Լսուած են հայկական ժողովրդական երգեր եւ լիբանանեան ֆոլքլորէն ալ երգեր: Երգչախումբը երգած է նաեւ անգլերէն եւ ֆրանսերէն երգեր: Հանդիսութեան աւարտին, փակման խօսքը արտասանած է Հայ կաթողիկէ պատրիարքութեան կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աչգարեան որ իր դնահատանքի արտայայտութիւնը ունեցած է:

*
**

ՊՈՒՐԾ - ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Ցակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, փետրուար 3-ին սկսած են Հայաստանի Համազգայինի թատրոնին ներկայացումները, ղեկավարութեամբ եւ բեմադրութեամբ՝ Սօս Սարգսեանի, ներկայացուած է Խոսրով Փիլիփոսի՝ «Սանիտայի թաղապետը»:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Գարեգին Պատրիարքին հրաժէշտի այցելութիւն մը տուած է Ռուսաստանի Թուրքիոյ դեսպանը՝ Զերնիչով որ Մոսկուա կանչուած է Արտաքին նախարարութեան մէջ, այլ պաշտօն վարելու: Մեկնումէն առաջ, ուզած է անպայման այցելել Հայոց Պատրիարքին, թարգման հանդիսանալով իր յարգալիր զգացումներուն հայ ժողովուրդին հանդէպ:

*
**

ՊՈՒՐԾ - ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Ցակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, փետրուար 3-ին սկսած են Հայաստանի Համազգայինի թատրոնին ներկայացումները, ղեկավարութեամբ եւ բեմադրութեամբ՝ Սօս Սարգսեանի, ներկայացուած է Խոսրով Փիլիփոսի՝ «Սանիտայի թաղապետը»:

*
**

ՊՈՒԼՍՈՑ Պատրիարքարանը ընդունելութիւն մը կազմակերպած է, փետր. 10-ին, դվխաւոր նպատակ ունենալով չնորհակալութեան յուշատախտակները նուիրել խորհրդակցական մարմնի այն անդամներուն որոնց երկու տարուան ծառայութեան չրջանը լրացած կը նկատուէր: Առաջին առթիւ, խօսք առած է Մեսրոպ Արք., նախ անդրադարձած Վարդանանց տօնի, ապա անցած է օրուան նիւթին եւ յայտնած թէ չնորհակալութեան յուշատախտակներ պիտի նուիրուէին անոնց որոնք 2 տարուան չրջանը լրացուցած են: Ցետոյ խօսք առած է Շահան Արք. որ ընդգծած է ներքին համերաչխութեան կարեւորութիւնը, ծանրացած է նաեւ օրուան տօնին վրայ: Վերջին խօսքը արտասանած է Պատրիարքը եւ յուշատախտակները չնորհած:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹԻ Ալեք Մանուկեան կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 16-ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն Տիկնանց մասնաճիւղին նչուած է Հ.Բ.Ը.Մ. -- Հ.Ե.Ը.-ի «Խօսնակ» ամսագրի 35-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Անի Ազպաչեան որ անդրադարձած է օրուան այս ընդունելութեան նպատակին, չեշտելով թէ մամուլը հայ ժողովուրդին վայրկեան եւ անդադար հայելին է: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ.Ե.Ի.-ի կեդրոնական վարչութեան ատենադպիր, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ցովակիմեան - Մանուկեան եւ Դարուհի Ցակոբեան երկրորդական վարժարաններու տնօրէնը, «Շիրակ»ի խմբագիր՝ Ժիրայր Դանիէլեան: Ան, չուրջ կէս ժամ, ծանրացած է հայ մամուլի կարեւորութեան վրայ, յիշելով հիմնադրութեան 200-ամեակը: Այս առթիւ պարգեւատրուած են երեք նախկին խմբագիրներ յանձինս՝ Լեւոն Վարդանի, Պարոյր Ազգաչեանի եւ Ատրունի Մատուրեանի, նաեւ այժմու խմբագիր՝ Սրամ Սեփեթճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

աշխերտները հետեւեցան Ֆրանսերէնի ինչպէս նաեւ մասնագիտացման դասընթացքներու: Դիչերօթիկի դրութիւնը իրենց առիթ տուաւ աւելի հանգամանօրէն թափանցելու մշակութային եւ արուեստագիտական մթնոլորտի մը մէջ:

Հայ երիտասարդներուն կեցութիւնը իր աւարտին հասնելով, դպրոցին տնօրէնութիւնը եւ Լիոնի Կարմիր Խաչը ուզած էին վերջին երեկոյթ մը կազմակերպել: Այս հատաքոյթը տեղի ունեցաւ Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը 7·30-ին, վարժարանին հանդիսութեանց դահլիճին մէջ ուր համախմբուած էին մեծ թիւով Ֆրանսացիներ եւ Հայեր:

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին դպրոցին ուսուցիչները եւ համայնական կարգ մը հաստատութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Բացման իր խօսքին մէջ դպրոցին տնօրէնը՝ Պ. Ռ. Տօրէլ այս ձեռնարկին իրագործման մասին տեղեկութիւններ տալէ ետք չնորհակալութիւն կը յայտնէր բոլոր անոնց -եւ յատկապէս Տիկին Նուարդ Տէլիմէնճեանին-- որոնք մօտէն կամ հեռուէն օժանդակած էին ձեռնարկին յաջողութեան: Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով խօսք կ'առնէր ուսանողներէն մէկը խումբին ղեկավարները եւ չնորհակալութիւնները արտայայտելու համար: Երիտասարդ ուսանողուհիին խօսքերը արժանացան երկար ծափահարութիւններու: Հուսկ յաջորդեց Լիոնի Թաղապետութեան անդամ եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու հետ յարաբերութիւններու պատասխանատու Վահէ Մուրատեանի ելոյթը՝ նուիրուած Երեւանի եւ Լիոնի փոխյարաբերութիւններու հեռանկարներուն:

Պաշտօնական այս արարողութիւններէն յետոյ կը սկսէր գեղարուեստական բաժինը: Օրուան հանդիսավար Վարդան Քէշիշեանի հրաւէրով բեմ կը բարձրանային դերասան Ժորժ Շափէլ (արտասանութիւն) եւ Լիոնի «Սպիտակ» համոյթը: Մօտ 45 վայրկեան տեւող յայտագիրը կը պարունակէր Զարենցի, Իսահակեանի, Աբովեանի եւ Դ. Վարուժանի գործերէն հատուածներ Ֆրանսերէն լեզուով, ինչպէս նաեւ հայկական ժողովրդային երգեր եւ մեղեդիներ: Հոս եւս լուսեն ծափահարութիւնները եկան հաստատել արուեստագէտներուն յաջողութիւնը եւ լսարանին դնահատանքը:

Ժողովրդային եւ հայրենասիրական երգերու այս չարանը դժուարութեամբ խզուեցաւ եւ մթնոլորտը չափափոխուեցաւ «տագնած» էր երբ ներկաները հրաւիրուեցան կողքի դահլիճը անցնելու, մասնակցելու «Հայկական աւանդական հիւրասիրութեան» մը: Նախքան այդ, փակման խօսքը կը կատարէր Պ. Լիւք Մանասարէս: Զարմացնց յուզուած էր ուսուցիչը երբ մէկ-մէկ կը թուարկէր իր գործընկերներուն անունները, չեչտելով որ առանց անոնց օգնութեան ոչինչ կարելի պիտի ըլլար: Պ. Մանասարէս վերջապէս չնորհակալութիւն կը յայտնէր զպրոցին տնօրէնին որ ընդառաջած էր իր դիմումին եւ Լիոնի Հայ Կարմիր Խաչին, որուն դները վճռական եղած էր այս նախաձեռնութեան իրագործման մէջ:

Իր ճառը վերջացնելով հաւաստիացուց որ այս ձեռնարկը պատահական գործ մը չէր կրնար ըլլալ եւ խոստացաւ աւելի սերտ կապեր հաստատել եւ մշակել իր վարժարանին եւ երեւանեան համապատասխան հաստատութիւններուն միջեւ, այս առաջին քայլը համարելով երկար համագործակցութեան մը:

ԿՈՐԻԻՆ

Երբեմն ալ կ'ընդունէր այցելութիւնը Տիրան Զրաքեանին. բոլորովին եզական տիպար մը, տարբեր ամէնէն, միշտ նորօրինակ գաղափար մը ունէր: Այդ միջոցին կը փափաքէր որ միասին հանդէս մը հրատարակէինք եւ ամէն անգամ այդ նիւթին չուրջ ծրագիրներ կը չինէր, ժամերով կը խօսէր: Մեզմ տղան չէր անդրադառնար թէ իր ծրագիրները անիրագանալի էին, եւ թէ՝ ես, հակառակ ամէն բանի, պատրաստուած չէի խմբագրուհի ըլլալու, մէկ օրէն միւսը, թէ՝ չատ լուրջ դեր մըն էր այդ եւ ժամանակ կ'ուզէր, կարողութիւն, փորձառութիւն, մանաւանդ մաքառելու ուժ ձեռք բերելու համար. յետոյ կային ընտանեկան առարկութիւնները: Բիւր խոչընդոտներ վերջապէս:

Տաղանդաւոր մտաւորական մըն էր սակայն Զրաքեան, միսթիֆ հոգի մը. եւ ես յաճախ նիւթը փոխելով հարցումներ կ'ընէի իր ներաշխարհին մասին, որուն հիացած էի: Այն առեն համայք մը կը դառնար գինքը մտիկ ընելը:

Իր անկեղծութեամբը համակրանք կը պարտադրէր Տ. Զէօկիւրեան. չատ սակաւ առիթը չէի ունենար գինքը տեսնելու, բայց լաւ բարեկամներ էինք: Իրաւ է որ կենցաղագիտութեան օրինակներ չէր կրնար տալ ան, բայց այն պահեմ չեմ դիտեր ինչը որ կար իր մօտը, իրեն ներելի կ'ընէր աշխարհիկ սովորութիւններու պակասը: Գրւթս մըն էր հաղորդակից արժէքով: Ինձ հետ խօսակցութիւնները կը համեմէր միշտ սրամտութիւններով, քիչ մը կծու, բայց ոչ երբեք վիրաւորիչ: Թերեւս, նախազգացումը թէ իր կեանքը կարճատեւ պիտի ըլլար, պատճառ էր որ երբեմն նեղսիրտ, ցասկոտ դառնար: Անդամ մը, ինքը պատմեց թէ, հակառակ լաւ վարձատրուած ըլլալուն, հրաժարած էր ուսուցչութենէն աղջկանց վարժարանի մը, որուն խնամակալ տիկինները փափաքած էին հակողութեան համար, ամէն անգամ մէկերնին ներկայ ըլլալ իր դասաւանդութիւններուն եւ իր մերժումէն յետոյ կրկին պնդած էին իրենց որոշումին վրայ:

Զէօկիւրեան զիրենք «տղէտ թաղական» յորջորջելով մեկնած էր: Արդարեւ զուարճալի յաւակնութիւն մըն էր այդ տիկիններուն կողմէ Զէօկիւրեանին պէս ուսուցիչի մը դասաւանդութիւններուն հսկել մտքերնուն անցընելը:

Այն առեններէն հրատարակելու վրայ էր ան իր վաճիճը, որուն մասին ինձ մէկ - երկու անգամ խօսեցաւ: Հետաքրքիր էի թէ՝ ի՞նչ չահեկան անցքեր դրած էր հայ վանքի մը մէջ, ամբողջ հատոր մը լեցնելու չափ: Ցետոյ, աւա՛ղ այդ գիրքը նուիրական յիշատակը պիտի մնար տարաբախտ նահատակին:

*
**

Եաքսըքը:

Մանկամարդ Թրքուհիին մատերուն տակ կը թրթռային լարերը ուտին:

Ի՞նչ տրտում, տրտում կ'երգէ
իր բոյնէն
Ի՞նչ աւոյշ աւոյշ կը փչէ սարէն...

Ամառ էր. պլպուլը այլեւս չէր երգեր, բայց հովը կուգար սարերէն. դողն ի դող կուգայ անոյշ հովը դգուել հրատապ հոդին, խաղաղեցնել փոթորկայոյզ չիզերս: Ո՞րկից, ո՞ր չուրերուն մէջ համայքի աղբիւրին ան թրջած էր իր թեւերը, այդպէս սրակելու համար ճակտիս կայլակները քաղցրութեան:

(Շար. 54)

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Իմ մտաւոր խնջոյքներէս մէկն ալ այն օրերն էին որ ինձ այցելել կուգային վաղուց արդէն բարեկամ մտաւորականներ, որոնք վերադարձած էին Պոլիս: Վահան Թէքէեանը, մանկութեան ընկեր զարմիկս՝ Սիրաքեանին՝ որ ինքն ալ Գերմանիայէն վերադարձած էր. անոր ընկերակցութեամբ կուգար մեզի հետ անցընել մտերիմ, անմոռանալի պահեր: Շատ սրամիտ, չատ աշխարհիկ էր, մբռնքով, հոգիով, զրիչով մեծ բանաստեղծ Թէքէեանը: Գրեթէ միակն էր որ, թէեւ գերազանցօրէն զարգացած, անսոդիւտ տաղանդով օժտուած, տակաւին երիտասարդ, ազգին մէջ չոյուած իրրեւ հաղորդակ մտաւորական, սակայն բնաւ յոխորտացող չէր: Իր դրագէտի համբաւը չէր ճնչեր վրաղ երբ իրեն հետ ըլլայիր. պարզ էր ան, աղնուական պարզութեամբ մը: Թունդ ազգասէր մը ըլլալով, հայ լեզուն, գրաբար պաշտելով հանդերձ, ջերմ հետացող մըն էր Ֆրանսական գրականութեան, որով մեր տեսակցութիւնները այլազան կերպով համեմուած կ'ըլլային: Անոպատ նիւթ ունէինք խօսելու եւ կը պատահէր որ օրը գիշեր կ'ըլլար առանց որ մենք անդրադառնայինք:

(Շար. Ա. Էջէճ)

հերոսական արարք մը գործելու»: Այդ օրը ծնած մանուկ մ'իսկ մկրտուած է պետին անունով եւ Քաշի անզամները կը սպառնան անոնց որոնք վերապահ դիրք կը բռնեն Կոլոշեայնի արարքին նկատմամբ հողատէրերու մէջ: Քաշը (Ա.յսպէս) հիմնուած է 1971-ին Քահան ռաբունիին կողմէ (սպաննուած Նիւ - Եորք, 1990-ին) եւ քանի մը հարիւր անդամ ունի: Ըստ եհուտ Սիրինկզաք ընկերաթանին «այս ծայրայեղականներու նպատակն է բիրտ ուժով վրէժը լուծել հրեայ ժողովուրդին կրած տառապանքներուն դարերու ընթացքին»: Մարտ 1-ին, Իսրայէլ սկսած էր ազատ արձակել պաղեստինցի բանտարկեալները: Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը միշտ լարուած է եւ Ինթիֆատան (բռամարտ) վերսկսած:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ ի գործու է Մարտ 1-էն ի վեր եւ բաւական կէտերու մէջ կը թաղէ «Նավթոլէոն օրինագիրքը» որ կը գործածուէր 1810-էն ի վեր: Նորութիւններու կարգին կան հետեւեալները· -- բարոյական անձերու պատժական պատասխանատուութիւնը, զլխաւոր նորութիւնն է: Ոճիրները եւ յանցագործութիւնները կը պառնան մտադրուած զանցառութիւններ: Սեռային հարստածանքը մուտք կը գործէ: Ցանցագործութիւն մը կը նկատուի ազատութեանց կիլոարկումի դէմ արդելքը: Այս զլխաւոր նորութիւններուն կողքին, կան նաեւ փոփոխութիւններ:

Հինգի եւ վեցի նահանգին մէջ ընդհանրապէս, Մարտ 1-ին, չուրջ երեսուն հոգի ձերբակալուած են Եան Փիայէ սպանութեան կապակցութեամբ: Այս խումբին մէջ, մինչ թրիւանները չկան այլեւ չրջանի պատասխանատու դէմքեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԶԱՐԳԱՑՆԷ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Մինչ Հայերու ուշադրութիւնը - հասկընալի պատճառներով - կեդրոնացած է առաւելաբար Անգարա - Բաքու յարաբերութիւններու զարգացման վրայ, անդին Թուրքիա յարաբերութիւններ կը մշակէ Թիւրքմէնիստանի հետ որոնք կրնան, ժամանակ մը առաք, չատ աւելի ծաւալուն թյալ տնտեսական զետնի վրայ քան Թուրքեւադրբեջանական կապերը: Այս հետանկարը մեզ կրկնակիօրէն կը հետաքրքրէ, քանի 1) Թիւրքմէնիստան այժմ Հայաստանի (քիչ) սահացած կապին միակ աղբիւրն է, եւ 2) Թուրքիա - Թիւրքմէնիստան առեւտրական կապերը կը զարգանան իրանի ճամբով:

Անցեալ քանի մը օրերուն, երկու կարեւոր զարգացումներ արձանագրուեցան Թուրքեւթիւրքմէն յարաբերութիւններու զարգացման գծով: Նախ սոորպզրուեցաւ համաձայնութիւն մը, ըստ որուն Թուրքիա պատրաստ է տարեկան 15 միլիառ խորանարդ մեթր կազ ներածել Թիւրքմէնիստանէն եւ օգնել այս վերջնոյն որ կազամուղ մը չինէ իր արտածումները զարգացնելու համար դէպի Եւրոպա: Արդ, նման կազամուղ մը, եթէ չինուի, կրնայ անցնիլ Իրանի հողամասէն, մինչդեռ, եթէ խաղաղութիւնը տիրէր, Հայաստան -- Ադրբեջան ճանապարհը կրնար աւելի ձեռնտու ըլլալ: Քանի մը ամիս առաջ Թուրքիա նաեւ համաձայնութիւն մը սորպզրած է Իրանի հետ, այս վերջինէն ալ 5·5 միլիառ խորանարդ մեթր կազ ներածելու համար: Անշուշտ այս ծրագիրները հազիւ կ'իրականանան 2005 - 2015 թուականներուն, եթէ իրականանան: Բայց անոնք ցոյց կուտան թէ 21-րդ դարու չրջանի տնտեսական քարտէսը կը գծուի առանց Հայաստանի, ինչ որ մեծապէս մտահոգիչ է:

Վերջապէս, Փետրուար 27-ին տեղեկացանք որ Թուրքիոյ եւ Թիւրքմէնիստանի միջեւ կառուցի մը բացուած է Իրանի հողամասի վրայով: Այսպէսով երկու պետութիւնները պիտի կարենան թափ տալ իրենց առեւտուրին, առանց կախում ունենալու Կովկասի անկայուն չրջանէն:

Բայց այս ձեւով, Թուրքիա առաւել եւս պիտի մօտենայ Իրանի, որ հետզհետէ իր բանալին կը հանդիսանայ կեդրոնական Ասիոյ պետութիւններուն: Անգարայի եւ Թեհրանի յարաբերութիւնները այդքան ալ հաստատուն չեն· ու վերջերս, Իրանի Ատաքին զործոց նախարարութիւնը յայտարարեց որ ինք հակառակ է որ Իրան - Եւրոպա ապագայի կազամուղը Թուրքիոյէն անցնի: Պէտք է աւելցնել սաոր վրայ քրտական չրջաններու անապահովութիւնը, որ խոչընդոտ մըն է Թուրքիա - Իրան - Թիւրքմէնիստան յարաբերութիւններու զարգացման: Այլ խօսքով, եթէ խաղաղութիւնը չատ չուշանայ զարթարեղեան ճակատի վրայ, տակաւին յոյս կայ որ թէ Հայաստան, թէ Ադրբեջան տեղ մը ունենան չրջանի ապագայ տնտեսական նոր քարտէսին վրայ:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, վարիզեան չրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4

Ժթ· օր Մեծի Պահոց

Իսի լէ Մուլինոյի

Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ

Քարոզիչ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ուրբաթ, Մարտ 4, ժամը 17·30-ին

Քարոզիչ՝

ԵՂԻՇԷ Ա· ՔՀՆԱ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

* * * * * * * * * * * *

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԻՐՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՒՄԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու եւ Մեծ-հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան

կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Ջրթաչեան սրահին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

* * * * * * * * * * * *

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կաղոյա Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական ատենդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի չարք մը կերակուրները:

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ

126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE

Նուազ եւ հայկական մթնոլորտ:

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝

78 - 93 - 57 - 43 *թիւին:*

Ճաշադին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր·:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Շաֆէ Հասէր - Ղազարոսեանի մահուան առթիւ Եւա Մկրտիչեան, փոխան ծաղիկի, կը նուիրէ 500 ֆրանք ԻՄԱՖ-ին (ստանալ «Ցառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կաղոյա Խաչի Լիոնի Ազաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վ. Ամէմեանի, Պրիժիթ, Փոլ եւ Նիքոլա Մորելի, Անրիկ Ամէմեանի, Սոնիա, Տրնի եւ Ամէլի Ժաուէնի թոռնիկներ նաեւ Ամէմեան, Սէֆէրեան, Գէորգօֆ ընտանիքներու, իրենց մօր, մեծ - մօր, նանիին եւ ազգականին ընկերուհի՝ Արմաւենի Ամէմեանի մահուան առթիւ:

***

Կաղոյա Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ· Երամեանի եւ ընտանիքին իր կնոջ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 300 Ֆր· կը նուիրէ Վիէն - Գորիսի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնն եւ տնօրէնը չնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները· -- Պր· Վաղինակ Մխոքճեան (Լիոն) 2000 Ֆր·, Տիկին Գոհարիկ Գէորգեան, Պր· Շիմշէք Մարթէն Պայծառ, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 500-ական Ֆր·, Պր· Յովհաննէս Քէլէչ 4500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան 1000 Ֆր·, Տիկին Թօփճեան 100 Ֆր·:

***

Կաղոյա Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները· - Պր· Ղազարեան 250 Ֆր·, Պր· Ալէքսան Կոճիկեան 500 Ֆր· Տիկին Վ· Պէնկեանի յիչատակին, Տիկին Նիքոլ Խայեան իր սիրելի ամուսնոյն մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ՝ 500 Ֆր·:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN - LIVRY

La Section «*Dirouhi Missakian*» recevra l'Association

'' CHENE ''

le Samedi 5 Mars à 20h30

17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Lors de cette soirée, ''CHENE'' présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

AFAC

Association Franco-Arménienne
de Communication
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 40 - 22 - 98 - 88

COMMUNIQUE DE PRESSE

Suite aux difficultés rencontrées par Radio AYP, le CSA a procédé à un appel à candidatures pour l'attribution de la fréquence dédiée à la communauté arménienne. Un certain nombre de dossiers ont été déposés, et le CSA a accordé sa confiance au projet présenté par l'Association Franco-Arménienne de Communication pour la création d'un nouveau support radio baptisé AYP FM.

Radio franco-arménienne, AYP FM a une triple vocation autour de laquelle elle articulera les émissions inscrites dans le cadre de sa grille de programmation qui sera présentée le samedi 5 mars, de 10h à 11h30, à l'antenne (99.5 FM).

— 1.- Une vocation éducative et pédagogique avec la mise en perspective du savoir et de la connaissance autour de l'ensemble des éléments constitutifs de la culture au sens large du terme.

— 2.- Une vocation d'information bilingue en direction de l'ensemble des auditeurs effectifs et potentiels composant la communauté arménienne.

— 3.- Une vocation d'échange et de réflexion avec nos auditeurs, nos divers consultants, les représentants des associations arméniennes, nos invités issus des classes politiques et intellectuelles française et arménienne dans leur diversité.

Nous mettrons tout en œuvre pour que nos programmes, qui seront effectifs à partir du samedi 5 mars, soient adaptés à l'ensemble des composantes de la communauté arménienne de la région parisienne.

AYP FM est une radio communautaire, et c'est à ce titre que les associations arméniennes, ainsi que les courants représentatifs de la Nation arménienne seront régulièrement invités à s'exprimer sur les ondes, sous diverses formes.

Le Président
HENRI PAPAZIAN

Paris, le 28 Février

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Սրբուհի Քէշիշեփ հետեւեալ նուիրատուութիւնները կ'ընէ իր զաւկին՝ Դիլպէռ Քէշիշեփի մահուան առթիւ·-

Կաղոյա Խաչի Ալֆորվիլի «Էլեն Բիզանդ» մասնաճիւղին 500 Ֆր·, Նոր Սբունդի Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» մասնաճիւղին 300 Ֆր·, «Օփերասիոն Արմէնի»ին 400 Ֆր·:

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :

EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON — L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par

BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

—— Participation aux frais ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 3
JEUDI
3 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·274 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.274

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՄՆԻՈՅ Սերպերու պարագլուխը՝ Ռատովան Գարածիչ ոը, Մոսկուա կը գտնուի, իր հատանութիւնը տուաւ վերադառնալու համար Թուզլայի օդակայանը, ինչ որ կը հաստատէ Մոսկուայի վճռական եւ նպաստաւոր դերը Պոսնիոյ տագնապին մէջ: Դիւանագիտական նոր եւ կարեւոր յաղթութիւն մըն է Ռուսաստանի համար քանի ՄԱԿ-ի պահանջն էր երկար ատենէ ի վեր, բայց՝ ապարդիւն:

ԵԱՆ ՓԻԱՅԻ յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Լոնտ - լէ - Մօռ-ի ռոնակատարութեանց սրահը, եկեղեցիի վերածուած եւ մարմինն ալ ամփոփուեցաւ Պոմպ - լէ - Միմոզայի գերեզմանատունը: Երեսփոխանութիւնը սպանութիւնը խորապէս ցնցած էր ոչ միայն վաւոի չրջանը, այլեւ՝ քաղաքական միջավայրերը: Կառավարութեան անունով ներկայ էր Ֆ. Լէոթար որ չեչտեց թէ այս «սպանութիւնը որպէս թիրախ ունի ժողովրդավարութեան, իրաւունքի եւ ազատութեան որոշ գաղափար մը»: Ներկայ եղած են այլ անձնաւորութիւններ, ինչպէս Ժիսքար տ'Էսթէն, Ժերար Լոնկէ, Պերնար Փոնս, Շառլ Միյոն: Ժան - Իվ Քօլէ կը ներկայացնէր նախագահ Միթերան: Մարտ 2-ին, ձերբակալուած 26 անձերէն մէկ կարեւոր մասը դիպահ կը մնայիին: Ասոնց մէջ, ինչպէս զրեցինք, միայն Միլիէօ-ի մարդիկ չկային, այլեւ չրջանի պատասխանատուներ, ինչպէս թաղապետութեան երկու փոխ - նախագահները որոնք ծանօթ էին իրենց թշնամութեան համար Եան Փիայի հանդէպ եւ վախցածելի կը նկատուին իրենց կապերուն համար Միլիէօ-ին հետ:

1991 ՕԳՈՍՏՈՍԻ ձախողած պետական հարուածի հեղինակներուն դատավարութիւնը ընդհատուեցաւ վերջնապէս, Ռուսաստանի գերագոյն դատարանի հրամանագրով իբրեւ հետեւանք Դումայինի քուէարկած ներման բանաձեւին: Ելցին յայտարարած է թէ որեւէ նոր վորձի պարագային անմիջապէս բոլորն ալ կը ձերբակալուին ու վատահեցուցած թէ ամբողջապէս կը հակակչռէ քաղաքական եւ ընկերային կացութիւնը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ «12»երը 15 պիտի ըլլան 1995 Յունուար 1-էն, թերեւս նոյնիսկ 16: Եւրոպական Միութիւնը ընդունած է Նուէժի, Ֆինլանտայի եւ Աւստրիոյ անդամակցութիւնը, բանակցութիւններ կը տարուին Նորվեկիոյ հետ: Թեկնածու են Թուրքիա, Կիպրոս, Մալթա եւ Զուիցերիա: Ասոնք՝ պաշտօնապէս, կան նաեւ կիսապաշտօնական անհաչիւ թեկնածուներ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի Խորհրդարանը միաձայնութեամբ որոչեց Թուրքիոյ Ազգ. ժողը -- Մայիս 19 -- հռչակել Ցիշատակի Օր այն Յոյներուն, որոնք սպանուեցան երկու երկիրներու միջեւ մղուած պատերազմին ընթացքին: Ցաւատարութիւնը կը մատնանչէ որ 1919, Մայիս 19-ը «Ցիշատակի օրն է Պոնտոսցիներու ցեղասպանութեան»: Յոյները կ'ըսեն թէ չուրջ 350 հազար է մեռեալներու թիւը: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը յայտարարեց թէ այդ որոչումը «ծուռ մտայնութիւն մը կը ցուցաբերէ»:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԱՑՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆի մէջ, իսրայէլեան բանակը սխալմամբ հրեայ հոդատէր մը սպանած է: Հրեայ զոյգը կառքով կ'անցնէը պինուորական անցարդելի մը մօտէն, երբ իսրայէլացի պինուորները կրակ բացած են: Այրը մեռած է:

ՎՐԱՍՏԱՆի օրէնսդէտները, բուռն բանավէճէ եառ, վաւերացուցին Վրաստանի անդամակցութիւնը ՀԱՊ-ի (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) զոր Շեվարնաձէ ընդունած էր անցեալ Հոկտեմբերին: Ներկայ 193 օրէնսդէտներէն, 125-ը թեր քուէարկած են, 64 դէմ եւ 4 հոգի ալ ձեռնպահ մնացած է:

«ՇԻՆՏԼԷՐի ՑԱՆԿը» Սթիվըն Սփիլպէրկի Ֆիլմի ներկայացումը որ սկսաւ Մարտ 2-ին, Ֆրանսա, առիթ կուտայ մեծ աղմուկի մը եւ մեռեալներու լայնածաւալ արձագանգներուն: Բայց նաեւ բանավէճերու: Պատմութիւնն է կաթողիկէ Գերմանացիի մը որ փրկած է 1000-է աւելի Հրեաներ պանդք աշխատցնելով զինամբեթերքի իր գործատան մէջ: Շինտլէր ճարտարուեստի մեծ դէմք մըն է, քովը կը կանչէ հաշուապահ մը՝ Շթերն որ կը խոստովանի. - «Օրէնքը կը պարտադրէ որ խոստովանիմ թէ Հրեայ եմ», «Ես ալ՝ Գերմանացի» կ'ըսէ Շինտլէր որ դիտէ թէ հրեայ աշխատող ձեռքը ձրի է ու դործի կ'առնէ 1200 հրեայ...: Սփիլպէրկի պատգամն է՝ «Ով որ մէկ մարդ կը փրկէ, համայն աշխարհը կը փրկէ»: Ֆիլմը մեծ յաջողութիւն դտած է Ամերիկա 3 ամիսէ ի վեր: Մարտ 2-ին, բոլոր թերթերը էջեր կը նուիրէին, «Լիպերասիոն» ամբողջ Ա. էջը յատկացուցած էր «ցանկին»: Շինտլէր թագուած է Երուսաղէմ եւ իր շնորհիւ վերապրող Հրեաները կ'այցելեն իր շիրիմը, Այս պատկերով կը փակուի Ֆիլմը:

ԱՆրի ՎԻՐՆԻՕՑԼ (Աչոա Մալաքեան) որ այլեւս Լոզան հաստատուած է պայմանագրութիւն մը ստորագրած է Սիպլի 2000-ի հետ իր յաջորդ ոստիկանական ֆիլմին համար որ կը կոչուի «Into the Night» (դիչերուան մէջ):

ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՅՕԺԱՐԻ ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՆԱԽԱՊԷՍ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԷԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Փետրուար 28-ին Կազմիլրով, Ռուսաստանի լիազօր բանագնացը, Երեւանէն անցած էր Բաքու հրադադարի իր առաջարկով: Այս առաջարկը ընդունած էին Հայաստան եւ Ղարաբաղ, այս անդամ ինչպէս անցեալին, բայց ծանօթ է որ Ադրբեջան ո'չ լսած էր, նախապայման դնելով հայկական ուժերու քաշուիլը դրաւեալ հողերէն:

Այս անդամ, Բաքու համաձայնած է եւ հրադադարը որ պէտք է ի գործու դառնար Մարտ 1, ժամը 0-էն կը յարդուէր: Ռուսական առաջարկն էր նախ՝ հրադադար, ապա՝ բանակցութիւններ, ինչ որ նաեւ Հայաստանի տեսակէտն էր:

*
**

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 1)

ՓԱՓԱԶԵԱՆի ՆԱՄԱԿը՝ ԱՆՏՐԷԱԹԱՅի

Փետրուար 28-ին, Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան նամակ մը ղրկած է ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի նախագահ՝ Պենիամինօ Անտրէաթայի ուր ներկայացուցած է նաեւ հետեւեալ տուեալները. 1992-ի ընթացքին, ադրբեջանական ռազմական ուժերու օդանաւերը ռմբակոծած են Լ. Ղարաբաղի բնակավայրերը օրը 10 - 15 անդամ: 1993-ին Լ. Ղարաբաղի ուղղութեամբ կատարուած է աւելի քան 50 ռազմական թռիչք: Ասոնցմէ մեծ վնասներ կրած են բնակիչները: Նպատակ ունենալով հակամարտութեան մէջ ներառել Հայաստանը, ադրբեջանական օդուժը խախտած է նաեւ Հայաստանի սահմանը, ռմբակոծած սահմանամերձ չրջանները: 1993 Յուլիսէն 1994 Փետրուար ադրբեջանական օդուժը աւելի քան տասն անդամ մտած է Հայաստանի սահմանային տարածքը: Արտաքին նախարարը Անտրէաթայի ուշադրութեան կը յանձնէ որ Ադրբեջան չի կատարեր Եւրոպայի դասական պէնքերու եւ 1992-ի Վիէննայի պայմանագրութիւններու իր յանձնառութիւնները:

Նման բովանդակութեամբ նամակ մըն ալ ղրկած է ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարին:

*
**

ԹԷՀՐԱՆի ՀԱՅԱՍՏԱՆի ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆը

Մարտ 1-ին, Թեհրանի Իսթիքլալ պանդոկի «Հայաստ» սրահին մէջ, Հայաստանի դեսպանութիւնը ընդունելութիւն մը տուած է (Ժ. Լիպարիտեանի դլխաւորած պատուիրակութեան այցելութեան առթիւ) որու ներկայ եղած են Իրանի Արտաքին նախարարութեան Եւրոպայի եւ Միացեալ -- Նահանգներու հարցերու տեղակալ՝ Մահմուտ Վայեղին եւ աւելի քան քսան երկիրներու դեսպաններ: Ընդունելութենէն եառ, Ժիրայր Լիպարիտեան մամուլի ասուլիս մը տուած է:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Երեւան վերադարձած է Մարտ 2-ին:

*
**

Կ. ԲԱՔՈՒՐԵԱՆի ՆԱՄԱԿը ՕԹԱՆ-ԻՆ

ԼՂՀ-ի Գ. Խ.-ի պաշտօնակատար կարէն Բաքուրեան նամակ մը ղրկած է ՕԹԱՆ-ի դլխաւոր քարտուղար Մանֆրէտ Վիորնէրին, ուր չեչտած է թէ Ղարաբաղի իչխանութիւնները միչտ հաստատրիմ կը մնան կնճիռները խաղաղարար միջոցներով լուծելու քաղաքականութեան եւ ՕԹԱՆ-ի ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ադրբեջանի այն դիմումին վրայ, որով այս վերջինը փափաք կը յայտնէ մասնակցելու «դործակցութիւն չանուն խաղաղութեան» ծրադրին: Նամակին մէջ ըսուած է թէ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը խաղաղ միջոցներով լուծելու ամէն նախաձեռնութիւն մերժող Ադրբեջանի այդ ծրադրին մասնակցութիւնը կը վտանդէ անոր ազնիւ նպատակները:

*
**

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Մարտ 1-ին, Երեւանի ժամով 6·49-ին Հայաստանի երկրաչարժի դիտարանը ցնցումներ արձանագրած է, որոնց կեդրոնը կը գտնուի Իրանի Շիրազ քաղաքէն 50 քիլոմեթր դէպի հարաւ: Ուժգնութիւնը Մերքալիի վրայ հասած է 7 - 8-ի (առաւելագոյնը՝ 12):

*
**

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Աբարքեանի Գերմանիոյ առաժամեայ գործավար Նորպէրթ Հայնցէի հետ Փետրուար 26-ին ունեցած հանդիպումին չօչափուած են փոխադարձ հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցեր, ինչպէս նաեւ Բ. Աբարքեանի մօտերս Գերմանիա կատարելիք այցելութեան առընչուող մանրամասնութիւնները:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂի ԸՆԿԵՐԱ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Փետր. 26-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետ. Կոմիտէի նախագահ Ռ. Քոչարեանը: Քննարկուած են Ղարաբաղի ընկերա-տնտեսական կարեւորագոյն կարգ մը հարցեր, որոնց լուծման համար կ'անկընկալուի Հայաստանի օժանդակութիւնը:

*
**

ԱՄԵՐԻԿԱՑի ԿԱՄԱՒՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐը

Փետրուար 24-ին Երեւան հասած է ամերիկացի կամաւոր բժիչկներու 14 հոգինոց խումբ մը որ բերած է նաեւ բժչկական արբեր եւ դեղօրայք: Անոնք իրենց հայ պաչտօնակիցներուն հետ կ'աչխատին ուռուցքաբանութեան կեդրոնին, հանրապետական ծննդատան եւ վիրաբուժական կեդրոնին մէջ:

*
**

ՆՈՐ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս օրերուն Մոսկուա ստորագրուած համաձայնագրով դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայաստանի եւ Մալիի միջեւ:

*
**

ԵՐԵՒԱՆի ԶԻՆԱՆՇԱՆի ՄՐՑՈՒՄ

Երեւանի Քաղ. Խորհուրդը մայրաքաղաքի պինանչանի ստեղծման բաց մրցում կազմակերպած է, որու կրնան մասնակցիլ նաեւ Սփիւռքէն անհատներ: Նախագիծերը պէտք է ներկայացուին մինչեւ 1994 Յունիս 1, Մաչալ Բաղրամեան փողոց, 17 հասցէին: Երեւանէն դուրս բնակողները պէտք է նախապէս հեռագրով տեղեկացնեն նախագիծի առաքումը: Ա. մրցանակը սահմանուած է 1200 տոլար եւ 5 իրարհուսական մրցանակներ՝ 100 տոլար: Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Երեւան հետեւեալ թիւերուն՝ 56 -- 13 -- 08 եւ 56 -- 71 -- 73:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ «ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ 110 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1945 - 1947 տարիներուն «Գրասիրաց»ի կողքին կազմուեցաւ Երիտասարդական բաժին մը, բաղկացած աւելի շատ մինչեւ նակարդ վարժարաններու աշակերտներէ եւ ուսանողներէ, որ գրական հանդիպումներ ու վիճաբանութիւններ կը կազմակերպէր տարբեր նիւթերու շուրջ, թատերական փոքրիկ ներկայացումներ կը սարքուէին, [illegible]՝ «Կոտրուած հայելին», «Դղումի վաճառականը»ը եւ այլն: Երկար կեանք մը չունեցաւ այդ բաժինը՝ անոր անդամներուն մեծամասնութիւնը ցրուեցաւ եւ ատով մշակութային եռուզեռը զադրեցաւ: 1950 - 1955 թուականներուն «Գրասիրաց»ի նախաձեռնութեամբ Հայոց պատմութեան չորք մը կը կազմակերպուի եւ դասախօսութիւնները կը սանձնէ հանդուցեալ Վահէ Զերչեան: Քանի մը տասնեակ տարիներ «Գրասիրաց» ունէր իր յանձնախումբը, «Երեւան» Մխիթեան կողքին, որ կը պատրաստէր գրադարանի գործունէութեան ծրագիրները ըստ տարիներու եւ եռամսեաններու եւ չանք կը թափէր զանոնք իրագործելու: Տասնեակ դասախօսութիւններ ու հանդիսութիւններ արձանագրուած են, որոնք Մխիթեան ընդհանուր չանքերով իրագործուած են, անոնց մէկ մասը վերագրաւուած է «Գրասիրաց»ին, որ պատկան իշխանութեան առջեւ որպէս օրինաւոր Ընթերցարան ընդունուած էր եւ անոր անունով գրամատեան կը պատրաստ կը ստացուէր տեղւոյն քաղաքային խորհուրդէն: Շնորհիւ այդ գրութեան, Մատենադարանը հայերէն գիրքերու կողքին որ չուրջ 6500 հատոր կը հաշուէին, հնարաւորութիւն ունեցաւ պուլկարական բաժին մըն ալ ստեղծելու, որ ներկայիս իր գիրքերու քանակով կը գերազանցէ հայերէն գիրքերը: Պուլկարերէն բաժինը ներգրաւեց որպէս ընթերցող հայկական վարժարանի աշակերտութեան մէկ մասը:

Գրական ու լուսաւորական յանձնախումբին մէջ իրենց աշխատանքի բաժինը ունին քազում անձեր, որոնցմէ միայն քանի մը անուններ յիշենք, Վահէ Զերչեան, Մարի Դանիէլեան, Օ. Թազաւորեան, Գառնիկ Պատուականեան, Յակոբ Կիլիկեան եւայլն: Նկատի ունենալով, որ արխիւային նիւթեր ձեռքի տակ չունինք - լրիւ կերպով աւելի հանգամանօրէն ներկայացնել կարելի չէ «Գրասիրաց»ի երկրորդ ու երրորդ չրջանի գործունէութիւնը, որ մասամբ տեղական հայ մամուլէն կաւելի է պրպտումներով ձեռք ձգել: Այդ պատճառով ալ միայն աւելի ծանօթ իրողութիւններու կրցանք անդրադառնալ:

Գրադարանավարի աշխատանքը 1944-էն ետք մինչեւ 1960 թուականը տարած են տարբեր անձեր՝ Սուքիաս Եաղուպեան, Վիքթորիա Ներսէսեան, Մարի Դանիէլեան, Տիկին Արիսեան, իսկ 1961 թուականէն վերջ՝ մինչեւ ներկայիս՝ Տիկին Ոսկա Աբգարեան խորհրդանշական վարձատրութեամբ մը:

Ան դրադարանը բաց կը պահէ կանոնաւոր կերպով Չորեքչաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-էն մինչեւ 16·30 երբ կիներու հաւաքին մասնակցութիւն կը բերէ որոշ ելոյթներով եւ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ ժամը 12: Պէտք է յատուկ ընդգծել, որ Տիկին Ոսկա Աբգարեան ու իր ամուսինը հանդուցեալ Վահրամ Աբգարեան նախաձեռնողները եղան գրադարանի գիրքերու սիստեմատորման՝ նախապէս Խորհրդային Հայաստանէն ապահովելով հարկ եղած քարտատորման համակարգի ուղեցոյցը: Այդ մեծ աշխատանքը ամփոփեր տեւեց եւ իրագործուեցաւ գլխաւոր նպատակը եւ այսօր գիտական հիմունքներու վրայ կազմուած քարտարանը կը դիւրացնէ ըստ հեղինակային կարգին գիւրաւ գտնելու տուեալ գնդատետի որեւէ գիրք: Այս ձեռնարկը նորութիւն մը եղաւ «Գրասիրաց»ի 110-ամեայ կեանքին մէջ, որուն նեցուկ եղաւ «Երեւան» Մշակութային Միութեան տեղական վարչութիւնը:

Այսօր «Գրասիրաց» լոկ գրադարան մը չէ, այլ իր գրային ճոխ ֆոնտով Մատենադարանի հանգամանք ունի մեր պայմաններուն համեմատ: Ան հարստացած է անցեալի նուիրատուութիւններու ու գնումներու միջոցով, իսկ վերջին 45 տարիներուն՝ Հայաստանէն ստացուած բազմահարիւր գիրքերով ու պարբերականներով: Շրջան մը եղաւ երբ հարկ էր իր գրային հին զանձէն բաժին հանել Երեւանի Մատենադարանին եւ 1965-ին հոն առաքուեցան Պր. Վարդան Գրիգորեանի միջոցով՝ (այն ժամանակ դիւտական քարտուղար) 763 հնատիպ գիրք ու պարբերական մամուլ, իսկ ուրիշ առիթով 134 արժէքաւոր այլ գիրքեր որուն համար յատուկ պարզեատրում եղաւ Մատենադարանի տնօրէնութեան կողմէ: Այդ գիրքերու կողքին բազմաթիւ էին վէնեատիկի հրատարակութիւններ, տեղական պարբերական մամուլն ու «Ռազմիկ», «Շարժում» եւ այլ պարբերականներ:

Մինչեւ Ազգային Վարժարանի Մանկապարտէզի չէնքը Հայ Մշակոյթի Տան վերածուիլը «Գրասիրաց»ի Մատենադարանը անոր սրահին մէջ մեծ պահարաններու մէջ ամփոփուած էր: Տարիներ վերջ, երբ վերաչինութեան պահը եկաւ Մատենադարանը փոխադրուեցաւ 1944-ին աւարտած Ազգային վարժարանի նոր չէնքը եւ գիրքերը նոր դարակներու վրայ տեղադրուեցան:

«Գրասիրաց» որպէս ենթաբաժին «Երեւան» Միութեան, տասնեակ տարիներ իր տարեկան ու եռամսեայ գործունէութեան ծրագիրները ունեցաւ, պատրաստուած՝ մասնաւոր յանձնախումբի կողմէ:

Այսօր Մատենադարանի յատկացուած բաժինը արդէն նեղ է ոչ միայն ընթերցարան մը բանալու, այլեւ՝ գիրքերուն համար, որոնց մէկ մասը նոյնիսկ տախտակամածի վրայ դիզուած են կամ աթոռներու վրայ չարուած: Բախտ մը պիտի ըլլայ եթէ անոնք այդ վիճակով հրդեհի ճարակ չդառնան, [illegible] տարիներ առաջ «Գրասիրաց»ի նման դէպքէ քիչ վրնասներով իր Մատենադարանը փրկեց: Գրային ֆոնտի ստուգում քիչ անդամ կատարուած է. անոր վերջին ստուգումը տեղի ունեցած է 1971 թուականին «Երեւան» տեղական վարչութեան կողմէ նշանակուած յատուկ քննիչ - յանձնախումբի մը շնորհիւ: Այդ ստուգումը ցոյց տուած է, որ Մատենադարանի գրային ֆոնտը՝ գիրք ու պարբերական կը հաշուէ 11·000 հատոր: Այնտեղ ցոյց տրուած են նաեւ գիրքերու պակասը, քայքայուած գիրքերու քանակը եւայլն:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին (1990 - 1993) երբ արդէն համայնավարական իշխանութեան վերջ տրուեցաւ եւ Պուլկարիա հեռզհեռէ դրամատիրական ճամբով սկսաւ ընթանալ, փորձելով արեւմտեան ոճի կեանքի հրաւիրել, «Գրասիրաց» հետեւեալ գործունէութիւնը ցոյց տուած է «Համազգային» Մշակութային ու Կրթական Միութեան Փլովտիւի «Երեւան» մասնաճիւղի հովանիին տակ, գործունէութեան կարգին է նշումը «Գրասիրաց» Եղբայրութեան հիմնադրութեան 110-ամեակին:

Ներկայիս աւելի ինքնիշխան գործելու առպարէզ կայ, առանց կաշկանդումի կարելի է ծաւալել աւելի եռանդուն աշխատանք մը, սակայն դժբախտաբար հայկականութենէ օտարացած նոր սերունդ մը կայ ներկայիս, քիչ բացառութեամբ, որ դժուար կը մօտենայ ազգային կեանքին: Համայնավարական վարչակարգի դրօշմը դրուած է անոնց հոգեբանութեան մէջ եւ անդիտակ մեծաւ - մասամբ իրենց մայրենիին, նոյնիսկ դադրած են հայերէն գիրք կարդալէ, իսկ հարուստ չեմարան մը կայ ինչպիսին է «Գրասիրաց»ի Մատենադարանը, որ չատ կողմերով կարող է գոհացնել անոնց հետաքրքրութիւնը: Այսօր Մատենադարանին մէջ ամփոփուած են 17·084 գիրք որոնցմէ 923 հատը ձեռք ձգուած են անհատական նուիրատուութիւններէ, որոնցմէ կէսէն աւելի պուլկարերէն լեզուով են, քիչ քանակութեամբ ռուսերէն, մնացեալ մասը հայերէն լեզուով են: Օտար լեզուով այլ գիրքեր՝ ֆրանսերէն, իտալերէն, հայատառ թրքերէն եւ ոչ այժմէական գիրքեր չրջանառութենէ հանուած են, առանց փճացուած ըլլալու: «Գրասիրաց»ի ընթերցողներուն թիւը ներկայիս 76 է, որոնցմէ բարձրագոյն կրթութեամբ 5 հոգի, կիներ՝ 40 հոգի եւ վարժարանի աշակերտներ մինչեւ 14 տարեկան՝ 31 հոգի: Նկատելի է այր ընթերցողներու տակաւութիւնը եւ երիտասարդներու լրիւ բացակայութիւնը, որ յուսադրիչ երեւոյթ մը չէ: 1993-ի ընթացքին բաժնուած են 820 գիրք կամ միջին հաշուով մէկ ընթերցողին կ'իյնայ չուրջ 11 գիրք:

Կը մնայ խորհիլ «Գրասիրաց»ի ապագային մասին: Մի գուցէ հարկ ըլլայ վերակազմել անոր ինքնիշխան վիճակը, վերածելով առանձին լուսաւորական - մշակութային միաւորումի, վերահաստատել անոր անդամակցութիւնը Պուլկար Ընթերցարաններու Միութեան եւ ունենայ իր վարչութիւնը, իր պիւտճէն, իր անդամական կազմը ազատ գործունէութեան համար իսկ որոշ պարագաներու քազմիցս այլ հայկական կամ պուլկարական միաւորումներուն հետ: Ան լաւ է գտնայ ամբողջ Փլովտիւի հայութեան լուսաւորութեան ու գեղեցիկ գրականութեան վերածրոնը եւ անոր քազում գանձերը մատչելի ըլլան ամէն մէկ անձի որ գիրքը կը սիրէ, նախանձախնդիր է հայօրէն ապրելու նաեւ հայ գիրքի միջոցով եւ իր աշխատանքը չի պղտոր «Գրասիրաց»ի յարատեւութեան ի նպաստ: Ան պատիւ մըն է ամբողջ Պուլկարահայութեան, ոչ միայն անոր համար որ ան Պուլկարիոյ ամենահին հայկական ընթերցարանն է, այլեւ ամենահարուստը իր հնատիպ գիրքերով ու պարբերականներով, որոնց մէկ մասը 18-րդ ու 19-րդ դարու սկիզբէն են, առանց յիշելու եւ նոր տպագրութիւնները: Կարժէ բարձրացնել «Գրասիրաց»ի հեղինակութիւնը մեր գաղութին ներս ընդհանուր չանքերով ու համատեղ աշխատանքով:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
1 9 9 3
Հոկտեմբեր - Դեկտեմբեր

ԵՐԲ ՀԱՐԿ Կ'ԸԼԼԱՅ ՓՈՆՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՓԱՐՏԷՍՆԵՐԸ

Լոնտոնի մէջ կը գործէ «անգլեւհայկական Միջկուսակցական Խորհրդարանական խումբ» մը (British-Armenian All--Party Parliamentary Group) որուն նախագահական Դիւանին կողմէ հրաւարակուած է Լորտերու Ժողովին կնիքը կրող եւ նոյն այդ խումբին նախագահ Լորտ Կոմս Շանոնի ստորագրութեամբ 1993, Դեկտ. 16 թուականիր կարեւոր նամակ մը, ուղղեալ՝ Անգլիոյ կառավարութեան անդամներէն Անդրծովեան Զարդացմանն, Արտաքին եւ Համագործակցութեան Պետական Նախարար Պառոնուհի Չոքըր օֆ Ուսլըսիի:

Այդ նամակով Լորտ Շանոն ընդվզումով կ'անդրադառնայ նախարարուհիին խորհրդարանական այն յայտարարութեան թէ «Հայաստան շրջափակման ենթարկած է Նախիջեւանը որ Ադրբեջանի մէջ կը գտնուի», եւ բաւական խիստ բառերով կը դատապարտէ Ղարաբաղեան հարցին կապակցութեամբ Անգլիոյ կառավարութեան որդեգրած դիրքորոշումը, ի նպաստ Ադրբեջանի: (*)

Լորտ Շանոն ճշդելէ վերջ թէ բոլորովին անհեթեթ է նախարարուհիին պնդումը Հայոց կողմէ Նախիջեւանի շրջափակման մասին, քանի որ Նախիջեւան սահմանակից է Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի հետ ալ, կը բացատրէ թէ Նախիջեւան պատմականօրէն մաս կազմած է միշտ Հայաստանի, ու նախարարուհիին խորհուրդ կուտայ որ այդ կէտը ատուգէ աչխարհագրական քարտէսի մը դիմելով.

Եւ ապա յն, եթէ պատահի որ Նախարարուհին, հետեւելով այդ խորհուրդին, եւ փափաքելով լուսաբանուիլ Հայաստանի աչխարհագրական դիրքին մասին, երթայ աչքէ անցընել «Պրիթիս Միւզէում»ի պատմական քարտէսները, հոն ի՛նչ պիտի գտնէ: Պարզապէս այն իրողութիւնը թէ, խնդրոյ առարկայ հողամասին վրայ ARMENIA անունով երկիր մը չէ յիչատակուած, քանի որ հայկական հողերուն վրայ գետեղուած է AZERBAIJAN անունը:

Աւա՛ղ, «Պրիթիչ Միւզէում»ի քարտէսները ցոյց կուտան թէ, ո՛չ միայն Նախիջեւանը հայկական չէ, այլեւ բովանդակ պատմական Հայաստանի հողամասը կը կրէ Ադրբեջանի անունը:

«Յառաջ»ի 1992 Մայիս 19-ի թիւին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը ուզած էի Լոնտոնի հայութեան եւ մասնաւորաբար Հայաստանի պատկան իշխանութիւններուն ուչադրութեան յանձնել այս պարագան: Չեմ դիտեր թէ ձեռնարկներ կատարուեցա՞ն եւ կարելի եղա՞ւ արդեօք այդ քարտէսներուն վրայ վերահաստատել Հայաստանի անունը: Այդ մասին ոչ մէկ բացատրութիւն տրուեցաւ ցարդ, եւ վերջերս ալ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին «Պրիթիչ Միւզէում» այցելութեան մասին «Յառաջ»ի Փետրուար 12 - 13-ի թիւին մէջ լոյս տեսած տեղեկատուութեան մէջ ո՛չ մէկ բացատրութիւն գտանք այդ ուղղութեամբ:

Ընդհակառակն, զրուեցաւ թէ նախագահը թանգարան այցելած եւ աչքէ անցուցած է հայկական ձեռագրերն ու հնութիւնները: Մինչդեռ, Պրիթիչ Միւզէումի մէջ որեւէ հայկական հնութիւն չկայ ցուցադրուած, բացի ԺԹ. դարու խաչքարէ մը, 1977-ին նուիրուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ: (Հարցը կը վերաբերի անչուշտ «Պրիթիչ Միւզէում»ի եւ ո՛չ թէ «Պրիթիչ Լայբրըրի»ի, որ տարբեր հաստատութիւն մըն է): Գոնէ այդ էր իրողութիւնը, ասկէ երկու տարի առաջ:

Չենք գիտեր թէ, Հայաստանի նախագահը մասնագիտութեամբ ըլլալով պատմաբան, ի՛նչ կրցած է տեսնել կամ չտեսնել հոն, եւ վրդովմո՞ծ է արդեօք հաստատելով Հայաստանի բացակայութիւնը:

***

British-Armenian All-Party Parliamentary Group-ը հիմնուած է երկու կիներուն փոխադարձ ծանօթացման նպատակով, եւ կը ղեկավարուի վարչութեան մը կողմէ, բաղկացած՝ հետեւեալ անձնաւորութիւններէն. -

Նախագահ՝ Լոտ Կոմս Շանոն,
Նախագահի տեղակալ՝
Լորտ Մալոյ Իլինկ,
Փոխ - նախագահ՝ Պառոնուհի Գոքս,
Քարտուղար՝ Տիկին Օաեթ Բազիլ,
Գանձապահ՝ Պր. Արա Բալամուտեան,
Հովանաւորող՝ վրոփ. Ա. Սարգսեան,
Հայաստանի Հանրապետութեան Լոնտոնի դեսպան:

Այս խումբը ծնունդ առած է Լոնտոնի Անգլեւհայկական Ընկերակցութեան ծոցէն, որ իր կարգին հիմնուած է 1989-ին, մասնաւորաբար Տիկին Օաեթ Բազիլի նախաձեռնութեամբ, նպատակ ունենալով Անգլիացիներուն ծանօթացնել հայ ժողովուրդին պատմութիւնը, քաղաքակրթութիւնը, Արուեստը, եւայլն:

Անդամներու ցանկին վրայ կը գտնենք անուններ անգլիացի եւ հայ կարեւոր խորհրդարանականներու, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, պատմաբաններու, դիւանականներու, արուեստագէտներու, առեւտրականներու եւայլն:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆ

Ն ի ս

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Նամակէն հատուածներ կը տրուին կողքին:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ԼՈՐՏ ՇԱՆՈՆԻ ՆԱՄԱԿԷՆ

Անգլեհայկական Համակուսակցութեան խորհրդարանական Խումբի նախագահը՝ Լորտ Շանոն, որ հարցապնդում մը կատարած էր Հոկտեմբեր 28-ին, Լորտերու Պալատին (*) մէջ, Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին ընդունութեան առեն, գոհացուցիչ չգտնելով Պարոնուհիի Ջոբբի տուած բացատրութիւնները, այս վերջնոյն յղած նամակով մը, Դեկտ. 16 թուակիր, մեկին ու հատու ելդումներ կատարած է՝ խոր մտահոգութիւններ յայտնող դատափետումներով:

Ճշդենք թէ՝ Պարունհին Մ. Բ. Արտաշիմեան Զարգացման, Արտաքին եւ Հասարակապետութեան Գրասենեակի Պետական նախարարն է:

*Դուք, գրած է Լորտը իր նամակին մէջ, խօսեցաք «Հայկական Հրջափակման մասին Նախիջեւանի ուղղութեամբ, Ադրբեջանի մէջ», ... Յարգանօք կը խնդրեմ, որ Ձեր գրասենեակը ինքն իսկ դնէ աշխարհացոյց մը, ուր կը մատնանշուի տուեալ Հրջանը, կամ՝ եթէ արդէն իսկ ձեռքի տակ ունի, բարեհաճի նայիլ: Առաջինը՝ Նախիջեւան «Ադրբեջանի մէջ» Չէ: Հայկական հին նահանգ մըն է եւ դեռ մինչեւ 1849 Երեւանի նահանգին հետ միացեալ խանութիւն մը կը ներկայացնէր: Ստալինի կողմէ Ադրբեջանի «տրուեցաւ» 1924-ին: Անտեսուեցաւ այն իրողութիւնը, թէ Հրջանի բնակչութեան «40 առ հարիւրը» Հայ էր: Եւ թէ՝ աշխարհագրական գետնի վրայ բոլորովին անջատուած է Ադրբեջանէ: Արդարեւ, երկուքին միջեւ կը տարածուի Հայաստան: Ադերիները Նախիջեւանի մէջ գեղային մաքրագործումի բնոյթ ունեցող քաղաքականութիւն վարեցին, որուն հետեւանքով ո՛չ մէկ Հայ մնաց այդ հողամասին վրայ 1987-էն սկսեալ: Բռնագաղթի չենթարկուածները վախուստ տուին սահմանակից Հայաստան: Դժբախտաբար նոյնը կարելի չէ ըսել Ղարաբաղցիներուն համար, որոնց վախուստի ճամբան վաղ մնաց վերջին տարիներուն, երբ Ադերիները 1988-ին համամասն քաղաքականութիւն մը սկսան կիրարկել: Երկրորդ՝ պաշտօնական Ձեր այս «վայնասուն»ին այժմ կ'աւելնայ մէկ ուրիշը: Յայտարարութիւն թէ՝ «Հայաստան Հրջափակումի կ'ենթարկէ Նախիջեւանը»: Ինդրեմ, վերստին նայեցէք քարտէսին եւ փորձեցէք մատնել, թէ ի՞նչպէս Հայաստան կրնայ Հրջափակել Նախիջեւանը, քանի այս վերջինը ասոր հետ հասարակաց սահման ունի միայն իր արեւելեան կողքին ուղղութեամբ: Մինչ, անդին, սահմանակից է երկու բարեկամ դրացիներու՝ Իրան եւ Թուրքիա: Առաջինը՝ Իրան, արդէն իսկ առեւտրական համաձայնագիր մը ստորագրած է 25 միլիոն ամերիկեան տոլարէ աւելի արժէքինով վառելանիւթ ու հագուստեղէն հայթայթելու համար, ի փոխարէն նախիջեւանեան ապրանքներու:

Ձեր այժմու տեղեկութիւնները կա՛մ աղբիւր ունեցած են ադրբեջանական հաղորդումները, առանց իսկ ճշդուելու եւ սրբագրուելու Բաքուի մեր ո՛չ - այնքան խելամիտ դեսպանատունէն: Կա՛մ ալ՝ քարիւղով չհագեցուած հանրային կարծիք ստեղծելու տահմանուած տեղեկագրութիւնները: Արդեօք չա՞տ պիտի ըլլար ակնկալել, որ Ձեր Գրասենեակը ճշմարտութիւնը ի յայտ բերելու համար առնուազն քիչ մը աւելին ընէր: Իրաց այս վիճակին մէջ, Լորտին իսկ հաստատումով, անառարկելի կը դարձնէ Երեւան դեսպան մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը: Որեւէ խուսափում այս ուղղութեամբ, պիտի նշանակէր, կ'ըսէ ան, դաշնահատել Հայաստանը, եւ նուաստացուցիչ ու չդոգըրթ կեցուածք ընդունիլ Բաքուի հանդէպ:

Ծօսելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մասին, իր զարմանքը կը յայտնէ սա իրողութեան համար. այն թէ՝ մինչ մենք բոլորս ալ ըսած ենք, թէ որեւէ կանխակալ դատում հարցին լուծման ելքին մասին կրնայ վտանգել դիւրաբեկ հրադադարի փորձերը ... անդին չենք մտահոգուիր, երբ Բաքուի մեր դեսպանը, սողոսկող, նոստոս ծանուցագիրով՝ յղեալ Ադրբեջանի կառավարութեան, կը չեշտէ, «Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբեջանի Հանրապետութեան դերիշխանութեան տակ կը գտնուի», անոր անբաժան մասը կը կազմէ: Անշուշտ, կ'աւելցնէ ան, այսօրինակ յայտարարութիւն մը առաւելագոյն ատելանով կ'օգտագործուի Բաքուի կողմէ. ցուցադրութեան կը դրուի՝ «Իրիտանցիք կը զօրակցին մեզի»: Նման վարկածը օգտաւէտ չէ, քանի բոլոր անկողմնակալ դէտերը փաստերով ցոյց տուած են, թէ ամէն անգամ որ Ադերիները հրադադար կը խնդրեն, ասիկա կ'ընեն վերամիաւորելու - վերազինելու համար իրենց ուժերը, որպէսզի նոր յարձակումով մը խախտեն հրադադարը: Անշուշտ, կ'աւելցնէ ան, մեր կառավարութեան ձեռքերը երբեք մաքուր չեն եղած. արդարեւ, հաստատապէս կեղտոտած են:

Ղարաբաղեան հարցին մէջ Մեծն - Բրիտանիա միշտ կը խօսի Հելսինքիի մասին, սահմաններու անփոփոխելիութեան սկզբունքին մասին: Բայց չէ՞ որ Հայաստան եւ Ղարաբաղ հանրաքուէներով իրենց Անկախութիւնը հռչակեցին: Հոսկէ հարցումը: Մեծն - Բրիտանիա պէտք չէ՞ արդեօք փաստօրէն ընդունի Ղարաբաղի սահմանները, թէկուզ այս քաղաքականութիւնը անյարիր նկատուի Անգլիոյ դատանած այն հայեացքին, թէ «զօրավիգ կը կենանք Բրիտանական Ընկերութիւններուն ամէնուր»:

Կարգ մը դատումներէ ետք (օրինակ կը յուսանք թէ՝ Ադրբեջան պիտի ըմբռնէ, թէ դինուորական լուծումը ցեղազրական մաքրագործումներով այլեւս ընդունելի չէ) կը հաստատէ բացայայտ իրողութիւնը: Ազահովութեան Խորհուրդը, որուն մէկ մնայուն անդամն է Անգլիա, կամակոր լռութիւն պահեց, երբ Ադերիները յարձակեցան Ղարաբաղի վրայ, դրաւեցին անոր հողատարածքին դրեթէ կէսը. ջարդեցին եւ տեղահանեցին բնակիչները, պարզ անոր համար որ ասոնք Անկախ Պետութիւն մը ունենալու բաղձանքը յայտնած էին: Այն պահէն սկսեալ, երբ Ղարաբաղցիք դուրս չպրտեցին Ադերիները իրենց երկրէն եւ դրաւեցին շրջակայ տարածքները, ուրկէ իրենց վրայ կրակ կը տեղար, Ազահովութեան Խորհուրդը իրերայորդ որոշումներով պահանջեց հեռանալ, քաշուիլ, առանց ապահովութեան երաշխիքի, թէ պարպուած հողատարածքները կրկին ու կրկին պիտի չօգտագործուին յարձակումներու համար: Լորտին բառով՝ «դարշահոտ» երեւոյթ:

Եզրակացութիւն: Անշուշտ, Հայաստան միջազգային մեծագոյն յանցանքը գործած է՝ քարիւղ չէ գտած իր հողին մէջ: Եւ Անգլիա կը դատանի, -- նպատակը կ'արդարացնէ միջոցները: (Թող այս օտարականները իրարու դէմ անմարդկային վերաբերում ցուցաբերեն, ի՛նչ փոյթ, կարեւորը անգլիական Ընկերութեան մը պայմանագրութեան ձեռք ձգումն է):

Ցաւալի եւ անվիճելի ... Բացայայտ իրողութիւն:

*
**

Պարոնուհի Գոքս, «Տ'Հը Ինտիփենտընթ» լոնտոնեան թերթին յղած Բաց Նամակով մը (**) կը զրէ, - երբ 1992 Հոկտեմբերին Լեռնային Ղարաբաղ կը գտնուէի, ականատես եղայ Ադերիներու ամբաւոծումին: Գրադ ռումբեր նետեցին ղարաբաղցի կիներու եւ երախաներու վրայ: Ինդրեցի մեր կառավարութենէն, պահանջել Ադերիներէն, որ հրաժարին մարդկային իրաւունքները բռնաբարող այս բիրտ արարքներէն ... Ինծի պատասխանուեցաւ Արտաքին նախարարութեան (Ֆորէյն Օֆֆիս) աւագ պաշտօնատարի մը կողմէ, թէ պետութիւնները չհերով կ'առաջնորդուին, «իսկ մենք քարիւղի չհեր ունինք Ադրբեջանի մէջ»: Առաջին անգամ ըլլալով կեանքիս մէջ, խորապէս ամչցայ անդլիացի ըլլալուս ... եւայլն:

Մեկնաբանութիւնը կը նկատենք աւելորդ, քանի ըսուածները յստակ են:

Քաղեց՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) House of Lords.

(**) Առիթը նոյն թերթին (Յունուար 24) բաւական զգայացունց լուրն էր՝ British Mercenaries For Azeri War, («Յառաջ», Յունուար 26):

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Հայաստանի Բազմարուեստից Պետական Համալսարանի նախագահ Տոքթոր Եուրի Սարգսեան ընկերակցութեամբ, Ա.Թ.Ն.ի Բազմարուեստից Պետական Համալսարանի տնօրէն փրոֆէսէօր Ն. Ուզունօղլուի եւ Պր. Կարապետ Գալֆայեանի այցելութիւն մը տուին Յունաստանի Կրթական Նախարար Պր. Տիմ. Ֆաթուրոսին, որուն հետ ունեցան աւելի քան մէկ ժամ տեւող խօսակցութիւն մը երկու երկիրները չհասդըդող կրթական եւ հետազոտական խնդիրներու շուրջ: Տեսակցութիւնը շատ սիրալիր էր, որուան ըլլալով որ Պր. Նախարարը տարիներ Սելանիկ Համալսարանի նախագահ մօտէն ծանօթ էր հայկական խնդիրներուն, եւ միշտ ալ տեղեակ պահուած. եղած դիմումին վրայ խոստացաւ չարունակել այս տարի եւս օժանդակել Նիւթապէս Հայաստանի մէջ եղած դիտական աշխատանքներուն նախաբարութեան պիւտճէէն. Պր. Սարգսեան նշեց որ անցեալ տարուան օժանդակութեամբ Ստեփանակերտի համալսարանը օժտուած էր համակարդիչ մեքենայով որ ղրկուած էր Յունաստանէն, Պր. Կարապետ Գալֆայեանի առաջարկին վրայ քննուեցան կարելիութիւնները Հայաստանի մէջ հաստատելու յունական ուսումնառութեանց կեդրոն մը, ինչպէս նաեւ յունական հնագիտական դպրոց որ պիտի ղեղի պեղումներով եւ վերականդնումովը եւ պահպանումովը պատմական կոթողներու. Նախարարը խոստացաւ այս առաջարկները տանիլ Եւրոպական Միութեան կրթական ծրագիրներու մշակման Նախարարներու Խորհուրդին, որուն ինք կը նախագահէ, որպէսզի Եւրոպական Միութիւնը կազմող 12 Պետութիւնները ստանձնեն գործադրութիւնը այսպիսի մէկ ծրագրի, քանի հայկական մշակոյթի կոթողները բացի հայութեան պատկանելէ կը կազմեն համամարդկային մշակոյթի արժէքներ. Հայաստանի մասնակցութիւնը Եւրոպական Միութեան երկիրներու «Քոսթ» ծրագրին (գործակցութիւն, պիտութեան եւ թեքնոլոժի) մէջ նկատեց որպէս դրական քայլ, եւ իր պատրաստակամութիւնը յայտնեց օդնելու մէկ այլ, Եւրոպական Միութեան Թէմփիւս ծրագրին, չեշտելով որ պէտք է Հարաստանը արագ քայլերով յառաջանայ Եւրոպական եւ այլ յառաջադէմ երկիրներու ընտանիքէն ներս մուտք գործելու:

*
**

Վկայականով մը որ կը կրեր Ամերիկայի Կարմիր Խաչի նախագահուհիի Տիկին Ելիզապէթ Տօլի ստորագրութիւնը, յատուկ արարողութեան մը ընթացքին, Սելանիկէն Պր. Կարապետ Գալֆայեան պարգեւատրուեցաւ, ամերիկեան Կարմիր Խաչի հետ Հայաստանի օժանդակութեան իր մասնակցութեան առ ի գնահատութիւն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԽԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Հոյաբերձ կաղնիներուն, թաւուտ թմբլիներուն ծոցը պահիկ մը օրօրուելէ յետոյ, կուգար կ'անցնէր երջանկութեան մը պէս, աղուոր հովը, ու հեռուն թեթեւ մը կը փոթփոթէր կապոյտ մուհաբէն Մարմարային: Մենք բարձրն էինք, վերը, շատ վերը, բլրակներ. գիւղեր ոտքերնուս տակ, կը տիրապետէինք բնանկարին որ հրաշալիք մըն էր: Անդին թանձր շուքին տակ խիտ խիտ ճիւղերուն, մարմար տաշտին մէջ կը թափէր ջուրը առատահոս. լեռը իր սրտին խորէն, ծարաւած հոգիներուն կը շնորհէր այդ անապակ ջուրը, ինչպէս խռովածներուն կուտար իր խաղաղութիւնը, լեռը վեհափառ, արքայազուն լեռը, արհամարհող քաղքենիներու քաղաքակրթութիւնը:

Սիկառէթիս մուխին հետ պահ մը կը խաղար մտերիմ հովը, բայ մանուշակ ե-րանդներ կուտար անոր. իբրեւ թէ երազ մը ըլլար ան կը ցրուէր իր չունչովը, կ'առնէր կը տանէր ծուէններուը: Վարը պղտիկ էր ամէն բան, ճղճիմ, գիւղեր, ծառաստանները, սպիտակ վիլլաները, ուր յափրացած մեծատուններ կուգային հանդչիլ, ի՞նչ բանէ: Դիմացը, չքնաղ դեղ Փրինքիփօ, դիւթիչ կղզին, աղուոր պերճաշիճի մը հանդոյն, հրապուրող իր յաւերժական գեղեցկութիւնով, իր խենթեցնող բոյրերովը յաստիկի, վարդի ու ռեհանի:

Ուղը կը հեծէ: Նուագարա՞ն թէ եւրոպեան քնար, որ կը սպառի օրուան հետ: Արեւելքի կախարդանքներէն մէկն է այդ լարաւոր երաժշտական գործիքը. քամբիչ մըն է ան կարծես, շատ փափուկ, որ կը տառապի ապրելէ ու սիրելէ. մարդ վաւաքներ կ'ունենայ ծնրադիր մոխիկ ընելու անոր ոդրերը:

... Արդեօք պէտք է տաղլարտա պուլտա՞ւն:

(Փնտռողները գիս լեռներուն մէջ թող գան գտնել):

Արդարեւ...: Բայց լաւագոյն չէ՞ որ չգան:

Ինչո՞ւ հոն էի այդ ժամուն: Եաքաճըքի ալագմային այդ վեհապանծ առանձնութենէն ի՞նչ կը խնդրէի: Անէացում թերեւս:

Տաղնապներ ունեցած էի, ուժգին տագնապներ. քուն փոթորիկներուն պէս, երբ երկնապարզեւ անձրեւը չի դար զանոնք հանդարտեցնել: Երբեք չեմ կրցած արտաստուել այդ պահերուն, աչքերս կը ցամքին բոլորովին եւ ամէն մէկ ջիղս զըսպուած արցունք մը կը զառնայ որ հոսիլ չկարենալուն, տառապանքի կը վերածուի:

Ծանձնարարուած էր ինձ այդ բարձունքի զարմանումը, այդ վեհափառ բնութեան հետ զրուխ զրկի մենութեան cure-ը: Ես աղջնակիս հետ, որ ինքն ալ, դպրոցական ամառվերջի քննութիւններէն կազդուրուելու պէտք ունէր, բացօթեայ զուարճութիւններու, մաքուր օդի, դացած էինք Եաքաճըք:

Կը բնակէինք միակ պանդոկը որ կար հոն: Ես առհասարակ յետմիջօրէներս կ'անցընէի այգիին, նշանաւոր իր նմանը չտեսնուած դիրքով, մինչ աղջիկս, Խաեան վարժարանի մէկ ուսուցչուհիին հետ, որ մեր տան մտերիմն էր, կ'երթար երկար պտոյտներ ընել. ես պէտք չէր քալէի երկար. հոյաբերձ, վիթխարի բունով ծառերուն հովանիին տակ, ինքզինքս կուտայի իմ խոկումներուս:

Այդ պահերուն՝ ժամանակը ինձ համար իրականութենէ զուրկ ըմբռնում մը կը դառնար: Արդէն ի՞նչ կար իրական աշխարհի վրայ:

Կը խորհէի թէ մարդկային ճակատագրին ամէնէն սոսկալի կողմը ան էր որ կրելի չէր զայն զուշակել. թէ՛ նպատակը գոյութիւն չունէր եւ թէ համոզուած էինք որ ոչ մէկ բանի պիտի յանգէինք ու առեղծուածը պիտի մնար միշտ անլուծելի:

Մաքիս առջեւ կուգար ցաւագին խօսքը Լամընէի. «Մարդիկ կը հեծեն գերեզմանի մը մէջ զոր իրենք փորած են առանց երբեք կարենալ տեղէն չարժել անոր վրայ ճնշող քարը»:

Կամաց կամաց սա համոզումին կը հասնէի թէ մեր արդի կեանքէն բիւր անգամ լաւագոյն էր նախնական պարզ կեանքը, թէ՝ մենք մեր յառաջդիմութիւն կարծածով աւելի կ'արծածէինք մեր դժբախտութիւնը եւ թէ անոնք երանելի էին իրենց միամիտ տգիտութեամբ:

Կը խորհէի, այդ բարձունքէն, Աստուածաշունչի տիպարներուն վրայ, այն վճիտ հոգիներուն՝ որոնց չէր հպած տարակոյսի թեւը եւ որոնք միշտ լոյս մը ունէին գիրենք առաջնորդող, մոգերուն աստղին հանգոյն:

Երբ իրիկնամուտին հետ մանուշակ ստուերներ իջնէին լեռնէն ճամբուն վրայ՝ որ բլուրին կողքէն անցնելով կ'երթար դէպի մօտակայ գիւղերը, երբեմն կ'ուրւագծուէին պղտիկ խմբակներ գիւղացիներու. ջորիի մը վրայ հեծած կին մը լաչակով, գիրկը երախայ մը, փաթթոցաւոր մարդ մը որ կը քալէր քովէն. հանդարտ, հանդարտ կը յառաջանային անոնք, առանց աճապարելու, լռելեայն, եւ որովհետեւ այդ ուղիին ծայրը չէի տեսներ քանի որ ան կէս ջրլանը կ'ընէր բլուրին, ինձ կը թուէր թէ այդ խմբակը կ'երթար դէպի Բեթղեհէմ, առանց երբեք յոգնելու, առանց կանդ առնելու:

4Շար. 55)

Խաչիկեան, Փափազեան եւ Պերժէն ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն
ՄԱԹԻԼՏ ՄԱՏԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թելլալեան)
մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 28-ին, 75 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 4, ժամը 10։30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Թաղումը կը կատարուի
Cimetière Nord d'Enghien-Les-Bains
95880

12, Boulevard Sadi-Carnot,
95880 Enghien-Les-Bains

Les familles Katchikian, Papazian et Bergin
ont la douleur de vous faire part du décès de
MATHILDE-MADELEINE PAPAZIAN
(*née Tellalian*)
survenu le 28 Février 1994, dans sa 75ème année.

La cérémonie religieuse aura lieu le Vendredi 4 Mars à 10 heures 30, en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon à Paris 8e.

L'inhumation aura lieu au cimentière nord d'Enghien-Les-Bains 95880.

12, Boulevard Sadi-Carnot,
95880 Enghien-Les-Bains

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Շնորհիկ Գըրմզեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գըրմզեան, Պր. Յակոբ Գըրմզեան եւ զաւակը՝ Սթեֆանի - Անտրէա կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝
ՎԱՀՐԱՄ ԳԸՐՄԶԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Մարտ 6, կիրակի, յետ պատարագի Քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ եկեղեցւոյ բազմավաստակ համբավը հանգուցեալ՝
ՋԱՒԷՆ ԺԱՆ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
հոգւոյն։

Առ ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Շաֆէ Հասէր - Ղազարոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 300 ֆրանք կը նուիրեն «Ծառաջ»ին։

ՄԻՋԻՆՔԻ ՁԱՇ

Կազ. Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Զորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յատարան Արեւագալի ազարդուհեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne
ներկայութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ
նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
78 -- 88 -- 92 -- 51
կամ՝
72 -- 35 -- 15 -- 86
Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս եւ Սեդա Պասմաճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաններուն, Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Անահիտ Թէրզեան 200 Ֆր. առ ի պնահատութիւն Թ. Արփիի փետրուար 16-ի Օրը Օրին-ին («Դպրոց, Փօլ Պաղտատլեան, Փարիզ, Պոլիս եւ-այլն»)։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պր. Գրիգոր Քէնտիրեան 200 Ֆր.։

Soirée - Disco

l' U. G. A. B. — JEUNES
organise
UNE SOIREE EXCEPTIONELLE
le Samedi 5 Mars à partir de 22h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Prix unique : 70 F. (avec 1 consom.)
Tenue correcte exigée.

ՄԱՐՄԷՅԼԻ ՍԻՐՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու եւ Մեծ-հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան
Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին
Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Ջրթաչեան սրահին մէջ։
Համեղի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն։
Մուտքը ազատ է։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական աւանդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի չարք մը կերակուրներ։
Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը՝ 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ
126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE
Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ։
Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝
78 - 93 - 57 - 43 *թիւին։*
Ճաշագինն, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN - LIVRY

La Section «*Dirouhi Missakian*» recevra lAssociation
'' CHENE ''
le Samedi 5 Mars à 20h30
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Lors de cette soirée, ''CHENE'' présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ս. Տիւմէճեանէ 500 ֆրանք իր մօր ընկերուհի՝ Իսկուհի Փափազեանի յիշատակին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի եւ Արագած - Սասուն պարախումբի երգի - պարի համոյթը։
Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15-ին
Թէաթրը Մուլէն (Մարսէյլ)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեր Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի՝
ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6
Տնտեսի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13
Դատաւորի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 20
Գալստեան Կիրակիին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Մեր Պահքի ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ եւ ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏ 6, Կիրակի Տնտեսի
ՄԱՐՏ 13, Կիրակի Դատաւորին
ՄԱՐՏ 20, Կիրակի Գալստեան
ՄԱՐՏ 27, Կիրակի, Ծաղկազարդ

Ի դիտութիւն հայ հաւատացեալներուն կը հաղորդենք թէ Փետրուար 20, արտաքսման Կիրակիէն, պատարագէն առաջ ժամը 9։45-ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի մինչեւ Գալստեան Կիրակին ներառեալ։

Իսկ Մեծ Պահքի չորեքշին Փետրուար 16, -- Զորեքշաբթի, Փետրուար 23 -- Զորեքշաբթի, Մարտ 2 -- Մարտ 9, -- Մարտ 16 եւ Մարտ 23-ին ժամը 17-ին, Հսկումի եւ խաղաղական ժամերգութիւններ տեղի կ'ունենան։

«ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ներկայիս կը յայտնենք, թէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ «ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»ը ըաց է մեր հաստատութեան՝ Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ հետք, ժամը մէկէն մինչեւ ժամը հինգ։

Կրօնական եւ գեղարուեստական ձեռնարկութիւններու կողքին, «Գէորգ Երեւանեան Գրադարան»ին մէջ ընթերցասէրները պիտի գտնեն նաեւ այլազան հաւաքածոները, գրական եւ կրօնական հանդէսները, ամսագրեր եւ օրաթերթեր։

Գրադարանի վարիչն է Ժիրայր Ս. Վրդ. Թաշճեան։

ԴԻՒՄԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99
RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre
et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :
EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON — L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

— Participation aux frais —

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 4
VENDREDI
4 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՀԱՅԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԹԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·275 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.275

ՄԱՄՈՒԼ

«WALL STREET JOURNAL»

(Մարտ 2)

«ՎԵՑ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ՌԱԶՄԱԴԱԾՏ Է ՂԱՐԱԲԱՂԸ»

Թերթին Թղթակիցը Ֆէլիքս Դորլի վեց օր մնալէ ետք Ղարաբաղ, այս խորագիրով կուտայ ներկայի պատկերը: Համաձայնագրով յիշեցնելէ ետք 1988-ի պատերազմական որոշումը, աւելի լայն ձեւով կ'արտայայտուի պատերազմին մասին. մոռցած այդ ճակատումին որ 180 հազար Հայերը կը հակադրէ եօթը միլիոնոց Ազրբեջանին. առաջինները յաղթած են Ղարաբաղի տասնդաբար հայկական հողերու 90%-ը իրենց հակակշռին ենթարկել, ինչպէս նաեւ շրջակայ ազգրբեջանական լայն գօտի մը: Ազրբեջանցիներու ձեռքը կը մնայ միայն հիւսիս-արեւելեան Մարտակերտի շրջանին կէսը ու Շահումեանը:

Լրագրողը ապա կ'ըսէ թէ նախագահ Ալիեւ Դեկտեմբերի կէսին բազմապատկելով զինուորական ջանքերը Ադրբեջանին հազարաւոր մուճահէտներ ու Իրանէն, այլ երկիրներէ, բազմաթիւ վարձկաններ միացուցած է իր ուժերուն, թերքական սպաներու յանձնելով իր բանակին կազմակերպութեան գործը: Նոր տարւան հեռատիւուած իր ելոյթին Ալիեւ խոստացած է որ այս տարի պիտի ազատագրուին ադրբեջանական գրաւեալ բոլոր հողերը:

«Ինքնահռչակ» կոչելով Ղարաբաղի հանրապետութիւնը, Ֆ. Դորլի կ'ըսէ թէ անոր կառավարութիւնը սկեպտիկ է խաղաղութեան ջանքերուն հանդէպ: Ան պիտի թէ միայն իր ուժերը կրնան բնակչութեան ապահովութիւնը երաշխաւորել:

Ռ. Քոչարեան ըսելով հանդերձ թէ «մեր հանրաքուէն անվիճելի գրաւական է Լ.Ղ.Հ-ի անկախութեան», դիտակից է թէ անոր միջազգային ճանաչումը երկար գործընթացի կը կարօտի: Այսուհանդերձ, Արտաքին նախարարութիւնը մուտքի վիզա հատուցած է Ղարաբաղ այցելել փափաքողներու, տասը տոլարի փոխարէն:

Ուշադրաւ է թէ ռազմաճակատին, թէ ամբողջ հանրապետութեան մէջ տիրող կարգ - կանոնը: «Ղարաբաղը նախկին Խորհրդային Միութեան միակ վայրն է ուր տակաւին կարգ -- կանոն կայ» կ'ըսէ հայ մը: Արդարեւ, Ստեփանակերտի փողոցներուն մէջ չրջագայող մը պիտի չզգայ որ պատերազմական չրջանի մը մէջ է: Վեց տարուան փլուզումին հետքերը մեծ մասով մաքրուած են. միշտ ելեկտրականութիւն կայ եւ բնակչութեան մէջ քիչեր անզործ են:

Ամերիկացի լրագրողը կը գրէ թէ պատերազմող երկու կողմերն ալ դուրսի նեցուկը կը վայելեն: Ղարաբաղ ունի Հայաստանէն ու Սփիւռքէն կռուողներ, իսկ Ազրբեջան զէնք կը գնէ, կամ կը ստանայ Թուրքիայէն, Զինաստանէն եւ Իսրայէլէն:

Եթէ Ղարաբաղի Հայերը պիտացած ըլլային 1988-ին թէ որքան տառապանք պիտի պատճառէր իրենց ինքնորոշման չարժումը, կրկին ձեռնարկած պիտի ըլլային անոր, հարց կու տայ Դորլի. դրական է Ռ. Քոչարեանի պատասխանը. «այո» կ'ըսէ ան, աւելցնելով. «եթէ այսպէս ըրած չըլլայինք, մեր կացութիւնը այսօր շատ աւելի խղճալի կ'ըլլար»:

ԲԱԿՈՒ ԽՕՍՔԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆԷ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԽԱԽՏՈՒՄ

ՆՈՐ ՊԱՅԹՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՎՐԱՅ

Հաւանութիւն տալէ (երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը) քանի մը ժամ ետք, Բաքու խօսքը ետ առած է եւ յայտնած թէ կը մերժէ ռուսական առաջարկը (պատրաստուած զօր. Գրաչովի կողմէ): Այս բացասական դիրքորոշումէն ետք, յարձակումները վերսկսած են Ղարաբաղի հիւսիսն ու արեւելքը, Մարտակերտի չրջանը: Բաքուի առաջին հաւանութիւնը մամուլով իսկ յայտարարուած էր, երբ Ազրբեջան կը փոխէր իր դիրքը եւ յարձակման կ'անցնէր նաեւ Մարտունիի չրջանը (Բերդաշէն): Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, վիրաւորներ կային:

Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակի հրամանատարութեան յանձնարարութեամբ, հնարաւորութեան չափով, հայկական ուժերը կը չանան խուսափիլ պատասխան գործողութիւններէ:

***

Մարտ 1-էն 2 լուսնալիք գիշերը Մարնէուլի ազրբեջանաբնակ չրջանի տարածքի վրայ պայթեցուցած են Մրամի դեմ երկաթուղային կամուրջը՝ այն առժամեայ անցքը որ կառուցանուած էր 1992 Դեկտեմբերին պայթեցուած կամուրջին փոխ: Այս ժամանակաւոր կարդադրութիւնը թոյլ տուած էր չարունակել կառախումբերու երթեւեկը: Այս անգամ չարքէն ելած է այդ առժամեայ կամուրջի սիւներէն մէկը: Ըստ մասնագէտներու 10-15 օր կը տեւէ նորոդումը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Եւրոպայի բաժակներու մրցաշարքին, իր դաշտին վրայ Մոնաքօ Ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ Պոլսոյ Կալաթասարայի դէմ 0-ի դէմ 3 կէտով, որոնցմէ մէկը նշանակեց Եուրի Ձորքայէֆ: Ծանօթ է որ այս վերջինը Հայ է մօրը կողմէ, ինչ որ քանիցս յիշուեցաւ այս մրցումին առթիւ ալ: Թելէ - Սէք - ժուռ-ի մէջ, ան կ'ըսէր. -- «Հայ մեծ ծնողքս շատ դուրս դուրանք տարած է ինծի հանդէպ, արդէն շատ լաւ հայերէն կը խօսիմ: Մեր տունը «մայրիկ» մթնոլորտ մը կար Վերնէօյի գիրքին եւ Ֆիլմին նման: Սոֆիի հետ ամուսնութիւնս ալ հայկական ծէսով կատարուեցաւ: Ցուզիչ արարողութիւն մը ուր պսակուողներուն ճակատին նարօտ կը դնեն»:

Այս յաղթանակով Մոնաքօ գլուխն է Ա. խումբին դասաւորման, որովհետեւ Պարչելոնա հաւասար արդիւնք մը միայն ձեռք ձգեց Մոսկուայի Սպարտակին հետ (2 -- 2) այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, Մոնաքօ՝ 4 կէտ, Պարչելոնա 4, Սպարտակ 2, Կալաթասարայ 2: Յաջորդ խաղերն են՝ Պարչելոնա -- Մոսկուա, Պոլիս -- Մոնաքօ (Մարտ 16-ին), Մոսկուա -- Մոնաքօ, Պարչելոնա -- Պոլիս (Մարտ 30), Մոնաքօ -- Պարչելոնա եւ Պոլիս -- Մոսկուա:

Բ. խումբին գլուխն է Միլանօ Ա--Ա-ն որ 5 կէտ ունի, իրեն կը հետեւին Անտէրլեխթ, Վերթէր եւ Փորթօ:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Մարտ 3) ուր կը չեշտէ որ ժեմթ մը կ'ակնկալէ Իսրայէլէն: ՊԱԿ-ի պարագլուխը համոզուած կը մնայ որ իսրայէլեան բանակի կարգ մը տարրեր նեցուկ եղած են Հեպրոնի ջարդին: Կը բացատրէ իր համոզումին պատճառները. -- «Այդ մզկիթը ամբողջովին բանակին հակակշռին տակ է: Ուրեմն, իրաւունքն ունիմ հարց տալու թէ ի՞նչպէս 10 -- 12 մեծեր, լաւ զինուած, կրցան մտնել այդ մզկիթը առաւօտեան աղօթքին ատեն, Ռամատանի ամիսը, հակառակ իսրայէլեան զինուորական կայաններուն եւ ամէն դրան առջեւ զինուորներու: Աւելցնեմ որ զոհերէն ոմանք դուրսը սպաննուած են, երբ կը չանային փախիլ, զինուորներուն կողմէ:... Երբ ըսի Ռապինի, պատասխանեց թէ առանձին մարդ մըն է, քննութիւն բացուած էր: Բայց, այդ քննութիւնը կը նմանի լերան որ մուկ մը կը ծնի»: Ռապին երեք ոչերով կը պատասխանէ Պաղեստինցիներուն, յայտնելով որ դէմ է համաձայնագրին կրկին բանակցութեան, դէմ է հողատէրերուն ապազինման եւ միջազգային ուժի ներկայութեան: Ամերիկացիք, Ռուսերն ու Եւրոպացիները ամէն գնով կ'ուզեն փրկել խաղաղութեան գործընթացը, բայց, առայժմ, կողմերը անդիջող են: Ակնարկելով արդէն Միացեալ -- Նահանգներու դերին, Արաֆաթ կ'ըսէ. -- «Այն օրէն որ ստորագրեցինք, Ամերիկացիք ամէն բան կուտան Իսրայէլացիներուն: Իսկ մե՞նք, ինչ տուին մեզի, խոստումներ»: Այս ամբողջը կը վտանգէ որ արարքին հեղինակը կամ հեղինակները յաջողեցան իրենց նպատակին մէջ, զոնէ ներկայիս, խզել տալով բանակցութիւնները: Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը ծանր է: Մարտ 2-ին, Երիքովի մէջ, երկու Պաղեստինցի սպաննուած է եւ զրաւեալ հողամասերուն վրայ աւելի քան 70 վիրաւոր կար:

ՊՈՍՆԻՈՑ կառավարութիւնը եւ Պոսնիոյ Սրուաթները, Ուաշինկթընի մէջ, համաձայնագիր մը ստորագրած են, Մարտ 1-ին, Խրուաթ -- մահմետական դաշնակցութեան մը հիմը դնելով, զուիցերական մոտէլէն ներչնչուած: Ամերիկեան դիւանագիտութեան յաղթանակը կը նկատուի այս կարգադրութիւնը որ կը խզէ Եւրոպացիներու ծրագրին հետ: Ռուսերը համամիտ են, մինչ Սերպերը՝ վարանոտ: Եւրոպացիները կը նախատեսէին դեղային երեք Պետութիւններ -- սերպ, խրուաթ եւ մահմետական -- որոնք ձեւով մը կապուած պիտի ըլլային իրարու Պոսնիոյ հանրապետութիւններու Միութեան մը ծոցը: Ամերիկացիք կը նախընտրեն հոդամասերու (fusion) բաժանում մը, 5-էն 8 որ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ: Նախ, մասամբ, կ'ապահովէ Պոսնիա -- Հերցեկովինի դերիչխանութիւնը, ապա այս դաշնակցութեան ստեղծումը թոյլ կուտայ որ լուծուի Ժընեւի բանակցութիւններու դլխաւոր խոչընդոտներէն մէկը որ ծովի վրայ դուռ մը ունենալն էր մահմետականներուն համար:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ Աչխատաւորներու կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) կոչ ըրած է քիւրտ ընտրողներուն որ չմասնակցին Մարտ 27-ի թաղապետական ընտրութիւններուն:

ԱԼԼԻՆ ԺԻՒՔՓ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Թուրքիա Մարտ 16-ին եւ 17-ին:

ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԻ մէջ, ոստիկանութիւնը վկայակոչութեան դիմած է եւ 1000 տոլար պարգեւ առաջարկած որեւէ տեղեկութեան համար որ թոյլ տայ գտնել այն անձը որ Մարտ 1-ին կրակ բացած է աւտոդպրոցի Հրեաներ փոխադրող հանրակառքի մը վրայ: Չորս հոգի վիրաւորուած էին, երկուքը՝ ծանրօրէն: Հաւանական Հրեաներ էին, աւտոդպրոցի աղանդի մը պատկանող:

ԵԱՆ ՓԻԱՑԻ ապահովութեան վաղորդայնին ձերբակալուած 26 անձերէն 20-ը ազատ ձգուեցան, որոնց մէջ տեղական պատասխանատու անձնաւորութիւններ: Վեց հոգի դիպաւ կը մնային: Քաղաքական դէմքերէն, Թաղապետութեան փոխ - նախագահը՝ Ժոզէֆ Սերսիա չէր քաշուեր պատասխանելէ լրագրողներուն, ընդունելով որ «բարեկամներ ունի որոնց անունը ծանր կը կշռէ, բայց, նախ առեւտրականներ են իրեն պէս»: Սերսիա սուրճ խարկելու գործատուն ունի:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, աւելի քան տասը հազար հոգի ցոյց մը ըրած են պաշտպանելու համար աշխարհականութիւնը, ընդառաջ երթալով Թանսու Չիլլէրի կոչին եւ իրենց յարդանքը արտայայտելու Ա.Թաթիւրքի հանդէպ: Այս ցոյցը նպատակ ունեցած է նաեւ բողոքելու Հասան Մերզարճըի (խրամատպաշտ երեսփոխան) առաջարկին դէմ: Ան կ'ուզէր որ յետ մահու վերապատուելին քանի մը անձեր, որոնք ամբաստանուած էին 1926-ին դաւադրութեան համար Ա.Թաթիւրքի դէմ: Մեզարճըի զրգռիչ յայտարարութիւնները պատճառ եղած են որ Թուրք Պետութեան Թշնամին նկատուի:

ԹՈՒՐԲԻՈՑ Ազգային մեծ ժողովը անչատողականութեան ամբաստանութեամբ ջնջած է Տէփ քրտամէտ կուսակցութեան չորս երեսփոխաններուն անձեռնմխելիութիւնը ու անոնցմէ երկուքին մասին դիպաշ մնալու որոշում տուած է: Մարտ 3-ի «Հիւրրիյէթ» թերթը այս առնչութեամբ կը գրէ թէ Տիկին Միթերան Տէփ-ի կեդրոնատեղին հեռաձայնելով խօսած է չորս երեսփոխաններէն Լէյլա Զանայի հետ, ու ըսած թէ ինք ու նախագահը մօտէն կը հետաքրքրուին պատահարով եւ թէ Ընկերվարական կուսակցութենէն Սէկոլէն Ռուայալը որպէս դէտ Թուրքիա կը ղրկեն յառաջիկայ օրերուն: Անոր տեղեկութեան հիմնուելով պիտի որոշեն իրենց յետագայ ընթացքը: Տիկին Միթերան ըսած է նաեւ որ Ժ. Տըլօր այս նիւթին մասին նամակներ ուղարկած է 32 երկիրներու նախագահներուն:

ԼՐԶՐՈՒՄԻ դաշտային մէկ չրջանին մէջ ծագած բախումի մը ընթացքին ՓՔՔ-ի հինգ մարտիկ ու տասը զինուորական մահացած են:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻԵԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՌՈՒՍ ԴԷՏԵՐԸ

Ազրբեջանի նախագահը ընդդիմացած է Փետրուար 18-ին հայկական եւ ազրբեջանական կողմերու միջեւ ստորագրուած հրադադարի համաձայնագրին որ կը նախատեսէր 35-40 ռուս պինուորական դէտեր ղրկել հայկական հակակշռին տակ դտնուող ազրբեջանական չրջանները: Ալիեւ բուռն կերպով հակադդած է ռուս պինուորներու Ազրբեջան մուտքին: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան բանբերներէն մէկը մամուլի ասուլիսի մը յայտնելով այս պարագան, աւելցուցած է թէ Թուրքիա դէմ չէ ռուս դէտերու այս կարգադրութեան:

Միւս կողմէ, թրքական թերթեր կը գրբեն որ Ալիեւ դէմ դիրք դրաւած է հրադադարի համաձայնութեան, որովհետեւ հոն ոչ մէկ նշում կայ Հայերու իրենց դրաւած հողերէն քաշուելուն մասին: Ազրբեջանական կողմը կը մերժէ ռուսական կարգադրութեան հաւանիլ ատոր մէջ նչմարելով Վրաստանէն ու Հայաստանէն եռք Ազրբեջան եւս ռուսական զօրք մտցնելու յետին միտքը: Ուչագրաւ է որ թրքական մամուլը Ալիեւի մերժումը կը նկատէ ոչ վերջնական. ըսուածը այն է որ Ազրբեջանի նախագահը առայժմ կ'ընդդիմանայ ռուս պինուորներու Ազրբեջան մուտքին:

խանատու անձնաւորութիւններ: Վեց հոգի դիպաւ կը մնային: Քաղաքական դէմքերէն, Թաղապետութեան փոխ - նախագահը՝ Ժոզէֆ Սերսիա չէր քաշուեր պատասխանելէ լրագրողներուն, ընդունելով որ «բարեկամներ ունի որոնց անունը ծանր կը կշռէ, բայց, նախ առեւտրականներ են իրեն պէս»: Սերսիա սուրճ խարկելու գործատուն ունի:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, աւելի քան տասը հազար հոգի ցոյց մը ըրած են պաշտպանելու համար աշխարհականութիւնը, ընդառաջ երթալով Թանսու Չիլլէրի կոչին եւ իրենց յարդանքը արտայայտելու Ա.Թաթիւրքի հանդէպ: Այս ցոյցը նպատակ ունեցած է նաեւ բողոքելու Հասան Մերզարճըի (խրամատպաշտ երեսփոխան) առաջարկին դէմ: Ան կ'ուզէր որ յետ մահու վերապատուելին քանի մը անձեր, որոնք ամբաստանուած էին 1926-ին դաւադրութեան համար Ա.Թաթիւրքի դէմ: Մեզարճըի զրգռիչ յայտարարութիւնները պատճառ եղած են որ Թուրք Պետութեան Թշնամին նկատուի:

ԹՈՒՐԲԻՈՑ Ազգային մեծ ժողովը անչատողականութեան ամբաստանութեամբ ջնջած է Տէփ քրտամէտ կուսակցութեան չորս երեսփոխաններուն անձեռնմխելիութիւնը ու անոնցմէ երկուքին մասին դիպաշ մնալու որոշում տուած է: Մարտ 3-ի «Հիւրրիյէթ» թերթը այս առնչութեամբ կը գրէ թէ Տիկին Միթերան Տէփ-ի կեդրոնատեղին հեռաձայնելով խօսած է չորս երեսփոխաններէն Լէյլա Զանայի հետ, ու ըսած թէ ինք ու նախագահը մօտէն կը հետաքրքրուին պատահարով եւ թէ Ընկերվարական կուսակցութենէն Սէկոլէն Ռուայալը որպէս դէտ Թուրքիա կը ղրկեն յառաջիկայ օրերուն: Անոր տեղեկութեան հիմնուելով պիտի որոշեն իրենց յետագայ ընթացքը: Տիկին Միթերան ըսած է նաեւ որ Ժ. Տըլօր այս նիւթին մասին նամակներ ուղարկած է 32 երկիրներու նախագահներուն:

ԼՐԶՐՈՒՄԻ դաշտային մէկ չրջանին մէջ ծագած բախումի մը ընթացքին ՓՔՔ-ի հինգ մարտիկ ու տասը զինուորական մահացած են:

1988 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԵՐԱԺԻՇՏ՝ ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ՝ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ «ԿԵԱՆՔԻՍ ԳՈՒՊԱՐԸ ՋՈՒԹԱԿԻՍ ՀԵՏ» ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐՔԻՆ

Գրեց՝ ՅԻՅԻԼԻՍ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

Հայոց պատմութեան փոթորկալի վերջին շրջանը որ ծայր առաւ այս թուականին, տակաւին վիակուած չէ: Վեց տարուան հեռաւորութենէն, որ դար մը պատմութիւն կը պարփակէ, այսօր ոչինչ կորսնցուցած է սկզբնական մաքուր խանդավառութեան հոգի ցնծող տպաւորութիւնը: Ամբողջ ժողովուրդ մը հեւ ի հեւ կը սպասէր ափ մը Հայէ զալիք լուրերուն. աչք ու ականջ յառած էին Հայու հայրենիք հողակտորի մը որուն չատեր տեղն իսկ չէին կրնար ցոյց տալ քարտէսի մը վրայ: Ու չատերէ անդիտացած, մոռցուած այդ հողին տառնամեակներու լուծէն փրկուելու թօթափումները արթնցուցին ամբողջ ժողովուրդը:

Այս օրերուն, երբ յետագայ վեց տարուան պատահարները մտահոգութիւններով, դժուարացող յոյսերով, սուգով ու վերջնական լուծումին անհամբերութեամբ լեցուցած են ամէն սիրտ, հետաքրքրական է յետադարձ ակնարկով մը վերապահել առաջին օրերու հեւքը:

Այդ օրերուն ճակատագրական քայլերուն մասին պատմողը պատմութեան անիւին թաւալը արագացնողներէն մէկն է. կը կոչուի Վիդէն Հայրապետեան: Լռակեաց, խոհուն այս անձը, 1988-ին ժողովրդական երեսփոխաններէն մէկն էր եւ բաժնի վարիչ Ղարաբաղի մարզային Կոմկուսին: Ինք նախապատմած է 1988 Փետրուար 20-ի պատմական նիստին որուն ընթացքին քուէարկուած է մարզը Հայաստանին վերամիաւորելու որոշումը:

Զինքը զրոյցի հրաւիրած «Լրագիր»ի (Փետր. 22) թղթակիցին «Ի՞նչ տեղի ունեցաւ 1988 Փետր.ի 20-ին» հարցումին կը պատասխանէ.- «Տեղի ունեցաւ այն, ինչին հայ ժողովուրդը սպասում էր 70 տարի»: Ապա կը պատմէ թէ Ղարաբաղցիին ազգային զարթօնքը սկսած էր նախորդ տարեվերջէն երբ պատուիրակութիւններ մեկնած էին Մոսկուա, «ամենավերեւներին» հանդիպելու համար մեր «արդար պահանջ»ը: Նոյն առեն տեղւոյն վրայ հանրապրութիւններ կը կատարուին. այն օրը երբ իրմէ կը խնդրեն որ առորագրէ մատուրականներու կողմէ զրուած նամակ մը, կը մտածէ թէ նամակներու չրջանը անցած է եւ ուրիշ բան պէտք է ընել: Իր առաջարկած զաղափարը հաւանութիւն կը գտնէ ու կ'որոշուի որպէս պաշտօնական քայլ, մարզային Կոմկուսէն նատաչրջանի հրաւիրել: Շրջանը գործադիրի վերակառուցման խմորումի փուլն էր ուր կ'իշխէր խորհրդային վարչա - հրամայական համակարգը իր պատժիչ կառոյցներով: Տեղեկանալով հայկական որոշումին, Բաքուէն բարձրաստիճան զեկավարներ կը ժամանէին Մոսկուա, սպառնալով, յորդորելով «խելքի բերելու» տեղացիները:

Այսուհանդերձ, երկու կողմը կը սկսի տեղադրել պատրաստութեան. Մոսկուա նակերա առաջնորդող բոլոր համբաները կ'ենթարկուին ադրբեջանական քաղաքօրքին հսկողութեան, որպէսզի երեսփոխանները չկարենան չրջաններէ դուրս ու մասնակցիլ նատաչրջանին, Վ. Հայրապետեան կ'ըսէ.-

«Փառք ու պատիւ մեր պատգամաւորներին. մասնաւորապէս կանանց. շատերը ոտքով, զարտուղի ճանապարհներով, երբեմն գետերի միջով ուժասպառ իրենց հասցնում էին Մոսկուա: Բոլորը գտնում էին իրենց դերի կարեւորութիւնը: Հէնց որ հրապարակում "ուռռա" էր հնչում, գիտէիք որ պատգամաւոր է եկել: Նրան ուղղակի ձեռքերի վրայ էին տանում: Օրը ոգեշունչ էր, անմոռանալի»:

Այս պայմաններով օրը իրիկուն կ'ըլլայ մինչեւ որ մեծամասնութիւն կը գոյանայ: Աւելորդ է ըսել որ Ադրբեջանի երեսփոխանները, Շուշիի չրջանին պատկանողները հրահանգ ստացած են նիստին չմասնակցելու:

Շարժման ղէմքերէն Ռազմիկ Պետրոսեանի ղեկաւորութեամբ պատուիրակութիւն կը ղրկուի Մարզային Կոմիտէի քարտուղար Կէորկովի, համոզելու որ ինք եւս միանայ ժողովուրդին, եթէ կ'ուզէ որ ներուին անցած տարիներու մեղքերը. ան կը մերժէ: Ադրբեջանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Բաղիրով վերջին անգամ փորձ կ'ընէ համոզելու որ եա կեանո տրուած որոշումէն. կը խնդրէ որ կուսակցականները մնան դահլիճը, իսկ անկուսակցականները քանի մը վայրկեան դուրս ելլեն: Վ. Հայրապետեան կը չարունակէ.- «Պատգամաւորներից մի կին, երբ չեմ սխալւում Նորագիւղից, բարձրացաւ տեղից թէ՝ ընկեր Բաղիրով, էսքան տեղից քէ՝ ընկեր Բաղիրով, էս տեղ բոլորս պատգամաւորներ ենք, կուսակցական - անկուսակցական չկան. երբ ասելիք ունէք, բոլորիս ներկայութեան ասէք»: Բաղիրով կը խոստովանի որ Ադրբեջանի կառավարութիւնները կոպիտ սխալներ գործած են մարզին հանդէպ եւ կը խոստանայ սրբագրել զանոնք, միայն թէ նատաչրջանը տեղի չունենայ: Ի զուր:

Վերջապէս, ժամը 20-ին կը սկսի նատաչրջանը. ելոյթները կը չարունակուին մինչեւ առաւօտեան ժամը 2-ի մօտ կ'ընդունելով Դաւիթ Դաւթեան, Օննիկ Սիւրմէլեան - Տրապիզոնից... դեռ կարող եմ չարունակել, բայց այսքանն էլ լի՛ ու լի՛ չէ՞, հրճուելու համար այս առաջ հունձքի մէջ: Ի՞նչպէս չտեսնեմ, որ հողն առաջին բռնազաւթուած ու պղծի է, բայց ոչեղէն հունձքի արմատները ամուր մըխրճուած են նրա խորքերում, ժայռապինդ ապառաների վրայ եւ երբեք չեն պոկուելու, որպէսզի առաւել բերքառատ լինեն զալիքի հունձքերը:

Հայ աչխարհի բազմաթիւ երաժչտական տոհմերից մէկն է Սիւրմէլեան դերդաստանը: Իր ակունքները առնելով Տրապիզոնից, ձգուելով տարբեր բնակավայրերով, Թուում է, իր չարաբերակատարքն նատակաց հանգրուանը գտնում է Լիբանանում: Այդ տոհմի երաժչտական հիմնասիւնը դառնում է Օննիկը՝ արուեստագէտը չութակահար եւ դաչնակահարուհի ծնողների որդին, որի պատկանէն արդէն եղան բարձր մանագիտական արուեստով ներկայացուցիչներ:

«... Ծնած եմ ընտանիքի մը մէջ, ուր արուեստներն ու գիտութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէին: Հայրս՝ մասնագիտութեամբ դեղագործ էր, աւարտած Պոլսոյ դեղագործական Ֆաֆիւլթէն: ... Երբեմըն չութակը կ'առնէր բանի մը շաբաթական նուագելու. մեծ հիացած մտիկ կ'ընէինք: Ուրկէ՞ եւ ինչպէ՞ս հայրս չութակ նուագել սորված էր՝ մեզի համար գաղտնիք էր: Մայրս՝ Տիրատուրեան գերդաստանէն, Տրապիզոնի յայտնի ընտանիքներէն էր. հարուստ եւ զարգացած, եւրոպական նիստուկացով ծանօթ: Դաշնակի ուսուցչուհի մը մեր տունը կու գար: Լետոյ մօրեղբայրս լաւ չութակ կը նուագէր: Մօրեղբայրս՝ եւ մօրեղբայրական գերդաստանիս մէջ, երաժչտութիւնը իր տեղը ունէր»: (*Հատուած՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս Հետ» Օննիկ Սիւրմէլեան*):

Օննիկ Սիւրմէլեանը (1905) նախնական կրթութիւնն սկսած լինելով ծննդավայրի ազգային դպրոցում, դարասկզբի ոճրագործութիւնների մահասիրտ ճամբաներին պատասպարուելով Մխիթարեան հայրերի որբանոց - դպրոցներում հասնում է Պոլիս: Դառնալով կեդրոնական վարժարանի աչակերտ, ունենալով թէքէեանի, Օշականի, Կոստան Զարեհանի նման ուսուցիչներ, 1920 թուականից լըրջօրէն սկսում է չութակի դասեր առնել տեղի նչանաւոր երաժիչտ Վահրամ Մխիհենախեանից:

«... Ազգային իշխանութիւնները որոշեցին կազմել Մարզային Գործադիր Կոմիտէին կնիքը դնել: Կնիքը «առեւանգուած» է Մարզային Խորհուրդի նախագահ Օսիպովի կողմէ: Հարկադրուած՝ կը հաւաքեն գործադիր Կոմիտէին բոլոր անդամները որպէսզի անոնց ստորագրութիւններով հաստատուի որ նատաչրջանը դումարուած է ու որոշումը օրինական:

Նատաչրջանին նախագահին կողմէ հրապարակաւ անոր ընթերցումէն ետք կը ծագի վերջին դժուարութիւն մը. ի՞նչպէս որոշումը Մարզային Խորհուրդի չէնքէն ու Ղարաբաղէն հանել, ղրկելու համար Հայաստան: Քարտուղարուհի մը կը յաջողի իր ղգեստին տակ պահելով որոշմանդիրը հասցնել մարզոց, որոնք Լաչինէն կ'անցնին Գորիս ու անկէ հեռաձայնելով կ'ապահովցնեն Մոսկուայի ցնծութեամբ ու միահամուռ: Հրապարակը կը թնդայ «ուռռա»ներով:

Ընդունուած որոշումին տակ անկարելի կ'ըլլայ Մարզային Գործադիր Կոմիտէին կնիքը դնել: Կնիքը «առեւանգուած» է Մարզային Խորհուրդի նախագահ Օսիպովի կողմէ: Հարկադրուած՝ կը հաւաքեն գործադիր Կոմիտէին բոլոր անդամները որպէսզի անոնց ստորագրութիւններով հաստատուի որ նատաչրջանը դումարուած է ու որոշումը օրինական:

Նատաչրջանին նախագահին կողմէ հրապարակաւ անոր ընթերցումէն ետք կը ծագի վերջին դժուարութիւն մը. ի՞նչպէս որոշումը Մարզային Խորհուրդի չէնքէն ու Ղարաբաղէն հանել, ղրկելու համար Հայաստան: Քարտուղարուհի մը կը յաջողի իր ղգեստին տակ պահելով որոշմանդիրը հասցնել մարզոց, որոնք Լաչինէն կ'անցնին Գորիս ու անկէ հեռաձայնելով կ'ապահովցնեն Մոսկուայի ցնծութեամբ ու միահամուռ: Հրապարակը կը թնդայ «ուռռա»ներով:

Այսպէս կը սկսի պատմական չրջանը որ պիտի կոչուի «զարաբաղեան» եւ ինչպէս կ'ըսէր Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեան փարիզի մամուլի ասուլիսին (Փետրուար 22), աչխարհ մեզ պիտի դատէ անոր վախճանին մեր յաղթութեան կամ ձախողութեան համաձայն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

շած էին բոլոր որբերը հեռացնել Թուրքիայէն, որուն առընչեալ, Արմաշի վարժարանին պատասխանատուները որոշեցին վարժարանը փոխադրել Հայաստան: Կարծեմ 1919-ի վերջերը, Արմաշի 180 ա. շակերտներ մեկնեցան Հայաստան, իրենց կարգին՝ եղբայրս Զաւէն, վազգէն Շուշանեանը, Զալբէեանը: Ես չուզեցի երթալ, որովհետեւ երիտասարդ, ջութակի անուանի մանկավարժ մը յանձն առած էր սիրայօժար ինծի ջութակի դասեր տալ: Ջութակի ուսուցիչս՝ Վահրամ Միհէնտիսեան կը բնակէր Պոլսոյ արուարձաններէն Առնաւուդգէօյ: Ան յետագային Պոլսոյ երաժշտանոցին տնօրէնը եղաւ:

«Պոլսոյ մէջ, սովորութիւն էր որ հարուստ ընտանիքներ կիրակի քէ տօնական օրերը որբ մը իրենց տունը հրաւիրէին, զինք ուրախացնելու եւ օրը միասին անցընելու համար: Ղազարոսեան ընտանիքը մեր որբանոցէն ոչ շատ հեռու գտնուող Բերա թաղամասը կը բնակէր: Կիրակի մը անոնք զիս իրենց տունը հրաւիրեցին ուր ես ջութակ նուագեցի Գոհարիկ Ղազարոսեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ: Ատկէ ետք, գրեթէ ամէն կիրակի իրենց կ'երթայի: 1922-ի դպրոցական տարեվերջին նշանաւոր Փըքի Շանթատերասրահին մէջ Գոհարիկն ու ես մասնակցեցանք Ազգային խնամատարութեան որոշած համերգին: Յետագային Գոհարիկը փարիզ փոխադրուեցաւ, հետեւեցաւ երաժշտանոցի դասընթացքին. նուն, անուանի յօրինող ու դաշնակահրուհի մը դառնալով»: (*Հատուած՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս Հետ» Օննիկ Սիւրմէլեան*):

1923-ից 1926 թուականը պատրիարքական հովանաւորութեամբ սովորում է Վիէննայի երաժշտական ակադեմիայում, որն աւարտելուց յետոյ մեկնում է Ֆրանսիա, նուագում Նիսի Օփերային եւ Մենթոնիկ նուագախմբերում: Ճաշերի տարիներին՝ կեանքի ճամբաները նրան փոխադրում են Սուրիա, ապա նաեւ եօթ տարի Իրան, 1939 թուականին հաստատւում Պէյրութում: Եւ ահա այստեղ ծաւալւում է Սիւրմէլեանի քառմամեայ ու քառմակողմանի երաժշտական գործունէութիւնը -- ջութակահար մենակատար, տարբեր սենեկային համոյթների մասնակից ջութակահար, մանկավարժ, խմբավար, նուագավար: Գործունէութիւն, որ լեցնում, հարստացնում է Մերձաւոր Արեւելքի այս հայաչէն զաղթօճախի հոգեւոր կեանքը ազնիւ երաժշտութեան հնչեցումով: Գործունէութիւն, որ ոչ միայն լիցքաւորում ու զարգացնում է ազգային մչակութային կեանքը, այլեւ մեծապէս նպաստում երկրի արաբ ժողովրդի երաժշտական զարգացմանը:

Սիւրմէլեան - ջութակահարի առաջին իսկ մեծհամբաւներից մէկի մասին, Լիբանանի «L'ORIENT» ֆրանսիական թերթի երաժշտական քննադատ Ս. Տուպին խօսելով լուրջ յայտարի մասին, որն իր մէջ ներառել է Պախ, Վիէնեաւսկի, Ֆրանք, Ֆօրէ, Ռավէլ, Խաչատրեան, լրատուօրէն յիչատակում է, թէ երկերի այդպիսի բազմազանութիւնը «պատեհութիւնն ստեղծեց ցոյց տալու իր տաղանդին այլազան դիմագիծերը եւ անգամ մը եւս փաստելու, թէ այս արուեստագէտը մեր լաւագոյն ջութակահարներէն մին է»: Եւ այսպիսի բարձր մանագիտական գնահատութիւնն առաւելապէս ամրապնդում է Ֆրանքի սոնատի մեկնաբանման մանրամասների ընդգծումով՝ «Ֆրանքի սոնատի մէջ - գրում է Տուպին, - որ ջութակահարին առջեւ լարուած իր բազմաթիւ թակարներով դժուարին կտոր մըն է, արուեստագէտը կրցաւ արտայայտել այն բիւր երանգները, առանց որոնց այդ սոնատը կը կորսնցնէ իր բովանդակ արժէքը: Հընչակցութեան ջերմութիւն, թէքնիքի ինքնավստահութիւն, զգացումներու անկեղծութիւնն Պ. Սիւրմէլեանին թոյլատրեցին յաղթահարել սոնատը, մեծ յաջողութիւն մը ապահովելով անոր»: Նուագակից է Միչէլ Զեսքինովը:

Ոչ միայն երաժշտական ընկալումներ լայն մտահորիզոնն, այլեւ ազգային քաղաքացիական խոր ըմբռնումները մղել են Սիւրմէլեանին իր գեղարուեստական մտայղացումները դրսեւորել ոչ միայն մենակատարման մէջ, այլեւ սենեկային երաժշտութեան տարատեսակների: Եւ նա դառնում է կազմակերպիչն ու մասնակիցը «Լիբանանի երաժշտական ընկերակից» ինչպէս եւ Լարային քառեակի, վերջինիս էլ տալով կոմիտաս անունը: Եւ մէկ, եւ միւս համոյթը հիմնադրել է 1951 թուականից. քառեակը ելոյթ ներ է ունեցել ոչ միայն Լիբանանում, Սուրիայում այլեւ հեռաւոր Հարաւային

Ամերիկայում — Ս. Փաւլօ, Պուէնոս-Այրէս եւլն.: Քառեակի առաջին ջութակ Սիւրմէլեանի միւս նուագակիցները օտարազգիներ են եղել եւ ընտրութիւնը միշտ եղել է մասնագիտական պահանջկոտութեամբ: Միեւնոյն ժամանակ որոշիչ դեր է խաղացել քառեակի անունը, քանի որ եւ այդ սրբազան անունը պիտի պահուէր իր արժանի պատուանդանի վրայ, ինչպէս արուեստի ընդհանուր մակարդակի առումով, այնպէս էլ այն իրողութեամբ, որ քառեակի յայտագրի առանցքը միշտ եղել է կոմիտասեան ստեղծագործութիւնը: Բոլոր համերգներուն, ինչպիսի յայտագիր էլ ընդգրկել է այն, առաջնը եղել է Կոմիտասը, ճոխացնելով նաեւ Այվազեանի, Ադամեանի, Ձելալեանի երկերով: Քառեակի միացնելով յաճախ դաշնամուրը, հնչեցնելով քեն-թէթներ, ինչպէս Զրբաչեանինը, Յովհաննիսեանինը:

«Լիբանանի Դաշնամուրային Երբեակի» կազմի մէջ Օննիկ Սիւրմէլեանի մնայուն արուեստակիցներն են եղել Լիբանանի ազգային երաժշտանոցի վիրտուոզները — դաշնակահար Մ. Չեոքինովը եւ թաւջութեակահար Ռ. Քուկէլը: Ընդարձակ ու հեռանկարի յայտագիր ունենալուց բացի, որի մէջ ընդգրկուել են Պեթհովէնի, Վերմեօ, Զայդովսքու, Մենտելսոնի, Շումանի, Սէն-Սանսի, Կրեչանինովի, Չեպոտարեւեանի երբեակները, կատարուել են նաեւ փոխադրումներ իրենց կազմի համար և հնչեցուել վարպետութեամբ Խաչատուրեանի «Գայեանէ» պալէտից մի շարք հատուածներ: Երբեմն երբեակը հանդէս է գալիս փոփոխութեամբ, իրականացնելու համար երբեակի այլ նուագարանային կազմի անհրաժեշտութիւնն: Օրինակ թաւջութեակի փոխարէն քլարինէթ (փրոֆ. Հոռն), կատարելու համար Խաչատուրեանի այդ կազմի համար գրուած երբեակը: Ինչպէս երբեակի, այնպէս էլ քառեակի համերգներին իրենց մասնակցութիւնն են բերել Լիբանանի շատ երաժիշտներ, ճոխացնելով յայտագիրը, այն զարձնելով բազմազան ու առաւել հետաքրքրական, յաճախ լրացնելու համար յայտագրի թեմաթիւը կառուցուածքը: Այդ մասնակիցներից են դաշնակահարներ Անայիս Գասապեանը, Ոսկի Յովհաննէսեանը, Պօղոս Ձելալեանը, Նորա Վարդապետեանը, Լ. Թիւթիւնճեանը, Ս. Գուլումճեանը, Յ. Ֆէօթէքճեանը, Վ. Քէթէնճեանը, իր աշակերտներ՝ Վարուժան եւ Միհրան Գոճեաններին, Սարգիս Վարտալեանը, երգիչ-երգչուհիներ՝ Արփինէ Փեհլիվանեանը, Է. Իլմազեանը, Կարապետ Զատրեանը, Ս. Յակոբեանը, Ս. Գըրքեաչարեան եւ շատ ուրիշներ:

Բացառիկ բեղմնաւոր է արուեստագէտի մանկավարժական գործունէութիւնը. երեք տասնեակից աւելի տարիներ Լիբանան եւ այլ է դասաւանդել Պէյրութի Գեղարուեստի Ակադեմիայում եւ Պետական Երաժշտանոցում, միեւնոյն ժամանակ լինելով դրանց աշակերտական եւ սինֆոնիկ նուագախմբերի նուագավարը: Այս բարձր պրոֆեսիոնալ մանկավարժական գործունէութիւնը զուգակցուել է նաև ազգային հանրակրթական դպրոցներում եւ համազգային ճեմարանում երգ-երաժշտութեան դասաւանդման հետ:

Արժէքաւոր մանկավարժական աւանդի արդիւնքն արտայայտում է իր տաղանդաշատ աշակերտների բարձր մակարդակով: Տասնեակների մէջ բաւական կը լինի նոյնիսկ յիշատակել նախ Վարուժան եւ Միհրան Գոճեաններին: Վարուժան Գոճեան յատկապէս իբրեւ ուսուցիչ ունենալէ ետք Սիւրմէլեանը կ'աշակերտէ Պենետեթիին (Փարիզ) ապա Միլոյեալ-Նահանդներ Իվան Գալամեանի եւ Սաչա Հայֆեցի հսկողութեամբ: Վարուժան Գոճեան կը դառնայ Ա. Ջութակահարը Լոս-Անճըլըսի սենֆոնիկ նուագախմբին ապա կը սահմանէ Եութահի նուագախմբի խմբավարութիւնն ու անօրէնութիւնը: Սարգիս Խաչատրեան նոյնքան տաղանդաւոր՝ 27 տարեկանին կը դառնայ Սիեթլ-Ուաշինկթընի նուագախմբի առաջին ջութակահար: Ձենիս եւ Քերըլ Պէյթի կը հասնին նոյնպէս նախանձելի դիրքերի, առաջինը Իթթման նշանաւոր նուագախմբի առաջին ջութակահարի դիրքին, մինչ Վերկրորդը՝ Սալզպուրկի Մոցարթէում նուագախմբի վիոլայի պաշտօնին: Այնուհետեւ պարբերաբար Սիւրմէլեան հանրութեան կը ներկայացնէ իր աշակերտների նորագտած փունջը հրապարակային հանդիսութիւններով: Սիւրմէլեանի մանկավարժական ոգին ծաղկեցուցած է այլ տաղանդներ՝ ինչպէս Ժորժ Փեհլիվանեան որպէս ակնառու ջութակի աշակերտ իսկ այժմ յաջողած խմբավար, Նոյնինքն իր աղջիկը՝ Յասմիկ Սիւրմէլեան այժմ ծանօթ դաշնակահարուհի, որոնք իրենց երաժշտական առաջին քայլերը կատարած են Օննիկ Սիւրմէլեանի չունչին տակ:

Կարեւոր է Սիւրմէլեանի դերը եւ իրլեու նուագավար: Տարիներ շարունակ հանդիսանալով պետական երաժշտանոցի աշակերտական նուագախմբի մշտականղեկավարը, յաճախ սենֆոնիկ նուագախմբի հետ ունեցած ելոյթներով, մի կողմից դաստիարակել է երաժիշտների մէջ նուագախմբային կատարողութեան անհրաժեշտ ունակութիւններ, միւս կողմից ընդգրկուն երգացանկով ունկնդիրը լայն հասարակութեանը մատուցել երաժշտութեան գեղեցկութիւնն ու նրա ներդործօն ուժը:

Բազմակողմանի երաժշտի գործունէութիւնը պակուած է նաեւ ազգային ոգու ու մշակոյթի փառատօնման այնպիսի միջոցառումներով, որպիսիք են՝ Սայեաթ Նովայի 250-ամեակին նուիրուած երաժշտական հանդիսութիւնը (1964), Կոմիտասի ծննդեան 90 եւ 100-ամեայ երգահանդէսները (1960 - 1969), Եղեռնի 50-ամեակի (1965) առիթով տրուած յիշատակութիւնը եւ այլն: Նա գեկավարել է Երգչախմբեր «Նաւասարդ», աշակերտական ուսանողական խմբեր, Լիբանանի ազգապրական երգի - պարի համոյթը, իր ելոյթներն է ունեցել Պաալպէքի փառատօներում, Իրանում, Լիբիզոնում: Բոլոր համերգների, երեկոյթ - դերեկոյթների, հանդէսների, առանձին ձեռնարկումների նման համայնապատկերը փայլուն վկայութիւնն է ոչ միայն մեծաչնորհ Օննիկ Սիւրմէլեանի բեղմեղուն երաժշտածաւալ գործունէութեան, այլեւ այն ողջ ժողովրդի հոգեւոր հարստութեան ու կենսածաւալ գործունէութեան, որի աղնիւ զաւակն է նա: Լիբանանում իր երկարամեայ բազմաթեղուն գործունէութեան համար պարգեւատրուած է պետական «Արժանեաց Շքանշան» (1970) եւ «Սուրբ Մեսրոպ» (1973) շքանշաններով:

Վարպետն արդէն բոլորած իր կեանքի 70 տարին, գտնուում է Պրիւսէլ ուր ըստանձնում է երաժշտանոցի նուագարանների Թանգարանի փոխ-տնօրէնութիւնը: Այնտեղ կազմակերպում է կամերային նուագախումբ, ղեկավարում է երգչախումբ, եւ համերգներ տալիս Պելժիոյ երաժշտասէր հասարակութեան ներկայացնելով Կոմիտասի, Ալան Յովհաննէսի, Ճեպոտարեանի, Ճելալեանի երկերը, Վ. Սարգսեանի հոգեւոր երգերի փոխադրումները, եւ այլն: Վաստակաշատ երաժիշտը ապա փոխադրուում է Փարիզ եւ չարունակում է երաժշտութեանն իր լուսնկարկումը բերելու բազմակողմանի գործունէութիւնը...

Իրրեւ վերջաբան՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս հետ» (Պէյրութ, 1988) շատ հետաքրքրական ինքնակենսագրական հանդիսացող գրքոյկի խմբագուն ու խորհրդանշական խորագիրն ասում է, հաստատում թէ հայ կեանքի, գոյութեան, կեցութեան խմբաւոր ոգու ու ոգեղէնի մէջ է: Սիւրմէլեանի կեանքը համանիշն է մի գոյութեան ուր կեցութիւնը գօտեմարտ է ու մրցութիւն, պայքար ու մաքառում ջութակի ու երաժշտութեան հետ, կամ դրանց միջոցով եւ կամ յանուն դրանց, որ նշանակում է գոյութիւն յանուն ոգու, ոգեղէնի, ղեղեցկի, վերերկրայինի ու դրանց յաղթանակի: Սքանչելի, գժուար գերագնահատելի խմբաւոր ու կեանք, որ հաւասարապէս վերաբերում է եւ իր տաղանդաշատ եղբօրը՝ Լեւոն - Զաւէն Սիւրմէլեանին, որ բանաստեղծութեամբ է մարտահրաւէր նետում բարբարոսութեանը, անբարոյականութեանը, անաստուածութեանը... Այո, կեանքի իմաստ որ հաւասարապէս պէտք է ուղղուած լինի իւրաքանչիւր աղնիւ, ոգեկոչով, ճշմարիտ Հայի՝ գուպարի մէջ մանելու համար յանուն իր ազգային արժանապատուութեան, իր ոգու անմահութեան, իր հինաւուրց սրբազան հայրենիքի վերանուաճումի:

Յ. Բ.

ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

(Հատուած՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս հետ» գրքոյկէն)

Երաժիշտի մը համար յարատեւութիւնը հիմնական է վերելքի իրագործման մէջ: Մինչ «կոչումը» եւ «նուիրումը» նաւելեալ արժանիքներ են, որոնք կը վսեմացնեն արուեստագէտը եւ ա՛լ աւելի կ'ազնուացնեն հոգին: Ահա թէ ինչու կը խորհիմ որ ան դաս մը ունի տալիք, գաղափար մը՝ յղանալիք, կամ զգացում մը պոռթկալիք: Ասոնք կը լայնցնեն մեր հորիզոնը անտարակոյս:

Իմ մէջ կոչումը եւ նուիրումը մեծապէս մղած են, որ դասական երաժշտութիւնը ընտրեմ իբրեւ ասպարէզ: Իբրեւ ջութակահար ձգտած եմ մեր պատանիներուն սորվեցնել եւ սիրել տալ երաժշտական դժուարագոյն գործիքներէն մէկը:

Երաժշտութիւնը լսողական արուեստ է եւ վերացական: Աշակերտը նոյնպէս պէտք է ունկնդրէ մեծ ջութակահարներու նուագը: «Երաժշտութիւն հասկնալը» ճշգրիտ եւ յարմար արտայայտութիւն մը չէ, որովհետեւ ան անտեսանելի և անշօշափելի է: կը զգաճ միայն:

Սխալ է կարծելը թէ ճանի մը տարի երաժշտական գործիք մը սորվելով ամէն ինչ վերջացած է: ո՛չ, տեղ մը հասնելու համար երկար է ճամբան: Յաճախ չեմ բաջալերած այն ծնողքները, որոնք իրենց զաւակները կը փորձեն արհեստավարժութեան մղել, մանաւանդ եթէ սոյնպղական կեցուածք մը ցոյց կու տան պատանիին հանդէպ: Բայց միշտ բաջալերած եմ պատանի ջութակահարը դաստիարակչական գծով, երբ իր մէջ բնածին յատկութիւններ գտած եմ:

Փոքր տարիքէն պէտք է ընտելանալ երաժշտութեան կամ երաժշտական գործիքի մը: շնորհիւ բնական այն շրջապատին ուր կ'ապրի ու կը մեծնայ, ամէն փոքրիկ կարելիութիւններ ունի մշակելու իր երաժշտական ընդունակութիւնները, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս նոյնիսկ լեզուներ սորվելու կարողութիւնը: կը հաւատամ որ երաժիշտի մը համար մտաւորական պաշարը անհրաժեշտ է:

Առանց երաժշտութեան, ժողովուրդի մը կամ անհատի մը մշակոյթը թերի կը մնայ: Երաժշտութիւնը անհրաժեշտ է զգացական կեանքին, ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ է անմնական արտայայտութեան:

Հայ ժողովուրդ կը սիրէ երաժշտութիւնը: Հայը ունի նաեւ երաժշտութիւն սորվելու, հասկնալու տաղանդ՝ ինչ որ հարկ եղած կարեւորութեամբ չի չինուիր:

Դասական երաժշտութեան սատարելու մէջ հայ մամլոյ դերը դաստիարակչական եւ անմիջական է: Երաժշտական ճնճղատի մը համար հետեւողականութիւնը կարեւոր է: Պէտք է տարբեր մեկնաբանութիւններ լսելու առիթը ստեղծեան, որպէսզի կարենայ հարազատ տպաւորութիւնները արտայայտել: կը գիտակցիմ որ դժուար պարագաներու կը հանդիպի ան յաճախ:

Լսել գիտնալն ալ արուեստ է, որ կը ստացուի միայն յաճախ լսելով: Լսել, միշտ լսել:

Երաժշտութեան միջոցով կարելի է տալ ճաշակը գեղեցիկին ու բարիին. իբրեւ միջազգային լեզու ան անմիջական է ու չի կարօտիր խօսքի: Երաժշտութիւնը Հայը օտարին ծանօթացնելու լաւագոյն միջոցն է:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՆԱՒԱՐԳԱԲՈՒԻ Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 12-ին, նշուած է Կիրակոս Ք.Ն.յ. Թոքաթլեանի ձեռնադրութեան 30-ամեակը եւ Պատրիարքի ձեռամբ իրեն շնորհուած է աւագ-դութեան պատիւ եւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք: Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարք, 1963-ին քահանայ ձեռնադրած էր զինք եւ զայն կոչած՝ Կիրակոս Տիգրանակերտի եկեղեցւոյ անունէն ներշնչուած եւ կարգած՝ գաւառի հովիւ: Ա.ռ ի երախտագիտութիւն գաւառի հաւատացեալները իրենք պատրաստած են սիրոյ սեղանի համար յատուկ արեւելեան ճաշեր: Սեղանը վարած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի տաներէն՝ Եղուարդ Թովմասեան որ չեշտած է թէ գաւառի Հայերուն համար, Կիրակոս Քահանայ եղած է միշտ «տէր պապան»: Ապա, Ս. Սերոբեան ուղերձ մը կարդացած է, որմէ եաք խօսք առած է Ազատչէս Մարկոսեան եւ թարգմանը հանդիսացած Տիգրանակերտի համայնքին երախտագիտական զգացումներուն ու իր եղբօր՝ Մկրտիչ Մարկոսեանի «Մեր այդ կողմերը» հատորէն հատուածներ կարդացած է: Այդ առթիւ, Կիրակոս Քահանայ յիշեցուցած է ներկաներուն որ Մարկոսեաններու հայրն էր, 25 - 30 տարի առաջ արտօնութիւն առնողը որպէսզի պաշտամունք կատարուի Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցին: Նախապէս Եկեղեցին իբրեւ զօրանոց, չրջան մըն ալ Սիմէրպանքի որպէս պահեստանոց գործածուած է: Հոգեւոր եղբայրներու անունով, արտայայտուած է Գրիգոր Ա. Քահանայ Տամատեան: Խօսք առած է օրուան յոբելեարը, ծանրացած է Տիգրանակերտին ունեցած իր յուշերուն վրայ: Յանուն կրօնական ժողովին, Մեսրոպ Արք. խօսք առնելով, դրուագ մը պատմած է իր առաջին ուխտագնացութենէն, 1977-ին երբ դեռ սարկաւագ էր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Մ. Սրարատ կազմակերպութեան սրահին մէջ, թեմիս առաջնորդ՝ Սրարատ Արք.ի կեանքի կոչած յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 8-ին տօնուած է իսլամական յեղափոխութեան 15-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են առաջնորդին զատ, Իսլամական Խորհրդարանի անդամ՝ Բահոնար, Վարդան Վարդանեան, Հայաստանի Իրանի դրծակալ՝ Վահան Բայբուրդեան, դպրոցներու տեսուչներ, հայկական միութեանց ներկայացուցիչներ, «Ալիք»ի արտօնատէրը եւայլն, եւայլն: Արտակ Արք.ի «Դահէ աՖջր»ի առիթով հրապարակած ուղերձի ընթերցումէն եաք, Թեմական Խորհուրդի փոխ - առենապետը՝ Է. Բաբախանեան, պարգևներն, փոխանցած է Խորհուրդին խօսքը: Հայերէն եւ պարսկերէն երգերէ եաք, խօսած է հիւսիսային իրանահայութեան երեսփոխան՝ Վարդան Վարդանեան, վերջին խօսքը արտասանած է Բահոնարը որ չեշտած է. — «Շնորհակալ եմ հայ քոյրերուն եւ եղբայրներուն, որոնցմէ անցնող 5 տարիներու ընթացքին բարիքէն զատ, ուրիշ բան չենք տեսած»:

*
**

ՅԻՐԻԳԻԻՂի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, Պատրիարքական Փոխանորդ՝ Շահան Արք.ի հանդիսապետութեամբ ոգեկոչուած է Վարդանանց տօնը: Եկեղեցական արարողութենէն եաք, սիրոյ սեղանի մը չուրջ հաւաքուած են Ալաճաճեան սրահին մէջ, ուր հաճելի մթնոլորտ մը տիրած է: Խօսք առած է նախ Արտաշէս Սրկ. Նշանեան, (Ամերիկայէն), որ բաղդատական մը ըրած է Ամերիկայի եւ Պոլիսի եկեղեցական արարողութիւններուն եւ իր ուրախութիւնը յայտնած որ Վարդանանցի առթիւ Պոլիս գտնուած է: Հուսկ բանը արտասանած է Շահան Արք. Սվաճեան:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Փիէր Փեբաոս կեդրոնի Փիէր Մերքիւր սրահին մէջ, Յունուար 23-ին Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Նայիրի» եւ «Նայիրիկ» պարախումբերը յաջող ներկայացում մը տուած են 600 հանդիսականներու ներկայութեան: Յայտարլի գործադրութենէն առաջ, բացման խօսք արտասանած է «Թէքէեան»ի վարչութեան առենապետը՝ Կարօ Բարադամեան:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 9-ին, Շորեքշաբթի Միջինէ է:

Այս առթիւ, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Արեւագալի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN - LIVRY

La Section «*Dirouhi Missakian*» recevra lAssociation

'' CHENE ''

le Samedi 5 Mars à 20h30
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Lors de cette soirée, ''CHENE'' présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

ՄԻՋԻՆՔԻ ՁԱՇ

Կապ· Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Շորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յատարտ Արեւագալի արարողութեան վերջաւորութեան Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne
Ներկայութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ
նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

78 -- 88 -- 92 -- 51

կամ՝

72 -- 35 -- 15 -- 86

Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր·:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5-ին, ժամը 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
կարեւոր օրակարգ:

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :
EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON — L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

— Participation aux frais —

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 94

ՄԱՐՄԱՆԱՅԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու եւ Մեծ-հայրերու

մեծաթանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

●

ՄԱՐՄԱՆԱՅԻ
ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի ՀՐՃԱՆԻ

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30-ին

Սահակ -- Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10-էն առաջ

հեռաձայնելով՝

42 -- 03 -- 05 -- 63

կամ՝

91 -- 77 -- 84 -- 70

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայթայթանէն վկայուած հիւանդապահուհի մը աշխատանք կը փնտռէ (հիւանդ խնամել եւայլն):

Հեռաձայնել՝ Տիկին Սեդա Բադալեան
40 -- 85 -- 99 -- 08

Soirée - Disco

l' U. G. A. B. — JEUNES
organise
UNE SOIREE EXCEPTIONELLE
le Samedi 5 Mars à partir de 22h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Prix unique : 70 F. (avec 1 consom.)
Tenue correcte exigée.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական աւանդութեանց համաճաշն պատրաստուած, Մեծ Պահքի շրջան մը կերակուրներ:

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը՝ 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ
126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE

Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ:

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝

78 - 93 - 57 - 43 *թիւին:*

Ճաշագին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր·:

Connaissance des valeurs arméniennes

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30

au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN

HOVHANNES CHIRAZ

1914 — 1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG	*MOVSES*
KEVONIAN	*BETCHAKDJIAN*
Directrice de la	*Ecrivain*
MCA d'Alfortville	*de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT	*EMMANUEL*
ANDONIAN	*TACHDJIAN*
de Moscou	*de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN
de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN

Pianiste

en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Saint Pierre de Vouvray — Le Moulin d'Ande (27)
DIMANCHE 6 MARS à 15h30
Bach, Prokofiev, Debussy, Alécian.
(Tarif plein : 80 F. — Réduit 60 F.
Déjeûner et concert 160 F.)

Montrouge — Fondation Espace Perret
MARDI 8 MARS à 20h30
Beethoven, Prokofiev, Brahms, Komitas.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Bois Colombes — Salle Jean-Renoir
SAMEDI 12 MARS à 20h30
Beethoven, Prokofiev, Brahms, Komitas.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Champs-sur-Marne - Château de Champs
DIMANCHE 13 MARS à 11h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Paris - Salle Cortot
DIMANCHE 20 MARS à 17h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 150 F. — Réduit : 90 F.
Groupes : 75 F.)

Courbevoie - Salle des Mariages
JEUDI 31 MARS à 20h45
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS
MERCREDI 6 AVRIL à 18h30
au Salon de Paris - 9, rue Beaujon
Paris 8e

Réservations :
l'A.M.I. du Jardin de Musique
Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 5
SAMEDI
5 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18·276 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.276

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ այս անգամ ալ նահանջեց, այն տխուր տպաւորութիւնը ձգելով թէ «կանխորոշում-ներ» կուտայ, փորձի համար, եւ երբ ամբոխը փողոց իջնէ, յետքայլ կը կատարուի, ամբողջովին (Ֆալու օրէնքի պարագան) կամ մասնակի: 9-էն 15 հազար էր ցուցարարներու թիւը ըստ կողմերու (ոստիկանութիւն եւ կազմակերպիչ), Մարտ 3-ին, բողոքելու համար Սիփ-ի դէմ որ մկրտուած է ամիք -- երիտասարդ դժգոհ ձգելով Պալատիւրը: Ինչպէս դրեցինք, կասեցնելու համար, գլխաւորաբար, երիտասարդներու դործադրկութիւնը, Պալատիւր հրապարակ հանեց այդ Սիփ-ը (արհեստի ներմուծման պայմանագրութիւն) որ կը նախատեսէր ՍՄԻՒ-ի 80%-ի աշխատավարձք մը պաf+2 ունեցող երիտասարդի մը եւ այս մէկ տարուան հատմար: Քիչ մը ջուր խառնելով իր դինիին, Մարտ 3-ի հանդիպումին, որ հինգ ժամ տեւած է, Պալատիւր մերժած է բոլորովին հրաժարիլ իր Սիփ-էն եւ ճղդած է որ փոխանակ ՍՄԻՒ-ի 80%-ի, արհեստին մարդին համապատասխան պայմանաւորուած աշխատավարձքի 80%-ը ըլլայ եւ երբք ՍՄԻՒ-էն վար: Սէ - Ժէ - Թէ-ն բանակցութեանց տեղանը ձգած գացած է: Ոչ մէկ բան լուծուած է այս ձեւով, քանի այս նոր կարգադրութիւնը կը վերաբերի վկայեալներու, մինչ վկայական չունեցողներուն միշտ ՍՄԻՒ-ը կը մնայ որպէս հիմ: Խորքին մէջ, ալ թէ ձախ, ոչ մէկը գործադրկութեան առաջքը կըրնայ առնել եւ երբ ալ իշխանութեան գըլուխն է ձախը բաղէ մը կը ստեղծէ մոռնալով որ իր օրով աւելի քանի մէկ միլիոն գործազուրկ աւելցաւ Ֆրանսայի մէջ եւ իր լուծումներն ալ երիտասարդներուն համար (Թիւիք եւայլն) աւելի յաջող չէին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Խորհրդարանը որ վեց ֆիւրա երեսփոխաններու անձեռնմխելիութիւնը ջնջած էր Մարտ 2-ին, ցանկը երկարած է երկու նոր ջնջումով: Սելիմ Սաղոյք, նաեւ քիւրտ է եւ անդամ ՏԵՓ կուսակցութեան, իսկ Հասան Մեզարճը իսլամապաշտ կուսակցութեան: Առաջինը նոյն ամբաստանութեան տակ է, այսինքն՝ «Անջատողականութիւն եւ Հայրենիքի դաւաճանութիւնը», երկրորդն ալ կը հետապնդուի Ամթաթիւրքի յիշատանքին դէմ նախատինքի համար: Վերջին ամիսներուն քրտամէտ ՏԵՓ կուսակցութեան 66 ղեկավարներ, մէկը՝ երեսփոխան, ըսպանուած են եւ քանի մը ոճրափորձ ալ գործուած է Անդարայի իր կեդրոնատեղին դէմ: Այս դէպքերը պատահեցան թաղապետական ընտրութիւններու նախօրեակին (Մարտ 27), ինչ որ ստիպեց կուսակցութիւնը քաշելու իր մասնակցութիւնը: Թուրք պատժական օրինագիրքին թիւ 125 յօդուածին համաձայն, եօթը քիւրտ երեսփոխանները կրնան մահուան դատապարտուիլ: Գարով իսլամապաշտ երեսփոխանին 20 տարի բանտարկութեան պատիժ մը ենթակայ է: Ծնած ըլլալով կեդրոնական Ասիա, «Քեմալի որդի» չէր նկատեր ինքզինք, մինչ Ամթաթիւրք «բոլոր Թուրքերու Հայրն է»: Իրենց ընկերներու ճակատագրէն խուսափելու համար, քիւրտ միւս երեսփոխանները Ապր· Ժողովը մնացած են եւ իրենց ձերբակալութիւնը տեղի չէ ունեցած չնորհիւ ընկերվարական երեսփոխան՝ Սեկոլէն Ռուսյալի ներկայութեան: Ան դեսպանատունը եւ էլիզէ դիմած է, որոնց մէջամտութիւնը Թրքական իշխանութեանց մօտ իր դերը կատարած է եւ ապահովութիւն տրուած է որ յարձակում պիտի չգործուի:

ՈՒԿՐԱՆԻՄ. Խոստացած է մինչեւ Շաբաթ օր (Մարտ 5) վճարել 20 միլիոն տոլար այն մէկ միլիառին վրայ, զոր կը պարտի Ռուսաստանի կազի իր ներածումներուն համար: Արտադրող՝ Կազփրոմը սպառնացած էր դադրեցնել հայթայթումը, եթէ պարտքը չվճարուի: Ուկրանիա օրական 205 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը ստանայ: Սպառնալիքը ի զօրու էր նաեւ Բելոռուսիոյ համար որ 240 միլիոն տոլար կը պարտի:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ Բաժակներու Բաժակի մըցաշարքի քառորդ աւարտականներուն երթի մրցումին, Փարի -- Սէն -- Ժերմէն 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթեց Մատրիտի մէջ, տեղւոյն Ռէալին: Նոյն շարքին մէջ, Ամթերտամի Աժաքսը հաւասար 0 -- 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց իտալական Փարմային հետ:

ԵԱՆ ՓԻԱՑԻ ապանութեան կապակցութեամբ, ձերբակալուած անձերէն երկուքը քննութեան տակ առնուեցան որպէս կարծեցեալ մարդասպանները Վառի երեսփոխանուհիին: Ենթակաները կ'ուրանան եւ ոճիրին ժամուն այլ վայր գտնուելու վկայութիւնները կը բերեն (ալիպի), բայց, բուսական ծանր փաստեր կան: Մնաց որ այս երկուքը, եթէ հաստատուի, միայն գործողներն են եւ հարցը այն է թէ ապսպրողը ո՞վ է:

ՊԱՐՍԻԿ մը, ծագումով Հրեայ, 78 տարեկան կախաղան հանուած է որպէս լրտես՝ «ի նպաստ սիոնականութեան»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նախորդ օրը գրելէ եաք թէ Ալիեւ առայժմ մերժած է ռուսական զօրքեր ընդունիլ ադրբեջանական հողերու վրայ, Մարտ 4-ի թերթերը երբեմն Ա· էլի ցնցող խորագիրներով կը յայտնեն թէ ռուս զինուորական մխուրներ սկսած են հասնիլ Ադրբեջան: Տեղեկատուութեան համաձայն, այդ մխուրները նպատակ ունին «ապահովութեան գօտիներ» սահմանելու, բախումի 35 չրջաններու մէջ:

Ռուսական մամուլէն արուած լուրերու համաձայն, այդ գօտիներուն մէջ ադրբեջանցի, հայ դէտերու քով Ղարաբաղէն ալ ներկայացուցիչներ պիտի գտնուին. բոլորը գետեղուած պիտի ըլլան ռուս զինուորականի մը ղեկավարութեան տակ:

Միւս կողմէ, Ադրբեջանի մէջ քաղաքական մթնոլորտը բաւական լարուած է. չորս օր առաջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին «ժողովրդական ճակատ»ի կեդրոնատեղիին մէջ գէնք, զինամթերք գտնուած ըլլալու լուրերը գլխաւոր պատճառը եղած էին կացութեան լարումին. ամբաստանուած նոյն ճակատին ղեկավարները պնդած են թէ գրգռութեան փորձ մըն է եղածը, մինչ երկրին դատախտակն ու Ներքին Նախարարը մամուլի առաւիսի մը յայտնած են թէ «ժողովրդական ճակատը» կը ծրագրէր Մարտ 5-ին պետական հարուածի մը ձեռնարկել:

*
**

Թուրքիա այնպէս կը թուի որ չատ չէ ախորժած ռուս զինուորներու ադրբեջանական գօտիներ մուտքէն ու կը փափաքի որ նման քայլ մը առնուի Սէ - Էմ - Սէ - Ը-ի չրջանակին մէջ ու որպէս դէտ ղրկուին բազմազգ ուժերու տարրեր:

բած է եւ ապահովութիւն տրուած է որ յարձակում պիտի չգործուի:

ՈՒԿՐԱՆԻՄ. Խոստացած է մինչեւ Շաբաթ օր (Մարտ 5) վճարել 20 միլիոն տոլար այն մէկ միլիառին վրայ, զոր կը պարտի Ռուսաստանի կազի իր ներածումներուն համար: Արտադրող՝ Կազփրոմը սպառնացած էր դադրեցնել հայթայթումը, եթէ պարտքը չվճարուի: Ուկրանիա օրական 205 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը ստանայ: Սպառնալիքը ի զօրու էր նաեւ Բելոռուսիոյ համար որ 240 միլիոն տոլար կը պարտի:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ Բաժակներու Բաժակի մըցաշարքի քառորդ աւարտականներուն երթի մրցումին, Փարի -- Սէն -- Ժերմէն 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթեց Մատրիտի մէջ, տեղւոյն Ռէալին: Նոյն շարքին մէջ, Ամթերտամի Աժաքսը հաւասար 0 -- 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց իտալական Փարմային հետ:

ԵԱՆ ՓԻԱՑԻ ապանութեան կապակցութեամբ, ձերբակալուած անձերէն երկուքը քննութեան տակ առնուեցան որպէս կարծեցեալ մարդասպանները Վառի երեսփոխանուհիին: Ենթակաները կ'ուրանան եւ ոճիրին ժամուն այլ վայր գտնուելու վկայութիւնները կը բերեն (ալիպի), բայց, բուսական ծանր փաստեր կան: Մնաց որ այս երկուքը, եթէ հաստատուի, միայն գործողներն են եւ հարցը այն է թէ ապսպրողը ո՞վ է:

ՊԱՐՍԻԿ մը, ծագումով Հրեայ, 78 տարեկան կախաղան հանուած է որպէս լրտես՝ «ի նպաստ սիոնականութեան»:

ԱՐՑԱԽ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՏ ԿԸ ՄՂՈՒԻՆ

Շարունակելով խախտել հրադադարը, ադրբեջանական ուժերը յարձակման անցած են: Վերջինը՝ Հորադիզի ուղղութեամբ Հինդշաբթի օր եւ Ուրբաթ առտու (Մարտ 4) երեսունէն մեր առած լուրերու համաձայն, ադրբեջանական ուժերը ոչ միայն եւ մշուած էին այլեւ հայկական ուժերը երկու դիւղեր գրաւած (անմարդաբնակ դիւղեր են այլեւս): Նոյն օրուան «Լիպերասիոն»ը կը գրէր թէ աւելի քան 70 Ադրբեջանցի սպաննուած են, նաեւ 4 Հայեր մեռած եւ 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած էին: Այս նոյն տեղեկութիւնները կուտար նաեւ «Արմէնփրէս» որ կ'աւելցընէր հետեւեալ մանրամասնութիւնները. — Հայաստան եւ Ղարաբաղ ընդունած են փետրուար 18-ին, Մոսկուայի մէջ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարար Գրաչովի նախաձեռնութեամբ ստորագրուած քառակողմ արձանագրութիւնը ղարաբաղեան հակամարտութեան քաղաքական կարգաւորման վերաբերեալ, սակայն փաստաթուղթը ստորագրած Ադրբեջանը իր չարունակական յարձակումներով վտանգի տակ կը դնէ հրադադարի կարելիութիւնը, յայտարարած է մամուլին, նախագահի օգնական՝ Լեւոն Զուրաբեան, որ ժամանակաւոր կերպով ըստանձնած է մամուլի քարտուղարի պաշտօնը:

Փաստաթուղթը հիմնուած է հայկական կողմի այն սկզբունքին վրայ որ նախ եւ առաջ պէտք է հրադադար հաստատուի, որու կը յաջորդեն միւս քայլերը: Ըստ արձանագրութեան նախ կը հաստատուի ռազմաճակատի գիծը տեւելէ պահու կացութեամբ, որմէ ետք կ'իրականանայ հակամարտող կողմերու զօրքերու նահանջը 10 -- 15 քիլոմեթր: Յաջորդ քայլով, կը ստեղծուին քառակողմ համատեղ պահակախումբեր որոնք բաժանումի գօտիին մէջ կ'ապահովեն բաժնողի եւ դէմի դեր: Այդ պահակախումբերու ղեկավարման եւ հրադադարի հակակշռի համար, նոյն սկզբունքով կը ստեղծուի նաեւ միացեալ սպայակոյտ: Երրորդ հանդրուանով կը քննուի քաղաքական կարգաւորման հարցը:

Լ· Զուրաբեան չեշտած է նաեւ որ խընդիրը ռազմական միջոցներով լուծելու Ադրբեջանի քաղաքականութիւնը պարտութիւն կրած է, հակամարտութեան ներկայ հանդրուանին անհրաժեշտ է որեւէ արդիւնքի յանդիլ առանց բաժանարար ուժերու եւ Ռուսաստան միակ տէրութիւնն է որ պատրաստ է այդ դերը կատարելու: Հայաստան եւ Արցախ կ'ողջունեն այս միջնորդութիւնը եւ Ռուսաստանի վճռակամութիւնը արդիւնքի հասնելու:

*
**

Մարտ 3-էն 4 լուսնալիք գիշերը փոքր կրակոցներ ալ եղած էին Քելբաջարի շրջանը:

*
**

Լ· ՏԷՐ -- ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ -- ՍՏՈՒՊԻՇԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 2-ին նախագահ Լ· Տէր -- Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի լիազօր դեսպան Վլադիմիր Ստուպիշինը, որու հետ խօսած է հայ -- ռուսական յարաբերութիւններու առընչուղ հարցերու մասին: Ընդունելութեան ներկայ եղած են նաեւ Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան, նախագահի յատուկ դեսպան, աղդային ապահովութեան պետական վարչութեան պետի պաշտօնակատար Դաւիթ Շահնազարեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԵԳԻՊՏՈՍ ԹՌԻՉՔՆԵՐ

«Ալ Հայաթ» թերթի թղթակիցը կը գրէ Գահիրէէն որ Հայաստանի եւ Եգիպտոսի միջեւ առեւտրական համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Մարտ 3-ին, մէկ կողմէ Եգիպտոսի Արդիւնաբերութեան նախարար Իպրահիմ Ֆաուզիի, միւս կողմէ հայկական պատուիրակութեան պետ՝ Ռոպէրթ Սիմոնեանի կողմէ: Ըստ այս համաձայնութեան, Եգիպտոսի ի մօտոյ մնայուն դրասենեակ մը պիտի բանայ Երեւանի մէջ, զարդացնելու համար իր արտածումները կովկասեան չրջանի մէջ, մասնաւորաբար «Հայաստանի դրացի երկիրներու ուղղութեամբ»: Այս դրասենեակը պիտի բացուի Եգիպտոսի Ճարտարարուեստի Համադաշնակցութեան կողմէ: Միւս կողմէ, Հայաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ պիտի բացուին միացեալ կեդրոններ՝ Առեւտրական Սենեակներու ձեւով: Երեւանի եգիպտական դրասենեակը «առեւաչներու պանք» մը պիտի դոյացնէ նաեւ, նախկին Խորհրդային Միութեան անդամ երկիրներու տնտեսութիւններուն մասին:

Նոյն առիթով, Հայաստան եւ Եգիպտոս օդանաւային կապեր հաստատելու նպատակով համաձայնութիւն մը ստորագրած են: Կը նախատեսուի որ նախ թռիչքները կատարուին «չարթեր» օդանաւներով՝ երկու երկիրներու միջեւ գլխաւորաբար առեւտրական նպատակաւ (արտածում — ներածում), ապա այս թռիչքները վերածուին կանոնաւոր ճամբորդական պիժի մը երկու մայրաքաղաքներու միջեւ:

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

Ինչպէս գրած էինք(*) հեռացատքի Եւրոպայի զոյգ մրցանիշներու տէր Ռ· Էմմիեան կը մասնակցէր Ֆրանսայի ախոյեանութեան խաղերուն: Մարզիկը չնորհիւ իր 7·73 մ· ցատքին՝ առաջին հանդիսանալով հանդերձ, Ֆրանսայի ախոյեանութեան տիտղոսը գլխած է երկրորդ հանդիսացող մարզիկին (7·71 մեթր), տրուած ըլլալով որ Էմմիեան չէր որակուած Ֆրանսայի ախոյեանութեան գծով: Պարզուած է որ հարկ է երկու տարի սպասել այդ որակումին արժանանալու համար: Միւս կողմէ, Ռ· Էմմիեան կը պատրաստուի Մարտ 12-13-ի սրահի մէջ աթլէթիզմի ախոյեանութեան, որ տեղի կ'ունենայ Փարիզ· հայ մարզիկը ըսած է թէ յոգնած կը զգայ ինքզինք: Աթլէթիզմի Հայաստանի Դաշնակցութիւնն ալ այս օրերուն պէտք է յայտարարէ թէ ուրիշ հայ մարզիկներ ալ կը մասնակցի՞ն այս մրցաշարքին:

(*) Տե՛ս· «Յառաջ», փետր· 25:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (191) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· —

Անսովոր երեկոյ քաղաստեղծութեան — Ա· ԱԼԻՔԵԱՆ

Բեմը, ժամացոյցը, խաղն եւ Ու· Սարոյեանը — ՍԱՐԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

L'anniversaire de la «Fabrica» — Ch. MATOSSIAN

ԹՈՒՂԹ ՈՒ ԳԻՐՔ «ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ»Ն

Հայաստանի մէջ միջոցներու չգոյութիւնը ժխտող ամէնէն պերճախօս փաստն է մամուլը: Զարմանալի պիտի չըլլայ իմանալ թէ նոյնիսկ այդ բնագաւառին պատասխանատու ղեկավարութիւնը չի դիտեր անկախութենէն ի վեր լոյս աշխարհ եկած մամուլի անունները ճշգրիտ թիւը: Ամէն մատչելութեան, ամէն ճաշակի, ամէն տեսակի քաղաքական ծագում առած թերթերու բաւական դունաւոր աշխարհ մըն է ան, ուր սակայն չյաջողած բազմութեան հետ խոտոր համեմատական է որակը: Քիչ են լուրջի առնուելիքները, ընթերցողները, ամէն լարերով ճգնաժամու մէջ գտնուող ժողովուրդի մը:

Աւտար համեմատական է նաեւ մամուլի ամէն մէկ թիւի մէջ դժուարութիւններու մասին արդար տրտունջներու հետ սա կամ նա առաքելութեամբ ասպարէզ իջնող նոր թերթերու յաճախակի յայտնութիւնը: Հեռուէն դժուար է ճիշդ մեկնաբանել այս հակասութիւնը· արդեօք, իսկապէ՞ս ընթերցող, ընթերք ունեցողի հաւատքով այդքան չատ մարդ կայ երկրին մէջ որոնք կ'արհամարհեն դժուարութիւնները, թէ չհաթեր ձեռնարկութիւններու չարքին կը պատկանի մամուլը հոն· անկարելի չէ այս վարկածն ալ, պոր թերեւս պէտք է նկատի ունենալ որպէս լուրջ դրդապատճառ: Ի վերջոյ, Հայաստանի մէջ այնքան բազմաթիւ են արեւմուտքի ընկալեալ կանոններէն պարտուցած մարդերը որ մամուլին ալ կրնայ իւրայատուկ երեւանիկ ճակատագիր վիճակած ըլլալ, արժէքներու, չափանիշներու համամատարած այդ վերիվայրումին մէջ...:

Այս անդրադարձներուն տեղի տուաւ «Երկիր Նայիրի» չաթաթաթերթին յայտնութիւնը Փետրուարի առաջին չաբաթը: 16 մեծադիր էջերով, ան կը ներկայանայ որպէս «հասարակական, քաղաքական, մշակութային պարբերական»: Ա. էջին ճակատին, թերթին անունը արձանագրուած է նաեւ կիւրեղեան տառերով ու լատինատառ: Ա. թիւը կը կրէ Փետրուար 4 թուականը: Լոյս կը տեսնէ 5000 տպաքանակով, «Իմաք» հայեւխորհրդային փոխադրութեան ձեռնարկութեան նիւթական հովանաւորութեամբ· գլխաւոր խմբագիրն է Վարդգէս Պետրոսեան:

Այս անունը ինքնին պատճառ է որ յատուկ ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան արժանանայ թերթը: Մամուլի ու գրական աշխարհին ամէնէն ծանօթ անուններէն է Վ. Պետրոսեան: Ա. մարդի իր գործունէութեան գլխաւոր չրջանը կը կազմեն «Գարուն» ամսագրին խմբագրութեան տարիները, իսկ երկրորդին մէջ ունի իւրայատուկ տեղ իր վէպերով, թատերախաղերով ու այլ գործերով:

Թերթին խմբագրութիւնը առաջին թիւին մէջ իրապաշտօրէն «ե՞ւս մի նոր թերթ· դժկամ էմծիծաղ կը տայ ընթերցողը» խորագրուած սիւնակին մէջ իր ծնունդը կը բացատրէ հետեւեալ նպատակով· -- «Պարզապէս մի կտոր հայելի լինել, դրուած՝ այսօրուայ հայ իրականութեան խաչմերուկում»: Այսուհանդերձ, այս առաքելութիւնը արդարացնող քիչ բան կայ յատկապէս նոյն, առաջին թիւին մէջ: Հետաքրքրական են ժամանակակից մեր պատմութեան սկզբնակէտին՝ 1988-ին վաւերագրական այն էջերը ուր տրուած է թերթին խմբագրին ելոյթը նոյն տարուան Յուլիս 18-ին Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան նիստին: Ինչպէս ծանօթ է չատերու, Վ. Պետրոսեան անդամ էր նոյն Գերագոյն Խորհուրդին ու այդ հանդամանքը իրեն առիթ տուած էր ելոյթ ունենալ զարաբաղեան հարցին մասին:

Փաստագրական այլ էջի մը մէջ ալ տրուած է Սոյժենիցինի «մեղքեր»ը քննարկող նիստին տեղեկագրութեան:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի ներկային հայելին ըլլալու առաջադրութեան, այս մարդին պատկանող ամէնէն այժմէական գրութիւնը (թիւ 2) կը կրէ «Աքլորակռիւ՝ անդունդի եզրի՞ն...» խորագիրը: Հոն նիւթ կ'ըլլայ Մանուչարեան -- Սիրագեղեան բախումը· «Երկիր Նայիրի»ն արդարօրէն դիտել կուտայ թէ «այդ «աֆրակռիւ»ն անդունդի եզրին է եւ նման կռուի ամենատրամաբանական վախճանը չաճախ այն է լինում որ եւ՛ չաղթողները, եւ՛ պարտուղները միասին չայտնուում են ... անդունդի յատակին»:

Առնչմամբ զատ, պարբերաթերթին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ երդիծանքի չեշտը· այս մասին օրինակ են հայաստանեան մամուլէն չորս թերթերու խմբագրութիւններուն անունով գրի առնուած «Ընդունելութեան օրուայ հնարաւոր բարեմաղթութիւններ»ու հատուածները:

Բարի երթ մաղթելով «Երկիր Նայիրի»ին, պիտի ուզէինք որ անոր խմբագրութիւնը հայ իրականութեան ներկային հայելի ըլլալու իր առաջադրութեան մէջ, միայն ոճնական օրերու բացառիկ ընդունելութիւն չվերապահէ այն հարցերուն որոնց արդար պոռթկումի չչան է առաջին թիւին մէջ, «Ապդ»ի խմբագիր Ց. Աւետիքեանի ստորագրած «Հայաստանը միայն Հայաստանցիների՞ն»... խորագրուած գրութիւնը:

Կը մնայ որպէս չեա գրութիւն աւելցնել թէ այս պարբերականին երեւումն ալ բան չէ փոխած, հայաստանեան մամուլին մէջ խեղաթրութիւնը ուղղագրութեամբ փոխանակած միակ անուն՝ «Ազատամարտ»ի տխուր առանձնութենէն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻ՞Ն...

Դիտելով նախորդ տարուայ վերջին եւ այս տարուայ առաջին ժամերի ամանորեայ հաղորդումները հայկական հեռուստատեսութեամբ, մեծ յուսախաբութիւն ապրեցի ոչ միայն հումորի, ճաշակաւոր երգիծանքի, կարգին երաժշտութեան բացակայութենէն, այլեւ մի զարմանալի մոռացումէն որ, ուզում եմ հաւատալ, իսկապէս մոռացում էր: 4.5 ժամ տեւած «ոճնական» ծրագրում, բացի մէկ տխուր բացառութենէն, ափիւռքահայութիւնը մեր ժողովրդի աւելի քան կէսը, էյիշատակուեց: Ոչ Հանրապետութեան նախագահի եւ ոչ իսկ Ամենայն Հայոց հայրապետի ամանորեայ պատգամներում չնչուեց Սփիւռքը, Սփիւռք-հայութիւնը: Նոր տարուայ քարեմաղթութիւններից, յանձնարարութիւններից, նոյնիսկ մտահոգութիւնից ոչ մի փշուր մասհանում չկատարուեց հեռաւոր թէ մօտաւոր Սփիւռքահայերին, նոր սփիւռքացածներին: Միակ բացառութիւնը կազմեց ծաղրական այն զաւեչտախաղը, ուր ներկայացուեց «մի Սփիւռքահայ», որը վաննայի օճառափրփուրների մէջ նստած, բերնի սիկառը ծամելով, բացատրում էր մեզ, անլողանալիս, թէ ինչպէս է պէտք լողանալ...

Մի՞թէ այդ է Սփիւռքը, որ անընդհատ եւ միայն «դիմանալու» քաղցր խրատներ է տալիս մեզ: Երկրորդ՝ աւելի մտահոգիչ հարցը մի՞թէ այդքան մենակ ենք մենք, կղզիացած, կորուած նոյնիսկ դրսում ապրող մեր արիւնակիցներից, մեր տարաերի, մեր զրկանքների, մաքառումների ու ոգեւորումների մէջ մենակ, մեկուսի: Եւ երրորդ՝ ո՞վ եւ ինչպէ՞ս է հոգեբանօրէն նոր պատուարներ ստեղծում մեր չուրջը, մայր երկրում գտնուղ «Թչուառներիս» եւ դուրսը գտնուղ «երջանիկների» միջեւ:

Ամանորեայ այդ ծրագիրն անչուշտ չէր կարող այդքան ուշադրութեան արժանի լինել, լուրջի առնուել, ինչպէս ասում ենք Արեւմտահայերս, եթէ ծնունդը չլինէր մի հոգեբանութեան, մեկուսապաշտական մի մտայնութեան, որը տիրում է որոշ չրջանակների մօտ, նոյնիսկ մեր երկիրը «Թուրքիական ճամբարի» վերածելու մահացու փորձութիւնից:

«Համմէ՞», պիտի ասէր Շահան Շահնուրը: Հայաստանը Թուրքիական ճամբա՞ր: Երնեկ չէ՞ր, որ լինէր համապատասխան ենթակառոյցների զարգացում, մաքուր եկամուտներ, տարբեր մշակոյթների խաչաձեւում: Ինա՞ն: Բայց խոսքն գնում են, այնտեղ փող կայ ու եկամուտ: Մինչդեռ...

Աւելի մտահոգիչն այն է, որ ըստ երեւոյթին, մանաւանդ դառեալով չուրջ երկու տարի առաջ մեր Պետութեան գլխաւորի Թոյլ տուած «Թեւաւոր» մէկ արտայայտութիւնից, այդ ախտաւոր մտայնութիւնը տիրապետող է նաեւ աւելի բարձր ոլորտներում, որտեղ «ներսի» եւ «դրսի» Հայերի միջեւ համեմատութեան գլխաւոր եղրը ընորոչւում է նրանց նարինչ ուռել - չուռեցնելու չափանիշով:

Շատ է խօսուել ու գրուել Սփիւռքը «կթան կովի» դրութեան մէջ տեսնելու ոճանց ցանկութեան մասին: Չեմ ուզում այդ ցաւոտ խօսակցութեանն անդրադառնալ: Սակայն ամբողջ ողբերգութիւնն այն է, որ Սփիւռքը, որպէս ամբողջութիւն, երեւի անչքան էլ դէմ չէր լինի Հայաստանի Հանրապետութեան համար «կթան կով» դառնալ, գլխաւորապէս: Բայց, ախր, կթան կովն էլ պէտք ունի դուրգուրանքի, ուշադրութեան, մանաւանդ «իւրային» կով լինելու վարժութեան, որպէսզի օտար դաշտերում արածելուց, սեփական մսուրի առաջ որոճալուց յետոյ, Իր պարտաւորութիւն-իրաւունքը համարի մայր հայրենիքին բաժին հանելը:

Ոչ, ես նրանցից չեմ, ովքեր պնդում են, թէ հարկաւոր է ամբողջ Սփիւռքահայութեանը, հէնց այնպէս, մի դիմումի վրայ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն չնորհել: Քաղաքացիութիւնը, որեւէ երկրի քաղաքացիութիւնը, իրաւունք է եւ պարտաւորութիւն: Մեր իրաւաբանների ու մասնագէտների պարտականութիւնն է սահմանել այդ իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները: Սակայն Իրրեւ լրագրող իմ մտահոգութիւնն է, որ Հայաստանում կրկին տիրապետող է դառնում, ինչպէս կոմունիստների տիրապետութեան որոշակի չրջաններում, «Հայաստանը միայն Հայաստանցիներին» մտայնութիւնը: Հոգեկան այդ ինքնաչրջափակումը, որը հակառակ ծայրայեղութիւն է 80-ական թուականներին Ազատութեան հրապարակում իչխող այն տպէտ մտայնութեան, թէ ուր որ է, ահա, կը գայ Սփիւռքահայերի 70 հազարանոց բանակը, սպառնում է մեզ ազգովին, Վ. Թէքէեանի ասած՝ «փուչ ազգի» վերածելու:

Աչխարհի բոլոր Հայերը ունեն նմանութիւններ, ազգային նոյնական յատկանիչներ, որոնցից գլխաւորը նրանց նոյն հայրենիքն ունենալն է: «Հայաստանը բոլոր Հայերի հայրենիքն է»: Պարզ, պարզամիտ հաստատում է, չէ՞: Բայց ինչո՞ւ ենք բարգացնում: Եթէ այս զաղափարն ընդունենք որպէս հիմք մեր ազգային - պետական մօտեցումներն ու օրէնքներն ընդունելիս, ապա մնացածը, ինչպէս ասում են, տեխնիկայի հարց է, մասնագէտների գործ: Եւ այս նոյն մեկնակէտից ելնելով կարելի է հասնել համազգային կոնցեպցիաների, ոչ իրրեւ ոմանց կողմից յայտարարուող «համաչխարհային ազգ» կամ ուրիշների՝ «սովորական ազգ եւ պետութիւն» հակադիր ծայրայեղութիւնների, դերակայութեան կամ ստորակայութեան բարդոյթների, այլ պարզապէս որպէս՝ ուրոյն ազգ, ուրոյն ճակատագրով, բայց սովորական ու բնական ազգային ծրագրերով: Որպէս մի ժողովուրդ՝ որ վճռել է, որտեղ էլ որ գտնուի, վերականգնել իր մայր երկիրը, կայացնել եւ ամրապնդել իր պետականութիւնը, անտեսութիւնը, մշակոյթը, բոլոր Հայերի ու նրանց բարեկամների օգնութեամբ:

Ես գիտեմ, ծանօթ եմ սփիւռքահայ գաղթօճախներում հետզհետէ կրկին զբաղուա ցցող այն այլասերող նկրտումներին, որոնք Հայաստանը տեսնում են, ինչպէս մինչեւ 65-ական թթ., միայն իրենց կուսակցութեան պատուհանից, նեղլիկ լուսամուտից, որը բացել են Հայաստանի վրայ եւ այնտեղ չգտնելով իրենց միակուսակցական տիրապետութիւնը, պատրաստ են կրկին լծուելու ոգեկոչն հայրենիքներ որոնելու սիզիֆեան աչխատանքին: Ծայրայեղականութիւն է դարձեալ, որ ծնունդ է տալիս նոր ծայրայեղականութիւններին:

Այդ բոլոր ծայրայեղականութիւնների առաջն առնելու լաւագոյն, գործնական կերպը «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի նման համազգային մարմինների ստեղծումն է: Այսինքն՝ ողջ Հայութեանը ազգային-պետական մեծ նչանակութեան ծրագրերի չուրջ բոլորելը: Եթէ լաւ կազմակերպենք այդ ծրագրերի իրականացումը, եթէ վեր բարձրացնենք ազգանք խմբակայնութեան մթնոլորտից, եթէ պարկեչտ հաչուետուութեամբ ապահովենք դրանց կատարումը, ուչ կամ կանուխ դրսում ոչ ոք այլեւս չպիտի կարողանայ «ոգեկան» հայրենիքների կամ «կուսակցական պետութեան» գիրքութեամբ զբաղուել, իսկ ներսում ոչ ոք չպիտի համարձակուի հայրենիքն ու պետութիւնը սեփական կալուած նկատել:

Եւ քանի որ այս յօդուածը գրում է Հայաստանում նոր թերթի՝ «Երկիր Նայիրի» չաթաթաթերթի ծննդեան առթիւ, չնորհաւորելով այդ ծնունդը, մաղթենք, որ հայ մամուլի այս նորընծայ ներկայացուչիը դառնայ Նայիրի երկրի եւ նայիրեան մեր ժողովրդի համազգային պաղտիարի կրողն ու պատգամաւորը:

ՅԱԿՈԲ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԻ ՕՏԱՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐ

Տարիներով երթէ հեռու պահելէ եղբ արտասահմանեան ընկերութիւնները, Ֆրանսա այսօր դրկաբաց կ'ընդունի պատնէնք: Պանք տը Ֆրանսի տուեալներով, անցեալ տարի 10 միլիառ տոլարի արտասահմանեան ուղղակի ներդրում կատարուած է: Այս գումարը որ 1992-ի մրցանիչ 12 միլիառէն քիչ պակաս է, Մեծն -- Բրիտանիոյ հետ նախընտրուած երկու երկիրներէն մէկը կ'ընէ Ֆրանսան, ճարտարարուեստականացած երկիրներու չարքին:

Ճիշդ է որ գաստաւորման գլխաւորութիւնը ճախորդի կը պատկանի 1990 -- 1992 կատարուած ներդրումներու մեծ յաւելումին չնորհիւ, սակայն երկիրը չատ ցած ատիճաններէ սկսած ըլլալով, տակաւին հեռու է Ֆրանսայի արտասահմանեան ներդրումներու ընդհ. գումարին հասնելէ:

80-ական թուականներուն տարբեր էր Ֆրանսայի կեցուածքը արտասահմանեան ներդրումներու տէրերուն հանդէպ: Գրեթէ կը քննադատաւէին օտար դրամագլուխներ հիւրընկալող երկիրները: Սակայն անցնող տասնամեակը փոխած է կարծիքները ու Ֆրանսա մղուած՝ չատ կարճ անդործութեան չարաճուն թափին, ինք կ'ընդառաջէ արտասահմանեան ձեռնարկութիւններուն: Հասարակապետութենէն դուրս երկիրներ որոնք ելբոպայի մէջ եթէ ոչ նախկին թիւով, բայց աւելի մեծ գործատուներ հիմնելու հետամուտ են, տաւելութիւններ կը գտնեն Ֆրանսայի մէջ: Երկիրը կը դրաւէ կեդրոնական տեղ մը, տէր է ճամբաներու եւ երկաթուղիի արդիական ցանցերու, ճոխ ոյին որակաւոր աչխատանքի ու համեմատաբար կայուն քաղաքական ընթացքի մը: Վերջին տարիներուն այս տուեալներէն համոյուած են ամերիկեան «Հաակէն -- Տաս»ը, հարաւային դորէյեան «Տաէվօ»ն որ 1 միլիառ ֆրանք պիտի ծախսէ մինչեւ 1995 էլեկտրոնիկ գործիքներու գործատուն մը հիմնելու համար Լորէնի մէջ:

Առնց քով կան ճախողածներ ալ· մոռցուած չէ «Հուվըր»ի պարագան որ անցեալ տարի Ֆրանսայէ իր արտադրամասը փոխադրեց Սկովտիա: Կայ նաեւ «Իօրօտիզնէյ»ը որ գլխու ցաւի աղբիւր վերածուած է: Ներկայիս յոյսը դրուած է սեփականաչնորհումներու վրայ· Ֆրանսական 21 հանրային ձեռնարկութիւններ պիտի սեփականացուին· հաւանաբար անոնց մէկ մասին տէր պիտի դառնան արտասահմանցիներ: Լոնտոնի «Էքոնոմիսթ» թերթը ակնարկելով կառավարութեան սեփականացումներու ծրագրին, կ'եզրակացնէ· «Ֆրանսա կը վերադառնայ հոլովոյթի մը որմէ երբեմ պէտք չէր հեռանար»:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՖԷՐԻԳԻԻՂի վարդանանց երգչախումբին 62-րդ տարեդարձը տօնուած է Փետր. 13-ին: Ցաւարտ պատարագի, Ալաճաճեան սրահին մէջ ճաշ մը տեղի ունեցած է որուն նախագահած է Գարեգին Պատրիարք: Օրուան խօսնակը եղած է Սեդրակ Սրկ. որ անդրադարձած է վարդանանց տօնին: Գեղարուեստական բաժին մըն ալ տեղի ունեցած է, հուսկ խօսած է Պատրիարքը:

***

ՋԱՐՄԱՀԱԼի (Իրան) Հայ Ուսանողական Միութեան «Ց. Թումանեան» սրահին մէջ, Յունուար 30-ին, ներկայացուած է «Քալ Նազար»ը, բեմադրութեամբ Տիկին Լորիկ Մինասեանի եւ նոյն Միութեան մանկական թատերախումբով:

***

ՍՈՖԻԱՅի Մշակոյթի Ազգային Պալատի թիւ 12 մեծ սրահին մէջ համերգ մը տեղի ունեցած է: Ասանդութիւն դարձած է որ ամէն ամիս «Մննդեան տօն» կատարի համապատասխան կենդանակերպին մանուկներու եւ տեղացիներու: Փետրուար 1-ին «Զրհոն» երգահան՝ Հայկազուն Ազատեանի երգերը մեկնաբանած են եւ ծանօթ երգիչ - երգչուհիներու կողմէ եւ հաճելի յայտագիր մը ապահոված են:

***

ԱԹԻՆԲի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Փետրուար 14-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կրթական բաժնի պատասխանատու Տիկին Թենի Սիմոնեանի (Զուիցերհայէն): Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է, յանուն կազմակերպիչ Եկեղեցական Տիկնանց Միութեան Տիկին Ա. Հոհարեան, ապա խօսքը փոխանցած առաջնորդին որ ներկայացուցած է օրուան հիւրը: Գնահատելով այն մեծ աշխատանքը զոր ան կը տանի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին մէջ, թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Ծանրացած է Խորհուրդին գործունէութեան վրայ եւ մաղթանքներ ըրած Տիկին Սիմոնեանի ապագայ աշխատանքներուն համար: Տիկին Զաբեան անդրադարձած է օրուան տօնին (Սէն - Վալանթէն), ապա խօսք առած է Տիկին Թենի Սիմոնեան: Ան յիշած է որ մեծցած է Եկեղեցւոյ չուքին տակ եւ Եկեղեցւոյ հանդէպ իր սէրը ապրելի չեզուած է, երբ երջանկայիշատակ Հոգին Կաթողիկոս պինք ղրկած է -- առաջին անգամ ըլլալով՝ կին մը -- Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին մօտ որպէս ներկայացուցիչ: Ապէնքէն եւք, Տիկին Թենի Սիմոնեան կ'անցնէր Կիպրոս եւ Յորդանան, յետագային ալ՝ Ծայրագոյն Արեւելք:

***

ՄՈՆՐԷԱԼի մէջ, Փետրուար 16-ին, իր մահկանացուն կնքած է լուսանկարիչ - արուեստագէտ՝ Մանուկ Ալեմեան: Ծնած Ալեքսանտրէթ 1918-ին, կեանքին մեծ մասը անցուցած էր Լիբանան եւ վերջին 10 տարիներն ալ հաստատուած էր Մոնրէալ: Իր արհեստին մէջ, արժանացած է զանազան մրցակիցներու: Յուղաբկաւորութեան դամբանականներ խօսած են հոգեւոր հովիւը՝ Արմէն Քահանայ Իշխանեան եւ Լիբանանի ընդհանուր հիւպատոսը՝ Էլիզէ Ալար:

***

ՄՈՆՐԷԱԼի Հայ կեդրոնի սրահին Աբեղեան Ահարոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, վերադարձեան ապստամբութեան 73-րդ եւ արցախեան չարժումին 6-րդ տարեդարձերուն նուիրուած, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան Կոմիտէներու: Զոյգ Կոմիտէներու անունով, բացման խօսքը արտասանած է Արտօ Գարբիկեան: Խօսք առած է նաեւ Արմինէ Եաղճեան:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին տեղի ունեցած է Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը: Բացման հակիրճ քանի մը խօսք ըրած է Այտա Ալանեան եւ խօսքը փոխանցած Տիրան Լոքմակէօզեանի որ արտայայտուած է այն աշխատանքներուն մասին զոր կատարած էր Երեւանի Զաբելեան Թանգարանը պրպտելով Կոմիտասի դիւանները: Ձոխ գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, նուագով, երգով եւ արտասանութեամբ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին փոքր սրահին մէջ, Փետրուար 21-ին, դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Շահան Արծրունի, նուիրուած Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 90-ամեակին: Երեկոյթին կազմակերպուած էր Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հանդիսութիւններու չարքին: Շ. Արծրունի մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, իր նուագին հետ, թրքերէն, բացատրութիւններ ալ տալով Խաչատուրեանի ամէն մէկ գործին մասին:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՕԹԱՆ-Ի ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ

Նորվեկիական թերթ մը «Ռուսերը կը մարգուին Նորվեկիոյ մէջ» խորագիրով, մեկնի դրած Ողիմպիականներու խանդավառութիւնը, կ'անդրադառնայ ՕԹԱՆ-ի ռազմափորձերուն որոնք տեղի կ'ունենան Մարտ 21-էն 25 Նորվեկիոյ մէջ: Միացեալ - Նահանգներու, Նորվեկիոյ, Հոլանտայի եւ Մեծն - Բրիտանիոյ հետ անոնց կը մասնակցի նաեւ Ռուսաստան, Ջամարտի աւարտէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով:

***

ՄԵՂԱՆԴԱՄ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐ

Քանի մը տարիէ ի վեր Իտլանտայի եւ Անգլիոյ հարաւ - արեւելեան ծովեզերեայ շրջանին մէջ անթնականօդէն բարձր թիւով մկկ ձեռքէ զուրկ երախաներ ծնած են: Շատ հաղուագիւտ այս խեղանդամութիւնը տասը հազարի վրայ հազիւ 3 -- 4 պարագայ կը ներկայացնէ: Մինչդեռ Ուայթ կղզիին միայն Ռայտ քաղաքին մէջ 300-ի վրայ չորս մանուկներ առանց մկկ ձեռքի ծնած են: Մինչեւ այսօր արդէն 300 դէպքեր արձանագրուած են ու բրիտանական Առողջութեան նախարարութիւնը քննութեան ձեռնարկած է ճշդելու համար երեւոյթին պատճառները: Կը կարծուի թէ անոնց դլխաւորներն են ապականութիւնն ու չողավարակումը:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԵՐՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐԿԻՐ

Ամերիկացի գաւառ մը նոր լոյս տեսած իր հատորին մէջ կը զրէ թէ առեւտրական մարզի մրցակիցներուն դէմ յաջողութիւն արձանագրելու դժուարութիւններուն պատճառով, Միացեալ - Նահանգներ մինչեւ 2020 թուականը երրորդ աշխարհի երկրի մը մակարդակին իյնալու վտանգին ենթակայ են: Տնտեսագէտը ու աշխարհաքաղաքագէտ հեղինակը այս եզրակացութեան հասած է համեմատելով Միացեալ - Նահանգներու եւ ճարտարարուեստականացած այլ երկիրներու բնակիչներուն տարեկան եկամուտները 1970 -- 1990 չրջանին:

Ամէն նուազահանդէսներէն, ընդունելութիւններէն որոնց կը հրաւիրէր պիս քոյրս, միայն մէկ հատը անմոռանալի մնացած է մտքիս մէջ, ընդհանուրէն չատ տարբեր եւ ոչ մատչելի ամէնուն:

... Բամազանը վերջացած էր եւ արդէն Պայրամը աւետող թնդանօթները դոռացած էին: Առաւօտուն Սուլթանը պիտի ընդունէր բոլոր պետական պաշտօնէութիւնը, սկսելով նախարարներէն, մինչեւ նախարարութեանց քարտուղարները: Անոնք ամէնքը պիտի երթային Տօլմա - Պահճէի պալատը եւ կրօնական տօնը շնորհաւորէին վեհապետին:

Այդ արարողութեան մասնաւոր հրաւէր կ'ըլլար դեսպաններուն, անոնց ընտանիքին, եւ նախարարներու ընտանիքներուն՝ երբ քրիստոնեայ ըլլային: Նոյն միջոցին Նորատունկեան Ազգային Գործոց նախարար էր, Տամատ Ֆէրիտ փաչայի դահլիճին մէջ:

Մասնաւոր բարձր ամպիոնի նման տեղ մը նչանակուած էր հրաւիրեալներուն, ուրկից կարելի էր ամբողջ հանդէսը դիտել. տեսակ մը ընդարձակ թատրոնի օթեակ էր ան, թաւիչով եզերուած: Քոյրս չափազանց պնդեց եւ ընկերացայ իրեն. հազուադէպ երեւոյթ մըն էր այդ ընդունելութիւնը:

Ազարեւ Չազար եւ Մէկ Գիշերներու մէկ տեսարանն էր կարծես. մարմարէ սանդուխը ուրկից նախ վար իջնեք՝ յետոյ միւս կողմէն վեր ելլելու համար, ինքնին հրաչալիք մըն էր: Լայն էր այդ սանդուխը, ցած աստիճաններով, երկու կողմէն մարմարէ բազրիքներ, ամբողջովին ժանեակներու պէս նրբօրէն քանդակագործուած, կարծես դիւրաբեկ տերեւներ, ծաղիկներ ու այդ սպիտակութեան խառնուած թարմ նուրբ ճարխոտեր: Իջած պահուդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայիր թէ ուղղակի ծովուն մէջ կ'իջնես. ճարտարապետութեան չնաչխարհիկ մէկ արտադրութիւնը:

Դեսպան, դեսպանուհի իրենց տեղերը գրաւած էին. մենք ալ մեզի յատկացուած աթոռներուն վրայ նստանք. ես նախ քիչ մը նեղուեցայ, այդ մթնոլորտը նոր էր ինձ համար: Չէի գիտեր թէ ո՞ւր նայիմ:

- Վա՛ր նայէ, ըսաւ քոյրս:

Երբեք այդքան վեհաչուք սրահ, այդքան բարձր ձեղուն, այդպիսի նրբանուրբ մարմար զարդեր չէի տեսած. զարմանք կ'ազդէր այդ ձեղունը առանց դիմբէթի այդպէս կեցած, կարծես երեք չորս յարկի բարձրութիւն ունէր:

Գետինը մարմար էր, հրաչալի արեւելեան գորգերով. մէկ մեթրնոց կարմիր գորգ մը չորս բոլորէն ճամբայ կը ձգէր: Լոյսը այնպէս կ'ողողէր այդ սրահը որ կարծես արեւը իրեն համար ստեղծուած ըլլար. ամէն բան սպիտակ, լուսափայլ. պատուհաններէն անդին կապոյտ ծովը: Ի՞նչպէս կառուցուած էր այդ պալատը, արդեօք փերիներ՞ը չինած էին: (1)

Ճակատը զահ մը, համակ ոսկեզօծ: Երկու կողմը թիկնաթոռներ՝ կարմիր թաւիշէ. զահին ձախ կողմը համազգեստով պալատական մը, ոսկիէ ափսէ մը ձեռքը, մէջը ոսկեթել ծոպ մը: Այդ ծոպը պէտք են եղեր համբուրել բոլոր չնորհաւորի եկող պաշտօնեաները, փոխանակ Սուլթանին քղանցքը համբուրելու:

(1) -- Կ. Պալեան ճարտարապետն է շինած:

(Շար. 56)

ՍՓԻԹՈՒՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

- 30 -

ՄԱՏԻՆ ՈՒԺԸ

Ամբողջ դաղանիքը նորաձեւութեան՝
կանանց փէչերու երկու մատ երկա՞ր
թէ՞ երկու մատ կարճ -- հարցն է
կենսական:

Ամէն խնդրի մէջ նոյնն է պարադան.
իւրաքանչիւր մատ ունի վճռական
կարեւորութիւն թուաբանական:
Ահա թէ ինչու այսքա՛ն կը չատնան
մատիկ խաղցնող, մատը թափ տուող
միջամտողներ: Զիրենք որ դիտես՝
մատդ կը խածնես
կամ մատդ վէրքին վրայ կը դնես:
Բայց եթէ մատդ մատիդ չզարնես՝
մատերու ուժով կրնան որոշել
թէ՛ երկար թէ՛ կարճ բոլոր փէչերու
անհետացումը,
նորաբարութեան լրիւ ժխտումը:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

"ՈՉ ՆԻ" Ի ԱՐԱՄատուիւիներէն

•

Կոնսերվատորիայի ընդունելութեան քննութիւնէն անբաւարար առացած դիմորդուհին արտասուքն աչքերին հարցնում է քննող դասախօսին.

- Մի՞թէ իմ ձայնը, իրօք, ոչ մի բանի պէտք չէ:

- Չէ՛, ինչո՛ւ, - պատասխանում է քննողը, - Ձեր ձայնը կարող է ձեզ փրկել հրդեհի կամ աւազակային յարձակման ժամանակ...

***

- Անունդ ի՞նչ է փոքրիկս, - հարցնում են մի երեխայի:

- Հօրս անունի պէս է:

- Իսկ ի՞նչ է հօրդ անունը:

- Իմ անունի պէս է:

- Իսկ ի՞նչ անունով են կանչում ձեր երկուսին:

- Նոյն անունով:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

1909 - 1910 - 1911 տարիներուն Պոլսոյ մէջ կազմուած կամ վերակազմուած էին բարեսիրական, կրթասիրական, վարժարաններու նպաստող Միութիւններ, որոնց չուրջը հաւաքուած էին անդամ - անդամուհիներ չարունակ միջոցներ կը ստեղծէին հասոյթ հայթայթելու իրենց ձեռնարկը օրէ օր բարգաւաճեցնելու:

Գրեթէ ամրան բոլոր տեւողութեան, կային «ի նպաստ» հանդէսներ, նուագահանդէսներ, պարահանդէսներ կամ թէյատոներ: Նոյնիսկ երբեմն ամառն ալ դաշտահանդէս:

Այդ ամէն միութիւններուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէր Միացեալ Ընկերութիւնը. անոր ոչ ոք բան մը կը խնայէր. ոլովհետեւ նպատակը ամէնուն սրտին չատ մօտիկ էր, եւ թէ արդիւնքներ տուած էր գաւառներուն մէջ հաստատած վարժարաններով, խնամուած եւ կանոնաւոր:

Անոր տարեկան պարահանդէսը, դիմակաւոր եւ անդիմակ, ամէնէն փայլունը կ'ըլլար, անմրցելին: Բարեկենդանի Հինգշաբթին կամ Շարաթը տեղի կ'ունենար ան. հայ եւ նոյնիսկ օտարազգի Պոլսեբնակ ժողովուրդին զբօսասէր եւ նրբաճաշակ մասը կը սպասէր անհամբեր այդ երեկոյթին: Ոչինչ կ'ըլլար հոն գտնելիկ, եւ դիմակաւորներուն հակող երիտասարդները գիտէին միշտ պատշաճութիւնները յարգել տալ:

Երբեմն կ'երթայի այդ հանդէսներուն:

Արդարեւ ակնահաճոյ տեսարան մըն էր հայ տիկիններուն վայելչազեղ արդուզարդերը եւ ճոխ գոհարեղէնները՝ օթեակներուն մէջ ցուցադրուած. իսկ աւելի հաճելի էր դիմակաւորներուն գուարթութիւնն ու սրամտութիւնը, թէեւ չատ առատահոս չէր այս վերջին յատկութիւնը:

Նախարար, ծերակուտական, հայ երեսփոխան, առհասարակ հոն կ'ըլլային ինչպէս նաեւ ծանօթ առեւտրականներ, ընտրանի ըսուածը վերջապէս:

Զարմանալին ան էր որ այդ բոլոր կարկառուն անձերուն մէջ միայն Գրիգոր Զօհրապն էր որ միշտ չրջապատուած կ'ըլլար սրահին մէջ կամ թատերաբեմին վրայ. ամէն բանի մէջ ինքնայատուկ, պարահանդէսին մէջ ալ այնպէս էր. սիրուն դիմակաւոր կիներուն այնքան համով սրամտութիւններ կ'ընէր, այնքան փաղաքշող ու աղի մխանգամայն. քաչքչուքներ՝ որ քիչ մը լեզուին վստահող ամէն կին անոր անպատճառ կատակ մը ընելու փորձութեան չէր դիմանար: Այն առեններէն հայ կիներուն մէջ մտացի խօսակցութիւն ունեցողները չէին վիտար, եւ Զօհրապ մասնաւոր հիացում մը ունէր, (երբեմն ալ քիչ մը յանդուգն) այդ յատկութիւնը գնահատելով:

Ամէն նուազահանդէսներէն, ընդունելութիւններէն որոնց կը հրաւիրէր պիս քոյրս, միայն մէկ հատը անմոռանալի մնացած է մտքիս մէջ, ընդհանուրէն չատ տարբեր եւ ոչ մատչելի ամէնուն:

... Բամազանը վերջացած էր եւ արդէն Պայրամը աւետող թնդանօթները դոռացած էին: Առաւօտուն Սուլթանը պիտի ընդունէր բոլոր պետական պաշտօնէութիւնը, սկսելով նախարարներէն, մինչեւ նախարարութեանց քարտուղարները: Անոնք ամէնքը պիտի երթային Տօլմա - Պահճէի պալատը եւ կրօնական տօնը շնորհաւորէին վեհապետին:

Այդ արարողութեան մասնաւոր հրաւէր կ'ըլլար դեսպաններուն, անոնց ընտանիքին, եւ նախարարներու ընտանիքներուն՝ երբ քրիստոնեայ ըլլային: Նոյն միջոցին Նորատունկեան Ազգային Գործոց նախարար էր, Տամատ Ֆէրիտ փաչայի դահլիճին մէջ:

Մասնաւոր բարձր ամպիոնի նման տեղ մը նչանակուած էր հրաւիրեալներուն, ուրկից կարելի էր ամբողջ հանդէսը դիտել. տեսակ մը ընդարձակ թատրոնի օթեակ էր ան, թաւիչով եզերուած: Քոյրս չափազանց պնդեց եւ ընկերացայ իրեն. հազուադէպ երեւոյթ մըն էր այդ ընդունելութիւնը:

Ազարեւ Չազար եւ Մէկ Գիշերներու մէկ տեսարանն էր կարծես. մարմարէ սանդուխը ուրկից նախ վար իջնեք՝ յետոյ միւս կողմէն վեր ելլելու համար, ինքնին հրաչալիք մըն էր: Լայն էր այդ սանդուխը, ցած աստիճաններով, երկու կողմէն մարմարէ բազրիքներ, ամբողջովին ժանեակներու պէս նրբօրէն քանդակագործուած, կարծես դիւրաբեկ տերեւներ, ծաղիկներ ու այդ սպիտակութեան

Տիկին Անահիտ Գասպարեան,

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գասպարեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ — հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Մարտ 5, ժամը 10·15-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արտ ժան Պերբեանի (Պիլէզիքճեան) յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Մասար 500 Ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի (Ղարաբաղի ղինուորներուն)։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլլի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ ընկերուհիները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Վարդուհի Օհանեանի իր մօր՝ Տիկին Հռիփսիմէ Քէշապեանի մահուան առթիւ (Պօմոն)։ Այս առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր։ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեանէ, փոխան ծաղիկի։

ARMENIE 1988—1994

«Les images défilent»

RETROSPECTIVE ET PERSPECTIVES
Film réalisé par Coopération Arménie

Le Mardi 15 Mars
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille 75014 Paris

SOIREE COOPERATION ARMENIE

19h30 Accueil. Rencontre avec les parrains
Nouveaux parrainages
20h30 Film.
22h00 Repas. Sur réservation — 180 F.
Tél. Frédéric Nichanian : 42 - 08 - 86 - 68.

Coopération Arménie — 50, rue Etienne Marcel 75002 Paris Tél. : 42-36-06-79

U.G.A.B.
Jeunes
MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE
1 AN

SAMEDI 12 MARS
dès 22h30
au 327, Boulevard Michelet (9e)
Participation 80 F. + 1 consommation

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

Vous qui aimez la POESIE universelle et arménienne
qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire et la transmettre

Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES D'A VENIR
DE LA M.C.A.
Chaque premier *Lundi* du mois
de 21 h à 22h30

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Connaissance des valeurs arméniennes
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30

au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN
HOVHANNES CHIRAZ
1914—1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN de Moscou	*EMMANUEL TACHDJIAN de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5-ին, ժամը 10-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
կարեւոր օրակարգ։

Փարիզի
Էսաեան Սանուց Միութիւնը
կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Յայտարարիր՝
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)

Ընկերակցութեամբ՝
Տարօն Երգչախումբի

ԵՂՍՕ (երգ)

ՓԻՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)

Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդ-ներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ։

Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան
Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

Մուտքը ազատ է։

Gala d'Arts Martiaux

organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 *DISCIPLINES* :

- JUDO —
  Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
  Champion Olympique
  Champion du Monde
  Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
  Jacques TAPOL 5e DAN
  Champion du Monde
  Champion d'Europe
- KENDO —
  Alain DEGUITRE 5e DAN
  Champion d'Europe
  Alain HAGOPIAN 5e DAN
  Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
  Christophe TOPALIAN
  «Armenian Black Belt Association» de France
- AIKIDO —
  Pierre MATTHIEU 4e DAN
  avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
  Alain ADEN 3e DAN
  Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
  Bernard GALLICE 3e DAN
  avec la sélection régionale de Shotokai France.
  Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հանդումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի։ —

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
Ի Դ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԼԱ ՍԻՈԹԱ

Զորեքշաբթի, Մարտ 9, ժամը 17·30-ին
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 9-ին, Զորեքշաբթի Միջինք է։
Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Արեւագալի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

ՄԻՋԻՆՔԻ ՁԱՁ

Կապ. Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Զորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յատարա Արեւագալի արարողութեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne
ներկայութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆԻ
նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
78 -- 88 -- 92 -- 51
կամ՝
72 -- 35 -- 15 -- 86
Ճաշադինն է՝ 50 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու
Մեծ ՊԱՀՔ-ի շրջանի
ՄԻՋԻՆՔԻ
առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին
Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30-ին
Սահակ -- Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e
Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10-էն առաջ
հեռաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 6
DIMANCHE
6 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 191

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·277 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.277

ԲԵՄԸ, ՓԱՓԱՆԱԿԸ, ԽԱՂՆ ԵՒ ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

Նախ Նիւ-Եորք եւ ապա մի քանի տարի յետոյ Լոնտոն հրատարակուած վայրեր ուր ժամանակ եմ հաստատել հատորում, Ուիլիըմ Սարոյեանը 29-րդ յարկում Grand Northern Hotel, 118 West 57th Street, New-York, 1935 թուագրուած հասցէի տակ նշում է.

Ես առաջին անգամ Նիւ-Եորք հասայ 1928 թուի Օգոստոսին, իմ ծննդեան երրորդ տարեդարձից մի քանի օր առաջ եւ շրջեցի Մանհաթանի, ինչպէս նաեւ Պրուքլինի տարբեր մասերում: Ստորերկրեայ գնացքով անցայ Քոնի կղզին ու մի քանի ուրիշ վայրեր եւ շրջելու համար ստորերկրեայ անցքի աստիճաններից վեր բարձրացայ մի նոր երկիր:

57-րդ փողոցից վեր ու վար էայլելիս անգամներ անցայ Մեծ Հիւսիսային Հիւրանոցի նեղ մուտքի մօտից եւ անգամներ նկատեցի այդ անունը, որը դիւր եկաւ ինձ, բայց ես մինչեւ 1935 թիւն երբ իմ առաջին հատորը հրատարակուեց եւ համբաւ ձեռք բերի, այնտեղ չբնակուեցի:

/ . . . /

Մեծ Հիւսիսային Հիւրանոցում լինելուս համար գոհ էի, որովհետեւ սենեակները մեծ էին, բաղնիսը մեծ էր, առաստաղները բարձր եւ վարձը (սա այժմ դժուար է հաւատալ) շաբաթը 12 տոլար էր: Հինգերորդ յարկի ներքին մասում գտնուող, ոչ լաւ դիտակէտ ունեցող՝ կարծեմ համար 512 սենեակում, ծրագրեցի երբոպա կատարելիք առաջին ճամբորդութիւնս եւ մասամբ էլ գրականութեամբ զբաղուեցի:

Օրինակ՝ The New-York Times-ի մէջ կարդացի, որ վերջերս Նիւ-Եորք եմ գընելում եւ մի խաղ եմ գրում, որն յոյս ունեմ ծովի ճամբով Եւրոպա մեկնելուց առաջ աւարտել: Թէ Times-ը ինչպէս կամ որ էր գտել այս անստոյգ լուրը, վեր է իմ գլխից, բայց որոշեցի «լաւ եթէ *Նիւ-Եորքի ժամանակները* յայտնում է, որ խաղ եմ գրում, ապա ինչո՞ւ ոչ: Ինչո՞ւ *Նիւ-Եորքի ժամանակները* ստոզ դառնան: Խաղ գրեմ»:

1928 թուին մի շարք նշումներ էի կատարել մտածելով իմ առաջին վէպի եւ թերեւս երբեւէ գրուելիք լաւագոյն գրութեանս համար, որն անուանուելու էր միայն *Ստորերկրեայ գնացքը*: Բովանդակութիւնը Նիւ-Եորքի ստորերկրեայ գնացքն էր, սակայն ծածուկ կերպով այն նշում էր ոչ միայն ստորերկրեայ գնացքի այլ մարդկանց, ճամբորդների ծածուկ ճամբան, ներքին ճամբան, ժամանակի թաքնուած նշմարտութիւնը՝ գծի վերջն հասնելու ծածուկ իմաստը: Բայց աւաղ այս արժէքաւոր գիրքն երբեք չգրուեց:

Ինչո՞ւ:

Չգիտեմ: Ինչպէ՞ս եմ կարող գիտնալ: Այն պարզապէս չգրուեց: Եւ միշտ էլ զղջացել եմ, որ չեղաւ:

Ուրեմն այժմ 1935 թուին, եօթ տարի յետոյ, եօթ դժուար, արագընթաց, վերտանգաւոր, հոյակապ, տխրալի եւ զարմանալի տարիներից յետոյ, Նիւ-Եորք վերադառնալով յիշեցի չգրածս գիրքը եւ որոշեցի տեսնել արդեօք կարող եմ ստորերկրեայ գնացքը փոխակերպել խաղի, ուրեմն երեք օրուայ ընթացքում, գրեցի *Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս*-ը: Այն հրատարակուել՝ սիրողների կողմից բեմադրուել է, բայց ես ոչ մի բեմադրութիւն չեմ տեսել: Եւ այսպիսով ի վերջոյ *Նիւ-Եորքի ժամանակները*-ի թատերական էջի զեկոյցն ճշմարիտ եղաւ (1):

Ուիլիըմ Սարոյեանը բազմաթիւ առիթներով խօսել, գրել ու նշել է բեմին նուիրուած իր գրականութեան ակունքների մասին: Սակայն նրա առաջին խաղը չբեմադրուելու բերումով այսօր գրեթէ մոռացուել ու իր հերթը գիջել է 1939 թուին բեմադրուած, դասական ու հանրայայտ դարձած Իմ սիրտը լեռներում է եւ Քո կեանքի ժամանակը խաղերին:

Աչքաթող արուած Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-ը միահիւսուած է տասը առանձնակի երազներից, հետեւեալ չարքով.—

1· Ճշմարտութիւնը
2· Լարախաղացը
3· Սիրահարները
4· Հերոսը
5· Հրեան աշխարհում
6· Յեղափոխութիւնը
7· Պարը
8· Միլիոնատէրը
9· Անմահները
10· Երգը

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐԸ

Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-ի նշանակութիւնը ամենայն հաւանականութեամբ կայանում է նրանում, որ այն նպատակին հասնելու փոխարէն ուղղութիւն է ընդունում (2):

Խաղն ընդհատուած է՝ վոտըվիլ:

Նկատի ունենալով բառի հնչաբանութիւնն իրրեւ բազաֆիւձայն, Սարոյեանի խաղն յագեցուած մանկական, պատանեկան ու երիտասարդութեան տարիների ապրումներով, իր բեմական կատարեալ լրումն է գտնում վոտըվիլի ոճին մէջ:

Ամերիկեան վոտըվիլն իմ թատրոնն էր:

Ես պարզապէս ետ նստեցի ու թողի, որ զուարթ զանազանութիւնն ապրի (3):

Թատերագիրը բաղմիցս է նշել Պերնար Շոյի հանդէպ ունեցած իր յարգանքն ու ակնածանքը:

...մարդն, որին ես բոլորից աւելի հաւանեցի եւ մարդն՝ որ կարծես թէ ինձ անձս յիշեցրեց՝ իրապէս ինչ էի եւ վստահ ինչ պիտի դառնամ, Պերնար Շոն էր (4):

● ՏԵՂ

Սարոյեանն Եւրոպա, ապա Մոր. Հայաստան եւ Ռուսաստան կատարած իր առաջին ճամբորդութիւնից Ֆրէզնօ վերադառնալով, անտիպ եւ չխաղացուած Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-ը հասցէագրում է Շոյին:

Շոն խաղն ընթերցելուց յետոյ՝ 1935 *թուի Սեպտեմբեր 23-ին Սարոյեանին է ուղարկում հետեւեալ բացիկը.—*

/ . . . / շատ լաւ են· լաւ են ամէն տեսակէտից· տիպարներ — գործողութիւն — երաժշտական խօսք (ոճ) — պատթիւն — երաժշտական խօսք (ոճ) — պատուհին յարմար արդի մօտեցում — բազմերանգ հետաքրքրութիւն — առողջ տրամաբանական եւ բաղաքական հիմք — բոլորն էլ կենսունակ — Օ — ինձ ստիպում է յիշել գրքարանին դրուած մի հնամենի դասականի:

Շարունակի՛ր, վստահ, Ուիլիըմ· դու ԱՑԴ ես:

Շ· Պերնար Շօ (5)

Ուիլիըմն Նիւ-Եորքում իր անդրանիկ բեմադրուած եւ տպագրուած խաղի յառաջաբանում գրում է·

Համոզուած եմ՝ *Իմ սիրտը լեռներում* է-ն դասական է (6):

Միեւնոյն խաղին կցուած է·

Ջօն՝ սրտով անարատին
Ջօն՝ աշխարհի բանաստեղծին
Ջօն՝ խոնարհին եւ մեծին, իր կեանքը տուած բանաստեղծին
Ջօն՝ մանկան տարեց եւ մանուկին մեր մանկութեան
Ջօն՝ այն սրտին, որ լեռներում է (7)

Շօ՝ *Սարոյեան, Սարոյեան Շօ խաղը նրբին հիւսուածքով չարունակաբար զբաղեցուցում է Ուիլիըմի գանազան գրութիւններում եւ յատկապէս բեմի համար նկատի առնուած բոլոր խաղերում:*

...աշխարհի վերջին Հայն է, եւ դեռ աւելին՝ խաղեր է գրում (8): *Սարոյեանը* 1944 *թուին այսպէս էր ներկայացուել Շոյի կողմից, Շոյի բնակարանում...*

35 *տարի յետոյ գրուած եւ յետ մահու,* 1986 *թուին հրատարակուած «Յառաջ» խաղի մէջ գործող անձերից մէկն ասում է·*

ՍԱՐՈՅԵԱՆ — Իմ անունը Ուիլիըմ է:

Գրեց՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ծնուել եմ Ֆրէզնօ, մերոնք ծնուել են Պիթլիս: Ես խաղ եմ գրում (9):

Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-ը *հրատարակում է 1941 թուին կցուած այլ փոքրածաւալ խաղերի հետ՝* Շող-շողուն, Մարդկային օվերա, պալէ եւ կրկէս *ընդհանուր վերնագրի տակ: Հատորը ներառնում է պարի, երաժշտութեան, ռատիոյի եւ բեմական այլ ձեւերի համար գրուած խաղեր:*

Գրքի ներածականում խօսելով ընդհանուր վերնագրի մասին Սարոյեանն իր վիճտուածքների չարքում իրը խորագիր յիշում է նաեւ ափեղ-ցիվեղ (10) եւ *սա եմ-ևս եմ հայերէն բնորոշումը:*

Շող-շողուն *կամ* ափեղ-ցիվեղ *հատորը Ա. Սրովեանի Պարապ վախտի խաղալիճ-ն յիշեցնող այլաբանական խաղերի հաւաքածոյ է:*

● ԺԱՄԱՆԱԿ

Իմ գործը միշտ էլ իմ ժամանակի արտադրութիւնն է եղել (11): *Ցիչել է Սարոյեանը՝ իր թատերական խաղերի առաջին հատորի ներածականում:*

1944 *թուին, Շոյի հետ կայացած անձրանիկ հանդիպումից յետոյ, Սարոյեանը վերահրատարակում է իր խաղերի երրորդ հատորն հետեւեալ յաւելումով.*

ՆՇՈՒՄ ԱՆԳԼԵՐԷՆ (12) ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Այս գրքի բոլոր գրութիւնները ես վերանայել եւ վերադասաւորել եմ:

Լոնտոն, 1944 Յունիս 7

Շող-շողուն-*ի առաջին եւ երկրորդ հրատարակութիւնները բացուում են հետեւեալ տողերով.*

ՆՇՈՒՄ

Այս գիրքն իմ միւս երկու խաղերի գրքերին կից հատոր է, առաջինը՝ *Երեք խաղեր* պարունակում է «Իմ սիրտը լեռներում է», «Քո կեանքի ժամանակը» և «Սէրը հին աշխոյժ երգ է». երկրորդը վերնագրուած *Հրաշալի մարդիկ* ունի գրքի վերնագիրն կրող խաղը, «Սուիինի ծառերի մէջ» եւ «Բեմից հեծած Առաւօտ — Լուսոյին»: Բացառութեամբ «Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս»-*ի*, որ գրուել է 1935 թուին եւ «Իմ սիրտը լեռներում է», որ գրուել է 1938-ին, այս երեք հատորների ներքերը 1939, 1940 եւ 1941 թուերի գործեր են:

Այս երեք հատորները կազմում են մինչ այժմ թատրոնի եւ նրա բազմաթիւ միւս ներքերի համար իմ կատարած բոլոր գործերը, որոնք այժմ ցանկանում եմ վկայեն ընթերցուելու, դիշուելու եւ արարուելու համար:

Սան-Ֆրանսիսքօ
1941 Սեպտեմբեր 7 (13)

Հատորը կազմուած է տասնեւհինգ փոքրածաւալ խաղերից: Դրանցից առաջինը՝ Էյ ով կայ··· մէկ գործողութեամբ եւ ժամանակին (1941 *թ.*) *իրրեւ ծրագրի լրացուցիչ* (14) *Պերնար Շոյի Սատանի Ճուտ* (15) *խաղին կից բեմադրուած գրութիւնն է:*

Պատերազմի ամրողջ ընթացքում Շոն ողջ աշխարհում արդիլել էր իր բոլոր խաղերի բեմադրութիւնը: ԱՄՆ-ում բեմադրուածը առաջինն ու վերջինն էր:

Շող-շողուն *հատորը փակւում է վարագոյր կամ երջանիկ վերջը վերնագիրն կրող էջով ուր նշուած է·*

Արուեստը ձախողում է, ի յաւէտ, եթէ նրա տեսիլքից մի քանի յաւիտենապէս չի մնում նրա մօտ, որին արուեստը ներգործել է (16):

● ՆԻԻԹ

Պատերազմի սկզբնական ամիսներին հրատարակուած Քո կեանքի ժամանակը կոչուող, երեք խաղերից կազմուած հատորի ներածականում կարդում ենք·

Եթէ արուեստի համար անկարելի է զինուորին հասնել, որ սպանելու կամ սպանելու եզրին է գտնւում, այն կարող է պատրաստուել զինուորի որդու համար: Եթէ արուեստը չի կարող քարելաւել բաղաքագէտի ռատիոյի ճառի շեշտը ու իմաստը, այն կարող է նախատեսել նրա քաղումը եւ պատրաստ գտնուել յաջորդի համար:

/ . . . /

Քանի դեռ բանաստեղծներ կան աշխարհում ճշմարիտ է, որ պատերազմը ոչինչ չի կարող սպանել (17):

Սարոյեանի խաղերի երրորդ հատորում ներառուած Օվերա, Օվերա *փոքրիկ խաղը մակագրուած՝ Հայերէն* (18) օվերա անգլերէնով *սկսում է այսպէս·*

Օվերա գրելու գաղափարը վաղուց է իմ մէջ, բայց առայժմս մնացել է չիրագործուած:

Ես վստահ եմ, որ կարող եմ գրել ամէն բան, եթէ ժամանակը ների, բայց միշտ ժամանակի պակաս կայ:

Իրականում ժամանակ ասածը՝ գոնէ այնքանով, որքանով դա առընչւում է ամէն տեսակի ստեղծագործութեան հետ, եռանգն է:

/ . . . /

Իրապէս կարեւոր բաներն անշօշափելի են, մարդկային հրաշքի մէջ ընկղմուած եւ հաշուելու կամ բնութեան նպատակով արուող գիտական մասնատումների համար՝ անմատչելի (19):

● ԿԱՌՈՅՑ

Սարոյեանի խաղերում նպատակն կան ժամանակի հետ կցուելն է: Այդ նպատակով են կառուցուած եւ չարադրուած նրա խաղերը: Դա հիմնական պահանջ է բոլոր թատերական գործողութիւնների եւ արարումների համար, սակայն հետաքրքիր ու կարեւորն այն է, որ Ուիլիըմն յաջողում է ժամանակի, տարածքի եւ բովանդակութեան մէջ բեմական դրսեւորման պահին նոր երեւոյթների համար հնարաւորութիւններ ստեղծել:

Եթէ բովանդակութիւնը, կորովն, կենդանութիւնն ու ղրանցից ծնուած չարժումը նկատենք, որ տարածքի մէջ է երեւելի դառնում ու արարւում (20), *այն միմիայն կարող է բացատրուել, դրսեւորուել, թաւալուել ու դիտուել ժամանակի տեւողութեան մէջ: Սարոյեանի կողմից դրչին յանձնուածը կեանքի ներհուն հոսանքը տեսանելի եւ չօշափելի ժամանակի մէջ վերամարմնաւորելու համար է:*

(Շար·ը Գ· էջ)

ԱՆՄՈՎՈՐ ԵՐԵԿՈՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

Լուռ մեռեր էր աճիծեալ բանաստեղծը՝ փասթեռնաք,
Մեռեր էր լուռ ամէնէ՛ն աղմկարար երկրին մէջ,
Ուր սիւրճ անգամ մրրկածայն կը տարփողէր իր երնած
Մէկ ցորենհատն իսկ իբրեւ սեղաններու հաց անվերջ:

Եւ չես գիտեր՝ ինչպէ՞ս, ո՞ւր սպրդեր էր միմիայն
Մահազդ մը կարճ, ուր մեռած բերթոդին մարդը այստեղ,
Տմա՛րդօրէն փոբրոգի, զլացեր էր նոյնիսկ այն,
Ինչ Աստուած ինքն իր աջով բախտագրեր էր՝ բանաստե՛ղծ:

Բայց նոյն երկրին մէջ մարդիկ, դուժ ժխորէն յոգնատանջ
Եւ ստախօս լոյսերէն խնայած աչքն իրենց դեռ՝
Դարձեր էին աւելի՛ սրատես ու սրականջ
Քան լուսանի եւ բուի գիշերայած սերունդներ...

Եւ Մոսկուայինն մերձակայ ամարանոցը փայտէ,
Ուր ապրեր էր բանաստեղծն, ինչպէս միևնակ իր թխկին,
Խոտի վրայ նստոտած՝ յուշքով էին շուրջպատեր
Երիտասարդ, պատանի երդուեալներն իր երգին:

Մերք Յոհաննու Յայտնութեան տեսիլներու ձեւերով,
Նկարահան սարք ուսած՝ կ'երեւային մութ մարդեր,
Եւ ան, որ հոս գալով իսկ, մնացեր էր վեհերոտ,
Կը շրջէր դէմքն, ուրիշներ կը յառէին աներեր:

Մահուան մէջ իսկ աֆսորեալ բերթոդի բաց փեղկերէն,
Ծաղիկներուն իր նման՝ մեխակ, յասմիկ, շահասպրամ,
Լոկ Ռիխթերի մատներէն կը թռչէին փերթօրէն
Պախ, Պեթհովէն ու Շոփէն եւ իր կախարդը՝ Պրամս:

Խոտերուն մէջ, շոճերուն կը վառէին թերթ առ թերթ
Հնչիւններն այդ, ուր միայն կեանքն էր չքնաղ ու ահեղ·
Դաշնակահարը զանոնք սկսեր էր փեթռտել,
Երբ մտերմին իր անդարձ հրաժեշտն էր կռահեր:

Ու դազաղին առջեւէն ձիգ սգերթը լռութեան
Կրակահերթ էր կարծես դիրքերուն դէմ տէրերուն.
Այտոսկրները, ցցուած, ինչպէս կռուի ու կռան,
Կ'իջնէին լոկ սալերուն ակռաներու կնճռուն:

Երբ սգերթն իր երգչին շուրջ չէր բոլորուած դեռ լման,
Դիակառք մը կանգ առաւ ցանկորմին հով ծաղկոցին·
Իջան մարդիկ եւ ըսին, թէ հարկ է ծէսը թաղման
Փութացընել, եւ իրե՛նք առաջինը փութացին:

Բայց ուսամբարձ էր արդէն դագաղը, զոր ճնշշագին
Կը կրէին գրեթէ պատանիներ եռանդուն:
Դուրս ելան եւ, հակառակ այն մութ մարդոց մութ կամքին,
Շրջանցեցին դիակառքն ու դիմեցին շիրմատուն:

Իսկ շիրմատունը տունէն բայլ մըն էր, տան յանդիման,
Շոճիներու տակ, եզրին ժորակի մը դարուփոս·
Հանգստարա՞ն երանեալ, զոր երգեր էր օր մը ան
Պարզ թաղումն իր յայտնագրող բերթուածով մը՝ «Օգոստոս»:

Այլակերպման տօնը չէր իր թաղման օրը, ինչպէս
Երազեր էր ան ,ուրիշ այլակերպման ի նշան,
Բայց արեւը կը փայլէր օգոստաբար, եւ անտես
Կածան մըն էր շիրմափոս տանող անձուկ այդ ճամբան:

Լոկ աղօթք մը՝ «Դա՛րձ, անձն իմ», դագաղն իջաւ գերեզման,
Ծաղկեպսակ, ծաղկեփունջ, մոմ, խունկ, խունկի բուխ հոգին:
Բայց իր վրան թափուած հողն, այդ բեղուն հողն ու միայն
Երեկո՛ն այդ անսովոր խառնուեցան իր փառքին...

(Օ՛ յիշատակն իմ լուսէ, ինչպէս արեւ ամպավար,
Որ ափսոսանքն ես միայն հայ բերթոդին ի խնդիր·
Ա՛հ, պիտի ա՛ն ալ, ի՛նչ փոյթ, օրհնանքդ յղէր, թէ գիտնար,
Որ նոր գոցուած շիրիմն իր կը բանայ նոր կեանքի ծիր):

Ե՞րբ կտրեցան շոճիի այսման ոստեր ու ճիւղեր,
Ու ե՞րբ, այդ ե՞րբ գոյացաւ շիրմին վով բեմն այս դալար,
Որ սկսեր է արդէն պատանի մը շիկահեր
Փասթեռնաբեաց երգերէն գոց ոգել շարք մը երկար:

Ապա կարգաւ բեմ ելան երիտասարդ ու տարեց,
Եւ աղջիկներ ու կիներ յաջորդեցին իրարու:
Շուրթին ամէն ոգողի բերթոդն ինքզինքը նորեց՝
Իր վիշտն ու սէրը ջլուտ, ատելութիւնը արու:

Ո՛չ մէկ, ո՛չ մէկ սգակիր զգաց իրօք, թէ ինչպէս
Ցուղարկաւորը իր մէջ դարձաւ յանկարծ ուղեւոր
Դէպի հոգին բերթոդի՝ սաւառնաթե՛ւ, լուսերե՛ս...
Տօ՛ն էր, տօ՛ն էր արդարեւ, այլակերպման տօնն՝ այդ օր:

Փառքի գիշերն առաջին բիւր տաղերով կախեց վար՝
Շոճիի մը կատարին, լուսապսակ լուսնկան,
Իսկ մութ, խաւա՛ր մարդերն այն, հեռուներէն, դեռ երկա՛ր
Նկարեցին, ցանելով աղօտ խուրձեր քոնկման:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

Տառօք· -- Վ· Ռիխթեր - Ռուս նշանաւոր դաշնակահար:

ANDRÉ VÉSALE:

L'ANNIVERSAIRE DE LA «FABRICA»

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

L'un des plus célèbres ouvrages d'anatomie, le *De Humani corporis Fabrica* (1543) du médecin belge André Vésale (1514-1564) a fêté, discrètement, ses 450 ans (le quatrième centenaire de Vésale avait été solennellement commémoré en 1964). Il semble que Bruxelles n'aura pas toujours su rendre à Vésale l'hommage qu'il mérite. Elle a donné le nom de l'anatomiste parmi les plus influents de la Renaissance à une ruelle sordide débouchant sur la Cité administrative, révélant par là-même quelque chose de l'ordre d'une gêne, la gêne de l'institution face au débordement du génie. La Cité administrative dévore la Fabrica, renouant, à travers la topographie, avec la nécessité d'une maîtrise institutionnelle des fantasmes angoissants que l'anatomie n'aura jamais cessé d'engendrer. Qu'il n'y a pas d'innocence topographique, l'époque de Vésale nous l'a montré, à travers le travail des cartographes. Et si Charles Quint, puis Philippe II, ont choisi Vésale pour médecin, ils ont également choisi Deventer pour lever, par une méthode moderne, le plan des villes de Belgique et de Hollande dont l'exactitude sert bien évidemment à des fins militaires.

Les 450 ans de la *Fabrique du corps humain* ont donné lieu à une commémoration un peu terne dans la Galerie Houyoux de la Bibliothèque Royale, où se tenait, durant un mois à peine, une exposition organisée par la Bibliothèque Royale et le Collège des Médecins de l'Agglomération bruxelloise. Mais peut-être la tristesse de la rue Vésale et l'exiguïté de la fête commémorative apparaissent-elles comme les meilleurs moyens de rendre le caractère d'un «Vesalius taciturnus et melancholicus», comme le décrivait R. Sollenander en 1566.

Il importe de souligner le sérieux de l'exposition, la rigueur avec laquelle elle a été montée, la sobriété dans la présentation des pièces et, surtout, la richesse du catalogue composé par Hossam Elkhadem, Jean-Paul Heerbrant, Liliane Wellens-De Donder et Nicole Walch, au sein d'"une équipe de chercheurs spécialisés de la Bibliothèque Royale, du Centre National d'Histoire des Sciences et des Musées Royaux d'Art et d'Histoire. La méticulosité des notes fournies dans le catalogue fait de lui (malgré un manque d'unité dans l'orthographe de certains noms de lieux et la lourdeur découlant des répétitions d'informations déjà données à la page antérieure) un outil notable. L'exposition, volontairement didactique, se tient sagement dans une salle neutre tranchant ainsi avec l'esprit pédagogique de Vésale qui se basait plutôt sur la théâtralité, le spectaculaire à la limite du sidérant. L'aspect biographique est rendu par des documents relatifs à la vie personnelle de Vésale, comme son horoscope dressé par Cardano, des lettres à son beau-père ou encore l'historique de la Maison de Vésale, aujourd'hui disparue et sur l'emplacement de laquelle a été érigée, entre 1700 et 1715, l'actuelle Eglise des Minimes. Des livres et gravures évoquent le voyage en Orient de Vésale, son pèlerinage de l'Espagne jusqu'au Saint-Sépulcre à Jérusalem, au retour duquel il mourra, dans l'île ionienne de Zante. La partie biographique de l'exposition rappelle le passage de Vésale aux Universités de Louvain et Paris tout en nous donnant des informations sur le programme des cours que devait suivre l'étudiant en médecine. C'est naturellement le rôle essentiel de Vésale à Padoue qui se trouve souligné, puisque le médecin belge y a, par son expérience anatomique, remis en question la tradition médicale, en dénonçant les erreurs de l'enseignement légué par Galien.

L'exposition propose un regard sur la médecine médiévale à laquelle s'opposera celle de la Renaissance, montrant ainsi comment la division entre médecins et chirurgiens trouve l'une de ses causes dans l'horreur du sang que manifeste l'Eglise («Ecclesia a sanguine abhorret»). Dans leur intéressant panorama historique, les auteurs mettent fortement l'accent sur l'influence de la médecine arabe en occident, au risque de s'appesantir —étant donné le caractère restreint du catalogue et de l'exposition— sur des lieux et des époques éloignées de la Renaissance. Une place de choix est heureusement laissée à Paracelse («l'une des plus fortes personnalités du monde médical du XVIe siècle»), à l'encontre de certaines positions actuelles, comme celle d'André Pichot, qui voit en Vésale le «rénovateur de l'anatomie», qu'il oppose à Paracelse, lequel illustrerait ce que «le déclin de la scolastique a produit comme penseurs de la biologie et de la médecine» (*La notion de vie*, Gallimard, 1993, p. 224).

L'atmosphère politique et économique est rendue par des cartes («Bruxella» par Joan Blaeu),) des portraits de Charles Quint et Philippe II, ou par des livres illustrés mettant en relief l'engagement du médecin dans la santé publique, tel Ambroise Paré ou Giovanni Filippo Ingrassia, lequel avait été chargé par Philippe II de contrôler la situation sanitaire de la Sicile (épidémies de peste, malaria). En revanche, le caractère sacrilège de l'acte anatomique ne se trouve pas traité et il semble même éclipsé : «Les dissections, si mal vues et si rares durant le Moyen Age, font désormais partie intégrante de l'enseignement médical», lit-on dans le catalogue. Or, la lecture des *Carnets* de Leonard de Vinci ou celle de la *Fabrica* nous révèle qu'il fallait, à la Renaissance, justifier l'ouverture de ces corps qui étaient bien souvent volés, devenaient objets de trafic, et étaient toujours considérés comme des corps de «criminels». En effet, comme l'a brillemment démontré Andrea Carlino dans sa lecture de la deuxième édition de la *Fabrica* de Vésale, présentée au 30e Colloque de Tours en 1987 (*Le Corps à la Renaissance*), les dessins des lettrines en tête de chapitre loin de constituer une simple illustration descriptive des étapes de l'opération anatomique, comme le veulent les auteurs du catalogue ou David le Breton (op. cit. infra, p. 85), surgissent comme stratégie rhétorique visant à cautionner l'acte sacrilège de l'ouverture des cadavres. Par un recours à la mythologie, les lettrines (surtout la lettre «V») mettent le médecin et les étudiants en médecine du côté de la Loi et de la Foi, dès lors qu'ils effectuent le châtiment post-mortem du criminel et entament déjà sur terre son rachat en le rendant utile au bien de la science.

Les rapports entre l'art et l'anatomie se trouvent abordés sous divers points de vue. La question des droits d'auteur se détache, puisque les planches sont souvent copiées et faussées sans que la colère de Vésale puisse empêcher ces emprunts illicites. Les planches manifestent aussi un choix esthétique, par la posture des corps pris parmi les nus de peintres célèbres ou même réalisés par de grands artistes. Si l'on pense à l'entourage du Titien pour ce qui concerne Vésale, la paternité des planches n'a pas encore été établie en toute certitude et on les attribue en général à Jean de Calcar. Au demeurant, Vésale, dans sa lettre sur la Radix Chinæ (que l'on suppose être du ginseng) n'a parlé que de sa déception à collaborer avec les artistes, ainsi que l'a

ԲԵՄԸ, ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ԽԱՂՆ ԵՒ ՈՒԻԼԻԼԴՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

(Շար. Ա. ԷՉԵՆ)

Յիշում եմ Էսաւ տարիներ առաջ այն փոքրիկ հայ տղային, որ երեք տարեկացից չուքակի դասեր էր ստանում իր կամքին հակառակ: Ինը տարեկան էր, երբ նրան եկեղեցական հաւաքոյթի ժամանակ կանչեցին բեմից մի բան նուագելու: Նա ամէն ինչ կատարեալ ձեւով էր անում, մինչեւ որ երաժշտութիւնն իր զգացմունքային կառոյցով սկսեց իրապէս ոգեւորել բայց որքան աւելի ոգեւորիչ դարձաւ այն նոյնքան աւելի անկապ թուաց տղային: Յանկարծ նա դադարեց նուագել եւ մի շատ անմեղ ու սխալչելի ժպիտ անիգիպտ դէմքին, փորձեց իր գլխի վրայ հաւասարակշռութեան մէջ դնել չուքակը՝ մի բան որն իրապէս ոգեւորիչ էր նրա համար, կամ ի դէպս բնաւ վեր չէր նրա գլխից:

Ինձ հետ երբեմն հէնց դա է պատահում (21):

● ԽԱՂ

Ուիլիամ Սարոյեանի թատրոնն իր խորքում յիշուած փոքրիկ չուքակահարի դրսեւորած արարքի բեմական արժեւորումն է:

Իռլանտացի գրող՝ Ջլան Օ'Պրայանի չօգտագործած եւ Սարոյեանի կողմից որդեգրուած Սուինին ծառերի մէջ վերնագիրը մի ամբողջական նոր խաղի հիմք պիտի համարել: Գրեթէ մոռացուած այս արդի գործը՝ լոկ խաղ-ի ճամբով եւ բեմական թուերի ամերիկեան անտեսական տագնապի բանաստեղծական լուծումն է:

Ժամանակի, տարածքի եւ ներքին ճշդուտմի միաւորման արդիւնքներն են անսպասելի կերպով Սարոյեանի խաղերում ներառուած փոքրիկ երաժշտական, պարային բաժինները կամ անբացատրելի չարժումներն ու բեմավիճակները:

● ԼԵԶՈՒ

Ուիլիամ Սարոյեանի խաղերում իւրայատուկ դեր ունեն զանազան լեզուները օր. անդլերէնը, հայերէնը, իտալերէնը, ճափոներէնը, ռուսերէնը, հունգարերէնը, գերմաներէնը, յունարէնն եւ արաբերէնը՝ նուագուած չրթնահարմոնի վրայ: Ուիլիամի բեմը բազմերանգ տիպարների, զանազան առոգանութիւնների եւ սովորութիւնների ու մշակոյթների հանդիպավայր է: Նրա խաղերի մեծ մասը զուրկ են ընդհանուր առմամբ ընդունուած հերոսներից: Սարոյեանի բեմական նիւթերը միաւորուած միարժէք տիպարների՝ ազատորապաչտական մթնոլորտի եւ լեզուի մէջ են դրսեւորուում: Նրա բեմը եւ դրականութիւնը հեռու չեն միեւնոյն տարիներում ոճական իւրայատուկ զարգացում ապրող՝ Արչիլ Կորքիի վերացական ազատորապաչտական պատկերային լեզուից:

Զարմանալի չէր, որ իր կեանքի վերջին երեք եօթամեակում, Ուիլիամ Սարոյեանը դիմեց նաեւ գծին ու վրձնին:

ԲԵՄԱԴԻՐԸ

Տոզորուած լմաստասիրութեամբ եւ դժգոհ բեմադրութիւններից՝ բեմի վրայ բացակայ տեսնելով իր խորապէս ապրուած, զգացած ու այժմ բեմին կարօտ աշխարհը, Սարոյեանն որոշում է թատրոնում իրեն պարտադրել իրրեւ բեմադիր:

Անցեալում՝ 1939 թուին, վերջին վայրկեաններում Քո կեանքի ժամանակը հաղիւ էր վերկուել տապալումից: Իր ազգական՝ Բոս Բաղդասարեանի համար, լրագրավաճառի դերն նախատեսելով, Սարոյեանը բախտ էր ունեցել Նիւ-Եորքից ուղարկուած Բոսի ոգեւորուած նամակից եզրակացնել որ բեմադրութիւնը հեռու է դրութեան մէջ դրսեւորուած ուղղութիւնից եւ անմիջապէս Նիւ-Եորք էր անցել:

Արտադրիչներն ու բեմադիրը դրութիւնն իրապաշտ մօտեցմամբ էին մեկնաբանել:

Ընդամէնը մի քանի օրուայ ընթացքում, Սարոյեանը, յաջողել էր համոզել պատասխանատուներին եւ հիմնովին փոխել էր մի քանի երեւոյթներ: Փոխուել էր բեմայարդարումը. ներմուծուել էին պարային երեւոյթ ունեցող մարմնային չարժումներ եւ բեմ էին հանուել թատերական անցեալ չունեցող մի քանի անհատներ: Սա Սարոյեանի որեէ մի խաղի առաջին բեմադրութիւնն էր ուր մասամբ չօշափուում էր նաեւ նրա հետապնդած թատերական խաղը:

Միեւնոյն տարուայ ընթացքում բեմ հանուած Իմ սիրտը լեռներում է խաղը, հակառակ իր ստեղծած տպաւորութեան, բեմադրական ոճի տեսակէտից չէր յաջողել լուծել հեղինակի առաջադրած թատերական հարցերը:

Սէրն անոյշ հին երգ է առաջին խաղն էր, որ սկզբից մինչ վերջ Սարոյեանն անձամբ ղեկավարեց: Նա արտադրիչներին համոզեց, որ համբաւաւոր դերակատարների վողքին՝ խաղի բերեն նաեւ թատերական անցեալ չունեցող Նիւ-Եորքի փողոցներում չրջող մի քանի անհատների: Պարզապէս նրանց ներկայութիւնը, անսպասելի ձայն ու չարժումը հեղինակն իր խաղի համար ճիշդ էր նկատել: Նչուած խաղի երկրորդ արարում, Time Magazine-ի բովանդակութիւնը կցուած հիմնարկում աշխատողների ամբողջական անուանացանկին, խմբագրական կազմին ու հասցէին, խաղի գործող անձերից մէկի բեմական խօսքի բովանդակութիւնն էր կազմում:

Իմ դպրոցը մի բանի հոգի, որ սիրում են խաղալ գտնել եւ նրանց խաղալու համար մի բան տալ ու ասել էր, թէ ինչպէս է կարող իրենց խաղն տպաւորիչ լինել: Հաւատացած եմ, որ խաղի ամէն մի վայրկեանը պէտք է ուղղակի, պարզ եւ զգաղեցնող լինի: Գտնուած որեւէ այլ բան լրացուցիչ է եւ մեզ գտանք այն (22):

● ՀՐԱՇԱԼԻ ՄԱՐԴԻԿ

Հրաշալի մարդիկ խաղի բեմադրութիւնը ճշմարիտ անկիւնաքար եղաւ Ուիլիամի խաղերի իրագործման համար: Սարոյեանը դրչի ճամբով չհաց իր դրամը՝ բեմադրութեան համար ծախսելով, բախտախաղի դուրս եկաւ:

Խաղն արտադրուեց իմ միջոցով, իմ անձնական դրամագլխով եւ բեմադրութեամբ: Կարծում եմ ինձ համար այս միակ ձեւն է թատրոնի մէջ աշխատելու համար, ենթադրում եմ, որ թատրոնի մէջ աշխատելու համար, այս հաւանաբար միակ ճամբան է նաեւ ուրիշ թատերագիրների պարագային (23):

Սարոյեանը պարզապէս պրոտուէյեան թատերական աշխարհի եւ չուկայի դէմ պայքարի էր դուրս եկել: Խաղն բեմ հանելու համար նա բախտախաղի էր դրել 11·000 տոլար:

Բեմադրութեան բացումից առաջ Նիւ-Եորքի Herald Tribune (Մունեհիկի բեմ) օրաթերթում ծանուցւում է.

Փնտուում են՝ -- 750 անհատներ, որոնք երբեք Պրոտուէյում բեմադրուած խաղ չեն տեսել, որպէսզի Զորեքշաբթի Ապրիլ 16-ի երեկոյեան, Լիսիում թատրոնում Հրաշալի Մարդիկ-ի փորձի ժամանակ իմ հիւրը լինեն եւ ինձ օգնեն ապագայ վճռորոշ հանդիսատեսի համար խաղն կարգաւորել: Դիմէք միայն ներկայանալով, ներփակելով հասցէագրուած ու ճամբեմ, որ իմանան՝ բոլոր գոյականները պէտք է միայն հականի տեսիլքն ունենան: Բուրգը միլիոնաւոր կեանքերի կորուստը լինելու փոխարէն պիտի բոլորի կեանքի բանաստեղծութիւնը լինի (25):

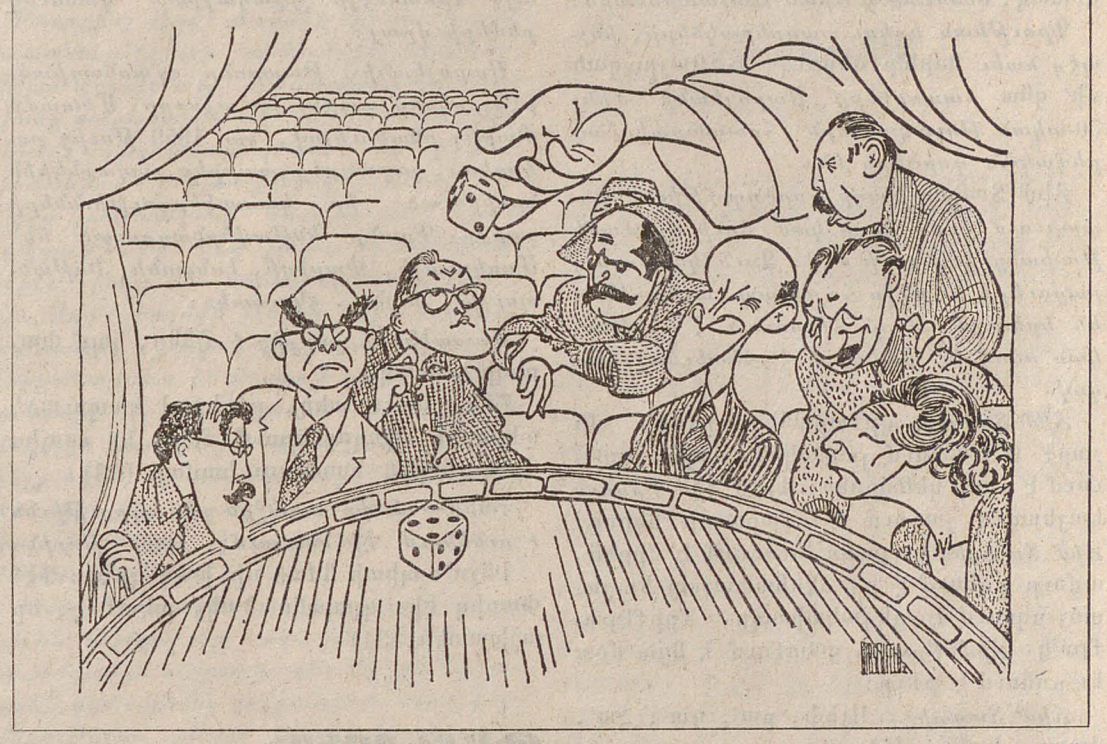
120 հատարումից յետոյ, Սարոյեանը դադարեցնում է Հրաշալի մարդիկ-ի բեմադրութիւնը: Պարզապէս նրա ծախսած դրամերը գոյացել էր եւ Պրոտուէյի չուկայում Ուիլիամը մտադիր չէր խաղն չահագործել:

Այս խաղը բեմ հանելը թատրոնում իմ ապրած ամենաերջանիկ փորձառութիւնն էր (26):

● ԳԵՂ ՀԵՏ ԵՄ ԽՕՍՈՒՄ

Շող-շողուն Հատորում տեղ գտած Գեղ հետ եմ խօսում - մի երազ փոքրիկ խաղը, Սարոյեանը բեմադրեց կցուած՝ Բեմից հեծած Առաւօտ-Լուսոյ-ին:

Հակառակ մի չարք թատերական արժանիքների, այդ խաղերը ձախողեցին նիւթապէս: Քննադատները միաձայն այն կարծիքին էին, որ Սարոյեանի դրութիւն-

Ծաղրանկար՝ Ալ Հիւշֆիլտի (New-York Times, 1962, Սեպտեմբեր 9)
Ուիլիըմ Սարոյեանի աջ կողմում՝ Ս. Ճ. Փերելման, Ս. Ն. Բեհրման,
Սիտնի Քինկգլի, ձախ կողմում՝ Գարսոն Կանին, Հաուըրտ Լինտզէյ,
Ռասըլ Քրաուզ, Լիլիան Հելման:

ները թատրոնում իրականանալու համար, մասնագէտ բեմադիրի կարիք ունեն: Ներանց միեւնոյն ժամանակ դիւր չէր գալիս հեղինակի «ծայրայեղ լաւատեսութիւն»ը:

Իմ գրութիւնը չնայած իր պարզութեամբ մատչելի ու հաճելի է երեխաներին, բազմաթիւ խոհեմ մարդիկ ձեւացնում են, որ դրանք անիմաստ են (27):

Պրոտուէյի չուկայում ձախողած վերջին բեմադրութիւնների նիւթական կորուստից յետոյ, Սարոյեանը ստիպուեց հրաժարուել սեփական ուժերով խաղերն բեմ հանելուց:

Կորիր ծերուկ-ը *Սարոյեանը դրել էր Հոլիվուտում ապրած եւ Լուի Բ. Մէյեր-ի հետ ունեցած իր հակադրութեան մասին: Խաղը Պրոտուէյում բեմադրուեց փորձառու բեմադրիչի կողմից: Առաջին եւ վերջին անգամ լինելով, հեղինակը սկզբից մինչ վերջ ներկայ գտնուեց խաղի բացման պիչեր եւ դիտեց բեմադրութիւնը: Հանդիսատեսի վերաբերմունքից ոգեւորուած, արտադրիչները համոզուած էին, որ խաղը յաջողելու է:*

Երկրորդ արարի վերջում բոլոր նրանք որ առընչութիւն ունէին խաղի հետ համոզուած էին, որ այն ոչ միայն կը յաջողի շուկայում այլ՝ կը շահի նաեւ բոլոր մրցանակները: Ես ասացի ձախողելու է: Ձախողեց: Հանդիսատեսի վերաբերմունքը նրանք ճիշդ չէին ըմբռնել: Դա պատահեց 1943 թուի աշնանը (28):

Քիչ անց, 1944 թուի Փետրուարին, Սարոյեանն իրրեւ զինուոր ուղարկուեց Եւրոպա՝ պատերազմի ճակատ:

Ճակատագրական օրերում էր, որ տեղի ունեցաւ արդէն նչուած Շոյի հետ հանդիպումը.

Հա՞յ: Բայց միթէ Թուրքերը չսպանեցի՞ն բոլոր Հայերին (8):

Սարոյեանը մի մեծ կողովով Շոյի համար զանազան մրգեր էր տարել: Պատերազմի օրերին նման մի «ժեռնարկ» Անգլիայում իրականացնելու համար մեծ գումար պիտի վճարուէր: Սարոյեանը վճարել էր այն:

«Պրն Շօ, կարծում եմ հաճելի է տես-

●▶

---

signalé David Le Breton (*La chair à vif*, Paris, Maitailié, 1993, p. 80). Les planches des traités d'anatomie auxquels l'exposition se réfère, sont empreintes de théâtralité ou de dramatisme, comme chez Charles Estienne ou Juan Valverde. Les dessins anatomiques de Leonard de Vinci occupent la première place, sans que soient pour autant oubliés Michel-Ange ou Rubens. Et chez Leonard comme chez Vésale, il importait de montrer les desseins de la nature. L'homme de Vésale habite un paysage dont le sens est lié à celui de l"état du corps. Au corps vivant s'associe l'architecture humaine, révélant ainsi l'esprit humaniste du médecin belge. Les planches revêtent encore une fonction éthique, elles exhibent la vanité des choses terrestres. Aussi les squelettes se dressent-ils dans leur mélancolie ironique pour nous renvoyer l'image dernière de notre Fabrique. Et c'est dans la tradition des Vanités que plus tard, à la fin du XVIIIe, renouant avec le macabre qu'il mènera à son comble, Honoré Fragonard crée ses sublimes anatomies naturelles, dans la plus pure terribilita, laissant à l'école vétérinaire d'Alfort, une véritable incarnation de l'Apocalypse. Aux mises en scène anatomiques, l'exposition de Bruxelles aura préféré (sans doute pour une question d'espace et de cohérence pédagogique) une petite pièce didactique de l'étrange savant, l'anatomie naturelle d'un enfant.

L'illustration ouvrant le *De Humani Corporis Fabrica* et incluant le seul portrait du «divin» Vésale, circule maintenant sous forme de timbre lancé par la Poste pour commémorer l"anniversaire et confirmer semble-t-il, cette idée de Walter Benjamin, selon laquelle les timbres sont de petits tableaux mobiles...

■

●▸

ընէ՛ք, որ երիտասարդ ամերիկացի զինուորը ձեզ համար ինչ է բերել»: /···/

«Նա ամերիկացի երիտասարդ զինուոր չէ: Նա աշխարհի վերջին Հայն է, եւ դեռ աւելին՝ խաղեր է գրում: Ինչո՞ւ ինձ բերիր այս քոլոր կերը: Ինչո՞ւ են Ամերիկացիները կարծում, որ ես սոված եմ: Ես այն կը տամ հարեւաններին» (8):

Շօն սպասուհու ներկայութեամբ, խոհամանկօրէն ու սրամտօրէն «սոված Հայեր» ամերիկեան արտայայտութիւնն էր խաղի բոնել եւ դեռ աւելին՝ անձամբ արարում էր Սարոյեանի Իմ սիրտը լեռներում է խաղը՝ զամբիւղն հարեւաններին փոխանցելով:

Անգլիայում կայացած այս միջադէպը մի կոկիկ Սարոյեան՝ Շօ, Շօ՝ Սարոյեան «բեմադրութիւն» էր:

ԺԽՏԱԿԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ

Ձիմ Տաւնտի *խաղն, երկրորդ տարբերակում մակագրուած՝ Գէր մարդը սովի ժամանակ, ձօնուած է Ադամ Խաչատրեանին:*

Գրութեան երկու տարբերակները, ինչպէս նաեւ Կարի՛ր ծերուկ եւ Զայրացած մի՛ գնա հատորները, Սարոյեանի մինչ 50-ական թուականներն հրատարակուած բեմական գործերն են:

Ձիմ Տաւնտի *խաղի գործողութիւնը կատարւում է մի ճոպի կամ ճոպի մի մասի թափանցիկ կեղեւի մէջ: Ձուն կոտրուել, բացուել է եւ մէջը հոյակապ աւերակներ են երեւում: Խաղն հիւսուած է զերիրականն ոճով եւ փակւում է հետեւեալ խաղով.*

Ձիմ Տանտին գրքարանից գրքերի մի շարք է թափում յատակին, ապա գրաւում է բեմի կեդրոնը: Այժմ *Ձիմ Քրոուն* հայեացքն յառում է բարձրի ներքը: *Ձիմ Տանտին* կայտառ ուղղում է իրեն, ամուր բռնում է իր ձեռնափայտը եւ յետոյ սկսում է գնդակախաղը. *էրիէթթիֆլա՛կ. Ձիմ Քրոուն* ցատռում է նրա մօտ եւ բռնում է թելը:

Ձիմ Տանտի – Ալիփ, բա՛, դա՛: Հա՛, վառ՛ւ, եա՛: (*Միասին չատ առոյգ եւ վայելուչ քայլերով*) Ռի՛գ, չե՛կ, չի՛կ ու մենք գացինք: Թրա՛, լա՛, լալա՛, լալա՛:

Եկեղեցու զանգերը հնչում, վարագոյրն չատ արագ իջնում է (29):

Կորիր ծերուկ-ի *կատարեալ անյաջողութիւնից յետոյ, մի ամբողջ երկու եօթամեակ, Սարոյեանն իր խաղերը կատարելապէս մերժում է Պրոտուէյի բեմերին: Այդ ու յետ զրուքիւններն սկսում են միայն բեմադրուել ԱՄՆ-ի տարբեր նահանգներում եւ որոշ միջազգային ոչ շահաբեր՝ սիրողական կամ համալսարանական շրջանակներում:*

40-ական թուերին հրատարակուած վերջին հատորն ունի երեք խաղ՝ Զայրացած մի՛ գնա, Սամ էկոյի տունը եւ Համեստ ծնունդ ու երջանիկ թաղում: *Հեղինակն այս հատորը նուիրել է որդուն՝ Ադամին:*

... Պէտք է ընշեմ, որ ինչ որ գրում եմ, ինչ որ երբեւէ գրել եմ այլաբանական է: Սա անխուսափելի է եղել: Մարդ այնպէս ինչպէս ընտրութիւն չունի գլխին սեւ մազեր բուսնելիս, այնպէս էլ ընտրութիւն չունի այլաբանութիւն գրելիս: Հայաստանի, Քիւրտիստանի, Վրաստանի, Պարսկաստանի, Սուրիայի, Արաբիայի, Տաճիկստանի եւ Իսրայէլի պատմութիւնները բոլորն էլ այլաբանական են... (30):

Ադամին նուիրուած հատորում, առաջին խաղը տեղի է ունենում հիւանդանոցում. երկրորդը Գալիֆորնիայի մի փոքրիկ քաղաքում ուր մի ամբողջական տուն - չինք չարունակականաբար շրջում է քաղաքում եւ տարբեր վայրերում կանգառներ է ունենում. երրորդն իրը նիւթ չօչափում է անուտիապաչտութիւնը. ապարտւում է «Հունգարական ճաչարանում» ուր լսում ենք.

Օգոստոս ... (*նստում է*) Ինձ դուրս քեր այս գերեզմանից (*փալը ցատքում եւ օգնում է նրան դաղաղից դուրս գալ եւ ոտքի կանգնել*) Դէ՛ նուագէ՛ք, նուագէ՛ք: Թաղումն ապարտւեց: Երջանիկ թաղում էր: Մանուկն ծնուել է: Համեստ ծնունդ էր: Դէ՛, նուագէ՛ք, պարէ՛ք ու երգէ՛ք (31):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

Քարանձաւի բնակիչներ-ի *բեմադրութիւնից մէկ տարի յետոյ, Լոնտոնում դիտուած ձոն Լիթլվուտի Թատերական Աշխատանոց-ի կողմից բեմադրուած Լանտացի գրող՝ Բրանտըն Բէհընի պատանդը, իրը աշխատանք տպաւորում է Սարոյեանին:* 1960 *թուի Փետրուարին, նա մի նամակ է ուղղում Լիթլվուտին ուր նշում է իր տպաւորութիւնները: Արդիւնքն լինում է այն, որ Թատերական Աշխատանոց-ի ղեկավարութիւնն առիթն օգտագործելով նրան հրաւիրում է աշխատանքի: Նախ առաջարկւում է իրագործել Սարոյեանի չբեմադրուած խաղերից մէկը: Սկսելով Ձիմ Տաւնտի-ից վերջապէս որոշւում է, որ Սարոյեանն «յանպատրաստից» խմբի հետ մի նոր բեմադրութիւն արարի: Արդիւնքն* ԱՄՆ, բոլորից վեր ցատռողը կամ՝ Լոնտոնի կատակը երգախառն խաղն է:

Պայմանագրի համար Ուիլիըմ Սարոյեանն առաջարկում է՝

Ոչ մի նիւթական ակնկալութիւն չունեմ: Կը ստանամ հեղինակային իրաւունքըս, բայց դա չպիտի բաւարարի Savoy Hotel-ում բնակուելուս ծախքը: Սակայն ես միշտ միմիայն թատրոն եւ մի շարք մարդիկ եմ փնտռել (35):

Լոնտոնում Թատերական Աշխատանոց-ի ղծով բեմադրուած ԱՄՆ-ը *Սարոյեանի Թատրոնի դրսեւորման եւ զարգացման տեսակէտից կարեւոր հանգրուան պիտի համարել:*

Նա ստացաւ այն ինչ որ փնտռում էր եւ երբ փորձերն սկսուեցին, դրանիք նոյնիսկ Թատերական Աշխատանոցի դերակատարներին համար յայտնութիւն էին: Գրութեան վրայ յանպատրաստից փորձեր կատարելուն նրանիք վարժ էին, բայց այժմ գործի էին դրուել հեղինակի հետ գրութիւնն աստիճանաբար ի մի բերելու: Նա վիճակը գծում, առաջարկում էր դրած համապատասխան հնարաւոր փոխասացութիւններն, իմքն իրեն շշնջում էր եւ դրանիք տալիս էր կատարողներին նրանց կարծիքն լսելու համար ու նրանիք ազատ էին անձնական առաջարկներ անելու: Savoy Hotel մտնելիս Սարոյեանը ստացել էր Լոնտոնի Ստորերկրեայ գնացք-ի *քարտէզը եւ որոշեց որ դա բեմայարմարման համար լաւ յետապատկեր է կարող դառնալ (36):*

ՍՍՄ ···ը *իր վերջին ձեւակերպմամբ բեմ է հանւում 1960 թուի Ապրիլի 6-ից Լոնտոնի արեւելքում գտնուող Theatre Royal, Stratford East կոչուող չէնքում եւ խաղացւում է երեք եւ կէս չաբաթ:*

Լոնտոնի մամուլն իր թատերական նկատմամբ բացասական է արտայայտում: Սարոյեանն Ապրիլ 10-ին մի բաց նամակ է ուղղում տասնեւհինգ թատերական քննադատների:

. . .

Ես յայտնում եմ ՍՍՄ-ը լաւ խաղ է: Ցաւում եմ, որ դուք հակառակն էք յայտնում: Վստահ մեզնից մէկն ու մէկը սխալւում է: Խմանալով, որ ես խայտառակ կերպով շատ բիչ բան գիտեմ, դրժուարանում եմ հաւատալ, որ դա ես եմ (37):

Սարոյեանը ՍՍՄ ···ը *հրատարակում է 1961 թուին նրան կցելով խաղի համար իր յօրինած երգերն ու երաժշտութիւնն եւ այն չնորհակալութեամբ նուիրում է՝* ···բոլոր նրանց որոնիք կցուած են Թագաւորական Թատրոնին (38):

Հակառակ մամուլի քննադատութեան Թատերական Աշխատանոց-ի այս բեմական գործը, արդի Թատրոնի պատմութեան մէջ, նման ոճով ստեղծուած խաղերից ու բեմադրութիւններից առաջինը պիտի համարել: Սարոյեանի ազդեցութիւնը խմբի ապագայ զարգացման գործում նշանակալից եղաւ: 1963 *թուին նոյն խումբը, ձոն Լիթլվուտի ղեկավարութեամբ ձեռնարկեց միեւնոյն ոճով եւ մօտեցմամբ մի խաղ արարել: Խաղի համար օգտագործուեցին Ա. համաշխարհային պատերազմի ժամանակ արտայայտուած եւ լայն ժողովրդականութիւն գտած «խօսքն ու երգը»: Բեմադրութիւնը կոչուեց՝ Oh What A Lovely War (39) ··· Հրաշալի Պատերազմ···ը* 1964 *թուի Հոկտեմբերին փոխադրուեց Պրոտուէյ եւ բեմի վրայ մնաց մի ամբողջ երեք ամիս:*

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԵՔ ԵՕԹԱՄԵԱԿԸ

Ուիլիըմ Սարոյեանի կեանքի վերջին երեք եօթամեակում, նրա հեղինակած խաղերի բեմադրութիւնները միջազգային թատերական թեմերում, մնացին սահմանափակ: Սակայն խաղերն ամենուր չըդադարեցին արարուել սիրողական, դպրոցական եւ համալսարանական շրջանակներում: Նոյնն էր պարագան նոր խաղերի հրատարակութիւնների պարագային: Յաճախ գանազան պարբերականներում եւ թատերական հաւաքածոների մէջ լոյս տեսած այս խաղերը, աննկատ մնացին Սարոյեանի բեմական գործերի ցուցակն կազմողներից:

Փոքրիկ «գրպանի գիրք» Քո կեանքի ժամանակը՝ (*կազմուած Սարոյեանի 5 հին հրատարակուած խաղերից*) *կցուած 15 էջից բաղկացած մի նոր յառաջաբանի, աւարտւում է այս Վերջին խօսք-ով:*

Բայց վերջապէս ո՞վ է խաղեր կարդում: Ո՞վ է *կարող*: Ես անպայմանն կ'ուզեմ իմանալ թէ ո՞վ է կարդացել սրանիք: եւ ինչո՞ւ:

Սան - Ֆրանսիսքօ
1967 Յունուար 31 (40)

1975 *թուի Յուլիսին Սարոյեանը կրկին Նիւ-Եորքում էր գտնւում Արեւի Վաբայի Պրոտուէյից դուրս (Off Broadway) թատրոնի՝ Մարդկային ցեղի վերածնունդի տօնախմբութիւն ծրագրի առիթ: Այդ օրերին նա Նիւ-Եորքի ժամանակներ-ի թղթակցին յայտնեց, որ տուրքից ազատուելու համար փարիզ է բնակւում. միշտ զբաղուած է հինգ տարբեր գրութիւնների վրայ աշխատելով ու նախկին տարիների ընթացքում, թախտախաղի մէջ կորցրել է 2·000·000 տոլար:*

Երբ 1981 *թուի 18 Մայիսին՝ Բազմամեանների Մատակարարութեան Հիւանդանոցում, 72 տարեկան հասակում վախճանուեց Ուիլիըմ Սարոյեանը, նրա մինչ այժմ ինձ ծանօթ բեմի, պատառի, պարի, երաժշտութեան, ռատիոյի եւ հեռատեսութեան համար գրուած 118 մեծածաւալ ու փոքրածաւալ խաղերի վերնագրերից հրատարակուել էին ընդամէնը 49 խաղ:*

Սարոյեանի խաղերի ամերիկեան վերջին հրատարակութիւնը վերնագրուած է 1974 թուի փարիզի ամրան երկու կարճ խաղեր: Հատորը պարունակում է Մարդասպանութիւններ ու Ձիմ, Սամ եւ Անիա դրուքիւնները:

Մինչ Սարոյեանի վախճանը տպագրուած խաղերի մէջ, կատարեալ բացառութիւն է խաղողի այգին, որն հրատարակուել է միայն հայերէն թարգմանուած տարբերակով: Սարոյեանի խաղը նուիրուել է «Սունդուկեան Թատրոնին»: Այն առաջին անգամ բեմադրուել է 1971 թուին Երեւանում, նշուած չէնքում, ղեկավարութեամբ Հենրիկ Մալեանի: Բեմադրութեամբ կատարել է վարդան Աճէմեանը իսկ երաժշտութիւնը յօրինել են Ալան Յովհաննէսեան ու Ռոպէրթ Մերճանեան: Խաղի մէկ դործող անձերից մէկը՝ Գրիգոր Թորգոմեանը խօսում է այսպէս.

Ինչպէս որ ռրեւէ կերպ Գրէկ անունը Նորվեկիայում դարձաւ Գրիկ, եւ ես ինքն էլ դարձաւ նորվեկիացի երգահան, այդպէս էլ մենք դարձանք Ամերիկացի:

1981 *թուի Յունիս 5-ին Նիւ-Եորքի ժամանակներ-ը յայտնում էր, որ հեղինակն իր մէկ միլիոն երեքհարիւր հազար տոլար արժողութեամբ ունեցուածքը եւ դրուքիւնների հեղինակային իրաւունքները, կտակով թողել է William Saroyan Foundation-ին:*

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
1993 Դեկտ· 7 – 1994 Փետր· 16

Ծանօթագրութիւն

(1) W. Saroyan, Places Where I've Done Time (1972), էջ 70-80·
(2) W. S., Razzle-Dazzle (Subway Circus) (1945), էջ 235.
(3) Places Where..., էջ 42.
(4) Razzle-Da. (Hello Out There), էջ 20.
(5) New-York Public Library (B.R.M.T. հաւաքածոյ):
(6) W. S., The Time Of Your Life & Other Plays (1942), էջ 18. (My Heart Is In The Highlands).
(7) Նոյնը, էջ 13:
(8) W. S., Sons Come and Go, Mothers Hang In Forever ,1976), էջ 159.
(9) W. S., An Armenian Trilogy («Haratch») (1979), էջ 178.
(10) Razzle-Da., էջ 10.
(11) The Time Of..., էջ 5.
(12) Բառախաղ՝ անգլերէն եւ անգլիական իմաստների միջեւ:
(13) Razzle-Da., էջ 5.
(14) Curtain-raiser.
(15) Devil's Disciple.
(16) Razzle-Da., էջ 262.
(17) The Time Of..., էջ 12.
(18) Բառախաղ՝ հայերէն եւ հայկական իմաստների միջեւ:
(19) Razzle-Da. (Opera, Opera), էջ 100-101.
(20) Անշարժութիւնն եւս այս դէպքում բեմի վրայ ինքնին շարժման մէկ տարբերակը պէտք է համարել, քանի որ իր հաղորդակցութեամբ բացայայտում է տարածքի մէջ գոյութիւն ունեցող միւս շարժումները՝ մարմնի, մտքի, զգացումի, ձայնի եւայլն:
(21) Razzle-Da. (Opera, Opera), էջ 108.
(22) The Time Of Your Life & Other Plays with a new Introduction (1967), էջ 7.
(23) W. S., The Beautiful People & Other Plays (1943), էջ 9-10.
(24) Herald Tribune, April, 1941.
(25) The Beautiful..., էջ 49, 50, 51.
(26) Նոյնը, էջ 10:
(27) Նոյնը (Across the Board on To-morrow Morning), էջ 109.
(28) W. S., Opening Nights I Have Known / *Cue*, Oct. 19, 1957).
(29) W. S., Jim Dandy (1948), էջ 130.
(30) W. S., Don't Go Away Mad & Two Other Plays /Sam Ego's House/ (1951), էջ 127.
(31) Նոյնը (A Decent Birth, A Happy Funeral), էջ 276.
(32) W. S., The Cave Dwellers (1958), էջ 9.
(33) W. S., Chance Meetings (1978), էջ 17.
(34) W. S., Obitueries (1979), էջ 227.
(35)) Howard Goornay, The Theatre Workshop Story (1981), էջ 119.
(36) Նոյնը, էջ 119:
(37) W. S., SAM, The Highest Jumper Of THEM ALL (1961), էջ 14.
(38) Նոյնը, էջ 5:
(39) Օ'h, ինչ հրաշալի պատերազմ է:
(40) The Time Of..., w. a. n. I. (1967), էջ 295.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: Nº 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 8
MARDI
8 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5.00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.278 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.278

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂ

Մարտ 4-ին, դեռ Ղարաբաղ կը գտնուէր Մինսկի խումբի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ նոր նախագահը՝ Եան Կլիսոն։ Ղարաբաղի Ազգային նախարարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչ՝ Եուրի Զաքարեան յայտարարած է որ պղրեզնական բանակի յարձակումը, ձիզ այդ պահուն, կը միտի ճնշում բանեցնել միջազգային հաւաքականութեան վրայ, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ ադրպէյճանական զօրծողութիւններու սրումին պատասխանատուն Ղարաբաղն է։

Պատուիրակութիւնը ընդունած են Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, Կարէն Բարսեղեան եւ Արկադի Ղուկասեան։ Յօակցութեանց ընթացքին քննարկուած են ՍԻ-ԷՍ-ՍԻ-Ը-ի նոր առաջարկները քաղաքական լուծումի մը համար։

*
**

Լ. Ղարաբաղի պատերազմը կրնայ դադրիլ, եթէ կողմերը փոխադարձ վստահութեամբ հրադադար հաստատեն եւ զօրքերը քաշեն նախապէս համաձայնուած դիրքերը, յայտարարած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան փոխ-նախարար՝ Կոնդարեւ, Երեւան եւ Բաքու ժամ գնելէ ետք, Մոսկուա վերադարձին։

ՆՈՐ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐ ԷԼԶԻՊԷՅԻ ՎՐԱՑ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲԱԿՈՒԻ ՄԷՋ

Ադրբէջանի նախկին նախագահ Ապուլֆազ Էլչիպէյի կողմնակիցները կ'ըսեն թէ անոր բնակարանը Նախիջեւանի մէջ անցեալ Ուրբաթ շրջապատուեցաւ «կառավարական ուժերու կողմէ»։ Ծանօթ է որ Բաքուէն փախչելէն ետք, Էլչիպէյ ապաստանած էր Քելէքիի մէջ, Նախիջեւան։ Նախկին նախագահի բանբեր Ալի Քրիմոֆ ըսած է նաեւ թէ Բաքուի եւ այլ քաղաքներու մէջ, կառավարութիւնը վերցուկած է ձերբակալել Էլչիպէյի հոսանքին պատկանող անձեր, այն ամբաստանութեամբ որ ասոնք կը պատրաստուէին վարչակարգը տապալել։

Միւս կողմէ, Բաքուի մէջ Ուրբաթ օրը սկսած է դասը չորս Ազերիներու եւ Թուրք քաղաքացիի մը, որոնք անցամ են Էլչիպէյի կուսակցութեան եւ ամբաստանուած Ալիեւի դէմ մահափորձով։

*
**

Մարտ 5-ին, տասնեակ մը ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են Բաքու Ժողովրդական Ճակատի չէնքին մէջ։ Կը մեղադրուին որ տապալել ուզած են Ալիեւը։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը հակառակորդին դաշտին վրայ 0-ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Նիմէն։ Դատաւորման գլուխն անցած է կրկին Նիս 40 կէտով եւ Ռէնն ու Պասթիա կը հետեւին 29 կէտերով։ Վալանս 19-րդ է 27 կէտով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԼԻՆԱ ՄԵՐՔՈՒՐԻ՝ Յունաստանի Մշակոյթի նախարարը, աւելի ծանօթ թէեւ որպէս դերասանուհի եւ երգչուհի, մեռաւ Նիւ-Եորքի Մէմորիըլ հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր առաջ օր առաջ, կրկին զօրծողութեան ենթարկելու համար թոքէն։ Խորհրդանիշն էր, ոգին Յունաստանի։ Կը սիրէր կրկնել՝ «Յոյն ծնած եմ, Յոյն կը մեռնիմ»։ Խորհրդանիշն էր նաեւ որոշ ձախի մը, մինչ հաւատարիմ մնացած էր փաստօք կուսակցութեան, հեռացած Յունաստանի գնդապետներու վարչակարգի առեն, ապա՝ վերադարձած Փափանդրէուի օրով։ Դիւրին քառասուն մը կայ այսօր, որմէ ոչ ոք խուսափեցաւ, քանի Մելինա Մեռքուրի կերակրի օր մեռաւ (Մարտ 6), ինք որ դարձուցած էր եւ այնքան յաջողութիւն ալ գտած՝ «Երբե՛ք կիրակին» ֆիլմով։ Ծնած էր 1923-ին (ինք կը խոստովանէր՝ 1925 մին) եւ ամբողջ կեանքը սիրահարած կը մնար Յունաստանի ինչպէս կը սիրէր ըսել։ Բուռն խառնուածքի տէր, «Փիրէոսի Փասիոնարիան» ուժգնօրէն կը պաշտպանէր հելլէնականութիւնը եւ անոր ճառագայթումը աշխարհի մէջ։ Եթէ ղինքը մեղադրէին աղգայնամոլութեան համար, կը պատասխանէր. -- «Թող Եւրոպա չմոռնայ որ ամէն ինչ մեղի կը պարտի, մինչեւ իսկ իր անունը եւ կրնայինք իրեն պարտադրել որ փոխէ կամ ռօյալթի վճարէ»։ Մելինա Մեռքուրի ժիւլ Տասէնի հանդիպած էր 1955-ին եւ ամուսնացած։ Ութ տարի առաջ առաջին դործողութեան մը ենթարկուած էր թոքէն, իսկ երկրի հետեւանքով (ծանօթ ծխամոլ էր), յետագային ողնայարի դործողութեան մըն ալ ենթարկուած էր, բայց, այս երբորդը ճակատագրական պիտի ըլլար։ Յունաստանի ազգ. փառաչուք յուղարկաւորութեան մը, Հինդշաբթի օր։

Թել-Ավիվի մէջ, աննախընթաց ցոյց մը տեղի ունեցած է Մարտ 5-ին, երբ իսրայէլացիները - քանի մը տասնեակ հազար - փողոց իջած են բողոքելու համար Հեպրոնի ջարդին դէմ։ Զօր. Տայեանի աղջիկն ալ թափօրին դլուխը, ուրիշներու հետ կը պահանջէ Հեպրոն հաստատուած հոդատէրերու մեկնումը։ Ձայնադող Նախարարաց Խորհուրդն ալ, մեծամասնութեամբ նման որոշումի մը կողմնակից է, մինչ Ռապին միշտ դէմ եղած է (450 Իսրայէլացի տեղաւորուած են Հեպրոն)։

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԼԻՆԹՐՆԻ ԵՒ ԻՐ ԿՆՈՋ դէմ հին տետրակները քքքուած են եւ հրապարակ հանուած է կալուծային ներդրումներու հարց մը, երբ զոյգը Արքանաս էր 80-ական թուականներուն։ Սպիտակ Տան իրաւապիտական խորհրդատուին հրաժարումն ալ աւելի լուս լեցուց կրակին վրայ։ «Ուայթուաթըր» հարցը քննութեան տակ է։ Հողի մը գնումը --Ուայթուաթըր կոչուած վայրը-- Գրլինթընի եւ ուրիշ գոյդի մը կողմէ ձախող վախճան մը ունեցած է։ Եւ հարկ է ճշդել որ այն առեն, պիտակցարար կամ ոչ, Գլինթընները նպաստաւորուա՞ծ են ապօրինի փոխանցումներէ անանկացած դրամատուներէն, կալուածային ձեռնարկին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ յարաբերութիւնները չատ լարուած են։ Մոսկուա որոշած է հապիւ բաց ձգել կապի ծորակը դէպի Ուկրանիա որ մէկ միլիառ տոլար պարտք ունի։ Կազպրոմ 50 միլիոն խորանարդ մեթրի կ'իջեցնէ օրական հայթայթումը, 200 միլիոնի տեղ։ Ուկրանիա չի պիտեր ինչպէ՞ս վճարել, ինք ալ կը սպառնայ հիւլէական զէնքերը չյանձնել...

ԹԷՆԿԻԶ ԱԲՈՒԼԱԾԷ, վրացի բեմադիրը մեռած է առջի օր, 70 տարեկանին։ Ֆաննի Վառատօնին ներկայացուած իր ֆիլմը՝ «Զղջումը» մեծ տպաւորութիւն գործած էր եւ արժանացած դատակազմին մրցանակին։

«ԼԸ ՄՈՆԴ»ի անօրէն - վարիչ ընտրուեցաւ Ժան - Մարի Քոլոմպանի, լայն մեծամասնութեամբ։ Ախոյէն անդամն է որ լրագրող մը կը ստանձնէ մատակարարութիւնը թերթին, որ անցեալ տարի 40 միլիոն Ֆր.-ի բաց մը ունեցած է։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲՈՒՌՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԴԷՄ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը քիւրտ երեսփոխաններէն եօք անձեռնմխելիութիւնը ջնջած է ութ այլ երեսփոխաններու եւս որոնք ամբաստանուած են չարաշահումներու, զեղծարարութեան, ապօրինութիւններու յանցանքներով։ Անոնց մեծ մասը կը պատկանի «Ծաղրու եօլ» կուսակցութեան։ Իսկ քիւրտ երեսփոխաններէն հինդը որ Զորեքշաբթի զիշերած էին Ազգ. Ժողովի չէնքին մէջ, որպէսզի խուսափին ապահովութեան ուժերէն, ձերբակալուած են Ուրբաթ առաւօտ։ Ջերանոցի ընկերվարական երեսփոխան Սեկուչէն Ռուայալի ներկայութիւնը արդելք եղած էր ոստիկաններու, Ազգային Ժողովի չէնք մուտքին, սակայն ձերբակալութիւնները կատարուած են անոր մեկնումէն ետք։

Թուրք հանրային կարծիքը այս առիթով բուռն կերպով կը հակազդէ Ֆրանսայի նախագահին ու յատկապէս Տիկին Միթերանի դէմ։ Անոնց ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը քիւրտ երեսփոխաններուն, մեծ զայրոյթ պատճառած է ու Ս. Ռուսական ներկայութիւնը միջամտութիւն կը նկատուի Թուրքիոյ ներքին գործերուն։

Թրքական մամուլը կ'արձագանդէ բողոքի բազմաթիւ արտայայտութիւններու որոնք ուղղուած են Տիկին Միթերանի որուն կը յանձնարարուի ամէն բանէ առաջ Ֆրանսայի հարցերով զբաղիլ, եւայլն։ Կ'բսուի օրինակ, թէ «Տիկինը արդէն հասկըցած պէտք է ըլլար թէ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն միջամտելը ըլլալու չափ մեծ չէ իմ»։

Աւոր քով երկրին Ազգային նախարարութիւնը վաս չյայտնած է որ քիւրտ երեսփոխաններու հարցը պիտի տանուէրէ Եւրոպայի հետ յարաբերութիւններու ոտրտրը ու տկարացնէ ՓՔՔ-ի դէմ ներկայի դիւրգորոշումը։ Նոյնիսկ կասկած կը յայտնուի Ա. Ժիւպէի Անգարա այցելութեան մասին։ Թուրքիա մտահոդ է Եւրոպայի Խորհրդարանին յառաջիկայ չորեքշաբթուան նստաշրջանէն ուր հաւանական է որ օրակարդի նիւթ ըլլայ Թուրքիոյ հանդէպ կեցուածքի հարցը։

Միացեալ-Նահանդներու Ազգային նախարարութիւնն ալ մտահոդ կը հետեւի Թուրքիոյ քաղաքական կեանքին, մինչ ամերիկեան Ներկայացուցիչ Սի-Էս-Սի-Ը-ի յանձնախումբին նախագահը խստիւ քննադատած է Անդարան։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(6/7 Mars)

Tcheldran, village arménien ressuscité

Տոմինիք Լը Կիյըտու երկու չատ չահեկան եւ յաջող թղթակցութիւններէ ետք, Ղարաբաղէն, 3-րդ մը կը ստորագրէ ուր կը ներկայացնէ Մարտակերտի շրջանի այս դիւղը։

Փոքրիկ դիւղ մը անելի մէջ, քանի մը բնակութիւն ձիւնով զազաթներու ներքեւ, դաչտեր եւ ցից զառիվայրեր, անդունդներ, հորիզոն մը, ուղղահայեացութիւն մը ուրկէ, չաճախ, կը լսուին ընդհատ ձայներ։

Արդէն քանի մը տողով, լրագրողը կը ներկայացնէ մթնոլորտը։ Պարզ կառք մը ոչ մէկ ձեւով կրնայ անցնիլ այդ ցեխոտ ուղիներէն, ձորերէն, անտառներէն։ Անտառները, վ'ըսէ Լը Կիյըտու, մութ եւ խիտ, կախարդուած ըլլալու երեւոյթն ունին։ Ամէն ինչ, կարծես, անհաւատալի կերպով ցնցուած է։ Ձալդրանի մուտքին՝ զերեզմանատուն մը։

Ձալդրան կը վերապրի եւ իր քաղաքապետը որ, հոս, «նախագահ» կը կոչեն Ալպէր Ծատրեան, 55 տարեկան, զոհունակ կը թուի։ Թաղում մը, բարեկամի մը այցելութիւնը, ձեռքեր կը սեղմէ (400 բնակիչ եւ 117 զաղթական), չէչոը եռանդուն է, նայուածքը խնդուն ուրկէ չի բացակայիր որոշ հեգնանք մը։ -- «Երբ յոյսը կայ, արդէն կէսն է մեր ընելիքին» եւ հոս, ամէն ոք կ'ուզէ դուրս ելլել տրխրութենէն։

1992, Օգոստոս 23, կը յիչէ, Ա. Ծատրեան համակերպած էր որոշումը տալու, «մեր զօրքերը կը քաչուէին, թշնամին դուրն էր»։ Ձալդրան կ'ապրէր կրակի մէջ, կիներն ու մանուկները սկիզբէն մեկնած էին, յետոյ այրերը, վերջին մարտիկները, տեղւոյն վրայ Թողով 19 մեռեալ։ Հայկական բանակը Լ. Ղարաբաղի պատերազմի մէջ էր զինք հովանաւորող նախկին պետութեան դէմ՝ Ադրբէջանի, նահանջէ նահանջ երթալով։ Ա. Ծատրեան կը կազմակերպէ տեղահանութիւնը. -- «Եթէ ունեակ մը դրդռղ դիւղ մը, ծերերը, մանուկները։ Չորս օր, չորս գիչեր, քալեցինք անտառներուն մէջ, մեղի հետ տանելով մեր կոխտղին 350 կովերը եւ ջորիները»։ Ստեփանակերտ հասած, բնակիչները սպասած են նկուղներու մէջ չէնքերու որոնք ենթակայ էին ռմբակոծութիւններու։ «1993 Փետրուար 8-ին, երբ մեր պետութիւնները վերապրեցին մեր չերջանը եւ վերադարձայ քննական այցելութենէ մը ստուդելու համար որ կրնայինք կրկին երթալ ապահովութեամբ, չեմ կրնար նկարագրել ուրախութիւնը։ Դիժուար էր զիրենք զսպել»։ Ձալդրանի բնակութիւնը, երջանիկ եւ վշտաբեկ, կը վերադտնէր իր դիւղը առանց իր տուներուն, տանիքները այրած, պատերը՝ փրած, բայց եւ այնպէս ուրախութիւնը կը տիրէր։

Այսօր, կը չարունակէ «Մոնտ»ի թղթակիցը, այրերը կ'աշխատին էլեկտրական երկու սիւներու չուրջ զորս կը պատրաստուին տեղաւորել, Ջաղացքը չի բանիր, կը թացատրէ քաղաքապետը, էլեկտրականութեան չգոյութեան պատճառաւ։ Սեւ ժապաւէն մը կայ գլխաւոր փողոցն կախուած եւ անունին քով սուր մը

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՓԱՆԻԿ ԳԻՒՂԻ ՄԵԾ ՍՈՒԳԸ ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

(1926-1994)

«Ազգիդ համար զոհուեցար,
դուն շա՛տ ապրեցար»։
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յունուար 27, 1994, Փանիկ Գ.
(Արթիկի Շրջ.)

Պայծառ արեւ մը կ'ողողէ Արագածի արծաթ կատարէն մինչեւ Փանիկ, մինչեւ Գիւմրի։ Սուրբ Լոյսն է ծագեր՝ այս ձմրան մէջ։

Պետրոս Նահապետեան զապաղին մէջ կը հանդչի՝ արդարի քունով յաւերժական։ Շուրջը՝ հարիւրաւորներ, վերանորոգ եկեղեցիին մէջ, լուռ ու մունջ կանգնած, եղբայրական յուզումով կ'աղօթեն ինծի հետ։ Նիհարակազմ Պետրոսը՝ կարծես ժպիտ մը ունի իր շրթներուն վրայ, հոգիին մէջ։ Գոհունակ ժպիտն է՝ հաւատացեալ հայ քրիստոնեայի, իր պարտականութիւնը լրիւ կատարած ըլլալու ուրախութեամբ առլցուն, պարտականութիւնն՝ իր Ազգին, իր Հաւատքին, իր Եկեղեցիին, մանաւանդ՝ Փանիկ գիւղի իր պաշտելի «Ս. Տիրամայր» եկեղեցիին հանդէպ։

Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն է աղօթաւոր հաւատացեալներով. յուզուած եւ ազդուած խորապէս, սուրբ արարողութեան ընթացքին՝ պարբերաբար խօսք կ'առնեմ, մխիթարելու հարազատները սգաւոր, վեր հանելու Պետրոս Նահապետեանի գէմքը եւ գործը, հակիրճ ու հեծկլտուն նախադասութիւններով։ Մեծ է, կը խորհիմ, այս ննջեցեալին վաստակը՝ սա եկեղեցիին պատմութեան մէջ. այս գիւղին հաւատքին պահպանման ու վերածաղկումին մէջ, այս փոքրիկ տաճարին հոգեւոր հովիւ հայթայթելու անխոնջ աշխատանքին մէջ։ Այս երրորդ տարին է որ «Զրօրհնէք» կը կատարուի հոս. այս երրորդ տարին է որ Մխիթարեան ուխտէն հայ վարդապետ մը՝ Հ. Կոմիտաս Մաթեւոսեան կ'աղօթէ, կը պատարագէ հոս, եւ կը չինէ ու կը վերանորոգէ, համերաշխ գործակցութեամբ գիւղի պետերուն։ Ահա՛ թէ ինչո՛ւ -- կը խորհիմ -- գոհունակ ու խաղաղ ժպիտը՝ Պետրոս Նահապետեանի շրթներուն վրայ ու հոգիին մէջ։ Աւա՛ղ որ Հ. Կոմիտաս վարդապետ բացակայ է այսօր, ստիպողաբար մեկնած ըլլալով դէպի Եւրոպա։ Ինքն ալ սգաւոր, մեզի հետ, պիտի աղօթէ սրտայոյզ։

Արցունքով արտասանած աղօթքներուս՝ համագիւղացիները կը պատասխանեն եռանդուն «Տէ՛ր, ողորմեա»ներով։ Դագաղը, եկեղեցիէն առաջ, տարուած է գիւղին դպրոցը, ուր՝ գաւիթին մէջ՝ դամբանական խօսած է Միքայէլ Ղաբաղչեան, նախկին անօրէն Փանիկի դպրոցին, յանուն բոլոր ուսուցչական կազմին։ Հանգուցեալը, բազում տասնեակներ դաստիարակած է Հայոց Պատմութիւն, եւ ի՜նչ պատմութիւն. վերջին տարիներուս՝ նաեւ կրօնք ու քրիստոնէական ուսուցում։

Եկեղեցիէն, ուսամբարձ, հանգուցեալին մարմինը կը տարուի գերեզմանոց, ուր շուրջ հազարի չափ այր մարդիկ կուգան գլխաբաց, վերջին ողջոյնը տալու անչափապէս սիրելի Պետրոսին համբուրելու արարողապետ Սրբազանի Սուրբ Խաչը եւ ցաւակցութիւն յայտնելու հարազատներուն։

Մամբ մը կինեը -- կը յիշեցնեն Յիսուսի թաղման մասնակցող իւղաբեր կիները -- հեկեկալով կուլան, գերեզմանի հողին յանձնելէ առաջ Պետրոս Նահապետեանի վաստակաւոր նշխարները։

Դամբանական կը խօսի Մարտիրոս Սալճազարեան, նախկին գիւղապետ Փանիկ գիւղի։ Կը խօսի յուզումով, կը խօսի խորունկ հաւատքով, հարազատ բարեկամի սուրբ եռանդով։ Կը կարդայ հեռագիրներ ցաւակցական, Արթիկի Շրջանի զանազան վերդրոններէն հասած։

Կը բաժնուինք յուզումով, մեր խունկն ու աղօթքը թողած որպէս յարգանքի անթառամ ծաղկեվտակ։

Հանգուցեալի տունը, մտերիմներու շրջանակի մէջ, կը տրուի հոգեճաշ։ Կը խօսին բարեկամներ, ծանօթներ, վեր հանելով Պետրոս Նահապետեանի բոլոր արժանիքները։ Դարձեալ՝ ցաւակցութիւններ։ Ցուզումնալի անպատմելի։

***

Պետրոս Վարդգէսի Նահապետեան ծնած էր 1926-ին։ Տակաւին մէկ տարեկան մանուկ էր, երբ հայրը՝ Վարդգէս Պետրոսի Նահապետեան՝ անմեղ զոհ դարձաւ ստալինեան բռնատիրութեան վայրագ մեքենային. ու մանկան խնամքը անցաւ այրիացած երիտասարդ մօր՝ Մարիամ Մկրտչի Նահապետեանի եւ հօրեղբօր՝ Հայկակի ուսերուն։ Այս վերջինն ալ, 1937 Թուականին՝ մահուան ճամբան աբսորուեցաւ, որու կինը, ան ալ Մարիամ, այրիացաւ առ յաւէտ։ Երկու Մարիամները, իրենց բախտը լալով եւ սեւ մաղերը սպիտակացնելով, հազարումէկ զրկանքներ կրելով պահեցին -- պահպանեցին ու դաստիարակեցին որբացած Պետրոսը։

1945 Թուականին՝ աւարտելով Հայրենի գիւղի՝ Փանիկ միջնակարգ դպրոցը, Պետրոս կ'ընդունուի Լենինականի Միխայէլ Նալբանդեան մանկավարժական հիմնարկը, որը կ'աւարտէ 1949 Թուականին, Հայոց Պատմութեան Ուսուցիչի տիտղոսով եւ աշխատանքի կ'անցնի Սպիտակի շրջանի Նալբանդ գիւղի միջնակարգ դպրոցը։ 1962-ին կը տեղափոխուի Հայրենի գիւղ՝ Փանիկի միջնակարգ դպրոցը, ուր՝ իր մասնագիտութեան զուգահեռ, ինչպէս տեղի, այնպէս ալ մերձաւոր Մեղրաչէն գիւղի միջնակարգ դպրոցին մէջ դասաւանդած է կրօնական առարկաներ (1990 -- 1992), «լուսաւորելով հանգայնավարութեան տիրապետութեան տարիներու ընթացքին երախաներու ապականած հոգիները՝ էրիխտոնէական սուրբ ուսմունքով», 1993-ին անցած է հանդիստեան։ (*)

«Դժուար է հաւատալ -- կ'ըսէր Մարտիրոս Սալճազարեան -- որ այլեւս մեզ հետ չէ՝ էրիխտոնէական առաքինութեամբ առլցուն մեր շատ սիրելի ընկերն ու բարեկամը, շնորհալի մանկավարժն ու բազմանդամ գերդաստանի նուիրեալ հայրը՝ Պետրոս Վարդգէսի Նահապետեանը։ Նա գնաց յաւերժութիւն, մեզ թողնելով անսահման բարի, ազնիւ, կարեկցող անուն եւ ... անկեղծ ափսոսանք»։

Պետրոս գրած է Փանիկ գիւղի ամբողջ պատմութիւնը, սկսած 1812 Թուականէն, հիմնադրումէն մինչեւ 1918։ Գրի առած է գիւղի բազում բանահիւսական նիւթեր՝ անեկդոտներ, ասացուածքներ, խմաստուն մտքեր, եւ բոլորը յանձնած է ի պահ Հայաստանի Ազգագրութեան եւ Բանահիւսութեան Հիմնարկի անօրէնութեան։ Ըլլալով նաեւ գիւղի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան ընկերութեան նախագահ, ամէն ինչ ըրած է աւերակի վերածուած գիւղի Մարիամ Աստուածածնայ Եկեղեցին հիմնովին վերականգնելու։

Պետրոսի ջանքերով դպրոցին մէջ ստեղծուած է պատմութեան թանգարան, ուր քիչ չեն իր ձեռքով կատարուած պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած զանազան տեսակի՝ ուլունքներ, հնադարեան անօթներ, զէնքեր, կարասներ, երկաթի եւ բրոնզի զարերու ինչպէս պերճանքի, այնպէս ալ կենցաղի առարկաներ ու գործիքներ։

Գրած է նաեւ գիւղի եկեղեցիին կառուցման պատմութիւնը, ուր չարաղբաղած են մինչեւ իսկ հոն աշխատած քահանաներու եւ այլ հոգեւոր սպասարկողներու կեանքի յիշարժան դրուագները, ճշգրիտ տարեթիւերով։ Պատմութիւնը հասցուցած է մինչեւ մեր օրերը։ Նկարագրած է եկեղեցիին հետ կապուած բազում մանրամասնութիւններ, յատկապէս՝ աւերակի վերածուիլը ու վերականգնման պատմութիւնը. հոն մանրամասն արձանագրած է թէ ո՛վ ինչով է նպաստած կատարուած աշխատանքներուն եւ ինչպիսի՛ նիւթական ու դրամական միջոցներ է ներդրած՝ յանուն վերանորոգումի սուրբ գործին։

«Քալելով իր մեծ պապերու՝ Պետրոս եւ Պօղոս հոգելոյս Վարդապետներու հետքերով, -- կ'ըսէր երկրորդ դամբանախօսը - ան ի ծնէ ջերմեռանդ հաւատացեալ էր, քրիստոնէական զաղափարախօսութեան եռանդուն քարոզիչ։ Գիւղի հասարակութեան մէջ կը վաստրէր այն առաքելութիւնը՝ ինչ որ Թադէոս ու Բարթողիմէոս՝ երկու հարար տարի առաջ, Հայաստան աշխարհի մէջ։ ... Համայնավարութեան դժնդակ տարիներուն, երբ մարդիկ կը վախնային Աստուծոյ կամ Եկեղեցւոյ անունը տալու, Պետրոսը որպէս կնքահայր՝ իր սանիկները քահանայով պսակադրութեան կը տանէր Եկեղեցի։ Ան միշտ կ'այցելէր, էքսմենիք հարազատ հոգիով, էջմիածնի Մայր տաճարը, Գիւմրիի (Լենինականի) Ս. Վէրք Եկեղեցին, կը մասնակցէր սուրբ պատարագներուն, կ'այցելէր վանքեր ու սրբարաններ։ Գիւղին մէջ միակ մարդն էր որ կը ստանար կրօնական ամսագիրը («Էջմիածին»), սրբապատկերներ ու աղօթագրքեր ձեռք բերելով՝ անոնցմով կը բաժնէր գիւղի հաւատացեալներուն։

«Ան իսկապէս կը մորմոքէր որ կրօնի հալածման պատճառով՝ գիւղի եկեղեցին 56 տարի մնացեր էր անգործ (1934 -- 1990)։ Ու երբ վրայ հասան բռնատիրութեան հոգեվարքի օրերը, ան իսկոյն ձեռնամուխ եղաւ իր վաղեմի երազանքի իրականացմանը։ Գիւղի հաւատացեալներու ստորագրութեամբ բազում դիմումներ կատարեց նախ՝ խորհրդային Հայաստանի մինիստրների խորհրդին կից եկեղեցւոյ գործերի վարչութեան, բայց ի զուր։ Ապա նամակ -- խնդրանքով դիմեց Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Առաջնորդներուն, հուսկ՝ մինչեւ իսկ Հռոմի Սրբազնագոյն Պապին, խնդրելով արագացնել գիւղի Տիրամօր Եկեղեցիին բացումը, ապահովելով անոր համար սպասարկող հայ քահանայ։ Ու չուշացաւ անիկա, 1990 Թուականի Նոյեմբեր 23-ին, Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանը Վենետիկէն եկաւ Փանիկ, ու այն օրուընէ դրուեցաւ հիմքը Եկեղեցիին մշտական գործունէութեան, Վատիկանի հովանաւորութեամբ»։

«Պետրոսը անհամեմատ հայրենասէր մարդ էր. որպէս հայ ժողովուրդի պատմութեան մասնագէտ -- ուսուցիչ, արցունքոտ աչքերով յաճախ մորմոքած՝ կը պատմէր մեր ազգի հազարամեակներու պատմութեան ամէնէն վատասպնած անցքերու մասին (Վարդանանց պատերազմ, Աղիւթ Թաւորութիւն, Կիլիկեան յաղթանակներ), յատկապէս՝ Սուլթան Համիտի հայկական ջարդերու մասին, ահաւոր ցեղասպանութեան եւ մեծ Պետութիւններու խարդաւանանքներու մասին։ Ցուզումով կը դիմէր աշակերտները, որոնց յաճախ՝ դասապրքէն երեսները՝ կը թելադրէր զրի առնել իր պատմածները։ Ան դառն կը կիծով կը դատապարտէր աղրբէջանական ելուզակները, Արցախի նախամամբ անոնց կատարած վայրագութիւններուն եւ Հայաստանի շրջափակման համար։

«Պետրոս՝ մանկան նման եռանդով ու կաթոգին կը սիրէր իր այրիացած տատասպեալ մայրը, այսօր 90 տարեկան։ Նուիրեալ տատուին էր ան, վերին աստիճանի հոգատար հայր՝ երկու մանչ զաւակներու, չորս աղջիկներու եւ տասը թոռներու։ Իր տքնաջան աշխատանքով, իր վեց զաւակներն ալ տէր դարձուց բարձրագոյն կրթութեան, որոնք այսօր մեր հասարակութեան համար օգտակար եւ պիտանի մասնագէտ մարդիկ են դարձած»։

Պետրոս նաեւ վարպետ այգեզործ էր, անասնապահ ու շնորհալի մեղուաբոյծ։ Խնամուած պարտէզ մը ունէր՝ իր տունին շուրջ, բազում պտղատու ծառերով եւ դմի։

Վերջին շրջանին չատ տկարացած էր։ Տունը եւ դպրոցին մէջ յուշեր ու պատմութիւններ գրելը գինք ուժասպառ էին ըրած։ Վրայ հասած էր աչքերու հիւանդութիւնը, որ երթալով կը բարդանար, այնքան որ մահէն մէկ -- երկու ամիս առաջ՝ հազիւ կը տեսնէր մարդիկը։ «Հոգմանիտ մարդ էր Պետրոսը -- կ'աւելցնէր դամբանական խօսողը -- անշահախնդիր ընկեր, նուիրեալ բարեկամ, կարեկից հարեւան ու ջերմ հայրենասէր։ Ան ապրեցաւ խաղաղ, բառին բուն իմաստով, որովհետեւ իր կեանքի ընթացքին՝ ոչ մէկը էջր վշտացուցած, գործեց՝ առանց աղմուկի (կ'ատէր մեծամտութիւնը) ու մեեաւ մեծ վաստակ թողած։ Այնպէս որ ան աշխարհին հանդէպ պարտքով չմնաց. ցաւօք՝ աշխարհը չուտ կորեց այս չնորհալի մարդուն կեանքին թելը։ Ան տակաւին չատ բան ունէր տալիք մեր հասարակութեան եւ իր գերդաստանին»։

«Գնաս բարո՛վ, սիրելի ընկեր ու նուիրեալ բարեկամ Պետրոս։ Դուն այնքան չերմեռանդ հաւատացեալ էիր, ո՛ր լիով իրաւունք ունիս վայելելու երկնային դրախտին մէջ՝ Հայր Աբրահամ Նահապետի գոգը, Պետրոս Վէմի բանալիներէն օգտուելու բախտաւորութեամբ»։

Ուրիշ մահախօս մը կը գոչէր. - «Պետրոս չատ համեստ մարդ մըն էր, տակաւսպահանջ, քիչով բաւարարուող, առաքաճեռն, առաքալասատակ, խակական ժամանակակից հայ էր իր ամէն ինչով։ Նա երջանիկ ժպիտով մահուան ընդառաջեց. քանի՛ անգամ կը կրկնէր, վերջին օրերուն, թէ «Շուտով կը գնամ ի վերին Երուսաղէմ»... Նայելով նրա մահուան թափօրին, կարելի է ասել թէ անոր թաղումը արքայավայել է, ազգային թաղում։ Նա գնաց առանց ոխ ու քէնի, առանց պարտք ու պահանջի։ ... Տեսէք, Արագածի ձիւնէ կատարին՝ մի պատառ սեւ ամպ է փաթաթուէր, որպէս սեւ շալ սգամօր գլխին, իսկ երկինքը պայծառ է, կապոյտ, արեգակը ոսկէ փունջ է սփռել դեհինը. երջանիկ արեւն ու երկինքը, քանզի Պետրոսի հոգին հրեշտակներու թեւերով առեր են երկրէն ու կը տանին Աստուծոյ արդար դատաստանին...։ Պետրոսը եղակի էր, անփոխարինելի. եկաւ աշխարհ, լոյս սփռեց, վայելատակեց, հոգիի եւ հաւատքի անունդ ցանեց եւ գիւսաւոր աստղի նման կտրեց երկնակամարը, ատուպի նման բոցավառուեցաւ ու անցաւ յաւիտենական երանութիւն։ Փա՛ռք եւ անմահութիւն Պետրոս Նահապետեանին, թող լոյս կաթի անոր հողաթումբին, թող Աստուծոյ երկնային տեսութեանն արժանի դառնայ։ Փա՛ռք, բիւր փառք փառաւոր ննջեցեալին, որ մոմի նման վառեցաւ եւ կերոնի նման մաշեցաւ. մարմինը՝ որպէս կերոնի մոխիր՝ թողուց այս աշխարհին, իսկ հոգին՝ որպէս մոմի բոց ու լոյս, համբարձաւ երկինք»։

Երանի՛ քեզի, Փանիկ գիւղ, որ այսպիսի հաւատացեալ ու հայրենասէր զաւակ ես ծներ. թող անոր հոգին երկինքէն լոյսեր սփռէ իր գիւղի ու բոլոր Հայրենիքի տառապող ժողովուրդին վրայ, Տիրամայր Սուրբ Աստուածածնի զանգերով, խաղաղութեան արշալոյսին ցոլքերով։

Յիշատակն Պետրոս Նահապետեանի օրհնութեամբ եղիցի։

Ամփոփեց՝
Հ. Ն. Տ. Ն.
ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ -- ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ
Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ
Հայաստանի ու Վրաստանի

Պատ Նաւահայմ
(Գերմանիա)
Փետրուար 23, 1994

(*) Կենսագրական այս տեղեկութիւնները քաղած ենք վերոյիշեալ գոյգ դամբանականներու հեղինակներէն, գրեթէ բառացի։

ԿՈՋԱՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԱՌՈՒՂԻ
բերքուածներ

Հեղինակ՝ Շահանդուխտ

Պէյրութ -- 1994

Ռուսաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Կոզաքները ասանդական իրենց բնակավայրերէն դուրս շրջանի մը վարչարարական կազմին մաս կը կազմեն։ Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետը Սոպչաք ստեղծած է Կոզաքներու խորհուրդ մը։ Ան պիտի քննէ այս ցեղախումբին նեվաչի ափերուն վրայ պերայայտնութեան ծրագրիները, յատկապէս վենասէեի մը, ասանդական արհեստներու եւ մշակութային մարդին վերակառուցումին համար։ Կապ պիտի հաստատէ նաեւ Կոզաքներու եւ տեղական իշխանութիւններու, գլխաւորաբար գինուորականներու հետ։

Ռուսաստանի երկրորդ այս քաղաքին կոզաք բնակչութիւնը 60 հազար հոգի չուրջ է։ Կէսը վարժուած է գործի մարզումով, գործատան տնօրէններով, գինուորական միաւորներու հրամանատարներով եւայլն։ Անոնց տարեկան գործատնութեան դումարը կը հասնի բազմաթիւ միլիառ ռուբլիի։

Իրենց գործունէութեամբ անոնք կը

նպատակն քաղաքին չահերուն: Անունդ կը հայթայթեն բնակչութեան, ապրանք ու դրամագլուխ կը բերեն, հիւսիսային այս մայրաքաղաքին այլ շրջաններու հետ կապերը կը զօրացնեն: Վերջերս ստեղծուած տեղեկատու կեդրոն մը Քոզաքներու վերաբերող բոլոր տուեալները կը փոխանցէ ամբողջ երկրին շրջաններուն:

Այսօր Քոզաքներու մասին կը խօսուի որպէս երրորդ կարեւոր ուժ մը որ կրնայ ազդեցութիւն գործել ռուսական քաղաքական կեանքին: Անոնք իրենք զիրենք կը նկատեն ժողովուրդ մը որ ենթարկուած է սաւլինեան կեղեքումներուն եւ կ'ուզէ վերակենդանացնել իր աւանդութիւնները: Ասիկա յուսալի սպասումներ կը թելադրէ որոշ Ռուսերու, ուրիշներ անհաւատներ են. կայ զանգուած մըն ալ որ յիշեցնով մաֆիական յաճախակի գայթակղութիւնները ու անոնց մէջ Քոզաքներու կեդրոնական դերը, վախով համակուած են:

Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետը նոր հիմնուած Խորհուրդին զեկավարութիւնը յանձնած է մանկավարժ, պատմաբան, դպրոց Ազգազովի որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ Քոզաքներու մէջեւ: Անոր ընտրին համաձայն, Քոզաքներու գլխաւոր հարցը բազմաթիւ խմբակցութիւններու գոյութիւնն է. միայն Ս. Պետերբուրգի մէջ վեց տարբեր կազմակերպութիւն ունին որոնց մէկ մասը խոշորացոյցով դիտելու չափ փոքր է: Այս կացութիւնը գործին կուգայ քաղաքական այլ եւ այլ ուժերու:

Ազգով արդէն յայտնած է քաղաքին մօտակայ շրջաններու մէջ ընդարձակ հողամասեր ձեռք ձգել: Հոն պիտի կառուցուի Քոզաքներու արդիական գիւղ մը, հողմաչարումի զանազան ճիւղերով: Արդէն տասնեակներով հողամշակումի գօտիներ ստեղծուած են Փինլանտիոյ սահմանակից շրջանին մէջ, ինչպէս նաեւ Խտոնիոյ եւ Լատվիոյ կից գօտիին: Ներկայիս կովկասեան գաղթներով այդ հողամշակները կը փափաքին սահմանապահներու յատուկ պինուորական պատրաստութիւն մը ունենալ:

Անոնք առաջին քայլերն են դէպի Հիւսիսային քոզաքներու սահմանապահ զօրքի մը կազմութիւնը: Այդ զօրքը պիտի լծէ Խտոնիոյ եւ Լատվիոյ հետ ռուսական սահմանին հարցն ալ. այդ սահմանը այսօր գրեթէ ոչ մէկ հսկողութեան ենթակայ է ու մեծ քանակութեամբ ապրանք, մեռաղներ եւ նախանիւթեր մաքսանենգներու ձեռքով Ռուսաստանէն կը հանուին, չնորհիւ այդ հսկողութեան պակասին: Պետութիւնը միջոցները չունի այդ չրջանին մէջ հարկաւոր զետեղումները կատարելու. իսկ Քոզաքները անդամ մը կազմակերպուելէ ու պէտք եղած պատրաստութեան տիրանալէ ետք, կրնան լրացնել այդ պակասները:

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ» հայագիտական պաշտօնաթերթի 1993-ի թիւը

Հայագիտական հրատարակութիւն մը, արդիւնք է անշուշտ հսկայական աշխատանքի եւ կը վկայէ ազգի մը մտաւորականութեան բարձր մակարդակի մասին: Բանասիրական մամուլի մը գոյութեան նախապայմանն է՝ տրամադրութեան տակ ունենալ անցեալի հարուստ մատենադրութիւն, ուսումնակրթական բեղուն անցեալ եւ ազանդական մշակութային հաստատութիւններ, որոնք արդասիքը կր կազմեն ազգի մը իմացական ընդունակութիւններուն:

Մինչեւ 1700-ական թուականները, մենք՝ Հայերս, ունեցած ենք անհրաժեշտ նախապայմանները հարուստ ազգային բանասիրութեան, չնորհիւ մեր ճոխ մատենադրութեան, սակայն դրեթէ չենք ունեցած բանասիրական պատրաստութիւն ունեցող հմուտ անձեր, Հայաստանի մէջ տիրող օտար ճնշումներու պատճառով:

Միայն ԺԷ. դարու վերջաւորութեան էր, որ Մխիթար Վրդ. Սեբաստացին, Կ. Պոլսոյ նման հայաշատ, սակայն օտար ազդեցութիւններու ենթակայ միջավայրէն հալածուած, իր նպատակասլաց հաւատքով յաջողեցաւ հաստատուիլ Վենետիկի կղզիներէն մէկուն վրայ, ու այնտեղ՝ Ս. Ղազար կղզեակին մէջ, հիմնեց եւրոպական ըմբռնումով հայագիտական կեդրոն մը, որ մօտ երեք դարերէ ի վեր դարձած է հայագիտական բանասիրութեան ջահակիրը: Սոյն մշակութային բեղուն կեդրոնը, 1810 թուին, հայ բանասիրութեան իր նուիրած՝ մեծ ստեղծագործութիւններով, պաշտօնապէս անուանուեցաւ «Մխիթարեան Հայկական Կաճառ»:

Ժամանակը հասեր էր որ հայ ժողովուրդի մտքի արգասիքը ցանուէր հայ ուսումնասէր մտքերուն մէջ: Մխիթարեաններու «Հայկական Կաճառ»ի հիմնադրութենէն 33 տարի յետոյ (1843-ին) անկարելի էր արդէն գոյատեւել առանց սեփական մամուլի եւ Հայր Գաբրիէլ Այվազովսքին ու իր եղբայրակից Վարդապետները իրենց ջահը վառեցին կաճառի աշխատակիցներուն արտադրած աշխատութիւններու մեծ տորուքնէն: Անոնք նախաճեռնեցին «Բազմավէպ» թերթի հրատարակութեան՝ հայագիտական, բանասիրական, դիտական, ազգային ու գրական ճոխ առաջադրանքներով ու բովանդակութեամբ: «Բազմավէպ», երկար տարիներէ ի վեր իր գիտական լոյսը կը սփռէ բարձր պահելով հայագիտութիւնը Հայ եւ օտար գիտական աշխարհին դիմաց:

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս հարուստ է 1993-ի «Բազմավէպ»ի բովանդակութիւնը, իր աւելի քան 300 էջերով: Տեղ գտած են յայտնի պատմագէտ եւ բանասէրներ՝ Պօղոս Վրդ. Անանեանի, Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի, Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի, Տաճատ Վրդ. Եարտըմեանի, Ղեւոնդ Վրդ. Ալիշանի, ինչպէս նաեւ Շուշանիկ Նազարեանի, Հայկ Տէր-Ղեւոնդեանի, Եղիա Ներսէսեանի, Արմենուհի Սրապեանի, Անատոլի Պետրոսեանի, Հրանոյշ Դարբինեանի, Վարդան Մատթէոսեանի, Եդուարդ Կիւլբէկեանի, Ցարութիւն Գայայեանի եւ ուրիշներու գիտահետազօտական աշխատութիւնները:

Այսպիսի հրատարակութիւն մը միայն պատիւ ու վարկ կը բերէ մեր ազգին եւ Մխիթարեան Հայրերու Ակադեմական խումբին: Հատորի բովանդակութեամբ կը հետաքրքրուի ամէն հայագէտ եւ ամէն ընթերցող պիտի գտնէ հոն օգտակար նիւթ մը՝ մեր ժողովուրդի անցեալէն ու ներկայէն: Հատորը յանձնարարելի է մտքի ու մշակոյթի կալուածէն ներս գիտաշխատող մտաւորականներու:

ՀԱՅԿ ՏԷՐ -- ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Լոս -- Անճըլըս

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ԶՈՐԸ

Զորերու մեծագոյնը ոչ Միացեալ -- Նահանգներու, ոչ ալ Փերուի մէջ կը գըտնուի. այլ Հիմալայայի անմատչելի մէկ անկիւնը: Նամյակպարուայի ձորը 5909 մեթր խորութիւն ունի, մինչ Ամերիկայի Մեծ Քանեոնը 1430 մեթրով տիրացած է անարդար համբաւի մը: Այս յայտնաբերումը կատարած է երկրաբոյդ Ֆիչըը, տարիներով քանակգութիւն վարելէ ետք յիշեալ չրջանը մուտքի արտօնութիւն ունենալու համար: Յայտնաբերուած ձորը գտնուելով Չինաստանի եւ Հնդկաստանի կռուախնճոյ գօտիի մը մէջ, իշխանութիւնները չեն համաձայնիր իրեն ու իր խումբին հոն մտնելու արտօնութիւն տալ: Ֆիչըը վերջապէս կը յաջողի իր երկրաչափներուն ու քարտէսագիրներուն հետ քնել այդ ձորը: Այն 560 քիլոմեթր երկարութիւն ունի, իսկ խորութիւնը 4570 մեթրէն աւելի է, երկայնքին աւելի քան մէկ տասներորդ մասին վրայ:

Այդ ձորին մէջ կ'ապրին թիպէթի ցեղախումբեր երկու հազար տարիէ ի վեր: Ձորը ունի բուսականութեան ու ծաղիկներու Հիմալայայի ամէնէն հարուստ բազմազանութիւնը: Խուզարկուները հոն հանդիպած են ընձառիւծներու, վագրերու եւ Ասիոյ ցամաքամասին ամէնէն բարձրաբերձ ծառերուն:

Ֆիչեր գործը աւարտած չէ. ան, համոզուած որ յայտնաբերումները վերջ գտած չեն, կը ծրագրէ հոն վերադառնալ Մայիսին:

Ասկէ անկէ

ԱՐՋԵՐԸ Ո՞ՒՐ ԳԱՅԻՆ

Սպանական թերթի մը կը գրէ թէ փիլիսէնեաններու սպանական կողմը ձեռնտու չէ արջերուն համար: Գաթալանեան չըրջանին մէջ գրեթէ չէ մնացած այդ անասունէն. պատճառը կը նկատուի որսը եւ բնակչութեան գօտիներու ընդլայնումը: Թերթին տեղեկութեան համաձայն, այդ մեծ մուչտակաւորներէն ութ հատ միայն կայ տակաւին, որոնք կը թափառին Արագոնի, Նաւարի եւ Պէարնի մէջեւ:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿՐՕՆԱՓՈՒՆԵՐԸ

Ծոգի պատերազմէն ետք 5000 ամերիկացի զինուորներ կրօնափոխ եղած են, ընդունելով մահմետական կրօնքը: Անոնց մէջեւ «Ուաշինկթըն Փոսթ» թերթը հարցազրոյց կատարած է, ինչ որ Լոնտոն լոյս տեսնող տաւտական չաբաթաթերթի մը նիւթ հայթայթած է: Ան հարցազրոյց մը կատարած է կրօնափոխներու խումբէն դնդապետի մը հետ որ առած է Ապտել Ռաչիտ Մոհամէտ անունը: 1993-ին 75 կրօնափոխներ ուխտ գացած են Մեքքէ, Փէնթագոնին կողմէ տրամադրուած օդանաւով:

***

ԹՈՒՈՒՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԳԱՂԹԸ

Եգիպտական «Ալ Ահրամ» թերթը կը գրէ թէ գաղթող թռչուններու եգիպտոսէն աչնան անցքը խնդրայարոյց սկսած է ըլլալ: Թակարդներն ու որսորդները մեծագոյն սպառնալիքները կ'ըլլան անոնց, մինչ օդին ապականութիւնը կը թունաւորէ անոնց հանգիստի կայքերը: Ինդիրը հոն է որ չատ աւելի լուրջ խնդիրներով ծանրացած երկրին առօրեան թոյլ չի տար նման մանրուքներով մտահոգուելու:

ՅՈՒՇԵՐՍ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

Փրոֆէսէօր Լանկէն իր նուագախումբով (70 հոգի) մեր աչ կողմը զետեղուած էր. չուվներու պէս կը խօսակցէին: Ցանկարծ ազաուէթեան քայլերգը, ամէն մարդ ոտքի, առաջնորդուած աւազանիէն ու ապարոզապետէն՝ եկաւ վեհապետը:

Գլուխ, ուսեր, կզած ինքն իր վրայ, սպիտակհատն մօրուքով, ոսկեհուռ հագուստով որ վրայէն կը թափէր կարծես: Ցառաջացաւ կամաց կամաց եւ բազմեցաւ գահուն վրայ. քովը Մեծ Եպարքոսը, անոր քովը Արտաքին Գործոց Նախարար Նորատունկեանը, յետոյ Ներքին Գործոց Նախարարը, եւ այսպէս ամէն նախարար, ամէնքը ճոխ համազգեստով: Գահուն եռեւը, ոտքի վրայ՝ պարզ զինուորականի համազգեստով Մահմուտ Շէվքէթ փաշան, ան որ Սելանիկի բանակով Պոլիս մտած եւ Համիտը գահընկէց ըրած էր:

Սկսաւ կարգը չնորհաւորութիւններուն: Եռեւէ եռեւ կուգային աչ կողմէն, միշտ կարմիր զորգին վրայէն, կը համբուրէին ափսէին մէջի ծոպը եւ միւս կողմէն կ'անցնէին կ'երթային: Ամէնքն ալ թուր կը կրէին:

Ցանկարծ, իրարանցում մը մուտքի դըրան առջեւ, զոր մենք չէինք կրնար տեսնել: Փրոֆէսէօր Լանկէն բան մը մռըմռաց եւ զմայլելի ներդաշնակութեամբ նուագախումբը սկսաւ վեռուի աշխարհահռչակ օփերայէն, Այտայի աղօթքը. «Թա՛տամէս ... Թատամէս...»: Ճիշդ սրահին մէջտեղէն կը յառաջանար Շէյխ-Իւլ-Իսլամը, (կրօնապետ) կանաչ չորդածալ վերարկուով, գլուխը ճերմակ փաթթոց, մէջտեղէն լայն ոսկի ժապաւէն մը, եռեւ զացած եւ մինչեւ կռնակէն վար իջած, ծայրը ծոպերով. մէկ քանի քայլ եռեւէն ուրիշ մեծ կրօնաւորներ սեւ վերարկուով, բայց իրենց գլուխներուն վրայ միշտ մրեւնոյն ոսկի ժապաւէնը:

Կարծես երաժշտութեան խաղերուն յարմարցնելով քայլերը, մեծ կրօնապետը ծանր ծանր մօտեցաւ գահուն. Սուլթանը ոտքի ելաւ ու երկար ողջագուրուեցան. յետոյ մէկ քանի քայլ եռ եկաւ կրօնապետը եւ մինչ ամէնքը, նոյնիսկ վեհապետը, ոտքի էին, ձեռքերը բացած աղօթք մը ըրաւ: Նուագախումբը լռած էր: Վեհապետը, նախարարները բազկատարած կ'աղօթէին:

Վերջէն հարցուցի Նորատունկեանին թէ ի՞նչ աղօթք ըրած էր այդ պահուն, այդ տեղ:

-- Հայր Մեր, ըսաւ ժպտելով հետաքըրքրութեանս:

Թուրք կրօնապետը նոյն չուքով մեկնեցաւ: Ցետոյ եկաւ Ցունաց Մետրապոլիտը, ոսկեհուռ եմխիորոնով, քանի մը կրօնականներ հետը, կարճ ուղերձ մը կարդաց ու եռ քաշուեցաւ: Եռեւէն՝ Հայոց Պատրիարքը, վեղարով ու եպիսկոպոսական խաչը կուրծքին, մէկ երկու եպիսկոպոսներու ընկերակցութեամբ. ան ալ ուղերձ մը կարդաց: Վերջէն եկան Հրէից Մեծ Ռապետը եւ Հայ Հռոմէական-ներու պատրիարքը: Չեմ դիտեր թէ կէս գիշերքան ի՞նչ հասկցաւ այդ ուղերձներէն:

Անկից վերջը Սուլթանը արարողապետին առաջնորդութեամբ մեկնեցաւ, նախարարներն ալ եռեւէն: Նուագախումբը կրկին ազատութեան քայլերգը նուագեց:

Ելքի դրանը մօտ մեր կեցած հիւրանոցին դրուած էր չքաւոր մը չաքարեղէններու թրքական թէ եւրոպական. հազգեստով երկու խափչիկներ առնանոյշ կը լեցնէին բիւրեղ բաժակներու մէջ, փափաքողին:

Օրը Հինգշաբթի ըլլալուն, Ղալաթիոյ Ամենափրկիչ Եկեղեցիին ուխտի օրը, քոյրս առաջարկեց ինձ երթալ մեր ուխտը ընել հոն, քանի այնքան մօտն էինք: Մերժեցի:

Անմիջապէս յետոյ «Ռատամէս»ի հրաշալուր հեթանոս աղօթքէն, ասխտական պատի մը ոսկի ու մարմար անեռեւակայելի չքեղութենէն, դժուար պիտի ըլլար ինձ իսկոյն վերագտնել իմ քրիստոնեայ խնամարհ հոգիս ծնրադիր բոկոտն առաքեալի մը պատկերին առջեւ:

***

Երբեմն առանձնութեան դիչերներուս մէջ, երբ առ խարխափ ապրիմ ձանձրոյթէն ծնած տեսիլքներուս հետ, աչքիս առջեւ կուգան ուրուագծուիլ իրական, բայց արդէն զեղնած պատկերներ անցեալէն:

Ես, անցելատոդ մը, գորովով կը խորհիմ անոնց վրայ. բայց չատ անգամ ալ, չեմ ուզեր որ անոնք չատ կանոնաւոր չըղթայում մը ունենան. մանաւանդ հաճոյք ալ չէ ինձ պանոնք պատմել անտարբեր ականջներու:

Իմ նուիրական նչխարհներս են անոնք, խախտմապետը եւ Հայ Հռոմէականներու պատրիարքը: Չեմ դիտեր թէ կէս գիշերքան ի՞նչ հասկցաւ այդ ուղերձներէն:

Անկից վերջը Սուլթանը արարողապետին առաջնորդութեամբ մեկնեցաւ, նախարարներն ալ եռեւէն: Նուագախումբը կրկին ազատութեան քայլերգը նուագեց:

Ելքի դրանը մօտ մեր կեցած հիւրանոցին դրուած էր չքաւոր մը չաքարեղէններու թրքական թէ եւրոպական. հազգեստով երկու խափչիկներ առնանոյշ կը լեցնէին բիւրեղ բաժակներու մէջ, փափաքողին:

Օրը Հինգշաբթի ըլլալուն, Ղալաթիոյ Ամենափրկիչ Եկեղեցիին ուխտի օրը, քոյրս առաջարկեց ինձ երթալ մեր ուխտը ընել հոն, քանի այնքան մօտն էինք: Մերժեցի:

Անմիջապէս յետոյ «Ռատամէս»ի հրաշալուր հեթանոս աղօթքէն, ասխտական պատի մը ոսկի ու մարմար անեռեւակայելի չքեղութենէն, դժուար պիտի ըլլար ինձ իսկոյն վերագտնել իմ քրիստոնեայ խնամարհ հոգիս ծնրադիր բոկոտն առաքեալի մը պատկերին առջեւ:

***

Երբեմն առանձնութեան դիչերներուս մէջ, երբ առ խարխափ ապրիմ ձանձրոյթէն ծնած տեսիլքներուս հետ, աչքիս առջեւ կուգան ուրուագծուիլ իրական, բայց արդէն զեղնած պատկերներ անցեալէն:

Ես, անցելատոդ մը, գորովով կը խորհիմ անոնց վրայ. բայց չատ անգամ ալ, չեմ ուզեր որ անոնք չատ կանոնաւոր չըղթայում մը ունենան. մանաւանդ հաճոյք ալ չէ ինձ պանոնք պատմել անտարբեր ականջներու:

Իմ նուիրական նչխարհներս են անոնք, սրբատուփի մը մէջ պահուած, եւ թերեւս ա՛լ աւելի պաշտելի կ'ըլլան ինձ երբ մոլորիմ անոնց մէջ երբեմն թէ կազմուած ըլլային ամպի մը պատառիկներէ, «իրականն եւ միանգամայն պատրանքներէ ծըննած»:

Ինձ կը թուի թէ այն չիշատակները՝ զորոնք պայծառօրէն կը տեսնենք, չատ կը նմանին չիրիմներու վրայի արձաններուն:

Կը պատահի որ փափաքիմ պատմել այնպէս ինչպէս միտքս կուգան անոնք, այն անցած օրերը, մերթ թէեւ օճառածին պղպջըղջկներու պէս, որոնց մէջ սակայն կը կազմուին անցքեր ու դէմքեր ու տակաւ կը փարատին առանձնութեան ծոցը:

«Անցած օրերու անիւներուն բզիկ բզիկ կառչած կը մնան բոլոր մեր սիրած բաներուն ծուխները. ի՞նչ օգուտ ժողվելու ջանքեր ընել: Փոսերու եղերքը կը տեսնենք մերթ դէմքեր, ծածկուած տուգի քօղերով, եւ ուրիշներ՝ որոնք կը թուին քնանալ, պարելէ յոգնած թերեւս»: Պարե՞լէ թէ ապրելէ:

... Ապրելէ յոգնած...: Ինչ մը կքած, չոր տերեւներու խշրտոցին մէջէն կը յառաջանար ան դէպի ինձ. ցանցառ չէկ տերեւներով ճիւղերուն եռեւէն կը ճառագայթէր Ոսկեղջիւրի կախարդական մայրամուտը, ծիրանի ու բոսոր. Փրթիր -- Շանի պարտէզին այդ պահը կը սիրէի ես աչնան իրիկունները, մանաւանդ այն անկիւնը՝ ուրկից կը տեսնուի Ջուրին գոտին, երանդ երանդ:

(Շար. 57)

(Շար· Ա· էջէն)

պծուած է՝ «Վիզէն՝ 33 տարեկան, նոր մեռաւ, ճակատը»:

Ու նկարագրութիւնը կը չարունակուի, մանուկները կը վազեն, բեռնակառք մը կը հանի, լուրերը կը շրջին, ամէն օրուան պէս՝ մարտիկ մը մեռած է ճակատը, այս մէկը 24 տարեկան էր, Հայաստանէն եկած վաճառական մը: Ազրպէյճանական հակայարձակումէն ի վեր, 1993 Դեկտեմբերի կիսուն, չուրջ 100 մեռեալ եւ 500 վիրաւոր Ջալըրանէն անցած են, ճակատը քանի մը քիլոմեթր է, Մարտակերտի մօտ եւ հիւանդանոցը առաջին չէնքն է զոր վերաչինած են: Ներկայիս 50 անկողին կայ 90 վիրաւորի համար: Ամէնէն ծանր վիրաւորները Սոեվիանակերտ կը փոխադրուին:

Մաքսիմ Բաբայեան, 56 տարեկան, հրշպարօրէն ցոյց կուտայ իր նոր բնակարանը թաւած «Հին Ջալըրան»ի աւանը, պատմական պիւղը որ արդէն քարուքանդ եղեր է 13-րդ դարուն Թիմուրլենկի բանակներուն կողմէ: Բաբայեան մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ ինչպէս քար քարի վրայ դնելով վերաչինած է իր տունը, քարեկամներու, դրացիներու օգնութեամբ: Հրոյ ճարակ եղած 40 տուներուն 12-ր ամբողջովին վերաչինուած են: Մարտակերտի շրջանի նախագահը՝ Սլաւիկ Աբրահամեան, 30 տարեկան, կ'ըսէ թէ Լ· Ղարաբաղի կառավարութիւնը մէկ միլիոն ռուբլիի (հին) նպաստ մը տուած է: Ծաղրերանին հետ համաձայն են որ դպրոցին վերաչինութեան յատկացնեն: Ու լրագրողը կ'աւելցնէ՝ մէկ միլիոն ռուբլի, այսինքն 400 ֆրանքէն քիչ մը աւելի: Առաջիմ դպրոցը կը գործէ 10 դասարան, 18 դասատու, 85 աշակերտ: Ջանք կը թափուի որ ամէն օր դասեր տեղի ունենան, բայց երբ ռմբակոծութիւնները չատ են· օրինակ, կ'ըսէ Ծատրեան, «առջի օր 3 հրթռիռներ ինկաւ, ի՞նչ ընենք, կեանքը կը չարունակուի: Տղաքը չեն ազդուած, միշտ լաւ տրամադրուած են, դպրոցէն եաք կալաշնիկովներով վարժութիւն կ'ընեն, ապագայ մարտիկներ են»: Բնակիչները կը սպասեն կարմիր Խաչի բեռնակառքերուն որոնք կանոնաւոր կերպով ձէթ, չաքար եւ ալիւր կը բերեն: Թերեւս, ամառէն եաք պատերազմը վերջացած կ'ըլլայ կամ ամէն ինչ կը վերսկսի: Ծաղրերան լեռներուն կը նայի, երկինքին ու կ'ըսէ· – «երբեք ապահով չենք»:

«L'HUMANITE»

(5 Mars)

LE TABOU ARMENIEN INTERDIT

Թուրքիոյ Պելկէ հրատարակչականի հրատարակած գիրքը՝ «Հայկական թաղունն» թարգմանաբար լոյս տեսած Թուրքիոյ մէջ, արգիլուեցաւ Գոլտոյ Պեռուքեան ապահովութեան դատարանին կողմէ: Գիրքը, նոր չէ, ծանօթ գործն է Իվ Թերնոնի զոր հրատարակչականին տնօրէնուհին՝ Այչէ Նուր Զարաքօղլու համաձակութիւնն ունեցած էր լոյս ընծայելու: Հարցաքննութեան ընթացքին, Տիկին Զարաքօղլու յայտարարած է· – «Ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է, բանավէճ մը եւ ճշմարտութիւն մը անհրաժեշտ են եւ պէտք է անպայման այդ թապուներէն անդին անցնիլ»: Աւելցուցած է «Ցեղապաշտութեան դէմ գիրք մը երբ կ'ամբաստանուի որպէս ցեղական խտրականութիւն իմաստի դէմ բան մըն է»:

Գիրքին տպաքանակը եղած է 15·000, հրատարակիչ ընկէրութիւնը կը յայտնէ որ դատավարութիւնը անմիջական է եւ միտք չունի լուռ մնալու: Ենթակայ սիկինը արդէն դատապարտուած էր վերջերս հինգ ամսուան բանտարկութեան որովհետեւ լոյս ընծայած էր քրտական հարցին նուիրուած տոքթոր Իսմայիլ Պէչիկճիի գիրքը: Այն հարցումին թէ առեն է՞ր այս գիրքը հրատարակելու Թանճի Զարաքօղլու կը պատասխանէ Թրքերէն յառաջաբանին մէջ· – «Այո՛, որովհետեւ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ անոր յաջորդող թապուն խոր հետք մը ձգած են Թուրքիոյ ապրային ինքնութեան ըմբռնումին մէջ»:

«LA STAMPA»

(3 Mars)

ARMENI, GENOCIDIO NEGATO?

GLI IMMIGRATI IN FRANCI CONTRO BERNARD LEWIS

Իտալական Թերթը կ'արձագանգէ Պէռնար Լէուիսի հետ ծագած բանավէճին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Տօքթոր Բարսեղ Խրիմեան չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին տարաբախտ՝

ԷՏՈՒԱՐՏ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան առթիւ եւ իր յիշատակին 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Ծառայ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահրամ Գրմըզեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Շ· Գրմըզեան 1000 կը նուիրէ «Ծառայ»ին:

*
**

Վավա Սարգիս Խաչատուրեանի եւ Նուարդ Ալպաճեանի մահուան 10-րդ տարելիցերուն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆր· կը նուիրեն «Ծառայ»ին:

ՄԻՋԻՆԿԻ ՁԱՅՆ

Կապ· Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Զորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յատարտ Ազեւագալի արարողութեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne
Ներկայութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆԻ

նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

78 – 88 – 92 – 51

կամ՝

72 – 35 – 15 – 86

Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր·:

U.G.A.B.
Jeunes
MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE
1 AN

SAMEDI 12 MARS
dès 22h30
au 327, Boulevard Michelet (9e)
Participation 80 F. + 1 consommation

Փարիզի իր թղթակիցը՝ Էնրիքօ Պենեոտէթօ հարցազրոյց մը ունեցած է այս առընչութեամբ վերապատուելի Սամուէլ Սահակեանի եւ Զապէլ Շեխիկեանի հետ որոնք կը բացատրեն թէ կարելի չէր չհակազդել Պ· Լէուիսի խօսքերուն:

Թերթին աշխատակիցը կը յիշէ Ազնաւուրը, Վէրնէօյլի ֆիլմերը: Թղթակցութեան կցուած են ցեղասպանութեան երկու նկարներ:

«LE FIGARO - *MAGAZINE*»

(5-6 Mars)

A L'EST, QUOI DE NOUVEAU?

Ժան – Ֆրանսուա Տընիօ կը վերլուծէ արեւելեան կողմ աշխարհի պարզած կացութիւնը: Իրաւացի կերպով կը մատնանշէ որ մահմետական Հանրապետութիւնները ամէնէն հաւատարիմ յենարանները մնացին համայնավար գաղթատիրական վարչակարգին (եւ ըսել թէ Հելէն Քառէր տ'Անքոս անոնցմէ կը նախատեսէր ապստամբութիւնը) ու անդրադառնալէ ետք զանազան Հանրապետութիւններուն, մէկ տող ունի միայն Հայաստանի մասին· – «Հայաստան չի կրնար խզուիլ Ռուսաստանէն»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՒՄԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու Մեծ Պ.Հ.Դ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆԿԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին
կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30-ին
Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային կեդրոնի
Ս.Թ.Ը.Ա.Ն.Ի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e
Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10-էն առաջ
հեռաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

Gala d'Arts Martiaux
organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH
8 *DISCIPLINES* :

- JUDO —
  Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
  Champion Olympique
  Champion du Monde
  Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
  Jacques TAPOL 5e DAN
  Champion du Monde
  Champion d'Europe
- KENDO —
  Alain DEGUITRE 5e DAN
  Champion d'Europe
  Alain HAGOPIAN 5e DAN
  Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
  Christophe TOPALIAN
  «Armenian Black Belt Association» de France
- AIKIDO —
  Pierre MATTHIEU 4e DAN
  avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
  Alain ADEN 3e DAN
  Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
  Bernard GALLICE 3e DAN
  avec la sélection régionale de Shotokai France.
  Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.
Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պ.Հ.Դ-ի ամբողջ շրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի· –

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
Իդ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԱՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

*
**

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՑ Ա.Ռ.Ա.Ք.Ե.Լ.Ա.Կ.Ա.Ն ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՄԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պ.Հ.Դ-ի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11,
Իշ· օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

ՄԱՐՏ 9
Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ՄԱՐՏ 16
Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ՄԱՐՏ 23
Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԼԱ ՍԻՈՒԹԱ

Զորեքշաբթի, Մարտ 9, ժամը 17·30-ին
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԱՑ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Connaissance des valeurs arméniennes
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30
au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN
HOVHANNES CHIRAZ
1914 — 1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN de Moscou	*EMMANUEL TACHDJIAN de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN
de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
MERCREDI
9 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԻՄ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5.00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.279 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.279

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՎԻԷՆՆԱ ԳՆԱՑ

Մինսկի խումբին պատուիրակութեան այցելութիւնը (իր նոր նախագահով) առաջինն էր Ղարաբաղ եւ՝ շրջանը: Մարտ 6-ին եւ 7-ին, պատուիրակութիւնը անցած էր Երեւան եւ երկուշաբթի օր ալ ուղեւորած էր չորք մը հանդիպումներ:

Գ. Ժ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է Մինսկի խումբի նախագահ Եան Էլիասոնը եւ իրենց ընկերացող պատուիրակութիւնը: Բ. Արարքցեան չեշտելէ վերջ անոնց առաքելութեան կարեւորութիւնը յիշած է թէ Լեռնղարաբաղի բոլոր քաղաքական հոսանքները զօրավիգ են ղարաբաղեան հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու ջանքերուն: Եան Էլիասոն ալ ըսած է որ Բաքու, Ստեփանակերտ եւ Երեւան այցելութիւններէն յետոյ իրենք այն համոզումն ունին, որ կարելիութիւն կայ կրկին հրադադար հաստատելու:

Ե. Էլիասոն եւ իր պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպումներ ունեցած են Գ. Ժ.-ի կուսակցութեանց խմբակցութիւններու եւ երեսփոխաններու հետ, որոնց ընթացքին իւրաքանչիւրը իր մօտեցումը պարզած է Ղարաբաղի հակամարտութեան նկատմամբ:

Այս հանդիպումներուն կարեւորագոյնը տեղի կ'ունենար նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ եւ կը տեւէր երկու ու կէս ժամ: Ինչպէս ըսինք, այս քննական այցելութիւնը ծառայած է գլխաւորաբար ծանօթացման: Պատուիրակութիւնը, Մարտ 8-ին, Վիէննա վերադարձած է:

***

Մարտ 7-ին, առաւօտեան ժամը 7.30-ին ադրբեջանական ուժերը ուժգին հրետակոծութեան ենթարկած են Ֆիզուլիի արեւելեան մասի հայկական գիւղերը եւ ապա փորձած ճեղքել առաջին գիծը: ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան ուժերը յաջողած են զսպել կասեցնել և թշնամին չպրտել դէպի նախկին գիրքերը, անոր պատճառելով նաեւ մարդկային կորուստներ: Այս հատուածին մէջ գիրքերու կռիւները կը շարունակուէին:

***

Մարնէուլի Մրամի գետի երկաթուղային կամուրջի վերանորոգումը (պայթումէն ետք) հաւանաբար վերջ գտնէ Մարտ 10 - 11-ին, մինչ այդ բեռնատար կառքերով է որ աննդեղէն, հաց կը բերուի Վրաստանի ճամբով:

***

Ադրբեջանի ներքին դէպքերուն առթիւ (ընդդիմադիրներու ձերբակալութիւն), Մուսաւաթ ընդդիմադիր կուսակցութեան ղեկավարը՝ Ի. Կամպարով ըսած է որ նպատակը հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը չեղել է այն հակայ կորուստներէն զորս կը կրէ ադրբեջանական բանակը, Դեկտեմբերի կէսէն տարած յարձակումէն ի վեր: Ըստ իրեն 6000-է աւելի մեռեալ կայ: Կ'ըսուի թէ Ալիեւ կ'ուզէ լռեցնել ընդդիմութիւնը համաձայնագրի մը առորագրութեան նախատեսումով Ղարաբաղի շուրջ, որ կ'ընդգրկէ ռուսական բանակի վերադարձը Ադրբեջան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Պ. ԼԷՈՒԻՍԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ԵՒ ՀԱՑԿ. ԱՐՋԱԳԱՆԴՆԵՐԸ

Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթը Մարտ 6 - 7 - 8-ի թիւերուն մէջ, նախկին դեսպան Հ. Ցահիր Ալաչամի կողմի ստորագրուած նախաբանի մը հետ կ'անդրադառնայ Պ. Լէուիսի յօդուածին ու անոր հակազդեցութիւններուն, Նախկին դեսպանը քանկիրճ նախաբանին մէջ կը չեշտէ թէղի մը պաշտպանութեան անհրաժեշտ պայմանները որոնց մաս կը կազմէ հակափաստերու քաջ ծանօթութիւնը ու այս առումով անհուշտ կը չատագովէ Լէուիսի կեցուածքը: Գրութեան հետ տրուած են պատմաբանին կենսագրական դիծերը եւ լուսանկար մը ուր կ'երեւին «Թուրք դիւանագիտներ» Հասան Քէօնի, Աւետիս Հաճընեան, Թիւրքքայա Ալթայօվ եւ Սինա Աքչին, որոնք Օրլիի պատահարին դատավարութեան (1985) վաւերաթուղթեր ներկայացնելով հերքած էին ցեղասպանութեան պնդումները:

Հ. Ցահիր Ալաչամ յօդուածաշարքին Պ. մասին մէջ ամփոփելէ ետք Պ. Լէուիսի ցեղասպանութեան մը թէղը մերժող տեսակէտները, կու տայ նաեւ հայկական տեսակէտները: Անոնք կը խմբուին հետեւեալ կէտերով.

-- ցեղասպանութեան արարքը նշուած է արեւմուտքի անաչառ դիւանագէտներու արձանագրութիւններուն, յուշագրութիւններուն մէջ,

-- հակահայ արարքները որպէս տարածք ունին Պուրսայէն Հալէպ 800 քմ. երկարութեամբ շրջան մը,

-- կատարուածին ուրացումը Աթաթիւրքէն ի վեր որդեգրուած միջոցն է Թուրքերու կողմէ,

-- Արդէն երեք միջազգային կարեւոր ատեան կամ կազմակերպութիւն ցեղասպանութեան մը գոյութիւնը վաւերացուցած են, ինչ որ առանց լուրջ փաստերու հաւանական չէր:

Յաջորդ բաժինով Թուրք դեսպանը կը հերքէ այս պնդումները, գրելով որ արեւմուտքցի դիւանագէտներու յուշերը, արձանագրութիւնները եւլն. ամէնքը հիմնուին հայկական տեղեկատուութիւնը. նաեւ, Պոլսոյ զրաւման շրջանին Անգլիացիները կասկածելի դէկավարները տարած են Մալթա, բայց փաստերու չգոյութեան պատճառով չեն կրցած դատարան ներկայացնել զանոնք. ճշդուած է որ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան վկաներէն Արամ Անտոնեանի այս մասին հրատարակած գիրքը չինծու բան է, եւ վերջապէս, այն ատեանները որոնք ցեղասպանութիւնը ճանչցած են, միշտ կը չարժին քաղաքական դրդապատճառներով եւ ոչ պատմական իրողութիւններէն մեկնելով, եւլն.:

Այսքանէն ետք յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ «ոչ մէկ փաստաթուղթ գոյութիւն ունի որով կարելի ըլլայ հայկական պատահարները «ցեղասպանութիւն» որակել: Գոյութիւն ունեցող փաստագրութիւնները ալ շինծու են»:

Վերջաբանով վերադառնալով «Մոնտ»ի մէջ կատարուած հրապարակումին ու դատի դիմելու հայկական որոշումին, Հ. Ցահիր Ալաչամ կըսէ թէ տասով միջազգային հանրային կարծիքը սկսած է ըմբռնել «Հայերու ցեղասպանութեան» իսկական խմաստը. ասկէ զատ, պնդումին իսկական խմաստը. ասկէ զատ, պնդումին իսկական խմաստը՝ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան պատճառով չեն կրցած դատարան ներկայացնել զանոնք. ճշդուած է որ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան վկաներէն Արամ Անտոնեանի այս մասին հրատարակած գիրքը չինծու բան է, եւ վերջապէս, այն ատեանները որոնք ցեղասպանութիւնը ճանչցած են, միշտ կը չարժին քաղաքական դրդապատճառներով եւ ոչ պատմական իրողութիւններէն մեկնելով, եւլն.:

Այսքանէն ետք յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ «ոչ մէկ փաստաթուղթ գոյութիւն ունի որով կարելի ըլլայ հայկական պատահարները «ցեղասպանութիւն» որակել: Գոյութիւն ունեցող փաստագրութիւնները ալ շինծու են»:

Վերջաբանով վերադառնալով «Մոնտ»ի մէջ կատարուած հրապարակումին ու դատի դիմելու հայկական որոշումին, Հ. Ցահիր Ալաչամ կըսէ թէ տասով միջազգային հանրային կարծիքը սկսած է ըմբռնել «Հայերու ցեղասպանութեան» իսկական խմաստը. ասկէ զատ, պնդումին իսկական խմաստը՝ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան պատճառով չեն կրցած դատարան ներկայացնել զանոնք. ճշդուած է որ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան վկաներէն Արամ Անտոնեանի այս մասին հրատարակած գիրքը չինծու բան է, եւ վերջապէս, այն ատեանները որոնք ցեղասպանութիւնը ճանչցած են, միշտ կը չարժին քաղաքական դրդապատճառներով եւ ոչ պատմական իրողութիւններէն մեկնելով, եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան արդի պատմութեան մէջ ոճրափորձի մը զոհ առաջին կին քաղաքական դէմքն է եան Փիա: 1988-ին Ազգ. Ձակատի միակ երեսփոխանուհին էր որ յետոյ նոյն կուսակցութեան նախագահին հակադրուելով, հրաժարեցաւ ու յարեցաւ ԻԻ-ՏԻ-ԷՖ -- Փէ-Էմ կուսակցութեան:

Փետրուար 23-ին, Էմ-Փէ-Էմ-Կուսակցութեան վառ նահանգին շրջանային քարտուղարին հետ երբ կը ճաշէր Փարիզի մէջ, ուրախ ու անվրդով տրամադրութիւն մը ունէր, պիտանալով հանդերձ թէ սպառնալիքի ենթակայ է: Ան վճռած էր կարգ-կանոն բերել Հիէռ քաղաքին ուր իշխողը կաշառակերութիւնն էր, թմրեցուցիչը, ղէնքը: Վստահ էր, որ պիտի յաջողէր. պայուսակին մէջ ունէր տեղեկագիր մը կարգ մը փշոտ խնդիրներու մասին որոնք բացայայտած կը կարօտէին. վստահ էր որ Ներքին նախարարութիւնը անյապաղ քննիչներ պիտի ղրկէր տեղւոյն վրայ: Աւտով հանդերձ, նոյն օրը կէս կատակով կը յորդորէր բարեկամի մը որ իրեն օգնելու պիտի գար. «հակափամփուշտ բաճկոնդ հետդ բեր»: Ինք այդ բաճկոնէն չունէր երբ յաջորդ երեկոյեան կը սպաննուէր իր ինքնաշարժին մէջ, մարմինը ծակծկուած՝ ոճրագործնեբու արձակած փամփուշտներէն:

Ատիկանական քննութիւնը դժուար չեղաւ, շնորհիւ Փիայի անձնական տեղեկագրիրին ու Հանրապետութեան դատախազին ուղղուած նամակի մը որ դրկուած չէր եւ քննիչները գտան իր թուղթերուն մէջ: Այդ երկու փաստաթուղթերուն վրայ հակազդեցեան տակ առնուելան կամ հարցաքննուելան Թուլոնի շրջանակէն ալ ակռղմեան պաշտօնատարները: Յայտնաբերուեցաւ որ Վերկու ոճրագործները մեծ հաւանականութեամբ, կը պատկանէին Թուլոնցի Ժան-Լուի Ֆարժէթի յանցախումբին: Ֆարժէթ սպանուած էր անցեալ տարի, բայց հաւատարիմները միշտ կը յարգէին իր յիշատակը: Ան մեծապէս հետաքրքրուած էր Հիէռի մօտակայ 30 հազար հեկտար պարապ տարածքով. մինչ Փիա վճռած էր քաղաքապետութեան ընտրութիւնը չահելէն ետք, վերջ տալ կաշառքի միջոցով այս մարզի գործունէութեան: Տարեվերջին հարցախոյզ մը ընել տալով տեսած է թէ ինչ ուժ կէտի առաւելութիւն ունի իր մրցակիցներէն: Մաքրագործուած մը հիմնական մասը կը կազմէր իր քաղաքական աշխատանքի ծրագրին: Ժողովներու, միթինկներու ընթացքին միշտ դէմ կ'արտայայտուէր Հիէռի խաղարանին. երբ քաղաքին 32%-ը անգործ էր, ի՞նչ օգուտ կ'ունենար անոնց ատիկա: Թմրեցուցիչի դէմ պայքարը եւս մաս կը կազմէր իր ծրագրին. ատոր մաքսանենգներուն ու մանուկներու ոճրագործներուն համար կը պահանջէր մահապատիժին վերահաստատումը:

Այսօր, երբ Փիա չկայ այլեւս, իր մահուան պարագաներուն լուսարանութեան չափ անհամբերութեամբ կը սպասէ այն յանդուգն յաջորդին որ պիտի շարունակէ անոր ծրագրած գործը:

ԲԱԿՈՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԷՋ ԷՋԵՐ ԿԸ ԳՆԷ, ԲԱՅՑ ԱՆՕԳՈՒՏ

Ադրբեջան քանի մը միլիոն վճարած է անուշտ Անգլիոյ Թիւ մէկ անտեսական օրաթերթին մէջ «Ֆայնանշըլ Թայմզ» -- որ համաշխարհային տարածում ունի -- երեք լման էջեր ծանուցում դնելու: Սակայն Թերթը իր կողմէ յօդուածներ գրած է Ադրբեջանի մասին, որոնք միշտ ալ նպաստաւոր չեն Բաքուի: Առաջին էջի խորագիրը կ'ըսէ՝ «Հարուստ, գեղեցիկ, բայց արիւնլուայ» Ադրբեջան: Ուրիշ յօդուած մը խորագրուած է. «Ստալինի բարտէսը կը պայթի», ակնարկելով Ղարաբաղի հարցին, որ «մէկ միլիոն ապաստանեալներու պատճառ եղած է»: Ուրիշ կար մըն ալ ցոյց կուտայ երկու «Հայ գինուորներ որոնք կը հաւաքեն Ադրբեջանցիներու կողմէ լքուած զէնքեր», մինչ քիչ անդին ուրիշի մը վրայ կ'երեւին խրամատի մը մէջ պառկած գինուորներ հետեւակ բացատրութեամբ. -- «Սպառած ազգերի կոտորներ ճակատի վրայ կը հաւաքստանան»: Քիչ անդին կը տեսնուին փախստականներ էշերու վրայ կամ հետիոտն:

Ուրիշ յօդուած մը յատկացուած է Ադրբեջանի տնտեսութեան: Խորագիրը կ'ըսէ. -- «Քարիւղն ու կաշառքը կ'իւղադրեն տնտեսութեան անիւները...»:

«Ֆայնանշըլ Թայմզ» չատ խիստ դատումներ ունի Ադրբեջանի բանակին մասին: Խօսելով Հայոց Ազգ. Զօրքերուն մասին, զէնքի ուժով լուծելու Ղարաբաղի հարցը, Թերթը կ'ըսէ թէ ան երկու յարձակումներ կատարեց, որոնք երկուքն ալ ձախողեցան: Առաջինը, ճակատը լքող ու փախչող զինուորներու պատճառ; Իսկ երկրորդը, որ «մարզային ալիք»ներու ձեւով մղուեցաւ, նոյնպէս ձախողեցաւ: Թերթը կ'ըսէ թէ հակառակ աւելի քան 1000 Աֆղաններու օգնութեան, անցեալ Հոկտեմբերին միայն քանի մը քիլոմեթր յառաջացան Ադրբեջանցիները: Բայց ի վերջոյ փախուստի դիմեցին թէ՛ Ադրբեջանցիները՝ թէ Աֆղաններ ու Հայերը 60 հազարնոց բանակը ետ մղեցին: Անգլիացի լրագրողը կ'ըսէ թէ Ադրբեջանցիները ամենաքիչը չորս հազար մեռեալ տուին ու Հայերը քանի մը հարիւր: Ու Թերթը կը վերջացնէ սա մէջբերումով, որ կը գնէ Բաքուի մէկ արեւմուտքի դեսպանին բերնին մէջ. -- «Հոս ոչ ոք չի կրնար իսկական բանակ մը կազմել Հայերուն դէմ կռուելու: Վճռակամութեան պահանջ կայ ու շարքերու մէջ յուսալքում: Այս երկիրը (Ադրբեջան) միայն ժամանակաւոր կերպով կրնայ իր դիրքերը պահել: Եթէ Հայերը անմիջապէս ետ չեն առներ հողամասեր, այդ մէկը բաղաքական պատճառներու համար է, եւ ոչ թէ որովհետեւ չեն կրնար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

92 ԿԻԻՐՏԵՐ սպաննուած են մէկ շաբթուան ընթացքին արեւելեան Անատոլու: Թրքական ուժերու զոհողութիւնները կը բազմանան քրտական Ամանորին (Մարտ 31) եւ Թաղապետական ընտրութիւններուն (Մարտ 27) նախօրեակին: Քիւրտ երեսփոխաններու ձերբակալութեան արդիւնքութեամբ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահութիւնը յայտարարած է որ Մթթերան եւ Տէմիրէլ նամակներու փոխանակութիւն ունեցած են Քեռրուսարի սկիզբը այդ երեսփոխաններու կացութեան մասին: Մթթերան իր մտահոգու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՐ ԳԱՑԻՆ ՄԱՖԻՈԶ ԽՄԲԱԽՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Խորհրդային օղակէն դուրս եկած բոլոր երկիրներուն նման, Հայաստանի մէջ ալ ազատութիւններու հովէն ամէնէն աւելի գինովցած մարդը անտեսականը եղաւ: Ազատ շուկայի մը օրէ օր դժուար ճարելի բարիքներուն քով, անհակակշիռ մնացածի իրախոյսով արագօրէն ծլարձակեցան չար խոտերը· չարաշահումները սահման չունեցան, չահագիտական գործունէութիւնը ոչ մէկ պատուար ճանչցաւ, միշտ ապրուստի ծանրածանր բեռ մը դնելով ժողովրդային զանգուածներու վրայ: Մէկ կողմէն, նուազագոյնը ունենալու անոր պայքարը վերածուեցաւ կեղեքումի, միւս կողմէն սանձարձակ ձգտած ամենաշռայլ դասակարգ մը իր իշխանութիւնը հաստատեց անտեսական մարզին մէջ: Այդ դասակարգը, բնականաբար ոչ առանց մեծամեծերէ տրամադրուած նեցուկին, կարճ ժամանակի մէջ Հայաստանի վաճառքի անկիւնը առեղծեց իր վրա -- Անճլըզոյը: Ու անոր դէմ յանուն ժողովուրդին պայքարելու սահմանուած իշխանութիւնները երբ չկրցան կամ չուզեցին իրենց տրուած քուէներուն փոխարժէքը «վճարել», առաջին շրջանի մը նախընտրութիւններէ: Մամուլը, ակնառու եներ, բնակիչներ մինչ յաջորդական մատնանշումներով ուշադրութիւն կը պահանջէին երեւոյթին վրայ, տրուած պատասխանները միշտ կը յայտնուէին ազատ շուկայի վահանին ետեւէն· կարծէք ազատ շուկան աշխարհի այլ երկիրներուն մէջ գոյութիւն չունենար ու Հայաստանի յատուկ բան մը ըլլար միմիայն, ատով ալ ամէն ժխտական դրեթէ օրինականացնելու զօրութեամբ: Այսպէս, մինչ շրջափակումը առանց ուժանիւթի ծուծը կը քամէր երկրին, արեւմտեան դիներէն աւելի սուղ հեղոյզ վառելանիւթ կը ծախուէր ամէն քայլի ու երեւանի Լոս -- Անճըլըսցիները անարգել կը շրջագայէին, բազմած՝ իրենց վարքամ ինքնաշարժներուն մէջ: Կամ շուկան, ուր Մոսկուայէն կամ այլ վայրերէ բերուած կարագը, շաքարը տասնապատիկ դիներով վաճառքի կը հանուէր, տեղային բողոքելու ազատութիւնն իսկ չէր կրնար գործածել, քանի որ չկային այդ բողոքը գոնէ լսելու տրամադիր ականջներ: Ու իշխանաւորներու բառախաղը կը ճղնէր որպէս «ճարպիկ առեւտրականները» ներկայացնել իսկապէս ճարպիկ այն զանգուածը որ աշխարհի ամէն անկիւնի մէջ միակ եւ նոյն որակումը ունի:

Այսօր բառախաղը ձանձրացուցած ըլլալ կը թուի· անոր ենթականերն ու հերիւնակները համոզուած են խաբկանքի չանքերուն անզօրութեան· զանգուածներու յուսահատութեան, զժգոհութեան հանդէպ անտարբերութեան ալ նեցուկով, խաղը մէկդի դրուած է: «Ճարպիկ առեւտրական» վաճառականը տեսակ չարաշահութեան, մաքսանենգութեան հերոսներ կ'ամփոփուին «մաֆիա» պիտակին տակ:

Փետրուար 22-ի «Հայաստան» օրաթերթին մէջ երեւանի ոստիկանապետն է որ գործածելով որակումը, կ'ըսէ· -- «Այսօր մայրաքաղաքում չկան մաֆիոզ խմբաւորումներ»: Ասոր հետ պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ ոստիկանապետ պղտպետ Վլադիմիր Թորոսեանի համար «մաֆիոզ» կը նկատուին չարագործները, ընդհանուր առմամբ: Ան առաջին խօսքերով իսկ կը ջանայ ապահովցնել թէ յանցագործութիւնները կը պակսին Երեւանի մէջ· ասոր պատճառը կը նկատէ բացայայտումի արդիւնքները: Կ'ըսէ թէ «վերջին մի քանի տարիների ընթացքում մայրաքաղաքում կարծես հաստատուել էր անիշխանութեան մթնոլորտ: Տարբեր թաղամասերում անպատիժ գործում էին զանազան յանցաւոր խմբեր: ... Նրանց ձեռքում գտնուող մեծ քանակութեամբ ապօրինի զէնքը կրակում էր դաժան եւ յանախ անվրէպ»: Առանց անդրադառնալու յանցագործ այս խումբերու կազմութեան աղդակներուն որ իսկապէս լուրջ ու մտահոգ մօտեցում մը պիտի մատնէր, Վլ· Թորոսեան կը խօսի իր գլխաւորած մարզին տարած գործունէութեան մասին: «Անչափ դժուարին եւ գերլարուած աշխատանքի երեւանի Ներքին գործերի վարչութեան կայազօրը կարողացաւ կանխել յանցաւորութեան օրըստօրէ աճող թափը, զինաթափեց եւ փաստօրէն «գլխատեց» յանցաւոր աշխարհը»:

Առաւելաբար «ազազակային յարձակումներ, սպանութիւններ, անձնական, պետական ունեցուածքի յափշտակութիւններ եւ այլ չբացայայտուած յանցագործութիւններ»ով սահմանուած «մաֆիոզ» ներկայութիւններուն մասին ոստիկանապետին ամէնէն իրապաշտ արտայայտութիւնը այն է որ «մաֆիան առանց խոշոր հովանաւորի կամ գործընկերոջ չի լինի· իսկ եթէ այդ անձանց դերն ընտանեկանում են դատախրաւական կամ իշխանութեան վերին օղակների ներկայացուցիչները...»: Առանց անդրադառնալու դիւրին ենթադրելի այն դրդապատճառները որոնք նման զօրութեամբ կապերու, ցանցերու ծնունդ տուած են, Վլ· Թորոսեան անուններ ալ կուտայ· «Մոսկուայում յայտնի յանցաւոր հեղինակութիւն՝ Զուգուն Գագօն, Մաշտոցի շրջնորհիդի գործկոմի նախագահի տեղակալ Սահակեանը, բնակարանային շահագործման վարչութեան պետ Աւետիսեանը...»:

Ինչ անդին կրկնելով թէ «չեմ պատկերացնում մաֆիան առանց ոստիկանութեան կամ դատախազութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայի մասնակցութեան», կ'ըսէ· «ամենայն պատասխանատուութեամբ յայտարարում եմ որ այսօր մայրաքաղաքում չկան գործող մաֆիոզ խմբաւորումներ...»:

Յայտնապէս զրուցավար եղուարդ Շահիրեան եւս զոհացած չէ տրուած պատասխաններով որ կը պնդէ նոյն կէտին վրայ· «այնպէս է թւում որ յանախակի են դարձել բաղաքացիների անհետանալու եւ առեւանգուելու դէպքերը: Յամենայնդեպս թերթերի, հեռուստատեսութեան, ձայնասփիւռի հաղորդումներից նման տպաւորութիւն ստացւում է»: Այսպէս ծանրակշիռ պարագայի մը մասին ոստիկանապետը նախ թեթեւակի կ'ամբաստանէ, ըսելով· «լրատուական միջոցները յանախ ներկայացնում են փաստերը եւ այնուհետեւ չեն անդրադառնում դրանց ընթացքին»: Ցետոյ կացութիւնը չտկելու հարցի մը դոյութիւնն իսկ անդոյ կը նկատէ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ· «դրանց (անհետացածներու) մէջ շատ են պարտքատէրերից փախած անհետացած անձինք»: Կ'աւելցնէ միայն թէ «չի կարելի բացառել որ անձի դէմ ուղղուած նման յանցաւոր ոտնձգութիւնները ունենում են նաեւ տխուր հետեւանք»: Այսինքն՝ եթէ երեւանի մէջ մարդիկ կ'անհետանան, ատոնք իրենց պարտապահանջներէն փախածներն են, իսկ եթէ վտանգ յանցագործութիւններ որոնք տխուր հետեւանքներ կ'ունենան, անոնց մասին «ձեռնարկւում են հնարաւոր բոլոր միջոցները»: Իր չարաղրանքին մէջ պարտապահանջէն խոյս տուող մարդոց ապրելը ի՛ր ձեռով կրկնող այս պատասխանէն ետք, ոստիկաններու հեղինակութեան մակարդակին մասին եղ· Շահիրեանի թերահաւատութիւնը զրեթէ կը ջղայնացնէ ոստիկանապետը· «դժգոհները եթէ էրէական պատասխանատուութեան ենթարկուած անձանց հարազատական եւ ընկերական կապերն են, յանցաւոր տարրերի հովանաւորներն ու միջնորդները եւ կամ յանցաւորութեան ճահճում խրուած տարրեր ղեկավար եւ այլ կարգի պաշտօնեաներ որոնք նախկինում հեռախօսով էին կարգադրում հարցերը» ինք ուրախ է այդ դժգոհութենէն: Ասոր հետ, չի ծածկեր որ իրենց չարքերուն մէջ կան՛ն անարժանները· այս պարագային համոբ ալ ան կը դիմէ «ձեռնարկւում են ամենախիստ միջոցներ» տարապին· 1993-ին 700 աշխատակից հանուած են գործէ, կաշառակերութեան եւ այլ յանցագործութիւններու պատճառով: Ներքին գործերու կայազօրքէն ալ հեռացուած են 297 հոգի, որոնց 111-ը սպաներ եղած են:

Ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար առանց վերապահութեան, առանց ներկային տուեալներուն հետ հակադրութիւններ նչմարելու կարենալ կարդալ Երեւանի ոստիկանապետին խօսքերը· այնքան պէտք ունի ատոր մանաւանդ Երեւանցին որ ամէնէն լաւ գիտցողն է թէ ոչ բոլոր անհետացածները իրենց պարտատէրերէն փախածներ են, ոչ ալ ոստիկանութենէն զժգոհները միշտ յանցաւոր կապերու տէր, կամ յանցաւոր տարրերու հովանաւոր ու միջնորդ մարդիկ...:

ՍԱՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍԹԱՓԱՐԱՆՆԵՐԸ ՏԷՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

1992-էն ի վեր Ռուսաստանի Ներքին եւ Առողջապահութեան նախարարութիւնները կը փորձեն իրարու ձգել երկրին հազարաւոր սթափարաններուն բեռը: Սթափարանը այն սրահն է 20--60 հոգինոց, ուր հսկողութեան տակ կը պահուին կասկածելի ութիպարները: Անոնք ըմպելիքէս կը զանուին ոստիկանատուներու չրջանակին մէջ: 1993--ին անոնցմէ չուրջ 100 հատ վակուեցաւ, իսկ մնացածները այնքան վէճակի մէջ են որ հոն պատահած մահերու համեմատութիւնը կրկնապատկուեցաւ:

Երբ մէկը կը հեռաձայնէ ոստիկանութեան, ըսելու համար որ գինով վիրաւոր մը վայ ձիւներուն մէջ երկարած, իրեն կ'ըսուի թէ պէտք է առողջապահութեան սպասարկութեան լուր տալ որ իր կարգին լրատուն պիտի դրկէ երկին ոստիկանութեան: Մինչ այդ վիրաւորը լայն ժամանակ ունի սառած մահանալու:

Առողջապահութեան նախարարութենէն պատասխանատու մը կ'ըսէ թէ սթափարանները այլեւս դատարկապորանեբուն տեղ չեն տար, ոչ ալ վրան գլուխը թափթփած անձերու: Վիրաւորները չտապօդնութեան բուժարանները կը ղըրկեն, իսկ ոստիկանութիւնը միայն հանդուստ -- կապուտը չնորհքով մարդոցմով կը ղբաղի: Անոնցմով որոնցմէ կրնայ բան մը փրցնել:

Կարգ -- կանոնի պատասխանատու մը կը բացատրէ թէ իրենք ոստիկաններէն կը խնդրեն առնը առաջնորդել գինովները որոնք հանրային կեանքը չեն խանգարեր ու խնամքի պէտք չունին: Այդ կարգադրութիւնը գոհունակութիւն կը պատճառէ ընտանիքներու մէկ մասին: Նոյն անձին կարծիքով, անառուները Ընկերութեան պահպանութեան նախարարութեան հոգածութիւնը պէտք է վայելեն, որովհետեւ սթափարաններու դրութիւնը քայքայուած է: Ոճրային բան է նոյն անկողնին մէջ պառկեցնել սովորական մարդիկ ու անառուներ որոնք յաճախ վարակուած կ'ըլլան բազմաթիւ հիւանդութիւններէ:

Պատահած ամէն մէկ մահուան համար հարցաքննութիւն կը կատարուի· անկարելի չէ որ մահը արդիւնք ըլլայ բիրտ վերաբերումէ աւելի անփութութեան: Ամէն մարդ պիտէ թէ մեղադրութեան հարց մըն ալ կայ հոս: Հերթապահ բժիշկը ենթակայ է ոստիկանութեան հրահանգներուն· այս վերջինը կը մերժէ ընդունիլ այն գինովները որոնք դրամ չեն ունենար· բժիշկն ալ իր լռութեան փոխարէն անպատիժ կը մնայ երբ իր թերացումին կամ անփութութեան պատճառով վիրաւորը մահանայ:

Առողջապահութեան նախարարութիւնը դէմ է իր հոգածութեան տակ պահելու այս հաստատութիւնները· ան չի կրնար ընդունիլ որ եօթը տարուան ուսումէ ետք բժիշկ մը հոն հսկիչի պաշտօն կատարէ:

Մինչ վէճը կը շարունակուի երկու նախարարութեան միջեւ, կարգ մը սթափարաններ հարբեցողներու բուժման կեդրոններու վերածուած են ու կը մատակարարուին հոն պաշտօնավարող առողջապահական անձնակազմին կողմէ· անոնց մէջ 1993--ին մահուան միակ պարագայ մը իսկ արձանագրուած չէ: Անոնց մէկ օրականը աւելի քան 3 հազար ռուբլի կ'արժէ: Սակայն չէ լուծուած խնամքի կարօտ գինովներն ու դատարկապորանները հոն առաջնորդելու հարցը: Հաւանաբար վիճելի կէտերուն մասին վերջնական վճիռ արձակէ Նախարարներու Խորհուրդը, որովհետեւ այս ընթացքով երկիրը դեռ երկար ժամանակ պէտք պիտի ունենայ սթափարաններու:

ԿԱՂՀԱՆ

կարենալ կարդալ Երեւանի ոստիկանապետին խօսքերը· այնքան պէտք ունի ատոր մանաւանդ Երեւանցին որ ամէնէն լաւ գիտցողն է թէ ոչ բոլոր անհետացածները իրենց պարտատէրերէն փախածներ են, ոչ ալ ոստիկանութենէն զժգոհները միշտ յանցաւոր կապերու տէր, կամ յանցաւոր տարրերու հովանաւոր ու միջնորդ մարդիկ...:

ՍԱՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

ԱՐՑԱԽ ԵՒ ՍՈՒՄԳԱՑԻԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ, Փետրուար 28--էն մինչեւ Մարտ 14, հասարակութիւնը կրնայ տեսնել լուսանկարներու ցուցահանդէս մը նուիրուած Արցախի քաղամարտիկներուն եւ որուն բացումը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Փետրուար 28--ին:

Թուականը, Փետրուար 28, դիպուած մը չէ: Այլ ընտրուած է յիշելու համար Սումգայիթի հայ անմեղ զոհերը որոնք ճիշդ վեց տարի առաջ ճանչցան նոր եղեռն մը: Չալածուեցան, չարչարուեցան, բռնաբարուեցան, սպաննուեցան եւ տեղահանուեցան որովհետեւ Հայ էին:

Ուստի, ձեռնարկը ե՛ւ ոգեկոչում է, ե՛ւ ժողովուրդի մը իր հողերուն վրայ ապրելու արդար իրաւունքին համար մղած պայքարին նուիրականութիւնը: Այս ազգային խորհրդանիշներէն անդին ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ զեղափիտական արժէք մըն ալ քանի լուսանկարները պեղարուեստական վաւերական արտայայտութիւն մը ունին:

Լուսանկարները գործն են ու կը պատկանին Արշակ Սիվազլեանին հաւաքածոյին: Արշակ Սիվազլեան մարսէյլաբնակ երիտասարդ արհեստավարժ լուսանկարիչ մըն է որ կ'աշխատի միջազգային մամուլի գործակալութիւններուն համար: Քանի մը անգամ եղած է Ղարաբաղ: Երկար ամիսներ բաժնած է ժողովուրդին եւ մարտիկներուն առօրեան: Նոյնիսկ վիրաւորուած է: Եւ այժմ կը պտնուի զարձեալ Ղարաբաղ որպէս թղթակից -- լուսանկարիչ: Հոգեպէս պապուած է այդ հողին: Մամուլին եւ մասնաւորապէս հայ թղթակիցներու պարտականութիւնն է, կ'ըսէ, գտնուիլ դաշտին վրայ եւ վկայել:

Այս ցուցահանդէսը նախաձեռնութիւնն է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբին: Երիտասարդներ որոնք յատուկ լրջութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ կը բերեն իրենց աշխատանքի բաժինը Հայ Մշակոյթի Տունէն ներս:

20×30 մեծութեամբ, ապակիի տակ դրուած բարձրորակ 30 գունաւոր լուսանկարներ հակիրճ բացատրութիւններով պեհեղուած են ցուցատախտակներու վրայ: Երիտասարդները յաջող ընտրութիւն մը ըրած են Ա. Սիվազլեանի հարուստ հաւաքածոյէն եւ ճաշակով ու խնամքով պատրաստած ու ներկայացուցած: Լուսանկարները կը ներկայացնեն ռազմադաշտին վրայ մարտիկներ գործողութիւններու ընթացքին: Բայց նաեւ Արթիւր Մկրտիչեանի յուզարկաւորութիւնը, Շուշիի եկեղեցւոյ մէկ արարողութիւն մը եւ այլ պատկերներ ժողովուրդի առօրեայէն: Երիտասարդները խմբագրած են նաեւ չորս էջնոց թերթիկ մը պատմական ծանօթութիւններ տալով Արցախի մասին եւ ներկայացնելով Սումգայիթի դէպքերը:

Տարօն սրահը թատերանին լեցուած էր այս առիթով: Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբին անունով Կորին Յովսէփեան բացատրեց ցուցահանդէսին եւ բացումին օրուան ընտրութեան իմաստը: Շնորհակալութիւն յայտնեց լուսանկարիչ Արշակ Սիվազլեանին որ տրամադրեց իր թանկագին հաւաքածոն: Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան ներմօրէն չնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբի վաստակած աշխատանքը: Ծանրացաւ նահատակութեան եւ նահատակները գիտնալ յարգելու գաղափարին վրայ: Անոնք է որ, ըսաւ Տէր Հայրը, կը կառուցեն հաւաստքը· հաւատքը որով այսօր լեցուած է Ղարաբաղի

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արդիւնաբերութեան նախարարութեան համակարգի մէջ 100 -- 120 ձեռնարկութիւնները կրցած են աշխատիլ 3 ուն-- ար -- փետրուար ամիսներուն՝ ուժանիւթի ծախքի պայմաններուն մէջ: Անոնք արտադրած են աւելի քան 1 միլիառ 470 միլիոն դրամի ապրանք:

*
**

«ՈՒԽՏԱՏՈՒՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ ազգային ազատագրական չարժումներու նահատակներու յիշատակի յաւերժական եւ Մեծ Եղեռնի միջազգային ճանաչման ատենաբեղու կոչուած «Ուխտատուն» Հանգարան -- հիմնարկը Մեծ եղեռնի 80--ամեակը պատշաճ մակարդակով ոգեկոչելու, հայ նահատակներու յուշահամալիրները կարգաւորելու, ցուցահանդէսներ, համագումարներ կազմակերպելու նման նախաձեռնութիւններ պարփակող իր հակայ ծրագիրը իրականացնելու նպատակով հանգանակութիւն մը կազմակերպած է: «Ուխտատուն» հաշիւի թիւերն են՝ Երեւան -- 10, Նալպանտեան 2, Հայմերքրտրանկ Հ/Հ 70000106, քոտ՝ 370101201 (դրամ) եւ Հ/Հ 070042, քոտ՝ 001 (տարադրամ): «Ուխտատուն» եւ նախագահին հեռաձայնի թիւերն են՝ 56 - 79 - 56 եւ 56 - 92 - 21:

*
**

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Փրոթէզի գերմանական ծանօթ ընկերութիւն «Օթթօ Պոք» չուրջ 100 000 մարք արժողութեամբ սարքաւորումներ եւ պիտոյքներ նուիրած է Հայաստանի փրոթէզի տեղադրման եւ այդ մասնագիտութեան քարերու պատրաստութեան կեդրոնին: Միւս կողմէ, հայ պատասխանատուներու Գերմանիա այցելութեան ընթացքին ձեռք ձգած համաձայնութեան հիման վրայ, նոյն ընկերութեան հետ, հաւանաբար Ապրիլին, պայմանագիր մը կը կնքուի, ըստ որուն ոչ միայն կը չարունակուի փրոթէզներու ձրի մատակարարումը եւ Գերմանիոյ մէջ հայ քարերու պատրաստութիւնը, այլ նաեւ կ'ապահովուի որոշ եկամուտներ:

*
**

«ՅԻՇԱՏԱԿ»Ի ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԼՂՀ-ի «Յիշատակ» հիմնադրամը, որ կ'օգնէ նահատակ զինուորներու ընտանիքներուն, Երեւանի մէջ ներկայացուցչութիւն մը բացած է: Այս քայլը անհրաժեշտ դարձած էր, որուած ըլլալով որ այդ ընտանիքներէն չատեր գանգատ պայմաններով կը բնակին ԼՂՀ-էն դուրս: Ներկայացուցիչ նչանակուած է Վեսչեսլաւ Կարապետեան:

*
**

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ 125-ԱՄԵԱԿ

Փետրուար 20--ին Երեւանի Յ. Թումանեան տուն -- թանգարանին մէջ բանաստեղծին գործերէն պատրաստուած թատերական փոքրիկ ներկայացումներով նչուած է գրողին ծննդեան 125--ամեակը: 1994--ին որ նչուած է յոբելենական տարի, տեղի կ'ունենան չուրջ քսան միջոցառումներ:

ԼՔԱՓԱՓ ՊՕԼԵՔԱՓ

ՀԵՐՄԻՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶ

«CRISES DE NERFS ET MEDITATION» (*)

Հերմին Գարակէօզ ծանօթ է իրրեւ դերասանուհի եւ այս անգամ կը ծանօթացնէ իր գործերը՝ ղծադրութիւն եւ խիժանկար (կուաչ) 1988 -- 94 շրջանին վերաբերող:

Աբուհաստպիտուհին մեծցած է Իսլէ - Մուլինոյի հայ գաղութին մէջ, արձանագրուած է թատերական դասընթացքներու եւ բախտն ունեցած է ընտրելու՝ խաղալու համար դերը հրեայ աղջնակի մը որ Եւրոպայի մէկ անկիւնէն միւսը կը փնտռէ Բ. աշխարհամարտի տեղահանութեան ընթացքին անհետացած իր ծնողքը: Ֆ. Պիլըտուի թեմանիւթով պատրաստուած հեռատեսիլի այս առաջին ժապաւէնը իրեն առջեւ դուռը կը բանայ սինեմայի աշխարհին: Բայց, բնազդաբար, թատրոնը կ'ընտրէ:

Մէկ ներկայացումէն միւսը, արդիւնաւէտ հանդիպումներ կ'ունենայ դերասաններու, բեմադրիչներու, թատերագիրներու հետ: Այս ասպարէզին կողքին, անձնական հետաքրքրութեան մըն ալ կը ձեռնարկէ դերասաններու եւ երաժիշտներու հետ: Կը գրէ իր առաջին թատերգութիւնը. -- «De quelle falaise dites-vous?» գոր կը բեմադրէ եւ կը խաղայ Մառէի փառատօնին չրջապտիճին մէջ: 1976-ին, լուսանկարչութեամբ կը զբաղի: Ա. վինեոնի փառատօնին ալ կը ներկայացնէ Ռայներ Մարիա Ռիլքէի մէկ բարդ բնագիրը՝ «Elégies de Duino»:

1988-ին Ղարաբաղի յանկարծակի ներխուժումը մեր կեանքին եւ միջազգային բեմին վրայ, երկրորդական կը դարձնէ իր գեղարուեստական գործունէութիւնը: Կը տարուի Հայերու ներկայի եւ անցեալի պատմութիւնով: Կը հանդիպի «100--ներու խումբին» որ կը հիմնէ «Քօօփերասիոն Արմէնի»ն եւ այդ միջոցով Հերմին Գարակէօզ առաջին անգամ ըլլալով կը մեկնի Հայաստան եւ Ղարաբաղ որբերու սահմանուած բեռնատար կառքերով:

Այս յուշահանդէսը, կը բացատրէ՝ «կը պատմէ ինչ որ կ'ընէի, երբ ոչինչ կ'ընէի այդ հայկական տարիներուն, 1988-էն 1994»:

(*) Galerie Les Cent - 8, rue de Jouy, Paris 4e. Du 9 au 26 Mars.

ԱՆԱՑԻՍ ԻՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ (1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Մախոհ, հովանոցիս ծայրով տակն ու վրայ կ'ընեմ ինկած արիւնադոյն տերեւները. ի՞նչ փնտռելով անոնց մէջ, չեմ գիտեր: Անուշադիր՝ մօտեցող քայլերուն ենթարկելով որ ինձ նման անգործ երազող մըն է որ հոն կը չրջապտի: Սակայն հետզհետէ կը մօտենայ ան: Գլուխս վեր կ'առնեմ. ճիշդ դէմս կանգ կ'առնէ: Ծերունի մը ... Ճիշդ կ'ընեմ ճանչնալու... Մեր նայուածքները իրարու կը հանդիպին:

Փայլակի մը պէս տարիներու այլազան չրջանակ մը կուգայ կ'անցնի մեր դէմէն. անցեալ մը յարութիւն կ'առնէ ... Ձեռքերս կ'երկարեմ. կը ժպտի ծերունին, միշտ անխօս, ու ձեռքերս կը սեղմէ յուզումով. չրթունքները կը դողդղան: Երկարօրէն մեր աչքերը կը խօսին. խիճներս վարագուրուած են արցունքներով:

Միշտ բռնած ձեռքէս, ան կ'առաջնորդէ քայլերս դէպի բլրին վրայ նայող մենաւոր նաստարանը եւ անհունապէս զուրգուրոտ երկար նայուածքով մը կը պարուրէ զիս:

Մեր երկուքին ալ հոգիները հոն չեն այն պահուն, այլ՝ հեռուն, Մարմարայի ալիքներուն վրայ երկնցած թերակղզին, իր սլացիկ նոճիներով, այն նոճիներով՝ որոնք կարծես պիչերը ատղերուն կը հըպին: Ու ճերմակ փարոսով Ֆանարաքին, որուն աւազուտ ափերուն վրայ առաւօտները մատաղատի աղջկան կը սպասէր, առանց ինքզինքին խոստովանելու այդ արարքը, վայելչագեղ հասուն երիտասարդ մը, թոքերը կազդուրելու եկած հոն եւ որ իր փոթորկոտ հոգին կը զովացնէ անմեղունակ էակին նոր ծլող զովով:

Դո՞ն էր այդ վերատեսութիւնը թէ քաղցր. հնար չեղաւ ինձ բնորոշել: Մէկ կողմէ անհետացած թանկագին քանի մը անուշութիւնը, միւս կողմէն՝ տարիներու անդունդ ատերը, քայքայումը կենսունակ կերպարանքին վրայ աքսորականին, Մ. Զերազին:

Պոլսոյ խանդավառ հայ երիտասարդութիւնը օրեր, չաբաթներ, նմանը չտեսնուած ոգեւորութեամբ պատրաստութիւն տեսած էր ընդունելու համար մեծ յեղափոխականը, անոր՝ որ կանուխէն նուիրած էր իր կեանքը Հայութեան տուրքած էր իր կեանքը Հայութեան, անոր՝ որ ապրած էր անձկութեան, դատին, նեղութեան, սրամաչուքի, զրկանքի տարիներ, միշտ մաքուր, միշտ անչահախընդիր, իր նուիրումին մէջ գտնելով սքանչելիքը, իր գոհարերութեան: Իր երիտասարդութիւնը առանց վայելքի անցած էր. լռեցուցած էր սրտին բաբախումները, մի միայն իր խոհալին տալու համար ինքզինքը: Շոգենաւեր մասնաւոր ճամբայ եղած էին լեցուած երիտասարդութեամբ:

Ամէնէն աչքառուն, ամէնէն վարուելաւորը եւ զարդարուն այդ ընդառաջ գացող չոգենաւերուն եւ ամէնէն խանդավառը թատրութեան, մեծ ոգեւորին հայրենասիրական փոքրիկ ներկայացումներով նըշուած է գրողին ծննդեան 125--ամեակը: 1994--ին որ նչուած է յոբելենական տարի, տեղի կ'ունենան չուրջ քսան միջոցառումներ:

Փետրուար 20--ին Երեւանի Յ. Թումանեան տուն -- թանգարանին մէջ բանաստեղծին գործերէն պատրաստուած թատերական փոքրիկ ներկայացումներով նըշուած է գրողին ծննդեան 125--ամեակը: 1994--ին որ նչուած է յոբելենական տարի, տեղի կ'ունենան չուրջ քսան միջոցառումներ:

ուած էին: Երջանկութիւն, ուրախութիւն կ'արտացոլային ամէն աչքերէ, երիտասարդները կը խայտային, եւ անոնցմէ ամէնէն խանդավառներէն երկուքը Հընչակեան պետ մը, եւ պատանութենէ նոր մտած երիտասարդութեան՝ Հրանտ Թոսեան արտասանեցին ճառեր, համակ ոգեւորութիւն, համակ ազգասիրութիւն, ուր անձնազոհ գործիչը փառաբանուած էր վուռքի մը հանդոյն:

Երաժշտութեամբ, դափնիներով, ծաղիկներով, սպիտակ հագուած աղջիկներու խումբեր, երգ ի բերան, ամէնքը, ամէնքը կուրծքերնուն վրայ կրելով խորհրդաւոր նչանակը, զարդասեղի ձեւով, կարմիր խորքի վրայ ոսկեղէն տառերով՝ Միևնոյն Ձերազ: Գացած էին ընդունելու գինքը ծովուն ծփուն ալիքներուն վրա-- յէն, նուագներով, ծաղիկներով հուրրա՛նեյէն, իրրեւ թագաւոր մը: Ինչպէս վ. Հիւկոյի Մազէբբան: Սակայն ան չէր չըլացած այդ ցոյցերէն, հանդէսներէն, նոյնիսկ յուզնած էր անոնցմէ. թերեւս անոր համար որ երբ երջանկութիւնը ուշ մնայ գալու, գունատած կուգայ:

Ու ծերունին ծանր ծանր կը խօսէր ինձ: Այդ իրիկնամուտին, այդ չոր տերեւներու ներքեւ, այդ ամպամած երկինքին տակ, ան՝ որ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, ընդառաջելով Շնորհք Գալուստեան Մշակութային եւ Մարզական Միութեան փափաքին, կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Մարտ 13-ին, Թաղին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ եկեղեցւոյ հովիւ Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեանի, պատարագ եւ յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 4-րդ տարելիցին առթիւ։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները անխտիր ներկայ գտնուիլ պատարագը եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած մատաղի օրհնութեան։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շահան Պիւրթէկ իր ամուսնոյն՝ փիէր Պիւրթէկի, իր ծնողքին՝ Պետրոս եւ Արուսեակ Կարապետեանի եւ եղբօր՝ Կարպիս Կարապետեանի յիշատակին 2000 ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Աչէ Շրջ. վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Մարիէն Մելքոնեանին, իր հօր՝ Յարութիւն Գասպարեանի մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.--

Տիկին Քոլէթ Գասպարեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

Իվ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 13-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին, Աւրնիւ տիւ Փրատօ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՕՒՄԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու Մեծ ՊԱՀՔ-ի չրջանի

ՄԻՋԻՆՔ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30-ին

Սահակ - Մեսրոպ
Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e

Համեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10-էն առաջ
հետեւեալ հեռաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

CHAUFFAGE DES ECOLES DE GUMRI ET EREVAN

En décembre 1992, le blocus de l'Arménie par l'Azerbaïdjan est renforcé. La pénurie d'énergie ne permettant pas le chauffage des écoles, celles-ci seront fermées durant le très rigoureux hiver 92-93. Le Forum des associations arméniennes de France, qui s'est mobilisé contre le blocus, décide d''étudier un plan de chauffage pour l'hiver suivant. Des projets sont élaborés par des associations membres du Forum, qui ont une longue expérience du terrain et qui mettent à son service leurs partenaires en Arménie. Ces projets prévoient que les équipements et le combustible seront acquis sur place. Ils reçoivent l'aval du Ministère arménien de l'Education et celui de l'Action humanitaire, ainsi que le soutien des autorités locales de *Gumri*, puis de *Erevan*.

PROJET DE GUMRI

Un premier projet concerne le chauffage des écoles de *Gumri*, auxquelles il faut ajouter une école de 1.000 élèves dans la localité voisine d'Akhourian, où est entreposé le fuel qui servira à l'ensemble du projet. L'opération concerne au total 44 écoles et 29.000 élèves. Pour réaliser ce projet, le Forum a mis en place deux commissions : l'une à *Erevan*, l'autre à *Gumri*. Ces deux commissions travaillent en étroite coordination avec la Commission du Forum de France qui a la direction générale de l'opération.

Le chauffage des écoles devient effectif à partir de la mi-novembre 1993. Plusieurs systèmes sont utilisés: groupes électrogènes et convecteurs, mais aussi poëles et chauffage central. Il a fallu acheter, stocker et surveiller plusieurs centaines de tonnes de carburant. Des responsables de quartier vérifient si les écoles sont réellement chauffées et gardent un contact quotidien avec les directeurs d'école, les enseignants, les élèves et les parents d'élèves.

PROJET DE EREVAN

Devant la réussite de l'opération de *Gumri* et fort de cette expérience, le Forum décide de se lancer dans un projet plus vaste : celui du chauffage de l'ensemble des écoles de *Erevan*, en février et mars 1994 - c'est-à-dire : 202 écoles et 170.000 élèves.

Mis en place en trois semaines, le programme de *Erevan* est réalisé en un temps record. Le choix s'est porté sur un système de chauffage au moyen de poëles à fuel. Ceux-ci sont fournis par le Gouvernement arménien, avec l'aide des Etats-Unis. Le Forum assure les approvisionnements en combustible et la logistique.

Sept équipes de surveillance mises en place sillonnent la ville pour contrôler la bonne application du projet. Y participent également les parents d'élèves et les élèves des grandes classes. L'impact de l'opération chauffage sur une population durement éprouvée est grand. L'annonce, par le gouvernement, de l'ouverture des écoles s'est d'a'bord heurtée à l'incrédulité des parents, résignés à la non-scolarisation de leurs enfants. En constatant que la promesse est tenue et qu'au fil des semaines les écoles sont effectivemnt chauffées, la confiance est revenue et le moral de la population s'en trouve améloré.

BILAN

Pour réaliser ce programme de chauffage des écoles de *Gumri* et de *Erevan*, le Forum a obtenu une subvention de près de 600.000 francs du Ministère français de l'Action humanitaire et d'environ 1 million de francs dans le cadre du programme ECHO de la CEE. Ce projet bénéficie aussi du produit d'une campagne de sensibilisation à travers la France, totalisant à ce jour plus de 650.000 francs.

D'ores et déjà, il apparaît que cette opération est un succès. Dans ce contexte, un rôle important revient aux commissions de *Gumri* et de *Erevan* qui travaillent de manière efficace et organisée dans des conditions très difficiles, et avec un esprit de sérieux auxquels il faut rendre hommage. L'expérience pratique, financière et humaine que cette opération a permis d'acquérir sur le terrain sera précieuse si la nécessité de recommencer l'opération s'impose pour l'hiver prochain.

1er *Mars* 1994

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՄՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, վարիզեան չրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11,
ԻՋ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Ուրբաթ, Մարտ 11, ժամը 17·30-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս եկեղեցի
(Սէն - Թ'Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 16, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին եկեղեցի
(Նիս)
Քարոզիչ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՑ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 17·30-ին
Ս. Յակոբ եկեղեցի
(Պուլվար - Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՔՀՆՑ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին եկեղեցի
(Սէնթ - Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 17·30-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցի
(Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

U.G.A.B.
Jeunes
MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE
1 AN

SAMEDI 12 MARS
dès 22h30
au 327, Boulevard Michelet (9e)
Participation 80 F. + 1 consommation

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Ամանորի երեկոյեան դպրոցին մէջ կազմակերպուած ընդունելութեան ընթացքին. -- Մատոյեան ընտանիք 1·500 Ֆր., Փափազեան, Քէօսէեան, Զամաքճեան, Ալէքսանեան ընտանիքներ 1·000-ական Ֆր., Գարա ընտանիք (Պոլիս) 500 Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը արտայայտած է Փետրուար 1 թուակիր նամակով մը, չեչտելով սակայն թէ հակառակ թրքերէն թերթերուն տեղեկատուութիւններուն, Ֆրանսա երբեք կողմնակից չէ եղած քիւրտ անկախ պետութեան մը ստեղծման։ Գալով Տէմիրէլի, ճշդած է որ երեսփոխանները իրաւական հետապնդումի ենթակայ են եւ ոչ՝ քաղաքական կամ կամայական։ Իրականին մէջ, դիտել կու տայ Մոնտի մնայուն թղթակիցը, փորձ կ'ըլլայ ժողովուրդին ուշադրութիւնը ցրուելու, որպէսզի նուազ անդրադառնայ անտեսական եւ քաղաքական կացութեան։ Ամէն պարագայի մէջ, երեսփոխաններու ձերբակալութիւնը աւելի լարած է մթնոլորտը արեւելեան Անատոլու։

ԳԱԻՆԹԸՆ ընդունելէ ետք Վրաստանի նախագահը՝ Շեվարնաձէ յայտարարած է թէ կողմնակից է որ ՄԱԿ-ի ուժեր գետեղուին Վրաստան։ Ճշդած է սակայն որ ամերիկեան զօրքերը մաս չեն կազմեր այդ ուժերուն։ Ուաշինկթըն 70 միլիոն տոլար օժանդակութիւն ալ պիտի կատարէ Վրաստանի։

ՆԻՍԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան (Մարտ 6) երկու թեկնածուներու (ԷՒ -- Փէ -- ԷՒ եւ Էֆ -- Լն) ձեռք ձգած ձայներու տարբերութիւնը այնքան քիչ է որ Ազգ. ձակատը կրնայ յաղթել երկրորդ չրջանին (Մարտ 13)։ Շերքաքի կուսակցութեան թեկնածուն՝ Ժան -- Փօլ Պարէթի միայն 34 ձայնի առաւելութիւն մը ունի Ազգ. ձակատի թեկնածու՝ Ժաք Փէրայի վրայ։ Ինչպէս միշտ նման պարագաներու ձեռնպահներն են որոնք պիտի վճռեն։ Նիսի այս Բ. ընտրաչրջանը շատ կարեւոր է եւ ներկայ քաղաքապետը, այսինքն ԷՒ -- Փէ -- ԷՒ-ի թեկնածուին համար՝ ճակատագրական։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ ընդդիմութիւնը ընդունեցաւ բանակցութիւններ տանիլ համայնավարամիտ իշխանութեան հետ, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ, վերջ դնելու համար պատերազմին։ Առաջին անգամն է որ իսլամական ընդդիմութիւնը կ'ընդունի բանակցիլ, 1992 Դեկտեմբերի համայնավարամէտ պետական հարուածէն ի վեր։

ՄՈԼԴՈՎԱՑԻ ընտրողներու մօտ 90%-ը անկախութեան իւ նպաստ քուէ տուած են, Մարտ 6-ին։ Նախագահ Սնեգիւր հանրաքուէ մը կազմակերպած էր վերջ տալու համար «Ռումանիոյ հետ ձուլումի մը» չահագործումներուն։

ԼՍԱՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ արդելքով մը յաջողեցաւ հսկայ ծանուցում մը ապահովել ձայնասփիւռի կայանի մը որ ցարդ նման տարածում չունէր։ Արդարեւ, առջի օր արդիլեց Ֆըն -- ռատիոյի մէկ յայտագիրը՝ Լովին-Ֆըն իր անբարոյական եւ վրան քաց պրոյցներուն համար, ինչ որ ահաւոր իրարանցում մը ստեղծեց երիտասարդներու, պատանիներու նոյնիսկ մանուկներու մօտ որոնք ցոյցերու դիմեցին եւ ի վերջոյ Սէ -- ԷՍ - Ա-ն յետ քայլ ըրաւ։ Հետեւանքն այն է որ չատ հաւանաբար այդ ձայնասփիւռի կայանին ունկնդիրներուն թիւն ալ աւելնայ, քանի որ գաստապարտողներն իսկ, տեղին խմբագրականով ալ ինչպէս Ֆիլիփ Թէսոն («Քոթիտիէն տը Փարի», Մարտ 8), նոյն թիւին մէջ էջ մը կը նուիրեն, տալով յայտագրին գեհենիկ եւ պժգալի մանրամասնութիւնները, այլ խօսքով՝ ձրի ծանուցում։ Ի'նչ փոյթ որ ծնողքները դիմած են Սէ -- ԷՍ -- Ա-ին որովհետեւ իրենց տասը տարուայ զաւակները կանուխէն իրենց սեռական կեանքը քաջալերին ուռճանաւով մը այդ յայտագիրը լսելու համար։ Ծագած ազմուկէն, Հաղորդակցութեան նախարարը, Մշակոյթի նախկին նախարարը (որ ի դէպ, չատ նախկինի երեւոյթ չունի) պաշտպանեցին ձայնասփիւռի կայանը յանուն ... ազատութեան։ Այս ամբողջը թոյլ տուաւ հաստատելու թէ այդ յայտագիրը մէկ միլիոն 300 հազար ունկնդիր ունի որոնք այդ սեռային դաստիարակութիւնները մոխիկ կ'ընեն։ Այս թիւը նոր պարկ մը կը ստանայ անշուշտ այս օրերուն...։ Դառնութեամբ կարելի է նկատել որ նման իրանցում մը չծագեցաւ, քանի մը օր առաջ, երբ Մեհինեաքի Փիլ Ֆէրի լիսէի դպրականութեան դասատուն կարգի հրաւիրուեցաւ որովհետեւ աշակերտներուն կարդացած էր Վէրլէնի եւ Ռէմպոյի մէկ համարձակ քերթուածը։ Նախընտրելի պիտի ըլլար որ արտայայտութեան ազատութիւնը նման պարագայի մը պաշտպանուի եւ ոչ թէ հիւանդներու սեռային հրապարակային նկարագրութիւններուն առեն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 10
JEUDI
10 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·280 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.280

ՔԻՒՐՏԵՐԸ, ԱՆԳԱՐԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ
ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

*Քրտական հարցը ծաւալ կ'առնէ եւ վեց երեսփոխաններու արգելափակումն ալ աւելի կը լարէ մթնոլորտը ոչ միայն Թուրքիա, այլեւ՝ Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ: Մարտ 1-ին եւ 2-ին ութ երեսփոխան կորսընցուցին իրենց անձեռնմխելիութիւնը, ետքը՝ Քիւրտ Էին: Արգելափակուածներէն երկուքը՝ Տիկին Լէյլա Զանա (Տիարպէքիրէն) եւ Ահմեթ Թիւրք (Մարտինէն) եւրոպական հրջ ապատոյտի մը ճեռնարկած էին վերջերս եւ ընդունուած ալ նախագահ Միթերանի կողմէ: Ապր· Մեծ Ժողովին մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ չեն վարանած՝ «Դաւաճանները կառափնա՛տ» պոռալու վանդուած երեսփոխաններուն հասցէին: Ինչ որ կը կատարուի այնքան ապօրինի է եւ բիրտ կերպով ալ կը դործադրուի որ մամուլն իսկ ընդվզած է եւ «Թրքիշ Տէյլի Նիւզ»ը Մարտ 4-ին «մեծագոյն գայթակղութիւն», «ապօրինի ապրանքներ» կ'որակէ: Ցարդ եղած գլխաւոր ամբաստանութիւնները ՏԵՓ-ի (քրտամէտ) 6 երեսփոխաններու դէմ միայն բերանացի յայտարարութեանց կը վերաբերին, առաւելաբար արտասահմանի մէջ (օրինակ՝ Ուաշինկթընի): Վեց երեսփոխաններէն մէկը կը մեղադրուի որ բժշկական օժանդակութիւն բերած է ՓՔՔ-ի անդամի մը ինչ որ պինք վերածած է արգիլուած կազմակերպութեան գինուորեալի մը: Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովի նախագահը՝ Մարթինէզ ալ դժգոհ է եւ մտահոգ, դանելով որ այս ձերբակալութիւնները խոտոր կը համեմատին «մարդկային իրաւունքներն եւ ժողովրդավարութիւնը յարգող Թուրքիոյ մը գաղափարին հետ»: «Լիպերասիոն», Մարտ 9-ին լայն սիւնակներ նուիրած է Քիւրտերուն, Սեկոլէն Ռուայալի յայտարարութեանց իր ապարդիւն այցելութեան առթիւ Անգարա եւ այս բոլորին կողքին ալ կ'ոգեկոչուէր Սեւրի դաշնագիրը...:

Թուրք մամուլն ալ կ'անդրադառնայ նախագահ Միթերանի նամակին որ ուղղուած է Եւրոպայի Խորհուրդին նախագահին, խնդրելով որ յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց տրուի քիւրտ երեսփոխաններուն հանդէպ ու ձեռնարկուի հարկաւոր միջոցներուն: Իսկ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութենէն բոլոր դեսպանատուները ղրկուած հրամանագիրով մը ճշդուած են հարցին մասին հետեւեալ բացատրութիւնները որոնք պէտք է տրուին քիւրտ երեսփոխաններուն հարցին մասին. Թուրքիա անկախ դատարաններու տէր է ու խնդրոյ առարկայ երեսփոխանները պիտի դատուին անաչառ ատեաններու կողմէ: Թուրքիա կը յարգէ մարդկային իրաւունքները, բայց այս խնդիրը այդ իրաւունքներուն հետ առընչութիւն չունի, ներքին հարց է: Թուրքիա կը պաշտպանէ իր Սահմանադրութիւնը: Քիւրտ երեսփոխաններուն տրուած է ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը: Անոնց անձեռնմխելիութիւնը վերցած է, սակայն չէ ջնջուած երեսփոխանի հանդամանքը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Եւրոպայի Խորհրդարանը արդէն պէտք երեսփոխան մը որպէս ներկայացուցիչ ղրկած է Թուրքիա, իսկ ամբաստանուած երեսփոխանուհի Լ· Զանայի ամուսինը եւ նոյն կուսակցութենէն քիւրտ անդամ մը փարիզ եկած են Մարդկային իրաւանց դիմելու եւ նախագահ Միթերանի հետ հանդիպում մը ունենալու համար: Ձերբակալուած երեսփոխաններուն պաշտպանութիւնը ըստանձնած է Ֆրանսայի նախկին Արտաքին Նախարար Ռոլան Տիւմա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՆԱՆՑ Համաչխարհային Օրուան առթիւ (Մարտ 8) նախագահ Միթերան յայտնեց թէ մտադրութիւն ունի Մարի Քիւրիի ածխունները Պանթէոն փոխադրել տալ, չեչտելով թէ անբնական է որ ռեւէ կին, իրրեւ ա՛յդ եւ ոչ թէ որովհետեւ մեծ մարդու մը կինն է (կը վերաբերի Մարսըլէն Պերթըլոյի կնոջ որու ածխունները ալ Պանթէոն են) չհանդչի Պանթէոն: Առկէթ Շապոյի հետ զրոյցի մը ընթացքին է որ Միթերան այս կարծիքը յայտնեց: Կը մնայ տակաւին Ապր· Ժողովի քուէարկութիւնը եւ ընտանիքին հաւանութիւնը: Մնաց որ անբնական պիտի ըլլար նաեւ որ Մարի Քիւրիի ածխուները չընկերանան իր ամուսնոյն՝ Փիէր Քիւրիի ածխունները, քանի որ միասնաբար արժանացած են Նոպէլ մրցանակին:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի ընտրութիւնները կանոնաւոր կերպով չեն ընթացած ըստ ԱՆԻՒ - ԱՆ - Ը-ի դէտերուն: Երեսփոխանական այս ընտրութիւնները առաջիններն էին յետ - խորհրդային շրջանի: ԱՆ - ԱՆ - Ը խորհրդարանական ժողովի պատուիրակութիւնը յայտարարած է· - «Ազատ եւ արդար ընտրութիւններու հեռանկարը չէ իրագործուած»: Կուսակցութեան մը պատկանելիութիւնը դեր չի խաղար, կ'ըսէ անկախ չաբաթաթերթ՝ «Կազաուան»ի խմբագրապետը, ով որ Ռուս է ռուս հոսանքին կը քուէարկէ, ով որ Ղազախ է ղազախ հոսանքին: Թեկնածուներու 75%-ը Ղազախ էր, մինչ բնակչութեան 43%-ը կը ներկայացնեն եւ այդ թեկնածուներն ալ Նազարբաեւի կառավարութեան շրջանակին կը պատկանին: 218 ընդդիմադիրներու թեկնածութիւնը մերժուած է: Ռուսախօսները կը խորհին որ պիտի չներկայացուին Խորհրդարանը (177 երեսփոխան): Թէեւ Սահմանադրութիւնը կը ճշդէ որ բոլոր ազգութիւնները հաւասար իրաւունքներ ունին, բայց Ռուսերը կը դանեն որ խորհրդարանին մէջ հանդարտ վայր մը պիտի ըլլայ: Տագնապ կը ծագի, բնակարանները չեն ծախուիր, Գլինթըն եւ կինը 70 հազար տոլար կը կորսնցնեն: Բայց, հարցը հոս չի վերջանար, որովհետեւ ընկեր մը կայ որ չատ պարկեշտ մարդու համբաւ չի վայլեր: Ձէյմս Մք· Տկալ ինայողութեան Սընտուկ մը ունի՝ Մարիսըն Կուարանթի որ նաեւ դժուարութիւններ ունի: Կը մնայ բուն հարցը՝ Մք· Տկալ օգտագործա՞ծ է անանկութեան դուռը գոնուղ իր դրամատան դումարները փակելու համար իր եւ Գլինթըններուն կորուստները, ապա, դործածա՞ծ է իր յաճախորդներուն դրամը Գլինթընի ընտրապայքարին համար 1984-ին (վառավարիչի)· Այս եւ նման հարցեր են որոնք պէտք է լուսաբանուին քննութեան ընթացքին:

ՅԻՒՐԻԻի ապրանքներու վաճառանոցը հսկայ հրդեհ մը ծագած է, Մարտ 8-ին, երբ հիտրօքարպիւր փոխադրող կառախումբ մը դիծէն ելած է ու պայթած: Մերձաւոր տուներ ալ կրակ առած են: Աւելի մտահոգիչ էր այն վարկածը ըստ որուն վառելանիւթը կոյուղիներու մէջ հոսած է:

ՏՐՊԱՆի մօտ (Հարաւի Ափրիկէ) կառախումբ մը դիծէն ելած է եւ առջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 63 մեռեալ կար եւ 370 վիրաւոր: Կասկած կար որ պարզ արկած մը չէ Զուլու մեծամասնութիւն ունեցող այս շրջանին մէջ:

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ի ծանուցումն հասարակութեան, որ Ֆրանսայի Ազգային Գրադարանի Հայկական Բաժնի տեղափոխութեան պատճառով, Հայկական Բաժինը մինչեւ Մարտ 15, 1994 կը մնայ փակ:

Ֆրանսայի Ազգային Գրադարան
Հայկական Բաժին
Richelieu - Louvois
58, rue de Richelieu
75002 PARIS

ԱՐՑԱԽ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12-ԻՆ

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ - Կ. ՌԱՍՈՒԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՑՈՑՍԵՐ

Մարտ 9-ին, առաւօտեան, Երեւանէն հեռաձայնով տեղեկացանք որ ճիշդ նոյն պահուն հաստատուած էր Ազրբեջանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդներու նախագահներու՝ Կուլիեւ Ռասուլի եւ Բարդէն Արարաքցեանի տեսակցութիւնը: Այս մասին, նախապէս խօսակցութիւններ եղած էին եւ Զորեքշաբթի առտու կ'որոշուէր օրն ու ժամն ալ՝ Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 14-ին Ղազախ (Իջեւանի շրջան):

Այս կարդադրութիւնը կը յաջորդէ կարգ մը դէպքերու, ինչպէս էլիասոնի դլխաւորած պատուիրակութեան քննական այցելութեան՝ Ղարաբաղ, Բաքու եւ Երեւան, Ռուսաստանի բանադնացին երթուդարձերուն, նաեւ Ժիրայր Լիպարիտեանի մամուլի ասուլիսին ընթացքին ըրած կարդ մը յայտարարութիւններուն, որոնց կ'արձագանգէին Լիպերասիոն եւ Ֆիկարօ, Մարտ 9-ին:

Հայաստանի Արտաքին փոխնախարարը՝ Ժ· Լիպարիտեան, Մարտ 8-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ անդրադարձած Ս.Ա - Է.Ս - Ս.Ա - Ը-ի ջանքերուն եւ չեչտած թէ էլիասոնի վերջին փորձը նոր յոյսեր կը ներչնչէ: Ժ· Լիպարիտեան ըսած է թէ Հայաստան համաձայն է որ հայկ· ուժերը քաչուին Ղարաբաղի չուրջ դրաւուած հոդամասերէն եւ փոխարինուին միջնորդ ուժերով: Ձչդած է սակայն որ հայկական ուժերը պէտք է պահեն Լաչինի անցքին հակակչիռը (միակ կապն է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միջեւ): Ցայտնած է նաեւ որ ադրբեջանական ուժերն ալ պէտք է քաչուին Մարտակերտէն, միակ տեղը որ Ա-ղերիներուն հակակչիռն տակ է: Հայաստանի կառավարութիւնը համամիտ է որ ռուսական եւ Ս.Ա - Է.Ս - Ս.Ա - Ը-ի կարգադրութեան ծրագիրները միաճուլուին: Ասոնք կը նախատեսեն խաղաղապահ ուժերու առաքում տեղւոյն վրայ եւ դէտեր ճակատը, հրադադարէ մը ետք:

Ի դէպ, աւելցնենք որ Մարտ 8-ը կարելի է ամէնէն խաղաղ օրը նկատել ռազմաճակատին վրայ: Ճիշդ է որ նոյն օրը կը ձիւնէր Արցախի վրայ, նաեւ Երեւանի: Ձիւնը դադրած է Երեւանի վրայ Մարտ 9-ին:

ՊԷՅՐՈՒԹ - ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԳԻԾ

Ռոյթըր գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Երեքշաբթի, Մարտ 8-ին բացուած կատարուած է Երեւան - Պէյրութ - Երեւան օդանաւային կանոնաւոր գիծի մը: Լիբանան հասած է նոյն օրը հայկական օդանաւ մը՝ 120 ճամբորդներով: Այս թռիչքները տեղի պիտի ունենան չաբաթը անդամ մը՝ Երեքշաբթի օրերը: Լիբանանցիք ուրախ են որ այս ձեւով 23-ի բարձրացաւ թիւը այն օտար օդանաւային ընկերութիւններուն, որոնք կանոնաւոր թռիչք ունին Պէյրութ, ասոնց վրայ կ'աւելնան երկու լիբանանեան ընկերութիւնները՝ Միտըլ Իսթ եւ Թի - էմ - Էճ:

«Վա՛հ Հայաստան» շարժէն՝ կոոպերատիւն ու դեկորատիւը

— ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ, ԵՐԵՔ ԱՐԱՐՈՎ —

Ճիշդ այն օրերուն երբ «Երկիր Նայիրի» նոր չաթաթաթերթին երեւումը կարգ մը հարցումներ կը թելադրէր Հայաստանի մէջ մամուլի գործունէութեան յառաջդիմութեան մասին, հասաւ «Հայաստանի ՀՅԴ կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի պաշտօնաթերթ» «Դաշնակցութիւն»ի 87-րդ (Փետրուար 17) թիւը: Այս կուսակցութիւնը պէտք չէ չփոթել Հ. Մարուխեանի ղեկաւարած 103-ամեայ Հ. Յ. Դ.-ին հետ որուն Հայաստանի օրկաններն են «Երկիր» օրաթերթը եւ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթը: Մինչ խնդրոյ առարկայ Դաշնակցութիւն»ը օրկանն է ասանդական Հ.Յ.Դ.-էն «Հայաստանի» նախկիրով մը պանազանուղ կուսակցութեան մը որ խորքին մէջ հակայարերձ ծառերու բունին փաթթուած բաղեղին կը նմանի...:

«Երկիր Նայիրի»ն մղած էր անզամ մը եւս խորհրդածելու թէ ի՞նչն էր ղրզապատճառը այնքան նեղ պայմաններու տէր երկրի մը մամուլին այնքան բազմանուն, բազմաձայն ու բազմազոյն պատկերին. իրա՞ւ այդքան շատ ըսելիք ունեցողներ կային, թէ մեղի անծանօթ, այլ նախանձելի պարագաներով չհագեր մարդ էր մամուլը հոն: «Դաշնակցութիւն» թերթին յիշեալ թիւը մասամբ կը լուսաբանէ այս մասին արձնացած հետաքրքրութիւնները, ենթադրուած պարագաներուն վրայ ուրիշ տարած-քներ աւելցնելով:

Այնոր առաջին էջին վրայ երեք դրութիւններ կան, որոնք միասնաբար պարտ նախանիւթ տրամադրելու յատկանիշը կը կրեն Պարոնեանի, կամ յատկանիշ Օտեանի մը:

Առաջինը ստորագրութիւնը կը կրէ կուսակցութեան նախագահ Ցարուխեան Արխատակէսեանի ու խորագրուած է «Լաւ է լինել կոոպերատիւ, քան դեկորատիւ»: Երեքէն ամէնէն համառօտ այս դրութիւնը պատասխան մըն է Հ. Յ. Դ.-ական Կ. Բալայեանին որ Հայաստանի նոյնանուն կազմակերպութիւնը խորհրդարանին մէջ կոչած է «կոոպերատիւ»: Յ. Արխատակէսեան մէջբերելով իրենց տրուած «հիմնական ցուցումները», «ՊԱԿ-ի դրածոները» յորջորջումները եւ նաեւ ՀՀՇ-ի կողմէ ստեղծուած ըլլալու նոյն ճակատին պնդումը, կը յանդիմանայ վերջին, «պանդա» (bande) անուանումին վրայ որ գինքը դրիչ վերցնելու մղող ազդակը եղած է: Ըսելէ ետք թէ իրենց մէջ ընդգրկուած են «գիտութեան, գրականութեան, արուեստի ականաւոր շատ գործիչներ», որպէս ամէնէն յանդի հրեատանի, կը հրամցնէ հետեւեալը. «Վերջապէս, ՀՀՅԴ-ի անդամ է կենդանի դասական, մեծ գրող Սերօ Խանզադեանը»: Հոս, աւելորդ ՀՀԱյ հաւանաբար յիշեցնել թէ նոյն թերթը իր նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ արտատպած էր նոյն կուսակցութեան անդամակցելու այս «կենդանի դասական»ին դիմումը ուր խնդրանք կը ներկայացուէր անդամագրութեան որպէս սկիզբ նշել 1937 թուականը...:

Ցարուխեան Արխատակէսեան իր խօսակիցը ամբաստանելով «100-ամեայ ՀՅԴ-ն, նրա հեղինակութիւնը» վարկաբեկելու մեղքով, հարկ կը տեսնէ չեշտելու թէ իրենք եւս կը քննադատեն իշխանութեան սխալ քայլերը, բայց կը տեսնեն նաեւ դրական կողմերը:

Ապա, մոռնալով նախորդ պարբերութեան իր պոռթկումը եւ վիրաւորանքը 100-ամեայ ՀՅԴ-ին ու անոր հեղինակութեան վարկաբեկումին պատճառով, կը դրէ. — «Ձեր «գործունէութիւն»ը դեկորատիւ է, դուք Հ.Յ.Դ.-ի դեկորատիւ վարձկան էք» ու դրութիւնը կ'աւարտ «կոոպերատիւ»ի վերաղրումէն ու «դեկորատիւ»ի ամբաստանութենէն առաջինին նախընտրութեամբ:

Դարաւոր կուսակցութեան նորաբոյս այս բաղեղին մենախօսութիւնը կը շարունակէ երկրորդ դրութեամբ մը Գագիկ Արթահամեան որ էրեբունիի Շրջ. Կոմիտէին նախագահն է: Ան դրելէ ետք թէ հետզհետէ կը խորանայ կուսակցութեան երկփեղկումը, ՀՅԴ-ի եւ ՀՀՅԴ-ի գոյութեամբ, իր կարգին բաւական ամբաստանութիւններ կը տեղացնէ ՀՅԴ-ի ղեկավարներուն դէմ. յետոյ զայրոյթ պոռթկալով իրենց կազմակերպութիւնը «խաբեբաների բանդա» կոչած լրագրողի մը դէմ, կը լծուի անոր պաշտպանողականին, իր ստեղծած մշուշին մէջ չփոթելով ծառն ու բաղեղը: «Խաբեբայ» կոչել կուսակցութիւն մը «որի անդամները նոյնիսկ ստալինեան բռնատիրութեան տարիներին բորբ պահեցին Հայ Դատի անմար կրակը ... որի շարքերից 600 նուիրեալներ այսօր էլ կանգնած են Հայրենիքի պահպանութեան առաջին գծում»... Ապա Գ. Արթահամեան «ինքնամաքրում»ի հրաւէր ուղղելով «այլահովերով ներծծուած «հաւատաւոր դաշնակցականներ»ուն, հետեւեալ շռնդալից արտայայտութեամբ կ'աւարտէ խօսքը. «Ժամանակը կը ջոկի յարդը հասկից, Դաշնակցութիւնը որպէս մեր ժողովրդի գոյապահպան, նուիրեալ կուսակցութիւն, նորից կը յառնի իր ողջ հմայքով»:

Թերթին Գ. դրութիւնը միակն է որ Դաշնակցութիւնները չփոթի մը մէջ չի լողար. անոր թիրախը երկրին իշխանութիւնն է. փիլիսոփայական դիտութիւններու թեկնածու Վլադիմիր Դարբինեանի «Սթափութի՛ր, ժողովուրդ» խորագրուած էջը այն տպաւորութիւնը կը զործէ թէ առանց խմբագրական կազմին բովէն անցնելու չհասած է դրաշարին. եթէ ոչ, անկարելի էր որ մէկը չնչմարէր անոր ամբողջական հակասութիւնը Հայաստանի Հ.Յ.Դ.-ին նախագահ Ցարութիւն Արխատակէսեանի կողմէ հետապծուած քաղաքական կեցուածքին, որ կ'ամփոփուէր իշխանութեան սխալ քայլերը քննադատելուն հետ, անոր դրական կողմերն ալ տեսնելուն մէջ: Մինչդեռ Վլ. Դարբինեան դրական ոչինչ կը նշմարէ: Ան երեւանը, Գիւմրին ու միւս բնակավայրերը կը նմանցնէ «մահապարտուն գերեզմանոց»ի, ամէն տեղ մահ կը տեսնէ, արտագաղթ, խուճապ. «երկրում եղեռն է, կազմակերպուած նախճիր»: Իշխանութիւնները «Հային հանել են Հայից, ... այսօր աշխարհում ոչ մի տեղ Հայի կեանքն այնքան անապահով ու դժնի չէ, որքան իր հայրենիքում»: Իշխանութիւնը աւերած է երկիրը, ու բոլոր կատարուածներուն, «այդ նողկալի նախճիրի մոգական «մարգարէն» հանրապետութեան նախագահն է»:

Ոչ միայն պաշտօնաթերթին կուսակցութեան ակզբունքին, այլեւ ամէն տրամաբանութեան անյարիր այս տեսլականը, իր խմբագրը կը գտնէ վերջապէս, երբ փիլիսոփայական թեկնածու յօդուածագիրը կը գրէ. — «Ինչո՞ւ ընդհատեցիք մեր դարաւոր երթը, ինչո՞ւ հեռացաք մեր փորձուած բարեկամից՝ ռուս ժողովրդից»: Անհեթեթութիւններու այս համանուագին մէջ այս մէկն ալ վարելի է դեռեղել, մինչեւ հոն ուր բացայայտ հրաւէր կայ տապալելու Հայաստանի ներկայ ճգնաժամուն մէջ անոր չարչրկուած ժողովուրդին մնացած միակ կռուանը. ներքին վայրն վիճակը: Վլ. Դարբինեան վրկութիւնը անխուսափելի կը նկատէ եթէ ժողովուրդը հրաժարի իր նախագահէն, կառավարութենէն, Խորհրդարանէն, կատեցնէ սեփականաշնորհումը, թօթափէ «արտաքին ֆաղաքականութիւն հատարուղ դիմախաղերը» եւ «յաւերժօրէն փարուի դարերի փորձութեամբ արդարացուած ռուսական կողմնորոշման»: Մի՛ հարցնէք թէ որ տատանայական մասն է որ «դարերի փորձութիւն» դրել կուտայ փոխանակ փորձառութիւն-ի. այնքան խորհրդատ այդ վրէպն իսկ չնչին մանրամասնութիւն է վհատուր ծուռութիւններու այս փոթորիկին մէջ:

Խնդիրը այն է որ «Դաշնակցութիւն» պաշտօնաթերթը «կոոպերատիւ — դեկորատիւ»ի իր վէճին ընդմէջէն սանկ պատահար մը կուտայ այն հարցականները թէ ի՞նչն է դրդապատճառը այնքան նեղ պայմաններով երկրին մէջ մամուլին ա՛յնքան բազմազոյն պատկերին...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

(Ե.)

Խորհրդային Միութեան քայքայումը ամէն օր անսպասելի եւ անվերջանալի հետեւանքներ ունի կեանքի տարբեր ոլորտներուն մէջ: Այս հետեւանքներէն մէկն է բազմաթիւ նոր երկիրներու կոզմէ հրատարակուած դրոշմաթուղթերուն ծագումը: Սկիզբէն, եւրոպացի եւ ամերիկացի դրոշմաթուղթ հաւաքողները մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան այս չարժումին, սակայն այսօր այդ խանդավառութիւնը վերածուած է մեծ կասկածներու եւ չատ անգամ արդար վրդովումի մը: Արդարեւ պէտք է ըսել որ Խորհրդային Միութեան թղթատարական կազմակերպութեան խստութեան յաջորդեց բացարիկ անիշխանութիւն մը որուն մէջ «ոչ չունը տէրը կը ճանչնայ եւ ոչ ալ տէրը իր չունը...»: Այսպէս հակայ կայսրութեան փլուզումէն ծնած տասնեւհինգ պետութիւններէն զատ երեսունէն աւելի, ճշդրիտ հաշուապահութիւն մը անկարելի է, նորաստեղծ «պետութիւններ» ինչպէս Աբխազիա, Թաթարստան, Չեչնիա, ինքնակոչ մարզեր՝ Թիրազիոլ (Մոլտովայի անձնախաւցած ռուսախօսներու շրջանը), Ղրիմ, Պաշքիրեա, եւ քաղաքներ՝ Ս. Պետերսբուրգ, Նիժնի Նովկորատ եւայլն ... եւ բազմաթիւ այլ տարածքներ ակսած են իրենց սեփական դրոշմաթուղթերը հրատարակել առանց Թղթատարական Միջազգային Միութեան անդամակցելու: Շատ մը դրոշմահաւաքներ, վաճառականներ անգամ կը չյաւատարեն որ բաժակը յորդելու վրայ է այլեւս, որովհետեւ բացայայտ դարձած է որ այս ինքնակոչ «պետութիւններուն» կամ չըրջանառներուն մէջ կը գտնուին անհատներ կամ կազմակերպուած խմբակներ (մասնագիտական մամուլին մէջ յաճախ կը հանդիպինք «մաֆիա» բառին), որոնք դիտեն առաւօրէն օգտուիլ առիթէն հրապարակ հանելով կեղծ թողարկումներ կամ «յաւելեալ մակագրութեամբ» դրոշմուած ապօրինի չարքեր նախկին դրոշմաթուղթերու հիման վրայ: «Այս բոլոր ապրանքները ուղղակի կամ անուղղակի ճամբաներով արեւմուտք կը հասնին յաճախ Ուկրանիայէն կամ Ռուսաստանէն փոխանակութեան եղանակով, ինչ որ ձեռնտու է երկու կողմերուն համար», կը խոստովանէր վերջերս լիոնցի վաճառական մը, աւելցնելով «Հարկ է ընդունիլ որ չահն ալ բաւական մեծ է»: Սակայն, նոյնը կը յայտնէր նաեւ որ իր յաճախորդներէն չատերը այս բոլորէն յոգնած են եւ եթէ քանի մը ամիսներ առաջ այս ինքնատիպ թողարկումները լաւ կը գնահատուէին, այսօր գրեթէ բոլորովին արժէքազուրկ դարձած են որովհետեւ «չուկային» սկզբունքները չեն յարգուիր՝ ոչ դրոշմաթուղթերուն որակը, ոչ քանակը եւ ոչ ալ վաճառականութիւնը յայտնի են:

Եթէ մէկ կողմ ձգենք «ATT» ամերիկեան ընկերութեան հրատարակած, բայց չրջագայութեան մէջ չդրուած առաջին դրոշմաթուղթին հարցը (*), Հայաստանի դրոշմաթուղթերու արտադրութիւնը զերծ մնաց այս բոլոր խարդախութիւններէն: Նոյնը չեղաւ Արցախի պարագային քանի որ քանի մը ամիսներ առաջ Ստեփանակերտի իշխանութիւնները ստիպուեցան հաղորդագրութեամբ մը հանդէս գալ եւ յայտնել թէ արտատպման մէջ վաճառքի դրուած են դրոշմաթուղթեր առանց իրենց հաւանութեան: Սակայն առ այսօր անծանօթ կը մնան, դոնէ մեզի, Արցախի հրատարակած դրոշմաթուղթերուն թիւը: Երեսպ հասած են երեք չարքեր, երեքն ալ հրատարակուած են 1993-ին:

Առաջինը՝ երեք դրոշմանիշներէ բաղկացած է, առանց դրամի նշումի: Անոնց ապագրական որակը՝ դոհացուցիչ է (չատ հաւանաբար Ամերիկայի մէջ պատրաստուած): Մակագրութիւնները երկլեզու են, հայերէնով «ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» եւ անգլերէնով՝ REPUBLIC OF MOUNTANIOUS KARABAKH.

Առաջին դրոշմանիշը՝ արժէքով 1.00 — կը ներեսյացնէ Լեռնային Ղարաբաղի պետական դրօշակը (այսինքն Հայոց Եռադոյնը սպիտակ եռանկիւն երիզով մը): Ան կը կրէ «10-12-1991», այսինքն՝ անկախութեան հռչակման թուականը:

Երկրորդը՝ արժէքը 3.00 հանրապետութեան առաջին նախագահ Արթիւր Մկրտչեանի դիմանկարով է:

Երրորդը՝ արժէքը 15.00 վերատպութիւնն է Սերգէյ Պաղտասարեանի «Մենք մեր սարերը» (Արցախի պատկին ու մարմիկը) տուֆակերտ քանդակներուն որոնք խորքդրանիչ մը կը կազմեն ոչ միայն Ստեփանակերտի, այլեւ՝ ամբողջ Արցախի բնակչութեան համար:

Զորրորդ դրոշմանիշ մըն ալ կուզայ ամբողջացնելու վերոյիշեալ չարքը. անոր արժէքն է 20.00, ներկայացուած «Ցուչատեսրի» (Feuillet souvenir) ձեւով: Թեման է Գանձասարի հռչակաւոր վանքը որ Արցախի սիրտը կարելի է սեպել: Դրոշմանիշը տպուած է սպիտակ քառակուսիի մը մէջ արծանագրուած մոխրագոյն խաչի յատակի վրայ: Վարի մասը, դրոշմանիշէն անդին նկարուած է արցախցի զոյգ մը իր աւանդական տարազներով: Կան նաեւ եկեղեցւոյ պատերուն վրայէն առնուած հրեշտակներու եւ արձանիկներու պատկերները: Իւրաքանչիւր թերթիկ թուագրուած է: Այս առաջին չարքին զուգահեռ պատրաստուած են նաեւ «Առաջին օր» [premier jour] պահարաններ:

Երկրորդ եւ երրորդ չարքերը կազմած կը թուին ըլլալ եւ չատ հաւանական է որ Արցախի իշխանութիւններուն յայտարարութիւնը կապուած ըլլայ անոնց հետ:

Այս երկու չարքերուն տպագրական որակը ցած է, հայատառերուն տարբերակով «ոչ պրոֆեսիոնալ» ... գործածուած թուղթին վրայ զոյութիւն ունի կանոյ պինդ մը (trame) չուշանազարդ երիզով մը ամրողջացած: Դրոշմանիշին երկրորդ երեսը պերճ է խեժէ:

Առաջին չարքը բաղկացած է երեք արժէքներէ՝ 1.00, 3.00 եւ 5.00: Երեքին նիւթին ալ նոյնն է՝ Սերգէյ Պաղտասարեանի քանդակը, կապոյտ, կարմիր եւ մոխրագոյն: Մակագրութիւնը եղած է հետեւեալ ձեւով՝ վերի մասը, հայերէնով՝ ԱՐՑԱԽ, վարի մասը լատինատառ՝ AR-TSAKH.

Երկրորդ չարքը նոյնպէս 3 արժէք. այս անգամ՝ 15.00, 35.00 եւ 50.00 — առանց դրամի նշումի: Նոյն գիներով տպուած այս դրոշմանիշերը կը ներկայացնեն Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան պետական դինանաչանը:

Դրոշմահաւաքներուն եւ դրոշմաթուղթ վաճառող հաստատութիւններուն բոլոր կասկածները փարատելու համար վերջապէս պիտի ըլլար որ Հայաստանի եւ Արցախի պատկան իշխանութիւնները իրաքանչիւր խուզարկումէ առաջ (այսպէս կը պահանջեն միջազգային օրէնքները) կամ յետոյ եթէ հնարաւորութիւն չկայ ուրիշ կերպ ընելու, պաշտօնական հաղորդագրութիւնով մը զայն հաստատէին: Աւելորդ բծախնդրութիւն չէ սա, քայց միայն ու միայն մեր հաւատքը (crédibilité) պաշտպանելու մտահոգութեան արտայայտութիւնը:

ՄԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(*) «Յառաջ», 1991, Նոյեմբեր 30, էջ 3
«Յառաջ», 1993, Մարտ 23, էջ 2

*
**

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ԹՈՒԱՐԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Խորհրդային Միութեան եւ հայկական նիւթ պարունակող դրոշմանիշ հաւաքողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք թէ Խորհրդային Միութեան Թղթատարական վարչութեան վերջին թողարկումներէն մէկը եղաւ (պատկերը խորհրդանշական էր երբ նաւը արդէն ընկղմելու վրայ էր...) 1991-ին «Ժողովրդային բանահիւսութեան» նուիրուած չարքը բաղկացած ... 15 տեսարաններէ, իւրաքանչիւրը — հաւատարութիւնը այդպէս կը պարտադրէր — 15 կոպէկ արժողութեամբ: Այս 15 դրոշմանիշներէն մին նուիրուած է անշուշտ Հայերուն. անոր վրայ ներկայացուած է խումբ մը հայ կիներ եւ աղջիկներ ազգային տարազով: Մակագրութիւնը ամէն անգամ երկլեզու է ռուսերէնով եւ մեր պարագային ալ հայերէնով (մեքենագրուած):

«Համբարձումը Հայաստանում» այս դրոշմանիշով կը փակուի հայկական թեմաներով պատրաստուած խորհրդային դրոշմաթուղթերուն չարքը բաղկացած մօտ 50 տարբեր կտորներէ չհաշուած «Խորհրդային Հայաստանի» եւ Անդրկովկասեան հանրապետութեան հրատարակածները:

Ս. Ս.

Օրուան Հարցեր

ՀԱՐԹ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԻՋԵՒ

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մեծ պետութիւններուն Արտաքին Նախարարները Թոքիո եւ Միւնիխ գումարուած ժողովները որոնք որպէս օրակարգի նիւթ ունեցած են ապահովութեան հարցը, Ջլամարմի նոր ընդհանրմ մը նախանշանները կը կրեն ամերիկացի լրագրողի մը համար որ առնոց քով կը նշմարէ նաեւ ռուսական ախարհակալութեան ոտնաձայները: Ջլամարտին վերաբերեալ մէջ գլխաւորը կը նկատէ ան արեւմուտքին վարանոտները: Ասպէս, Թոքիոյի ժողովնեռուն ընթացքին ամերիկացի, ճապոնացի եւ ռուս դիւանագէտները երկար երկար աստաբերութեամբ հանդերձ Ասիոյ ապահովութեան հարցերուն մասին, դրեթէ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած են Չինաստանի ներկայացուցած սպառնալիքին, իր սպառազինումի ներկայի մեծ թափով: Նոյն ձեւով, Միւնիխի մէջ ալ արտայայտութիւնները կեդրոնացած են Եւրոպայի ապահովութեան նոր ցանցերուն վրայ, առանց առընչուելու ռուսական ծաւալումի երեւոյթին, որուն թիւրախը կը թուի նախկին կայսրութեան տիրացումը:

Այս կամաւոր անտեսումին պատճառը այն է որ ինչպէս Ուաշինկթըն, մասնակիցներու եւս հասարակաց կեցուածքը այն եղած է որ պէտք է խուսափիլ աշխարհը մասերու, չրջաններու բաժնող յստակ սահմանագիծերէ: Ընդհ. տրամադրութիւնը կեդրոնացած է այն կէտին վրայ որ խաղաղութեան իրագործման ճամբուն վրայ ընկերակից մը ըլլալու դերը կուտայ Արեւմուտքին. յստակ բնորոշումներու չդիմելու այս կեցուածքը յստակ կուգայ այն վախէն որ հակառակ պարագային նորանոր չատ մը կնճիռները պիտի ծագին: Միամիտներ չեն այս կեցուածքին տէրերը, սակայն ամէն գնով կ'ուզեն հաւատալ թէ այսօր անդիտացուած, մէկդի ձգուած խնդիրները կարելի է յետագային ձեռք առնել, առանց յաւելեալ դժուարութիւններ ունենալու:

Ամերիկացի լրագրողը հարկաւոր չի նկատեր անպայման յայտարարել թէ ծաւալապաշտ Ռուսաստան մը կամ Չինաստան մը որ կը պինդուի, առանց այլեւայլի թշնամի են Միացեալ -- Նահանգներու. սակայն Արեւմուտքը եւ յատկապէս Միացեալ -- Նահանգները անբաղձալի կացութիւններ չրջանցելու համար պարտաւոր էին որոշապէս նշել արեւմտեան աշխարհին չահերը, դծել անոնց սահմանները, վոխանակ ձգելու որ ուրիշներ ընեն ատիկա:

Շրջանցուած նիւթերէն մէկն է Ռուսաստանի «մերձաւոր արտասահման» կոչածը որ Պալթեան ափերէն կ'երկարի Միջին Ասիա. տարածք մը ուր անկախ անկայուն պետութիւններ կան այսօր: Եւ ինչ որ ուշագրաւ է ամերիկացի լրագրողին համար այն է որ Ռուսաստան չի վարանիր բացէ ի բաց խօսելու այդ մասին: Օրինակ, Արտաքին նախարար Կոզիրեւ որ յառաջապահ մը կը նկատուի ընդհանուրին կողմէ, վերջերս յայտարարած է թէ իրենց նպատակն է պաշտպանել ու յարգել տալ ռուսախօս բնակչութիւններու չահերը, ուր որ ալ գտնուին անոնք: Ցիշեցնելով որ 25 միլիոն Ռուսեր կ'ապրին Ռուսաստանի սահմաններէն դուրս, լինչպէս՝ Ուկրանիոյ եւ Պալթեան երկիրներուն մէջ, Կոզիրեւի արտաքաղաքականութիւնը զուգահեռ կը նկատուի Սերպերուն կեցուածքին, երբ անոնք կը մխրճին Մեծն Սերպիոյ չահերը պաշտպանել նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ: Ռուսաստանի այս ուղղութեամբ առնուած քայլերուն օրինակ ցոյց կը տրուի Ղրիմի կատարուած զրդումները որպէսզի ան Ուկրանիային բաժնուի ու վերադառնայ մայր հայրենիքին գիրկը:

Աւտր քով տկար թէդ մը կը մնայ նախագահ Գլինթընի «խաղաղութեան ընկերակից»ի ըմբռնումը որ կը խուսափի Եւրոպայի պաշտպանութեան նոր ուղղութիւններ ճշդելէ, նպատակ ունենալով Ռուսաստանը համարկել Եւրոպայի մէջ:

Մինչդեռ այս նպատակին հակոտնեայ է Ռուսաստանի կեցուածքը որ կը չանայ նախկին խորհրդային կայսրութիւնը պահպգրկել ու նախկին Արեւելեան Եւրոպայի մեծ մէկ մասին վրայ չէզոք գօտի մը ստեղծել:

Եւրոպայի ապահովութեան մեծագոյն առաջին վտանգը ռուսեւուկրանական համաձայնութենէ մը կրնայ ծագիլ: Ատիկա կրնայ չատ աւելի մեծ բրտութիւններու եւ բաժանումներու դուռ բանալ, քան եուկոսլաւ կնճիռը:

Տեղին է Արեւմուտքէն Պաշտպանութեան նախարարի մը հարցումը թէ Ուկրանիան մեկի՞ համար չէզոք, միջանկեալ հողամաս մըն է Ռուսաստանի դէմ, թէ Ռուսաստանի համար, Արեւմուտքին դէմ:

Ամերիկացի լրագրողը վճռականութեան անհրաժեշտութեան որպէս անցեալի օրինակ կը յիշէ Գերմանիոյ միացումը եւ Ծոցի պատերազմը: Իր կարծիքով, եթէ նախագահ Պուշ վաւերացնէր Իրաքի կողմէ Քուէյթի կցումը, աշխարհի ապահովութիւնը խախտած պիտի ըլլար. կամ եթէ Պուշ եւ Քոհլ ընտրէին ժամանակ չահելու ճամբան, խորհրդային իշխանութեան դժգոհութեան դէմ, Գերմանիոյ վերամիացումը տակաւին երազ պիտի մնար: Իսկ նոյն բանը կարելի չէ ըսել Արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալթեան երկիրներուն համար որոնց անկախութեան դրաւական տալու կը վարանի Արեւմուտքը, վախնալով հակադրուիլ Ռուսաստանի:

Այս բոլորէն դուրս կուգայ այն եզրակացութիւնը թէ առաջին չլամարտը վերջ դառաւ որովհետեւ Արեւմուտքը գիտցաւ հարկաւոր քայլերը առնել, երբ եւ ուր որ պէտք էր: Ատիկա ըսել կուտայ թէ լաւագոյն է այսօրուընէ ճշդել սահմանները, փոխանակ վաղը անոնց մասին առարկութիւններ բանաձեւելու դիրքին մէջ գտնուելու:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ
ԲԱՑՈՒՄ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը աւանդութիւնը ունեցած է մշակոյթի օճախներ հիմնելու տարբեր գաղութներու մէջ: Եւրոպական եւ ամերիկեան չարք մը երկիրներու մէջ մշակութային արմատներ նետելէ ետք, Կիպրոսի, Փետրուար 6-ի երեկոյեան ժամը 6-ին տեղի ունեցաւ բացումը՝ Լիբանանի Մխիթարեան մշակութային կեդրոնին (Ռաուտա): Ձեռնարկը կը հովանաւորէր հայ կաթողիկէ Պատրիարք Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Գաբրիարեան: Ներկայ էին նախարարներ, եւրեպոխաններ, օտար դեսպանատուներու մշակութային կցորդներ, հոգեւոր հայրեր եւ մշակութասէր հոծ բազմութիւն մը:

Հայր Գրիգորեանի բացման խօսքէն ետք քեմ բարձրացաւ Վարդան Եպիսկ. Աչդարեան, որ չեշտը դրաւ Մխիթարեան Միաբանութեան մշակութային եւ ազգանուէր գործունէութեան եւ հայ մշակոյթի պահպանման եւ տարածման վրայ: Ապա, արաբերէնով խօսք առաւ Տէր Գէորգ Ադամեան, որ ներկայացուց Մխիթար Աբբահօր մշակութային գործունէութիւնը ու անոր ազդեցութիւնը հայ ժողովուրդի ազգային զարթօնքին վրայ: Իրրեւ Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր պաշտօնական ներկայացուցիչ, Հայր Յարութիւն Պզտիկեան եւս խօսք առաւ Ֆրանսերէնով: Ան առաւելաբար արտայայտուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան հունձքին մասին եւ ընդգծեց, թէ Միաբանութիւնը տուած է Դանիէլ Վարուժանի, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի եւ Էմար Շահինի նման մշակութային գործիչներ եւ այլ քաղաքական դէմքեր: Պզտիկեան իր խօսքին աւարտին յիշեց, թէ ժամանակին Հայաստանի գաւառներէն սաներ կ'ուղղուէին Վենետիկ՝ Մխիթարեան չարքերը համալրելու համար, իսկ այսօր Միաբանութիւնը արուեստի կեդրոններ կը հիմնէ հայ գաղթօճախներու մէջ հայ մշակոյթը պահպանելու եւ ազգային ոգին վառ պահելու համար:

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ նաեւ բացումը լիբանանահայ երիտասարդ գեղանկարչուհի Թալին Քէշիշեանի անհատական մէկ ցուցահանդէսին:

Շնորհալի այս գեղանկարչուհին թէեւ երիտնագրելու որոշ համարութիւն կը ցուցաբերէ, սակայն անոր գործերէն չատեր բացիկներէ պատճէնահանուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգեն:

«ԱԶԴԱԿ»

*
**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Պարնասոյ կալերի թիատր»ի մէջ, Փետրուար 11, 12 եւ 13-ին հանդիսացին Լեւոն Շանթ թատերախումբը ներկայացուցած է Ա. Զէյթուվի «Աբջը» եւ «Առաջարկութիւնը», բեմադրութեամբ Սեդրակ Պրոնզեանի:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին յատուկ յայտագրով մը նշուած է Եղուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Միութեան անդամներէն՝ Լեւոն Պօյաճըօղլու, որմէ ետք յայտագրին գործադրութեան ձեռնարկած է Ա.յտա Ասլանեան: Վերջինս Զիֆլիօղլու ներկայացուցած է մեծ երիծաբանին կենսագրականը: Ռ. Չատալեան չահեկան բանախօսութիւն մը ըրած է, որմէ ետք, բեմ ելած է Նորայր Տաթրեան եւ ներկայացուցած է «Մապըլըրի նամականին» ու հատուած մը կարդացած գործէն: Տարօն Քհնյ. Սիրակեանեան ներկայացուցած է՝ «Թաղականին կնիկը» որմէ հատուած մըն ալ ըրուած է: Հանդիսութեան վերջին խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

ԱՆԱՑԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Գոգցես որոնելով բառերը ան խօսեցաւ պահ մը. յետոյ լռութիւն. չչնկոցը չոր տերեւներուն անցորդներու քայլերուն տակ ու երեկոն որ կը նուաղէր ու հովիտը որ սուսերներով կը լեցուէր:

Ինձ թուեցաւ թէ այլեւս բան մը չունէինք ըսելու. պարպուած էին կարծես մեր սրտերը, պարապութիւնը՝ զոր կը թողու սիրելի կորսուած առարկայ մը:

Ոտքի ելայ. մուքը կոխելու վրայ էր. «Ջաւակներս ինձ կը սպասեն», առարկեցի ժպտելով:

Այդ «զաւակ» բառը իր ճակտին խոնջնքի քրտը թանձրացուց եւ ղէմքին վրայ ուրուագծուած թախծոտ ժպիտին մէջ մորմոքի աշխարհ մը նշմարել կարծեցի: Իր երիտասարդութիւնը չէր ունեցած վայելք: Ներութիւնն ալ չունէր նեցուկ, չունէր նաեւ իր յոգնաբեկ զլուխը հանգչեցնելու գորովները:

Կրկին բռնեց ձեռքս եւ տառապանքի մէջ բիւրեղացած սրտի մը ամբողջ քաղցրութեամբը ըսաւ. «Իմ փոթորկայոյզ, անձկութեամբ լեցուն կեանքիս մէջ, երբեք չմոռցայ եւ մինչեւ մահս ալ պիտի չմոռնամ ո՛չ Ցանարաքիի աւազուտ ծովափը ոչ ալ ծածան մազերով, հրաւառ հոգիով դեռատիթիթ աղջիկը»:

Ցիշատակներու սրբավայրէն ներս երկիւղածութեամբ պէտք է մտնել:

*
**

1912: Մեր կեանքը իր բնականոն վիճակը վերստացած էր, գաւակներս կրկին վարժարան, ամէն սովորութիւնները իրենց միօրինակ հատիկները կը գլորէին ինչպէս համրիչի մը հատիկները. միշտ նոյնը եւ անվերջանալի:

Գիշերները, անդորը սենեակիս մէջ, երկար կ'աշխատէի: Վայելքի ժամերս էին անոնք, ուր կարծես աներեւոյթ զօրութեան մը չունէին տակ կը գրէի, մանաւանդ ոտանաւորներ, այդ վաղզրաւ պահերը մտաւոր երանութեան վայրկեաններ եղած են, առօրեայ զբաղումներէս դուրս, մոռցած ամէն պարտաղրիչ հոգ: Խաղաղ, աղուոր օրեր էին անոնք, զորս յետոյ չատ պիտի փնտռէինք:

Սակայն այդ միջոցին Պոլսոյ խաղաղութիւնը կարծես աներեւոյթ ձեռքեր խանգարելու ջանքեր կ'ընէին: Ժողովուրդին մտահոգութիւնը նոյնը չէր, ինչ որ եղած էր Սահմանադրութենէն յետոյ, մէկ երկու տարի: Դժգոհութիւններ ծայր առած էին. կառավարութիւնը վարկաբեկելու ջանքեր, տրտունջներ ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան դէմ: Վերջապէս, խուլ խլրտում մը, որ բարեդուշակ բան մը չէր:

Նորատունկեան միշտ Արտաքին Գործոց նախարար էր: Ընդհանրապէս մտախոհ էր ան. այդ պաշտօնը անհունօրէն պատասխանատու էր: Պալքաններուն հետ ծանր անհատակացողութիւններ կային:

Երեսփոխանական ժողովին մէջ հայ երեսփոխաններ, մանաւանդ Գրիգոր Զօհրապ, քրիստոնեաներու պինդուրացողութեան առաջարկը բերած էին, ենթադրելով թէ այդ հաւասարութեան մէջ մը պիտի ըլլայ Թուրքերուն հետ եւ մանաւանդ կարծելով թէ այդպէսով Թուրք բանակին մէջ քաղաքակրթութիւն մտցնել կարելի կ'ըլլայ: Սակայն հայ համայնքին մէջ չատեր չէին փափաքեր որ իրականանայ այդ ծրագիրը. տեսակ մը սոսկում իսկ կ'ազդէր իրենց՝ մտածելը թէ իրենց զաւակները Թուրք պինդուրին հետ կողք կողքի պիտի կռուէին: Թերեւս այդպէս խորհողներուն հոգիին խորը մնացած էին տակաւին Ենիչէրիներուն ատենէն հնաւանդ զաղափարներ:

Հակառակ ամէն բանի ընդունուեցաւ առաջարկը: Գրեթէ ամէն տան մէջ այդ նիւթին չուրջը կը վիճաբանէին:

Հորիզոնը հետզհետէ կը մթագնէր. մթնոլորտը սպառնագին էր, եւ հովը հեռուէն կարծես կ'արձագանգէր Թնդանօթի զոռումներու:

Պոլսոյ Թուրք ամբոխը ցոյցեր կը վազմակերպէր, պահանջելով պատերազմ. հարիւրաւոր բերաներ, թերեւս առանց պիտակցութեան, հարայ (պատերազմ) պոռալով կը չրջէին Ստամպօլի եւ Գալաթիոյ փողոցները: «Ամօթալի խաղաղութիւն չենք ուզեր» կը գոչէին: Ապահովաբար խաղաղութեան ամօթալին ո՞րն է չգիտցող խեղճ մարդիկ էին ատոնք: Զօրակոչի սպառնալիքը կախուած էր երիտասարդութեան գլխուն վերեւ. վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուէր անոր:

Այդ միջոցին, օր մը, ընկերացած էի ամուսինիս իր գործատեղին երթալու: Ինձ թուեցաւ թէ մանաւանդ ճնշող էր այդ օրը ամէն ինչ:

Հայերը չատ մտախոհ էին, Թուրքերը ինքնավստահ ու խրոխտ առհասարակ:

Կէս օրին, գործատեղիին ներսի սենեակը ճաչելու վրայ էինք, երբ ամուսինիս եղբօրորդւոյն ընկերներէն քանի մը երիտասարդներ գունատած, հեւ ի հեւ ներս մտան: Գուշակեցի վայրկենապէս պատահածը. պատերազմ հռչակուած էր, զօրակոչ, եւ իրենք, հայ տղաք, պինդուրցու. ի՞նչ պիտի ըլլային:

Այն ատեն, այդ տղաքը, բոլորովին անհաչտ ու անվարժ պինդուր երթալու զաւակարին, միւս կողմէն Թուրք բանակին մասին չլսած անիրաւութիւններու, խրտուիլներու նկարագրութենէն ահաբեկած, սարսափով համակուած, մէկ յոյս մխրճն ունէին, այն է՝ զրամով, այսինքն պէտէլ (փրկագին) վճարելով ազատ մնալ պինդուրութենէ: Բայց ոչ ոք պիտէր թէ նոր օրէնքը պիտի թոյլատրէ՞ր այդ զրութիւնը, թէեւ Թուրք զրեթէ բոլոր բարեկեցիկ երիտասարդներն ալ փափաքող էին ատոր, ինչպէս եղած էր մինչեւ այն ատեն, բայց անոնք Թուրք էին:

Տեղեկացած էինք թէ այդ օրը Նախարարներու Խորհուրդը պիտի զբաղէր այդ հարցով, բայց ալդէն կէսօրը անցած էր եւ լուր չկար: Հետեւեալ օրը պարտ էին ներկայանալ իբրեւ պինդուր, եւ ամէն պինով այդ իրիկունը պէտք էր տեղեկանալ եւ պատրաստել փրկագինը:

Այդ խեղճ երիտասարդները կ'ենթադրէին թէ ես բաւատեղեակ էի, որովհետեւ քեռայրս, Նորատունկեան, Նախարարներու Խորհուրդին մէջն էր:

Սրտիս խորէն մեղքցայ այդ տղաքը եւ չանձն առի իրենցմէ մէկուն հետ երթալ քրոջս տունը, Բերա, եւ ատոյդ լուրեր առնել:

(Շար. 59)

Տիկին Սիրանույշ Թուֆանեան,
Տէր եւ Տիկին Օհան Թուֆանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Հայկ Թուֆանեան,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Թուֆանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թուֆանեան,
Տիկին Մարի Թեզիլճեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Արթին Շիրինեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ԳԷՈՐԳ ԹՈՒՖԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 8-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 11, ժամը 14-ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին
31-33, rue Saint-Just, Arnouville

եւ մարմինը կ'ամփոփուի Արնուվիլի գերեզմանատունը:

ԸՍՏ ՈՂԲԱՑԵԱԼԻՆ ՓԱՓԱՔԻՆ ՈՉ ԾԱՂԻԿ, ՈՉ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ, ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ ՆՈՒԻՐՆԵՐԸ ՆԱԽԸՆՏՐԱԲԱՐ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԻԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ Հ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ս. Թուֆանեանի, զաւակներուն, եւ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թուֆանեանին:

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN
Pianiste
en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Bois Colombes — Salle Jean-Renoir
SAMEDI 12 MARS à 20h30
Beethoven, Prokofiev, Brahms, Komitas.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Champs-sur-Marne - Château de Champs
DIMANCHE 13 MARS à 11h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Paris - Salle Cortot
DIMANCHE 20 MARS à 17h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 150 F. — Réduit : 90 F.
Groupes : 75 F.)

Courbevoie - Salle des Mariages
JEUDI 31 MARS à 20h45
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)

Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS
MERCREDI 6 AVRIL à 18h30
au Salon de Paris - 9, rue Beaujon
Paris 8e
Réservations :
l'A.M.I. du Jardin de Musique
Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաչիկ Պզտիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի Տիկին Լիլիզ Տարօնեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11,
Ի.Զ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
Section ESSONNE
vous convie à une
REUNION D'INFORMATION
le VENDREDI 11 MARS à 21h
Dans les locaux de la Société ILSIS
Parc tertiaire de Courtabœuf,
3, allée de Londres, 91953 Les Ulis

Présentation du projet de
Gazoduc
entre l'Iran et l'Arménie
avec un diaporama
présenté par
H. KEVORKIAN

U.G.A.B.
Jeunes
MARSEILLE
SOIREE ANNIVERSAIRE
1 AN
SAMEDI 12 MARS
dès 22h30
au 327, Boulevard Michelet (9e)
Participation 80 F. + 1 consommation

ARMENIE 1988—1994
«Les images défilent»
RETROSPECTIVE ET PERSPECTIVES
Film réalisé par Coopération Arménie
Le Mardi 15 Mars
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille 75014 Paris
SOIREE COOPERATION ARMENIE
19h30 Accueil. Rencontre avec les parrains
Nouveaux parrainages
20h30 Film.
22h00 Repas. Sur réservation — 180 F.
Tél. Frédéric Nichanian : 42 - 08 - 86 - 68.
Coopération Arménie — 50, rue Etienne Marcel 75002 Paris Tél. : 42-36-06-79

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ. -- Ամն Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր.:

*
**

ՊՐՈՆ. -- Զարեհ Փեհլիվանեան 150 Ֆր.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նոյեմի Նազարէթ Պիլէզիքճեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը մասնակցին Ամա Պէրքեանի (Պիլէզիքճեան) ցաւալի մահուան սուգին, վնասը, Սեդա Թահանին եւ զաւակներուն, եւ այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամին (տառնալ «Ցառաջ»էն):

ՄԱՐՍԷՅԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ՀՐՃԱՆԻ
ՄԻՋԻՆՔԻ
առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին
կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30-ին
Սահակ -- Մեսրոպ
Մշակութային կեդրոնի
Արծրունի Զրբաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e
Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել
Մարտ 10-էն առաջ
հետաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

Connaissance des valeurs arméniennes
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
Samedi 12 Mars à 20h30
au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP
HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN
HOVHANNES CHIRAZ
1914—1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort
PRESENTATION DU POETE
En français — *HASMIG KEVONIAN*, Directrice de la MCA d'Alfortville
En arménien — *MOVSES BETCHAKDJIAN*, Ecrivain de Paris
DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE
En français — *ALBERT ANDONIAN* de Moscou
En arménien — *EMMANUEL TACHDJIAN* de Romans
CHANTS
VARTKES VARTANIAN
ORGUE
SONIA VARTANIAN de Valence
— Participation aux frais : 25 Frs. —

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՇԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի Եկեղեցւոյ Թաղային Մարմինը, ընդառաջելով Շնորհք Գալուստեան Մշակութային եւ Մարզական Միութեան փափաքին, կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Մարտ 13-ին, Թաղին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ եկեղեցւոյ հովիւ Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեանի, պատարագ եւ յաւուրկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարքը՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ.Ի

վախճանման 4-րդ տարելիցին առթիւ:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները անխտիր ներկայ գտնուիլ ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած մատաղի օրհնութեան:

Gala d'Arts Martiaux
organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH
8 *DISCIPLINES :*

- JUDO —
  Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
  Champion Olympique
  Champion du Monde
  Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
  Jacques TAPOL 5e DAN
  Champion du Monde
  Champion d'Europe
- KENDO —
  Alain DEGUITRE 5e DAN
  Champion d'Europe
  Alain HAGOPIAN 5e DAN
  Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
  Christophe TOPALIAN
  «Armenian Black Belt Association» de France
- AIKIDO —
  Pierre MATTHIEU 4e DAN
  avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
  Alain ADEN 3e DAN
  Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
  Bernard GALLICE 3e DAN
  avec la sélection régionale de Shotokai France.
  Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.
Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 11
VENDREDI
11 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·281 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.281

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ կրցաւ միաձայնութիւն ալ ստեղծել եւ համաձայնիլ մէկ ցանկի մը շուրջ եւրոպական ընտրութեանց համար : ԷՒ -- Փէ -- Էռ--ի եւ ԻՒ -- Տէ -- Էֆ--ի քաղաքական բիւրօները, Մարտ 9--ին, որոշեցին մէկ ցանկով ներկայանալ : Երկու թեկնածուներ ալ կ'առաջարկուին գլխաւորելու համար ցանկը՝ Ժան -- Ֆրանսուա Տըմպո կամ Տոմինիք Ֆոսիս : Նոյն օրը համաձայնեցան նաեւ կանաչներու երկու թիւնամի եղբայրները՝ Վէյթէր եւ Լալոնտ մէկ ցանկ ներկայացնելու համար :

ՈՒԿՐԱՆԻԱ. 7 միլիոն տոլար վճարած է Ռուսաստանի պետական ընկերութեան՝ Կազպրոմի, ի հաշիւ իր հսկայ պարտքին : Միաժամանակ, սակայն, Ուկրանիա կը մեղադրէ Ռուսաստանի Տնտեսութեան նախարարութիւնը որ կը շարունակէ ապրմանեան եւրոպայի տահմանուած կարգին 25%--ը առնել իր հողամասէն անցնող կազուղիէն :

ԵԼՑԻՆ ՃՆՇեց նախկին նախագահ Նիքսընի հետ ունեցած ժամադրութիւնը, որովհետեւ այս վերջինը Մոսկուա հաստնելուն իսկ տեսնուած էր ընդդիմութեան պարագլուխ՝ Ռուցկոյի հետ :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀՐՃանի հանրակառքերու վարորդներու գործադուլը Մարտ 9--ին, պլհաւորաբար արուարձաններու երթեւեկը խանգարեց, Փարիզի մէջ բանթողներու համեմատութիւնը նուազ էր : ԷՌ--Ա--ԹԷ--Փէ--ի տնօրէնութիւնը մտանակի ժամանակով 500 վարորդ կ'ուզէ առնել, սենատիքները կ'առարկեն թէ նման ծրագիրը մը նպատակ ունի հետզհետէ 600 աշխատանք ՃՆՃելու :

ՃՈՒՆԻՔԻ մէջ (Լիբանան) Ֆրանսական Մշակութային Կեդրոն մը ռճրափորձի մը թիրախ եղած է, Մարտ 9--ին : Արարքը ճախողած է չնորհիւ բանակին միջամտութեան, ռումբին ծրարը զանազուի մը ուշադրութիւնը դրաւած ըլլալով երբ կեդրոն կը հասնէր :

ԿԱՒԹ Լէ ԿՈՆԷՍԻ մէջ, մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ արուարձանին երիտասարդները, մեծ մասամբ գաղթած ընտանիքներու զաւակ, չեն հանգարտիր եւ ամէն պիչեր, յաճորդաբար, ապակեփեղկերը ջարդուփշուր կ'ընեն, տասնեակներով կառքեր կրակի կուտան : Դրդապատճառն է 16--ամեայ երիտասարդի մը, վաքիտանցի մօր զաւակ, մահմետական, սպանութիւնը առնչի օր Ֆրանսացի սպանիի մը կողմէ : Այս վերջինը արկածի պարագայով մը կ'արդարացնէ, բայց պարզ է որ այդ վարկածը չի համոզեր արդէն պէչ տրամադրուած երիտասարդներ որոնք ամէն կողմ ցեղապաշտութիւն, խտրականութիւն կը տեսնեն եւ կ'ուզեն լսելի ընել իրենց ձայնը : Զոհին ծնողքին եւ եղբօր հանգարտութեան կոչերն ալ ոչ մէկ օգուտ ունեցած են :

ՎՐԱՑԻ ռաֆէթէօրներու խմբակ մը ձերբակալուած է Փարիզ, չնորհիւ ծագումով Ռուս Շուէտացիի մը որ այլեւս կ'ուզէր փրկուիլ սպառնալիքներէն եւ դրամաշորթութիւններէն որոնց ենթակայ էր : Շուէտացին, մէկ ամսուան արձակուրդով Փարիզ էր, յարձակումի ենթարկուած է մարդոց կողմէ որոնք զինք բանտարկած են յարկաբաժինի մը մէկ, 10 հազար տոլարը եւ կառքը առած են : Աւելի ուշ, 30 հազար ֆրանք յաւելեալ ուզած են եւ ժամադրութիւն մը տուած 16--րդ թաղամասի սրճարան մը : Զոհը տեղեկացուցած է ոստիկանութեան որ ներկայ եղած է եւ տեղւոյն վրայ 4 կասկածելիներ ձերբակալած, երկու ուրիշներ ալ պանդոկի մը մէջ : Եօթներորդը որ վախտառ տուած է գտնուած է յուշանուէրներու ռուս խանութպանի մը մօտ, անմիջապէս տրճանակը հանած ու կրակած է եւ վիրաւորած ոստիկան մը սրունքէն : Կ'ըսուի թէ Վրացիներու կազմակերպուած խմբակ մըն է զոր կը գլխաւորէ «պետ մը որ կապ ունի մոսկովեան մաֆիային հետ» :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ԾԱԻԱԼԻ

Քիւրտ երեսփոխաններուն բանտարկութիւնը լայն արձագանգ գտած է Արեւմուտքի մէջ ու Անկարա դէմ յանդիմանող մնացած է բազմաթիւ ճնշումներու : Մարտ 10-ի օրաթերթերը ասոնցմէ յատուկ տեղ կու տային ԱՄՆ-ու զոյգ հակազդեցութեան. նախ տեղ կը տրուէր Արտաքին փոխ-նախարար Սթեյփըն Օքմանի Անդարա ժամանումին ու արտայայտած դժգոհութեան. ան ըսած է թէ իր երկիրը վրդոված է քիւրտ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան ջնջումէն, աւելցնելով որ քրտական հարցին քաղաքական լուծում մը հարկաւոր է, Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը պահպանելու պայմանով :

Անդարայի մէջ քիւրտ երեսփոխաններուն ազատ արձակումին համար ջիւմնները կը շարունակէ նաեւ Եւրոպայի Խորհրդարանին ներկայացուցիչը. ան քաղաքական բազմաթիւ դէմքերու հետ հանդիպումներ ունենալէ ետք, տեսակցած է նաեւ հսկողութեան տակ գտնուող քիւրտ երեսփոխաններուն հետ :

Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Ուաշինկթընի մէջ ալ Քիւրտերը սկսած են Քոնկրէսին մէջ հակաթուրք գործունէութիւն ծաւալել : Կը տեղեկացուի որ առաջին անգամ ըլլալով ՓՔՔ-ի հետ կը գործակցին քիւրտ ղեկավարներ Թալապանիի եւ Պարզանիի ներկայացուցիչները. այս երկու ղեկավարները մինչ օրս հեռաւորութիւն մը կը պահէին ՓՔՔ-էն : Մարդկային իրաւանց Հելսինքիի խումբին նախագահն ալ նամակով մը վարչապետ Չիլլէրի դիմելով խոտիւ պատասխանած է ձերբակալութիւնները :

ԱՄՆ-ու երկրորդ նախաձեռնութիւնը որ ապատակի տալ ուղղութիւն գործած է Անդարայի, տնտեսական մարզին կը վերաբերի : Թուրքիա պետական գանձի պարտամուրհակներ հանած էր հրապարակ, որոնք պիտի վաճառուէին ԱՄՆ-ու, Եւրոպայի եւ հեռաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ, ապահովելով 750 միլիոն տոլար : ԱՄՆ-ը վերջին պահուն յայտնած են թէ կը հրաժարին այդ վաճառքէն, ինչ որ տարաղարմի պահեստներուն մարզին լուրջ հարուած մը կ'ըլլայ Թուրքիոյ համար որ այդ գումարով ծրագրած էր արդէն տնտեսական կարգ մը կարգադրութիւններ :

Անդարայի մէջ վրդովում պատճառած է նաեւ նախագահ Միթերանի մօտիկ հետաքրքրութիւնը, ձերբակալուած քիւրտ երեսփոխաններուն հանդէպ : Մտահոգութիւն կը յայտնուի որ հարցը կրնայ լուրջ վնաս պատճառել Ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւններուն :

կուած է մարդոց կողմէ որոնք զինք բանտարկած են յարկաբաժինի մը մէկ, 10 հազար տոլարը եւ կառքը առած են : Աւելի ուշ, 30 հազար ֆրանք յաւելեալ ուզած են եւ ժամադրութիւն մը տուած 16--րդ թաղամասի սրճարան մը : Զոհը տեղեկացուցած է ոստիկանութեան որ ներկայ եղած է եւ տեղւոյն վրայ 4 կասկածելիներ ձերբակալած, երկու ուրիշներ ալ պանդոկի մը մէջ : Եօթներորդը որ վախտառ տուած է գտնուած է յուշանուէրներու ռուս խանութպանի մը մօտ, անմիջապէս տրճանակը հանած ու կրակած է եւ վիրաւորած ոստիկան մը սրունքէն : Կ'ըսուի թէ Վրացիներու կազմակերպուած խմբակ մըն է զոր կը գլխաւորէ «պետ մը որ կապ ունի մոսկովեան մաֆիային հետ» :

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 5 / 9)

ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԹԻԻԻՆ ՇՈՒՐՋ

Հայաստանի Ներքին նախարարութեան առընթեր պատանդներու փոխանակութեան հարցերու աւագ տեսուչ՝ Ալպէռ Ոսկանեանի Մարտ 5--ին կատարած յայտարարութեան համաձայն ադրբեջանական բանտերու մէջ տրպելափակուած կը մնան մօտ 500 Հայեր, որոնց մէջ կան նաեւ կռիւներուն չմասնակցած մարդիկ, որոնք առեւանգուած են ադրբեջանցի ահաբեկիչներու կողմէ նախկին Խորհրդային Միութեան զանազան երկիրներուն մէջ : Ան աւելցուցած է նաեւ որ հայկական կողմը յանձնած է 69 գերի, որոնց դէմ Ազերիները վերադարձուցած են 39 Հայեր : Ա. Ոսկանեան հերքած է ադրբեջանական լրատու գործակալութեանց այն լուրերը, որոնց համաձայն Հայերը կը պահեն 3500 -- 4000 ազերի ռազմագերիներ եւ այս տեղեկատուութիւնը որակած է բանակին կրած ծանր կորուստները ժողովուրդէն պահելու փորձ :

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ Բ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մարտ 3--ին «Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամը լրացուցած է իր Բ. տարին : Աչխարհի աւելի քան 21 երկիրներու մէջ կը գործեն համապատասխան յանձնախումբեր, որոնց դէրն է ծանօթացընել Հիմնադրամին ծրագիրները եւ գործունէութիւնը : Այս առթիւ Մարտ 4--ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին գործադիր վարչութեան տնօրէն Մանուշակ Պետրոսեան կատարած է հաշուեկշիռը. -- Հիմնադրամի երկամեայ գոյութեան ընթացքին հանգանակուած է 34·500·000 տոլար որ կը գործածուի զանազան ծրագիրներու («Զանգեզուր», «Ազէտի գօտի», «Արցախ», «Գիտութիւն եւ մշակոյթ» եւայլն) համար : Մինչ «Ձմեռ 93 -- 94» ծրագրին համար յատկացուած է 21 միլիոն տոլար : Հիմնադրամը, բացի դրամական նուէրներէ, ստացած է նաեւ թանկագին իրեր, ինչպէս օրինակ՝ 10704,24 կրամ ոսկի, 82614,18 կրամ արծաթ եւլն. :

*
**

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Կեդր. Դրամատան նախագահ Բագրատ Ասատրեան Մարտ 1 թուակիր հրամանագրով մը կասեցուցած է նոր դրամատուներու եւ դրամական կազմակերպութեանց ստեղծումը մինչեւ դրամագլուխներու նուազագոյն չափի սահմանումը : Կեդր. Դրամատան համապատասխան վարչութիւնները մինչեւ Ապրիլ 20 պէտք է տան հարկ եղած որոշումները :

*
**

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երեւանի «Էլեկտրոն» գործատունը տարքած է փոքր պոմպիք մը, որ ապրանշամով եւ մարտկոցի լոյսի արձակումով կը զանազանէ խակական թղթադրամները կեղծեալներէն : Ան կրնայ ստուգել նաեւ տոլարին, ռուսական ռուբլիին եւ անգլիական սթերլինկին վաւերականութիւնը : Գործիքին ծաւալուն արտադրութիւնը կը սկսի մէկ ամիսէն, որմէ նախատեսուած է արտադրել 10·000 օրինակ :

*
**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայահատիկի մթերման աշխատանքները օժանդակելու նպատակով ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է մէկ միլիոն տոլար նուիրել Հայաստանին : Ամերիկեան կողմը առաջարկած է այդ գումարով տիկզել վառելանիւթ գնել եւ յարմար գինով ծախել գիւղացիներուն : Այս ծրագրին չուրջ Պետական նախարար Ռաֆֆի Հաւհաննիսեան շարք մը հանդիպումներ ունեցած է Միացեալ -- Նահանգներու լիազօր դեսպան Հարի Կիլմորի հետ, որոնց մասնակցած են նաեւ մասնագէտներ :

*
**

ՌՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Ուժանիւթի տագնապի պայմաններուն մէջ ջրաելեկտրակայանները կ'արտադրեն Հանրապետութեան էլեկտրականութեան 70 -- 80%--ը, որու մեծ մասն ալ կ'ապահովէ Սեւանայ լիճը իր վեց կայաններով : Վերջին մէկ տարուան ընթացքին անոր մակարդակը 54 սմ. իջած է եւ տեղատուութեան այս ընթացքով չարունակելու պարագային քնապահական մեծ վտանգ կը սպառնայ լիճին :

ՄԱՄՈՒԼ

«CHRISTIAN SCIENCE MONITOR»

(8 Mars)

IF AZERBAIDJAN TALKS PEACE, ARMENIA WILL LISTEN

Ամերիկեան թերթը այս խորագրին տակ (եթէ Ադրբեջան խաղաղութեան մասին խօսի, Հայաստան մտիկ կ'ընէ) յօդուած մը հրատարակած է զոր ստորագրած է Հայաստանի Ուաչինկթընի դեսպանը՝ Ռուբէն Շուգարեան :

Դեսպանը կ'անդրադառնայ կրկին չըքնաւախտման որու պատճառաւ Հայաստանի մէջ հազարաւոր գերբեր այրուած են այս ձմեռ... : Ռ. Շուգարեան հակիրճ պատմականը կ'ընէ զարաբաղեան դէպքերուն :

Եզրափակութեան մէջ, Ռ. Շուգարեան կը չեշտէ թէ Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը պէտք է գիտակցի որ ռազմական լուծում չկայ :

ՆԱՒԱՀԱՆԳԱՒԱՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԴԻՐՔԵԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Կը տեղեկանանք, որ երէկ գիշեր դարձեալ անծանօթներ յարձակած են Նաւարքաբուի Եկեղեցւոյ վրայ : Նախայարձակները փչրած են Դպրաց Դասու սենեակին, եկեղեցւոյ մայր մուտքի, ինչպէս նաեւ վերնայարկի արտաքին ապակիները : Թաղային Խորհուրդը խմաց տուած է ոստիկանատան, ուր յատուկ «զապթի» մը բըռնուած է յարձակումի մասին :

Այլեւս չենք գիտեր, թէ երէկ գիշերուան յարձակումը քանիե՞րորդ յարձակումն է, որ սա վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին կը գործուի միայն այս եկեղեցիին վրայ :

«Մարմարա», (Մարտ 1)

ԼՈՒՍԱՁՈՒԲԿ, ԲԱՑՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Սփիւռքի մէջ հայրենակցական Միութիւններու կազմութիւնը ունի մէկ զարուս պատմութիւն: Շարժումը սկսած է Սեբաստիոյ կոտորածներէն: Սկզբնական շրջանին անոնց նպատակը եղած է համախմբուիլ եւ մտածել իրենց ծննդավայրերուն օժանդակելու միջոցներուն մասին: Իւրաքանչիւր հայրենակցական օջախ է իր ծննդավայրի զաւակներուն եւ կարիքաւորներուն:

1915-ի Մեծ Եղեռնէն ետք, երբ ո՛չ ծննդավայր եւ ոչ ալ հոն ապրող հարազատներ մնացած են, Հայրենակցական Միութիւնները իրենց օգնութեան ձեռքերը երկարած են Սփիւռքի տարբեր անկիւնները ծուարած իրենց հայրենակիցներուն՝ ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելու համար: Ապա, երբ վերապրողները տուն -- տեղ եղած են զաղութներու մէջ, այս անգամ Հայրենակցականները զարձած են միացման կապ աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայրենակիցներուն միջեւ, նոյն ատեն օգնելով զաւակներուն՝ սաներ պահելով, հիւանդներու խնամքին կամ չքաւոր ընտանիքներու:

Վերջին տասնամեակներուն կարգ մը հայրենակցականներ օգնութեան ձեռք մեկնեցին նաեւ հայրենիքին, մասնակցելով նոր գիւղերու եւ աւաններու կառուցման, իրենց ծննդավայրերուն նուիրուած յուշարձաններու կանգնումին, կարգ մը գործարաններու հաստատման եւայլն: Հայրենի կառավարութիւնն ալ, իրրեւ երախտագիտութիւն, նորաչէն շրջանները կոչեց ծննդավայրերու անուններով:

Ամերիկայի մէջ, մասնաւորաբար Լոս-Անճըլըսի շրջանը, Հայրենակցական Միութիւնները մասնաւոր աշխուժութիւն մը ունեցան այն օրէն, երբ կազմուեցաւ Հայրենակցական Միութիւնների Միացեալ Մարմինը (Հ.Մ.Մ.Մ.), որ կը համամբ 15 հայրենակցականներու ներկայացուցիչներ:

1991 Յուլիսին կազմուած Հ.Մ.Մ.Մ.-ի նպատակն է օգնել Հայաստանի, Արցախի եւ Լիբանանի Հայոց կարիքներուն, ամբացընել միջ -- հայրենակցական կապերը ամբողջ Սփիւռքի տարածքին եւ պահպանել աւանդութիւնները: Հ.Մ.Մ.Մ.-ի ցարդ արձանագրած նուաճումներուն վրայ վերջերս աւելցաւ նոր մը, այն՝ որ Լոս-Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը սերտ գործակցութիւն հաստատեց Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Խորհուրդին հետ:

Հայաստանի մէջ եւս, վերջին տարիները, կազմուած են Հայրենակցական Միութիւններ, որոնց նպատակն է համախմբել հայրենակիցները, պահպանել իրենց ծննդավայրերու աւանդութիւնները, վերանորոգնել անցեալի յուշերը եւ գրի առնել պատմական, ազգագրական նիւթերը իւրաքանչիւր ծննդավայրի, երբեմնի հայրենի օճախի: Հայրենակցական իւրաքանչիւր միութիւն ունի իր աշխատանքի ծրագիրը: Հոս եւս հայրենակցական տարբեր միութիւններու աշխատանքները ներդաշնակելու, հայրենակցական շարժումը աւելի աշխուժացնելու նպատակով կազմուած է խորհուրդ մը -- Միացեալ Մարմին մը--, որ ցայժմ կը ներկայացնէ Հայրենակցական 9 միութիւնները՝ Ախթամար, Զէյթունի, Եղեսիոյ, Մուսա Լեռան, Ախալքալաքի, Կիւրինի, Սեբաստիոյ, Վասպուրականի եւ Չանճրի:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու խորհուրդը, Օգոստոս 23 թուակիր յայտարարագիրով մը հանդէս եկած էր պատճառով իր նպատակը: Յայտարարագիրը կ'ըսէր. «Ելնելով Հայրենակցական Միութիւնների նպատակային ընդհանրութիւններից՝ հիմնուած ենք Հայրենակցական Միութիւնների Խորհուրդ: Հայրենակցական Միութիւնների Խորհուրդն ապահովում է հայրենակցական Միութիւնների մշակութային, բարեգործական եւ տնտեսական գործունէութեան համար համընդհանուր հասարակական մթնոլորտ՝ նպաստելով համազգային խնդիրների լուծմանը, միաբանութեան ու պետականութեան հզօրացմանը: Հայրենակցական Միութիւնների Խորհուրդը միութիւնների մշակութային, բարեգործական եւ տնտեսական ընդհանուր նախաձեռնութիւնները իրականացնում է ազատ ու լիիրաւ համագործակցութեան սկզբունքով: Հայրենակցական Միութիւնների Խորհրդին կարող են միանալ նշուած նպատակներին եւ համագործակցութեան սկզբունքին հաւատարիմ Հայրենակցական Միութիւնները»:

Հայաստանի մէջ Հայրենակցական Միութիւններու կազմութիւնը եւ գործունէութիւնը, ըստ երեւոյթին, այնքան դրաւիչ հանգամանք մը ունեցած են, որ սկսած են ծնունդ առնել տեղական հայրենակցականները՝ Ղափանի, Գորիսի, Գիւմրիի, Ջաւախքի, Սեւանի եւլն.: Բնականաբար, Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդը այդպիսի հայրենակցականներ չի կրնար ընդունիլ իր կազմին մէջ, հաշուի առնելով որ Հայրենակցական Միութեան մը կազմութիւնը կը միտի երբեմնի իրենց ծննդավայրերէն կտրուած, հեռացած կամ տարաբաժան հայրենակիցներու համախմբումին, յուշերու վերակազմումին եւ աւանդութիւններու պահպանումին: Հետեւաբար, անիմաստ կը դառնայ Գորիսէն, Ղափանէն, Գիւմրիէն եւ Հայաստանի այլ շրջաններէն Երեւան փոխադրուած Հայերով կազմուած Հայրենակցական Միութիւններու գոյութիւնը:

Սեպտեմբեր 29, 1993:

Հաւաքուած ենք Երեւանի վոլիքլինիքին մէջ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեանի դրասենեակը: Ներկայ են Ախթամարի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Վահագն Դեմիրճեան, որ նաեւ Առողջապահութեան փոխ -- նախարարն է, Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան նախագահ՝ քիմիագէտ փրոֆ. Դանիէլ Գայրակեան, Եղեսիոյ Հայրենակցական Միութեան նախագահ Ժորժիք Ալեքսեան, Մուսա Լեռան Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան, Կիւրինի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Յակոբ Ճաղըլեան: Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդին ժողովն է: Կը կատարուի հաշուետուութիւնը Սեպտեմբեր 22-ին տեղի ունեցած ձեռնարկին, որ նուիրուած էր հայ ազատատենչ ոգիին, Ձեռնարկը իրագործուած էր Լոս-Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի նիւթական աջակցութեամբ: Ժողովականները գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն, որ Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ի հետ գործակցութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է եւ կը մաղթեն չարունակել եւ աւելի ամրացընել գայն, աւելցնելով որ Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդն ալ պատրաստ է, իր հնարաւորութիւններով օժանդակելու Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ին:

Այս հանդիպումին գլխաւոր նպատակը, սակայն, ուրիշ էր: Խորհուրդը, ներկայութենէս օգտուելով, կ'ուզէր իմ միջոցաւ Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ին փոխանցել Հայրենակցական Միութիւններու պաշտօնաթերթի մը հիմնելու իր փափաքը: Դիտել կը տրուի որ Հայաստան եւ Սփիւռք կան շատ մը հայրենակիցներ, որոնք պատմական, յուշագրական, ազգագրական անսպառ նիւթեր ունին իրենց ծննդավայրերէն: Զանոնք կաթիլ առ կաթիլ հրապարակելու, հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելու եւ թանկագին նիւթերը վտրուստ փրկելու համար անհրաժեշտ կը նկատուի պաշտօնաթերթի մը հիմնումը:

Կը յիշուի թէ ամէն տարի, Հայրենակցական Միութեան մը կազմակերպած տօնակատարութիւններու առթիւ հայրենի մամուլին մէջ նիւթեր կը տպագրուին, միութեան աշխատանքներուն մասին տեղեկութիւններ կը հրապարակուին, դրելու չնորհք ունեցող հայրենակիցներ կը պատմեն իրենց կեանքը, գաղթականութեան, աքսորի ճամբաներուն վրայ իրենց կրած ցաւերը, յետագային իրենց արձանագրած յաջողութիւնները եւ նուաճումները եւայլն: Կը նշուի նաեւ այն որ հիմնուելիք պաշտօնաթերթը կը զառնայ Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայրենակցական իւրաքանչիւր միութեան եւ միացեալ մարմինները կը դառնայ Հայաստանի Հանրապետութեան զործունէութեան հայելին: Պաշտօնաթերթը հրատարակուելու պարագային կը զրկուի նաեւ Լոս-Անճըլըս, գրուելու համար հայրենակիցներու չրջանակին մէջ:

Խօսելով Մուսա Լեռան Հայրենակցական Միութեան ընթացիկ աշխատանքներուն մասին, բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կ'ըսէ, թէ իր գլխաւորած Միութիւնը նեռկայիս հրատարակչական ուրիշ գործի մը մէջ է: Մշակութային ձեռնարկներ ըսելով Մուսա Լեռան Հայրենակցականը կը հասկնայ նաեւ իր հայրենակիցներու մոռցուած, Հայաստանի մէջ չճանչցուած գործերու հրատարակութիւնը: Այդ իմաստով ալ Միութիւնը ձեռնարկած է իր հայրենակից Եղուարդ Պօյաճեանի ժողովածուի հրատարակութեան: «Նա Հայաստանում բացարձակ անծանօթ է, որեւէ անգամ չի հրատարակուած, ո՛չ մի տող», կ'ըսէ բժիշկ Տէր -- Պետրոսեան, աւելցնելով որ 250 էջնոց հատորներ մըն է, որ մինչեւ տարուան վերջը լոյս կը տեսնէ Մուսա Լեռան Հայրենակցական Միութեան հովանաւորութեամբ: Խորունկ գոհունակութիւն մը կը պատէ զինք, երբ կը մտաբերէ, որ այսօր ո՛չ ոք կը յիշէ Սփիւռքի մէջ - յատկապէս Լոս-Անճըլըս - իր ամէնէն արժանաւոր գրագէտներէն մին, ո՛չ իսկ մամուլը երբեմն -- երբեմն կ'ոգեկոչէ զինք իրմէ էջ մը հրատարակելով - բացառաբար Փարիզի «Յառաջ»էն, որ երկու տարի առաջ կ'ոգեկոչէր տարաբախտ գրագէտին մահուան 25-ամեակը, հրատարակելով Արա Գալանճեանի ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը՝ «Եղուարդ Պօյաճեան -- Սփիւռքի մոռցուած գրագէտը» խորագրով(*): Ու այս պահուն, երեւան նստած, հոգիս կը հրճուի ի լուր գրագէտին գործերուն՝ յետ -- մահու, հայրենիքին մէջ հրատարակութեան վտանին:

Յանկարծ էլեկտրականութիւնը կ'անջատուի եւ ժողովը կը չարունակուի մոմի լոյսին տակ:

Հայաստանի Մուսա Լեռցիները ծրագրած են նաեւ հրատարակել Մուսա Լեռան մասին պատկերազարդ ալպոմ մը, ուր պիտի ներկայացուին -- բացի պատմութեան բաժինէն -- Սփիւռքի Մուսա Լեռան Հայրենակցական Միութիւններու գործունէութիւնները լուսաբանող նիւթեր, եւ Հայաստան ներգաղթելէ ետք՝ հայրենադարձ Մուսա Լեռցիներու պատմութիւնը, լուսանկարներով:

Հայաստանի Մուսա Լեռ գիւղին մէջ կայ Ցրանց Վէրֆէլի անունով դպրոց մը, որ Հայրենակցական Միութեան պահանջով մկրտուած է աւստրիացի գրագէտին անունով: Հայրենակցական Միութիւնը իր ուսերուն վերցուցած է յիշեալ դպրոցին հովանաւորութիւնը եւ զասագրքերով, քարտէսներով, մշակութային արժէքներով կ'օժանդակէ երախաներու դաստիարակութեան, նոյն ատեն ծանօթացնելով Մուսա Լեռ գիւղին, Վէրֆէլի կեանքին ու գործերուն: Մուսա Լեռցիներու յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ Երեւանի մէջ ունենալ Եղուարդ Պօյաճեանի անունով դպրոց մը: Այս մասին բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան կ'ըսէ. - «Երբ դիւրքը հրատարակուի եւ ժողովուրդը ծանօթանայ գրողին, հաւանաբար կ'ընդառաջէ, որովհետեւ շատ անանձարժան մտաւորականներէ եւ գրողներէ անուններով դպրոցներ կան, իսկ Եղուարդ Պօյաճեանի պէս տաղանդաւոր գրագէտի անունն անդամ չենն լսել: Եթէ դա լինի, ուրեմն այդ դպրոցի հետ էլ Մուսա Լեռան Հայրենակցական Միութիւնը հովանաւորի կապեր կ'ունենայ եւ կ'օգնի ուսուցիչներին, աշակերտներին՝ Մուսա Լեռ փրոթեկտելու, Եղուարդ Պօյաճեան փրոթեկտելու, նրանց մշակոյթին մօտեցնելու, մեր պատմութեանը մօտեցնելու աշխատանքներ կատարելով»:

Ամերիկահայ Հայաստանի Հայրենակցական միութիւններուն մէկուն գործունէութեան պատկերը, այնքա՞ն բովանդակալից եւ այնքա՞ն օգտակար: Այսպիսի մշակութային ձեռնարկներ հաւանաբար ունին նաեւ միւս Հայրենակցականները, սակայն Խորհուրդի անդամներու միտքը կարծիքով անոնք չենն կրնար մամուլին անմիջականութիւնը ունենալ: Մամուլը, Հայրենակցականներու պաշտօնաթերթը կրնայ աւելի ազդու եւ որոշիչ դեր ունենալ Հայաստանի տարածքին եւ Սփիւռքի տարբեր գաղութներուն մէջ:

Եղեսիոյ Հայրենակցական Միութեան նախագահ Ժորժիք Ալեքսեան կը նշէ թէ Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինի ստեղծումը՝ Լոս-Անճըլըս եւ Հայաստան, մտածել կուտայ նաեւ ապագայի մասին: Ուշ կամ կանուխ պիտի ստեղծուի նաեւ Հայրենակցական Միութիւններու Կեդրոնական Մարմինը եւ երկու տարին անգամ մը գումարէ իր ընդհանուր ժողովը Հայաստանի մէջ -- ինչ որ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ -- կամ Սփիւռքի որեւէ մեկ չրջանը: Ասիկա հայրենակցական չարժումը աւելի քաջալերելու, աւելի աշխուժացնելու եւ ընդարձակելու խթանիչ քայլ մը կրնայ ըլլալ:

Ի լուր նման լուրջ եւ համապարփակ ծրագիրներու, ժողովականներուն կ'ուզեմ վիճայարոյց հարցում մը՝ ըսելով որ արդեօք անոնց մտքին մէջ վա՞յ հեռաւոր թիւրախ մը հասնելու այնպիսի մակարդակի, որ կարելի զառնայ փոխարինել կուսակցութիւնները:

Դիտել կը տրուի որ Հայրենակցական Միութիւնները անկուսակցական են. թէեւ կուսակցական անդամներ ունենին, բայց երբ հայրենակիցները իրարու քով կանկ'ապրին իրենց յուշերով եւ իրենց այդ համախմբումը պահպանելու մտքով: Անշուշտ, եթէ Հայրենակցական Միութիւնները համախմբուին, գործակցին, կրնան մեծ ուժ մը զառնալ եւ բազմաթիւ արդիւնքներ ձեռք բերել: Ժողովականներէն մին կ'ըսէ. -- «Երբ այդ ուժը գոյանում է, եւ՛ կուսակցութիւնները, եւ՛ տարարակարն կազմակերպութիւնները, եւ՛ նաեւ, ինչո՞ւ չէ, պետականութիւնը սկսում է գնահատել այդ ուժը: Հայրենիքում պետականութեան հաստատման փաստը կուսակցութիւններին Սփիւռքից կտրելու եւ բերելու է Հայաստան: Սփիւռքը զառնալու է անկուսակցական մարմին, որի մէջ արդէն մեր հայրենակցական օջախները պէտք է դեր ունենան ազգը պահպանելու, մշակոյթը պահպանելու, զպրոցները ունենալու եւ Հայրենիքի հետ կապ հաստատելու»:

Խօսք առնելով բժիշկ Կամօ Տէր -- Պետրոսեան հետեւեալ ձեւով կը բանաձեւէ Հայրենակցական Միութիւններու նպատակն ու առաքելութիւնը. «Հայրենակցական միութիւնների չարժման ամբողջ նպատակը ոչ թէ կուսակցութիւնների վերացումն է կամ նրանց դերի առանձնացումը, այլ նա միտուած է ժողովրդին մղել հէնց պետականութեան զգացումին, պետականութեան հաստատման եւ այսօրուայ մշակութային, ազգային, պետական արժէքների պահպանման, զարգացման եւ փոխանցումի: Մի բան որ այսօր 90 տոկոսով կուսակցութիւններն են վերցրել իրենց ուսերի վրայ, բայց ասելի չատ իրենց քաղաքական նպատակները չհարկելու առումով, քան բուն նպատակին ծառայելով: Եթէ հայրենակցական միութիւնները կարողանան իրականացնել այս բոլորը, առանց ազմուկի ու ազդակի, արդէն կուսակցութիւնները այդ պահից եւեին պլան կը մղուեն: Եւ եթէ նրանք ունեն քաղաքական ծրագիր կամ նպատակ, թող զբաղուեն միայն դրանցով: Զանգուածը արդէն կը կողմնորոշուի Հայրենակցական Միութիւնների զաղափարով -- պետականութեան, ազգային, մշակութային, անցեալի, այսօրուայ եւ ապագայի համար-, իսկ մրնացեալ քաղաքական խաղերի համար թող լինեն կուսակցութիւնները, թող չատանան եւ իրենց քաղաքական պայքարը մղեն, բայց չխառնուեն այս ազգային, պետական արժէքների խեղաթիւրման: Որովհետեւ այդպիսի լոզունգներով, այդպիսի չարտարարութիւններով դուրս գալով մենք կը զառնանք քաղաքական խաղերի մէջ քաշուած մարդիկ: Ո՛չ քաղաքական անուանումը, ո՛չ քաղաքական նպատակը, ո՛չ էլ քաղաքական պայքարի ձեւը պիտի լինի Հայրենակցականների Միութեանը»:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւնների չարժումը առողջ հիմերու վրայ զրուած կը թուի: Շարժումի տարածման եւ ամրացման համար խիստ անհրաժեշտ եւ օգտակար պիտի ըլլայ պաշտօնաթերթի մը հրատարակութիւնը -- լուսնակատեսութեան՝ ամսագրի ձեւին տակ: Հայաստանի Միացեալ Մարմինը կը սպասէ Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ի կանոչ լոյսին, ճամբայ ելլելու համար:

1994 թուականը կը զուգադիպի հայ մամուլի սկզբնաւորման 200-ամեակին:

Խորհրդանշական եւ զեղեցիկ առիթ մը՝ հիմնելու համար Հայրենակցական Միութիւններու համաչխարհային օրգանը:

(*) «ՅԱՌԱՋ». -- Նաեւ էջեր ե. Պօյաճեանէ, ինչպէս՝ «Լաթաֆիոյ ածիլող աղջիկը», 1993, Յունուար 15-էն:

ԿՐԵՄԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Փետրուար 23-ը Կարմիր բանակին տա-րեդարձի օրն է. այդ օրը արտասանուած ուղերձով մը Դումայի նախագահ Իվան Ռիպկին «հաշտութեան յուշագիր» մը առաջարկեց երեսփոխաններուն: Ատիկա ըլլաւ երկրին քաղաքական փափուկ կացութեան, անտեսութիւնը վերականգնելու հարկին անդրադառնալէ ետք: Երկու պարբերութեամբ ան նախ յայտնեց թէ նոր Սահմանադրութեան վաւերացումին առթիւ կ'առաջարկէր լայնածաւալ ներում մը, որ պիտի ընդգրկէր նաեւ 1991-ի եւ 1993-ի պետական հարուածներուն ձեռնարկողները: Երկրորդ պարբերութեամբ ալ առաջարկեց լուծել խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբը որ չաբաթ մը առաջ կազմուած էր լուսաբանելու համար Սեպտեմբեր 21 – Հոկտեմբեր 4-ի Մոսկուայի ողբերգական պատահարները: Այս ուղերձը արտասանուեցաւ հանդարտ ոճով մը ու առանց Ռուցկոյի եւ Խասբուլատովի անուններուն յիշատակութեան:

Տրամաբանութիւնը կը պահանջէր որ միահամուռ մերժում մը պատասխաներ այս առաջարկներուն, բայց այդպէս չեղաւ: Ցամքոդական ելոյթ ունեցողները ամէնքն ալ նոյն հանդարտ ոճով վաւերացուցին նախագահին առաջարկները: Ու անոնք ընդունուեցան 67-ի դէմ 252 քուէով: Անկէ ետք հետաքրքրականը եղին հակազդեցութիւնը եղաւ: Այն յաջորդ օրը կրեմլինի մէկ խորհրդարանական երկու ժողովներուն միասնական նիստին խօսելով ըսաւ թէ հաշտութիւնը ներողութեան հոմանիշ չէր, առանց սակայն նեղսրտի քանաձեւին դէմ որեւէ միջոցառումի ակնարկելու: Ու 24 ժամ ետք Ռուցկոյ եւ Խասբուլատով ազատ կ'արձակուէին Լէֆորթովոյի բանտէն:

Այս յանկարծակի կարգադրութեան տրուած մեկնաբանութիւնը այն է որ Ռիպկին եւ Ելցին նախապէս բանակցած էին Սեպտեմբեր 21-ին ծագած տագնապին ելք մը գտնելու համար: Ռիպկին որ նախկին խորհրդարանին մէջ համայնավար խմբակցութիւնը կ'առաջնորդէր, լաւագոյն անձն էր միջնորդի դերը կատարելու համար: Մասնակցած էր Հոկտեմբեր 4-ի լուծումին նախորդող տակարկութիւններուն. սակայն վերջնական համաձայնութիւնը ստորագրուելէ 24 ժամ առաջ Ռուցկոյ եւ Խասբուլատով լքելով քաղաքական մարզը ուր յաղթանակը իրենցն էր, անցան զինուորականին ուր յաջողութեան ոչ մէկ հաւանականութիւն կար իրենց համար: Խորհրդարանական յանձնախումբը պէտք է լուսաբանէր թէ այդ սխալը իրե՞նց էր, թէ ինկած էին լարուած ծուղակի մը մէջ: Ճեմոյ, Հոկտեմբեր 4-ին հրատայլերու կրակը չարունակուեցաւ նոյնիսկ երբ երեսփոխանները յանձնուիլ որոշած էին. պէտք էր յարնի ըլլար թէ ո՞վ արձակած էր հրամանը: Եւ վերջապէս, քանի՞ էր զոհերուն բուն թիւը. պաշտօնապէս տըրուած 149-ը չատ զեղչուած թիւ մը կը թուի բոլորին: Ո՞ւր թաղուած էին անոնք. այս կէտն ալ լուսաբանութեան կը կարօտէր:

Ի. Ռիպկին Խորհրդարանի ապատամբութեան ամբարտին վերջին դուրս եկածն էր. հասկնալի է որ Ելցինի համակրող մը չըլլայ: Սակայն նկատելով որ երկիրը անդունդին եզրին հասած է, ան որոշած է հրաժարիլ նախապահութենէն անցեալին հաշիւը պահանջելէ: Ամոր համար պայման դրած է որ Ելցին ընդունի նեղրումը եւ մանաւանդ փոխէ վարած քաղաքականութիւնը: Իսկ վերջինը բնականաբար պիտի չուզէր տեսնել որ յանձնախումբը աշխատանքի կը լծուի: Ամէն պարագայի, համոզուած պէտք է ըլլալ որ իր նախկին բարեկամները՝ Խասբուլատով եւ Ռուցկոյ մէկդի պիտի դնէին իրենց դառնութիւնը, եթէ ինք յարէր անտեսութեան անոնց «ընկերային» թեզին որ կը հիմնուէր պետական կարեւոր մասնակցութեան վրայ:

Նախկին փոխ – նախագահին բանբերը յայտնած է թէ Ռուցկոյ 80% համաձայն է Ելցինի նոր ծրագիրներուն որոնք կառակերութեան դէմ պայքարը առաջին դիծի վրայ կը դնեն, Այս պարագան եւս կը հաստատէ այն վարկածը թէ Ռիպկինի յուշագիրը բանակցութիւններու արդիւնք է: Ամէն անդին, չատերու համար սպասելի է քաղաքական կարեւոր անկիւնադարձ մը Ռուսաստանի մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՔՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏԻԻ ՇՆՈՐՀՈՒՄ ԻՐԱՓԱՀԱՒԱՑ ԹԵՄԻ ԲԱՐԵԽՆԱՄ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Գերաչնորհ Տէր Աւագ Եպիսկոպոս 14 տարիներ առաջ, թեմիս առաջնորդական պաշտօնը ստանձնելէն ի վեր, հաւատարիմ իր եկեղեցական ու մտաւորական կոչումին, եկեղեցւոյ բեմէն արտասանած հոգեթովիչ քարոզներով ու իր անձին հմայքով կրցաւ եկեղեցի յաճախող հատուածներու թիւը օր ըստ օրէ ստուարացնել:

Իր կատարած բազմաթիւ աշխատանքներէն յիշենք միայն մի քանին. –

Իրաքի հայաչատ կեդրոնները կրցաւ օժտել հոգեւոր հովիւներով: Ապագայ կղերականներ պատրաստելու մտադրութեամբ ներկայիս կազմած է հոգեւոր ուսանողներու դասարան մը Պաղտատի մէջ: Ինչպէս նաեւ իր ջանքերով վերակազմուած Սարկաւագաց եւ Դպրաց Դասը հասած է որակաւոր եւ գնահատելի աստիճանի մը:

Սրբազան Հօր անմիջական ջանքերով եւ հետեւողական աշխատանքներով հաստատուեցան թեմիս Կիրակնօրեայ Հաւաքները Պաղտատի եւ Իրաքի հայաչատ շրջաններու մէջ, ինչպէս նաեւ առաջնորդարանիս առընթեր Հայ Եկեղեցասիրաց կազմը:

Սրբազան Հայրը մշակած է խիստ օգտակար յարաբերութիւններ այլ յարանուանութեանց առաջնորդներու հետ:

Իր ուղղամիտ ընթացքով չահած է պետական բարձրաստիճան չրջանակներու, ինչպէս նաեւ Կրօնից եւ Կալուածոց Գործերու Նախարարութեան վստահութիւնն ու գնահատանքը:

Վասն խաղաղութեան քրիստոնեայ հոգեւոր պետերէն բաղկացած պաշտօնական պատուիրակութիւններու քանիցս մասնակցած է հանդիպումներ ունենալով Եւրոպայի եւ Միացեալ – Նահանգներու քրիստոնէական յարանուանութեանց կեդրոններու պետերու եւ բարձրաստիճան հոգեւորականներու հետ:

Ազգային կեդրոնական Վարչութիւնը հիմնուելով վերոյիշեալ տուեալներու եւ նկատելով իր անձին հանդէպ եղած ընդհանրական յարգանքը, ու իբրեւ անդրանիկ կղերական իր պաշտօնը ձեռնհասութեամբ վարելը, լիովին արժանի գտաւ Աւագ Սրբազանը գնահատանքի: Ուստի, դիմեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին արքունեան պատիւի չնորհման համար:

Ուրախ ենք ծանուցանելու թէ, Նոր Տարուան օրը, Վեհափառ Հայրապետէն առացուած թելէգրը կը տեղեկացնէր Աւագ Սրբազանին արքունեան պատիւի չնորհումը:

Վեհափառ Հայրապետի արքունեան տիտղոսի չնորհումի Սրբազան կոնդակը կարդացուեցաւ Պաղտատի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Առաջնորդանիստ Եկեղեցւոյ մէջ, Վարդանանց Տօնին օրը յընթացս պատարագի, յետ Հայրապետական Մաղթանքի, հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Ցանուն Իրաքահայութեան Առաջնորդ Սրբազան Հօր՝ Գերաչնորհ Տ. Աւագ Արքեպիսկոպոսին կը մաղթենք երկար եւ քաջառողջ կեանց տարիներ ու բեղմնաւոր գործունէութիւն ի պայծառութիւն Հայաստանեայց մեր Մայրենի Եկեղեցւոյ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ
ԻՐԱՔԻ ՀԱՅՈՑ

Պաղտատ
Փետրուար 15, 1994

PUBLICATIONS REÇUES

AZADAKROUTIOUN

De l'Association pour la reconnaissance politique des droits nationaux du peuple arménien à l'Association d'aide et de coopération à l'Arménie.

1983 - 1993 .*Une décennie au service de la Cause arménienne.*

17 D., Ave. du Bousquetier,
13012 MARSEILLE

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Շաթօ Ռուայալ սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին հայ արքայական տարազներու ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Սօսէ մանանաճիւղին եւ համազգայինի մանանաճիւղերու: Բացման խօսքը արտասանած է Բաֆֆի Ծառուկեան, որմէ ետք 13 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ ներկայացուցած են Հայոց արքունիքի տարազները: Ամէն մէկ տարազին հետ տրուած են հայերէն եւ ֆրանսերէն բացատրութիւններ:

*
**

ՊԱՅՍՈՑ Գարակէօղեան Սանուց Միութեան սրահը, Փետրուար 23-ին տեղի ունեցած է Մինճուրիի պոլսական յուշերուն երեքերէն հրատարակութեան նուիրուած հաւաքոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Կեդրոնական Սանուց Միութեան: Հրապարակային ասուլիսի ընթացք ունեցող հաւաքոյթը վարած է Մկրտիչ Մարկոսեան: Մասնակցած են դիրքին թարգմանիչը՝ Օր. Սիլվա Գուլումճեան, Թիւրք Թարիհ Վաղֆը հիմնարկի պատմաբան եւ կրթական քննիչ՝ Նէճմէթ Սաքաօղլու, պրոֆէսէօր՝ Մուրատ Պէլկէ եւ «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Բեմին մէկ կողմը պետեղուած է Էրոլ Սարաֆեանի կողմէ չինուած Մինճուրիի կիսանդրին: Բացումը կատարած է Աննա Թուրայ, ապա Մ. Մարկոսեան հաւաքոյթը բանալով, բացատրած է օրուան նպատակը եւ ծանօթացուցած ասուլիսին մասնակցողները եւ հակիրճ տողերով յիշած հայ գրականութեան ծանօթ դիւղպիրները Արմենեան Հայրիկէն Համաստեղ: Առաջին խօսք առնողն եղած է Կեդրոնականի տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գուլումճեան որ ճշդած է թէ ինք գրագէտ չէ, այլ՝ սիրահար մը գրականութեան, ի մասնաւորի՝ Մինճուրիի: Երկրորդ խօսողը եղած է՝ Նէճմէթ Սաքաօղլու որ ցաւ յայտնած է թէ չէ ճանչցած Մինճուրին զոր մարդասէր կը նկատէ: Յաջորդ խօսք առնողն եղած է Ռոպէր Հատտէճեան որ իր ուրախութիւնը յայտնած է այս թարգմանութեան առթիւ որ թոյլ կուտայ Թուրքերուն ալ ճանչնալ ու գնահատել Մինճուրիի գրականութիւնը: Նեչտած է, ապա, որ Մինճուրիի գրականութիւնը վարօտի եւ տխրութեան գրականութեան մըն է: Իրմէ ետք արտայայտուած է բանասէր Մուրատ Պէլկէ որ լայնախոհ ելոյթ մը ունեցած է էթնիք հաւաքականութիւններու միատնութեան եւ եղբայրութեան մասին: Զորս բանախօսութիւններէն ետք, Մկրտիչ Մարկոսեան ամփոփած է ըսուածները: Ներկաներէն խօսք առած են դրագէտ Վէտատ Կիւնեօլ, Ազիզ Նէսին: Հաւաքոյթը վերջ գտած է fnfթէյլով մը:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Օթէլ Շերիպուր Մոն Օրֆորտի մէջ, Փետրուար 25 / 27 տեղի ունեցած է Գանատայի Հ. Ց. Դ. Երիտասարդական Միութեան երկրորդ տարեկան համախմբումը, զանազան չրջաններէ հաւաքուած 300 երիտասարդներու մասնակցութեամբ: Եռօրեայ չրջանին ծեծուած են զանազան նիւթեր: Հայ Դատի աշխատանքներու չուրջ խօսած է Թորոս Տիմիթեան, Արցախէն եւ Հայաստանէն առնուած նկարներու ցուցահանդէսին մասին զեկուցում տուած է Հրայր Խաչերեան: Տեղի ունեցած է նաեւ պարահանդէս մը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի Ց. Մանուկեան դրադարանի սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին, Հայ Դատի Ցանճնախումբի նախաձեռնութեամբ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է 100-է աւելի հանդիսականներու ներկայութեան: Օրուան հանդիսավարը՝ Սիլվա Զարշաֆեան հրաւիրած է դասախօսը՝ ճարտարագէտ Ժողէֆ Երեմեան որ Հայաստան այցելած էր աշնան: Ան, չուրջ ժամ մը խօսած է Մեծամօրի հիւլէական վայրի վերաբացման կարելիութիւններուն, անոր ներկայ վիճակին եւ այլ հարցերու մասին: Սահիկներով եւ տեսերիդով ներկայացուցած է գանատացի դիտնականներու հիւլէակայանին տուած այցելութիւններէն դրուագներ:

ԱՐԱՓՈՐԵԱ

VAHÉ GODEL

Ալէն Պոսքէ կ'անդրադառնայ Վահէ Կոտէլի հատորին՝ «Arthur Autre» «Քոքիտիէն տը Փարի»ի մէջ (Փետրուար 23) իր դրախօսականի բաժնին մէջ: Կը գրէ թէ Կոտէլ, ժաք Շէսէքքի հետ ամէնէն համոզիչ քանատեղծն է Ռոմանտ Ջուլիցերիոյ: Իր մէջ կարելի է գտնել հաղորդակից ջերմութիւնը, ճառագայթող պարզութիւնը եւ տարբերակ մը որ երբեք չի թերանար՝ ուղերձ մը որ ինքզինք պարտադրելու համար չինծու հնարքներու կարիքը չունի:

Պոսքէ բաւական կը ծանրանայ Կոտէլի վերջին գիրքին վրայ զոր կ'որակէ բացարձակ անջատման գիրքը: Գլխաւոր հերոսը դասատու մըն է, որ գործ ունի դասականներու հետ եւ ուրեմն անդադար դէմ յանդիման կը գտնուի երեւակայականին հետ: Վերջաւորութեան Ալէն Պոսքէ կը գրէ թէ չաճախ չի պատահիր գտնել գիրք մը ուր արեւ եւ ծծումբ միասին հոլովուին:

*
**

ԷՏՈՒԱՐ ԷՔՍԵՐԺԱՆ

Փետրուար 25-ին, Մարսէյլի Օփերային մէջ որակաւոր նուագահանդէս մը տրուած է, յայտագրին մէջ ունենալով Տարիուս Միլհոյի «քարնաւալ տ'Էքս (օփ. 83)»ը: Ընդհանուր ձեւով արդէն յայտագիրը նուիրուած էր Բարեկենդանի գործերու (Պէրլիոզ, Սէն – Սանս, Մտրավինսկի):

Նուագահանդէսին եւ իւ մասնաւորի ծանօթ դաշնակահար Խտուար Էքսերժանի մասին գնահատական տողեր լոյս տեսած են տեղական մամուլին մէջ: «Լա Մարսէյէզ» (Մարտ 2) կը գրէ իւ մէջ այլոց. – «Սովորականէն աւելի Միլհոտիէն Էքսերժան մը եւ որ առաջին անգամ ըլլալով կը ձեռնարկէր նուագախումբի հետ այս տարբերակին՝ շլացուցիչ, լուսաւոր, փայլուն մեկնաբանութիւն մը»:

Նոյնքան եւ աւելի չոայլ է իր գովեստներուն մէջ «Լը Մեռիտիոնալ» (Փետր. 26):

"ՈՉՆԻ„Ի ԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

•

– Ինչպէ՞ս չես ամաչում, – ասում է մայրը տղային, – կրկին քո գասղեկը բողոքում է քեզանից: Գոնէ հօրիդ օրինակ վերցնէիր՝ լաւ վարքի համար նրան ժամանակից չուտ են ազատելու բանտից:

*
**

Փարիզեան գինետներից մէկում այցելուներից մէկը բաժակ-բաժակի յետեւից կոնեակ է խմում: Սեղանակից հարեւանը, որը խիստ չափաւոր էր խմիչքների հարցում, զգուշացնում է.

– Իսկ Դուք գիտէ՞ք, որ սպիրտային խմիչքների չարաչահման պատճառով Ֆրանսացիների մէկ երրորդը տառապում է լեարդի հիւանդութեամբ:

– Ես Ֆրանսիացի չեմ, – ասում է խմողը, – ես Դանիացի եմ:

*
**

– Է՛, տարիների հետ մարդիկ, ո՛նց են փոխւում:

– Ո՞ւմ նկատի ունես:

– Ի՛նձ: Երիտասարդ տարիներին պատրաստ էի աշխարհը չուռ տալ:

– Իսկ հիմա՞:

– Հիմա ուրախանում եմ, երբ կարողանում եմ վերմակս չուռ տալ:

*
**

– Մաէսթրօ, – դիմում է մի կին նկարչին, – Դուք կարո՞ղ էք ինձ նկարել մերկ:

– Հարց չկայ, – պատասխանում է նկարիչն ու սկսում... մերկանալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ազատնի Պզտիկեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԽԱՉԻԿ ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Ըստ ողբացեալին փափաքին փոխան ծաղիկի նուէրները յանձնուեցան «Ցառաջ»ի, որ իր վարդին շնորհակալութիւն կը յայտնէ այս առթիւ նուիրատուներուն եւ ողբացեալին ընտանիքին։

*
**

Նոյն տխուր առթիւ, փոխ ամուսնոյն յիշատակին Տիկին Պզտիկեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

AVIS DE REMERCIMENTS

Madame Aghavnie Bzdikian et ses enfants remercient toutes les personnes qui se sont associées à leur deuil à l'occasion du décès de

KHATCHIG BZDIKIAN

par des dons, en lieu et place de fleurs.

Selon la volonté du défunt ces dons ont été remis au Journal «Haratch», qui présente à son tour ses remercîments aux généreux donateurs et à la famille du défunt.

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ կիրակի օրը-րուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի՝

ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13
Դատաւորի կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 20
Գալստեան կիրակիին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ
ԵՒ
ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏ 13, Կիրակի Դատաւորին
ՄԱՐՏ 20, Կիրակի Գալստեան
ՄԱՐՏ 27, Կիրակի, Ծաղկազարդ

Իսկ մեծ Պահքի չորեքշաբթի, Մարտ 16 եւ Մարտ 23-ին ժամը 17-ին, Հսկումի եւ խաղաղական ժամերգութիւններ տեղի կ'ունենան։

La Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
et
Le Centre Culturel
Sahak - Mesrop
présentent

PEINTRES ARMENIENS
DES
XIXe ET XXe SIECLES

CONFERENCE
(projection de diapositives)
par
CHAHEN KHATCHATRIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie;
Auteur du livre : "PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET XXe SIECLES"

Jeudi 17 Mars à 20h30
Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado, Marseille 8e

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
d'Antony, Bourg-la-Reine, Fresnes, Sceaux
ET DE LA REGION
est invitée à une
RENCONTRE - DEBAT
avec
PATRICK DEVEDJIAN
Député-Maire d'Antony
et
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France
Mercredi 16 Mars à 21 heures
Salle Dulac,
au dessus du Cinéma «Le Select»
avenue de la Division Leclerc, Antony.
— *Entrée libre* —
Fonds Arménien de France
BP 12, 75660 Paris Cedex 14

Connaissance des valeurs arméniennes
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
Samedi 12 Mars à 20h30
au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP
HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN
HOVHANNES CHIRAZ
1914 — 1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort
PRESENTATION DU POETE
En français — *HASMIG KEVONIAN*, Directrice de la MCA d'Alfortville
En arménien — *MOVSES BETCHAKDJIAN*, Ecrivain de Paris
DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE
En français — *ALBERT ANDONIAN* de Moscou
En arménien — *EMMANUEL TACHDJIAN* de Romans
CHANTS
VARTKES VARTANIAN
ORGUE
SONIA VARTANIAN de Valence
— Participation aux frais : 25 Frs. —

Փարիզի
Էսաեան Սահուց Միութիւնը
կը կազմակերպէ՝
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
Ցայտագիրը՝
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)
Ընկերակցութեամբ՝
Տաթօն Երգչախումբի
ԵՂՍՕ (երգ)
ՓԻՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)
Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ։
Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝
Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին
Հ· Բ· Ը· Մ· Ազէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles
Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի Ամահիտ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր գործին համար· — Տիկին Շուշան Կանեպարեան 500 Ֆր·, Օր· Մարի Փաշանեան 100 Ֆր·, Տիկին Անանա Ճելոյեան, Տիկին Մարի Գրիգորեան, Պր· Ա· Զաքամեան 200-ական Ֆր·։

MARSEILLE
ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ՅԱՆՁՆԱԽՄՈՒԻՄԲԸ
Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի ՀՐՃԱՆԻ
ՄԻՋԻՆՔԻ
առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին
Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30-ին
Սահակ - Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e
Յաճախել ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10-էն առաջ
հետեւեալ հեռաձայնով՝
42-03-05-63 *կամ* 91-77-84-70 *թիւերուն։*

U.G.A.B.
Jeunes
MARSEILLE
SOIREE ANNIVERSAIRE
1 AN
SAMEDI 12 MARS
dès 22h30
au 327, Boulevard Michelet (9e)
Participation 80 F. + 1 consommation

GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE
47, rue des Ecoles — Paris 5e
VENDREDI 18 MARS à 20 h 30
70eme ANNIVERSARE DE LA CHORALE
SIPAN - KOMITAS
40 ANS DE DIRECTION DE
GARBIS APRIKIAN
sous la présidence d'honneur de MONSIEUR JACQUES TOUBON
Ministre de la Culture et de la Francophonie
Comité de Parrainage présidé par MONSIEUR HAGOP MOVSES
Ministre de la Culture d'Arménie
AU PROGRAMME
Les œuvres de *G. Aprikian* et en création
Naissance de David de Sassoun
Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre
Avec la participation
Solistes :
Chantal NUZZO — *soprano*
Sonia NIGOGHOSSIAN — *mezzo*
Anna KARAKAYA — *mezzo*
Philippe FOURCADE — *baryton*
Mario HANIOTIS — *basse*
Chœurs :
SIPAN-KOMITAS *Chœur Mixte Arménien de Paris*
ROLAND DE LASSUS *Chef de Chœur : Henri DASSE*
LES PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE MIXTE ARMENIENNE
TEBROTZASSERE *Chef de Chœur : Haïg SARKISSIAN*
Orchestre Symphonique AMA DEUS
Solistes, Chœurs et Orchestre sous la direction de GARBIS APRIKIAN
92 CONSEIL GENERAL DES HAUTS-DE-SEINE
Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine
Prix des places : 200 F. et 150 F. — Etudiants : 100 F.
Location : FNAC — Virgin Megastore
Vente de billets : à la Sorbonne, une heure avant le concert et auprès des membres de la Chorale *Sipan - Komitas.*
Réservations et renseignements : 47. 20. 71. 10 ou 43. 60. 14. 13.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris — Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·282 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.282

ԵՒՐՈՊԱ «ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՓԻՒՐՏԻՍՏԱՆ ՄԸ» Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՆ

Եւրոպական Խորհրդարանը 212 ձայնով (3 դէմ, երկու ձեռնպահութիւն) բանաձեւ մը քուէարկեց ուր կը դատապարտէ ՏԵՓ-ի 6 երեսփոխաններու ձերբակալութիւնը: Հոն կ'ըսուի թէ, այս ձեւով, Թուրքիա կառավարութիւնը կը վնասէ բազմապարտ ժողովրդավարութեան եւ կը պահանջէ անմիջական ազատ արձակումը ձերբակալուած երեսփոխաններուն: Բանաձեւը կը չեշտէ որ զսպումի քաղաքականութիւնը եւ հարաւ-արեւելեան Թուրքիոյ բնակիչներուն ազատ արտայայտութեան արգելքը կրնայ միայն քաջալերել Քիւրտերը զօրավիղ ըլլալու ՓՔՔ-ին: Եւրոպական Խորհրդարանը կ'ուզէ որ՝ Թուրքիա կառավարութիւնը վերջապէս ճանչնայ Թուրքիոյ Քիւրտ ժողովուրդին ինքնավարութեան իրաւունքը եւ կը դիմէ Խորհուրդին եւ Յանձնախումբին որպէսզի իրենց կարելի բոլոր միջոցները ի գործ դնեն ճնշում բանեցնելու համար Թուրքիա կառավարութեան վրայ որպէսզի ձերբակալած երեսփոխանները ազատ արձակուին եւ իրենց անձեռնմխելիութեան ջնջումը վերնայ»: Կ'ուզէ նաեւ որ պատուիրակութիւն մը ղրկուի Թուրքիա հետեւելու համար ընտրութիւններուն, որոնց ժողովրդավար օրինաւորութիւնը կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ, եթէ ժողովրդավար բոլոր կուսակցութիւններուն անդամները չներկայանան բնականոն պայմաններու մէջ, առանց սպառնալիքներու ենթարկուելու յատուկ սպասարկութեանց կողմէ:

- Փարիզի մէջ, Մարտ 10-ին, Մարդկային իրաւանց Լիկաներու Միջազգային Դաշնակցութիւնը եւ Ֆրանսա -- Ազատութիւններ հիմնարկը մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած էին ՏԵՓ-ի քիւրտ եռեսփոխանի մը հետ: Տիկին Միթերան ներկայ չէր եղած այն պատճառով որ եւրոպական ղեկավարներէ մէկ ձեռնարկած է որպէսզի եւրոպական կառավարութիւնները ճնշում բանեցնեն Անգարայի վրայ երեսփոխաններու ազատ արձակման համար:

*
**

Այս ղեկանակին մէջ Տիկին Միթերան հանդիպում ունեցած է Գերմանիոյ վարչապետ Քոհլի, Արտաքին նախարար Քինքէլի, եւ Խորհրդարանի նախագահուհիին հետ: Հանդիպումը «յատուկ» որակուած ըլլալով հանդերձ, կասկածները այն ուղղութեամբ են որ Տ. Միթերանի եւ վերնանացի ղեկավարներու տեսակցութեան նիւթը կազմած է քիւրտ երեսփոխանները հարցը ու ան ուզած է որ Պոն իր կարգին ճնշում բանեցնէ Անգարայի վրայ:

Թուրք մամուլը բուռն կերպով կը հակադրի Տիկին Միթերանի այս նախաձեռնութիւններուն դէմ ու այն կարծիքը կը յայտնէ որ «Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին կինը այն բաներուն համար զուր չի կրնար ընել տալ Ֆրանսայի կառավարութեան, այլ տեղերէ նեցուկ կը փնտռէ»:

*
**

Թուրքիոյ Ապահովութեան ազգային դատարանին դիմաւոր դատախազը ակնարկելով արտաքին ճնշումներու, ըսած է թէ իրենք նպատակ չունին այդ ճնշումներուն անսալու եւ թէ առաջին հարցաքննութիւններու աւարտէն ետք հսկողութեան տակ պահուած քիւրտ երեսփոխանները դատարան պիտի հանուին: Դատախազը աւելցուցած է նաեւ որ Եւրոպայի Խորհրդարանէն ղրկուած ներկայացուցիչը հիացումով դիտած է հարցաքննութեան արդիական սենեակները:

*
**

Տիարպէքիրի նախկին քաղաքապետը Մեհմէտ Զանա (որու կինը ձերբակալուած երեսփոխաններու մաս կը կազմէ) եւ Սեմաթ Եուրթթաշ չեչուած են Քիւրտիստանի ծանրակշիռ կազմութիւնը եւ այն վանդալները որոնք կը սպառնան ՏԵՓ-ի բոլոր երեսփոխաններուն: Մարտ 22-ին, սահմանադրական Ատեանը վճիռ պիտի տայ ՏԵՓ-ը արգիլելու թուրք կառավարութեան դիմումին մասին, եթէ, ըստ Եուրթթաշ, կուսակցութիւնը արգիլուի, բոլոր երեսփոխանները կը կորսնցնեն իրենց անձեռնմխելիութիւնը եւ կը ձերբակալուին: Փաստաբան Ժաեւ կը ձերբակալուին (Մարդկային իրաւանց) յայտարած է որ երեսփոխաններու ձերբակալութիւնը առանձին դէպք մը չէ եւ նպատակ ունի մաքրագործելու ՓՔՔ-ն ինչպէս նաեւ ժողովրդավար որեւէ այլընտրանք: Երկու կառավարութիւններ մեծ պատասխանատուութիւն ունին այս առընչութեամբ, ըստ մէթր Ժաքոպիի՝ գերմանականը եւ Ֆրանսականը:

*
**

-- Տիարպէքիրի Ճամբուն վրայ մինիպիւսի մը 10 ճամբորդները մեռած են, Մարտ 10-ին, ականի մը պայթումին հետեւանքով, 11 հոգի վիրաւորուած է: Իրենք ՓՔՔ-ին կը նութիւնները ոճրագործը վերագրեն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

10-12 ՀԱԶԱՐ կը նկատուի երիտասարդ ցուցարարներու թիւը, Մարտ 10-ին, Փարիզի փողոցները եւ յոյցը արգելքէն այլասերած է, թալանողներու մանեակցութեան պատճառով: Ասոնք, դիմակներով, խռովութիւններ կը ստեղծեն յոյցերու մէջ, թալանի տալով ինչ որ գտնեն, այրելով կառքեր, կտրել - թափելով ցուցափեղկերը եւ կողոպտելով խանութները: Լուրջ բախումներ տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերուն հետ: Յոյցը, որ ոչ առաջինն է, ոչ ալ՝ վերջինը, կը վերաբերէր Պալատիւրի Սիփ-ին, որ ՍՄԻԲ -ժէօճ մկրտուեցաւ եւ որու բերուած բարեփոխութիւնները դոհացում չեն տար: Երիտասարդները կը պահանջեն որ մի անգամ ընդ միշտ վերնայ: Փուաթիէի մէջ, Ռոքար խիստ քննադատութեան մը ձեռնարկեց միաձուլելով Սիփ, Ֆալու օրէնք, Ֆըն Ռատիօ եւլն. եւլն.: Ըստ իրեն, նախարարապետը եւ իր կառավարութիւնը այսօրուան աշխարհը չեն հասկնար, չեն հասկնար իրենց ժամանակաշրջանը եւ վտանգաւոր է երկրին համար: Եթէ ընկերվարականները այդքան լաւ հասկցած էին, հաւանաբար դրծագրկութիւնը 3 միլիոնը անցած չէր ըլլար, տարիներու երկայնքին: Ինչ հանըստաւէտ դիրք է ընդդիմադիրի դիրքը:

ԷՒ - ՖՐԱՆՍԻ փրկութիւնը կախում ունի իր անձնակազմէն իսկ, քանի որ Պատութիւնը պատրաստ է 20 միլիառ յատկացնելու, եթէ աշխատաւորները (40·000) ընդունին նոր տնօրէնին՝ Քրիսթիան Պլանի ծրագիրը: Ան կը նախատեսէ 5·000 աշխատանքի ջնջում մինչեւ 1997 եւ աշխատավարձերու «սառեցում» երեք տարի: Սենտիքանները խոհեմութեամբ կ'ուսումնասիրեն առաջարկները, ոմանք շան-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՔՐԵԱՏԻՒ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8 / 10)

ՌԱԶՄԱՁԱԿԱՑ

Մարտ 9-ին, Մարսէյլի չրջանի ապեւելեան կողմը Թշնամի հետեւակներ փորձած են գրոհել եւ ճեղքել զարբազեանի պաշտպանական դիրքերը, սակայն ստանալով հակահարուած, վերադարձած են իրենց նախկին դիրքերը: Իսկ Մարտ 10-ի առաւօտուն վերսկսած է հայկական դիրքերու գնդակոծումը, Մարսէյլի ու Ֆիղուլիի չրջաններուն մէջ: Զարբազեան բանակը դիմած է հակադարձ հարուածի: Այս չրջաններուն մէջ վերջերս կը նկատուի ազրբեջանական ռազմական ուժերու մեծ կուտակում:

*
**

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

Փոխ -- նախագահ Գ. Ցարուքիւնեան Մարտ 5-ին ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան Հայաստանի ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսէսեանցը, որ նոր կը վերադառնար Ուաշինկթընէն: Այն փոխ - նախագահին ներկայացուցած է Համաշխարհային Դրամատան ապէտեալ գումարին յատկացուցած 28 միլիոն տոլարի վարկին օգտագործման պայմաններուն առընչուող հարցերը: Շօշափուած են նաեւ Հայաստանի անտեսական բարեփոխումներու, ընկերային ապահովութեան, դրամական համակարգի կայունացման եւ Համաշխարհային Դրամատան յետագայ օժանդակութեանց վերաբերող խնդիրներ:

*
**

Նոյն հարցերու շուրջ հանդիպում մըն ալ տեղի ունեցած է Մարտ 9-ին, վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի եւ Դրամատան ներկայացուցիչ Վ. Ներսէսեանցի միջեւ:

*
**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Պաշտպանութեան փոխ -- նախարար Աստուածատուր Պետրոսեան եւ յատուկ ծրագրերու պետ· վարչութեան պետ Լէոնար Պետրոսեան Արարատեան չըրջան այցելելէ եւ տեղւոյն պատասխանատուներուն հետ հանդիպումներ ունենալէ ետք յայտնած են թէ չրջանի սահմանադիծ մասերուն պաշտպանութեան ուղղութեամբ կատարուող աշխատանքները գոհացուցիչ են:

*
**

ՀԱՅ -- ԻՐԱՆԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Փոխ -- նախագահ Ս. Ցարուքիւնեանի նախագահութեամբ Մարտ 10-ին գումարուած հայ Իրանեան կապերու համակարգման պետական Ցանձնաժողովի նիստին քննարկուած են երկու երկիրներու Հաղորդակցութեան նախարարութեանց բանակցութիւններու արդիւնքները եւ հեռաճայնային կանոնաւոր կապի հաստատման ուղղութեամբ տարուող աշխատանքները: Ապա, Հայաստանի առեւտրաարդիւնաբերական Պալատի անօրէնը կատարած է Իրանի հետ համագործակցութեան աշխատանքներու հաշուետուութիւնը: Օրակարգին մաս կազմած է նաեւ Իրանի հետ պետական սահմանի հաստատի նախագիծին մանրամասնութիւնները:

*
**

Նոյն օրը, Գ. Ցարուքիւնեան ընդունած է Իրանի դործավար Ա. Սոփհանին, որ նոր կը վերադառնար Թեհրանէն: Դարձեալ չօշափուած են համագործակցութեան եւ փոխշահաւէտ հարցեր:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱՋ... ԻՍԿ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ...

Թիւրքմէնիստան համաձայնած է եռեք միլիառ խորանարդ մեթր կազ հայթայթել այս տարի Ազրբեջանի, փոխարէնը ստանալով այս վերջիններէն զանազան արտադրութիւններ: Կազի գինը որոշուած է 80 տոլար հազար խոր· մեթրի համար, այսինքն տարեկան 240 միլիոն տոլար կամ 1,4 միլիառ Ֆր·:

Միւս կողմէ Թիւրքմէնիստան խոստացած է նաեւ օրական 9,5 միլիոն խոր· մեթր կազ հայթայթել Վրաստանի, այսինքն տարեկան 3,5 միլիառ խոր· մեթր: Սակայն յայտնի չէ թէ ինչպէ՞ս Վրացիները պիտի վճարեն այս կազին արժէքը, քանի ներկայիս անոնք 200 միլիոն տոլար (1,2 միլիառ Ֆր·) պարտական են արդէն Թիւրքմէնիստանի:

Իսկ Հայաստան հասնող կազի քանակը քանի մը օր առաջ 50% յաւելում արձանագրած է ու հասած 1,5 միլիոն խոր· մեթրի օրական, այսինքն, Հայաստանի պահանջներուն մէկ տասներորդը միայն:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE»

(11 Mars)

ROBERT EMMIYAN,
UN SAUTEUR QUI PLANCHE
SUR SA RENAISSANCE

Վերոյիշեալ խորագրին եւ մարզիկին 1987-ի մէկ նկարին տակ, Ռեմի Պրութէ երկարօրէն կ'արտայայտուի Ռոպէր Էմմիեանի մասին որ, ինչպէս գրած էինք (Մարտ 5) կը մասնակցի հեռացատքի ախոյենական մրցումներուն, Մարտ 12 եւ 13, Պերսի: Այս առթիւ, կը յիշուին մարզիկին կենսագրականը, երկրաչարժին զոհ իր հայրը, ապա իր մրցումները տարիներու երկայնքին: Այսօր, «երկրորդ երիտասարդութիւն մը կը փնտռէ», 1987-ի փայլուն օրերու վերադարձը կ'երազէ: Այսօր, 29 տարեկան, կը գրէ թերթին աշխատակիցը, Ռոպէր կ'ուզէ հաւատալ «երբեմնի Էմմիեանի հետ» սրբել սեւ չրջանը ու կուտայ մարզիկին այսօրուան կացութեան դրդապատճառները՝ երկրաչարժէն ետք հոգեկան տագնապը, Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, Ղարաբաղի կնճիռը, Խորհրդային Միութեան պատակտումը: Անկախ Հայաստանը միջոցները չունի օգնելու իր մարզիկներուն, մարզարանները պարապ են: «Ինչ որ ունինք, կ'ըսէ Էմմիեան, անցեալն է, Խորհրդային Ազգային խումբին առեն, ամբողջական հոգատարութեան տակ էի: Կը պատրաստուէի Մոսկուա կամ Լենինկրատ: Հիմա, պէտք է առանձին դլխուդ ճարը տեսնես»: Թէեւ այդ դրութեան կարօտը չունի, կ'աւելցընէ Պրութէ, որ կ'արձագանգէ Էմմիեանի պատմածներուն. -- «Ցունատանկէն դաղթողներու դաւակ, տեբալթոնը սկսայ 12 տարեկանիս, Լենինական: Երիար ատեն հաւաքուած պարզեւներէն ոչ մէկը ստացայ: Ամէն բան Մոսկուա կ'երթար, Գորբաչովի օրով է միայն որ սկսանք մեր բաժինը ստանալ»:

Այսօր, Էմմիեան, չնորհիւ Աբրահամ Հայրապետեանի որ դինք ներկայացուցած է Ալֆա Ռէօպէլ, Ֆրանսա հաստատուած է: Սփիւռքը չատ օգնած է իրեն:

Եգրակացութեան խօսքը Էմմիեանինն է. -- «Գլխուս մէջ է: Հարկ է որ մտքէս կարենամ պոկել անցեալը: Եթէ 8 մեթր յաջողիմ՝ Պէրսի, վատահ եմ, կրկին պիտի քալէ: Ամէն պարապդայի մէջ, տորվեցայ որ կեանքի մէջ, պէտք է միշտ պայքարիլ»:

«ՄԿՆԻԿ»ՆԵՐՈՒՆ ԱՐԵՒՈՏ «ԴՂԵԱԿ»Ը

Բաւական անհիւրընկալ մուրք մը կը բացուի ամէն անոնց դիմաց որոնք օր մը կը հրեն մեծաղեայ ծանր դուռը Փարիզի ուսանողական ոստանի հայկական տան: Մոայլ գոյներով ու տասնամեակներ հեռուն մոռցուածի դիմագիծով զարմաս մը բոլորովին անգիտանալ կը թուի դրան միւս կողմի աշխարհը ուր չարժուած, երիտասարդութիւն կայ, օրուան դրեթէ ամէն ժամուն: Ժամանակի մութին ի վար սահելու տպաւորութեան նման բան մը կ'ընկերանայ քայլերուդ, երբ կը սկսիս իջնել դէպի գետնայարկի «սրահ»ը տանող սանդուխին: Ան եւս կը վերջանայ անհրապոյր անկիւնի մը մէջ որուն ձախին կը դառնաս սրահը. բաւական ընդարձակ տարածութիւն մը, կեդրոնական քառակուսիի մը չորս գագաթները բռնած քառանկիւն չորս սիւներու չուրջ: Արեւոտ օրուան մը ցերեկուան ժամերուն իսկ գետնայարկին նեղլիկ պատուհաններէն թափանցող լոյսը չատ անբաւարար է ու ելեկտրական մեծ ու փոքր բազմաթիւ լամբեր գետեղուած են ձեղունին զանազան տեղերը:

Սակայն, այդ լամբերուն չողերը չեն որ այդ տարածութիւնը լուսաւոր, չատ լուսաւոր անկիւնի մը կը վերածեն ամէն չաբաթ օր: Անին, Աստղիկը, Արմինէն եւ միւսները, թղթապանակներով, գիրքերով, լուսապատճէնուած էջերով բեռաւոր ծանր պայուսակներով հոն կը հաւաքին չաբաթական արձակուրդի առաջին կէսօրին ու պահեստարանէն հանելով սեղան, աթոռ, բազմոց, ծածկոց, ձեռակերտ գոյնզգոյն պաստառներ, նաեւ պնակ ու գաւաթ, Հայկական Ուսանողական Տան այդ գետնայարկը կը ստեղծեն «Դղեակ»ը ուր քիչ ետք պիտի խմբուին «Մկնիկ»ները: Ալ դուրսը, վերը մնացած են անհիւրընկալը, մոայլը, լքուածը:

«Դղեակ»ը այն համախմբումն է ուր իրար կը գտնեն չուրջ աւելի քան երկու տասնեակ մանուկներ 3 -- 11 տարեկան, իրենց տարեկիցներով ու նմաններով գոյացած ամբողջութեան մը մէջ սորվելու, խաղալու, երգելու, նուագելու, գծելու. մէկ խօսքով՝ գտնելու այն միջավայրը որ այլուր, այլ պայմաններու մէջ, իրենց պիտի տար հայկական դպրոցը:

Ընդարձակ սրահը սպիտակ վարագոյրներով կը բաժնուի չորս -- հինգ «սենեակ»ներու որուն ամէն մէկուն մէջ մեծերէն մէկուն չուրջ կը բոլորուի խմբակ մը. առաջինին մէջ ամէնէն փոքրերն են որոնք աչք ու ականջ կտրած, կարմիր գլխանոցով աղջնակին հետ անառարէն կ'անցնին. անոնց դիմացը «Մկնիկ»ներու ուրիշ խումբ մը դասաւոր մատիտներով իրարու կը միացնէ առընչակից բառեր. վարպետուհին միւս կողմը, լուրջ դէմքեր հակած են արեւելահայերէնէն բնագրի մը վրայ, իսկ ասդին, արեւմտահայերէնի դասագիրք մը ընտրուած էջ մը կայ սեղանին վրայ: Ցաջորդ պահուն մեծ ուրախութիւն մը պիտի բոլորուին Արմինէին դափնին չուրջ, հերթով զարնելու համար մէջտեղի դոյդ թմբուկները ու երգելու: Ցետոյ պիտի սկսի արտասանութեան ժամը: Հայերէնի միջոյն, սակայն չատ յաճախ անոր ի վնաս յարուցուած մեր մեծ փոթորիկներէն հեռու փոքր, խաղաղ աւազան մըն է «Դղեակ»ը որուն «Մկնիկ»ները գտած են իրենց ամէնէն յարմար բարեխառնութիւնը: Հայախօս տունին, ընտանիքին չարունակութիւնն է ան կերպով մը, իրենց նման ուրիշ «Մկնիկ»ներով կազմուած: Այդ հայախօսութիւնը ոչ պարտադրուած բան է, ոչ ալ թուխմահայկական կրկնութիւններու վրայ հիմնուած ինքնախրթութիւն: Այլապէս, գիտնալի, դպրոցի պահերուն Կորիւնը Նարեկին հետ հայերէն պիտի չկատակէր, կամ Նարօտը գիտնալին վերադարձին, պարտէզին քաղած ծաղիկները «Նարեկին համար է» ըսելով գոյց պիտի չտար ամէնուս: Անկէ տուն վերադարձին, չաբաթ երեկոյ մը, ընտանիքին մէջ հայերէն չխօսողները տուգանք պիտի չվարատրէր Վահէկը:

«Դղեակ»ին այս բարեխառնութիւնը սիրոյ, համբերութեան հետ միաբանած մասնագիտական հմտութիւն մը ունի որ-

«Մոմս Տակաւ Կը Մարի»

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՓԵԱՆ
(1894 -- 1924)
(ՄԱՀՈՒԱՆ 70--ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հայ արդի գրականութեան հմուտ մասնագէտ՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաչեան գրած է. «Զարիփեան վերջինն է Դուրեան -- Մեծարենց -- Տէրեան զմայլելի գիծին»:

Զոր դէմքը՝ սակայն մէկ ճակատագիր. մին աղերսեց՝ «Սիրել կ'ուզեմ դեռ ապրիլ ու ապրիլ», միւսը հառաչեց՝ «Բայց լոյսն իմ հոգւոյս ինչ ինչ կը մաշի», երրորդը չընչաց՝ «Ինձ թաղէք, երբ կարմիր վերջալոյսն է մարում»:

Երգեցին մէկ մէկ կեանքն իր հազարուստ մէկ գոյներով, բայց տառապեցան նոյն սիրոյ ցաւով:

Եւ այդ գիծը կանգ առաւ հո'ն գերեզմանատան ճամբուն վրայ, ուր եօթանասուն տարիներէ ի վեր ձայն մը տակաւին կը հեգնէ.

«Ցաւիս խորերէն, տե'ս ճակատագիր,
Աճապարանք ծիծաղ մ'ունիմ բեզի դէմ.
Գիտցի'ր որ ճորէն բեզ
կ'արհամարհեմ»:

Մ. Զարիփեանն է այդ որ թէեւ ըմբռնում նկարագրով ու մարմնով յաղթանդամ, ունէր սիրտ մը ակազճուն նման բոլոր սրտերուն՝ որոնք չինուած են սիրելու համար:

Դեռ պատանի իր անփորձ շրթունքներուն վրայ պիտի զգայ «համբոյրը մահուան», որուն իրականութեան առջեւ իր ժպիտները պիտի փոթորկին ու վերածուին արցունքներու. այդքա՜ն սիրելի հոգիա դիչերները պիտի զառնան գերեզմանի քամիներ՝ խլելով «խենթ արեւը իմ պատանի օրերուս»:

Այնուհետեւ, ամէն մէկ տող որ պիտի րիի բանաստեղծին գրիչէն՝ պիտի զգայ իսկական լուսանկարը իր հոգեկան վրդովումներուն ու ընդվզումներուն:

Ինչպէս՝

«Ագռաւ մը ծեր կը մսի.
«Ալ կը ծաղրեմ այս կեանքին
սրբութիւնները դըժխեմ»,
Լռ կամ՝
«Հոգիս մերկ է բան անտառ մը
հրդեհուած»
եւ՝
«Սէրը հիւանդ կարապ մըն է»:

Նախանձով պիտի նայի եղեւիններուն որոնք իր սենեակին մօտ «խենթ, յուսահատ սիրահարներու պէս իրարու կը փաթթուին» ու Զարիփեան պիտի հեծէ տրտմօրէն՝ «Հոգիս դատարկ է նորէն»:

Ինք՝ որուն համար «անմեկնելի երանութիւն» մըն է երթալ «մայրամուտի սա՛ աստղերը համբուրելու եւ ազօթել...», ամէնուրեք «մոայլ մատներ» պիտի տեսնէ ու պիտի զգայ թէ չիթ առ չիթ՝

«Մահն է որ կեանքիս վրայ
ցուրտ նուագով մը կ'իջնայ»:

Եւ այդ նուագը դաշնակի երգն է որ փոթորկոտ ծովու ալիքներուն հետ կը

Ամերիկահայ Նահատակի

ԳԻՆԵՋՕՆ ԱՐԱ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ «ԳԷԹ» ՀԱՏՈՐԻՆ

Հինգշաբթի, Փետրուար 24-ի երեկոյեան, Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանաստեղծ Արա Գազանճեանի «Գէթ» հատորին գինեճօնի հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի Լոս -- Անճըլըսի մասնաճիւղի «Ցուհ. Շիրազ» գրական խմբակին: Ներկայ էր ընտրանի հասարակութիւն մը, ուր աչքի կը զարնէր երիտասարդներու ստուար թիւը, ինչ որ ուրախալի եւ վստահեցնող երեւոյթ մըն էր գաղութիս մշակութային կեանքին մէջ:

Համազգայինի վարչութեան տեղնապետը՝ Ցակոբ Օվայեան, որ ձեռնհասօրէն կը վարէր օրուան յայտագիրը, բացումը կատարելով նախ անդրադարձաւ «Ցուհ. Շիրազ» գրական խմբակի գործունէութեան եւ ապա տուաւ Արա Գազանճեանի կենսագրական համառօտ գիծերը: Ծնած 1967-ին Ալճաար, Ա. Գազանճեան իր նախակրթութիւնը ստացած է «Ցառաջ» ազգային վարժարանը, ապա՝ «Գ. կիւլպէնկեան» երկրորդական վարժարանը: Մանուկ տարիքէն եղած է Հ.Մ.Ը.Մ.ական եւ մինչեւ հիմա մաս կը կազմէ այդ կազմակերպութեան: 1985-ին մեկնելով Վենետիկ, հետեւած է հայագիտական դասընթացքներու: Հոն է, որ առաջին անգամ հանդիպած է բանաստեղծ իր հօրեղբօր՝ Զուլալ Գազանճեանին, որուն դրական ուսուցչութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործած է իր վրայ: Տարի մը ետք՝ դարձեալ Վենետիկի մէջ, Համալսարանի հայագիտական դասընթացքներուն հետեւելէ ետք անցնելով Փարիզ, մօտէն ծանօթացած է Գրիգոր Պըլտեանին եւ Մարկ. Նշանեանին, որոնց հետ հանդիպումներն ու վիճումները մեծ ազդեցութիւն գործած են իր երեւակայութեան զարգացման վրայ:

1990 Յունուարին Արա Գազանճեան կը հաստատուի Լոս -- Անճըլըս եւ կը հետեւի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի հայագիտական ճիւղին, Մաս կը կազմէ «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագրութեան եւ կ'աշխատակցի «Սփիւռքի Ձայն» ռատիօժամին: Արա Գազանճեանի արձակ թէ չափածոյ գործերը հրատարակուած են փաթիլի «Ցառաջ», Գանատայի «Հորիզոն» եւ Լոս -- Անճըլըսի «Ասպարէզ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի «Կայէ» տարեգրքին մէջ:

Ցայտագրի գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկաւ հայաստանցի ծանօթ արուեստագէտ Ազատ Սաֆարեան, որ բանաստեղծէն երկու կտոր արտատանելէ ետք, կարգաց այս առթիւ Արա Գազանճեանին ձօնուած իր բանաստեղծութիւնը: Քանի չհասած Սերգէյ Գէորգեան մեկնաբանեց Սայաթ Նովայէն քանի մը մեղեդիներ, խորունկ տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ:

Ռեմ հրաւիրուեցաւ գրական քննադատ Անահիտ Արամունի Քէչիչեան, որ հանգամանօրէն եւ լուրջ քննարկումով մը ներկայացուց երիտասարդ բանաստեղծ Արա Գազանճեանի «Գէթ» հատորը: Բանախօսը կանգ առնելով Արա Գազանճեանի լաւագոյն բանաստեղծութիւններուն վրայ, տուաւ անոնց արժանիքները եւ չէզոտեց ի մէջ այլոց. «Արա Գազանճեանը գրում է ամբողջական նուիրումով ու լի բանաստեղծականութեամբ: Նա իր հետ Լոս -Անճըլըս է բերել Պէյրութում, փարիզում ու Վենետիկում կրած իր բանաստեղծական ներշնչանքը եւ այն պահպանում է ամենայն գուրգուանքով: Արաբան ամերիկեան այս բռնացող կեանցաղի դէմ ինքն իրեն պատսպարել է իր հետ բերած այդ սեանչելի զենքով եւ ապրում է իւրօրինակ մի կեանք: ... Բանաստեղծութիւնների այս հատաքածոն իր մէջ պարփակում է յոյզերով, յոյսերով, յուսախաբութիւններով ու խանդավառութիւններով ապրող մի կեանք: Այն, հարազատ վայրերից հեռացած, արեւմտեան ու արեւելեան աշխարհներում իր երազը, իր սէրը փնտռող հոգու վիպային արտացոլումն է: Ինչպէս կորցրած սէրն ու երազը փնտռող ռեւէ անհատ, Արան էլ հոգեպէս տառապալի կեանք է ապրում: ... Արա Գազանճեանի բանաստեղծութիւնները միս ու արիւնից ստեղծուած մի--մի կտորներ են: Ինչ խօսք որ երբեմն արտայայտման ձեւերի թուլութիւններ տեղ -- տեղ ածականների անպատեհ կուտակումները եւ երբեմն էլ ցպատակասլացութեան բացակայութիւնը մի ինչ -- որ տեղ պակաս ստուեր են նետում նրա գրչի վրայ: Դրանք հիմնականում ռեական թերմշակուածութեան արդիւնք են: Դրանց մշակելու լաւագոյն միջոցը լայնախոհ ու խիստ առատ ընթերցումներն են՝ հայ եւ միջազգային գրականութեան: Երանի Գազանճեանի պէս եշմարիտ ու արդար բանաստեղծը թէկուզ չնչին չափով թոթափել կարողանար առօրեայ իր բազում անարդար հոգսերն ու զանազան պարտականութիւնները եւ հնարաւորութիւն ունենար մի բիչ աւելի ծառայելու իր՝ իսկական, բանաստեղծի կոչումին: Դրանով նա աւելի եշմարտացիօրէն ծառայած կը լինէր նաեւ մեր դպրութեանն ու մշակոյթին»: Բանախօսին լուրջ ու խորունկ քննարկումը արժանացաւ ներկաներու կողմէ դնահատանքին:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ բանաստեղծ Վահրամ Չաճեան՝ ի մէջ այլոց նչելով. -- «Կարդալով Արայի «Գէթ» հատորը, նկատեցի որ այս երազուն աչքերով տղայի մէջ կայ բանաստեղծը»:

Խօսք առնելով Արա Գազանճեան չնորհակալութիւն յայտնեց իր ծնողքին, պինեճօնը կազմակերպողներուն եւ յայտադրին մասնակցողներուն, գիրքը ձեւաւորող Վահէ Պէրպէրեանին եւ յատկապէս հեղինակ՝ Մինաս Թէօլէօլեանին, իր ուսուցչին՝ Հրանդ Ազգմեանին, եւ թոքուհի Ատրինէ Լէվիճեան -- Ազգմեանին,

հասնի իրեն. «Հեռո՛ւն, Շոփէն կը նուագեն»:

Հոս այլեւս ցաւը կ'արտայայտուի իր հնգուզական տարողութեան մէջ. ան կը դառնայ մերթ մահերգ ու մերթ՝ ազօթք խունկի բոյրով պարուրուած:

Հէգ մօրը կողքին՝ «որ իր մեռած տըղուն հոգին կը փնտռէ», բանաստեղծը կը գետեղ պատկերը ծաղկած նչենիին. ուժեղ հակադրութիւն՝ ուր կ'արտացոլայ խորհուրդը Ցարութեան:

Մարդկային ցաւը վեհմացած է արդէն. չէ՞ որ

«Հեռուն Շոփէն կը նուագեն»:

Ու Զարիփեան իր կարգին կը դառնայ իսկական Շոփէնը հայ բանաստեղծութեան:

Այնուհետեւ, պիտի փորձէ մերձենալ ու հաչտուիլ Աստուծոյ դաշտարին հետ. ծունկի եկած պիտի երգէ «Ի՞նչ գանձեր ունիս, Տէ՛ր». սակայն երբեմն ալ ցաւի աստկութեան տակ խելագարած՝ Դուրեանի նման պիտի ըմբոստանայ Աստուծոյ բարեգութ խնամակալութեան դէմ, ու պիտի պոռթկայ՝ իրեն նման հաւատաւոր քրիստոնեայի մը համար աննեղելի սոյն տողերը,

«...Աստուած անոնց ցաւին կը տեղայ
Արհամարհանքն իր անձին»:

Հիւծախտը չինայեց զինք ու զարնան գեղեցիկ օր մը աչքերը փակեց՝ ձգելով իր երգերու խորանը իբրեւ կատակ հայ գրականութեան, ուր իր հոգին կը շարունակէ արտասուել՝

«Մոմս տակաւ կը մարի»:

Վ. ՔԻՇԻՇԵԱՆ

քառորդ ժամ ետք «Մկնիկ»ները վերադարձան, այս անգամ իրենց թղթապանակները հանելով պատմութեան էջերը, ծալապատիկ բոլորեցին Արմինէն: Մինչ անդին, Նարօտը, Սեւանան, Շուչիկը եւ իրենց խմբակը Պոչատ աղուէսի հէքեաթին մէջ խորագոյզ, շունչ ու ծպտուն բռնած, կը հետեւէին:

Նոյն ժամերուն վերի յարկը, հիւղ «Դղեակ»ին վերեւ, վաղահաս զարնան մը արեւով ողողուած գահլիճին մէջ հայ մտքի թափօր մը նիստ կը գումարէր, ներկայի, ապագայի նաեւ անցեալի վերեւրադրոյն հարցը վճռելու համար: Պարբերաբար ջազդրվիս, դէմքերը զղջումի ու ցաստմի խառնուածքով արտայայտութեամբ, լուրջ -- լուրջ մարդիկ դուրս կ'ելլէին լուսաւոր այդ գահլիճէն:

Ու անկարելի էր չտարուիլ մտածելու թէ վարի կէս մութ սրահէն ու վերի լուրջ գահլիճէն ո՛ր մէկը աւելի առաջ արժանի էր արձանագրուելու հայկականին տեսակին մէջ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԻՍԻԻ ԿՈՒՌ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Մարտ 6, կիրակի օր բերնէ բերան լեցուած էր Իսիի Համագումարներու պալատին 900 հոգինոց մեծ սրահը ուր տեղի պիտի ունենար գերեկոյթ մը, ի նպաստ Հիմնադրամին: Ներկայ էին Իսիի, Գլամաի քաղաքապետները՝ ՊՊ. Անտրէ Սանթինի, Ժ. Փ. Փուշէ, Հայաստանի դրացուկ վահան Տէր -- Ղեւոնդեան, կրօնական դէմքեր, եւայլն:

Ժամը 15·15--ին Տիկին Ռ. Տէրվիշեանի բարի գալուստի խօսքով բացուեցաւ հանդիսութիւնը. ան յատկապէս չեշտեց թէ օրուան ձեռնարկուած էր Իսիի, Գլամաի, Մըտոնի եկեղեցական ու աշխարհական անխտիր հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն կողմէ: Ապա պատուելի Ժ. Լեւոնեան իր ֆրանսերէն խօսքով ամփոփեց 1988--էն ասդին Հայաստանի կրած տառապանքները, տեղին ձեռնարկ մը նկատեց Հիմնադրամը որպէս Հայաստանին օժանդակելու գործին լաւագոյն միջոց ու դիմեց անխտիր բոլորին առատաձեռն մասնակցութեան:

Իրեն յաջորդեց Մխուռն Վրդ. Գըվըճեան որ նոյնպէս ծանրացաւ օժանդակութեան անհրաժեշտութեան վրայ, ու շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին, հայկական դատին բերած իր նեցուկին համար:

Օրուան պեղարուեստական բաժինին առաջին մասին մէջ բեմ բարձրացաւ 40 հոգինոց «Տարօն» երգչախումբը որ Սահակեան Եօրկանճեանի ղեկավարութեամբ ու հայկական երգերու յայտագրով մը մեծ ոգեւորութիւն առեղծեց. մենակատիկին տիկիններ Եօրկանճեան, Իշխանեան եւ ՊՊ. Սահակեան Պըյըքլը, Կարպիս Բուլուր:

Յաջորդեցին երկու քաղաքապետներուն ուղերձները, որոնք չեշտեցին միասնականութեան կարեւորութիւնը եւ յանձինս իրենց, զօրակիցներ ունենալու պարագան: Ա. Սանթինի բաւ ի մէջ այլոց. «ամբողջ ձեր պատմութիւնը պայքարներու շարան մըն է. այսօր պէտք է ընդառաջել տրուտեսական այս մարտահրաւէրին, յետոյ կարգը պիտի գայ բաղաբականին, այնքան ատեն որ Թուրքիա կը մերժէ ճանչնալ ցեղասպանութիւնը, ինչ որ արգելք է Եւրոպական Հասարակապետութեան իր մտնակցութեան»:

Երգչուհի Խվլին Ալթունեանի հայկական երգի բաժինէն եաք խօսք առաւ Հիմնադրամին Ֆրանսայի կազմին նախագահը Պետրոս Թերզեան: Ան զոհունակութեամբ ողջունելով միասնական համախմբումը, բաւ թէ Հայաստանի նոր անկախութիւնը առաջինէն ունի կարեւոր տարբերութիւն մը որ հինգերորդ սահմանն է անոր, այսինքն՝ Սփիւռքը: Անոր միացնուելիւնը կը զօրէր յաղթելու ամէն դժուարութեան: Ապա խօսեցաւ ուժանիւթի կենսական կարեւորութեան մասին, որուն համար անհրաժեշտ էր ծրագրուած կայանումը: Ան պիտի ըլլար երկրին անկախութեան բուն երաշխիքը: Մինչ կը խօսէր Պ. Թերզեան հսկայ պատատի մը վրայ լուսապատկերներով ցոյց տրուեցան կազմուղին կառուցումին վայրը, եւլն.:

Ընդմիջումէ մը եաք ան պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն, միշտ չեշտելով անհրաժեշտը ճիշդ ժամանակին ընելու հրամայականը: Ապա Նաւասարդ պարախումբին հայկական պարերով ժամը 18·30--ին վերջ դուաւ գերեկոյթը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի հայ պատրիարքութեան

Յուլիս -- Օգոստոս -- Սեպտեմբեր 1993

Երուսաղէմ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԾՈՎԱՓԻՆ ԶՂՋՈՒՄԸ

Համաչխարհային երջանիկ օրերուն Պալթեան ափերուն ամէնէն հմայիչ զօտին էր Լատվիոյ Եուրմալա քաղաքը: Անցեալին Խրուշչովի, Քոսիկինի, յետոյ նաեւ Ելցինի հիացած են անոր լողափներուն եւ տաղաններուն: Սակայն Խորհրդային Միութեան քայքայումը ամէն բան դէխիվայր շրջեց: Երկու տարուան մէջ Եուրմալայի այցելուներուն թիւը 220 հազարէն իջաւ 25 հազարի:

Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառներէն են Ռուսերէ պահանջուած վճարովի վիզաները, Պալթեան ծովուն ապականութեան մասին ահազանգ հնչեցնող հրատարակութիւնները եւ ամէնէն կարեւորը՝ դիներու տարապայման յաւելումը: Առանց Եւրոպայի արեւմտեան ափերու հանգըստաւէտ պայմանները ընծայելու, Եուրմալա կը պահանջէ որ զբօսաշրջիկները վճարումները ընեն արժէքաւոր տարադրամով: Արդիւնքը եղած է պանդոկներու կէսէն փակումը, իսկ մնացեալներուն համար անակնկութեան սպառնալիքը: Անկախութենէն եաք, Լատվիա վստահ էր թէ կրնայ հրաժարիլ ռուս զբօսաշրջիկներէ, դանոնք Արեւմուտքցիներով փոխանակելու պայմանով:

Երկիրը Խորհրդային Միութեան կցուելէ (1940) առաջ, Ռիկայի մօտ այս ծովափը մեծ համբաւ ունէր Գերմանացիներու եւ սկանտինաւ երկիրներու բարեկեցիկ բնակիչներուն համար: Սակայն խորհրդային չրջանին անջնջելի փոփոխութիւններ կատարուեցան. այսօր ծովեզերքը պեթոնէ կառոյցներու տիրապետութեան տակ է: Ասոր վրայ կ'աւելնայ յարմարութիւններու բացակայութիւնը: Առաջնակարգ չատ մը պանդոկներու մէջ հոսուն ջուր չի գըտնուիր. վայ մաֆիային մշտական ներկայութիւնը եւ տեղացիներուն օտար լեզուներու անգիտութիւնը, բացի ռուսերէնէ: Անդրադառնալով իրենց սխալին, զբօսաշրջութեան պատասխանատուները այսօր կրկին կը չանան համոյել Ռուսերը: Անոնք ճնշում կը բանեցնեն լատվիական կառավարութեան վրայ որ վճարովի վիզաներու պարտաւորութիւնը վերցուի: Իսկ տեղւոյն պատասխանատուներէն մէկը կ'ըսէ. «կարելի չէ մեծ թիւով լատվիացիներու հանդիպիլ որ ձոյն բաները ըսեն, սակայն հոս գոհ ենք Ռուսերու վերադարձը տեսնելով: Կը կարծենք որ պիտի վերադառնան: Եուրմալա թերեւս շատ ծանօթ վայր մը չէ արեւմտեաններուն համար, բայց արեւելքի ամբողջ բնակչութիւնը կ'երազէ իր նեանիին մէջ գոնէ անգամ մը գալ հոս հանգստանալու»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻԻՌՔԸ ՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -32-

Անկապ Օրագիր

Նոր օրէնք ունին արդի օրերը. --
Հրա -- հպատակ մնացողները
կը գրաւեն միշտ բարձր դիրքերը:

*
**

Զայն բարձրացնողի կարիքը չունինք,
այլ միայն մունջի ձայնին պէտք ունինք:

*
**

Կարեւորը այն չէ, թէ ի՞նչ կ'ըսես,
այլ այն՝ թէ ո՞վ ես, որո՞ւ ինչն են:

*
**

Ամէնէն յստակատես անհաւատը
նախկին կոյր հաւատացեալն է:

*
**

Մարդ արարածը նման է ջուրի,
որ իր ունեցած հունէն կը հոսի:
Կանգ առնելուն պէս՝ ան կը լճանայ
ու կ'ապականի:
Երբ հունէն ելլէ՝ նախ կը ճապաղի,
ապա կը ցամքի:

*
**

Ոաքերն ալ ունին դասակարգային
բաժանում ներքին:
Ամէնէն յարգին
այն ոտքն է որ ինքզինք կը յանձնէ
ոտք լիզողներու ջերմ գուրգուրանքին:

*
**

Համբերու թաղաւորութեան մէջ
թոթովները կիկերոն կը կոչեն
որպէսզի անոնց ալ լեզուն կտրեն:

*
**

«Ճշդապահութիւնը թագաւորներու
քաղաքավարութիւնն է», -- կ'ըսեն:
Մեր ձեռնարկներու հանդիսականները
եւ կազմակերպիչները թագաւորներ չեն:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Օրը իրիկուն ըլլալու վրայ էր եւ Նախարարներու Խորհուրդը չէր վերջացած դեռ: Կ'ենթադրուէր թէ տակաւին չատ երկար պիտի տեւէր նիստը, նկատի ունենալով երկրին ծանրակշիռ կացութիւնը: Ցոյլս սիրով ընդունեց ինձ ընկերացող երիտասարդը եւ յանձնարարեց հետեւեալ առաւօտուն կանուխ կրկին գալ իրենց տունը եւ իմանալ Խորհուրդին որոշումը:

Սրտաճմլուք ժամեր էին ատոնք: Անընդհատ կուգային, կ'երթային քրոջս տունը, լուր կ'ուզէին: Նախարարներու Խորհուրդը կը չարունակէր. արդէն կէս գիշերին մօտ էր: Աղջադար կը հեռախօսին: Հեռախօսին դլուխը նստած էր Սէյֆէտտին պէյ (վերջէն Պրիւսէլի դեսպան): Երկու - երեք անգամ վրայէ վրայ խօսեցան, պնդումներով. Սէյֆէտտին պէյ, յօնքերը պռտուած, սրտնեղած, ընկալուչը վար դրաւ:

-- Ի՞նչ կայ, հարցուցինք անձկութեամբ:

Ներքին Գործոց Նախարարին կողմէն կը հարցնէին թէ արդեօք Նախարարին Զամլըճայի այդիէ մը նուէր եկած մեծ կողովով խաղողը սխալմամբ Նորատունկեանն տո՞ւնը եկած էր: Երեք անգամ այս հարցումը ըրած էին, եւ Սէյֆէտտին պէյ, որ ճշմարիտ հայրենասէր մըն էր, չէր կրնար զայրոյթը զսպել: Խաղողի կողովի վնասո՞ւք տիպղոդաբար, երբ երկիրը ճգնաժամային կացութեան մէջ էր, բանակը դեռ անպատրաստ եւ պատերազմի հոչակո՞ւմ:

Կէս գիշերը անցած եկաւ Նորատունկեան: Արդարեւ պատերազմ հոչակուած էր եւ քրիստոնեաներէն պէտէլ պիտի առնուէր: Հեռեւեալ առաւօտը չատ կանուխ եկան մեր տղաքը, իւրաքանչիւրը ծոցը դրած փրկագինը:

Խօտանքով մեկնումէն յետոյ այդ երիտասարդներուն, ես երկարօրէն խորհեցայ այն միւս տղոց վրայ՝ որոնք պիտի չկարողանային փրկագինը հայթայթել:

*
**

Թուրք ժողովուրդին մէջ անձկութիւն մը ծայր տուած էր, թէեւ պատերազմը ինք պահանջած: Լսողներ կային թէ կառավարութեան մէջ անհամակցողութիւնները հետզհետէ կ'ընդլայնէին:

Ատոր մէկ ապացոյցն ալ սա էր որ քեռայրս՝ դժգոհ իրաց կացութենէն՝ չարտուն նախարարութենէ հրաժարելու խօսք կ'ընէր, հակառակ բարեկամներու խնդրանքներուն: Ու վերջապէս այդ մտադրութիւնը ի գործ դրաւ եւ իրիկուն մը եկաւ տուն, ուր կը գտնուէի այն պահուն. մեծ չունչ մը առած պէս ծանոյց թէ՝ իր որոշումը գործադրած էր:

Սակայն, հետեւեալ առաւօտուն երբ ճաշասրահ կ'իջնէինք քրոջս հետ, սենեակի հազուստով, սանդուխին վրայ քոյրս յանկարծ քաշեց թեւէս ու դարձանք դէպի ետ. վարի սանդուխէն վեր կը բարձրանար, փառաւոր ձերմակ մօրուքով ծերունի մը, պատկառելի կերպարանքով. քոյրս դող եղած էր, ես բան մը չէի հասկըներ.

-- Մեծ Եպարքոսն է, ըսաւ, Քեամիլ փաշան:

Եկած էր համոզելու Նորատունկեանը որ հրաժարականը ետ առնէ, խոստանալով անոր՝ հարթել անհամաձայնութիւնները: Ու միասին մեկնեցան:

Պահ մը մտքերու հանդարտութիւն: Ամէն մարդ իր գործովը կը զբաղէր եւ յաղթական ելլելու ապահովութիւն մը կը տիրապետէր կարծես:

Երկար չտեւեց այդ. ռազմաճակատէն եկած լուրերը սրտակսկիծ ըլլալէ հեռու էին: Անմբռնելի յաջողութիւններ կ'ունենային թշնամի բանակը:

Պոլսոյ՝ մանաւանդ քրիստոնեայ բնակչութենէն վախկոտները կը սկսէին հեռանալ: Օր չէր անցներ որ ծանօթ մը չգար մեր տունը խորհուրդ հարցնելու թէ՝ պէ՞տք էր, խոհեմութի՞ւն էր Թողուլ մայրաքաղաքը:

Զուարճալի էր այդ. խեղճ մարդիկը կ'ենթադրէին թէ՝ որովհետեւ քեռայրս Արտաքին Գործոց Նախարար էր, ես պէտք էր քալ գիտնայի պատահելիքը, մինչ նախարարը ինքն ալ չէր գիտեր:

Գատը - Գիւղի Հայերուն համար՝ մեր հոն անտարբեր մնալը, վստահ չըլլալու դրաւական մը կը նկատուէր:

Սակայն Թուրքերն ալ երկիւղէ զերծ չէին: Դրացիներ ունէի Թուրք գինուորական հանգստի կոչուած սպայ մը եւ կինն ու զաւակները. օտարատեաց, դոռոզ կին մը որ հազիւ թարեւ կուտար մեզի, արհամարհոտ դէպի ինչ որ իսլամ չէ. եւ այդ կինը իրեն եւ ինձ ծանօթ տիկնոջ մը միջոցով հարցնել տուաւ ինձ թէ՝ երբ պուլկար բանակը Պոլիս մտնէ, պիտի ուզե՞մ զիրենք մեր տունը ընդունիլ եւ ապաստան տալ իրենց. իրրեւ քրիստոնեայի տուն, ապահով կը նկատէր մեր բնակարանը: Բաւական զարմացայ, բայց խնդրին պատասխանեցի թէ կ'ընդունինք: Ուրեմն գործը մինչեւ հո՞ս եկած էր:

Չեմ գիտեր թէ հակառակ պարագային Թուրք տիկինը պիտի ընդունէ՞ր զիս:

Առեն մը եղաւ որ Հայերը կատարելապէս համոզուած էին թէ Պոլսոյ վրայ յառաջացող պուլկար բանակին հրամանատարն էր Անդրանիկ, եւ չէին լմբռներ թէ ինչո՞ւ կարգ մը Հայեր մայրաքաղաքը ձգելով կը մեկնէին, քանի որ ազգակից մըն էր եկողը: Այսպէս իրարու ներհակ երկիւղներով տոգորուած, առ խարխափ, ապրեցանք օրեր, շաբաթներ, ամիսներ:

Մօտաւորապէս տարի մը տեւեց այդ ճախրող պատերազմը, որու միջոցին աշխարհի ամէնէն արտասուոց լուրերը չըրջեցան ժողովուրդին մէջ, առասպելներ՝ որոնք տակաւին երբեք չէին հերքուեր լատտեղեակ կեդրոններէն, եւ վերջապէս կնքուեցաւ հաշտութիւնը:

Շրթունք չուրթ, գաղտագողի, Հայեր զմայլումի բացականչութիւններ ունէին դէպի Անդրանիկին հերոսութիւնները. արիութեան, անվեհերութեան, անձնուրացութեան խորհրդանշանն էր այդ անունը:

Շատ դժգոհ էր Թուրք ժողովուրդը. չէին գիտեր ի՞նչ բանի վերագրել այդ ջախջախիչ պարտութիւնը: Թուրքը ինքզինքը անյաղթելի նկատած էր եւ պատահածին մէջ գաւադրութիւն մը կ'ենթադրէր: Ի՞նչ գաւադրութիւն:

Գաղտնի՛ք:

(Շար. 60)

(Շար. Ա. էջէն)

թաժ կ'որակեն կառավարութեան պայմանը:

ՋՍՐԼՍ ՊԻԻՔՈՎՍԿԻ, ամերիկացի դերասիկը մեռաւ Կալիֆորնիայի մէկ հիւանդանոցը, 73 տարեկանին: «Սովորական խենթութեան հէքեաթները»ու հեղինակը որ ազդեցութիւնը կը կրէր Քնութի Համսընի, Ճոն Ֆանթի, Հէմինկուէյի, բայց նաեւ Սելինի, հեղինակ է աւելի քան 40 հատորներու, արձակ թէ չափածոյ: Իր դործին կը տիրապետէին՝ ալքոլը, թմրեցուցիչը եւ սեռը: Իր մէկ «զայճակղեցուցիչ» երեւոյթը տեղի ունեցաւ քանի մը տարի առաջ (1978) Պերնար Փիվոյի Ափտրաքրոփ յայտարարէն, երբ երեք չիշ սպիտակ Սանսեռ պարպած է, անտեղի ձեռքի չարժումներ ունեցած կողքին նըստած կնոջ հանդէպ, մէկ ուրիշ հիւրի խիստ ազդարարութեան ենթարկուած էր եւ ի վերջոյ Փիվո պարտաւորուած էր դուրս հանել, Ծնած էր 1920-ին, Գերմանիա:

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ հրաժարեցաւ Մարդկային Իրաւանց Ճանճնախումբէն, որովհետեւ ան կախում ունի նախարարապետէն: Անդամ էր որպէս նախագահ՝ «Ֆըրանս - Ազատութիւններ» իր հիմնարկին: Նախագահին կինը, հրաժարականի իր նամակին մէջ կ'ամբաստանէ ինչ որ կ'անուանէ «կառավարութեան քաղաքական փիլիսոփայութիւնը» ու կը թուէ ազատութիւններու ամէնօրեայ նուազումը, ինչպէս ինքնութեան թուղթերու քննութիւն, օտարներու երթեւեկի սահմանափակում...:

ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԱԼՊԻՐ ՏԸՔՈՒՐԹՐԻ պաշտօնապէս մուտք գործեց անմահներու կառոյցը, Մարտ 10-ին դրաւելով փրոֆ. Ժան Համպուրժէրի աթոռը: Զինք ընդունեցաւ Մօրիս Շուման: Լիոնի Արքեպիսկոպոսը յայտարարեց թէ ոչինչ ըրած էր նման պատիւի մը արժանանալու համար, նոյնիսկ կատակ կարծած էր, երբ այդ առընչութեամբ դիմում եղած էր իրեն ու ի վերջոյ տեղի տուած Լըփրէնս-Ռէնկէի եւ Մօրիս Տրիւոնի ճնշումներուն:

ԷԼՋԻՊԻՒՏԻ հաւանական ձերբակալութեան լուրերը ռումբի ազդեցութիւն գործած են Նախիջեւանի մէջ, երբ կառավարական ուժերը նախկին նախագահին բնակավայր Քէլէքի դիւղէն երկու քմ. հեռաւորութեան վրայ բանակած են: Էլչիպէյի կողմնակիցները բողոքի ցոյցերու դիմած ու սպառնացած են որ անոր ձերբակալութիւնը եղբայրասպան կռիւներու սկիզբ կ'ըլլայ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի փոխ - վարչապետը Նազարբոյեւ սպաննուած է Դուշամբէի իր բնակարանը, անծանօթներու կողմէ:

ՄԵԼԻՆԱ ՄԵՐԿՈՒՐԻի յուղարկաւորութիւնը մեծ չուքով կատարուեցաւ հազարաւոր Յոյներու եւ օտար պետական անձնաւորութիւններու մասնակցութեամբ: Նախարարապետի մը սահմանուած չուքը տրուեցաւ: Ֆրանսան կը ներկայացնէին Մշակոյթի երկու (նախկին եւ ներկայ) նախարարները, որոնց առաջինը չուքի մէջ թողուց երկրորդը, ինչպէս կ'ըլլայ տարի մըն է (արդէն չատ դժուար ալ չէ)...:

Gala d'Arts Martiaux

organisé par

France - Karabagh

Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 *DISCIPLINES* :

● JUDO —
Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
Champion Olympique
Champion du Monde

Pierre BLANC 5e DAN

● KARATE —
Jacques TAPOL 5e DAN
Champion du Monde
Champion d'Europe

● KENDO —
Alain DEGUITRE 5e DAN
Champion d'Europe

Alain HAGOPIAN 5e DAN
Champion de France

● KUNG FU — NUNCHAKU —
Christophe TOPALIAN
«Armenian Black Belt Association» de France

● AIKIDO —
Pierre MATTHIEU 4e DAN
avec la sélection régionale F.F.A.A.A.

● JUI JITSU —
Alain ADEN 3e DAN
Responsable Rhône-Alpes

● KARATE DO SHOTOKAI —
Bernard GALLICE 3e DAN
avec la sélection régionale de Shotokai France.

Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.- Մանիկ Պետրոսեանի մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէր - Գալուստեանէ 250, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պօյաճեանէ 250 Ֆր.:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Արամ Ալեքսեանի մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Արփինէ Ալեքսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ճառագ»ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէրի Ամանորեան հանդիսութեան ընթացքին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ի նպաստ հանդանակութիւն կատարուած է եւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Տէր եւ Տիկին Պրօյեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Զրբաչեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ալեքսեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նարեկ Տուրեան, Տէր եւ Տիկին Արման Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Զամպազճեան, Տէր եւ Տիկին Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան, Պր. Սիմոն Բամպուկեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եայլա 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քըլըճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրաչեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փափազեան 100 տոլար, Տիկին Ժ. Մանուեան 200 Ֆր.:

Անանուն նուիրատուներ 100 տոլար եւ 300 Ֆր.:

Սոյն դումարները Դպրոցասէրի կողմէ փոխանցուած են «Espoir pour l'Arménie»-ին:

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
et
Le Centre Culturel Sahak - Mesrop
présentent

PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET XXe SIECLES

CONFERENCE
(projection de diapositives)
par
CHAHEN KHATCHATRIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie;
Auteur du livre : "PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET . XXe SIECLES"

Jeudi 17 Mars à 20h30
Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado, Marseille 8^e

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 94

ARMENIE 1988 — 1994

«Les images défilent»

RETROSPECTIVE ET PERSPECTIVES
Film réalisé par Coopération Arménie

Le Mardi 15 Mars
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille 75014 Paris

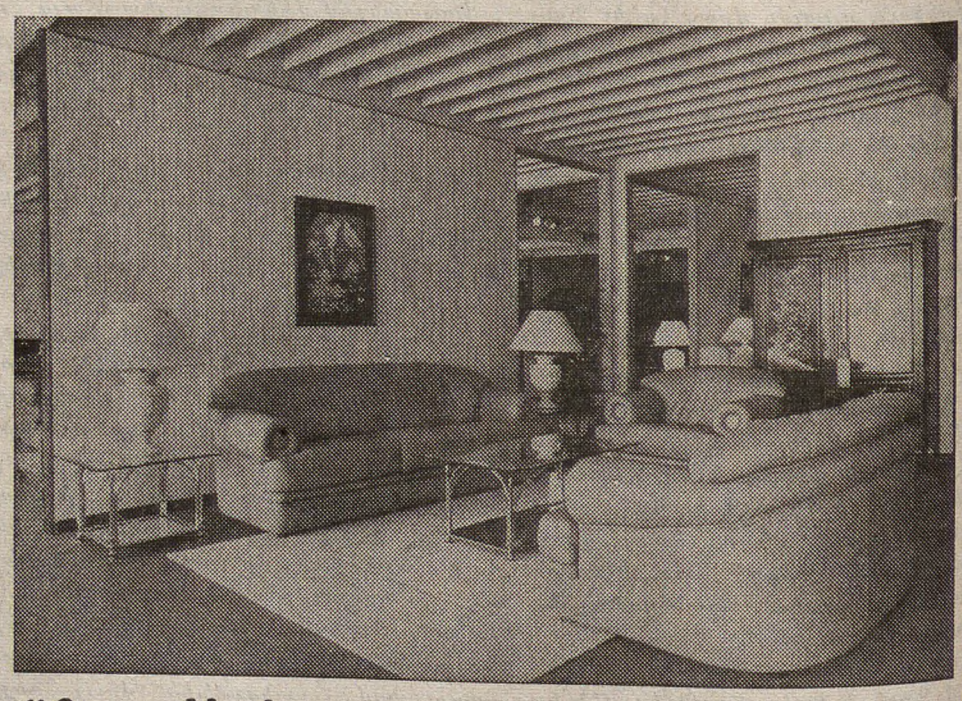
SOIREE COOPERATION ARMENIE
19h30 **Accueil.** Rencontre avec les parrains
Nouveaux parrainages
20h30 **Film.**
22h00 **Repas.** Sur réservation — 180 F.
Tél. Frédéric Nichanian : 42 - 08 - 86 - 68.

Coopération Arménie — 50, rue Etienne Marcel 75002 Paris Tél. : 42-36-06-79

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 15
MARDI
15 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·283 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.283

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՖՐԱՆՔՓԻՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 17--ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Փարիզի դրծավարը՝ Վ. Տէր -- Ղեւոնդեան հրաւէր մը ուղղած էր Ֆրանսայի քաղաքական անձնաւորութիւններու, զաղութի կազմակերպութիւններու, միութիւններու, մամուլի եւ կարգ մը անձնաւորութեանց, Ֆրանքփեւհայկական դաշնակցութեան առաջին տարեդարձին առթիւ: Ընդունելութիւնը տեղի կ'ունենար Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին նուիրատան Ֆրէնկեան սրահին մէջ:

Բացումը կատարելով, Պ. Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան, ողջունեց ներկաները Ֆրանսէրէն չէշտելով թէ Ֆրանքփեւհայկական դաշնակիցը որ ստորագրուած էր ձիշդ տարի մը առաջ, նախագահներ՝ Ֆ. Միթերանի եւ Լ. Տէր -- Պետրոսեանի կողմէ, յանգուռն էր երկու երկիրներու յարաբերութեանց որոնք զարգացած էին տարիներու երկայնքին եւ այս առթիւ կը կարդար Ֆրանսերէն ուղերձը, զոր ըրած էր նախագահ Տէր -- Պետրոսեան:

Այդ ուղերձին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը կը յիշէր Ֆրանսայի եւ Հայաստանի քարեկամութեան դարաւոր պատմութիւնը որ ամրապնդուած էր «Ֆրանսայի Հանրապետութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ բարեկամութեան եւ գործակցութեան» դաշնագրով: Այս դաշնագիրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Նոքանկախ Հայաստանի համար եւ այդ կարեւորութիւնը աւելի մեծ կը դառնայ քանի առաջինն է զոր Հայաստան ստորագրած է նախկին Խորհրդային Միութենէն զուրս Պետութեան մը հետ: Նախագահը իր խոր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր Ֆրանսական կառավարութեան անոր բերած թանկագին օժանդակութեան համար քաղաքական, տնտեսական, հողագործական եւ դրամատնային մարզերու մէջ: Լ. Տէր -- Պետրոսեան յատկապէս կը չէշտէր Ֆրանսայի չինարար դերը Լ. Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ լուծումի գործընթացին մէջ, ինչպէս նաեւ իր դերակատարի դերը միջազգային կազմակերպութեանց ծոցը: Ֆրանսա -- Հայաստան խորհրդարանական խումբի մը գոյութիւնը Ֆրանսա եւ իր համապատասխան խումբը Հայաստան կ'օժանդակեն երկու երկիրներու գործակցութեան: Նախագահը կը յիշէր թէ Հայաստան ուժանիւթի ծանր տագնապ մը կ'ապրի եւ կարիքն ունի միջազգային նեցուկի մը, մանաւանդ այդ ճիւղին մէջ եւ յոյս կը յայտնէր որ Ֆրանսայի հետ գործակցութիւնը այդ մարզին մէջ, կը վերածուէր գործնական գործակցութեան մը: Հայաստան վստահ է, կ'ապահովէր նախագահ Տէր -- Պետրոսեան որ պաշնագրին վաւերացումը (*) Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ ամուր յենարան մը կը դառնայ աւելի սերտ գործակցութեան մը համար Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ: Ֆրանսան միայն բարեկամ երկիրը մը չէ Հայաստանի համար, այլեւ ժողովրդավարութեան, ազատութեան եւ մարդկային իրաւանց խորհրդանշան մը: Լ. Տէր -- Պետրոսեան իր ուղերձը կը վերջացնէր յայտնելով թէ Հայաստան միշտ հաւատարիմ պիտի մնայ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն եւ պիտի չարունակէ իր ճիգերը իրաւունքի պետութեան մը եւ ընտանեկան մը հաստատման համար:

Ալֆորվիլի երեսփոխան -- քաղաքապետը՝ Ռընէ Ռուէք չատ կարճ ելոյթով մը իր ուրախութիւնը կ'արտայայտէր այս տարեդարձին առթիւ: Կ'ուզեկոչէր Հայաստանի կեանքի դժուարութիւնները, կը դանէր որ Սփիւռքի զօրակոչը ալ աւելի պէտք է ըլլայ եւ չէր ծածկեր որ քաղաքներու զուգորդութեան գործը խոչընդոտներու կը բախի, թէ պատասխանատուները անդամ մը եւս Երեւանի օդակայանը մնացած են: Իրեն կը յաջորդէր Գլամարի երեսփոխան -- քաղաքապետը՝ Ժ. Փ. Ֆուշէ որ իր ուրախութեան կը մխայցընէր պնահատանքը իր հզջանի հայ համայնքին նկատմամբ որ կենսունակ պատգամ մըն էր, ինչպէս վաստը տուած էր նաեւ նախորդ Կիրակի օրուան վայրկեան հաւաքոյթը, Իսի, Հայաստան հիմնադրամին առթիւ: Կ'աւելցնէր որ Սանթինիի հետ, Ֆրանսա -- Հայաստան խումբին մէջ, երեք հեռանկարներ ունին. -- Ա.) Ձեռնպահանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ: Բ) Դաշնագրին վաւերացումը: Գ) Աչալրջութիւնը, քանի Թուրքիա միշտ հետամուտ էր մաս կազմելու Եւրոպական Հասարակապետութեան: Վիթերիի քաղաքապետը՝ Մերսիէքա կը յիշէր հանդիպումը, վերջերս, Խորհրդարանի նախագահ Բ. Ադրբջեանի հետ, անհրաժեշտութիւնը բանակցուած լուծումի մը Ղարաբաղի համար, դաշնագրին վաւերացումի տիպողութիւնը ու կ'ուզեկոչէր նաեւ, Ֆրանքփեւհայկական յարաբերութեանց չրջագօտիին մէջ Մ. Մանուչեանը: Ժորժ Սառ կը յայտարարէր թէ պարտականութիւնը նկատած էր ներկայ ըլլալ: Կը չեշտէր թէ դաշնագիրը պէտք է վաւերացուի, ու կ'աւելցնէր իր հիացումը Հայոց նկատմամբ, որոնց պատմութիւնը լաւ կը ճանչնար:

Պ. Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան խօսքը կուտար Պր. Ժերար Մալխասեանի, կցելով հանդամանք մը որ առնուազն զարմացուց ներկաները, երբ կ'ըսէր թէ ան խօսք կ'առնէ յանուն պաղութին: Ձիշդ է որ այս դաղութին պարզած անտէր -- անտիրական պատկերը թոյլ կուտայ որ ամէն մարդ տէր դառնայ, բայց եւ այնպէս կը խորհինք որ -- եւ իր ելոյթին ընթացքին ալ արդէն հաստատեց -- Պր. Մալխասեան կը ներկայացնէր միայն իր՝ Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ -- Արմէնիէնի հետ, նաեւ գործակցութեամբ Եկեղեցւոյ որ արահզ տրամադրած էր, ապա, ծանրացաւ առաւելաբար նիւթերու վրայ որոնք կապ ունէին դասպանատան եւ հայ դաղութին հետ:

Ընդունելութիւնը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ:

Ա. Մ.

(*) Այս դաշնագիրը վաւերացուած է Հայաստանի Խորհրդարանին կողմէ, բայց, Ֆրանսայի Խորհրդարանը դեռ չէ վաւերացուցած:

ԱՐԱՐՔՅԵԱՆ - ԿՈՒԼԻԵԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԵՒԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Ինչպէս գրած էինք, Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 14--ին, Ղազախի եւ Իջեւանի միջեւ չէզոք վայր մը հանդիպում կ'ունենային Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Խորհրդարաններու նախագահները՝ Բարդէն Արարքցեան եւ Ռասուլ Կուլիեւ: Հանդիպումը տեղի ունեցած է գլուխ գլխի եւ տեւած մէկուկէս ժամ, բնականոն մթնոլորտի մը մէջ: Գլխաւոր կէտը եղած է հրադադարի այնպիսի հաստատում մը որ տեւէ, Լաչինի անցքը միշտ բաց պէտք է մնայ: Ընդհ. ձեւով կողմերը համաձայն են որ խաղաղ ելքեր գտնուին եւ որեւէ խօսակցութեան Ղարաբաղ պէտք է անպայման մասնակցի: Կուլիեւ յայտնած է թէ Ադրբեջան, հակառակ ըսուածին, վերջնական մերժում մը չէ տուած Վիէնայի ժողովին ժամանակացոյցին, այլ ըսած է թէ պիտի քննէ, մինչդեռ հակակշռի մերժում չկայ: Առաջարկներ կան միշտ, Հայաստան կողմնակից է բաժնող ուժերու ներկայութեան, Ադրբեջան կը նախընտրէ դէտեր, որոնք կրնան լայն իրաւասութիւններ ունենալ: Երեւան առարկած է, անդամ մը եւս, որ բեռնատար կառախումբերը Հայաստանէն անցնին դէպի Նախիջեւան, նաեւ Հայաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է անցք տալ կազի եւ էլեկտրականութեան, որպէսզի չվրկնուի միշտ որ Հայաստան չրջափակման ենթարկած է Նախիջեւանը: Կուլիեւ դրական պատասխան չէ տուած, այլ յայտնած է թէ կը մտածեն այդ մասին: Որոշուած է միշտ կապի մէջ մնալ եւ կը նախատեսուին երրեակ հանդիպումներ (Հայաստան, Ղարաբաղ, Ադրբեջան) որոնց կրնան մասնակցիլ նաեւ ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Լ-ի եւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչները, բայց հարցը այն է թէ ո՞վ պիտի հրաւիրէ:

Այս տեսակցութեան կ'արձագանգէին (մեր տեսած օրաթերթերէրէն) Ռոթիտիէն տը Փարի եւ Ֆիկարօ, Մարտ 14--ին: Առաջինը աւելի երկար եւ ճշգրիտ լուր կու տար յայտնելով սկիզբը որ Հայաստան եւ Ադրբեջան նախնական համաձայնութեան մը յանգած են «չէզոք զօտիի» մը (թամփոն) ստեղծման եւ հայկական ուժերու քաշուելուն չուրջ: Այս մասին կու տար Կուլիեւի յայտարարութիւնը որ ըսած կ'ըլլայ. -- «Հայկ. կողմը 10 քմ. ներս պիտի առնէ իր զօրքերը եւ ադրբեջանական ուժերը պիտի դրաւեն ազատագրուած չրջանները երաչխաւորելու համար գաղթականներու վերադարձը»: Թերթը կ'աւելցնէ սակայն որ Հայաստան տարբեր բան կ'ըսէր կիրակի օր, ճշդելով թէ հանդիպումը դրական էր, բայց ոչ մէկ համաձայնութիւն գոյացած էր: Ֆիկարօ չատ աւելի կարճ ձեւով կ'արձագանգէր առանց անդրադառնալու Հայաստանի յայտարարութեան, հաստատ կերպով խօսելով համաձայնութեան մը մասին: Նման ոչ մէկ համաձայնութիւն չկար, ինչպէս մեզի ալ ըսուեցաւ Երկուշաբթի առաւ, Երեւանէն:

***

Ղարաբաղեան ճակատի վրայ, հանդարտութիւն կը տիրէ: Օդն ալ չատ դէշ է, ձիւն եւ ցեխ:

***

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա Գազեթա»ին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին քօղարկուած ազդարարութիւններ ուղղած է Ռուսաստանի եւ Հայաստանի. առաջինին թելադրած է թիկունք չկանգնիլ քրտական փոքր կազմակերպութեան ու կայտրութեան մը վերածուելու երազներ չփայփայել: Իսկ Հայաստանի մասին խօսելով Ս. Տէմիրէլ ըսած է թէ իրենք քննութիւն կը կատարեն ճշդելու համար թէ հոն փոքր-ի բանակավարները կա՞ն, թէ ոչ: Ապա ավելցուցած է որ Երեւան կը հերքէ անոնց դոյութիւնը, բայց չի կրնար ամբողջութեամբ հակակշռել երկրին կացութիւնը: Նչելով թէ Թուրքիա պատրաստ է Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու եթէ ան դրաւած հողերէն քաշուի ու յարգէ միջազգային իրաւագիտական հրահանգները, Տէմիրէլ աւելցուցած է. -- «Հայաստան եթէ կը փափաքի այս շրջանին մէջ իր գոյութիւնը պահել որպէս անկախ երկիր, պէտք է լաւ յարաբերութիւններ հաստատէ Թուրքիոյ հետ»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 9 -- 11)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՆ ՊՐԻՖԻՆԿԸ

Մարտ 11-ին տեղի ունեցած է Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար՝ Լեւոն Զուրաբեանի պրիֆինկը, ուր ան ըսած է թէ զարաբաղեան հակամարտութեան տատանկացումը եւ կռուող կողմերու դիրքորոշումներու հետզհետէ անգիջող ընթացքը լաւատես փաստերն են ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Լ-ի երկամեայ ջանքերուն ձախողութեան: Ապա, Ռուսաստանի միջնորդութեան ջանքերը բաղդատելով ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ - Լ-ի փորձերուն, Լ. Զուրաբեան նչած է թէ ռուսական ծրագիրին յատկանչական կէտն է հակամարտութեան չրջանին մէջ բաժանարար ուժերու հաստատումը: Քարտուղարի պաշտօնակատարը անդրադառնալով Ադրբեջանի Արտաքին նախարարութեան վերջին յայտարարութեան, ուր ԼՂՀ եւ Հայաստան (որոնք չէին մասնակցած Մարտ 2-ին Մոսկուայի գանակցութեանց) կ'ամբաստանուէին անպիջողութեամբ, ըսած է թէ առոր պատճառն էր գլխաւոր նախապայմանին՝ հրադադարի հաստատման բացակայութիւնը: Վերջաւորութեան Լ. Զուրաբեան աւարտած է յիչելով թէ այսօր քաղաքական աչխոյժ խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան Բաքուի եւ Երեւանի պատասխանատուներուն մէջեւ:

***

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա իբր մարդասիրական օգնութիւն Հայաստան ղրկած է 37 թոն ապրանք, որոնց մէջ 7 թոն դեղօրայք եւ բժչկական սարքաւորում, պարէնամթերք, 400 քիլօ կօչիկ երախաներու համար, հագուստեղէն եւլն.: Այս նախաձեռնութեան մասնակցած են Ֆրանսական Կարմիր Խաչը, Թիւլիփ (դեղագործական տիպողական փոխադրութիւն) եւ «Ազնաւուր Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնները: Օգնութիւնը Հայաստան կը տանի եւ բաչխումի աչխատանքներուն կը մասնակցի երեսփոխան Ռիչար Քազընաւի դլխաւորած Ֆրանսացի խորհրդարանականներու պատուիրակութիւնը:

***

Մեծն-Բրիտանիոյ «Միջազգային Գիւղատնտեսական Համերաչխութիւն» կարմա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱԿԱՋԴԵՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՋԵՐՕ

Նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեանի նախկին խորհրդական Աշոտ Մանուչարեանի ու Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի անուղղակի բախումը, երկուքին յաջորդական մամուլի ասուլիսներով (Յունուար 31 եւ Փետրուար 3) ծանրակշիռ հետեւանքներով յղի զարգացում մըն էր Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքին համար: Հետեւանքներ որոնց դուռ թակուլու ամէն տեսակ ունէին յատկապէս Վանօ Սիրադեղեանի հրապարակումները (տե՛ս՝ «Յառաջ», Փետրուար 10 -- 11): Անոնք իրենց յախուռն թափով թէ՛ ներքին վայրն իրավիճակը խախտելու, եւ թէ ներկայ իշխանութեան ամենավերին ասպիճանները վարկաբեկելու յատկանիշը կը կրէին: Այս վերջին պարագան չատերու այն յոյսն ու սպասումը ներշնչեց որ առնուազն այդ ամենավերին իշխանութիւնը դրաւողներ, կամ գոնէ անոնցմէ մէկը, պիտի հակադրէին ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, ու հարցը մանկը ժողովրդավար կարգերու վայել օրինական հունի մը մէջ: Սակայն, յոյսերը վերածուեցան զառնութեան, ու սպասումը, չատ մը նախընթացներու նման, համբերութեան նոր փորձաքար մը եղաւ միայն:

Երկկողմանի ամբաստանութիւններէն եռք ուրախալի երկու տուեալներ եղան. մէկը խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը կազմութեան նախաձեռնութիւնն էր, միւսը՝ այն լուրը թէ դէկտեր դատախազը վճռեր պահանջած է Ներքին նախարարին ամբաստանութիւններուն առընչութեամբ: Սակայն այս ուրախալին ալ կէս համբան մնաց, որովհետեւ աւելի քան ամիս մը եռք, այսօր, ոչ միայն յանձնախումբի կազմութեան հարցը փակուած կը թուի վերջնականապէս, այլ նաեւ տեղական լրատուէմիները ոչ մէկ արձագանգ կը բերեն դէկտեր դատախազին ներկայացուցած պահանջքին յաջորդական փուլերուն մասին: Մամուլը լռութիւնը տեղ կուտայ միայն հարցին զանազան մեկնաբանութիւններուն. անոնք կատարուած են մեծ մասով քաղաքական մարզին ոչ առաջին դիրքերը զբաղող անուններէն: Անոնք բոլորն ալ կողմնակից կը թուին Մանուչարեան -- Սիրադեղեան բախումով հրապարակուած ամբաստանութիւնները յանձնախումբի մը կազմութեամբ օրինական քննարկումի նիւթ դարձնելու: Զարմուհի ձայն մըն է ՀՀՇ-ի նախագահինը: Այն զարմանալի մօտեցումով մը, այնքան ծանր ամբաստանութիւնները քաղաքական քննարկելի հարց չի նկատեր («Հայք», Փետր. 22, թիւ 13), «որովհետեւ բաղաքական մեղադրանքներ, բաղաքական յայտարարութիւններ իրաւասու չէ քննել դատարանը, որովհետեւ ժողովրդավարական հանրապետութիւնում»: Պրն. Հարոտիւնեան միլիոնաւոր տոլարներու զեղծարարութեան, իւրացումներու հանդէպ ժողովրդավարութեան նման չնչին խնդիրներ ընկալում ու անոր ապատանելու տրամաբանութիւնը դժուար է միամտութեան կամ ապատաւրութեան արդիւնք նկատել. իր խօսքերուն չարունակութեան մէջ արդէն Յուսիկ Քհնյ. Լազարեան երբ կ'ըսէ թէ իրենք «անթոյլատրելի են համարում բազմակուսակցական յանձնաժողովի ստեղծումը, քանի որ դատախազութեանը հրսկելու այլ ուղիներ ունի Գերագոյն խորհուրդը» հասկնալի կը դառնայ ծրագրին յանգած ձախողութիւնը: Զախողանցութիւնն չըլլար ըսել թէ Տ. Յ. Լազարեանի մօտեցումը իր դլխաւորած ՀՀՇ-ի երեսփոխաններուն համար հնասարակաց է հասանաբար, ու երբ նկատի առնուի որ հակառակ բոլոր կորուստներուն ան է Գերագոյն Խորհուրդին դլխաւոր խմբակցութիւնը, կը դիւրանայ բազմակուսակցական փափաքելի յանձնաժողովին կազմութեան թաղումը ըմբռնելու գործը:

*
**

Հայաստանեան մամուլին մէջ խնդիրին մասին արտայայտուողներու խումբէն ամէնէն հետաքրքրականն Վազգէն Մանուկեանն է: Ան վերոյիշեալ բախումին մեկնաբանութիւններուն մէջ դրեթէ տեղ չտնենալով հանդերձ, որպէս «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի կարկառուն դէմք, ապա անկախութեան առաջին շրջանին իշխանութեան կարեւորագոյն դիրքերու տիրացած անձնաւորութիւն ու խօսքը կշիռ ունեցող քաղաքական դէմք, բնական է որ արտայայտութիւնը այնքան մտահոգութիւն պատճառած այս նիւթին մասին:

Վազգէն Մանուկեան երկրին դեկավարութիւնը կը տեսնէ ամէն գնով իշխանութիւնը պահելու եւ այդ նպատակին համար ռասիկանութիւնը որպէս միջոց գործածելու դիրքին վրայ, անոր տալով ամէնէն անթոյլատրելի ապաստութիւնները: Երեւոյթը իրեն ըսել կուտայ, «երբեմն ինձ թուում է թէ մի ուրիշ ազգ եկել ու նուաճել է մեր պետութիւնը եւ մեր ժողովրդին: Երբեմն ես ինձ բռնեցնում եմ այն մտքի վրայ, թէ կարծես ապրում եմ Մոնղոլների տիրապետութեան օրօք»: Որոշ լատտեսութիւն մըն ալ կայ իր կեցուածքին մէջ երբ կը յուսայ որ կատարուածը կրնայ «վերջին կաթիլը լինել, որը կը նպաստի, կը ստիպի հասարակութիւնը վերջապէս տեսնել, ինչ է կատարւում իշխանութեան խոհանոցում, բացել այդ խոհանոցը եւ դա գուցէ բերի որոշակի մաքրման»:

Մեկնաբանութեան բաժինէն եռք, Վ. Մանուկեան իր կարգին որոշ ամբաստանութիւններ կը կատարէ իշխանութեան հասցէին. ան չէ կրցած համաժողովրդական բնոյթ տալ Արցախի պատերազմին: Ատոր համար պակսողը ժողովուրդին ցանկութիւնը չէր, «բայց ամէն ինչ արուեց, որպէսզի ժողովուրդը մի կողմ կանգնի»: Ժողովուրդը որ ճգնաժամային պահերու կրնայ նոյնիսկ իշխանութեան չկրցածը ընել, ատոր համար պէտք ունի հաւատք, վստահութիւն ունենալու իր իշխանութեան: Ամիկա Հայաստանի պատրաստին անկարելի կը նկատուի, «երբ նախագահն իր եղյթում ժողովուրդին ասում է թէ տասնեակ տարիներ այդպիսի վիճակ է լինելու», ինչ որ «հակազգային բաղաքականութիւն» կ'որակուի:

Վազգէն Մանուկեան հետաքրքրական վերլուծումներ կ'ընէ նաեւ համաձայնութեան կառավարութիւն մը կազմելու ընդդիմութեան պահանջքին մասին. ան անտեղի կը նկատէ այդ պահանջքը երբ Հայաստանի կառավարութիւնը նշանակած վարչապետին կողմէ չի կազմուիր, այլ անոր բոլոր անդամներն ալ կը նշանակուին նախագահին կողմէ. այսպէս, ինչպէս եղած է Ս. Յարութիւնեանի պարագային, վարչապետը համաձայն չէ եղած կառավարութեան ծրագրին: Կամ եղած է որ կառավարութեան մէջ քով-քովի գան մարդիկ, տնտեսական ու քաղաքական տարբեր հայեացքներով:

Ներկայ իշխանութիւնը կ'ամբաստանուի նաեւ նորանկախ երկրին մէջ անհրաժեշտ մեխանիզմները չստեղծելու մեղքով, ինչ որ իշխանութիւնը տասնեակ տարիներով պահելու միջոց եւ ապագային մտածողութեան բացակայութիւն կը նկատուի:

Վ. Մանուկեան կ'ուզէ որ կառավարութիւնը աւելի յստակ պարտաւորութիւններ ստանձնէ ժողովուրդին նկատմամբ, ու տեւական կերպով հաշիւ տայ ժողովուրդին: Ան կ'ըսէ. -- «կարծում եմ այս իշխանութիւնը այդ նպատակները չի կարող իրականացնել, որովհետեւ ժողովուրդն այլեւս չի վստահում նրան»: Ապա կ'աւելցնէ թէ ժամանակը հասած է նոր խորհրդարան ընտրելու:

Ստեղծուած միջավայրին մէջ ուր այնքան ծանրակշիռ ամբաստանութիւններ կատարուեցան Ներքին նախարարին իսկ կողմէ, յաճախ քաղաքական լուրջ ոլորտի մը անյարիր ոճով, ու բոլորը ամենայն հանգստութեամբ թաղուեցան անտեսումի, խորհրդարանական ճակատումներու ծովուն մէջ, կարելի՞ է ապասել որ առողջ հակադրեցութիւն յառաջ բերէն Վազգէն Մանուկեանի խօսքերը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՓԻԼՒՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դու զո՞վ խնդրես Մայր իմ անոյշ
Եկ, մի դողար, մօտեցիր հոս.
Աչքաց աչօք դիտէ զարդիդ.
Ու իւր վէրքերն արիւնահոս:
Թրքաց մայրեր թող լան ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ահէ մօտաւորապէս քսան տարի առաջ, Փարիզի հարաւային արուարձաններէն մէկուն մէջ կ'ապրէր բարեկեցիկ ֆրանսացի ընտանիք մը, Տէր եւ Տիկին Կ., ... իրենց մէկ հատիկ տղուն՝ Փիէռ-ին հետ: Տունը երկյարկանի էր, պատշգամով, եւ եռեւէն, բլուրն ի վեր բարձրացող ընդարձակ պարտէզով մը, լի պտղատու ծառերով:

Ճակատագիրը ուզեց որ, ես ալ այդ պիւղին մէջ բնակէի, ոչ հեռու Կ. ընտանիքին տունէն: Քանի մը տարի առաջ, երբ աւելի երիտասարդ էի, սովորութիւն ունէի, կէսօրէն յետոյ չէնքիս եռեւը զբոսնուող քարէ աստիճաններէն ելլելով, ժամ մը բացօթեայ քալելու վերի պողոտային վրայ եւ քովի ծառաստանին մէջ: Օր մը, միջահասակ սիրուն կին մը մօտեցաւ ինծի, բարեւեց եւ քաղաքավարութեամբ խնդրեց որ նատինք մօտակայ նստարանին վրայ եւ խօսինք ծառերուն չուքին: Եղանակը հաճելի էր եւ ներշնչող: Սիրով ընդունեցայ: «Գիտէք տիկին, խմացայ որ դուք Հայ էք: Ես ալ Հայ եմ, բայց ծնած եմ Ֆրանսայի հողին վրայ: Կանուխէն կորնցուցած եմ մայրս եւ մեծ մայրս է որ մեծցուցած է եղբայրս եւ զիս: Ան, Պոլսոյ մօտիկ գիւղաքաղաքներէն, բնիկ Աստափտարցի էր. կանուխէն գալով Ֆրանսա, այրիացած եւ տաժանքով մեծցուցած է իր թոռները: Մենք հայերէն չենք գիտեր. բայց, մեծ եղբայրս Շաւղ Աղնաւուրի հօր՝ Միշայի դրացին եւ բարեկամը եղած է: Ամուսինս Ֆրանսայի ԱՅՍԻՆՁ պատասխանէն է»:

Հարցուցի թէ, զաւակ ունի՞ք: Երանի թէ հարցուցած չըլլայի: «Ունէինք, սակայն հիմա չունինք՝. եւ ցոյց տալով մօտակայ տան մը պատշգամը, ըսաւ. --

«Այս տեղեակին մէջ անձնասպան եղաւ: Դպրոցին մէջ միշտ առաջիններէն էր»:

«Սիրահարա՞ծ էր արդեօք» հարցուցի: «Ո՛չ» ըսաւ մայրը: «Տիկինը, ձեր զաւակին անունը ի՞նչ էր». «Փիէռ» պատասխանեց մայրը: «Գիտէ՛ք տիկին, Փիէռին հայերէն Պետրոս կ'ըսեն». -- «Ա՛հ, ինչ գեղեցիկ անուն է» ըսաւ կինը: Հարցուցի.

«Ո՞ւր է թաղուած Փիէռը»: Կինը պահ մը լռեց, ապա, թաշկինակը հանելով, սրբեց աչքերէն հոսող արցունքները, ու պատասխանեց. «ՔԱՇԱՆ-ի գերեզմանատունը: Զղիմանալով վիշտին, հիմա չունակ կը համբորդենք. ՓՈՐԹ Տ'ՕՈՒԼԼԱՆ-ին մօտիկ դրամագլուխ մը ունէինք: Առաւօտեան ժամը 5-ին կ'ելլէինք ամէն օր, երթալ բանալու խանութը, մեզի պատահած դժբախտութենէն վերջ, զոցեցինք: Պէտք է հեռանանք միշտ: Գացինք մինչեւ Գալիֆորնիա. իսկ այս տարի գիտէ՞ք ուր էինք՝ ... Թուրքիա: Մեր նպատակն էր տեսնել սիրելի մեծ մօրս ծննդավայրը՝ Աստափտար. անկարելի եղաւ գտնել, Տիկին»:

Անցաւ մէկ -- երկու տարի: Աչքես առի չունեցայ Հայ կինը տեսնելու, սակայն տարաբախտ Փիէռը չէի մոռցած: Մեռելոցի օր մը ուզեցի անպայման այցելել ՔԱՇԱՆ-ի գերեզմանատունը: Խոշոր ծաղկեփունջ մը գնեցի, եւ գերեզմանատան դրամեներակէն տեղեկացայ թէ ո՞ւր թաղուած էր Փիէռ ... «Շատ հեռու չէ Տիկին, ըսաւ պաշտօնեան»: Այն ատեն յիշեցի որ, տարիներ առաջ, այցելեր էի այս գերեզմանատունը, որուն դրան մօտիկ կը հանդիպէին ողբացեալ Տիկին Հերանոյշ, նահատակ Բարսեղ Շահպազի այրին, եւ երկու Դաշնակցական անբաժան ընկերուհիները՝ Սաթօ եւ Մարօ: Գոնայ գիրենք եւ ծաղիկներէն մաս մը ձգեցի իրենց մօտ: Այդտեղ գտայ նաեւ լիճի անծանօթ քանի մը Հայեր: Գոնէ ասոնք չիրիմ մ'ունենային, խորհեցայ: Քիչ անդին էր երիտասարդին գերեզմանը: Շիրմաքարին վրայ գրուած էր միայն «18 տարեկան Փիէռի յիշատակին»: Փունջին մնացորդը դրի քարին, «Տէր Ողորմիա» երգեցի ցած ձայնով, եւ հայերէն լեզուով ոչեկոչեցի անցեալը:

Այսօր որ Հայ ազգը այնքան պէտք ունի քու նմանները, երբ արժանապատուութեան եւ հոգի կռիւը կը բորբոքի ինչպէս մեր մանկութեան օրերուն, դու չկաս: Բայց եւ այնպէս, լոյսերու մէջ հանդչի՛ քու քաղցր հոգիդ, Պետրո, կամ Փիէռ,

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ Ս. ՓԻՐԱԿՈՍԸ ՈՒ ՏԷՐ ՓԻՐԱԿՈՍԸ

Գրեց՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցին քարաշէն հսկայ շէնք մըն էր: Հինգ խորան ունէր: Սիւներով, երկյարկանի կամարներով եւ հոդէ տանիքով: Տանիքին ահագին բեռը, հարիւրներով հաստ փայտանները կը կրէին: Երկար տարիներ դիմադրութեան յատկացուած, վերջն ալ Սիմէրպանքի տէրտէր եղած էր: Թաղական Խորհուրդին երկարատեւ ջանքերով պարտքերէ ազատեցաւ եւ կրկին ժամերգութեան բացուեցաւ: Նորոգութենէն վերջ, ամբողջ չորս տարի մը բոլոր ընտանիքներէ կիներ, հարսներ, աղջիկներ, մենք մանուկներս Եկեղեցին մաքրեցինք, ջուրով լուացինք, սրբեցինք:

Տէր Այտէնը վախճանած էր: Պոլիսէն նոր քահանաներ եկան, որոնցմէ կը յիշեմ Տէր Թորոս Զալըճեանը, Տէր Շաւարշ Պալըմեանը: Վերջապէս Տէր Կիրակոս ձեռնադրուեցաւ եւ երկար տարիներ մեզի հետ եղաւ: Ես վեցերորդ դասարանի Դպրեվանքի աշակերտ՝ իրեն հետ առաջին անգամ ճամբորդեցինք Տիգրանակերտի դաւառը:

Տիգրանակերտի մէջ դրեթէ տասը եկեղեցի կար: Սուրիանիներու, Գրլտանիներու, Բողոքականներու եւայլն: Երբ մանուկ էի կը զարմանայի եկեղեցիի մը որ ընդարձակ պարտէզի մը մէջ էր. հոն Մեղմէ Տային կը բնակէր իր ընտանիքով: Այդ եկեղեցին վրան էր. ինչպէս Զըրտղանի պալատին նախկին վիճակը, միայն պատերը մնացած էին: Ո՛չ տանիքը կար, ո՛չ ալ դերանները:

Երբ հօրս կը հարցնէի զարմանքով այդ եկեղեցիին վիճակին մասին, ան կ'ըսէր որ, ալ ժողովուրդ չկար, անոր համար ալ աւերակ դարձած էր: Իսկ մերինը՝ իր հսկայ դերաններով՝ կանգուն էր: Տարիներ վերջ այդ եկեղեցին իր պարտէզով միասին տեղի տուաւ նորաչէն նախակըթարանի մը: Այսօր Ս. Կիրակոս Եկեղեցին ալ թէեւ անոր պէս չորս պատով մնացած չէ, բայց տանիքը մասամբ փլած է եւ ճակատագիրը անյայտ:

Ես ամառները Տէր Կիրակոսին դպրութիւն՝ երբեմն ալ երբ Տիրեցու Խզէնտուրը բացակայ ըլլար, սարկաւագութիւն կ'ընէի: Փորձառու չէի: Օր մը Տէրպապայէն ողջոյն ղրկած «ողջոյն տուք միմիանց»ի, համար բուրվառ խնկարկեցի եւ զայի ողջոյն տուի. անմիջապէս թաղականներէն մէկը եկաւ դիմաս չարժուելով զգուշացուց վրս, որպէսզի սխալ ճշդեմ եւ ճշդեցինք: Շատ ամչցած էի:

Տէր Կիրակոսին հետ տեսակ մը մխիթարականութիւն էր մերինը: Տարիներ վերջ երկուքս ալ նորէն Պոլիս մէկտեղուեցանք: Ամէն անգամ որ դինքը տեսնեմ, աչքիս առջեւ կուգայ մեր Ս. Կիրակոս Եկեղեցին, անոր լայնածաւալ վերնատունը, այդ վերնատան մէջ անտուկ մը՝ դիրքերով լեցուն: Մեծամասնութեամբ աւետարանները՝ հայերէն, հայատառ թրքերէն, հայատառ քրտերէն: Անոնք ինչ եղան չեմ դիտեր: Եկեղեցիին դիրք վերցնելը մեղք էր. ես այդ մեղքը չգործեցի: Բայց այսօր լմնքդինքիս կը հարցնեմ թէ «արդեօք այդ մեղքը գործելո՞ւ էի»:

Հիմա, երբ Տէր Կիրակոսին կը նայիմ, միտքս կուգայ մեր Ս. Կիրակոս Եկեղեցին, ուր մենք իրեն հետ դէմ դիմաց «Աւետեաց կողմն աչխարհ» կ'ըսէինք ու կը գառնայինք. «հարաւային կողմն աչխարհ» կ'ըսէինք ու կը գառնայինք, եւ գերաններդ մեղ մտիկ կ'ընէի՞ն թէ ոչ, չեմ դիտեր: Բայց ես երբ Տէր Պապան տեսնեմ, միշտ այդ գերաններդ միտքս կուգան եւ ինծի այդպէս կը թուի թէ Տէր Կիրակոսը մեր մէկ կը պաղտի իրը այդ գերաններուն ներկայացուցիչը:

«Մարմարա»

ՓՈՂՈՑԻ ՓՈՂՈՑ

ՊՈՍՏՈՆ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, Շահան Արծրունիի բանախօսութեամբ վառուած է Դպրեվանքի քառասնամեակի հանդիսութիւններու շարքը: Բանախօսը ներկայացուցած է հայ երաժշտութեան պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼի Պոլսահայ Միութեան երիտասարդաց կազմակերպութիւնը, Փետր. 5-ին, ճաշ -- պարահանդէսով մը նշած է իր 15-րդ տարեդարձը: Միութիւնը նաեւ «Փունջ» պարբերական մը կը հրատարակէ անդներէն եւ հայերէն: Երեկոյթին ընթացքին երիտասարդացի անդամներէն կասիա Սէթեան պարգած է երեկոյթին խմասն ու հանդամանքը, ապա՝ Մարտիկ Գարահան հակիրճ պատմականն ըրած է իրենց կազմակերպութեան: Ապա առած է նաեւ Միութեան ատենապետ՝ Աշոտ Գասպարեան որ իր դնահատանքը արտայայտած է երիտասարդացի արձանագրած յաղողութիւններուն առթիւ: Երեկոյթը շարունակուած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼի Ս. Նարեկայ Տիրամօր Եկեղեցւոյ Հայ Կաթողիկէ Կեդրոնի «Արիկեան» սրահին մէջ, Յունուար 30-ին, «Ալիշան» թատերախումբը թատերական ընդարձակ մտրներ ներկայացուցած է ինչպէս. -- «Ելլենք Պէյրութին վերադառնանք», «Հակայ քանոր», «Այցելութիւն մը», «Ամուսնական բնաշրջում» եւ այլ գործերէ վարձ հատուածներ:

*
**

ՆԻՒ .. ԵՈՐՔի Հայ Կեդրոնի Մելքոն փափազեան սրահին մէջ, Յունուար 23-ին, յորդանքի երեկոյթ մը կազմակերպած է Համազգայինի տեղւոյն գրական յանձնախումբը ի պատիւ բանաստեղծուհի Անոյշ Գրիգորեանի: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Համազգայինի կողմէ Յովհ. Պետիկեան, Տիկին Անահիկ Բուդաղեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հրանտ Մարգարեան, որ խօսած է Ս. Գրիգորեանի կենսագրութեան եւ գործին մասին: Կարգացուած են բանաստեղծուհիի քերթուածներէն: Վերջին, չնորհակալութեան, խօսքը արտասանած է Անոյշ Գրիգորեան:

ՍՈՐՊՈՆ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ ԱՍՏՂԵՐԸ

Սորպոնի համալսարանը կը պատրաստուի աւելի քան 300 տարուան ընդմիջումէ մը ետք վերաբանալ աստղագիտութեան բաժին մը: Ծանօթ աստղագէտ Էլիզապէթ Թէսիէի կը վերագրուի այս քայլին առաջնորդութիւնը. ան իր ծրագիրը յայտնած է նախագահ Միթերանին եւ պատմաբանութեան, ընկերաբաններու ղօրակցութիւնը խնդրած:

Սորպոն աստղագիտութեան ամպիոն ունեցած է մինչեւ 1666 թուականը, երբ Լուի ԺԴ-ի նախարարներէն Գոլպէռ Տէքարթի գաղափարներուն ազդեցութեան տակ փակած է զայն: Ներկայի ռէքթէօրը Տիկին Մասալու համալսարանական չըրջանակի մը մէջ ուսումնասիրելու արժանի կը նկատէ աստղագիտութեան դասաւանդութեան պատմական մօտեցումը. յատկապէս վերածնունդի չրջանին եւ աստղերու հաւանական ազդեցութիւնները:

Անկարելի չէ նաեւ որ լուրը փորձի մը արդիւնքը ըլլայ. փորձ մը, չափելու համար ծնելիք հակազդեցութիւնները: Մէկդի ձգելով նիւթին մասին լայն վերապահութիւնները, անոր գիտական արժէքը, եւայլն, դժուար է որոշել թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ հաւատքի վրայ հիմնուած այս մարզը համալսարանական դասաւանդութեան նիւթ դարձնել: Ի՞նչպէս պիտի ընտրուին ուսանողները երբ ամէն աստղագէտ աշխատանքի ու մեկնաբանութեան իւրայատուկ ձեւ եւ ոճ ունի, Ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ այդ բաժինէն ստացուած վկայական մը:

Կարելի չէ մառածել որ աստղերու վերաղրուած ազդեցութիւններու հաղարամեայ ուսումնասիրութիւնը վերստին տեղ գտնէ գիտակարգերու մէջ, եթէ նոյնիսկ արդի գուշակները ամէնէն այժմեական մեթոտներ կը գործածեն, ինչպէս համակարգիչներ եւայլն: Այսուհանդերձ, ձեռք ձգուած արդիւնքները կարելի չէ գիտական հիմերով տուեալ նկատել ու դուրս կը մնան գիտական ամէն չրջանակէ:

Կարելի բազմաթիւ առարկութիւններու կարգին, ամէնէն հիմնականներէն է հաւանաբար այն որ աստղագէտներու երկինքը անփոփոխ մնացած է Պտղոմէոսէն ի վեր, մինչդեռ իրականութեան մէջ, այսօր, գարնանամուտը երկար ատենէ ի վեր Զուկի համասատեղութեան մէջ կը գտնուի: Ատոր հետեւանքով, Մարտի եւ Ապրիլի միջեւ արեւը այս համասատեղութեան մէջ է եւ ոչ Ոյին:

Աստղագէտները որոնք օրէ օր աւելի լայն տեղ կը գտնեն լրատուիւններու մէջ, կ'անտեսեն այս հարցերը: Անոնց համար 12 համասատեղութիւնները միշտ հոն են:

Ի ԽՆԴԻՐ ՀԱՑԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է, թէ զարերէ ի վեր Հայ Եկեղեցին է եղած Հայուն դոյատեւման ապդակը: Նա հանդիսացած է քաղաքական թէ վարչական դեկը հայ ժողովուրդին: Հայ եկեղեցականը խաչ ի ձեռին, սուրը դրած հայ հերոսներու ձեռքին, համախմբած է բանակները, պատերազմները մղած է մեր բոլոր զարաւոր թշնամիներու դէմ յանուն հաւատքի եւ ազգապահպանութեան:

1915-ի Մեծ Եղեռնը, արեւմտեան Հայաստանի կործանման պատճառ դառնալով ի յայտ բերաւ Սփիւռքը: Զարդերու ահաւոր արհաւիրքներէն հազիւ ազատած եւ իր արդար օրապահիկին սուրբ պայքարը մղող Հայը, անդրադառնալով որ իր դոյատեւման միակ ապդակը հայ եկեղեցին է, օտարութեան թոհ ու բոհին մէջ չկլանուելու համար, հազարամեակ պրկանքներու գնով կառուցանեց եկեղեցիներ, չարաթօրեայ դպրոցներ միշտ ի գլուխ ունենալով իր կղերը: Ընդհուպ կազմակերպութեան Հայրենակցական Միութիւններ քաղաքական կուսակցութիւններու կողքին այն խոր համոզումով, թէ ազգապահպանումը կրնայ տեւականանալ Սփիւռքի մէջ միայն Հայոց լեզուի պահպանութեամբ:

Դժբախտաբար դէպքերը տարբեր դասաւորուեցան: Հայաստանի համայնավար կառավարութիւնը, թելադրուած Մոսկուայէն խորտակեց Հայաստանի կրօնական ծագկեալ կեանքը, քանդեց փառաւոր եւ պատմական եկեղեցիները եւ թատրոնի չէնքերու եւ պահեստանոցներու վերածեց զանոնք: Հոգեւորականները քշեց՝ Սիբերիայի խորերը եւ միմիայն պահեց էջմիածինը, ցեսուգային իրաւունքներ տալով անոր պետին՝ Կաթողիկոսին, որպէսզի ան ի գործ դնէ իր մեծ ծրագիրները:

Հայաստանի համայնավար իշխանութիւնը եօթանասուն տարիներ Սփիւռքը պատակտելու ջանքեր թափեց հայաստանասէր եւ հայաստանաղաւ անուանումներ տուաւ միամիտ մարդոց իրարու դէմ լարելով զանոնք: Կազմալուծեց գաղթահայութեան միասնականութիւնը եւ նոյնիսկ փորձեց պառակտել Հայ Առաքելական Եկեղեցին:

Այսօր եկեղեցիները կը պարպուին: Երիտասարդութիւնը հեռու կը մնայ եկեղեցիէն: Հայ լեզուն խորթ կը թուի ըլլալ մանաւանդ նորահաս սերունդին:

Երեւակայել որ Մարսէյլ իր մէջ մօտ 100 հազար հայ բնակչութիւն ունի, եւ սակայն երբ անցեալները 1994 Փետր. 10, Հինդշաբթի օր, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ս. Վարդանանցը կը տօնախմբուէր, մասնակցութեամբ քաղաքիս բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, հազիւ թէ եկեղեցւոյ նստարաններուն առջեւ կը համրուէին 45 անձեր, հակառակ օրեր առաջ մեր պոյգ օրաթերթերուն տրուած յայտարարութիւններուն: Կիրակի օրերը դաղրած են այլեւս սուրբ եւ նուիրական ըլլալէ: Այս մասին բոլոր հոգեւորականներուն, թաղային Մորհուրդներուն եւ եկեղեցիներու բոլոր յարակից մարմիններուն քով քովի գալով, թեր ու դէմ տարծիքներու փոխանակութեամբ աչխատանքի լծուիլը կարեւոր եւ խիստ հրամայական պահանջք մըն է:

Տարուան մէջ ունինք հինդ տաղաւարներ, որոնց յաջորդող Երկուշաբթի օրերը համաճայն տնօրացոյցի յատկացուած են մեռեալներու յիչատակին՝ Մեռելոց անունով: Բայց եկուր տես, որ անոնք եւս կորսնցուցեր են իրենց իմաստը Ֆրանսայի այս օրհնեալ եւ հիւրընկալ երկրին մէջ: Ինչ պիտի ըլլայ, ծերերը կը մեկնին այս անցաւոր աչխարհէն, իսկ մնացեալներն ու երիտասարդները չեն յարդեր այս օրերու նուիրականութիւնը: Կը տեսնենք երբեմն անոնցմէ տեղւոյն ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին գերեզմանատուն կուգան ու իրենց սիրելի հանդուցեալին հողակոյտին եւ կամ տապանաքարին վրայ, մէկ -- երկու թաղար թարմ ծաղիկ կը դնեն ու փութով կը հեռանան:

Հայերէն օրաթերթերը եւ պարբերաթերթերը պէտք է ազատօրէն մտնեն մեր վարժարաններէն ներս: Ուսուցիչները պէտք է տեղեակ պահուին անոնց բովանդակութեան: Ուսուցիչները պէտք է ծանօթացնել գիտնան հայ թերթին կատարած քարերար դերի մասին: Օրաթերթերն ու պարբերաթերթերը պէտք է բարձրաճայն կարդացուին դասարանին մէջ աչակերտութեան կողմէ:

Հայերէն օրաթերթերը պէտք է ազատօրէն մուտք գործեն նաեւ բոլոր Հայերու տուներէն ներս: Մեր Մայր Հայրենիք Հայաստանին լուրերը ունին անոնք, Ղարաբաղին լուրերը, ինչպէս նաեւ ի սփիւռս աչխարհի վրայ ցրուած Հայոց լուրերը: Անոնք մեր առօրեայ հացին չափ կարեւոր են ոտպէս անունդ:

Սխալ պէտք չէ մեկնաբանուի մեր նպատակը, կը թելադրենք որ մեր պատակները երկրին լեզուն Ֆրանսերէնը չատ լաւ սորվին ու խօսին, նոյնիսկ զարգացած Ֆրանսացիէ մը աւելի գիտնան: Եւ սակայն հայերէնը, սա մեր ոսկեղինիկ մեծատքանչ լեզուն լաւագոյնս սորվին եւ չմոռնան:

Անդրադառնալով մեր բուն նիւթին կ'ըսենք. ի՞նչ պէտք է ընել, քանի որ այսօր մեր հայրենիքը ազատագրուած է: Հոն չկան այլեւս հին տխուր դաստգրութիւնները, ատենն է որ եկեղեցին բարձրացնէ իր ձայնը խաչին ուժով պատգամելու ժողովուրդն փրկելու համար կորուստէ Հայոց գեղեցիկ ու քաղր լեզուն եւ հայութիւնը: Այսօր հայ հոգեւորականը պիտակցելով ազգապահպանման իր սրբազան պարտականութեան՝ համերաչխ ոգիով, մեր աւանդական սկզբունքներու ուղղութեան մէջ եւ արժանաւոր իշխանաւորներու հոգատարութեան տակ, պիտի մխաւորուի դէպի նախնեաց մեզ աւանդ ձգուած կտակին, որն է հայապահպանութիւնը:

Ժամանակը եկած ու անցած է այլեւս, մենք եկեղեցականներս պէտք է թօթափենք մեր վրայ նստած տասնեակ տարիներու անհամաձայնութեան եւ անիչխանութեան փոչին ու նոր նուիրումով, նոր ժամանակներու հրամայականով արդի սերունդի պահանջներուն նկատառութեամբ, եկեղեցական, աչխարհական, ազգային մարմիններու, ազդանուէր հայրենակցականներու հետ, միասնաբար վերակազմելու գործ տալու եւ պայծառացընելու մեր եկեղեցիները, դպրոցները, մչակութային օճախները ձերբազատելու համար մեր նոր մատաղ սերունդը օտարութեան ճիրաններէն:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆԳ. ԳԱԼԷՆՏԻԵԱՆ

Պօսմոն

ՄՆԱՑԱԾԸ ԿԸ ՀԻՄՔՈՒԻ

Մնացածը կը հիմքուի պատմութեան, աւանդութիւններու խորհրդաւորութեան մէջ: Վերջերս կաթողիկէ հեղինակաւոր աստուածաբաններ դրեթէ պատերազմ հռչակեցին աստղագուչակութեան դէմ: Յայտարարեցին թէ աստղ հաւատք ընծայել մեղք գործել է: Հետաքրքրական է տեսնել թէ ինչ դիմագիծ պիտի ունենայ մարզը եթէ յաջողին Սորպոնի մէջ աստղագիտական ամպիոն մը հիմնելու ջանքերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՑԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սպանագին բան մը վար մթնոլորտին մէջ: Երիտասարդ Թուրքերը խուլ զայրոյթ մը ունէին: Որո՞ւ դէմ. ապահովար կառավարութեան:

Ամէից անկից անախորժ քննադատութիւններ նախարարներու հասցէին: Վերջապէս խլրտում մը որ կարծես կը նմանէր փոթորիկի մը պայթումէն առաջ օդին հանդարտութեան մէջ հեռուէն լսուած անորոչ որոտումներու ձայնին:

Առանց կասկածելու թէ ո՛րպիսի եղերերական անցքերու ներկայ պիտի ըլլար, քրոջս տունը գացած էի մէկ երկու օր մնալու, ինչպէս կ'ընէի յաճախ:

Այդ օրը, Նախարարներու Խորհուրդը պիտի գումարուէր լուրջ հարցերու շուրջ որոշումներ տալու համար. արտակարգ բաներ կը սպասուէին:

Եկող զացողներու դէմքին վրայ, մանաւանդ հին Թուրքերուն, խորունկ անձկութեան արտայայտութիւն մը կար:

Երեկոյեան դէմ գերման դեսպանատան կցորդներէն մէկը եկաւ. արտակարգ էր այդ ժամուն այդ այցելութիւնը. առաջ կեց թէ Նորատունկեանը վերադարձած կը կարծէր. ու հազիւ քառորդ ժամ մը կեցաւ ու ելաւ գնաց:

Բարեկամներ եռեւէ եռեւ կուգային. ամէնքը ներս մտածնուն պէս կը հարցընէին թէ քեռայրս վերադարձա՞ծ էր:

Քոյրս սկսաւ տարակուսիլ. ապահովաբար բան մը պատահած էր զոր իրեն յայտնել չէին ուզեր: Ես խորհեցայ ծառան դրկել Նախարարութիւն՝ լուր առնելու: Դուշ ի սիրտ ապասեցինք այդ գալիք լուրին, որ արդարեւ դժնդակ էր ու անսպասելի: Երիտասարդ Թուրքերու խումբ մը, խուժանին միացած, յարձակած էր Նախարարութեան վրայ: Անկարելի եղած էր ներսը անցած դարձածը իմանալ:

Անհնարագրելի անձկութեան մը մատնուեցանք: Ի՞նչպէս առնել տեղեկութիւն եւ ի՞նչպէս հասցնել օգնութիւն քեռայրիս եւ որո՞ւ միջոցով:

Ահ ու դողի, սոսկումի պահեր, ուր յոռետյն ենթադրութիւնները կ'ընկնինք, մանաւանդ դատելով եկող բարեկամներու ձախաւեր սփոփանքի խօսքերէն: Անդարմանելին թերեւս պատահած էր. ժամերով խեղճ քոյրս բոլոր մարմնովը կը դողար, ոչ մէկ քաջալերութիւն չէր ազդեր վրան:

Միջոց մը իմայ սպասաւորներուն սենեակը. հոն արդարեւ չատ բաներ իմացած էին: Լուր եկած էր թէ նախարարները սպանուած էին, նաեւ Մեծ Եպարքոս Քեամիլ փաչան: Գլուխին ունենալով Թաալաթ փաչան, Երիտասարդ Թուրքեր մտած էին խորհրդասրահը եւ անխնայ ջարդած՝ ամէնքը:

Անհնար եղաւ ինձ վերստին քրոջս մօտ երթալ եւ պաղարիւնութիւնս պահել, մանաւանդ որ արդէն բարեկամներ կային մեր քով:

Անընդհատ կը ծխէի՝ ճակատս պատուհանին, միշտ յուսալով, եւ ամէն անգամ որ կառք մը կանգ կ'առնէր, սիրտս կը բաբախէր ուժգին:

Վերջապէս Նիւա Նորատունկեանը, գերմանական դեսպանատան խորհրդականին ընկերակցութեամբ:

Ջափազանց գունատ էր, մոմեայի մը պէս, եւ ճակատին վրայ սեւ ուռեցք մը կար, աչքին վերեւ նաեւ սկրթուքներ: Գերման խորհրդականը քրոջս ականջին բաներ մը ըսաւ ու մեկնեցաւ չերմաջերմ խնդակցութեան արտայայտութիւններով:

Մազապուրծ ազատած կեանք մը արդարեւ:

Վեր եկանք: Քեռայրս դժուարաւ կը խօսէր. անմիջապէս դեղ, դարման: Ոչ ոք ընդունեց: Քոյրս չատ մտերիմներու կը պատմէր եղելութիւնը, որ հետեւեալն էր. --

Ժողովին միջոցին նախարարներուն սենեակը մտած էին Երիտասարդ Թուրքեր՝ եռեւնուն խուժան մը. վայրագօրէն նախ սպաննած էին պատերազմական նախարար Նազըմ փաչան, որ ճիշդ քովը նստած էր քեռայրիս. կրօնապետը (շէյխ իւլ իսլամ) սեղանին տակ մտած էր անմիջապէս որ աղմուկը լսած էր. Քեամիլ փաչա յաջողած էր քովընտի դռնէն խոյս տալ ընդահնուր խառնաչփոթութեան մէջ. իսկ Նորատունկեան, դռնէն դուրս ելլելու համար մաքառած ատեն, վրայ հասած էր գերմանական դեսպանատան Քավասը դինեալ ոտքէն գլուխը, եւ ուժգին մղելով սինքլոր արարած մը, որ քեռայրիս գլխուն հարուածներ կուտար ծալուած պայուսակի մը երկաթներովը, զայն առաջնորդած էր, թեւերուն մէջ առած դրեթէ, դէպի դուրս նրբանցքը, ուր իրեն կը սպասէր դեսպանատան խորհրդականը, իր մտերիմ բարեկամը, եւ միասին եկած էին տուն:

(Շար. 61)

(Շար. Ա. էջէն)

կէզպուէթիւնը մարզասիրական օդնուէթիւն ղրկած է ԼՂՀ։ 770 ք. միսի պահածոյ, 250 ք. ալիւր, 14 հազար տուփ ապուր եւլն. յանձնուած է ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակի առօրէնութեան, բժշկական սարքաւորումներն ու դեղօրայքն ալ՝ վինուորական հիւանդանոցին։

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ եւ կիրակի, Մարտ 12 եւ 13-ին, Պրիւսէլի Շեռլաթոն պանդոկը նախատեսած միջազգային ժողովը քրտական հարցի շուրջ, տեղի ունեցաւ Զաւընթեմի օդակայանի Շեռլաթոն պանդոկը, ըստ «Իւմանիթէ»ի Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ ճնշումին պատճառաւ։ Նախապէս ըսուած էր թէ պատճառը այն է որ Պրիւսէլի Շեռլաթոնի թաղամասն է որ անցեալին միջադէպեր պատահած էին։ Ժողովին մասնակցած են պատմաբաններ, իրաւագէտներ, միջազգային մասնագէտներ եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու ներկայացուցիչներ։ Նպատակն էր քաղաքական երկընտրանք մը առաջարկել վերջ տալու համար տասը տարի է մղուող պատերազմին արեւելեան Անատոլու։ Ցարդ 4000 մեռեալ, 250 հազար գաղթական եւ 2000 քանդուած գիւղ է հաշուեկշիռը։

Ժողովին գլխաւոր դէպքը կը նկատուի փոքր-ի ղեկավար՝ Ալտուլլահ Էօճալանի ղրկած ուղերձը որ կարդացուած է եւրոպայի իր ներկայացուցիչին՝ Քանի Եըլմազի կողմէ։ Ան կը յիշէ որ տարի մը առաջ միակողմանի երկու ամսուան հրադադար մը մեր ժուած էր Թուրքիոյ կողմէ եւ հինգ կէտերէ բաղկացած առաջարկներ կ'ընէ։ --

-- Կ'ընդունինք միջազգային որեւէ նախաձեռնութիւն քաղաքական լուծումի մը նպատակաւ։

-- Զենք ուզեր Թուրքիոյ բաժանումը։

-- Պատրաստ ենք բանակցութեան նստելու Թուրք կառավարութեան հետ եւ քննելու բոլոր այլընտրանքները, ներառեալ դաշնակցութեան մը այլնտրանքը։

-- Երկկողմանի հրադադարի մը պարագային միջազգային հակակշռի տակ եւ բանակցութեանց բացումի, յանձնառու կ'ըլլանք խոչընդոտ չղնել այդ գործընթացին։

-- Հուսկ, յանձնառու կ'ըլլանք ընդունելու այս ժողովէն ծնած որեւէ որոշում որ քաղաքական լուծում կ'առաջարկէ։

Այս ժողովին վերոյիշեալ մանրամասնութիւնները կուտար «Իւմանիթէ», Մարտ 14-ին, մինչ նոյն օրուան «Լիպերասիոն»ը արձագանգ կը հանդիսանար Թանսու Չիլլէրի մերժումին։ Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարած է թէ «ահաբեկիչները չեն կրնար Անգարայի խօսակիցներն ըլլալ»։

ՓԱՓՈՒԼ

«FIGARO *MAGAZINE*»

(12 / 13 Mars)

COURRIER : L'ARMENIE AVANT L'ETHIOPIE

Նամականիի բաժնին մէջ՝ Հայաստանը Եթովպիայէն առաջ խորագրին տակ, չաբաթաթերթը նամակ մը հրատարակած է փրոֆ. Շոլվիէ, քրիստոնէութեան մասնագէտ եւ դասախօս Մոնփելլիէի Փօլ Վալերի համալսարանը, ուր ան դիտել կուտայ թէ Ֆիկարօ -- Մակաղին Փետր. 26-ի իր թիւին մէջ Եթովպիան ներկայացուցած էր որպէս «Հնագոյն քրիստոնէութիւնը աշխարհի»։ Փրոֆ. Շոլվի կը ճշդէ որ աշխարհի հնագոյն քրիստոնէութիւնը Հայաստանն է որու Տրդատ Գ. Թագաւորը քրիստոնեայ է 301 եւ 316-ի միջեւ, ըստ տարբեր մեկնաբանութեանց։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ, բայց նաեւ դաւառի մեծ քաղաքները (Մարսէյլ, Լիոն, Թուլուզ) պանդուածային յոյցերու թեմ եղան, Մարտ 12-ին, Պալատուբլ Սիփ-ի (ՍՄԻՖ - Երկաթասարդ) դէմ։ Փարիզ, 50 հազարի մօտ կը նկատուի յուցարարներու թիւը եւ 200 հազար դաւառը, ի մասնաւորի՝

24 AVRIL
Journée
de la Cause arménienne

- **Pour préserver la mémoire arménienne,**
- **Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,**
- **Pour exiger réparation de la Turquie,**

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)

appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL

à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

79-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻԻՆ

Գուիրուած՝ Արամ Մանուկեանի մահուան 75-ամեակին,

նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Վարչութեան

կը հովանաւորէ ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Կաթող. Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւ. Ֆրանսայի

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 13-ին

ՃԱՇ

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Գեղարուեստական բաժին ● վասպուրականեան մթնոլորտ

-- Հասոյթը կը յատկացուի Ղարաբաղի --

Կը մասնակցի Երեւանի Արմենիա նուագախումբը

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել մինչեւ Մարտ 15, հետեւեալ թիւերուն... *Աւտոյեան՝* 91·70·02·33 *Պապայեան՝* 91·66·30·66 *Կրասեան՝* 91·93·32·18

Մարսէյլ։ Այս անգամ միջադէպ չպատահեցաւ։ Նոր ցոյց մըն ալ նախատեսուած է Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին։

ՊԱԼԱՏԻՒՐ անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Պոնիա, կիրակի օր, Պաշտպանութեան նախարար՝ Լէոթարի հետ։ 19-րդ Ֆրանսացի զինուոր մը մեռած էր առջի օր եւ Ֆրանսայի նախարարապետը աւելի արդիւնաւէտ պաշտպանութիւն մը կը պահանջէ կապոյտ սաղաւարտաւորներու եւ կը դատապարտէ ՕԹԱՆ-ի եւ ՄԱԿ-ի հակազդեցութեանց պանդաղութիւնը։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ կառավարութիւնը արգիլեց երկու ցեղապաշտ հարժումներ՝ Քաչը (որու կը պատկանէր Հեպրոնի ջարդին հեղինակը՝ Կոլտշթայն) եւ Քահանա Հայը («Քահան դեռ կ'ապրի») որոնք հակարար քարոզչութիւն կ'ընեն, երկուքն ալ ժառանգ կը մնան Նիւ-Եորք սպանուած մոլեռանդ ռաբունի՝ Քահանէ։ Երկու կազմակերպութիւնները ալ յայտնեցին որ վերաքննութեան կը դիմեն բարձրագոյն Աւեանին առջեւ։ Քաչի մէկ անդամը վերադարձած է որ ահաբեկիչ կը նկատուի մինչ Իսրայէլ կը բանակցի Ազաֆաթի հետ որ չատ հրէական արիւն ունի ձեռքերուն վրայ։ Միւս կողմէ, բաւական յայտնութիւններ երեւան ելան Հեպրոնի ջարդին վերաբերեալ, որոնք բաւական նեղը կը դնեն Ռապինը։ Կը հաստատուի որ իսրայէլցի զինուորները իրաւունք չունին կրակելու Հրեայի մը վրայ, ինչ պարագայի մէջ ալ ըլլայ։ Ըսուեցաւ նաեւ որ Կոլտշթայնի կինը լուր տուած էր վերնախաւութիւններուն որ ամուսինը դէպ մը տապրութեամբ ամբաստ ելած է դէպի «Պատրիարքներու Դամբարանը»։

ՆԻՍԻ ԷՒ - ՓԷ - ԷՒ քաղաքական՝ Ժան-Փօլ Պարնէթի երեսփոխան վերընտրուեցաւ լայն մեծամասնութեամբ, երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան որ իր դէմ կը հանէր, այս Բ. շրջանին, Ազգ. Ճակատի թեկնածուն՝ Ժաք Փերա։ Առաջին շրջանին միայն 34 ձայն կը բաժնէր զինք Փերայէ, բայց, այս անգամ ամբողջ ձախը (ընկերվարական, համայնավար, կանաչ) միացած էր ճամբան փակելու համար ծայրայեղ աջին։

ԼՈՆՏՈՆԻ Հիթրոյի օդակայանը 3-րդ անգամ ըլլալով թիւրախ էր ԻՐԱ-ի։ Անգամ մը եւս սակայն ռումբերը չպայթեցան, բայց, մթնոլորտը լարուած է, այսուհանդերձ երթեւեկը չդադրեցաւ։ Հիթրօ մեծագոյն օդակայանն է Լոնտոնի, ախոյեան միջազգային թռիչքներու։

ՈՒԿՐԱՒԻՈՑ կազմ պարտքին պատճառով երբ Մոսկուա փակած է ծորակները, Թուրքիոյ մէջ չաբաթավերջին կազմ մեծ նեղութիւն ստեղծուած է։ Ռուսստանի կազը Ուկրանիայէն, Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն անցնելով կը հասնի Թուրքիա ուր ան կը գործածուի թէ՛ ճարտարարուեստի մէջ, եւ թէ ջեռուցումի։ Պատահարը պատճառ եղած է որ Անգարա կազի այլ աղբիւրներու փընտռտուքին լծուի։ Կազի նեղութիւնը ամէնէն աւելի զգալի եղած է Անգարայի մէջ։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Իր դաշտին վրայ Վալանսի Հայ Մարզականը 0 -- 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Պաստիայի հետ։ Դասաւորման պլուին է կրկին Ռէնն 41 կէտով։ Վալանս 18-րդ է 28 կէտով։

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ՅՈՒՍԱՀԱՒՈՒԹԻՒՆ

Ռոպէր Էմմիեան, որմէ լաւ արդիւնք մը կ'ակնկալուէր սրահի աթլէթիզմի եւրոպայի ախոյեանութեան իր ելոյթին առթիւ, կիրակի, Մարտ 13-ին Փարիզ -- Պէրսի, մեծ յուսախաբութիւն ստեղծած է աւարտելով վերջին (15-րդ), 7,38 մեթր ցատքով մը, մինչ պերման Հասֆ 8,15 մեթրնոց ցատքով հանդիսացած է առաջին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵԻ ՔԱՐՈՋ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԿԱՐԻՔ

Մենք ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Զորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. --

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16

Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 23

Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԾ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին։

ՄԱՐՏ 16

Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին։

ՄԱՐՏ 23

Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՔ

ՀԱՅԱՒԱՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Զորեքշաբթի, Մարտ 16, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Նիս)
Քարոզիչ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆԾ. ԴՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 17·30-ին
Ս. Յակոբ Եկեղեցի
(Պուլվար - Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ՅԱՋԱՏՈՒՐ ՔՀՆԾ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Զորեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ - Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԾ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 17·30-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

UGAB - PARIS

CONFÉRENCE

Quatrième volet du cycle de conférences proposé par le **Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.**

« LA VIE QUOTIDIENNE DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN »

Conférence, avec
M. HAROUTIOUN KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'U.G.A.B.

le Jeudi 17 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée: 10 F. — Etudiants: entrée libre

LE FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
organise une

REUNION D'INFORMATION

Dimanche 20 Mars à 14h30
Salle de l'Eglise Apostolique
d'Issy-les-Moulieneaux
6, avenue Bourgain

Thèmes de discussion :

- **Objectif et principes d'action du FORUM**
- **Bilan des activités**
- **Concertations sur la tenue de la prochaine Assemblée générale du FORUM**

Toutes les associations sont cordialement invitées à participer à cette réunion et à confirmer leur présence en téléphonant au (1) 47 - 93 - 95 - 52 ou par télécopie au (1) 40 - 86 - 21 - 26.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
MERCREDI
16 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·284 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.284

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՎՈՍՓՈՐԻ ՆԱԻԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԸ ԵՒ ԲԱՔՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ԶԷԹԻՆ

Վոսփորը բոցերու մէջ մնացած է կիլոմէթրի կէս պիչերին մօտ, երկու քարիւղատարներու բախումի մը պատճառով։ Կիպրական եւ յունական քարիւղատարները բախում ունեցած են Սեւ ծովէն Վոսփոր մուտքին, ծով թափելով 98 հազար թոն հեղուկ վառելանիւթ։ Մեծ մասով փլիպեանցի նաւատիներէն 24 հոգի մահացած են ու աւելի քան երկու տասնեակ անյայտացածներ կան։ Այս արկածը ճիշդ առիթն կուգայ արդարացնելու Թրք· տեսակէտը թէ Մոնթրէօյի դաշնագիրը (1936) պէտք է վերաքննութեան ենթարկել։ Այդ դաշնագրով է որ Վոսփորէն նաւերու անցքի կանոնները ճշդուած են ու սկըզբունքով Թուրքիա ոչ մէկ սահմանափակում պէտք է բերէ ամէն տեսակ նաւերու անցքին։ Ու վերջերս, աղբրբէնական քարիւղը արեւելք հասցնելու վէճերը օրակարգի նիւթ ըրած էին այս դաշնագիրը։ Թուրքիա կը նախընտրէր որ կառավարով Միջերկրականի իր մէկ նաւահանգիստը հանի այդ քարիւղը ու անկէ քարիւղատար նաւերով փոխադրուի· իսկ Ռուսաստան կը պնդէր որ կազմուղը Սեւ ծովու ափը բերէր քարիւղը ու անկէ նաւերով փոխադրուէր անցնելով Վոսփորէն։ Թուրքիա խստիւ կ'ընդդիմանար այս ձեւի կարգադրութեան մը, պատճառաբանելով Պոլսոյ նման բազմամարդ քաղաքի մը համար աւտր ներկայացուցած մեծ վտանգը։

Արդարեւ, արկածէն ետք Թուրք Արտաքին նախարարը յայտարարած է· «այս պիտծով փակուած է զազախ եւ ադրբեջանական բարիւղը Վոսփորէն փոխադրելու հարցը· միակ ճամբան Թուրբիայէն անցնիլիք կազմուղն է»։

Որպէս անուղղակի պատասխան մը Թուրք Արտաքին նախարարութեան կեցուածքին, Ռուսաստանի Ծովային նախարարութենէն ըսուած է թէ կ'արդարացընեն Թուրքիոյ մտահոգութիւնները եւ թէ ապահովութեան խստագոյն չափանիշներ պէտք է գործադրուին Վոսփորի վրայ· այսպէսով, ռուս պաշտօնատարները աւելցուցած են նաեւ թէ մինչեւ այսօր ոչ մէկ ռուսական նաեւ արկածի պատճառ եղած է Վոսփորի մէջ։

Այս արկածը որ կրնար աւելի ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենալ եթէ տարբեր ըլլային օդերեւութաբանական պայմանները, ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ նաեւ պոլսոյ հնապահական մարզին վրայ։ Պոլսոյ համալսարանէն մասնագէտներ ըսած են թէ պատահարին հաշուեցոյցը պիտի վճարէ Մարմարան ուր մեծապէս պիտի վնասուին ձուկերն ու բուսականութիւնը։ Արկածին հետեւանքները երկու - երեք տարի եւ թերեւս մինչեւ կարելի պիտի ըլլայ ամբողջովին դարմանել, եթէ այսօրուընէ ձեռնարկուի ծով թափած քարիւղը մաքրելու աշխատանքին։

Այս առիթով Թուրք մամուլը կը յիշեցնէ թէ 1960-էն ի վեր աւելի քան 40 ծանր արկածներ պատահած են Վոսփորի մէջ։

Առաջին տեղեկատուութիւնները յանգանքի վարեւոր բաժին մը կը վերապրեն երկու նաւապետներուն, որոնցմէ մէկուն համար կ'ըսուի թէ ալքոլամոլ էր, իսկ միւսը զուարճութեամբ տարուած իր խըցիկին մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԹՐՈՑԹի մէջ բացուեցաւ (Մարտ 14) ժէ· 7-ի (եօթը ամէնէն հարուստ երկիրներու) Ելմտական եւ Աշխատանքի նախարարներու ժողովը, որու բուն օրակարգն էր՝ գործազրկութիւնը։ Բացումը կատարելով նախագահ Գլինթըն Ճափոնի դիմաց որպէսզի աւելցնէ իր ներքին պահանջը եւ Եւրոպայի, որպէսզի նուազեցնէ իր տոկոսները։ Այս ձեւով, Միացեալ - Նահանգներու նախագահը կը յուսայ պայքարիլ գործազրկութեան դէմ եւ այդ առընչութեամբ եօթը Պետութեանց նախարարները պէտք է ծրագիր մը ներկայացնեն յաջորդ վեհաժողովին որ կը դումարուի Նափոլի, Յունիսին։ Ինդրոյ առարկայ եօթը երկիրներու գործազուրկերու թիւն է 30 միլիոն։

ՅԱԾ -- ՍՍԿՍՒի չրջանային խորհրդարանի ընտրութիւնները չատ ձախող արդիւնքներ տուին Քոհլի կուսակցութեան համար։ Արդարեւ վարչապետին Սէ - Տէ - Իհ-ն (Քրիստոնեայ Դեմոկրատ) զգալի նահանջ մը արձանագրեց ի նպաստ Սոսիալ - Դեմոկրատ կուսակցութեան որու պարագլուխը Ռուտոլֆ Շարփենկ կը նախընտրէ չատ չյոխորտալ առայժմ, Քոհլի կուսակցութիւնը ձայներու 36,4%-ը ապահոված է (1990-ին՝ 42% էր) մինչ ԷՍ - Փէ - Տէ-ն բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ աթոռներու դեռնին վրայ (44,3%)։

ՎԻԵՆՆԱՅի մէջ, Մարտ 13-ին, Միջազգային Մահմեդական Համաձայնութեան եկան Սահմանադրութեան չուրջ Պոսնիա - Հերցեկովինի ապագայ խրուեթ - մահմետական Դաշնակցութեան մը համար (որոշումը տրուած էր, Մարտ 2-ին, Ուաշինկթընի)։ Սերպերը մերժեցին միանալ այդ Դաշնակցութեան, բայց, ստամադիր են խօսելու իրենց յետագայ յարաբերութիւններու մասին։

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ պարտուեցաւ քասպարեայ ժոհլ Լօթիէէ Լինարէսի մէջ (Սպանիա) ինչ որ ծանր անակնկալ մը եղած է ճարտարի ախոյեանին համար, նոյնքան ալ հաճելի անակնկալ մը Ֆրանսացիին համար որ որեւէ ձեւով նման յաղթանակ մը չէր իսկ երազած։ Իր առաջին հանդիպումն էր Գասպարովի հետ որու յաղթեց 29 հարուածներէ ետք։ Մրցաշարքին ալ յաղթականն էր Քարբով։

ԵԼՑԻՆ երկու չաբթուան արձակուրդ առած է եւ Սոչի մեկնած։ Մեկնելէն առաջ ճշդած է որ առողջական վիճակին հետ կապ չունի, թէեւ կ'ընդունի թէ չատ ակարացած է յաջորդական երկու դումէ (կռիփ) եւոք։

ԼԻՈՆի քաղաքապետ -- երեսփոխանը՝ Միշէլ Նուառ կրկին դժուարութիւններու կը բախի արդարադատութեան հետ։ Հաքցանքնիչ դատաւորը դէմոմ կատարած է որ դատական հակակշռի տակ դրուի որովհետեւ Լիոն քաղաքի նպատակներու քննութիւնը ցոյց տուած է որ չուրջ 7 միլիոն ֆրանք այլ ճամբայ բռնած են եւ կրնան օգտագործուած ըլլալ Միշէլ Նուառի քաղաքական անձնական գործունէութեան համար։

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ· ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի ամսականը 40 Ֆր· է կամ 1650 Դրամ։ Լուրը կը հաղորդեն Ֆրանսական լրատուիւնները («Լիպերասիոն» կ'արձագանգէր Մարտ 14-ին)։ Աղբիւրն է Սնարք գործակալութիւնը որ կ'աւելցնէ նաեւ թէ Հայաստանին ալ միջին ամսականը 18 Ֆրանքը չանցնիր։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 10 / 14)

ԵՒՐՈՊԱՅի ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Մարտ 2 - 4-ին Փրակայի մէջ դումարած Եւրոպայի ապահովութեան եւ համագործակցութեան Խորհուրդի նիստին քննարկուած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը։ Խոր մտահոգութիւն յայտնուած է ի տես հակամարտութեան չարունակութեան եւ անոր ստեղծած իրավիճակին։ Ժողովը իր աջակցութիւնը արտայայտած է Եան Էլլիասոնի այս գծով տարած գործունէութեան եւ կոչ ըրած է անմիջական հրադադար հաստատելու եւ խնդրի լուծման քաղաքական ճամբաներ փնտռելու։ Ժողովին Հայաստանը կը ներկայացնէին Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ, երեսփոխան Մաչատուր Բեղիրճեանը եւ Վիէննայի մէջ Սէ - Էհ - Սէ - Ը-ի մշտական կոմիտէի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Արմէն Այվազեանը։

*
**

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի Մարտ 9-ի խորհրդակցական նիստին քննարկուած է ԼՂՀ-ի իրավիճակը։ Գլխաւոր քարտուղար Պ· Պութրոս - Ղալի խոր մտահոգութիւն յայտնած է ի տես հակամարտութեան չարունակութեան եւ լարուած կացութեան։

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Մարտ 12-ին դումարուած է կառավարութեան ընդլայնուած նիստ, որու ընթացքին Եվմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան խօսած է Ռուսաստանի տրամադրած վարկերուն մասին։ Ան ըսած է թէ Ռուսաստան 1993-ին իր խոստացած դումարին (42 միլիառ ռուս· ռուբլի) միայն 40%-ը (16·7 միլիառ ռուբլի) տրամադրած է Հայաստանին, զոր օգտագործած է նաւթի, անդամթերքի, շինանիւթերու եւայլն գնման եւ փոխադրութեան համար։ Նոյն նիստին նաեւ հաստատուած է ազգային ապահովութեան պետ· վարչութեան կանոնադրութիւնը։

*
**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան Մարտ 11-ին ընդունած է երեսփոխան՝ Ռիչար Քաղընաւի գլխաւորած Ֆրանսացի խորհրդարանականներու այն պատուիրակութիւնը, որ Հայաստան տարած էր չուրջ 40 թոն ապրանք իբր մարդասիրական օգնութիւն։ Նախագահը բարձր գնահատելէ ետք Ֆրանքոֆոնական յարաբերութիւնները, Հայաստանի որպէս կարեւորագոյն երեք հարցերը թոցած է խաղաղութեան հաստատումը, Սահմանադրութեան ընդունումը եւ հիւլէակայանի վերաբացումը։ Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան Տիկին Տը Հարթինկը։

*
**

Նոյն օրը, երեկոյեան պատուիրակութիւնը ընդունուած է Գ· Ա·-ի նախագահ Բ· Արարքցեանի կողմէ։ Անդրադառնալով չրջանի իրավիճակին, Ռ· Քազընատած է թէ իրենց վերադարձին հարկ եղածը կ'ընեն միջազգային կազմակերպութեանց ջանքերը աչխուժացնելու համար։ Քննարկուած են նաեւ միջխորհրդարանական յարաբերութիւնները զարգացնելու վերաբերող հարցեր։

*
**

Նոյն օրը տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին, Ռ· Քազընաւ յատկապէս ըսած է որ իրենք լաւ գիտեն, որ Հայաստանի համար կարեւորագոյն հարցը խաղաղութիւնն է։ Անդրադառնալով խորհրդարանային փոխ - յարաբերութիւններուն, չեչտը դրած է տեղեկատուութեան, ժողովրդավարութեան զարգացման, վարչական կառոյցներու փոխանակման վրայ։ Ան աւելցուցած է նաեւ որ ի մօտոյ Ֆրանսա տեղի կ'ունենայ խորհրդարանական միջազգային ժողով մը, ուր բոլորը, նաեւ Հայաստանի երեսփոխանները, կարելիութիւնը կ'ունենան իրենց տեսակէտները եւ դիրքորոշումները արտայայտելու։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆի ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

Մարտ 11-ին, նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան լրատու գործակալութեանց ղեկավարներուն հետ հանդիպման ընթացքին պարզած է Հայաստանի դիրքորոչումը՝ պարարտգեան հակամարտութեան նկատմամբ, ըսած է ներկայ հանգրուանի հիմնական հարցերը եւ անհրաժեշտ քայլերը։

*
**

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆի ԵԼՈՑԹ

ԼՂՀ-ի Նախարարներու Խորհուրդի խորհրդակցական նիստին խօսք առնելով Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան ըսած է թէ ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները, ինչպէս անցեալին, այսօր ալ զօրավիգ են արիւնահեղութիւնը դադրեցնելու եւ հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու ջանքերուն։ Որպէս ատոր լաւագոյն ապացոյցը, Ռ· Քոչարեան նչած է ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի միջնորդական փորձերուն նկատմամբ ԼՂՀ-ի դրական կեցուածքը, հակառակ անոր որ այդ առաջարկները չատ մը անընդունելի կէտեր կ'ընդգրկէին Ղարաբաղի համար։ Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահը Աղրբէջանը դժկամութեամբ ամբաստանելէ ետք ըսած է թէ հակամարտութեան գօտիին մէջ առանց դէտերու եւ չետագային ալ բաժանարար ուժերու ներկայութեան, կարելի չէ խաղաղութեան երաշխիք մշակել։

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՑԵ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐ ԵՆԻՔ

ՉՐՈՑՑ ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆԻ ՀԵՏ

-- Եթէ գրողները կուսակցութիւնների մէջ մտնում են հրատարակուելու կամ տարադրամ ունենալու նկատառումներով, դա ստորնութիւն է»

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 30, 1993:

Հայաստան կեցութեանս վերջին օրն է: Նստած, զարմուհիս՝ Գոհար Աճէմեանի հետ կը զրուցենք, մաքերու փոխանակում կ'ունենանք: Ներկայ է նաեւ վաստակաւոր լրագրող Արեւիկ Աւագեան, Հայրենիքի ցաւերով տառապող եւ այդ տառապանքին մէջ իսկ իր յոյսը չկորսնցնող, վաղուան լոյսին կարօտով ապրող տիպար Հայուհին: Զարմուհիս՝ Գոհար Աճէմեան, իրրեւ անօրէնուհին Հայաստանի Գրողներու Միութեան Տան, ծանօթ է գրեթէ իւրաքանչիւր գրողի կենցաղային պայմաններուն, ունեցած դժուարութիւններուն եւ ապրած տառապանքին: Կը խօսինք մտաւորականներու իշատչող հարցերու շուրջ, կ'անդրադառնանք կարգ մը մտաւորականներու բողոքին, անոնց պահանջներուն, ակնկալութիւններուն: Կը գրուցենք ժողովուրդին ապրած տագնապներուն, չուկայական յարաբերութիւններուն, գինիներու վիճակարկի մագըլցումներուն, մօտալուտ ձմեռուան սարսափին եւ այլազան հարցերու շուրջ:

Յօսակից մտաւորականներուն կը հարցընեմ, թէ արդեօք բոլո՞ր մտաւորականներն ու գրողները իսկապէս կարիքի մէջ են եւ արդեօք անոնց կարիքը աւելի սո՞ւր է, քան պարզ ժողովուրդինը: Հարցումս կը մեկնի, անշուշտ, այն իրողութենէն, որ յաճախ մամուլին մէջ կ'արծարծուին Հայաստանի մտաւորական խաւին դժուարութիւնները, անոնց լքուած ըլլալու հանգամանքը, հրատարակչական ասպարէզի դադարեցումը, մշակութային կեանքի լճացումը, առաջարկելով նոյն ատեն օգնութեան ձեռք մեկնել յատկապէս մըտաւորականութեան, նոյնիսկ յատուկ հիմնադրամ մըն ալ հիմնելով այդ կապակցութեամբ: Կը պարզուի որ բոլոր մտաւորականներն ու գրողները չեն որ իսկապէս խիստ կարիքի մէջ են: Անոնց մէջ կան՝ որ նախկին հասարակարգին մէջ, իրենց ծանօթութիւններուն, այս կամ այն իշխանաւորի հետ սերտ յարաբերութիւններուն չնորհիւ -- հազուադէպ պարագայի՝ իսկական տաղանդով -- կրցած են որոշ ինքնաբաւութիւն մը ապահովել իրենց համար: Եղած են նաեւ ոմանք, յիշեալ յարաբերութիւններէ զուրկ, բայց իսկական տաղանդով օժտուած, որոնք չեն կրցած ապագայի համար նիւթական ապահովութիւն ձեռք բերել եւ որոնք այսօր կը նկատուին իսկական կարիքի մէջ եղող մտաւորականներ եւ գրողներ: Ինչ կը վերաբերի ներկայ հասարակարգին, նախկին ճարպիկները սողոսկած են այս կամ այն կուսակցութեան մէջ եւ իրենց համար կը չարունակեն նիւթական ապահով միջոցներ ստեղծել: Իսկական գրողներէն չատեր, մանաւանդ երիտասարդ տաղանդներ, մնալով իսկական մտաւորականի եւ գրողի սկզբունքին կառչած, այսօր դարձեալ իրենց ուսերուն կը կրեն տիրող ծանր պայմանները: Այս իրականութենէն մեկնելով հարկ է ուշադիր ըլլալ ցուցաբերուող օգնութիւնը ճի՛շդ հասցէին ուղղելու եւ արդար վերաբերում ցոյց տալու համար: Այլապէս, հասարակարգ հասարակարգ դիւրին ոստում կատարող պատեհապաշտ մտաւորականներ կրնան չահագործել ներկայ ծանր պայմանները եւ տրամադրուած նպաստներէն առիւծի բաժինը խլելով զրկել իրաւ տաղանդներն ու արժանաւորները այդ բարիքներէն:

Երկու չաբաթ Երեւան կեցութեանս օրերուն, երբ կրպակներէն կ'առնէի օրուան թերթերը եւ աչք մը կը նետէի անոնց վրայ, կը նկատէի որ հայրենի մտաւորականներ եւ գրողներ մանաւանդ հուչակաւոր անուններ-- բացակայ են սիւնակներէն, իսկ թերթերուն էջերն ալ լեցուն են Սահմանադրութեան, հացի որակի, Խորհրդարանի աշխատանքներու դանդաղութեան, վառելանիւթի, չուկայի, գիներու, ռուբլիի, չահագիտութեան, տահմանային գօտիի, Ղարաբաղի, իշխանութիւն -- ընդդիմութիւն տարակարծութիւններու վերաբերող զրուցիւններով: Չկան անկախութեան այս քանի մը տարիներուն Հայաստանի մէջ կատարուած իրագործումներու մասին յօդուածներ, չկան Արցախի ազատամարտիկներու հերոսական սխրանքներու ո՛չ արձագանգները եւ ոչ ալ անոնց՝ ժողովրդական զանգուածներու մէջ հրահրած կորովին առընչուող զրուցիւններ: Պիտի ըսուի, թերեւս, որ մամուլը չրջապատի մը կեանքին հայելին է եւ այդ իմաստով ալ անոր զերն է անդրադառնալ տուեալ երկրի առօրեայ կեանքին եւ հրատապ հարցերուն: Այս յատուկ պարագային, կը կարծեմ որ երբ մեր երկիրը փոխանցման չրջանի տագնապանքէն դէպի բնականոն կեանք անցումի զրուադրը կ'ապրի եւ Արցախի լեռներուն վրայ մեր անմոռանալ ազատամարտիկները իրենց հերոսական խոյանքներով մեր վաղուան լուսաւոր ապագան կը կերտեն, հայրենի մամուլը եւ մտաւորականութիւնը պարտին ոգեշնչիչ յօդուածներով բարձրացընել առօրեայ կեանքի հազրումիկ հարցերով ու դժուարութիւններով կլանուած, լոյսէ կորուած բայց յոյսը քնաւ չկորսընցուցած մեր ժողովուրդին հոգեկանը:

Այս մտածումներով տարուած էի, երբ դուռը զարնուեցաւ եւ ներս մտաւ բանաստեղծ Գէորգ Էմին, իր կնոջ հետ: Քանի մը օր առաջ ծանօթացած էի իրեն -- Վահէ Օշականի յոբելեանին առթիւ -- եւ եկած էր քարի ճանապարհ մաղթելու ինծի եւ «մի քիչ զրուցելու»:

Կարծես նախախնամութիւնը զրկած էր Հայաստանի ամէնէն հուչակաւոր զրողներէն մին, վերջին կէս զարու հայ քերթողութեան տիրական դէմքերէն Գէորգ Էմինը, որպէսզի զինք խօսեցնելով վրաերեսյի առանձ պատասխանը քիչ առաջ դիս յուզող հարցումին, թէ ի՛նչ կ'ընեն Հայաստանի գրողները -- ներկայ ժաման պայմաններուն մէջ -- հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին հոգեկան կորով ներչնչելու համար:

«Ի՞նչ է նշանակում այն խօսքը, որը կրկնում են բոլորը, թէ ո՞ւր են գրողները, -- ընդհատ կը պոռթկայ բանաստեղծը: -- Գրողները մի՛չտ էլ իրենց տեղերումն են, մի՛չտ էլ իրենց գործը արել են: 88 թուականի Փետրուարին, երբ հրապարակում մէկ միլիոն մարդ էր հաւաքուում, այդ նո՞ւէ գրողների չնորհիւ էր արուում, որովհետեւ նրանք էին ազգային զարթնել այդ զանգուածին, հօ ՊԱԿ-ը չէր: Այն ժամանակ որ չարժումը սկսուեց, դա իսկական համազգային չարժում էր, որին մասնակցեց ամբողջ հայ ժողովուրդը: Երբ ՀՀՇ-ն եկաւ իշխանութեան գլուխ, նա իրեն պիտի չարունակողը համարէր այդ սկսուած ազնիւ չարժման, բայց նա եկաւ եւ բոլոր յեղաչրջումներին յատուկ էօֆորիայի մէջ ընկած, մի հինգ տարի, սկսաւ ամէն ինչ ժխտել, թէ Հայաստանում ո՛չ մի չէնք կառուցուած չի եղել, գործարան չի կառուցուել, ո՛չ մի զիրք չի տպուել, գրականութիւն չի եղել եւայլն: Ինձ մի անգամ ասացին թէ որոշ գրողներ ընդդիմութեան մէջ են: Ես պատասխանեցի թէ նրանք չեն ընդդիմութեան մէջ, այլ ընդդիմութեան մէջ կառավարութիւնն է, որովհետեւ նրանք՝ այդ գրողները, մի՛չտ կանգնած են -- քառի փոխաբերական իմաստով -- այդ նոյն ազատութեան հրապարակում»:

Բանաստեղծը առաջնորդելով հարցումիս չրջափակին մէջ, կ'ըսէ. «Ներկայիս, երբ ժողովուրդը չարաբերաբար յուսալքումի մէջ է գիներու ահաւոր թանկութեան, հետեւանքով եւ վերապրումի պայքար կը մղէ, գրողները՝ իրե՛նք, մամուլի, ճայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի միջոցով անոր հոգեկանը բարձրացնելու համար ի՞նչ կ'ընեն»:

«Գիտէ՞ք, այստեղ հոգեկանութեան հարց չէ, այլ՝ սկզբունքի հարց է, -- կ'ըսէ Գէորգ Էմին ու կը չարունակէ: -- Եթէ դու իսկական գրող ես, պիտի այս ժամանակի թերինները, սխալները նչես, նրանք ուղղելու մտահոգութեամբ: Ճաճախ պատահում է որ նեղ կուսակցական տրամաբանութեամբ, կուսակցական գլուխգործոցների պատճառով այդ սխալներն ու թերինները պատրուակ են ընդունում ոեւէ մէկին ոչնչացնելու: Ես չորս -- հինգ անգամ կատաղի յօդուածներ եմ գրել քննադատելով վատը այս օրերի, բայց միշտ աւելացնելով որ այս քաղաքական իրադրութեան մէջ ձիերը փոխելու ժամանակը չէ: Երբ վարար գետը անցնում են, գետի մէջտեղում ձիերը չեն փոխում, անցնում -- վերջացնում ես եւ նոր են փոխում: Որովհետեւ եթէ վարարած գետի մէջտեղը ձիերը փոխես, գետը կ'առնի կը տանի քեզ, ազգն էլ հետը: Ես գրել եմ որ իսկական մտաւորականը եթէ պայքարում է, պիտի պայքարի այդ սըխալները վերացնելու եւ ո՛չ թէ դրանք օգտագործելու համար:

«Հիմա բազմակուսակցութիւնը, որ ըմփռւթից է եկած -- իբր թէ մենք չատ ուրախ էինք որ այնտեղ կար, բայց հիմա այստեղ աւելի սոսկալի ձեւով եղաւ -- վիճակը չատ վատացնում է: Բանակատնութեան վերջին նչոյլներն են ի չիք դառնում: Ես արդէն չեմ կարողանում ասել թէ այսինչը վատ բանաստեղծ է, որովհետեւ ինձ ասում են թէ վատ է, ազգ է, պիտենք, բայց մեր կուսակցութեանն է պատկանում: Սա սխալ է, չէ՞: Այնպէս որ գրողները, իսկական գրողները մի՛չտ էլ արել են այն ինչ որ պիտի անէին: Գրողը մը ձեւ ունի երեւելու՝ դա գիրք տպելն է: Եթէ գրողի գիրքերը չես տպագրում, ինչով էլ որ պատճառաբանես, գրողին մնում է միայն հրապարակախոսական յօդուածներով հանդէս գալ: Իսկ գիրք տպագրելու հնարաւորութիւնները նոյնպէս չուկայական պայմաններում կային, եթէ բանը խելօք ձեւով դասաւորուէր: Բայց հիմա այնպիսի վիճակ է ստեղծուել որ ամէն մի կուսակցութիւն տիրութիւն է անում իրեն պատկանող գըրողին: Դրա համար էլ -- նկատած կը լինէք -- միլիակ բազմաթիւ գրողներ դնացել մտել են կուսակցութիւնների մէջ ա՛յդ նկատառումով: Շատ յիմար եւ ապազդային բան ստեղծուեց: Նրանք ովքեր հա՛յ գրող են, բոլորովին անպաշտպան են, նրանք տէր չունեն վատաբէնին:

«Բոլոր յեղաչրջումների ժամանակ, ձմեռը որ անցնում է, ձիւնի տակից միայն մանուչակներ կամ ճնճղուկներ չեն բուսնում. նաեւ անցեալ տարուայ աղբն է դուրս գալիս: Այդ բանը տեղի ունեցաւ նաեւ ա՛յս յեղաչրջման ժամանակ: Շատ սոպարէզներում -- քաղաքային սխալ քաղաքականութեան պատճառով -- ջրի երես եկան մարդիկ, որոնք dilettante-ներ (դեղարուեստասէրներ) էին, այդ ասպարէզը չէին հասկանում: Օրինակ՝ գըրականութիւնը. կային գրողներ, իսկական գրողներ, կային նաեւ սկսնակ եւ նոր գրողներ, անյայտնողականներ, տափակներ: Հիմա չուտ եկաւ այնպէս որ նրանք սկսեցին ղեկավարել գրականութեան եւ հըրատարակութեան բախտը կամ մշակոյթը: Դա սպանիչ վատ է: Եթէ այդպէս չլինէր, իմ այսօրուայ զանգատներս պատկան կը լինէին»:

-- Պարոն Էմին, ի՞նչ կը մտածէք այն գրողներուն մասին, որոնք մտնելով այս կամ այն կուսակցութեան մէջ, կը հովանաւորուին եւ կը հրատարակեն իրենց գործերը:

-- Իմ կարծիքով դրանք իսկական գրողներ չեն, որովհետեւ մշակոյթը, գրականութիւնը ամբողջ ազգին պատկանող սրբութիւններ են: Այն դժուար ժամանակներում, երբ ես Սփիւռք էի գնում -- ինձ յաճախ չէին թողնում--, այնտեղից իմ յետեւից լրտեսական բազմաթիւ թղթեր էին գալիս այստեղի գաղտնի դործակալներին, թէ Էմինը եկել է եւ փոխանակ միա՛յն յառաջադիմականների հետ հանդիպելու, տանե՛ք հանդիպել է սրա հետ, նրա հետ, Ռամկավարի հետ կամ Դաշնակցականի հետ: Բայց ես միշտ պահում էի այդ գիծը -- ի վնաս ինձ--, միշտ նո՛յնը անելով, որովհետեւ ես գտել եմ եւ հիմա էլ գտնում եմ որ գրականութիւնը ամբողջ ազգին է պատկանում: Ո՛չ հայրենասիրութիւնն է մենաշնորհ եւ ոչ էլ գրականութիւնը:

Այնպէս որ ես գատապարտում եմ այդպիսի նկատառումներով կուսակցութիւնների մէջ մտնող գրողներին, որովհետեւ դա նախ ծիծաղելի է եւ յետոյ՝ ամօթալի: Ուրիշ բան է եթէ նա իսկապէս այդ գաղափարախօսութեան է հաւատում: Ինձ մի անգամ Ամերիկում գանգատուեցին թէ ինչպէս Սօս Սարգսեանը նախագահ չընտրուեց: Ես ասացի. երբ դուք դրող էք եւ ինձ ասում թէ Նաւասարդեանը գաշնակ է, թէ Թէօլէօլեանը գաշնակ է, Բարսէն Փափազեանը գաշնակ է (մի անգամ էլ գլխիս օլին են բերել Բարսէն Փափազեանի հետ Ֆրանսիայում հանդիպելուս համար), յետոյ էլ ասում էք եւ փորձում ապացուցել թէ կողքիդ ապրող այս մէկը -- որին տակն ու վրան ես լրիւ գիտեմ -- եւս գաշնակ է եւ լիրբ է դարձել, ես առնուազն ծիծաղում եմ, որովհետեւ նա ո՛չ միայն ոչ մի ապացոյց չունի գաշնակցական լինելու, այլ նաեւ որեւէ ընդդիմախօս լինելու փոքրիկ վաստ էլ չի տուել: Ահա թէ ինչո՛ւ Սօս Սարգսեանը չընտրուեց:

Հիմա, եթէ ինձ ասեն որ Գէորգ Էմինը գաշնակցական է կամ լսել են որ նա գաշնակցութեան մէջ է մտել, գրան մէջ 90 տոկոս, 100 տոկոս ճիշդ բան կը լինի, որովհետեւ մարդը 36 թուի մահագործարիներին Զարեհացին է օգնել, Զարեհացին է պաշտպանել, նամակներ է գրել Զարեհացին վրկելու համար, փորձ է արել նրա կնոջը աքսորից յետ բերելու, երեխային է պահել եւ որի պատճառով Գրողների Միութիւնից հեռացրել են նրան իրրեւ թշնամու երեխայ պահող: Ա՛յս է իմ կարծիքը, եթէ գրողները կուսակցութիւնների մէջ մտնում են հրատարակուելու, չահագիտական կամ տարադրամ ունենալու նկատառումներով, դա ստորնութիւն է,

(Մնացեալը յաջորդով)

ՐԱԱ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ 1993 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՌՕՏ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄԸ

Համաձայն կազմակերպութեան ծրագիր -- կանոնադրին, տարուող աշխատանքները բաժանուում են երկու ղլխաւոր մասերի:

1- -- Հայ ճարտարապետութեան յուչարձանները այսօրուայ Հայաստանի տահմաններէն դուրս՝ Արեւմտահայաստանում, Կիլիկիայում, Պարսկաստանում, Կովկասի տարածքում գիտաչխատողների միջոցով գտնել՝ նկարել -- չափագրել եւ յատուկ արխիւներում դասաւորել:

2- -- Հաւաքուած այս նիւթերը, ՐԱԱ-ի դործակիցների օգնութեամբ ուսումնասիրել, եւ որպէս հրատարակութիւններ, մատչելի դարձնել այն հայ եւ օտար հանրութեանն:

***

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Արեւմտահայաստանի գիտարչաւները, հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւններուն, ինչպէս մասնագէտ եւ կամաւոր մարդուժի պակասը, բարձր ծախսերը, երբեմն անբաւարար արդիւնքը, եւ վերջապէս Թուրքիայում տիրող անապահովութիւն ու քաղաքական վտանգաւոր վիճակը, ՐԱԱ-ի համար մնում է որպէս առանձնահատուկ աչխատանք:

1993-ին դէպի Արեւմտահայաստան եղած ճամբորդութիւններ էին ծրագրուած որոնք Օգոստոս ամսին չաջողութեամբ աւարտուեցին:

Առաջին ճամբորդութեան ուսումնասիրութիւնը վանայ լճի հիւսիսում՝ Սիփան լերան եւ Արճէկ, Արծկէ քաղաքների միջեւ ընկած տարածութիւնն էր:

Ըստ մեր ունեցած տուեալների, այստեղ կին գտնուում մինչ օրս անծանօթ մնացած 9 -- 14-րդ դարերում կառուցուած 38 վանքեր, որոնցից այսօր չատ պատմութիւնը վկայակոչող փչրանքներ են միայն մնացել...

Այս ճամբորդութիւնը, հանդերձ տեղում ստեղծուած դժուարութիւնների, կարողացաւ աւարտել ունեցած ծրագիրը:

Երկրորդ ճամբորդութեան պարտականութիւնը, երկու մասից էր բաղկացած: Առաջին մասը, Սեւ ծովի ափամերձում Տրապիզոն, Զարչամպա, Ունիէ, Ֆատսա, Օրտու, Կիրասուն, Սամսուն քաղաքների հայկական թաղերի, բնակելի չէնքերի եւ եղեցիների ու դպրոցների նկարելն էր, ինչպէս նաեւ քաղաքներին կից եւ Տարոսեան անտառապատ լեռներում ժամանակին հայաբնակ գիւղերում լինել, եւ եղածը որպէս պատկեր հաւաքել:

Ցիշուած քաղաքներից ամէն մէկը ունեցել է մի քանի եկեղեցիներ որոնց հետքերն իսկ այսօր գտնելը հնարաւոր չի: Երկու եկեղեցու չէնքերը այսօր կանգուն դալիս էք եւ ինձ ասում թէ Նաւասարդեանը գաշնակ է, թէ Թէօլէօլեանը գաշնակ է, Բարսէն Փափազեանը գաշնակ է (մի անգամ էլ գլխիս օլին են բերել Բարսէն Փափազեանի հետ Ֆրանսիայում հանդիպելուս համար), յետոյ էլ ասում էք եւ փորձում ապացուցել թէ կողքիդ ապրող այս մէկը -- որին տակն ու վրան ես լրիւ գիտեմ -- եւս գաշնակ է եւ լիրբ է դարձել, ես առնուազն ծիծաղում եմ, որովհետեւ նա ո՛չ միայն ոչ մի ապացոյց չունի գաշնակցական լինելու, այլ նաեւ որեւէ ընդդիմախօս լինելու փոքրիկ վաստ էլ չի տուել: Ահա թէ ինչո՛ւ Սօս Սարգսեանը չընտրուեց:

Հիմա, եթէ ինձ ասեն որ Գէորգ Էմինը գաշնակցական է կամ լսել են որ նա գաշնակցութեան մէջ է մտել, գրան մէջ 90 տոկոս, 100 տոկոս ճիշդ բան կը լինի, որովհետեւ մարդը 36 թուի մահագործարիներին Զարեհացին է օգնել, Զարեհացին է պաշտպանել, նամակներ է գրել Զարեհացին վրկելու համար, փորձ է արել նրա կնոջը աքսորից յետ բերելու, երեխային է պահել եւ որի պատճառով Գրողների Միութիւնից հեռացրել են նրան իրրեւ թշնամու երեխայ պահող: Ա՛յս է իմ կարծիքը, եթէ գրողները կուսակցութիւնների մէջ մտնում են հրատարակուելու, չահագիտական կամ տարադրամ ունենալու նկատառումներով, դա ստորնութիւն է,

(Մնացեալը յաջորդով)

են, որոնք գործածւում են որպէս մղկիթ եւ քանի ... Գիտարշաւի երկրորդ մասը Շապին Գարահիսար բերդաքաղաքի եւ իր շրջապատում գտնուող գիւղերի ուսմնասիրութիւնն էր:

Շապին Գարահիսար քաղաքը գտնուում է փոքր Հայքում, Գայլ գետի ափին, եւ համարւում է նոյնանուն գաւառի կենտրոնը: Այսօր այս երկրամասը Թուրքիայի կիրառուն վիլայէթումն է:

Շապին Գարահիսարում եւ շրջակայ գիւղերում, 1915-ին ապրում էին շուրջ 25 հազար Հայեր, քաղաքում կային երկու՝ Ս. Աստուածածին եկեղեցիները, իսկ շրջանի առաջնորդարանը գտնուում էր Ս. Առաքելոց վանքում՝ վերին եւ ներքին Ածպատեր գիւղերու միջեւ: Այս ճամբորդութեան ընթացքում նկատուեցին եւ չափագրուեցին քաղաքում եւ իր շրջապատում գտնուող ժամանակին հայաբնակ գիւղերի աւերակուած եկեղեցիները եւ ուսումնասիրուեցին բերդի պարիսպներն ու յարակից մասերը:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջնադարից սկսած, Կովկասից մինչեւ Սեւ ծովի հիւսիսային շրջանները, հայկական գաղթօջախներ են եղել, որոնց թողած ճարտարապետութիւնը մանրամասն ուսումնասիրութեան կարօտ է:

ՐԱԱ կազմակերպութիւնը, հայաստանեան գործակիցների օգնութեամբ եւ նպաստակ գործարկելով արուեստագիտութեան սահմաններում, աշխատում է ամբողջական հայկական կառուցուածքի գաղափար արուեստը, մասնաւորապէս այն բոլորը, որոնք պատմական Հայաստանի մասն են կազմում:

1993 Ապրիլ ամսին, Քարվանճառի շրջանի (Թուրք. Քելքաջար) ուսումնասիրութիւնը, սկիզբ դարձաւ արտահերթ մի նոր աշխատանքի:

Ժամանակաւորապէս դադարեցնելով Վրաստանի հարաւում գտնուող՝ Մեծ Հայքի Գուգարքին մաս կազմող Բոլնիսի, Դմանիսի շրջանում դեռեւս չաւարտուած յուշարձանների ուսումնասիրման աշխատանքը, առաջնահերթութիւնը տալով Հայաստան -- Արցախի միջեւ ընկած տարածութեան:

Քարվանճառը, բնակութիւնից լքուած եւ զինուորական գործողութիւնների տարածքը լինելով, դիտաշխատողների համար, իրապատուկ դժուարութիւններ էր ստեղծում ինչպէս նաեւ երթեւեկի հնարաւորութեան պակասը, դանդաղեցնում էր հասնել նպատակադրուած վայրը, որը կատարում էր հետիոտն:

Ցունիս ամսի սկզբից, սկսուեց Քարվանճառի շրջանի հայկական յուշարձանների որոնման, յայտնաբերուածների՝ լուսանկարման, չափագրման, վիմագրերի ընդօրինակման ու վերածանման համար գործուած աշխատանքները, որը տեւեց մինչեւ Նոյեմբերի սկիզբը:

Հինգ ճամբորդութիւնների ընթացքում իւրաքանչիւրը 16 -- 27 օր տեւողութեամբ, յաջողուեց գտնել ու հաշուառել 326 միաւոր հայկական պատմական յուշարձան, այդ թուում՝ 28 եկեղեցի մատուռ, 112 խաչքար, (Բեկորներից հաշուառուած են միայն գեղարուեստական մեծ արժէք կամ արձանագրութիւն ունեցողները) 27 գիւղատեղի, 16 գերեզմանատոց, 6 կամուրջ, 33 տապանաքար, 4 ամրոց ու բերդ, 4 աղբիւր ինչպէս նաեւ աշխարհիկ բնոյթի՝ բնակելի եւ հասարակական շինութիւններ, տեղանատներ, հիւրատներ, միաբանական տեղեակներ, գրատներ եւ այլն:

Նշուած ամիսների ընթացքում, յատկապէս վատ են հետազօտուել անտառածածկ շրջանները, ուր յոյս ունենք աւելի դիւրութեամբ յուշարձաններ գտնել 1994-ի Մարտ -- Ապրիլ ամիսներին՝ մինչեւ ծառերի տերեւաթափելը:

Գաւառի պատմութիւնը ուսումնասիրելու իմաստով, յատկապէս կարեւոր են յայտնաբերուած բազմաթիւ վիմագիր արձանագրութիւններ:

Այդ գործարին՝ նոյնիսկ վտանգաւոր պայմաններում տարուող ուսումնասիրութիւնների պատասխանատուն, ՐԱԱ-ի աշխատակից Պր. Սամուէլ Կարապետեանն է:

Արխիւներում հաւաքուած մշակոյթի եւ պատմութեան այս տուեալները, նաեւ հայ գաղթի տեսանկիւնից, անգնահատելի արժէք են ներկայացնում:

*
**

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԱՐՈՒՈՂ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պարսկաստանի հիւսիսում՝ Ատրպատականում են գտնուում պատմական Հայաստանի գաւառները, ինչպէս Արտազ, Զաբեւանդ եւ Պարսպատունիք: Բացի յիշուած գաւառներում, Պարսկաստանի տարբեր քաղաքներում եւ շրջաններում գտնուող աշխատանքների պեկուզուրում սկսուող աշխատանքների պեկուցումը, կը տրուի յետագային:

*
**

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տպագրական աշխատանքների չարքին, ՐԱԱ-ի համար առաջնահերթ տեղ ունի միքրոֆիլմերի հատորների հրատարակութիւնը, որին մասնակից է եւ տրամադրում է աւելի քան քսան տարիների հաւաքած նիւթերը:

Հայ ճարտ. միքրոֆիլմերի անհրաժեշտ եւ չնորհակալ գործի պատասխանատուն եւ մեկենասը փրոֆ. Վազգէն Բարսեղեանն է:

Միքրոֆիլմերի վերջին տպագրութիւնը, եօթերորդ հատորն է:

Տպագրութեան համար պատրաստ են՝ 1 -- Հայերը Աբխազիայում, 2 -- Հայերը Իմերեթիայում, Կոլխիդիայում եւ Մեղրելիայում, 3 -- Հայերը Ասլերոնեան Թերակղզում:

Ուսումնասիրութեան ընթացքի մէջ են՝ 4 -- Հայերը հարաւային Օսիայում, 5 -- Հայերը Լեզգիստանում, 6 -- Համշենահայերն ու իրենց ճարտարապետութիւնը, 7 -- Վանայ ատաղանի հայկական վանքերը:

ՐԱԱ-ի պատասխանատու՝
ԱՐՄԷՆ ՀԱՒՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԸ

Ֆրանսա վախնալով իր քաղաքական ու մշակութային ազդեցութիւնը կորնցնելէ, ամերիկեան վեց համալսարաններու յատկացումներ ընել որոշած է. կը յուսայ այդ ձեւով ծնունդ տալ Ֆրանսախօսներու նոր սերունդի մը: Փրինսթընի համալսարանին քաղաքական գիտութիւններու մէկ փրոֆէսէօրը ըսած է թէ Ֆրանսա միակ մեծ պետութիւնն է որ ամերիկեան համալսարաններու յատկացում չէ կատարած. ու ԿԱԹՕ-ի բանակցութիւններէն եւս Միացեալ-Նահանգներու կողմէ անտեսուած կը զգայ ինքզինք:

Ճափոնի, Գերմանիոյ նման երկիրներ ղրամ կուտան ամերիկեան համալսարաններու, վառ պահելու համար իրենց լեզուին ու մշակոյթին հանդէպ հետաքրքրութիւնը: Այդ գումարներով կը ստեղծուին գերմանադիտական ուսումնասիրութեան կեդրոններ:

Ֆրանսայի տրամադրած 400 հազար տոլարով ալ յառաջիկայ երեք տարուան մէջ Հարվըրտի, Փրինսթընի, Ճոն Հոփքինսի, Պէրքլէյի եւ Շիքագոյի ու Փէնսիլվանիոյ համալսարաններուն մէջ ֆրանսախօսութեան զարկ տուող ձեռնարկներ պիտի իրագործուին:

Երեւութապէս, Ֆրանսայի համար հարցը Միացեալ -- Նահանգներու հետ հաստկացողութեան, հաղորդակցութեան բարելաւման կը վերաբերի, բայց դիմացի կողմը աւելի հիմնական դրդապատճառներ կը նշմարէ հոն. Ճոն Հոփքինս համալսարանի Ֆրանսական դրականութեան ու քաղաքակրթութեան դասախօս մը կ'ըսէ թէ եթէ Ֆրանսա կորնցնէ Միացեալ-Նահանգներու համար իր կարեւորութիւնը, քիչ ժամանակ ետք իր քաղաքացիներէն զատ ոչ ոք պիտի հետաքրքրէ այլեւս:

Կատարուած հետազօտութեան մը համաձայն, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ 1986 -- 1990 տարիներուն 18% աւելցած է օտար լեզուներու քաժիններուն կատարած արձանագրութիւնները, մինչ Ֆրանսերէնը 1% նուազում արձանագրած է: Նոյն շրջանին մեծագոյն յաւելումը նըշուած է ճափոներէնին (95%), յետոյ ռուսերէնին (31%) եւ սպաներէնին (30%) համար: Ճափոներէնի հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւնը արդիւնք կը նկատուի չահագրգիռ երկիրներու կողմէ տրուած նեցուկին:

Պէտք է ըսել նաեւ թէ Ֆրանսայի նախաձեռնութիւնը կերպով մը փոխադարձութիւն կը նկատուի «Լօրօտիզնի»ի բացումին եւ ամերիկեան ժապաւէններու Ֆրանսացիներու մօտ գտած ընդունելութեան, սակայն խորքին մէջ երկու կողմերն ալ կը հաւատան թէ պատճառները աւելի հիմնական են:

Ամերիկեան համալսարաններու Ֆրանսերէնի ճիւղերուն դասախօսները տրամադրուած գումարը համեստ նկատելով հանդերձ, գոհունակութիւն կը յայտնեն, քանի որ անոնց կարծիքով այս քայլը վերջապէս պատճառ պիտի ըլլայ որ այլ տարածքներ աւելնան կաղապարատիպ այն կարծիքներուն որոնց համաձայն Ֆրանսան միայն պանիրի և գինիի երկիր է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՈՉ ՄԻԱՑՆ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ, ԱՅԼ ՆԱԵԻ ԱՐՑԱԽ ԵԻ...

Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամը բոլորին ուշադրութիւնը դարձուց այս ձմեռ, իր 21 միլիոն տոլարնոց ծրագիրի գործադրութեամբ: Շրջափակման ամենախիստ պայմաններուն մէջ, հիմնադրամը յաջողեցաւ ջեռուցում ապահովել դրեթէ բոլոր այն վայրերուն, ուր ապակեզրոնացած միջոցներով (այսինքն առանց կտրի, այլ կաթսայատները «մանդուխով» աշխատցնելով(կարելի էր այդ կատարել:

Հայց 1993 -- 1994-ի ձմեռուան ընթացքին Հիմնադրամը միայն ջեռուցմամբ չզբաղեցաւ: Իր միւս ծրագիրներու իրագործման հետ համընթաց (բնակարաններու եւ դպրոցներու կառուցում ադէտեալ գօտիի մէջ, Արաքսի կամուրջ, Զանգեզուրի ճանապարհներ, Իրան -- Հայաստան կաղամուղ, գիտական եւ մշակութային ձեռնարկներ...) Հիմնադրամը իր օժանդակութիւնը բերաւ նաեւ չատ կենսական այլ մարզերու:

Ի գիտութիւն բոլոր անոնց որոնք իրենց նուիրատուութիւններով մասնակցեցան Հիմնադրամի գործունէութեան (ու անոնց որոնք պիտի մասնակցին անպայման...), ահա ցանկ մը այլ իրագործումներու.

-- Աւիւրի տեղափոխում Հայաստան եւ Արցախ.

-- Հայի գործարաններու էլեկտրականութեան հայթայթում անկախ ցանցով, որպէսզի անոնք գործեն նոյնիսկ երբ կեդրոնական էլեկտրա -- սպառարկութիւնը կանգ առնէ կազի չգոյութեան պատճառաւ.

-- Ջրամատակարարման էլեկտրական մղակներու (փոմփ) աշխատանքի ապահովում.

-- Էլեկտրական ցանցի վերաշինութիւն.

-- Սննդեղէնի փոխադրութիւն Հայաստան եւ Արցախ.

-- Առողջապահական հաստատութիւններու էլեկտրականութեան կամ մազութի հայթայթում, կեդրոնական համակարգէն անկախ միջոցներով, ասոնց գործունէութեան չարունակութիւնը ապահովելու համար.

-- Տիեզելի ապահովում Երեւանի հանրային փոխադրական ցանցին.

-- Արզնիի ջրէլեկտրակայանի վերականգնում.

-- Հրազդանի եւ Գիւմրիի էլեկտրակայաններու կաթսայատներու աշխատանք.

-- Հայաստանի եւ Արցախի հեռախօսի եւ հեռահաղորդումի այլ հաստատութիւններու վերահաղորդիչ (ռըլէ) կայաններու ապահովում տիեզելով.

-- Կապանի հանգուցային կապի ապահովում.

-- Արցախի տնտեսութեան կենսապահպանման հաստատութիւններու մատակարարում մազութով եւ տիեզելով.

-- Երկրաչարժային դիտարաններու ուժանիւթի հայթայթում:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660 PARIS CEDEX 14

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-33-

ԽՕՍՔ ԻՄ ՈՒԴԻՒՅՆ

(ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿ)

Լաւ լսէ՛ որդիս, չորսդիս տեսածէս
դասեր քաղելով պատգամ կուտամ քեզ:
Եթէ Սփիւռքի մեր հայ կեանքէն ներս
ղեկավարի դեր ստանձնել կ'ուզես,
ամէնէն առաջ պէտք է ըմբռնես,
թէ հին դպրոցի մեր բարոյական
ըմբռնումները անելի միայն
կ'առաջնորդեն քեզ: Որպէս բնական
եղբայրացութիւն՝ պէտք է անպայման
կրցածիդ չափ չուտ չէզոքացնես
անբասիր մարդիկ, եթէ չուրջդ կան:
Ասոնց մէջ է որ, եթէ չհսկես,
քեզ նեղացնող անձեր կը գտնես:
Միջոցներու մէջ խոհր չդնես:
Գործէ՛ մուրհին մէջ, ինչպէս որ ուզես,
միեւնոյն ատեն՝ ուրիշներու քով
չատ «բարձրաթռիչ» ճառեր խօսելով
որ նպաստաւոր համբաւ ստեղծես:

Դուն ու ես գիտենք թէ՛ հին եւ թէ նոր
մեղքերդ բոլոր գորս չատ կարեւոր
կը նկատեմ որ խնամքով ծածկես:
Այս կապակցութեամբ, ըստ
փորձառութեան,
ղաղմավարութեան մէ՛կ ձեւ կայ միայն. -
մի՛ սպասեր որ յանցանքի վրայ
ձերբակալեն քեզ: Անդադար պոռա՛
թէ դուն լաւ գիտես ո՞վ է սատանայ:

Ամէն առիթով քու անձդ գովէ՛:
Քեզ չհաւնողը գաւաճա՛ն կոչէ:
Դատաստանապետ դուն քեզ հռչակէ՛,
Հաշիւ պահանջէ՛: Վճիռ արձակէ՛:
Լաւագոյն ձեւն է հաշիւ չտալու,
քո՛ւ սխալներդ անհետ թաղելու:

Երբ Հայաստանի մասին ճառ խօսիս,
թէ՛ երկրաչարժի, թէ՛ պատերազմի,
շրջափակումի առարկայական
խոչընդոտները չես կրնար, ըստ իս,
բնաւ չյիշել: Միշտ կրկնէ սակայն,
թէ ասոնք չատո՛նց վերցած կ'ըլլային
եթէ քո՛ւ ցուցմունքներուդ անսային:
Որպէս «փաստ» յիշէ, թէ քու պահանջին
արդիւնք է այսօր Հայոց բանակին
գոյութիւնն անգամ: Ըսել կ'ուզեմ թէ
ամէն չարչող բան՝ անշուշտ վերագրէ
դուրսէն քու ըրած քննադատութեան:
Ամէն ճախող բան՝ հասցէագրէ
այդ իշխանութեանց ապիկարութեան:
Այսպէս վարուելով, հաւատա՛ ինծի,
թէ՛ կը տիրանաս քաղաքագէտի,
ներհուն խմաստուն մարդու համբաւի,
եւ թէ՛ հաւկիթին մէջ իսկ խեղդես
առարկութիւնը անձերու պէս -- պէս,
որոնք կը կարծեն, թէ ընդհանրապէս
անշահախնդիր վերաբերմունքի,
մաքուր կենցաղի, այլեւ մաֆիայի
նման հարցերու մասին թեմերէ
դաս տուող մէկը նախ պէտք է մաքրէ
եւ լուսարձակի տակ յայտնաբերէ
իւր գետնայարկի
անկիւնները մութ եւ պահուած գաղտնի:

Ըստ մեր սփիւռքեան վիճակագրական
տուեալներուն որ աչքիս առջեւ կան
(անտեղեակներու համեմատական
մեծամասնութեամբ), հաւատա՛ խօսքիս,
իմ խրատներուս եթէ հետեւիս,
թիւ մէկը ազդիս կը դառնաս, որդի՛ս:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՕՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՍԻՈՑ ՁԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպան միշտ ամէնէն աւելի զբօսաշրջիկ ունեցող հողամասը եղած է. Ասիան վերջին տասնամեակին զբօսաշրջութեան ամէնէն բարձր աճը արձանագրած է: Զինաստանը ասիական զբօսաշրջութեան գլխաւոր երկիրն է. 1980-էն հնգապատիկ աւելի զբօսաշրջիկ ունեցած է 1993-ին: Թէեւ, պէտք է աւելցնել որ անկէ ապահոված եկամուտը չի հասասարիր Հոնկ -- Քոնկի եկամուտին:

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խանթեմուրեան, զաւակները ու թոռնիկը,

Տէր եւ Տիկին Լիպարիտ Լուսիկեան, զաւակները ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Խանթեմուրեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Փիէր Լուսիկեան, Նալպանեան, Օրճածէ, Եահուրեան եւ Տիւրան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, պապին, զարմիկին եւ խնամիին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 12-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին, ժամը 14·30-ին Իսի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահապդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»· — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Խ· Խանթեմուրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

*
**

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն· — Հայաստան հիմնադրամին, 1000 Ֆր·, Իսի Կապոյտ Խաչի Տ· Սէրէնկիւլեան մանուճիւղին 500 Ֆր·, Solidarité Protestante France-Arménie-ի 500 Ֆր· (առանձ. «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին 500 Ֆր·։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe qu'il a envoyé dans l'avion du 22 Février 1994, affrété par le Ministère de l'Action humanitaire, 6 tonnes de marchandises pour l'Arménie. A savoir, parkas, tee-shirts, caleçons et pâtes alimentaires.

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité
du CNR de Rueil-Malmaison,
(Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian
Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.
Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· — Վռամշապուհ Արք· Քիպարեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Բաուլ Գազանճեան 250 Ֆր·, Պ· Գրիգոր Շահինեան 2000, Տիկին Անի Իշխանախոսեան 300, Տէր եւ Տիկին Մքայէլ Գարաֆիլեան 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճիւրեան 500 Ֆր·։

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
d'Antony, Bourg-la-Reine, Fresnes, Sceaux
ET DE LA REGION
est invitée à une
RENCONTRE - DEBAT
avec
PATRICK DEVEDJIAN
Député-Maire d'Antony
et
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France
Mercredi 16 Mars à 21 heures
Salle Dulac,
au dessus du Cinéma «Le Select»
avenue de la Division Leclerc, Antony.
— Entrée libre —
Fonds Arménien de France
BP 12, 75660 Paris Cedex 14

Gala d'Arts Martiaux
organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH
8 *DISCIPLINES* :
- JUDO —
Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
Champion Olympique
Champion du Monde
Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
Jacques TAPOL 5e DAN
Champion du Monde
Champion d'Europe
- KENDO —
Alain DEGUITRE 5e DAN
Champion d'Europe
Alain HAGOPIAN 5e DAN
Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
Christophe TOPALIAN
«Armenian Black Belt Association» de France
- AIKIDO —
Pierre MATTHIEU 4e DAN
avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
Alain ADEN 3e DAN
Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
Bernard GALLICE 3e DAN
avec la sélection régionale de Shotokai France.
Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.
Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Փարիզի
Էսահան Սանուց Միութիւնը
կը կազմակերպէ՝
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
Ցայտադիր՝
ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)
Ընկերակցութեամբ՝
Տարօն Երգչախումբի
ԵՂՍՕ (երգ)
ՓԻՀԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)
Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ։
Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝
Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին
Հ· Բ· Ը· Մ· Ա. Միաբ Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles
Մուտքը ազատ է։

La Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
et
Le Centre Culturel
Sahak - Mesrop
présentent
PEINTRES ARMENIENS
DES
XIXe ET XXe SIECLES
CONFERENCE
(projection de diapositives)
par
CHAHEN KHATCHATRIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie;
Auteur du livre : "PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET . XXe SIECLES"
Jeudi 17 Mars à 20h30
Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado, Marseille 8e

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE
Svetlana NAVASSARTIAN
Pianiste
en tournée en Europe du 6 au 31 Mars
Paris - Salle Cortot
DIMANCHE 20 MARS à 17h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 150 F. — Réduit : 90 F.
Groupes : 75 F.)
Courbevoie - Salle des Mariages
JEUDI 31 MARS à 20h45
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F.
Groupes : 65 F.)
Réservations : FNAC et Virgin.
MASTER CLASS
MERCREDI 6 AVRIL à 18h30
au Salon de Paris - 9, rue Beaujon
Paris 8e
Réservations :
l'A.M.I. du Jardin de Musique
Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 19-ին տօն է ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ։
Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վրայդրը քահ։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

UGAB - PARIS
CONFÉRENCE
Quatrième volet du cycle de conférences proposé par le **Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.**
« LA VIE QUOTIDIENNE DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN »
Conférence, avec
M. HAROUTIOUN KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'U.G.A.B.
le Jeudi 17 Mars à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Entrée: 10 F. — Etudiants: entrée libre

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE
77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99
RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ համար եւ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները· —
Արշամ Պապայեանի
յոգեհանգստեան առթիւ՝

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիին·
Տիկին Մարի Պապայեան եւ զաւակները 2500 Ֆ·, Օր· Վալէրի Պօզաճեան, Պր· Ժագ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռիչարտ Ճէդվէճեր 1000-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան, Ֆիլիբ եւ Նուպար Փափազեան ընտանիքները, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Խաչէնտէր 500-ական Ֆր·, Տիկին Սիւզան Անտրանեան 300, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տօրսուն 300, Տիկին Էլիզ Յակոբեան 200, Պր· Գրիգոր Աժէրխանեան 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուքլեան 100 Ֆր·։

Ս· Սահակ — Մեսրոպ Երգչախումբին·
Տիկին Մարի Պապայեան եւ զաւակները 2500 Ֆր·, Պր· Ժագ Կարապետեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արիս Դաւիթեան 1000, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքեր 300 Ֆր·։

«Հայաստան» Հիմնադրամին· —
Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Միրաքեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մահտեսեան 500։

«Յառաջ»ին· —
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուկեան 200 Ֆր·։

Համազգայինին· —
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան 200 Ֆր·։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի եւ Արտաշ - Սասուն պարախումբի երգի - պարի համոյթը։
Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15-ին
Թէաթրը Մուլէն (Մարսէյլ)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 17
JEUDI
17 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋԸՆԹԱՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·285 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.285

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ԷՏՈՒԱՐ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Խուար Ճէրէճեան Միացեալ - Նահանգներու Իսրայէլի նոր դեսպան կարգուած է։ Ան ամերիկեան Արտաքին Նախարարութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարն է որ Դամասկոս, Գազապլանքա եւ Պէյրութի մէջ պաշտօնավարելէ ետք կը ղրկուի Թել Աւիվ։ Տեղական թերթի մը յայտնած է թէ ամբողջ ուժը պիտի դրած «խաղաղութիւն ծախելու համար իսրայէլացիներուն»։ Շատերու համար դժուար է իր գործը, որովհետեւ հրէական ճակատը իսմամներու մօտիկ անձնաւորութիւն կը նկատէ դինքը, իսկ արաբական երկիրներուն մէջ կը դիտուի որպէս իսրայէլամէտ դիւանագէտ մը։

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Վոլֆորի ծովային արկածը պատճառած է որ լարուին յունեւմուրք յարաբերութիւնները։ Յունաստան կը պնդէ որ Թուրքիոյ մէջ ռօճական օր ըլլալուն պատճառով արկածեալ նաւերուն չատուչ օժանդակութիւն հասած է։ Որոշապէս չէ լուսաբանուած նաեւ արկածին դրդապատճառը։ Յունական մամուլը կը ծանրանայ այն տեսակէտին վրայ որ առաջնորդ Թուրքական նաւաձիգը վտանգաւոր ըլլալու աստիճան իրարու մօտեցուցած է երկու նաւերը։

Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարած է որ յաջորդ տարիէն սկսեալ քրտական Ամանորի ռօնը ազգային ռօն պիտի հրդեհակէ ամբողջ երկրին համար։ Քրտական այդ ռօնին օրը Թուրքիոյ հարաւ - արեւելեան չրջանին մէջ ցոյցեր կը կատարուին որոնք միշտ կը բախէին ապահովութեան ուժերու հակազդեցութեան ու կաւարտէին արիւնալի բախումներով, զոհերով։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ալէն Ժիւփէ Անգարա դնաց Մարտ 16-ին, 48 ժամուան պաշտօնական այցելութեան մը համար։ Տեսակցութիւններ կ'ունենայ իր պաշտօնակից Զէթինի հետ, ինչպէս նաեւ նախագահ Տէմիրէլի եւ վարչապետ Չիլէրի։ Մարտ 16-ին, առաւելաբար «իմանիթէ»ն էր որ կը ծանրանար այս այցելութեան վրայ, չբացառելով անոր տնտեսական եւ առեւտրական դրդապատճառները։ Կը դրէր թէ եօթը տարուան ընթացքին, առեւտրական փոխանակութիւնները եռապատկուած են, 5 միլիառ ֆրանքէն (1986) անցնելով 15 միլիառի (1993)։ Թուրքիոյ մէջ, ֆրանսական ձեռնարկութիւններու թիւը 10-էն 150-ի անցած է։ Ֆրանսա ներդրում ընող առաջին երկիրը դարձած է եւ 3·3 միլիառի վարկ բացած է օժանդակութեան ձեւին տակ զարգացման։ Համայնավար պաշտօնաթերթը երկար կը ծանրանայ այս այցելութեան վրայ, նշելով թէ ան տեղի կ'ունենայ հազիւ 2 չաբաթ ետք քիւրտ երեսփոխաններու ձերբակալութենէն ու կը յիշէ նաեւ 20 թուռնի վաճառքը Էյոթարի կողմէ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՑԹի նախարար նչանակուած է երաժիչտ՝ Թանոս Միքուչիկոս յաջորդելու համար Մելինա Մեռքուռիի որու կցորդն էր։

ՄԵՆՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ բանակներու ընդհանրապետ՝ զօրավար Փիթըր Հարտինկի հրաժարումը իրրեւ հետեւանք արտաքին մամուլի իր յարաբերութեան հրապարակումին, նոր ծալքերու բացայայտումին առիթ տուաւ։ Ծանօթ է որ զօրավարին հարտինկ, 60 տարեկան, ամուսնացած եւ չորս զաւկի տէր, իր հրաժարականին մէջ կը խոստովանէր թէ պաշտպանութեան սպայակոյտի մը պետի վայել վարուելակերպ չէ ունեցած եւ միակ արժանապատիւ ելքը կը գտնէր իր հրաժարումը։ Այս առթիւ ալ լրատուիւնները, զրաւոր մամուլը մանաւանդ մեղադրուեցան որ զոյգն յարգանքը չունին անձնաւորութիւններու անձնական կեանքին նկատմամբ, բայց, այսօր մէկտեղ կ'ելլէ որ հրապարակումներու եւ բոլոր մանրամասնութիւններու (սէրային նամակ, քերթուած, նկար եւայլն, եւայլն) պատասխանատուն զօրավարին նոյնինքն՝ հոմանուհին է (32 տարեկան) Պիէնվենիտա Փերէս - Պլանքօ, նախապէս Էչյտի Պըք, կինը ծովային նախկին ենթանախարարին, որ մէկուկէս միլիոն ֆրանքի վոխարէն մամուլին տըւած ամէն ինչ, Մաքս Գլիֆորտի միջոցաւ, մեծ մասնագէտ մը այդ ճիւղին մէջ, որ տակարկութիւնները ըրած է «Նիուզ Օն Թըր Ուըլրլ» թերթին հետ։ «Հերոսուհին» իր այս արարքը արդարացուցած է յայտարարելով որ խղճի խայթի հետեւանք էր։ Այժմ կրկին ամուսնացած է մեծահարուստի մը հետ, խիղճը հանդարտած եւ զրպանը լեցուած...։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(16 Mars)

YOURI, LE BALLON ET L'ARMENIE

ԿԱՄ

ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՑ, ՃՈՐՔԱՑԷՖ ԵՒ... ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆ

Օրաթերթը, նոյն իրիկուան Պոլիս մղուելիք ֆութպոլի մրցումին առթիւ կ'ոգեկոչէ ... 1915-ի ցեղասպանութիւնը։ Այդ առթիւ, մեկնելով այն իրողութենէն որ Մոնաքոյի խումբին կարեւոր խաղացողներէն է Եուրի Ճորքայէֆ (մինչնապահ), կը գրէ - «Եուրի Ճորքայէֆի համար, Մոնաքոյի դաշտին միլիէօն, Թրքական կալաթասարայ խումբին դէմ մրցումները սովորական մենամարտերուն չեն նմանիր։ Այս իրիկուն, Պոլիս, ուր կը չարունակուի յամառութեամբ մերժումը 1915 - 16-ի ցեղասպանութեան ճանաչման, նաեւ հայկ. ծագումով արիւնն է որ պիտի եռայ իր երակներուն մէջ։ «Երքի մրցումէն առաջ, կ'ըսէ, շատ ճամակներ ստացայ Հայերէ որոնք զիս կը բաջալերէին։ Ինծմէ կ'ակնկալեն որ լաւ բաց մը ընեմ թուրք խաղացողներուն դէմ»։ Երքի մըրցումին, իր օժանդակութեամբ 3 - 0 արդիւնքը դոհ ձգած է զիրենք։

Ու թերթը կը չարունակէ - Առանց չափազանցելու հայ - թրքական հարցը, Ֆրանսական ախոյեանութեան 26 տարեկան լաւագոյն կէտ նչանակողը չարթէ մը ի վեր, անտարբեր չէ անոր հանդէպ։ Առելութիւնը, դեռեւս դարաւոր իր յուզականութեան մաս չի կազմեր, բայց, կը յիշէ - "Հայկ. ալանդութեամբ մեծցայ, Լիոնի գաղութին տօնեռուն կը մասնակցէի եւ այսօր ալ, ամէն անգամ որ կարենամ, կ'երթամ։ Սկզբնական շրջանի ակումբս՝ Վիլէօրպանի հայ Միութիւնն էր"։ Այն ատեն, իր միտքը կը լեցնէ իր մեծ-մայրիկը՝ Թէոփիլոթ, ձերբակալուած 1915-ին, աքսորուած Սուրիա, Ֆրանսա կը զարձէ եւ կը հաստատուի Լիոնի արուարձանը։ Տէսինի մէջ, ան հայերէն կը սորվեցնէ աղջկանը եւ թոռանը՝ Եուրիի։ "Յաճախ իր տունը կը բնաւայի։ Պզտիկ տուն մը մեր տունին մօտ։ Այն ատեն հայ, բայց նաեւ ռուս գաղթականներու գիւղ մըն էր։ Աշխատանէն եմ, մարդիկ կը հաւաքուէին խօսելու համար, միշտ մարդ կար տունը"։

Հայրը՝ Ժան Ճորքայէֆ, Լիոն ծնած է 1939-ին, Քալմուք է (Մոնղոլ) ևւ կ'ամուսնանայ Հայուհիի մը՝ Մարիի հետ։

Այս յօդուածին առթիւ, թերթը կը յիշէ նաեւ ծագումով հայ այլ խաղացողները - Մարսէյլ՝ Պողոսեան, Քանն՝ Համբարձումեան եւ Պեարոսեան եւլն.։

Ալի-Սամի եէն մարզադաշտին վրայ, անցեալը աւելի ներկայ պիտի ըլլայ քան ուրիշ առթիւ, բայց Ճորքայէֆ կը վստահեցնէ - "Գլխուս մէջ եղածը չի կրնար փոխել խաղալու կերպս, մաքրելիք հաշիւ չունիմ, կալաթասարայի խաղացողները թշնամիներս չեն, միայն՝ հակառակորդներս"։

ԴԵՐԱԴՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

1992_Ի ՊԻՒՏՃԷԻ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ, 1994_Ի ՊԻՒՏՃԷԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 15-ին, Դերադոյն Խորհուրդի նիստի օրակարգը չորս հարցեր ունէր որոնցմէ միայն երկուքը լուծում գտած են։ Այդարեւ, չորս հարցերն էին - Սոսիալ-տնտեսական, 1992-ի պիւտճէի հաշուեփակ, 1994-ի պիւտճէի քուէարկում եւ դրամավարկային դրութեան ծրագիր։ Վէճերը չատ բուռն եղած են մինչ կը վերաբերի ընկերային - տնտեսական եւ դրամավարկային ծրագիրներուն եւ այդ մասին որոշում չէ տրուած։ Հաշուեփակը կատարուած է սակայն 1992-ի պիւտճէին եւ քուէարկուած 1994-ի պիւտճէն որ է - Եկամուտ՝ 20 միլիառ 355 միլիոն Դրամ (350 միլիոն ֆրանք), ելք՝ 27 միլիառ 770 միլիոն (715 միլիոն ֆր.), բաց՝ 165 միլիոն ֆր. Որպէսզի աւելի յստակ զաղափար մը կարելի ըլլայ կազմել ըսենք որ փարիզեան արուարձան՝ Մոնթրէյ - Սու - Պուա (95 հազար բնակիչ) 970 միլիոն ֆրանքի տարեկան պիւտճէ մը ունի։ Հայաստանի մէջ, նախատեսուած դրամահոսութիւնն է (էնֆլասիոն) 600%...։

*
**

Դերադոյն Խորհուրդի որոչումով, ի վերջոյ, Խորհուրդին նախագահութեան յանձնուած էր բարձրաստիճան պատասխանատու անձերու կողմէ փաստերը քննելու յանձնախումբի մը նչանակումը։ Աւելի պահանջուած էր երեսփոխաններու կողմէ Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի մամուլի ասուլիսէն ետք, երբ ան յայտնէ անուանել ամբաստանութիւններ ըրած է պատասխանելու համար Աչոտ Մանուչարեանի մեղադրանքներուն (տե'ս «Յառաջ», փետր· 10, 11, Բ· էջ)։ Գ· Ա·-ի նախագահութիւնը Մարտ 11-ի իր նիստին հաստատած է այդ յանձնախումբը որ պիտի քննէ պաշտօնական անձերու կողմէ դիրքի չահագործումը, հետեւեալ կազմով - Վ· Հարոյեան, Վ· Զուռնաչեան (ՀՀՇ), Գ· Փափազեան (Հ.Կ.Կ.), Դ· Վարդանեան (ԱԺՄ), Տ· Կիւրեղեան (Հ.Յ.Դ.), Ա· Դալլաքեան (Ազատ Խորհրդարանական), Ռ· Պետրոսեան (ՀՌԱԿ), Ս· Ղազարեան եւ Ա· Արշակեան, այս վերջինը յանձնախումբին նախագահ նչանակուած է։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 14 / 16)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՎ

Ադրբեջանական ադբիւրները վերջին չրջաններուն սկսած են տարածել կարգ մը լուրեր, ըստ որոնց Ճակատին վրայ տիրող յարաբերական հանդարտութիւնը հետեւանք է հայկական կողմին տուած մեծ թիւով զոհերուն։ Հերքելու համար ճշմարտութիւնը խեղաթիւրելու այս փորձերը ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան քանակի Շտապը հրապարակած է թիւեր որոնք կը պարզեն ճիշդ հակառակ պատկերը։ Անցեալ Դեկտեմբեր 18-էն մինչեւ այսօր ադրբեջանական քանակը ունեցած է 8000 մեռեալ եւ աւելի քան 25·000 վիրաւոր· միայն Օմարի կռիւներուն թշնամին ունեցած է արդէն աւելի քան 1·500 մեռեալ։ Վերոյիչեալ ժամանակաչրջանին մէջ ադրբի զօրքերը կորնդուցած են նաեւ աւելի քան 100 ռազմական զործիքներ եւ բազմաթիւ զէնքեր, նաեւ 2 օդանաւ։ Ղարաբաղեան բանակի կորուստները համեմատաբար չատ աւելի քիչ են եւ այդ արդիւնք է պինուորական լաւագոյն պատրաստութեան, պաշտպանողական մարտավարութեան ճիշդ ընտրութիւններուն։

*
**

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ԵՒ ԱՔԽԱԶԻՈՑ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի կառավարութեան Մարտ 10-ի կարզադրութեամբ որոչուած է Շահումեանի եւ Աբխազիոյ զաղթական ընտանիքներուն մինչեւ Յուլիս 1 վճարել կենսաթոշակներ եւ մանուկներուն՝ նըպաստներ, Հայաստանի օրէնսդրութեամբ սահմանուած կենսաթոշակի եւ նպաստներու նուազագոյն չափերուն համաձայն։

*
**

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փոխ - նախագահ Գագիկ Ցարուքեանի եւ Ռուսաստանի սահմանապահ զօրքերու զլխաւոր հրամանատար զօրավար Ալեքսէյ Նիկոլայեւի միջեւ Մարտ 15-ին տեղի ունեցած հանդիպումին քննարկուած են հայ երիտասարդներու իրենց պինուորական ծառայութիւնը Հայաստան տեղադրուած ռուսական սահմանապահ զօրքերու մօտ կատարման եւ սահմաններու միանաբար պաշտպանութեան առընչուող հարցեր։

*
**

Նոյն օրը Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեանի եւ զօրավար Ա· Նիկոլայեւի կողմէ ստորագրուած համաձայնագրով մը վաւերացուած է պինուորական ծառայութիւնը ռուսական սահմանապահ զօրքերու մօտ կատարելու կարելիութիւնը։

*
**

ԼՂՀ-Ի ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆ

ԼՂՀ-ի Դերադոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բարուբեան լրագրողներուն հետ Մարտ 15-ին ունեցած հանդիպումին ըսած է թէ որեւէ որոչում կամ ծրագիր կարելի չէ ընդունիլ առանց զարաբաղեան կողմին հաւանութեան։ Անոր այս արտայայտութեան դուռ բացած են յատկապէս այն լուրերը ըստ որոնց Ադրբեջանի եւ Հայաստանի Խորհրդարաններու նախագահներուն հանդիպումին համաձայնութիւն գոյացած է 20 օրէն զարաբաղեան ուժերը իրենց զրաւած հողերէն ետ քաչելու մասին։ Կ· Բարուբեան աւելցուցած է թէ իրենց տեղեկութեանց համաձայն այդ հանդիպումին յատկապէս չօշափուած է հայ - ադրբեջանական յարաբերութիւններու բնականոնացման

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱՁՈՒՐԿ, ԲԱՑԻ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՉՐՈՑՑ ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆԻ ՀԵՏ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

-- Իսկական գրողները -- որոնց կարգին նաեւ դուք - այս ներկայ ժամանակաշրջանի տաղնապները, երկունքը իրենց դրականութեան նիւթ կը դարձնե՞ն, հակառակ չհրատարակուելուն:

-- Անկասկած. գրողը չի կարող այլ կերպ ստեղծագործել: Երբ 88 Փետրուարի դէպքերը սկսեցին, հիւանդանոցում պառկած էի ծանր վիրահատութեամբ. չնայած նրան՝ կնոջս երկու նամակ եմ թելադրել Միխայիլ Գորբաչովին ուղղուած: Ելոյթներ եմ գրել որ մէթինկներում կարդան: Այնուհետեւ բանաստեղծութիւններ թէ այլ գրութիւններ, բոլորն էլ վերաբերում են այդ հարցերին: Հիմա չատ տարածուած է այսպէս կոչուած վերացական պոէզիան, որ դատարկութիւն է, յիմարութիւն է, որովհետեւ իսկական բանաստեղծը չի կարող չարտայայտել իր ժամանակը, իր ժամանակի ոգին: Հինգ տարի է ինձ Հայաստանի հեռուստատեսութեան մօտ չեն թողնում. դա վայրենի բան է, չէ՞: Երբ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթը -- Գերագոյն Խորհրդի պաշտօնաթերթը -- սկսեց հրատարակուել, ես այդ օրերի դէպքերի մասին մի յօդուած ունէի: Ընկալելով դա իմ թերթը, մե՛ր թերթը -- որովհետեւ վերջին հաշուով ազատութիւնը, անկախութիւնը բոլորիս երազն է, չէ՞--, ես այդ յօդուածը տարայ եւ պարզուեց որ ես իրենց մօտ չպիտի տպագրուեմ: Ջտպագրեցին: Խմբագիրը մէկն էր որ դրանից առաջ աշխատել էր կոմերիտական մի թերթում եւ իմ դէմ քաղաքական հարձակումներ էր անում սովեթի ամունից: Ծիծաղելի բան է, չէ՞:

-- Իսկ հիմա իսկական կոչուած մտաւորականները ջե՞ն աշխատակցիր տեղական մամուլին:

-- Աշխատակցում են. այն թերթերը որ տպում են, նրանք աշխատակցում են:

-- Ուրեմն միայն դրքի հրատարակութիւնն է որ դժուար կացութեան մէջ է:

-- Այո, դիրք հրատարակելը հնարաւոր չէ: Ցեռոյ՝ ասեմ, որ հեռուստատեսութիւնն էլ զարմանալի վիճակում է: Ես առաջարկում եմ հաղորդումներ եւ միշտ էլ մերժւում եմ: Այս դիրքս, որ սեղանի վրայ է, նոյնիսկ չի դրախօսուել, երբ գիտենք որ բազմաթիւ կուսակցական նորերի գրքեր անմիջապէս դրախօսւում են: Եթէ որեւէ տեղում դրական մթնոլորտը բնական է, չի կարող պատահել որ չդրախօսուի չորս -- հինգ անուանի գրողներից մէկի գիրքը: Եթէ դա նոյնիսկ չատ վատ գիրք լինի, չատ բացատական, այնուամենայնիւ իսկական գրողի նոյնիսկ թերութիւնները յատկանշական են: Լռութիւնը երբեք ճանապարհը չի եղել գրականութիւն զարգացնելու կամ ստեղծելու:

Սեղանին վրայ գտնուող եւ չդրախօսուած գիրքը Գէորգ Էմինի բանաստեղծութիւնների նոր հաւաքածոն է՝ «Ելք Եփեսոսից» խորագրով, լոյս տեսած 1989-ին: Հեղինակը զայն կը նուիրէ ինձի: Հատորը կ'ընդգրկէ 1979-ին լոյս տեսած «Ձամբաթաժան» գրքէն եօք գրուած նոր բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ, որոնք հասկնալի պատճառներով, չէին տպագրուած նախորդ տասնամեակներուն:

Լսելէ եօք Գէորգ Էմինի գանգատներն ու դժգոհութիւնները, պահ մը կը հարցնեմ իրեն, թէ այսպիսով դէպի ո՛ւր կ'երթանք: «Ես այնքան լաւատես չեմ, -- կը պատասխանէ ան: -- Եթէ խօսենք ժողովրդի մասին, ժողովուրդը ասում է՝ վերջը լաւ կը լինի: Այդ խօսքը ստեղծուած է ժողովրդի տարիքի համաձայն, որովհետեւ ժողովուրդը դիտի որ իր տարիքը յաւերժական է եւ այդ վերջը կը լինի, ինքը կը տեսնի: Բայց անհատ մարդը այդ չի տեսնում, դրա համար էլ անհատ մարդը պիտի հարցնի, թէ այդ վերջը ե՛րբ է: Ի հարկէ այս բոլոր յեղաշրջումներին բնորոշ խառնակութիւնը, ժամանակները կ'անցնեն, քնական բան է եւ տեղը կ'ընկնի: 17 Թուի յեղաշրջումներից յետոյ նոյնն էր. երբ բաւական ժամանակ անցաւ մի քիչ տեղը ընկան այդ բաները: Սա՛ էլ կ'անցնի, բայց ամէն մարդ իր կեանքի տեւողութեամբ է նայում, դատում: Այսօր ես 74 տարեկան եմ. եթէ ես 75-ին էլ չեմ կարողանում իմ գիրքը ցոյց տալ, էլ ի՞նչ քանի մասին է խօսքը»:

Ի դէպ, մեր այս պրոյեկտին օրը Գէորգ Էմին կը բոլորէր իր 74-րդ տարեդարձը եւ մեծ ցաւ կը զգար որ այս պայմաններուն մէջ կարելի պիտի չըլլար 75-ամեայ իր յոբելեանը տօնել: Երբ կը հարցնէի իրեն թէ հիմա յոբելեան տօնելու ժամանա՞կ է, երբ ժողովուրդը տագնապի մէջ է, կը պատասխանէր որ երբ գիրք հրատարակելու կարելիութիւն չկայ, դուն քանաստեղծին յոբելեանը նշուի:

Փորձելով պրոյեկտին ընթացքը կեդրոնացնել ժողովուրդին վրայ, կ'ուզեմ գիտնալ թէ քանաստեղծին կարծիքով ժողովուրդին տոկունութիւնը, անոր անխախտ ոգին դեռ երկար կրնա՞յ մնալ այսպէս: Գէորգ Էմին կը պատասխանէ. «Ես մեր ժողովրդի առջեւ պատրաստ եմ մոմ վառելու, որովհետեւ ո՛չ մի ժողովուրդ, այս պայմաններում, այսքան չէր շարունակի տոկալ: Սակայն ժողովրդին վհատացնում են ընկերային դարչելի անհատարութիւնները եւ անիրաւութիւնները: Բանը այնտեղ է հասնում որ ասում են՝ ձեր հէրն էլ անիծած, ձեր պայքարին էլ: Բնական բան է, որովհետեւ մարդը կարճ կեանք ունի եւ նա ամէն անգամ քաղաքական թելադրանքով չի կարող ասել՝ է՛հ, նպատակի համար է արւում այս բոլորը: Եթէ այդպէս է, ուրեմն կոմունիստներն էլ արդար էին, որովհետեւ իրենց մեղքերը արդարացնում էին յանուն լուսաւոր գալիքի: Տարբերութիւնը ո՞րն է՝ յանուն ընկերային գալիքի եւ յանուն լուսաւոր գալիքի, միեւնոյնը չէ՞:

Ի պատասխան այն հարցումիս թէ Հայաստանի այս կացութիւնը չըլլափակումի եւ պատերազմի հեռեւա՞նք է, թէ անոր մէջ դեր ունին իշխանութիւնները, բանաստեղծը կ'ըսէ. «Չէ, ասեմ ձեզ, երբոր ընդդիմախօսները երբեմն զրում են իրենց թերթերում, այդ սխալը անում են, մեղքերը բարդելով Հայաստանի կառավարութեան վրայ: Դա սխալ բան է: Այստեղ մի ընդհանուր նպատակի հարց կայ: Առաջ, 14 Թուին, ռուսական կայսրութիւնը ոչնչացնել էր նպատակը, հիմա էլ՝ սովետական, այսպէս կոչուած Խորհրդային Միութիւնը վերացնելը: Այսինքն՝ հակակշիռը Ամերիկայի: Քանդուեց այս հսկայական երկիրը. բոլոր երկրները քանդուեցին, միայն Հայաստանի հարց չի: Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանը մի տեղ շատ ճիշդ դրել էր, թէ երբոր մեծ չէնքի վրայ, ուր քանի քնակարան կայ -- ասենք՝ Սովետը, 15 քնակարանով -- ռումբ է ընկնում, այդ ռումբից տուները այնպէս են քանդւում, որ կողքի սենեակում եթէ մի հատ սիւնի ձեւ տաս ուղղելու համար, հողերը թափւում են գլխիդ: Հիմա ուրեմն այդ վիճակն է. մի մասը, անշուշտ, իմ ասած պատճառներից է՝ յեղաշրջումների թերութիւններ, քաոսրերի սխալ քաղաքականութիւն եւայլն, մեծ մասն էլ՝ ընդհանուր սովետական սխեմաի քայքայման պատճառով»:

Գէորգ Էմին, որ մեր զրոյցին սկիզբը կը յատկնէր Երեւանի ազատութեան հրապարակին վրայ 88 Փետրուարին հաւաքուող մէկ միլիոն մարդիկը «ազգային» դարձնող. այսպէս կոչուած իսկական գրողներէն մէկն ըլլալ, զրոյցին վերջաւորութեան կը բացայայտէ իր գաղափարական եւ քաղաքական աշխարհահայեացքը. «Ես ձեզ մի բան էլ ասեմ -- փարատոքսալ է եւ կարող են ինձ հետ վիճել--, փարատոքս է թւում, բայց մէկը չատ մեծ ճշմարտութիւն կայ: Փոքրաթիւ ժողովուրդներին ձեռնտու չի վերացումը այն մեծ կայսրութիւնների, որոնցում իրենք ապրում են: Օրինակ, Սուլթան Համիդը ասենք 300·000 հայ ջարդեց. կատաղեցինք, ըմբոստացանք, Սասուն, Մուշ, Գում Գափու, Պանք Օթոման եւայլն, այդ բոլոր չարժումները բնական են, չէ՞: Երիտասարդ Թուրքերի հետ միանալով Սուլթան Համիտին գահընկէց արեցինք: Դա արեցինք որ մեր վիճակը լաւանայ, չէ՞: Ի՞նչ ստացուեց: Եկան Երիտասարդ Թուրքերը, որոնք միլիոններով սկսեցին ջարդել: Ուրեմն, մեզ ձեռնտու չէր: Մեզ նման փոքր ժողովուրդներին աւելի ձեռնտու էր կայուն վիճակ: Ի՞նչ որ Սովետների ժամանակ էր. վերջին հաշուով անձի, դոյքի ապահովութիւնը կար, նուազագոյն ապրուստ կար, եթէ նոյնիսկ 100 ռուբլի ըստանայիր՝ պանիրը մէկ ռուբլիով կ'առնէիր, կարագն էլ երեքով, ո՛չ ոք սովից չէր մեռնում: Հիմա էլ, պերեստրոյկնք եկանք, Գորբաչովը որոշեց Սովետը քանդել: Ի՞նչ ստացանք: Այն ժամանակ կայուն կեանք կար, հզօրանում էր երկիրը, կառուցւում էին գործարանները, արդիւնաբերութիւն կար, գիտութիւն, դրականութիւն, ամէն ինչ կար: Հիմա դրա փոխարէն մենք ի՛նչ ստացանք: Ստացանք անարխիա, ստացանք մարդկային դիւահարութիւններ, ստացանք սով եւ ստացանք ա՛յն՝ որ դրականութիւնն է մէջտեղից գնում: Այս երկրի ամենամեծ առաւելութիւնը՝ որ դրականութիւնը հովանի ունէր: Առաջ մենք միշտ հպարտանում էինք, որ աշխարհի քիչ երկիրներից մէկն ենք, որտեղ դրականութիւնը հովանի ունէր: Այս հովանին վերացաւ եւ դարձանք մի երկիր, որտեղ եթէ ես աղքատ մարդ եմ եւ երեք երեխայ ունեմ դպրոցում սովորող, եթէ ես ամբողջ տան գոյքը ծախեմ, չեմ կարող այդ երեխաների դասագրքերը առնել: Մի դասագիրք 300 ռուբլի արժի: Ի՞նչպէս կարող է պատահել որ պետութիւնը չհասկանայ թէ առաջին հերթին պիտի հովանի լինի այդ հարցին»:

Գէորգ Էմին թաւեց իր ներքը կուտակուած ամբողջ մաղձը: Հին օրերու կարօտով տոչորուող, հայ զանգուածներուն «ազգային» չունչ տուող հայ գրող մը ինքզինք դատապարտող բանաստեղծը, սակայն, չըսաւ թէ 100 ռուբլի աշխատավարձ ստանալու օրերուն իսկապէս քանի՞ ռուբլիի պէտք ունէր ընտանիք մը «սովից չմեռնելու» համար, չխօսեցաւ «տակից» հայթայթուած գումարներու մասին, որպէսզի ապահովուի ընտանիքի մը ապրուստը: Ու այսօր, առաւտուս այս մաղձը կը թափուի օտարի լուծէն, ստրկութենէն դուրս ելած ազատ ու անկախ հայ պետականութեան վրայ, պարզապէս անոր համար -- հաւատացած եմ -- որ բանաստեղծին գիրքը չի տպագրուիր կամ պետութիւնը չի հովանաւորեր զինք:

Ինչ առաջ Գէորգ Էմին կ'ըսէր, թէ «իսկական բանաստեղծը չի կարող չարտայայտել իր ժամանակը, իր ժամանակի ոգին»: Այո՛, սակայն, ո՞րն է ժամանակի ոգին: Ժամանակի ոգին՝ միայն «ընկերային անհատապարութիւնները» չեն - անոնք կրային նաեւ նախկին պատերազմին մէջ եւ այն ալ յանուն հաւատարութեան--, միայն «քատրային սխալ քաղաքականութիւններու» ալ չեն -- որոնցմէ մեր հայրենիքը զուրկ չէր նաեւ նախկին տոտալիտարներուն -- եւ ոչ ալ հովանաւոր ունենալը կամ չունենալը, գիրք տպագրելու կամ տպագրուելու հնարաւորութիւն չունենալը, պանիրի, հացի, կարագի կամ հաւկիթի թանկութիւնը, այլ ժամանակի ոգին -- դանդաղ, բայց հաստատ քայլերով -- նաեւ յաղթական ե՛րթն է դէպի վաղը: Փաստ՝ արցախեան պայքարը, փաստ՝ Հայրենիքի անկախութիւնը ամրացնելու պայքարը, փաստ՝ անկախութեան առնին առիթով ժողովրդական դատաւածներու խանդավառութիւնը: Փա՛ռք Արցախի լեռներուն վրայ իրենց կեանքը պատարագող, իրենց արեամբ Հայրենի հողը ներկող եւ իմացեալ մահով գալիք սերունդներուն համար Հայրենիքը ապահովող մեր անմոռան ազատամարտիկներուն, որոնց նահատակութեան ոգի՛ն է որ այսօր ոտքի կը պահէ առօրեայ կեանքային հոգերով կլանուած մեր ժողովուրդը, հակառակ բազմապիսի ծանր դժուարութիւններու: Ո՞ւր է ա՛յս ոգին, այսպէս կոչուած իսկական գրողներու տողերուն մէջ: Ես այդ ոգին զգացի միայն «Հայաստան» օրաթերթին մէջ Հրաչեայ Մաթեւոսեանի ստորագրած յօդուածաշարքին ընդմէջէն:

Գէորգ Էմին ճիշդ էր, երբ կ'ըսէր որ «վերջը լաւ կը լինի» խօսքը ստեղծուած է ժողովուրդի տարիքին համաձայն, որովհետեւ ժողովուրդը դիտէ ու իր տարիքը յաւերժական է եւ այդ վերջը կը տեսնէ: Հայրենիքի մը պետականութեան հաստատման եւ անոր հիմերու ամրացման գործընթացին մէջ անհատ մարդուն տարիքը ո՛չ մէկ նշանակութիւն ունի. Գիրքը կրնայ վաղն ալ տպագրուիլ, ստոր պատճառով «դրականութիւնը մէկ տեղից էլ գնում»--, յոբելեաններն ալ իրենց կարգին կը նշուին -- կրակ չկայ: Այս բոլորին մէջ կարեւորը ժողովո՛ւրդն է, ա՛յն ժողովուրդը, որուն առջեւ բանաստեղծը պատրաստ էր մոմ վառելու. ես պիտի ուզէի հերոսի կոչում չնորհել հայրենասէր իւրաքանչիւր Հայու, որ հակառակ ամէն կարգի զրկանքներու, դժուար, շա՛տ դժուար պայմաններու, կը շարունակէ ոտքի մնալ, նախահայրերու ոգին բոցավառ պահել իր մէջ եւ պիտակցիլ որ այս ժամանակներն ու նեղութիւնները կ'անցնին եւ ինք բարձր ու հպարտ ճակատով կը վերականգնի ու մարդկութեան երեսն ի վեր կը դարձնէ ներկա՛յ:

ԻՐԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

Իրանի իսլամական հանրապետութեան 15-րդ տարեդարձը անցամ մը եւս մեջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց իսլամատուկ յեղափոխութեան մը եւ «արտասովոր» երկրի մը վրայ: Արդարեւ մինչեւ այսօր Արեւմուտքի համար անըմբռնելի եւ անբացատրելի կը մնայ այն քաղաքական վտիտորիկը որ իրեն դաշնակից եւ այնքան տուկուն երեսեցող միասեռութիւնը տապալեց քանի մը չաբթուան մէջ: Միջազգային լրատուական բոլոր միջոցներուն օրինակով, Ֆրանսական մամուլը եւս ոգեկոչեց այս տարեդարձը, յատկապէս Փետրուարի ընթացքին, քանի որ յիշատակուած դէպքերը իրենց պատմական հատած էին 1979-ի Փետրուարի 12-ին, Փահլաւիներու տոհմին վերջին ներկայացուցիչ Մուհամմատ Ռեզա Շահ Փահլաւիով (*):

Իրան այս վերջին 15 տարիներուն ընթացքին բազմաթիւ անդամներ, չբսելու համար գրեթէ մշտապէս, մտահոգութեան տեղիք տարած եւ ամերիկեան դիւանագիտական մարմիններուն համար -- քաղաքական վերլուծումներ կատարող մասնագէտներուն եւ լրագրողներուն համար: Իսլամական յեղափոխութենէն ծնած նոր Պարսկաստանը չիրաժարեցաւ մատնել իր նախկին բոլոր դաշնակիցները որոնք վարժ էին Փահլաւիներուն «չափաւորական» եւ Արեւմուտքին նպաստաւոր քաղաքականութեան. կը բաւէ այս տեղ յիշել թէ 1973-ին, Կիվտուրի արտադրութեան պատերազմին առթիւ ստեղծուած քարիւղի մեծ տագնապին ժամանակ, Իրան մերժելով մահմետական երկիրներուն որդեգրած չըլափակումը որոշումը կը չարունակէր Եւրոպայի երկիրներուն մատակարարել կազ եւ քարիւղ: Պատկերը բոլորովին տարբեր է 1979-էն ի վեր. կրօնապետութեան հաստատմանը, ամերիկեան դեսպանատան պատանդներուն հարցը, Իրան-Իրաք պատերազմը, Պարսիկ Կամաւորներու ներկայութիւնը Լիբանանի կամ Աֆղանիստանի մէջ, միջազգային «ահաբեկչութեան թղթածրարը» եւ վերջապէս հնդիկ գրող Սալման Ռուշտիի դէմ արձակուած մահապատիժի վճիռը ամէն աւելի կղզիացուցին երկիր մը որ անհասկնալի եւ չուտով անըմբռնելի դարձաւ մը կը դառնար «քաղաքակիրթ աշխարհին» դիւանագէտներուն համար: Այսօր երկար բացակայութենէ մը յետոյ Պարսկաստան կրկին կը բարձրանայ միջազգային բեմին վրայ: Իր վարդարձը անխուսափելի էր կարգ մը մասնագէտներու եւ դէտերու համար նախ որովհետեւ Պարսկաստան երկիրն է որ հարուստ է տակաւին կապի քարիւղի պաշարներով. երկրորդ՝ որովհետեւ տնտեսապէս սնանկացած այդ երկիրը ժողովրդավարական դեռնին վրայ անխուսափելիօրէն ճամբու կ'ելլէ եւ այսօր 60 միլիոնէն աւելի իր բնակիչներով հակապակառն չուկայ մըն է ժողովուրդի տարիքին համաձայն, որովհետեւ ժողովուրդը դիտէ ու իր տարիքը յաւերժական է եւ այդ վերջը կը տեսնէ: Հայրենիքի մը պետականութեան հաստատման եւ անոր հիմերու ամրացման գործընթացին մէջ անհատ մարդուն տարիքը ո՛չ մէկ նշանակութիւն ունի. Գիրքը կրնայ վաղն ալ տպագրուիլ, ստոր պատճառով «դրականութիւնը մէկ տեղից էլ գնում»--, յոբելեաններն ալ իրենց կարգին կը նշուին -- կրակ չկայ: Այս բոլորին մէջ կարեւորը ժողովո՛ւրդն է, ա՛յն ժողովուրդը, որուն առջեւ բանաստեղծը պատրաստ էր մոմ վառելու. ես պիտի ուզէի հերոսի կոչում չնորհել հայրենասէր իւրաքանչիւր Հայու, որ հակառակ ամէն կարգի զրկանքներու, դժուար, շա՛տ դժուար պայմաններու, կը շարունակէ ոտքի մնալ, նախահայրերու ոգին բոցավառ պահել իր մէջ եւ պիտակցիլ որ այս ժամանակներն ու նեղութիւնները կ'անցնին եւ ինք բարձր ու հպարտ ճակատով կը վերականգնի ու մարդկութեան երեսն ի վեր կը դարձնէ ներկա՛յ:

կը ներկայացնէ արեւմտեան զարգացած պետութիւններուն ընկերութիւններուն համար: Կայ վերջապէս դիւանագիտական ոլորտը որուն մէջ Իրան կը փորձէ դերծօն դեր մը խաղալ. այս դերը կրկին կարելի կը դառնայ մանաւանդ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն յետոյ: Իրան եւ՛ մշակութային ու պատմական, եւ՛ քաղաքական պետնին վրայ ինքզինքը մօտ կը զգայ նորանկախ կարգ մը երկիրներու եւ պատրաստ է անոնց հետ համագործակցելու: Շրջանային նոր դեր մը ստանձնելու թէհրանեան այս յաւակնութիւնները բաւական մտահոգիչ են անշուշտ Արեւմուտքի, եւ յատկապէս Թուրքիոյ նըման հաւատարիմ ու վստահելի իր դաշնակիցին համար: Բազմաթիւ դիւանագէտներ եւ լրագրողներ արդէն գործի լծուած են վերլուծումներ կատարելու եւ ռազմավարութիւն ճշդելու համար: Փարիզի մէջ վերջերս «La Documentation française» պետական հետազօտական կեդրոնին կողմէ հրատարակուող «Problèmes politiques et sociaux» հանդէսը մի նուիրած է այս հարցին: Հոն, ծազմով պարսիկ Ջուլիցերացի մը՝ Մոհամատ Ռեզա Ճալիլի -- Ժընեւի համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու ուսումնասիրութեան կեդրոնէն -- կը լուրջ եւ ամբողջական վերլուծումներ կը կատարէ իրանեան դիւանագիտական նոր ուղղութիւններուն մասին: Սոյն ուսումնասիրութեան վերնագիրն ու հարցադրումն է. «Իրան՝ դէպի շրջանային նո՞ր դեր մը» (**):

Հեղինակը մանրամասնօրէն կ'ուսումնասիրէ Իրանի ներկայութիւնը եւ դերը դրացի կարգ մը շրջաններու մէջ, ինչպէս՝ Պարսից Ծոցը (արաբական աշխարհին համար՝ Շաթ էլ Արաբ), Միջին -- Արեւելքը, Անդրկովկաս եւ կեդրոնական Ասիա, Ափրիկէն եւայլն... Ան կը փորձէ պարսկական դիւանագիտութեան յառաջխաղացումները կամ նահանջները մատնանշել, նաեւ վերյ դնելով այս նոր քաղաքականութեան յաջող կէտերը՝ հզօր վերապինամ մը, իսլամական շարժումներու դործօն ցանցի մը գոյութիւնը, ահաբեկչութիւնը, եւ միւս կողմէն՝ խոչընդոտները որոնք կը սահմանափակեն այս քայլերը՝ յարատեւող միջազգային մեկուսացումը եւ ներքին, տնտեսական եւ ընկերային ծանր վիճակը որուն հետեւանքով երկրին մէջ կը տիրէ մնայուն անհանգստութիւն մը:

Մեզի համար ծայր աստիճան հետաքրքրական է անշուշտ Թեհրանի կեցուածքը Հայաստանի հանդէպ, մանաւանդ այս օրերուն երբ ամէն մարդ կը զգայ որ Արցախի հարցը հասած է վճռական հանգրըւանի մը: Գաղտնիք չէ որ Հայաստան հակառակ Թեհրանի բազմաթիւ բանաւոր -- խիստ ու նուազ խիստ -- աղդարարութիւններուն, վայելած է իր դրացիին լուռ հաւանութիւնը որոշ հարցերու մէջ; Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբեջան մինչեւ երեք տարի առաջ աննշան դերացիներ էին Իրանի համար, թէեւ Պարսիկները միշտ մօտէն հետեւած են այդ երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն խնդիրներուն, միայն անոր համար որ Իրանի սահմաններուն մէջ կը գտնուին 10 միլիոնէն աւելի Ազերիներ եւ փոքրաթիւ 200-էն 250 հազարի հասնող, հարուստ եւ բարգաւաճ հայկական գաղութ մը: Այսօր, դառնալով լիովին անկախ պետութիւններ, այդ շրջաններուն կարեւորութիւնը առաւել եւս կը չեշտուի Իրանի համար երբ մանաւանդ ան կը պատրաստուի այդ ցանկացած միջազգային նոր դերը ստանձնել իր դարաւոր հակառակորդին՝ Թուրքիոյ դէմ եւ աւելի նուազ չափով ալ Ռուսիոյ: Անդրկովկասի այս երեք երկիրները պատ պատ բանալիներ են պարսկական դիւանագիտութեան բարդ խաղին մէջ: Իրանի եւ Անդրկովկասեան երկիրներուն յարաբերութիւններուն նուիրուած դրլուխը իսկապէս Մոհամատ - Ռեզա Ճալիլի գործին ամենահետաքրքրական մասերէն մէկն է: Այս հարցին նուիրուած հինգ էջերէն (էջ՝ 19--էն մինչեւ 23) երկուսկէսը յատկացուած են Ադրբեջանին, մէկուկէսը Հայաստանին եւ մէկ էջն ալ Վրաստանին:

Իր նպատակին հասնելու համար Ճալիլի օգտագործած է, ինչ որ յատկանշական է, միայն ու միայն անդլիացի եւ ամերիկացի մասնագէտներու աշխատասիրութիւններ: Այդ արդէն կը բաւէ փաստելու համար թէ որքանով հրապուրիչ են բաքուէն բխող քարիւղի հոտերը անգլեսաքսոնեան աշխարհին համար եւ թէ ո՛րքան ուշացած է Ֆրանսան այս մարզին եւ այս շրջաններուն մէջ որոնք գըրեթէ «անդլիական պարտէզի» մը վերածուած են...: Ուրեմն հեղինակը այստեղ պարզապէս զոհացած է անդլիական եւ ամերիկեան աղբիւրներէն առնուած տեղեկութիւնները թարգմանելու գործով, միայն վերնագիր մը աւելցնելով ինչ որ բաւական նրբութեամբ կատարած է: Իրաքանչիւր վերնագիր ընտրուած է ամենասուր եւ ամենաճշգրիտ ձեւով ցոլացնելու համար Պարսկաստանի եւ տուեալ երկրին յարաբերութիւններուն եւ համագործակցութեան պատմական, ռազմավարական եւ տնտեսական բոլոր պատճառները:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) -- Այս մասին շահեկան հաղորդում մը սփռուեցաւ հեռատեսիլի «Ֆրանս 2»ի կայանէն, Ռլօտ Սերիյոնի վարած «Géopolis» հաղորդաշարին մէջ:

(**) «IRAN : vers un nouveau rôle régional ?».

Problèmes politiques et sociaux — N° 720 — 28 Janvier / Série: Russie.

Նոյն հանդիսին Դեկտեմբերի թիւը նուիրուած էր Հայաստանի Գլէն Մուրատեանի ստորագրութեամբ:

ՊԱՏՈՒԻՈՑ ԱՍՊԵՏԻ ՇՔԱՆՇԱՆ ԷՈՒԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Հինդշաբթի, Մարտ 10–ին, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ֆիլիպ Սկկէնի հրաւէրով Փարիզի հայ գաղութի կրօնական, միութենական եւ մտաւորական ներկայացուցիչներ եւ զանազան անձնաւորութիւններ, ֆրանսացի եւ հայ հաւաքուած էին Հօթէլ տը Լասէյի չքեղ սրահները, ուր Ֆ. Սկկէն պատուոյ լէգէոնի ասպետի կարգի շքանշանի նշան մուշկիով կատարէր Պր. Էտուար Վարդանեանի: Ենթական այս պատիւին արժանացած էր հայկական երեք կազմակերպութիւններու ծոցը իր տարած գործունէութեան համար: Այս երեք կազմակերպութիւններն էին Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը եւ «Ինտիթիթիւ Արմէնիէն տը Ֆրանս»ը:

Ազգ. Ժողովի նախագահը ջերմ խօսքերով ողջունեց ներկաները, չեշտելով թէ քանի որ Ազգ. Ժողովի չէնքին մէջ է որ կ'ըլլայ ընդունելութիւնը, անոնք հիւրեր չեն այլ՝ իրենց տան մէջ են: Ապա, Ֆ. Սկկէն թուեց մեծարեալին անձնուրաց գործունէութիւնը նախ Դպրոցասէրի մէջ, յիշելով որ այդ անունը կը նշանակէր՝ դպրոցի սէր եւ թէ այսօր Ֆրանսայի մէջ կար ոչ թէ դպրոցի, այլ՝ դպրոցի սէրին տագնապը: Այս ճիւղին մէջ, պնդահատանքի իր խօսքերուն միացուց նաեւ Տիկին Վարդանեանը: Ապա, անդրադարձաւ Աղքատախնամին, յիշելով թէ մօտէն ծանօթ էր կազմակերպութեան գործունէութեան, քանի, երբ Ընկերային Հարցերու նախարար էր, պաշտօնի բերմամբ, ծանօթ էր հանգուցեալ տուներու կարիքներուն եւ վեց տարի առաջ ալ բացումը կատարած էր Մոնմորանսիի Հանգուցեալ տան նորոգուած բաժնին: Կը խորհիմ, ըսաւ որ օգնած եմ ձեզի, մանաւանդ որ Պ. Վարդանեան միշտ դիտցած էր դինքը համոզել: Անցնելով Ֆրանսայի Հայկական Հիմնարկին, անդրադարձաւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու, որոնք Առաջին եւ Երկրորդ աշխարհամարտին իրենց անսակարկ մասնակցութիւնը բերած էին, նաեւ դիմադրական շարժումին: Այս առթիւ, յիշեց թէ Ինտիթիթիւն իր նպատակը բերած էր Ֆրանքեւհայկական յարաբերութեանց որոնք նոր չէին, ընդհակառակն կ'երկարէին մինչեւ խաչակրութիւնները: Այս երեք մարզերուն մէջ տարած իր գործունէութիւնը լսնօրէն կ'արդարացնէր որ առաջարկած ըլլար պատուոյ լէգէոնի շքանշանը Պ. Վարդանեանի համար: Ֆ. Սկկէն ոգեկոչեց նաեւ եղեռնակային արհաւամի մէջ գտած յաղողութիւնը քանի որ գանազան արհեստներէ եւ, հիմնած էր իր իսկ ձեռնարկութիւնը Օմնիոմը (միքրո -- էնֆորմաթիք եւ միքրօ Ֆիլմ) ուր իր ընկերակիցներուն հետ կ'աշխատցնէր 40 հոգի: Հուսկ, Ֆ. Սկկէն, յանուն Հանրապետութեան նախագահին Պ. Վարդանեանի կուրծքը զարդարեց պատուոյ լէգէոնի ասպետի կարգի շքանշանով:

Արդարօրէն յուզուած, Պ. Վարդանեան ըսաւ թէ մեծ համոյք մը կը պատճառէ Ֆ. Սկկէն ընդունելով Ֆրանսայի Հայաստանը: Շեշտեց թէ Ազգային Ժողովի նախագահը լաւ կը ճանչնայ այն երեք կազմակերպութիւնները զորս կը ներկայացնէ եւ որոնցմէ երկուքը աւելի քան հարիւրամեայ են (Դպրոցասէր եւ Աղքատախնամ):

Անդրադառնալէ ետք այդ երեք կազմակերպութիւններուն, յիշեց թէ Ֆ. Սկկէն յայնօրէն զօրավիդ եղած էր Աղքատախնամին եւ այսօր Սէն – Ռաֆայէլի Հոմը ամբողջովին վերանորոգուած եւ արդիականացած էր: Ակնարկելէ ետք նաեւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու նուիրումը Ֆրանսայի, Պ. Վարդանեան կը խօսէր Հայաստանի մասին, Ֆրանսահայերու, հոս եկած 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք, չեշտելու համար թէ պէտք չէ լռել Ղարաբաղի իրադարձութիւններուն մասին ու կ'եզրակացնէր՝ «աւելի քան ուրիշներ դիտակից ենք որ Ֆրանսան մեծ է, երբ մեծ է՝ աշխարհի համար»:

Ընդունելութիւնը չարունակուեցաւ ճոխ հիւրասիրութեամբ մը ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

"ՈՉՆԻ„ի ԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆԵՐԷՆ

•

Անսպասելի ընդունարան է մտնում տնօրէնի կինը եւ տեսնում, որ քարտուղարուհին նստած է ամուսնու ծնկերին:

Տնօրէնը սարսափով եւ յանկարծ նկատելով ներս մտնող կնոջը, քարտուղարուհուն սառնասիրտ թելադրում է.- «Ելնելով վերը նշուածներից, խնդրում եմ իմ ընդունարանի համար տալ եւս մէկ աթոռ: Ստորագրութիւն»:

*
**

- Ես մեծ ուրախութեամբ կը դնէի այս տունը: Ասացէք, խնդրեմ, իսկ շրջապատը խաղա՞ղ է, աղմուկ չկա՞յ:

- Ոչ մի ձայն: Վերջին մէկ տարում այստեղ հինդ տուն են թալանել, երեքչորս անցորդի սպանել, բայց ոչ մի ձայն չի լսուել:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Կառավարութիւնը անցած էր Երիտասարդ Թուրքերուն:

Այդ ալ պատմական դիւղեր մը եղաւ, ինչպէս անկից յետոյ շատ պատմական օրեր, դիւղերներ ունեցանք Պոլիս, մէկը միւսէն աւելի ահազդեցիկ:

Անգուն ժամերէ վերջը, խեղճ գոյբս առուսուն հաստատապէս որոշած էր այլեւս չմնալ Թուրքիա. ինքը՝ որ կորովի կին մը չէր, այդ առիթով մեծ կորով ցոյց տուաւ եւ համոզեց ամուսինը թէ մեկնիլը լաւագոյն էր իրերու այդ վիճակին մէջ:

Նորատունկեան ընկճուած չէր. բայց միայն ապաւորուած Նապըմ փաշային ձիշդ իր մօտը սպանուած ըլլալէն: Ինք չէր վախքեր մեկնիլ, բայց կնոջը պընդումէն զատ, լաւատեղեակ եւ իմաստուն քարեկամները իրեն խորհուրդ տուին գոնէ պահ մը հեռանալ Թուրք դիւանագիտական միջավայրէն, նոյնիսկ մայրաքաղաքէն:

Մէկ քանի շաբաթ յետոյ մեկնեցան, Թողուով տուն - տեղ, ամէն ինչ, առանց պատրաստութեան, մէկ պայուսակով, իրենց աղջկան հետ հեռացան իրենց սիրելի վայրերէն:

Եւ այն անբաղդատելի դիւանագէտը՝ որ երկար տարիներ Օսմանեան կայսրութեան դործերը վարած էր անմրցելի կարողութիւնով, ան՝ որուն համար Փարիզի դեսպան Րիֆաթ փաշա ըսած էր, «եթէ Նոտրտամնկեան քրիստոնեայ չըլլար, արդէն երեք անգամ Մեծ Եպարքոս եղած կ'ըլլար», չկրցաւ բնաւ վերադառնալ իր ծընդավայրը:

*
**

1913 Յունուարի սկիզբներն էր:

Ամեռը քաղաքական խիստ եղած էր. ձիւն, փոթորիկ յաճախակի, եւ ինձ անհատոյ չեղաւ առժամապէս փոխադրուիլ Բերա չեղաւ առժամապէս փոխադրուիլ Բերա քրոջս տունը: Քաղաքի անլոյս տուն մը էր ան. ընդհակառակն, հիանալի բնակարի մը կը տիրապետէր եռելի կողմէն, իսկ ճակատէն՝ Թաքսիմի լայն հրապարակը:

Սիրելի էր ինձ այդ վայրը. շատ հաճելի պահեր ունեցած էի հոն: Իրիկունները պատշգամէն, ուրկից աչքիս առջեւ կը պարզուէր Աբեւելքի դիւերներու կարգանքը՝ մօտակայ մզկիթի միւէզզինին կոչը երազի քաղցր ժամեր կուտար ինձ:

Միւս կողմէն բարեկամներ, մանաւանդ մտաւորականներ, տեսպ տեսնելու առիթը կ'ունենայի, կեդրոնին մէջ ըլլալուս: Սիրուած բանաստեղծ Մերուժան Պարսամեան տանը մտերիմը այլեւս, աւելի յաճախ ինձ կը ներկայացնէր նոր գրողներ:

Պատահեցաւ որ անգամ մը «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ ուշադրութիւնս դրաւեց պատմուածք մը, երկու սկզբնատառերով՝ իրրեւ ստորագրութիւն: Ա՛նքան նուրբ էր այդ գրուածքը, ա՛նքան քնքոյշ որ կարծես փետուրէ հովանոցի մը վայրկեան քներուն տակ գրուած էր:

Նոր աւարտած պատերազմէն գրուած մըն էր, նկարագրութիւնը Թուրք գիւղի մը՝ ձիւներու տակ ծածկուած, թշնամի ոտքերէն դրեթէ հիմնայատակ, բնակիչներուն մեծ մասը ջարդուած՝ մինչեւ մզկիթին միւէզզինը: Այդուն, հաւատացեալներուն առաջին հրաւէրը տալու համար, կրօնականին 13 տարեկան աղջիկը, ձիւներուն վրայէն, բոկոտն, զացած էր իր հօրը տեղը, միւնարէին բարձունքէն աղօթքի կոչը տալու եւ գիւղացիները ապշահար, այդ մատղաշ ձայնը լսելնուն, կարծեր էին թէ երկինքէն հրեշտակ մը իջած է եւ գիրենք մզկիթ կը կանչէ: Ինձ թուեցաւ թէ անպատճառ կին մըն էր այդ փափուկ տողերը գրողը, եւ կամ շատ դգայուն բանաստեղծ մը:

Նորէն Պարսամեանին դիմեցի. հետաքրքրութիւնս յագեցնելու համար. ան խոստացաւ ինձ ծանօթացնել այդ գեղեցիկ գրուածքին հեղինակը. եւ իրիկուն մը առաջնորդեց զայն մեր տունը.

Վախ, համակրելի եւ երկչոտ, շատ երիտասարդ տղայ մը Ծովհաննէս Պօղոսեանը՝ որուն հետ այդ օրէն սկսեալ կապուեցանք անքակտելի բարեկամութեամբ մը. անձնուէր եղաւ ան միշտ մեզի: Իր դրողի կարողութիւնը ուրիշ դեռնի վրայ բարգաւաճեցաւ. բայց ես պիտի փափաքէի որ ան այդպիսի պատմուածքներ շատ տար մեր դրականութեան:

... Առատ ձիւն, պատշգամիս տեսարանը այդպէս ճերմակ, հանդիպակաց Սկիւտարի բլուրները ու կապոյտ ջուրերուն վրայ սպիտակ Գըզ -- Գուլէն, իր հին աւանդավէպին հմայքովը գեղազարդուած, իրապէս հրաշալիք մըն էր: Նըկարուելու արժանի էր այդ համայնապատկերը: Երբ այդպէս կը խորհէի եւ կը ցաւէի վրձին բռնել չգիտնալուս, սենեակիս դուռը զարկին եւ ծառան ծանոյց թէ Պ. Փանոս Թէրլէմէզեանը եկած էր: Զուգադիպութիւն մտածումներու:

Համակրելի նկարիչը կուզար խնդրելու արտօնութիւն՝ պատշգամէն նկարելու այդ հաղուագէպ տեսարանին չքեղութիւնը: Եւ իր նկարը իսկական չքեղութիւն մը եղաւ եւ յետոյ, աչքառու տեղ մը գրաւեց իր ցուցահանդէսին մէջ:

Նկարելու պահուն խոժոռ էր ան եւ լռակեաց. բայց ես կը խօսէի երբեմն իրեն հետ. ան գլխու չարժումներով կը պատասխանէր: Պարզ ու խրոխտ հոգի մըն էր այդ պատուական արուեստագէտը: Կը սիրէի իր խօսակցութիւնը, երբ դադրէր նկարելէ. ի բնէ չատախօս չէր, բայց դունագեղ էին ըսածները եւ երբեմն նոյնիսկ քիչ մը հումմ:

*
**

Հայ Տառերու Գիւտին 1500-ամեակին առիթով կազմակերպուելիք հանդիսութեանց կարգադիր մասնախումբի մը ընտրութեան համար հրաւէր ստացած էի երթալու Ղալաթիոյ Եկեղեցիին Խորհրդարանը ժողովի:

(Շար. 62)

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խանթեմուրեան, զաւակներն ու թոռնիկը,

Տէր եւ Տիկին Լիպարիտ Լուսիկեան, զաւակներն ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Խանթեմուրեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ Փիէր Լուսիկեան, Նալպանտեան, Օրճածէ, Եահուրեան եւ Տիւրան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, պապին, զարմիկին եւ խնամիին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 12-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին, ժամը 14·30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Խորէն Ուլուսեան իր եղբօր՝ Յովսէփ Ուլուսեանի մահուան 13-րդ տարելիցին առթիւ եւ իր հարսին՝ Ազնիւին մահուան 3-րդ տարելիցին, նաեւ իր կնոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

հարցը եւ առարկայական որեւէ համաձայնութիւն չէ ստացած։

*
**

ՎԱՉԳԷՆ Ա.Ի ՆԱՄԱԿԸ

Ընդառաջելով Ռուսաց պատրիարք Ալէքսի Բ.ի Հայաստանի եւ Ադրբեջանի հոգեւոր առաջնորդներուն Փետր. 24-ին գրկած նամակին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. նամակ մը ուղղած է նախագահ Տէր-Պետրոսեանին, որպէսզի ան ջանք չխնայէ զարթադրեան հարցին խաղաղ լուծման ուղղութեամբ։

*
**

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՏԵՍՈՒՉԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մարտ 10-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է պետական Համալսարանի պետական տեսուչ, ակադեմիկոս Ռաֆիկ Մարտիրոսեանը, որու հետ քննարկած է հաստատութեան անձնակազմին ընկերա-տնտեսական վիճակին, ուսումնական համակարգի բարելաւման, չէնքի վերանորոգման, նաեւ համալսարանի 75-ամեակին նուիրուած հանդիսութեանց կազմակերպման առընչուող հարցեր։

*
**

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԽՆՆԱՐԿՈՒՄ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեանի եւ Միացեալ Նահանգներու լիազօր դեսպան Հարի Կիլմորի տեսակցութեան նիւթ եղած են Հայաստանի առողջապահութեան ներկայ վիճակը, անոր զարգացման ուղղութիւնները եւ հարցերը։ Յատկապէս նշուած է այս բնագաւառին մէջ Միացեալ Նահանգներու ցուցաբերած օգնութիւնը, արդիւնաւէտ համագործակցութիւնը։ Դեսպանը խոստած է նաեւ Հայաստանի դպրոցներուն օգնութեան ծրագրի մը մասին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Բարսեղ Արիմեան, պատակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 20, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին իրենց եղբայրներուն եւ մօրեղբայրներուն՝

ԷՏՈՒԱՐ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին

ՊԵՐՃ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին

Ինչպէս նաեւ՝ Մավեան եւ Արիմեան ընտանիքներու համայն ննջեցեալոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արշալոյս Տէր - Անդրէասեան, Տիկին Անահիտ Տէր - Անդրէասեան, Պր. Հրաչեայ Տէր - Անդրէասեան, Պր. Հրայր Ճանկէօզեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պաղտասարեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Անդրէասեան, Պր. Ժանօ Թորիկեան կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 20, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց սուգ, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ զարմիկին՝

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

"Fondation
Léa et Napoléon
Bullukian"

SUBVENTIONS 94

Offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer dossier avant le 30 Avril 94

à FONDATION BULLUKIAN

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

Dans le cadre de ses activités, l'U.G.A.B. — LYON propose un

VOYAGE EN SYRIE
du 10 au 21 mai
PARIS / DAMAS / PARIS
7 750 FF TOUT COMPRIS

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays : DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK DES CHEVALIERS, PALMYRE, MARI, EBLA, etc.

Visite de sites plus méconnus hors des circuits traditionnels : le quartier chrétien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, Deir el Zor...

Renseignements et inscriptions :

KATIA BOUDOYAN : 21, Rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Dernier délai pour l'inscription : 15 Avril

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS
de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE

Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV* et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ օր, Մարտ 19, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ առսկսի չարչարանացն եւ մտիկ ի Վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։

«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ, Խորանին վարագոյրը կրկին կը գոցուի։ Մեծ պահքի չրջանին մէջ ենք տակաւին։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Մարտ 20, Գալստեան Կիրակի։

ժամը 10-ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 19-ին տօն է ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՇՑ. ՀԻՒԹԻՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՐԵԻԱԳԱԼԻ ԵՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏ 20, Կիրակի Գալստեան
ՄԱՐՏ 27, Կիրակի, Ծաղկազարդ

Իսկ Մեծ Պահքի չրջանին, Շաբաթ-Մարտ 23-ին, ժամը 17-ին Հսկումի եւ ի դաղափար ժամերգութիւն տեղի կ'ունենայ։

LE FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE
organise une

REUNION D'INFORMATION

Dimanche 20 Mars à 14h30
Salle de l'Eglise Apostolique
d'Issy-les-Moulieneaux
6, avenue Bourgain

Thèmes de discussion :
— **Objectif et principes d'action du FORUM**
— **Bilan des activités**
— **Concertations sur la tenue de la prochaine Assemblée générale du FORUM**

Toutes les associations sont cordialement invitées à participer à cette réunion et à confirmer leur présence en téléphonant au (1) 47 - 93 - 95 - 52 ou par télécopie au (1) 40 - 86 - 21 - 26.

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité
du CNR de Rueil-Malmaison,
(Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian
Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.
Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 18
VENDREDI
18 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԷՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·286 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.286

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՏՈՒԱՐ ՊԱՂԱՏԻՒՐ նամակ մը ուղղեց երիտասարդներուն «Վիպերասիոն»ի միջոցաւ, այն յոյսով որ իր բացատրութիւնները կը համոզեն անոնք որոնք չաբաթներէ ի վեր ցոյցերով ո՛չ կ'ըսեն կառավարութեան ծրագրին: Նախարարապետը կ'ըսէ թէ Ֆրանսա չի կրնար համակերպիլ որ 750 հազար երիտասարդ աշխատանք չգտնեն: Պալատիւր կը մերժէ այդ կացութիւնը: Աշխատի պայմանագրութիւնը, կ'ըսէ Թոյլ կուտայ երիտասարդներուն որ աշխատանք մը գտնեն, ուրեմն՝ եկամուտ մը: Ու նախարարապետը երկարօրէն կը պաշտպանէ ՍԻՓ-ի իր դատը: Այդ նամակը լոյս կը տեսնէր Մարտ 17-ին, այսինքն այն օր երբ բոլոր սեներիքաները միացած (չնորհիւ ... Պալատիւրի) եւ երիտասարդական չարժումները փողոց կ'իջնէին, Փարիզ եւ գաւառը իրենց ընդդիմութիւնը յայտնելու համար: կառավարութիւնը բարեփոխութիւններ ըրաւ, բայց, կը պահանջուի բոլորովին ջնջել:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ դիւանը մերժեց ջնջել Միշել Նուառի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը, այլ պատճառաբանութեամբ որ դատական քննութեան ներկայ պայմաններուն մէջ անհրաժեշտ չէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը՝ Տէմիրէլ Չիլլէր յայտարարած է որ քիւրտ վեց երեսփոխաններու դատավարութիւնը թոյլ պիտի տայ որ անոնք իրենք պիրենք «մաքրեն» անվաւորական ամբաստանութիւններէն:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը հակառակամաղրական հռչակեց այն հանրաքուէն որ տեղի պիտի ունենայ Մարտ 27-ին ռուս եւ ուկրանական կրկնակի քաղաքացիութեան եւ «Ուկրանիոյ հետ յարաբերութեանց» վերաբերեալ:

ՎՈՍՓՈՐի արկածէն ետք, բողոքելու համար բնապահպանական մեծ վնասին դէմ, ձկնորսները որոշած են արդիլել նաւային երթեւեկը ու փակել նեղուցը: Եթէ քարիւղասար նաւերու Վոսփոր մուտքը չարգիլուի, անոնք Սեւ ծովու եւ Մարմարայի մուտքը պիտի փակեն ձկնորսական իրենց նաւերով: Նոյն ժամանակ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն պաշտօնատարներ յայտնած են թէ անկարելի է Մօնթրէօյի դաշնադիրը փոփոխութեան ենթարկել ու սահմանափակել նաւերուն անցքի ազատութիւնը:

ՇՈՒՒԹԿԱՐՏԻ մէջ օտարականներու բնակութեան յատկացուած չէնքի մը մէջ ծագած հրդեհ մը 7 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Անոնցմէ երկուքը Թուրք են:

ԳԵՐՄԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ մը՝ Սանտրա Փարեթթի իր մահուան դոյժը հրատարակել տուած է զուիցերական «Նոյը Ցիւրիխը Ցայթունկի» մէջ, իր անձնասպանութենէն 48 ժամ եառ: 59 տարեկան, խլիրզէ վարակուած, Թերթին նամակ մը ղրկած էր քերթուածի ձեւին տակ, ուղղուած իր հարազատներուն եւ ընթերցողներուն. - «Բարեկամներս, ձեր մտքին կ'անցնի՞ր ուղէ բռնել, երբ արձակուրդի կը մեկնիմ: Նաւ եւ դիւրին կեանք մը ունեցայ: Նման Մոցարթի համանուագի մը, պիս տարաւ պեղեցիկ եւ դիւրին վախճանի մը, լուսաորուած անհամբերութենէն»:

ԱԹԻՆՔԻ Փրանսական Հիմնարկին դէմ ռմբահարձ մը գործուեցաւ Մարտ 16-ին, որուն տէր եղաւ «Յեղափոխական ժողովրդական պայքար» խումբ մը:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՀԻԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՇՈՒՐՋ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՕՄԱՐԻ ՇՈՒՐՋ

Մարտ 17-ին, վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Մոսկուա գացած էր, ուր նոյն օրը կը ստորագրուէր Ռուսաստանի հետ համաձայնագիրը հիւլէական վերարտօման վերաբերեալ: Քանիցս ձգձգուած այս համաձայնագիրը կենսական նշանակութիւն ունի Հայաստանի համար:

*
**

Ջորեքշաբթի, Մարտ 16-ին, անսպասելի կերպով յարձակում գործած են ադրբեջանական ուժերը Ղարաբաղի Օմարի շրջանը եւ չատ երկար մարտեր մղուած են ամբողջ օրը: Ադրբեջանցիք մեծ ուժեր գործադրած են: Ի վերջոյ, դիրքերու փոփոխութիւն չէ արձանագրուած: Հայկական կողմը մէկ մեռեալ երկու վիրաւոր ունի:

*
**

Նախորդ իրիկունն ալ, ժամը 19-ի չուրջ եւ մինչեւ 21, ադրբեջանական բանակը գնդակոծումի ենթարկած է սահմանամերձ շրջանը Իջեւանի կիրանց եւ Նոյեմբերեանի Ոսկեպար գիւղերու վրայ: Վնասներ չկան:

*
**

Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին, վերջին օրն էր հին (մեռաղեայ) ռուբլիներու գործածութեան համար: Գրած էինք որ արդէն հրապարակ կարելի եղած է հանել մեռաղեայ (լումայ) դրամն ալ (Լեհաստան պատրաստուած) եւ 20 օր է երկուքն ալ իրարու կը մնային դիւրացնելու համար փոխանակութիւնը:

Մարտ 16-ին, Խորհրդարանը վաւերացուցած է դրամական միջպղպջային հիմնարկի 28 միլիոն տոլարի աղէտեալ գոտիին եղած յատկացման օգտագործումը:

*
**

Վերջ գտած է Խրամի գետին երկաթուղային կամուրջի նորոգութիւնը եւ վերակած է Հայաստանի կապը արտաքին աշխարհի դէմ: Մարտ 13-էն Հայաստան կրցած է ստանալ 120 վակոն հացահատիկ, որոշ քանակութեամբ քարիւղ, 23 վակոն բրինձ եւ մազութ: Որոշ քանակութեամբ հացահատիկ ալ առ այժմ Թիֆլիս կը պտնուի:

*
**

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը «Ուաշինկթըն Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածովմը յայտնած է թէ իր երկիրը որոշած է այսուհետեւ աւելի գործօն դեր մը կատարել նախկին խորհրդային տարածքին վրայ հրահրող ցեղային բախումներուն մէջ: Կոպիտ ըրած է. «Ռուսաստան իր շահերը պաշտպանելու մտահոգութեամբ կը շարժի միայն. այս նպատակով աւելի գործօն ու աւելի պահանջկոտ կեցուածքի մը պիտի ունենայ. պէտք է միջազգային հանրային կարծիքը պատրաստ գտնուի այդ կեցուածքը ընկալելու»: Յետոյ ակնարկելով պատերազմական իրադարձութիւններուն, ըրած է. «այս պայմաններուն մէջ, մեր շահերը պաշտպանելու եւ ընդունիլ տալու համար աւելի հզօր ու ի հարկին աւելի խիստ վարուելակերպ ցոյց տալէ զատ այլընտրանք չունինք»: Այս տողերուն ուշադրութիւնը մեկնաբանութիւնը այն եղած է որ Ռուսաստան մօտ ժամանակի մէջ հաւանաբար աւելի գործօն մասնակցութիւն պիտի բերէ եւ ուժ գործադրէ հայ-ադրբեջանական կնճիռին մէջ:

Մինչ այդ, նախագահ Ալիեւ կարենալ չարունակելու համար ռուսաստանեան զօրքերու մուտքին իր ընդդիմութիւնը, կը ջանայ Արեւմուտքի նեցուկը ապահովել: Ան Թուրքիոյ, Միացեալ - Նահանգներու եւ այլ կարգ մը երկիրներու դեսպանները հրաւիրելով, մտահոգութիւն յայտնած է Մոսկուայի ճնշումներուն մասին, պահանջելով որ Արեւմուտքը կեցուածք ցոյց տայ:

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

ԱԴՐԲԵՋԱՆ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Ազգ· Ապահովութեան պետական վարչութեան պետ կամօ Աբրահամեան ըսած է թէ միջազգային կազմակերպութեանց եւ Պետութեանց ազրբեջանցի գաղթականներու համար կատարած մարդասիրական օժանդակութիւնը Ադրբեջանի կառավարութեան կողմէ կ'օգտագործուի ռազմական նպատակներու համար: Այսպէս, յատկապէս Դեկ· 1-ին Թուրքիոյ ղրկած 40 միլիոն տոլարը Ադրբեջան օգտագործած է զինամթերքի գնման համար, Մեծն-Բրիտանիոյ տրամադրած 500 հազար տոլարը ծախսուած է «ղարդ»ի արկերու գնման, նման նպատակներու ծառայած է նոյնպէս Իրանի կեդր· Դրամատան յատկացուցած 1 միլիոն տոլարը եւլն·:

*
**

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 3-ին արտասահմանի հետ մշակոյթային կապերու հայկ· Ընկերութեան մօտ տեղի ունեցած է Պուլկարիոյ օսմանեան լուծէն ազատագրման 116-րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Խօսք առած են «Հայաստան -- Պուլկարիա» ընկերութեան նախագահ Եղուարդ Գրիգորեան, պատմական գիտութեանց դոկտորներ՝ Ռուբէն Սահակեան, Զօհրապ Ղասապեան: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական բաժին մը:

*
**

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ալիեւի Յունուարին Ֆրանսա այցելութեան օրերուն Հայաստանի երեսփոխան Գրիգոր Ասպետեան նամակ մը ղրկած էր Ֆ· Միթերանի, ուր ան կը նչէր խորհրդային օրերէն սկսած Ալիեւի հակահայկական եւ հակաժողովրդավարական գործակալութիւնը: Ֆրանսայի նախագահը պատասխան նամակով մը ըսած է թէ Ֆրանսա կը ձգտի զարթազեան հակամարտութեան արդար եւ մնայուն լուծումին եւ այդ ուղղութեամբ է որ կը գործէ նաեւ Մինսկի խումբը: Ֆ· Միթերան վերջաւորութեան նշած է, որ Ֆրանսա յատկապէս կողմնակից է ղէպլի իրենց հողը վերադարձին՝ բոլոր անոնց որոնք կապուած են անոր:

ԹՈՒՎԻԷԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ԱՆՑԵԱԼԸ ՄԻՇՏ ՆԵՐԿԱՅ

Վերապելի ոճրային Ատեանին առջեւ է որ բացուեցաւ, Մարտ 17-ին, Փօլ Թուվիէի դատավարութիւնը: Առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի մը կը դատուի՝ «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի յանցանքով: Այսօր 79 տարեկան, Լիոնի քաղաքագլուխ (մերլիս) նախկին պետը դրաւման չէջանին, ամբաստանուած է որ 1944-ին եօթը հրեայ պատանդի գնդակահարումը կազմակերպած էր Ռիյէօ - լա - Փալ: Բ· աշխարհամարտի վաղորդայնէն ի վեր միշտ յաջողած էր վերկուիլ արդարադատութենէն, բայց, այս անգամ չկրցաւ: Իր այս դատավարութիւնը կը միտի նաեւ կարգ մը չէջանակիներու համար Վիշիի կառավարութեան դատը տեսնելու, նաեւ լուսաբանելու եկեղեցւոյ դերը, որ ոմանց համար պզտիկ կը մնայ: Մանաւթ է որ մանաւանդ Թուվիէի պարագային, կ'ամբաստանուի որ ապաստան տուած է անոր երկար տարիներ: Թուվիէ ծնած է 1915, Ալպեանններու չէջանը, 1939-ին պինուած է, 1943-ին կ'անդամակցի Միլիսին եւ անոր ղեկավարը կը դառնայ Լիոն: 1944 Յունիս 28-ին, դիմադրականներու զօրադունտ մը կը սպաննէ Ֆիլիփ Անրիօ, լըբատուութեան նախարար Վիշիի կառավարութեան: Յաջորդ օրը, Թուվիէ ընդդակահարել կուտայ եօթը հրեայ պատանդ: 1945-ին թաքստոցն է: 1946 - 47, երկու անգամ մահուան կը դատապարտուի ի բացակայութեան, նախ Լիոն, ապա՝ Շանպէրի: 1949-ին կ'ապաստանի, գաղտնաբար, հօրը տունը եւ նեցուկը կը վայելէ կրօնականներու: 1967-ին ոճրային դատապարտումներու ժամանցում կը հրեչակուի: 1971, Նոյեմբեր 23-ին, նախագահ Փոմպիտու ներման հրովարտակ մը կը ստորագրէ որ կը ջնջէ Թուվիէի ինչքերու դրաւումը եւ կեցութեան արգելքը: 1972-ին, էքսփրէս նկարը կը հրատարակէ Թուվիէի Շաոմէթի մէջ (Շանպէրի) եւ կը հրապարակէ ներումը: Թուվիէ կ'ապաստանի քանի մը վանքեր: 1973-ին, բողոքներ կը յանձնուին Լիոն «մարդկութեան դէմ ոճիրի» համար: 1981-ին ձերբակալման հրամանագիր կ'ելլէ: 1989-ին կը ձերբակալուի Նիսի Սէն - Ֆրանսուա վանատան մէջ: 1991 Յուլիսին ազատ կը ձգուի առողջական պատճառներով (չդանակագեղձի խլիրդէ կը տառապի): 1992--ին, Ծիրանաւոր Տըքուրթրէյի պահանջէն ետք (1989) կը հրապարակուի «Թուվիէ եւ Եկեղեցի» տեղեկագիրը: 1992 Ապրիլ 13-ին, Փարիզի Ամբաստանութեան սենեակի վերաքննիչ ատեանը ընդհանուր ձեւով դատի ջնջում (նոն - լիէօ) կը հրեչակէ այն պատճառաբանութեամբ որ Վիշիի ամրողջատիրական պետութիւն մը չէր: Փարիզի ընդհ· դատախազը անմիջապէս բեկանիչ ատեանի կը դիմէ: 1992, Նոյեմբեր 27-ին, դատի ջնջումի որոչումը կը բեկանուի: 1993 Յունիս 2-ին, Թուվիէի դատը կը յանձնուի Վերապելի ոճրադատ ատեանին:

Ամբաստանող կողմին համար, այս դատավարութիւնը պատիժէն անդին, յիշողութեան դատն է, խիղճի եւ դատախրակութեան սահմանուած: Թուվիէի փաստաբանը կը յայտարարէ՝ «յանախորդս, խորքին մէջ Շէնտլէրն է: Այդ պատճառով չեմ պահանջեր որ իր ծառն ունենար Արդարներու տան մէջ, բայց, պէտք չէ հեռատպդումի ենթարկուի» (Շէնտլէր այն Գերմանացին է որ Հրեաներ փրկած է եւ որու մասին Ֆիլմ մը կը ցուցադրուի ներկայիս):

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ ՋԻՆԱԴԱԴԱՐԻ

Երբ Ղարաբաղի հարցին վընդունելի կարգաւորման մը սպասումները զօրացած են ու կարելի է նկատել թէ հրադադարը կը յարգուի, կը մնան հարցումներ, կէտեր որոնք չեն դներ զոհացնող պատասխաններ: Իսկ առիկա կ'աւելցնէ թերահաւատութիւնը, մտահոգութիւնը վերջնական լուծումի մը մասին:

«Երկիր» օրաթերթին Փետրուար 25-ի թիւին մէջ Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարին հետ կատարուած հարցազրոյցը լսադոյնս կը չեշտէ այդ կէտերը:

Արկադի Ղուկասեան նախ ռազմական գործողութիւնները դադրեցնելու Ղարաբաղի նախընտրած ձեւը կը բացատրէ ուրկէ կը ծագի անորոշութեան առաջին կէտը: Ան կ'ըսէ թէ իրենց համար լաւագոյնը գործողութիւններու կասեցումն է այսօրուան վիճակով. առանց որեւէ նախապայմանի: Առանց պէտք է յայտնեն բանակցութիւնները: Ասիկա Հայաստանի դեկավարութեան ալ տեսակէտն է ու խնդրին հանդէպ կեցուածքի նոյնութիւն մը կ'ենթադրուի Տեփանակերտի ու Երեւանի համար այսօր, անցեալի տարակարծութիւններէն եառ:

Սակայն, հարցը հոն է որ «բոլոր միջոցառումները որպէս զինադադարի յայտրդ քայլ առաջ են քաշում նախ բոլոր տարածքներից զօրքերի դուրս բերման պահանջը»: Արկադի Ղուկասեան քանի որ «հեռանքը չենք տեսնում. ասենք մենք այսօր զօրքերը յետ քաշեցինք, իսկ յետո՞յ...»: Ո՞վ պիտի երաշխաւորէ տրուելիք խաղաղութեան հաստատիքները, արդարեւ: Մոսկուայի առաջարկը կ'ընդգրկէ դէտերու ուղարկումը, ինչ որ չատ - չատ կրնայ վկայել զինադադարը բռնաբարող արարքի մը մասին. սակայն առիկա չի նշանակեր ատոր արգիլքը ու խաղաղութեան պահպանումը: Ա. Ղուկասեան այս մասին վստահ ըլլալու համար անհրաժեշտ կը նկատէ դէտերու հետ նաեւ խաղաղարար զօրքերը որոնք կրնան ըլլալ ռուսական զօրամիաւորներ:

Անապահովութիւն թելադրող պարագայ մըն ալ զինադադարին ընկալումի ձեւն է. գաղտնիք չէ որ Ադրբեջան Դեկտեմբերէն ի վեր զարկ առած է ռազմական գործունէութեան, ամէն գնով յաղթութիւններ ձեռք ձգելու եւ բանակցութիւններու սեղանին աւելի զօրաւոր դիրքէ մը ներկայանալու համար: Երաշխիքներու պակասը հոս եւս զգալի կ'ըլլայ ու Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ. -- «Մենք կողմ ենք խաղաղարար գործընթացին, բայց մտահոգուած ենք որ Ադրբեջանը իրօք կարող է օգտուել զինադադարից պատերազմի նախապատրաստուելու համար»:

Այս վարանումներուն քով, գործընթացը արձանագրած է դրական կէտեր ալ: Գլխաւորը այն է որ «արդէն բոլորն ընդունում են Ղարաբաղը որպէս կնճիռի կողմ: Եթէ սկզբնական շրջանում մեզ նայում էին որպէս ինչ -- որ կազմակերպութեան ներկայացուցիչների, այժմ շատ լրջօրէն են մեզ վերաբերւում եւ առանց մեզ հետ խորհրդակցելու, ոչ մի նոր առաջարկ չեն մտցնում» կ'ըսէ Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարը: Այս զարգացումը ի վերջոյ արձանագրուած է, հակառակ որ Թուրքիա եւ Ադրբեջան ամէն ձեւով պայքարած են անոր դէմ:

Ա. Ղուկասեանի համար մեծ նշանակութիւն պիտի չունենայ այսօր Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ճանաչումը Երեւանի կողմէ: Այս հարցը որ անցեալին այնքան չհաղորդուեցաւ ընդդիմութեան կողմէ, կարեւորութիւնը կորսնցուցած ըլլալ կը թուի. այո, անշուշտ, «վաղ թէ ուշ Հայաստանը պէտք է ճանաչի ԼՂՀ-ն», բայց նախարարը վստահ չէ թէ առիկա անպայման օգուտ կ'ունենայ այսօր. «գուցէ նոյնիսկ կը խանգարի»:

Հակառակ այս դրական նշումներուն, հարցականներու եւ անոնց հետ մտահոգութիւններու երկտրդ բաժին մը ծագում կ'առնէ Ադրբեջանի մերժողական կեցուածքէն, ամէն անգամ որ միջնորդներու ջանքերով օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ հրադադար մը: Ծանօթ է որ վերջին փուլին, հակառակ Դեկտեմբերէն ի վեր կրած ծանր կորուստներուն որոնց մասին մինչեւ 6 -- 7 հազար մարդկային զոհերու թիւ կը տրուի, Բաքու առարկեց ռուս պինուրական դէտերու ներկայութեան: Ինչպէս կ'ըսէ Ա. Ղուկասեան, նաեւ ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կուտայ փոխ զիջումներով հարցին քաղաքական լուծում մը բերելու: Ադրբեջանցի ղեկավարները լսադոյն պարագային կը խօսին մշակութային ինքնավարութիւն մը տալու մասին, ինչ որ սկզբնակէտին վերադառնալու անխմաստ քայլ մը կ'ըլլայ հայկական կողմին համար: Ղարաբաղ նոյնիսկ տրամադիր է դաշնակցութեան մը, կամ համադաշնակցութեան մը մասին բանակցելու:

Երբ ձախողած են զինուորական յարդուքեան ձգտող բոլոր ձեռնարկները, կան մեծ թիւով զոհեր որոնք կարեւոր ազդակ մը կը նկատուին երկրին ներքին կայունութեան խախտումին մէջ, ի՞նչ ակընկալութեամբ ու ի՞նչպէս Բաքու կը չարունակէ բանակցութեան ամէն առաջարկի մերժողական նոյն դիրքը յոյց տալ:

Ադրբեջանի ներկայ իշխանութիւնը ներքին լուրջ հարցերու դէմ յանդիման է. ընդդիմութիւնը, հատնորէն քաջալերուած ռազմադաշտին ծանր կորուստներուն դէմ իշխանութեան անզօրութենէն, կը փորձէ ներկայութիւն ցոյց տալ. ու լրատուները կ'արձանագրեն այդ փորձը մարելու, ճնշելու քաղաքականութեան մը: Տնտեսական ճգնաժամն ալ այլ, թերեւս նոյնիսկ աւելի ծանրակշիռ ազդակ մըն է դժգոհութիւնները հրահրող:

Նման ընդհանուր պատկեր մը, տրամաբանօրէն, պէտք է մղէր Ալիեւի իշխանութիւնը դոնէ ռազմաճակատին հետ հարցերը կարզադրելու եւ որոշ չափով ամրապընդելու իր դիրքը: Սակայն նման մօտեցումի մը բացակայութիւնը մտածել կուտայ հաւանական խաղաքարտերու մասին, որոնց կը վստահի Բաքու: Անոնց գլխաւորը բնականաբար իր քարիւղն է ու Անգարայի նեցուկը: Առաջինին տեղին չհարկումը կրնայ կարճ տեսնէն զարմանալ անտեսական վէրքերը. արդէն ժողովներու, բանակցութիւններու նիւթ եղած են անոր մասին սակարկութիւնները ու Ալիեւ կը փորձէ առաւելագոյն չահը ձեռք ձգելու կարզադրութիւնը յայտնել, արեւմտեան բազմաթիւ երկիրներու հետաքրքրութիւնը օգտագործելով: Իսկ Հայաստանի համար պատերազմի իրատքանչիւր ժամը, ամենաստուգ միջոցներով ալ դժուար վերականգնելի բաներ կ'առնէ կը տանի. թէ' նիւթական, թէ' բարոյական:

Կարելի է մտածել որ Ալիեւ որպէս հեռաւոր նպատակ կը հետապնդէ Հայաստանի այս առումներով առաւելագոյն քայքայումը: Բայց, միւս կողմէ, քարիւղի իր վաչխատ ծրագիրներն ալ սկսած են բախիլ խոչընդոտներու որոնց գլխաւորն է պատերազմական վիճակի մը դոյութիւնը, տուեալ չրջանին մէջ:

Դրական կէտերու քով մտահոգութիւններ չեշտող բաներ կ'ըսէ ԼՂՀ-ի Արտաքին Նախարարը. բաներ որոնք աւելի ու աւելի հետաքրքրութիւն կը տեղծեն Մոսկուայի նախաձեռնած հաշտութեան գործընթացին յետագայ փուլերուն հանդէպ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԻՐԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ԱԴՐԲԵՋԱՆ՝ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿՇԻՌԸ»

Այս երկրին պարագան ներկայացնելու համար, Ճալիլի կ'օգտագործէ Շերին Հընթըռի յօդուածը «Ադրբեջան՝ ճարտարարուեստի մը եւ նոր գործընկերներու որոնումով» արտատպուած՝ Դէկմբրիճի համալսարանին կողմէ հրատարակուած հատորէ մը (1). Ամերիկացի յօդուածագիրին համար յատակ է որ բանի եւ բաքուի յարաբերութիւնները չափազանց բարդ են եւ փոթորկալից:

Իր վերլուծումը ընդհանուր տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ Թեհրան կրնայ Ադրբեջանով չհադրդռուած ըլլալ եթէ այդ երկիրը սպառնալիք մը չդառնայ իր հոդային ամբողջականութեան համար եւ եթէ խաղաքարտ մը ըլլայ իր ձեռքերուն մէջ, Թուրքիոյ դէմ: Շատ բաներ կախում ունին նաեւ Իրանի ներքին կացութենէն. եթէ Թեհրան չյաջողի իր ժողովուրդին զոհացում տալ ընկերային եւ անտեսական հարցերուն մէջ, այդ պարագային «հարաւային Ադրբեջան»ի (այսինքն իրանեան Ատրպատականի) զանգուածները կրնան իրենց նայուածքները սեւեռել դէպի Բաքու ուր «ազգայիսականները» (այսինքն Ադրբեջանի ժողովրդային ճակատը -- Էլչիպէյի կուսակիցները) եւ նախկին համայնավարները նոյն քաղաքականութիւնը կը վարեն այս հարցին մէջ: Հայտար Ալիեւ, այսօրուան նախագահը, 1983-ին արդէն կը յայտարէր թէ «իր փափաքն էր իր աչքովը տեսնել Ադրբեջանի վերամիացումը»:

Նման չարժում մը, ըստ Հընթըռի, կըրնայ միայն պատերազմի մը հասցնել: Բայց Հընթըռի համար վերամիացումին դիմաւոր հակառակորդները Ադրբեջանցիները իրենք են. հիւսիսային, այսինքն նախկին խորհրդային Ադրբեջանցիներուն միտքին մէջ միացումը կրնայ կատարուիլ միայն Բաքուի դեկավարութեան տակ -- Հընթըռի կը չեշտէ հիւսիսային Ադրբեջանցիներուն «դերակայութեան բարդոյթ»ը իրենց «պարսիկ» եղբայրներուն հանդէպ: Փոխադարձաբար ալ ձեւով մը ճիշդ է որովհետեւ Ատրպատականի Ադերիները որոշ հեղնանքով կը դիտեն անդրարաքսեան «ռուսացած» իրենց հայրենակիցները: Հեղինակը կ'աւելցնէ թէ անոնք պատրաստ չեն Թեհրանը Բաքուով փոխարինելու, նոյնիսկ եթէ հիւսիսային Ադրբեջանցիները խոստացած են միացեալ Ադրբեջանի մայրաքաղաքը Թաւրիզ հաստատել:

Հընթըռը կ'եզրափակէ հետեւեալ տողերով. «Իրանի մէջ կան անշուշտ Ադրբեջանցիներ որոնք Թեհրանէն աւելի մեծ ինքնավարութիւն մը եւ նոյնիսկ անկախութիւն կը պահանջեն, սակայն ճիչ հասանական է - բացառութիւններ կան - որ անոնք պատրաստ ըլլան մտնելու Ռուսերու կողմէ դեկավարուած դաշնակցութեան մը մէջ կամ դառնալու թրքական նահանգ մը»:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Հայաստանի եւ Իրանի յարաբերութիւններուն ուսումնասիրութիւնը կը պարտինք անդլիացիի մը՝ Ֆելիքս Գօրէի: Ան այս յարաբերութիւնները կը դիտէ նախ հայկական եւ յետոյ ամերիկեան ակնոցով: Յօդուածին վերնագիրն է՝ «Հայաստան եւ Իրան, հաւասարակշռութեան փորձ մը» (2):

Գօրէ հանդիպած է Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարար Վահան Փափազեանին եւ նոյն նախարարութեան բանբեր Արամ Սարաֆեանին. երկուքն ալ կը հաստատեն թէ իրենց երկրին յարաբերութիւնները բաւական ջերմ են Թեհրանի հետ «եւ ատոր մէջն ալ ոչ մէկ քարդոյթ ունինք» կ'ըսէ Վահան Փափազեան աւելցնելով «ի տարբերութիւն այլ երկիրներու» (կ'ակնարկէ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներուն): Երկուքն ալ կը ծանրանան հայ - պարսկական բարեկամութեան աւանդութեան վրայ: Կը խօսուի Թեհրանի միջնորդութեան եւ իր խաղաղարար դերին մասին Արցախի կնճիռին մէջ: Մանաւանդ չեչա մը կը դրուի տնտեսական համագործակցութեան վրայ. առեւտուր, կամուրջի եւ կազատարի շինութիւն եւ այլն... անգամ մը եւս կը խօսուի պարսկահայ զաղութին մասին անչուշտ չատ դրական կերպով:

***

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս ենթախորագիրին տակ Ֆ. Գօրէ կը մատնանչէ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու դիւանագէտներու վերապահութիւնը այս սիրալիր յարաբերութիւններուն մասին: Հեղինակը չեշտել յետոյ Ամերիկացիներուն ներկայութեան կարեւորութիւնը, զայն կը չափէ իրենց դեսպանատան դիրքով՝ Գերագոյն Խորհուրդի չէնքին դիմաց եւ հեղինակը կը փորձէ ապացուցել որ Հայաստանի ազդեցութիւնը աւելի մեծ է Ուաշինկթընի մէջ չնորհիւ ամերիկահայ «լոպի»ին, քան Ամերիկայինը Երեւանի մէջ: (Ատոնց ձայնը լսելի դարձնէր...) Երեւանի մէջ աշխատող ամերիկացի դիւանագէտ (անունը անյայտ կը մնայ) կ'ըսէ. «Միացեալ - Նահանգները Հայաստանը կը համարէ Պարսկաստանին հետ իր յարաբերութիւնները զարգացնելուն մէջ: Ան կ'աւելցնէ որ Ամերիկայի համար այդ դրացիական յարաբերութիւնները հակակչիռ են չրջապատակումին պատճառով, ըստ կարգին՝ «Արտաքին Գործոց նախարարութիւնը ոչ պաշտօնական ձեւով Հայաստանին զգուշացուցած է այս մասին»:

Դիւանագէտը իր տեսակէտը կը մեղմացնէ ըսելով թէ իր երկիրը «չուզեր երկիրներուն առեւտրական յարաբերութիւնները հակառակ Հայաստան - Վրաստան յարաբերութիւններուն ուր կարծէք անտեսականը գերիշխող է: Ճէյմս Տօրսէ, կրկին անդրադարձ մը, «Իրան եւ Վրաստան՝ հնարաւոր դաշինք մը» յօդուածին մէջ (3) կը վերլուծէ երկու երկիրներուն կապերը: Ըստ Տօրսէի, այս համագործակցութեան հիմքը նախ տնտեսական է. Վրաստան, որ կասեցած միւս երկու պետութիւններուն պէս, կը միտի «տնտեսական եւ առեւտրական խաչմերուկ» մը դառնալ Եւրոպայի եւ Ասիոյ, Ռուսաստանի եւ Մերձաւոր - Արեւելքի միջեւ: Հոս ալ անչուշտ քարիւղի եւ կազի հոսքեր կան ... Վրաստանին երկու տարբեր ծրագիրներ ունի կապուած այս երկու նիւթերուն հետ. առաջինը՝ Վրաստանով անցընել Ղազախստանէն Եւրոպա փոխադրուելիք կասպեան խողովակը, երկրորդը որ Հայաստանի համար յոյժ վտանգաւոր է՝ Ադրբեջանի տարածքով միանալ Պարսկաստանի կազատար ցանցին, այս երկրին արտադրած կազը դէպի Եւրոպա արտահանելու համար. (Ուկրանիան նոյնպէս չափազդուած է այս երկրորդ ծրագիրին յաջողութեամբ: Իրանեան եւ վրացական համագործակցութիւնը ուրիշ հետաքրքրութիւններ ալ ունի. Պարսկաստան պատրաստ է Պաթումի քարիւղի պահեստին արդիականացումը կատարելու եւ Փոթիի նաւահանգիստին բարեկարգումին ծախքերը վճարելու: Վերջապէս, երկու երկիրները մտադիր են Փոթի - Բաքու - Թեհրան

ՎՐԱՍՏԱՆ՝ ԱՌԱՋԱՑԱԾ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Եթէ Ադրբեջանի եւ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները հիմնուած են պատմական եւ ռազմավարական հրամայականներու վրայ, կացութիւնը քիչ մը տարբեր է երբ կարգը կու գայ Իրան - Վրաստան յարաբերութիւններուն ուր կարծէք անտեսականը գերիշխող է: Ճէյմս Տօրսէ, կրկին անդրադարձ մը, «Իրան եւ Վրաստան՝ հնարաւոր դաշինք մը» յօդուածին մէ (3) կը վերլուծէ երկու երկիրներուն կապերը: Ըստ Տօրսէի, այս համագործակցութեան հիմքը նախ տնտեսական է. Վրաստան, որ կասեցած միւս երկու պետութիւններուն պէս, կը միտի «տնտեսական եւ առեւտրական խաչմերուկ» մը դառնալ Եւրոպայի եւ Ասիոյ, Ռուսաստանի եւ Մերձաւոր - Արեւելքի միջեւ: Հոս ալ անչուշտ քարիւղի եւ կազի հոսքեր կան ... Վրաստանին երկու տարբեր ծրագիրներ ունի կապուած այս երկու նիւթերուն հետ. առաջինը՝ Վրաստանով անցընել Ղազախստանէն Եւրոպա փոխադրուելիք կասպեան խողովակը, երկրորդը որ Հայաստանի համար յոյժ վտանգաւոր է՝ Ադրբեջանի տարածքով միանալ Պարսկաստանի կազատար ցանցին, այս երկրին արտադրած կազը դէպի Եւրոպա արտահանելու համար. (Ուկրանիան նոյնպէս չափազդուած է այս երկրորդ ծրագիրին յաջողութեամբ: Իրանեան եւ վրացական համագործակցութիւնը ուրիշ հետաքրքրութիւններ ալ ունի. Պարսկաստան պատրաստ է Պաթումի քարիւղի պահեստին արդիականացումը կատարելու եւ Փոթիի նաւահանգիստին բարեկարգումին ծախքերը վճարելու: Վերջապէս, երկու երկիրները մտադիր են Փոթի - Բաքու - Թեհրան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻԻ

Մարտ 7-ին, Թումանեան լիճի քաղաքային վերելամատուռը հողին յանձնուած է Հայաստանի Ս. Հանրապետութեան առաջին վարչապետի՝ Յովհաննէս Քաջազնունիի վերջին ժառանգը՝ իր աղջիկը՝ Մարգարիտ Քաջազնունի, 93 տարեկանին: Իրենց վերջին յարգանքը մատուցանած են հարազատներ, բարեկամներ եւ Հ. Յ. Դ.ական Բիւրոյի անդամներ՝ Տիգրան Ձիւնպաչեան եւ Ռուբէն Յովսէփեան:

մայրուպի մը կառուցել ... Այս բոլորին դիմաց Վրաստան կը պատրաստուի «Սուխոյ Սու 25» ռազմական օդանաւներ եւ անոնց հետ համապատասխան մասերը ծախել Թեհրանի, Պարակատան օդանաւերու չինութեան կը մասնակցի Թիֆլիսի կառավարութեան յանձնելով պէտք եղած ինքնիլը (aluminium):

«Յառաջ»ի մէջ վերջերս կը կարդայինք թէ «21-րդ դարու շրջանի տնտեսական հարեւանը կը գծուի առանց Հայաստանի (4): Կ'ուզենք հաւատալ որ այս խօսքը լոկ յանկարծականութիւն էր, սակայն ճակատագրական ու ամերիկացի իր պաշտօնակիցներուն վերլուծումները մեզ դէպի լաւատեսութիւն չեն մղեր: Դժբախտաբար:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

---

(1) Shireen T. HUNTER «Azerbaïdjan Search For Industry and New Partners» in *Nation and Politics in the Soviet Successor States*, Cambridge University Press, 1993, p. 228-232 (ընդգծումը մերն է):

(2) Felix CORLEY — «Armenia and Iran : Balancing Act» in *Middle East International*, London, 28. 08. 1993, p. 15, (ընդգծումը մերն է):

(3) James DORSAY — «Iran and Georgia : Alliance on the Cards» in *Middle East International*, London, 2 April 1993, p. 14 (ընդգծումը մերն է):

(4) «Թուրքիա իր յարաբերութիւնները կը զարգացնէ Թիւրքմէնիստանի հետ»: «Յառաջ» — թիւ 18273 — Զորեքշաբթի, Մարտ 2, 1994:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԼԷՆ ՁԻ ՀԱՒՆԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկայի Արտաքին նախարարութեան կողմէ մարզկային իրաւանց համաչափարհային կացութեան մասին պատրաստուած տարեկան տեղեկագիրը հատորը մեծ զայրոյթի պատճառած է Ֆրանսացի պատասխանատուներու: Փետրուար 1-ին լոյս տեսած հատորը խիստ քննադատութիւններ կ'ուղղէ Ֆրանսայի, անոր ոստիկանութեան կոպտութեան, աշխատավայրերու մէջ կիներու ենթարկուած խտրականութեան եւ ցեղասպանութեան պատճառով: Ոստիկանութիւնը կ'մեղադրուի նաեւ կամայական ձերբակալութիւններով որոնց դէմաւոր զոհերը կ'ըլլան փոքրամասնութիւններու պատկանող անձեր: Տեղեկագրին համաձայն, Ֆրանսական արտերարաններու պայմանները անմարդկային են ու վատթարագոյն: Մշակութային ու ցեղային տարբերութիւնները յաճախ անհանդուրժելի կը նկատուին եւ կիները տնտեսապէս չահագործումի առարկայ են:

Այնքան անընդունելի բաներ կան հոն Ֆրանսայի հասցէին որ Փարիզի համալսարանէն դասախօս մը ըսած է թէ կարգալով այդ էջերը այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ ենթաթական պինուորական բռնապետութեան մը, կամ երկրորդ աշխարհի պետութիւն մըն է:

Նոյն դասախօսը ընդունելով հանդերձ թէ ոստիկանութեան եւ իրաւական մարգերուն մէջ անխոցելի չէ Ֆրանսական ընթացքը, ինչպէս են այլ ժողովրդավարութիւնները, ներառեալ՝ ամերիկեանը, կ'ընդգիծ տեսնելով որ ամերիկեան կառավարութիւն մը իրեն կը վերապահէ առաջին քարը արձակելու իրաւունքը: Ան կը փորձէ երեւակայել թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն պիտի ունենային Ամերիկացիները եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը ըլլար Միացեալ - Նահանգներու մարզկային իրաւանց բռնաբարումներուն մասին պաշտօնապէս արտայայտուողը: Անշուշտ ամերիկեան մամուլը մեծ աղմուկ - իրանգում պիտի փրցնէր, իսկ ծերակուտականներ պիտի պահանջէին պոյֆոթի ենթարկել Ֆրանսական ապրանքները:

Այդպէս եղած էր արդէն 1992-ին, երբ Լոս - Անճըլըսի ըմբոստութիւնները ծագած էին եւ նախագահ Միթերան բացատրած էր թէ Ամերիկայի մէջ ցեղապաշտութիւնն էր բռնութիւններու պատճառը եւ թէ ցեղային փոքրամասնութիւններու հանդէպ վերաբերումը աւելի լաւ մօտ որ կարծես կ'արիւնէր հոն մօտեցող հոգիները:

Պատահած է որ, մեծ պողոտայէն բաժնող նեղ փողոցը մտած աւենիս, որուն վրայ կը բացուէր մեծ դուռը բակին, այդ աուներուն պատուհաններէն, դուռնէն, չպարուած, այլազան գոյներով հոլանի չապիկներ հագած լկտի աղջիկներ անպատկառ քահ - քահներ ուղղէին մեզի կամ խօսքեր՝ գեռնի քարերը կարմրցնելու կարող: Այս ամպիսի տարօրինակ հակադրութիւն մը կը կազմէր սրբավայրին հետ որ այդ թաղին ծանօթ չեզոքները պարզապէս կը զայթակղէին:

Եւ ըսել թէ ազգին լաւագոյն տարրին պատկանող պատանութիւնն ալ ճիշդ այդ փողոցներուն մօտ գտնուող դրացի կեդրոնական վարժարանը կը յաճախէր եւ առաւօտ երեկոյ կը տեսնէր այդ արարածները, որոնք անչուշտ սիրահրասէր ակնարկներ կ'ուղղէին անոնց անվորձութեան: Յաւելի երեւոյթ մըն էր այս, որ ժամանակին նըկատի չէր առնուած դժբախտաբար:

Վեհապանծ աղօթատեղի մըն էր Ս. Փրկիչ Եկեղեցին. երկու ընդարձակ տաճարներ մէջ մէջի. ճակատը՝ խորաններ. ձախ կողմի խորանին քովը, սեղանին աստիճաններուն գրեթէ կից, դուռ մը կար, ուրկից կը մտնուէր պզտիկ մատուռ մը. հոն, ձախ կողմի պատին մէջ, մատնաւոր սպահարան մը ապակեպատ, ուր գետեղուած էր մասունքը, ոսկեճամուկ մեծ խաչի մը սրտին:

Այդ փոքր մատուռին մէջ չարունակաբար խաչահանգիստ տեղի կունենար մատնաւորներու խնդրանքով: Իսկ, Հինդ-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Կլէնտէյլի մէջ (Գալիֆորնիա) Մարտ 2-ին, իր մահկանացուն կնքած է Արշաւիր Յովսէփեան: Ողբացեալը ծանօթ էր մանաւանդ Լիբանանի մէջ իր տարած բեղուն գործունէութեամբ Հ. Յ. Դ.եան մէջ (եղած է կեդր. Կոմիտէի անդամ) ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.եան: Վերջին տարիներուն ընտանիքին հետ փոխադրուած էր Միացեալ - Նահանգներ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 5-ին, տեղւոյն Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏի մէջ, Փետրուար 27-ին, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ Արամ Արման, բուն անունով՝ Սուրէն Պաղմաճեան, 71 տարեկանին: Ծնած էր Ալեքսանդրէթ: 1941-46 պաշտօնավարած է Հալէպի Զաւարեան վարժարանը, 1946-ին հաստատուած է Հայաստան եւ տարիներ աշխատած «Գրական Թերթ»ի խմբագրութեան մէջ: 1979-ին հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ: Իր գործերն են «Աչքերուս», «Վերադարձ», «Հայրենիքի եւ սիրոյ երգեր», «Քերթուածներ»: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 3-ին: Դամբանական խօսած է Մանուէլ Քէօսէեան:

***

*ԹՈՐՈՆԹՈՑի Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 6-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ.եան Գոլոլեան նախակրթարանի եւ Պապայեան մանկապարտէզի տարեկան ճաշը: Հանդիսավարը եղած է Յարութիւն Շիթիլեան: Պր. Վարուժան Նիկոլեան, յանուն վարչութեան, ողջունած է ներկաները: Ապա ելոյթ ունեցած են տնօրէնուհի Տոքթ. Մարի Ալեքսանեան, Ազգ. Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արք. Նազարեան եւ Հոգեւոր Հովիւ Տ. Գարեգին Քհնյ. Գասպարեան: Ներկայացումներ տուած են նախակրթարանի սաները: Ներկայ եղած են նաեւ Հոգեւոր Հովիւ Տ. Գարեգին Քհնյ. Գասպարեան, Ազգ. Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արք. Նազարեան, Ազգ. Վարչութեան անդամներ, Ազգ. Ժողովրդական Ներկայացուցչական Մարմնի անդամներ, Ազգ. Վարչութեան նախկին անդամներ, Ազգ. Ժողովրդական Ներկայացուցչական Մարմնի նախկին անդամներ, Ազգ. Վարչութեան ներկայացուցիչներ, Ազգ. Ժողովրդական Ներկայացուցչական Մարմնի ներկայացուցիչներ, Ազգ. Վարչութեան նախկին ներկայացուցիչներ, Ազգ. Ժողովրդական Ներկայացուցչական Մարմնի նախկին

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
եւ
ՀՈԳԵՁԱՇ

Կապոյտ Ծաչի Լիոնի «Արարք» մանաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիները յիշատակին։

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Զեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք
78 - 88 - 92 - 51
կամ՝
72 - 35 - 15 - 86

ՄԱՐՍԻԼԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՉԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերաղն ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3
Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, առանգական Չատկական Կարմիր Հաւկիթներու եւ չէօրէկներու։

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները Հայկական այս բարիքներով։

«ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Ներկայիս կը յայտնենք, թէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
«ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»ը
բաց է մեր հասարակութեան՝ երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ հետք, ժամը մէկէն մինչեւ ժամը հինգ։

Կրօնական եւ գեղարուեստական ըբրականութիւններու կողքին, «Գէորգ Երեւանեան Գրադարան»ին մէջ ընթերցասէրները պիտի գտնեն նաեւ այլազան հաւաքածոներ, գրական եւ կրօնական հանդէսներ, ամսագրեր եւ օրաթերթեր։

Գրադարանի վարիչն է Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան։

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ՝

Լուսի Մկրտիչեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ - Տիկին Լուիզ Մկրտիչեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 1500 Ֆր., Պր. Արման Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ եւ Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան 1000 Ֆր., Տիկին Իվ Վելին 1000 Ֆր., Տիկին Կարմիրեան 500 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալեքսանեան 500 Ֆր. Հայկազեան Միութեայ Վարժարանին։

Տիկին Շուշան Ղամպէրեան 500 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տիկին Քէչիչեան 300 Ֆրանք Եկեղեցւոյ։

Կէկուար Մարիլոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան եւ Անայիս Տիւմէհեան 500 Ֆր. Եկեղեցւոյ։

Պետրոս Պոյաճեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Վահէ Մամաս Քիթապճեան 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ։

Association du 7 Décembre 1988

COMMUNIQUÉ

Les camions du 7 Décembre 88 ont quitté Erevan le 15 Mars et seront à Paris le 28 Mars. Nous avons besoin de votre soutien pour qu'ils reviennent plusieurs fois —coût d'un camion aller-retour : 25 000 F.

L'un passera par la Grèce, l'autre par la Pologne. Acceptons aussi colis et matériel en tout genre.

Pour les abonnés de «Haratch», en remercîment au Journal nous transportons les colis personnels gratuitement, pas plus de 40 kg.

Pour toutes informations :
HEROLD ALEXANIAN
46. 38. 38. 80 ou 46. 38. 88. 32.

COMMUNIQUÉ

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél: 48 78 02 99 / Fax: 42 80 61 45

Les trois maisons du troisième âge entièrement rénovées, restructurées et ayant l'agrément de la cure médicale peuvent accueillir des pensionnaires soit en hote payant, soit pris en charge par l'Aide Sociale.

Pour tous renseignements, prière de contacter les directions des établissements.

MONTMORENCY : Melle YAVER
44-50, Ave. Charles de Gaulle
Tél: 39 83 20 67
Fax: 34 28 37 17

GONESSE : M. FESDJIAN
7, rue de l'Eglantier
Tél: 39 85 24 24
Fax: 34 53 95 23

ST-RAPHAEL : Mme GARABEDIAN
107, Ave. du Marechal Lyautey
Tél: 94 95 00 30
Fax: 94 95 71 43

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ կատարուած իւզապնի հետեւեալ նուէրները. --

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աբթինեան 500, Տիկին Ազատուհի Խանէտանեան 100, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 200, Պր. Ժակ Ֆէյտի 200, Տիկին Անահիտ Օճաքճեան 200, Տիկին Մարիլէն Պատմաճեան 700, Տիկին Ա. Խաչատուրեան 200, Մի Ոմն՝ 500, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Լասիր 500, Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Հերմինէ Խաչատուրեան 300, Տէր եւ Տիկին Մարուգէ Պօյաճեան 100, Պր. Սարգիս - Գէորգ Ամիէնեան 300, Պր. Գրիգոր Շահինեան 500, Օր. Սոնիա Կիւմիւչեան 1500, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ձիրեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան 200, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300, Տիկին Հայկանոյշ Մովսէսեան 50, Օր. Վիրժինի Մանուկեան 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովնանեան 500, Տէր եւ Տիկին Գլոտ Գայինեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր - Աբէլեան 200, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան 200, Տիկին Մարի - Լուիզ Արեւեան 100, Տիկին Հայարփի Փափազեան 500, Տիկին Սրբուհի Էմմիրճեան 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան 500, Տիկին Սիրան Եսայեան 300, Տէր եւ Տիկին Բաուլ Գազանճեան Պր. Ժորժ Գալփազեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Վարդանեան 200-ական, Պր. Գրիգոր Տիւլէր 100, Տէր եւ Տիկին Բիշար Ինճէյեան 150, Պր. Տրդատ Աբանեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժակ Ճէնէթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Էրիզ Գոբծունեան 1000, Տիկին Մատլէն Փափազեան 500, Տիկին Անիթա Ալեքսանեան 2500, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 500, Պր. Ժան - Ժակ Տամլամեան 500, Պր. Արմէն Մուրատեան 200 Ֆր.։

(Շար.)

Gala d'Arts Martiaux

organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH
8 *DISCIPLINES :*

- JUDO —
  Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
  Champion Olympique
  Champion du Monde
  Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
  Jacques TAPOL 5e DAN
  Champion du Monde
  Champion d'Europe
- KENDO —
  Alain DEGUITRE 5e DAN
  Champion d'Europe
  Alain HAGOPIAN 5e DAN
  Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
  Christophe TOPALIAN
  «Armenian Black Belt Association» de France
- AIKIDO —
  Pierre MATTHIEU 4e DAN
  avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
  Alain ADEN 3e DAN
  Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
  Bernard GALLICE 3e DAN
  avec la sélection régionale de Shotokai France.
  Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.
Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ օր, Մարտ 19, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մտիւն ի Վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։

«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ, Խորանին վարագոյրը կրկին կը գոցուի։ Մեծ Պահքի շրջանին մէջ ենք տակաւին։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Մարտ 20, Գալստեան Կիրակի։

Ժամը 10-ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité
du CNR de Rueil-Malmaison,
(Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian
Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.
Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի եւ Արագած - Սասուն պարախումբի երգի - պարի համոյթը։
Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15-ին
Թէաթրը Մուլէն (Մարսէյլ)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU
SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES
STUDIO VICKEN - PARIS 94

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 56. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.287 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.287

ՈՒՐ Է ՆՈՐ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

(ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԵՐԸ ԱԶԳԱՄԻՋԵԱՆ ԲԱՆՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ)

«Ամէն բան ընթացիկ է եւ փոփոխական» կը հետեւան առաջնորդները, զբաղած քարտուղարները, նախագահները ու անոնցմէ ետք կը փոխուին «մեծ երեսփոխանները»։ Ապրեցանք ընկերվարութեան շրջանը. 1980-ին պէտք է մուտք գործէինք համայնավարութեան մէջ, բայց ինկանք զարգացած ընկերվարութեան դիրկը. իսկ յետոյ սկսաւ «արագացում»ը։

Անցաւ «վերակառուցում»ը, մեղի ժառանգութիւն ձգելով երկու բառակապակցութիւններ. «Նոր մտածողութիւն» եւ «մարդկային արժէքներու նախապատուութիւն»։ Համաշխարհային հանրութիւնը ջերմօրէն արձագանգեց անոնց եւ անոնք վստահութեան մեծ «դրամագլուխ» ապահովեցին զանոնք արտասանողներուն։ Ակնկալելի չէ որ անոնց իրագործումը չափազանց կ'ուշանար, իսկ երբեմն ալ տեղի չէր ունենար բնաւ։

«Նոր մտածողութեան» եւ «մարդկային արժէքներու նախապատուութեան» ամէնէն տարբերական եւ յստակ իրագործումին դաշտ դարձաւ, Մորհ. Մխիթեան, ապա ՀԱՊ-ի մէջ, ազգամիջեան յարաբերութիւններու բնագաւառը։ Հոն որպէս անսասան ամբոց մնաց ստալինեան ազգքաղաքականութիւնը. ստալինականութիւնը։ Անոր վրայ կը հիմնուէր կեդրոնի քաղաքականութիւնը երբ ամբողջ տարողութեամբը ներկայացաւ Սումգայիթը։ Ցետոյ անոր հետեւեցան նորանոր քաղաքներ ու նոր արիւն, պալթեան երկիրներուն, Մոլդովայի, Վրաստանի, Օսեթիոյ մէջ։ Արդեօք դառապարտուա՞ծ են այդ արիւնը թափողները։ Գոնէ ամենափոքր ժամանակով մը դատուա՞ծ են, ոչ անշուշտ ճամբարներու մէջ 10 կամ 7 տարի տեւող դատավարութիւններով, ինչպէս կը դատուէին այլախոհները, «Գուլակեան արշիպելագոսը» կամ «Բրոնեվիկ» ցրուելու յանցանքով։ Այս բոլորէն ետք, կ'արժէ՞ արդեօք զարմանալ փետրուարեան ներսէին։ Ասկէ չատ առաջ մենք անպատիժ ձգեցինք մեր քաղաքէն այլ տեղեր արիւն թափողները։ Ու մեղի վերադարձաւ մեր ձայնին արձագանգը։

Գորբաչովէն ետք Ստալինի որպէս ամէնէն հատատարիմ հետեւորդներ յայտնուցան քաղաքական երկու դէմքեր՝ Ն. Ալիեւ ու է. Շեվարնատ. անոնց վերջը տարօրինակ կերպով երկու զուգահեռներու չափ նմանութիւն կը մատնէր. վերջը՝ ապահովութեան մարմիններու ճամբով դէպի կուսակցական եւ պետական բարձունքները։ Եկաւ պահ մը երբ այնպէս թուեցաւ որ անոնց ճակատագրերը (հետեւաբար նաեւ հայերուն) այլեւս երբեք չեն նմանիր իրարու։

Անոնցմէ մէկը «վերակառուցում»ը չըպըսեց քաղաքական յետին դիրքեր, ով պիտի մեղքերէն ո՛ր մէկուն համար։ Միտը դարձաւ «նոր մտածողութեան» դիմաւոր արտայայտիչը, առենին հրաժարականի դիմեց, ճիշդ հաչուելով Գորբաչովի մայրամուտը. այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր կը չարունակէ օգտուիլ այն չրջանին ձեռք ձգած «դրամագլուխ»էն։

Երկուքն ալ բախտի հերթական վերելվայրումներով դարձան նորաստեղծ պետութիւններու նախագահներ. ասիկա՝ նախ այն պատճառով որ ճիշդ ժամանակին յայտնուեցան որպէս ազգային գաղափարի կրողներ։ Աւտոր համար ալ ներողութեան արժանացաւ համայնավարական, ՔՄ. -- կէ -- Պէ-ական անոնց անցեալը։

Այժմ անոնք առաջնորդներ են. թէ՛ մահմետականը, թէ՛ քրիստոնեան իրենց իշխանութեան համար ստցած են իրենց հոգեւոր գերապետն պետերուն օրհնութիւնը։ Երկուքն ալ իշխանութեան հասան պատերազմական իրավիճակով երկիրներու մէջ։ Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ իրենք չէին այդ պատերազմները նախաձեռնողները։ Սակայն իրենց երկիրներուն պատերազմական վիճակը օգնեց երկուքին ալ որ տիրանան իշխանութեան։ Նկատի առած իրենց անցեալը, տրամաբանական կ'ըլլար ակնկալել որ անոնք տարբեր ձեւով պիտի լուծէին պատերազմի եւ խաղաղութեան խնդիրները։ Սակայն այս կէտին վրայ եւս անոնք իրարու նման չարժեցան։ Սկսան զարկ տալ ռազմական գործողութիւններու եւ վրացեւաբխազական ու ադրբեջանեւղարաբաղեան բախումները համատարած պատերազմներու վերածեցին. այդ պատերազմներուն ընթացքին բազմապատկուեցան մարդկային զոհերու եւ գաղթականներու թիւերը։

Վրացիները կրնան նկատել որ ատոր մեղաւորը Ռուսաստանն է որ թիկունք կը կանգնի Աբխազիոյ։ Ադրբեջանցիները իրենց կարգին, կրնան ենթադրել որ Թուրքերէն բաւական օգնութիւն չստանալով, հարցը կարելի է լուծել վարձկան մուճահետներու եւ ռուս պինուորներու թիւը ատանպատակելով։

Սակայն, այդ երկիրներուն նախագահներուն համար հասած է ժամանակը որ անոնք սոթիին համատեղել պետականութեան եւ ազգամիջեան համակեցութեան երկու սկզբունքները, վերաբերող՝ տարածքային ամբողջականութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքին, որոնց մասին վերջերս իր մէկ զեկուցումին մէջ խօսեցաւ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը։

Կրնա՞յ ատիկա ընել Շեվարնատէն զոր Արեւմուտքը դեռ կը նկատէ «Նոր մտածողութեան» տէր։ Եւ կրնա՞յ Ալիեւը որ կը ձգտի միջազգային ճանաչումի, բայց ամէն անգամ կը մերժէ միջազգային դէտեր ընդունիլ, երբ համաձայնութիւն կը գոյանայ հրադադարով, պատճառաբանելով որ ատիկա կրնայ հակամարտութեան միջազգայնացման վտանգ ներկայացնել։

Իսկ մինչ այդ, Ռուսաստանի մէջ մենք եւ մեղի հետ ամբողջ աշխարհը պէտք է խոստովանինք որ իրականութեան մէջ «մարդկային արժէքներու նախապատուութիւն» տուողներ եղան ոչ թէ նախ անոնք որոնք այդ մասին չատ կը խօսէին, այլ Ռուսաստանի նախագահ Ելցինն ու Թաթարստանի նախագահ Շամիւեւը։ Ցատկապէս անո՛նք յուցաբերեցին «Նոր մտածողութիւն»ը եւ յաղողեցան խուսափիլ ճակատումէ, գտնելով ժողովուրդներու համակեցութեան քաղաքակիրթ ձեւը որ կը հիմնուի թէ՛ ժողովուրդներու ինքնորոշման, թէ՛ տարածքային ամբողջականութեան վրայ։ Արդէն գոյութիւն ունի «Ռուսաստան -- Թաթարստան» օրինակը։ Ոչ մէկ նշանակութիւն ունի անոր դասնակցութիւն, կամ համապաշնակցութիւն անուանումը։ Կարեւորը այն է որ մարդոց կարելիութիւն կուտայ խաղաղ ապրելու։ Կարելի է որ նոյն հիմերով, երկու նախագահներ՝ Ելցին եւ Դուդաեւ յաջողին լուծել Չեչենիոյ հարցը։ Ամէն պարագայի ատիկա արդէն զօրավոր Ռուցկոյի «կըռըմ-բա-կո-ծե՛մ» դռռոցը չէ։

Եւ պայմանագրային այս նոյն տարբերակը՝ որով նախատեսուած կ'ըլլայ Արխազիոյ ազատ առընչումը Ռուսաստանին, իսկ Ղարաբաղինը՝ Հայաստանին, պէտք է պահանջել Ռուսաստան, ստանձնելով անդրկովկասեան հակամարտութիւններուն մէջ խաղաղարարի դերը։ Նոյն նըրուն մէջ խաղաղարարի դերը։ Նոյն նըրուն մէջ խաղաղարարի դերը։ Նոյն նըր

«ՓԱՅԼՈՒՆ» ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Հայերս սկսած ենք զիրար չհասկնալ. բայց, խորքին մէջ, ե՛րբ հակառակը պատահած է: Երկու հիմնական պատճառները, լեզուական եւ իշխանութեան հարց, մեզ բերած են այս կէտին եւ որոնք կրնան տակաւ բարդանալ: Նախ, լեզուի առումով, պարզապէս զար մը յետ քայլ ըրած ենք որովհետեւ, ամէնուրեք, հայ լեզուն իր ճիւղաւորումներով, կը ներկայացնէ պատկերը աղճատուած հայերէնի մը, որ իր այս բնոյթով կը նմանի զար մը կամ զար ու կէս առաջ կիւրակուածին: Ահա ժողովուրդ մը որ չէ յաջողած իր լեզուն ամբասնդելու գծով: «Ժամանակներու յարմարում», «յետամնացութիւն», «ազդայնամոլութիւն», «միջազգայնացում», «արդիականացում», «արհամարհանք», «զերադասութիւն», «ստորադասութիւն» եւ այլ պիտակաւորումներ ընկերացած են չարչարեալ լեզուին ու կը չարունակեն զայն չարչարել: Մինչ, այլուր, մեծ ճիգեր կը թափուին, հմուտ լեզուաբաններ կը աքին կորսուած, վանդզուած կամ ապրող լեզուներու ուսումնասիրութեան եւ արժեւորման, որպէս հարստութեան մէկ մասնիկը մարդկային պատմութեան. Հայերը, որոնք բախտը ունին երկու լեզուներու կիրարկման, իսկութեան մէջ զիրար հարստացնող, անվտանգ կերպով զանոնք լքած են ժամանակի քմայքին:

Սփիւռքի պարագային, իրրեւ թէ օտարումի աւերները բաւական չըլլային, կարծէք կը սպասուի որ արեւմտահայերէնն ու դասական ուղղագրութիւնը հետզհետէ մարին, մինչ որ ներկայ ընթացքով տասդ կը թուի, չնորհի՛ւ մասնաւորաբար Սփիւռքի անճարակութեան: Հայաստանի պատկան մարմիններն ու հասարակական կարծիքը, հետզհետէ երեւան եկող արտայայտութիւններով եւ յայտարարութիւններով, սխալ մօտեցումով մը, «կամայ» թէ «ակամայ» կը սատարեն արեւմտահայերէնի չիջումին: Եւ վասն ինչի՛: Եօթը տասնամեակներէ ի վեր Սփիւռքի մէջ հսկայական ուժականութիւն մը իմաստութեամբ օգտագործելու պարագային, կրնար այնքան նուաճումներ արձանագրել ու ներկայիս շատ աւելի մեծ նպաստ բերել Հայաստանին, համայն հայութեան եւ, ինչո՞ւ չէ, մարդկութեան: Անտեսումի նոյն ճակատագրական սխալն է որ կը կրկնուի: Դժուար եւ անբաղձալի՞ է առաջքը առնելը:

Նախապէս, կը հաւատայի թէ երբ օր մը Հայաստանը անկախանայ, բնականաբար Հայերը պիտի գտնեն իրենց լեզուին հարթատութիւնը, որպէս հաւաքական ինքնութիւնը ամրապնդող ազդակ եւ, Հայաստանն ու Սփիւռքը պիտի ներդաչնակուին: Երբեք մտքէս չէր անցած (խոստովանիմ որ դեռ տեղեակ չէի «ախպար»ի խնդրին), թէ սփիւռքահայ մը, ինծի անհասկնալի պատճառներու համար եւ ընդհանրացած ըմբռնումով մը, կրնայ օտար, լուսանցքային նկատուիլ եւ կամ վերջն դիտուիլ Հայաստանի իր հայրենակիցներուն կողմէ (բացառութիւնները յարգելի), որպէս տեսակ մը պարզամիտ, երկրորդ կարգի քաղաքացի մը, զգացական, օգտին, նիւթապաշտ եւ անպատկառ: Անշուշտ, ասոր կողքին, իրողութիւն է թէ ողորմելիօրէն դառդ, մակերեսային, ցուցամոլ եւ տափակ Սփիւռքահայերու թիւը քիչ չէ: Բայց ինչո՞ւ միայն այս երեսակը նկատի ունենալ: Եթէ այս է Սփիւռքահայուն կպցուած պատկերը, ապա ի՞նչպէս կ'անտեսուին հիմնադրումին կազմումը, այն բազմաթիւ Սփիւռքահայերու պարագան, որոնք ոգի ի բուին կը աքին Հայաստանի բարօրութեան եւ օժանդակութեան գծով: Արդեօ՞ք հաւաքական ողջմտութիւնը անհասանելի բան մըն է հայ ժողովուրդին համար...:

Այս վերաբերումին պատճառները միայն հոգեբանական եւ բարդոյթային չեն, այլ նաեւ քաղաքական: Եթէ նկատի առնուի հասարակական կեանքին մէջ մշտնջենական ուժի յարաբերութիւնը, սպասելի էր որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնն ալ օր մը հասնի հոն: Բնական երեւոյթ: Զօրաւորը կ'ուզէ տիրել ու զեկը իր ցանկացած ուղղութեամբ դարձնել: Տրամաբանութիւնը կ'ըսէր թէ Հայաստան ունենալով պետական կառոյց, իսկ Սփիւռքը զուրկ ըլլալով նման բանէ մը, օր մը կշիռքը պիտի հակի Հայաստանի կողմը:

Բայց, մեզի թող ներուի յայտնելը թէ

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հաւանաբար ամէնէն հետաքրքրական ու նաեւ չահեկան երեւոյթը Հայաստանի մշակութային կեանքին մէջ անոր պրպտող - լրագրող երիտասարդութիւնն է որ օգտուելով հիներու հարկադրեալ լռութենէն (դրեթէ անկարելի դարձած է ներկայիս գրագէտներու համար լայնաչունչ գործ երկնել· հրատարակել, սպասել ու դեռ ակնկալել հասոյթով բարեկեցիկ գոյութիւն մը եւ վարկ մը ապահովել), հըրապարակ իջած է գրական - ընկերային կարեւոր պարբերականներով: Աւելցնելու է անմիջապէս որ սերունդներու սուր պայքար մը կը մղուի մշակոյթի ամէն կալուածի մէջ - Ակադեմիայէն մինչեւ ընկերային հանդիպումներու կալուածը - հին ու նոր մտայնութեան ներկայացուցիչներու միջեւ: Անկախութենէն քանի մը տարի առաջ դեռ Երեւանի ծանօթ մտաւորականներէն Ալիք Թումճեան կը գանգատէր թէ «տարիները կ'անցնին, աշխարհը կը փոխուի տակայն Հայաստանի աւագ մտաւորականութիւնը իր հին առանձնաշնորհումներուն կառչած՝ առիթ չի տար որ նորերը ծագկին ու տեղ հասնին»: 1994-ը հասեր ենք եւ յստակ է որ բան մը փոխուած է Հայաստանի մէջ ու նոր արիւն մը կը չրջապտի մեր երկրի մշակոյթի երակներուն մէջէն (Պր. Թումճեան սակայն, բախտ դաժան մէկ խաղով, «սիսթէմ»էն կամ «էսթապլիշմընթ»էն դուրս կը մնայ տակաւին, տեսակ մը մշակութային ասպետակ կամ ֆէտայի՝ որ ոչ մէկ հիմնարկի կարգապահութեան կամ անուանացանկին մաս կը կազմէ, սակայն կենսական մէկ մասնիկն է մշակութային քարտէսին):

Հանդիպեցայ երիտասարդական խմբակներէն մի քանիսին: Նախ կան «Ազատամարտ»ի մշակութային թեւին ներկայացուցիչ «Վարուժան» երիտասարդական խմբակին տղաքն ու աղջիկները, բռնկած արուեստի ապրումին խանդավառութեամբ: Նոր Դասականութեան մը ոգին կը թուի փչել անոնց մէջէն ու յատակ յանձնառութիւն մը զգալի է լեզուն իր մեսրոպեան չնորհքին բերելու եւ մանաւանդ արեւմտահայ գրական ժառանգին տէր կանգնելու ոչ թէ իրենց հայրերէն մանց ոգիով (Յակոբ Պարոնեանի եւ Երուանդ Օտեանի գրութիւններուն վերհրատարակութիւնն ու ժողովրդականացումը արդեօք ծածուկ նպատակ մը չունի՞ր թրքահայերուն վրայ խնդալու, աւելի քան զեղարուեստի գործեր վայելելու...) այլ վաւերական ճիգով մը մեր երկու հատուածներու համադրումին: Ճատհանչական է այս իմաստով «Վարուժան»ի Ապրիլեան Եղեռնին նուիրուած անցեալ տարուան թիւը ուր խմբագրականն կարճ նօթ մը կ'ըսէ.

«Այս օրերին, երբ ապրիլեան հանդիսաւորութեամբ վերստին ոգեկոչում ենք 1915-ի ու յաջորդող տարիների մեր բիւրաւոր նահատակների յիշատակը՝ մեր ցաւին ու մորմոքին միախառնելով գալրոյթ ու ցասում, մենք մի անգամ եւս փորձում ենք հասկանալ անագորոյն ու հրէշաւոր իրադարձութիւնների շղթան, որ մեզ յանգեցրեց աննախադէպ փորձութեան:

«Մեր կորուստները՝ անհամար ու ամբիւր, մեր զրկանքը՝ մեծ ու ահռելի, ազգի կէսը՝ բովանդակ իր հայրենիքով ու մըտաւորական ընտրանիով...

«Մտաւորական ընտրանի, որի մեղքը իր ժողովուրդի հոգեւոր առաջդիմութեանը ծառայելն էր, բաղաքակրթութեանը ըսպասարկելը եւ, ինչու չէ, նաեւ՝ միամտաբար, դահճի մշակութային ու հասարակական զարգացմանը նպաստելը:

«Կոմիտասը՝ գարմանալի ու հանճարեղ, Գրիգոր Զօհրապը՝ տիրական ու գեղեցիկ, Ատամ Եարհանեանը ու Դանիէլ Վարուժանը՝ խրոխտ ու ապագետական...»:

Այս տողերը կ'ընային չատ դիւրաւ Սփիւռքի մէջ գրուած ըլլալ, այնքան հարազատ կը հնչեն ու այնքան քննականօրէն կ'արտայայտեն դէպի «մէկ հայկական մշակոյթ» ձգտումը այդ երիտասարդներուն որոնք ալ չեն հանդուրժեր հին ու ամուլ քէնները իրենց երէցներուն: Ու հակառակ անոր որ խմբագրականը ոչ մէկ ճիգ կը թափէ նորոգելու կամ գոնէ վերանայելու աւանդութիւն դարձած հռետորական տարաղները նահատակուած սերունդի արժեւորումին՝ գոնէ զգալի է հայ ժողովուրդին առաքելութիւն մը ունենալու գաղափարին ներկայութիւնը, եւ ուր կ'ուղղուածուի նոր կեցուածք մը՝ հայ ու թուրք մշակոյթներու հաւանական մերձեցումին ու համակեցութեան նկատմամբ: Ճիշդ է, այս վերջին գաղափարը կ'արժանանայ զրոյին հեգնանքին երբ այդ թուրք - հայ յարաբերութիւններու չատագովները «սուրբ միամտութեամբ տառապող մտաւորականներ» կ'որակուին, սակայն ներկայ պայմաններուն մէջ, այդքան ըսելն իսկ ապագային նայող մտածում է, կեանքի յոյս մը կուտայ մեզ յաջորդող սերունդներուն որոնց ճակատագիրն է ապրիլ թրքական ծովի մը մէջ: Եւ երբ Յաչատուրեանը որ տիրական ոգին ու միտքն է այս երիտասարդ հանդէսին, եւ իր սերունդին ամէնէն յուսադրիչ տարրերէն մին՝ դեռ չատ բան ունի մոռնալիք ու սորվելիք մարդկային բնոյթի մասին: Հայաստանի մէջ չատ կը խօսուի «մտաւորականի պաշտօնի կամ պարտաւորութեանց» մասին: Ընդունելով պահ մը թէ նման բան գոյութիւն ունի՝ առեղը չէ՞ եկած որ այդ նոր մտաւորականները խորհին թէ իրենց վրայ դրուած է հայութեան ապագան «մտածելու», «բանաձեւելու» պատասխանատուութիւնը եւ ոչ անպայման ժողովուրդը դաստիարակելու կամ անոր դատին լծուելու կոչումը: Դժուար չէ գտնել թէ ուրկէ եկած մտայնած է մեր մշակոյթին «ժողովուրդ» միխթիքը, ժողովուրդին ծառայելու հըսկայ իտէալը: Ցաւակ է որ 19-րդ դարու մեր արեւելահայ գլխաւոր մտաւորականը - լրագրողները Սեւակեան Նազարեանց եւ Գրիգոր Արծրունի, եւ իրենց ճամբով՝ դարավերջի մեր յեղափոխական կազմակերպութիւններուն բոլոր կարեւոր ղեկավարները, հզօր ազդեցութեան տակը ինկան ռուսական populisme-ի եւ իրապաշտութեան (յիշենք միայն քանի մը տեսաբաններն՝ Հերցէն, Պաքունին, Չերնիշեւսքի, Լավրով, Թքաչեւ, Նէչաեւ, «Ժողովուրդի Կամքը» հանդէսը): Անոնց մէ էր որ եկաւ այն ղեկավարական պատրանքը որ «ժողովուրդ»ին բարոյական արժէքը կը գերադասէ բոլոր այլ արժէքներէ: Արդեօք մեր այլ ռահվիրաները երբեք խորհեցա՞ն թէ ժողովուրդ չդացքը ռուս մշակոյթի մէջ կրնար բովին տարբերիլ մեր հայկական խառնուածէն: Աբեւմտահայերուն մօտ, օրինակի համար, «ժողովուրդ»ը երբեք չէ ունեցած բարոյական գերակշիռ արժէքը որուն կը հանդիպինք Կովկասահայ գրեթէ բոլոր մտաւորականներու մօտ, մինչեւ իսկ այսօր: Ակռկ է որ կը ծագի մտաւորական «պաշտօնի», ժողովուրդի մխոթիք որպէս գաղափարը:

Սակայն եթէ պէտք է անպայման ասմանել մտաւորականի բնոյթին հրամայականները, կարելի է քանի մը պարզ բառերով ուրուագծել ատիկա:

Առաջին «պարտաւորութիւնը» յստակ մտածելն է, երկրորդը՝ այդ մտածումն անվախ կերպով արտայայտելն է: երրորդ՝ համամարդկային գաղի մը հանդէպ յանձնառութիւն ստանձնելն է, բոլորովին կամաւոր կերպով:

Այսպէս է որ ետ կը գտնամ Պր. Ճաթրեանին խմբագրականին ու հարուստ - յաւիտենական առեղութիւն յաւիտենական մերժում եւ թշնամութիւ՞ր կը տանին մեր ազգը: Պատասխանը յստակ է, գէթ ինծի համար ստեղծագործական ամբողջութիւն՝ որ մեր ազգը առաջ մահուան կը տանի, եթէ Թուրքերը մեզ չմաքրեն աշխարհին երեսէն ատկէ առաջ: Ոչ, Պր. Ճաթրեան, Հայը պիտի ապրի մէկ ձեռքը գինք՝ միւսը գրիչ բռնած, Ամէն կաթիլ արիւնը որ կը թափի Արցախի սահմաններուն, Հայու թէ թուրքի՝ մեզ Հայերուս համար աւելի կը դժուարացնէ 21-րդ ու 22-րդ դարերուն մէջէն քալելը, երջանկութեամբ ու գիտակցութեամբ: Ներկայիս պատմական հրամայական կայ մեր հոգերը պաշտպանելու, ի գին ամէն զոհողութեան: Ուրիշ չուզենք արիւն պիտի թափինք: Ինչ պիտի ըլլայ այդ արիւնահոսութեան հետեւանքը ատկէ առաջ գիտենք թուրքին հոգը չէ ատիկա, սակայն մեր հայ մտաւորականներուն հոգն է: Թշնամին մարդ ընել, արիւնը դադրեցնել, յաթանակի մէջ վերհանձն ըլլալ, կուռ կառոյց ստեղծել, մտածել խաղաղութեան ու հաշտութեան վարելիքին մասին - ասիկա թուրքին տրուած չէ դժբախտաբար:

«Սուրբ միամտութեան տառապանքը» մեր ազգը մինչեւ հոս ու հիմա բերած կարելի չէ՞ պահանջել երիտասարդներէն որ ըսեն մեզի թէ ինչ նոր գաղափարաբանութեամբ կը փոխարինեն անոնք այդ ժամանակավրէպ փիլիսոփայութիւնը, թէ պիտի ըլլայ մեր նոր պատմութեան փիլիսոփայութիւնը ատկէ անդին: Վստահ ըրէն ունին հատ մը սակայն որուն բանաձեւումին համար ոչ հանդիպատ գլուխ մը ալ ժամանակ կուտայ իրենց դէպքերու արագ ընթացքը:

Շատ չահեկան յօդուածներ կան «Վարուժան»ի մէջ որոնք գրական նուրբ հաղորդութեան ու ճաշակի վաստ կը բերեն, Սփիւռքէն նայողին:

Քիչ մը աւելի խստապահանջութիւն պիտի թելադրէինք սակայն բանաստեղծութիւններու ընտրութեան մէջ: Գրական բարձր մակարդակի պահպանումը բոլոր դրութիւններու մէջ առաջին հրամայականն է ամսաթերթի մը: «Վարուժան»ի իրաւունք չունի հետեւեալ մակարդակի դրութիւն հրատարակելու (թիւ 12, Օգոստոս 1993):

Ժամն է արդէն, եղբայրներ,
Ու կռիւն է ճչմարիտ,
Պիտի ելնենք անհամբեր
Թշնամու դմ նենգ ու բիրտ:
Յոյց պիտի տանք աշխարհին,
Որ մեր հողին տէրն ենք մենք,
Մեր լեռներն, դաշտերի,
Ձաւակներն սէրն ենք մենք...
- Զինակիցներ, դէ, ելէք:

Մանկապարտէզի ամաւերքի հանդէսի արտասանութի՞ւն է այս, ժողովրդային փնտռտուած էսթրատային երգիչի մը հնաոճ տողե՞րը թէ արեւելահայ լռանասութեան միջին մը, որ հանրութեան կողմէ կ'ընդունուի իբրեւ «օգտաշատ, դպրոցն եւ ժողովուրդին սիրելի» արտասանութիւն մը: Այդ ճաչակի խմբագիր մը առաջին ծառէն կը կախենք մենք, Սփիւռքի մէջ: Քիչ մը զգաստութիւն, Խմբագիր:

«Ասպարէզ»

ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Եկատերինբուրգը, - նախկին անունով՝ Սվերդլովսկ-, նոյնանուն մարզին կեդրոնական քաղաքն է: Այս մարզը կը գտնուի Ռուսաստանի դաշնակցութեան հարաւ-արեւելեան չրջանին մէջ: Զարմանալի չէ կարդալ որ այդ անկիւնին մէջ ալ կան Հայեր որոնք համայնք մը կազմելու չափ ալ թիւ կը ներկայացնեն:

Այս մասին տեղեկատու աղբիւր կ'ըլլայ Մարտ 8-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ Գոհար Նուրիջանեանի հանդիպումը այդ համայնքին նախագահ Միքայել Մնոյեանի հետ:

Համայնքը որ 7 - 10 հազար հոգիէ կը բաղկանայ, կազմակերպումի փուլ մը կ'ապրի. առոր դրդապատճառ եղած է, ինչպէս այլուր, զարթարշեան խնդիրը եւ 1988-ի երկրաշարժը: Կազմակերպութեան հարկական մղումը լաւ կը դիմաւորուի տեղւոյն իշխանութեան կողմէ որ առիթ կուտայ Հայերուն հեռատեսիլէն արտայայտուելու:

Մ. Մնոյեանի ըսածին համաձայն, այդ չրջանի հայութիւնն ալ որպէս գործունէութիւն, ակսած է բարեսիրական ատրքներով. հագուստ, դեղօրայք, առողջապահական այլ նիւթեր, թէ աղէտի գօտիին, եւ թէ Ղարաբաղի կռուողներուն:

Համայնքին դժուարութիւնը այն է որ Հայերը հաւաքական բնակութեան չրջան մը չունին: Կեդրոնական քաղաքէն զատ Հայեր կան նաեւ կարգ մը մեծ քաղաքներու մէջ, ինչպէս՝ Սերով, Նիժնի Տագիլ, եւայլն: Վերջերս տրուած թիւը ատելու միտումներ ցոյց կուտայ որովհետեւ Հայաստանի տնտեսական ճգնաժամէն հոն եւս ապաստանողներ կ'ըլլան:

Համայնքին մէջ մեծ թիւ կը ներկայացնեն մանադէտ բժիշկները, ճեռնարկները, ճեռնարկութիւններու տնօրէնները, առեւտրականները. կարեւոր ներկայութիւն են նաեւ արհեստաւորները: Ղեկավարութիւնը կը ջանայ բոլոր խաւերը ընդգրկել համայնքին արդիւնաւէտ գործունէութեան մէջ: Երեւանի մէջ ան հանդիպում ունեցած է Արտաքին նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի վարիչին հետ ու համաձայնութիւն գոյացած է ապրանքներու փոխանակութիւն կատարելու:

Եկատերինբուրգի հայ համայնքին կազմակերպութեան գործը կարեւոր կը նկատէ մշակութային - կրթական կեանքը: Արդէն պատրաստուած է հարիւր հոգինոց կիրակնօրեայ դպրոց մը. գնուած են դասագիրքեր, ընտրուած է ուսուցչական կազմը: Ծրագրուած է առաջնահերթ որոշ ընդհրներու լուծումէն ետք ճեռնարկել հայկական եկեղեցի մը չինութեան:

Հակառակ մեծ հեռաքրքրութեան, հայաստանեան անցուդարձը ամբողջովին անոնց հասոզութեան մատչելի չէ: Լուրերու գլխաւոր աղբիւրը ռուսական հեռատեսիլն է, ապա «դէպիից դէպք ճեռք ընկնող հայկական մամուլը եւ կենցաղային մակարդակով այն տեղեկատուութիւնը որ ստանում եմք գնացող - եկողներից»: Այս կացութիւնը չատ անբաւարար կը նկատուի ու համայնքին գեկավարութիւնը սկսած է լրջօրէն մտածել սեփական մամուլ ունենալու մասին: Հայաստանեան մեծ օգնութիւն կը նկատէ Մ. Մնոյեան մամուլի կանոնաւոր առաքումը որ չի կատարուիր:

Ուրախալի է կարդալ Երեւանէն ու մնացեալ Հայութիւններէն խզուած նման համայնքներու զարթօնքին մասին: Եթէ չըլլայ ինքնապահպանումի նորայայտ այս թափը անոնց մօտ, անդադար նոր կորուստներով պիտի հարստանայ ժամանակակից Հայոց պատմութիւնը, քանի որ Հայաստան իր մեծ ու ծանրադոյն հարցերու քառսին մէջ, դժուար է որ կարելիութիւն ու տրամադրութիւն գտնէ զբաղելու այս կարգի փոքր ներկայութիւններով:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՑՆ ԹԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹ

Ամերիկացիները չատ չեն սիրեր քննադատուիլ. յատկապէս մշակոյթի նկատմամբ: Այս է պատճառը որ ամերիկեան մամուլը վերջերս տկատ է նկատ ընել ամերիկեան մշակութային աչխարհակալութեան մը չաճախ չիշուած երեւոյթը: Մխայն Եւրոպացիները չեն որ թիրախ են այդ աչխարհակալութեան. Ասիացիներն ալ սկսած են ամերիկեան ժապաւէններու, տեսերիզներու եւ երաժչտութեան լայնածաւալ արտածումէն դանդատիլ, տակավ իրենց տեղական ինքնութեան ուղղուած սպառնալիք մը նկատելով: Այս մասին «Նիւ Եորք Թայմզ» հարց կուտայ թէ ամերիկեան մշակոյթին տիրակալութիւնը արդիւնք է անոր ներքին ուժականութեան, ժողովրդավարական խոչընդոմներուն, բեմի ու պատառի ըմբռնումին եւ միջազգային նոր լեզու մը հաստատելու կարողութեան, թէ ինչպէս կը պնդեն օտարները, Միացեալ - Նահանգներու անտեսական եւ դինուորական գերիչխանութեան մէկ ցոլացումն է պարզապէս: Ապա կը բացատրէ թէ ամերիկեան չայնոզութեան մէկ մասը ամէն կասկածէ դուրս է թէ արդիւնք է բաւական չարժակունակ վաչխութեան մը: Որակաւոր ժապաւէններու հետ տակաւ գործեր ալ կ'արտածուին. այս մասին վոյթ չեն ըներ գործի մարդիկը եւ վերթամ Ամերիկայի պատկերներուն կարօտ հանրութիւնը. սակայն առիկա կը տկսրացնէ Ամերիկայի պատկերը:

Թերթը կը չարունակէ տակաւին թէ ամերիկեան մշակոյթը չի սահմանափակուիր հեռատեսիլի անհնթեթ ու բիւրտ չարքերով. կան ճարտարապետներ, նկարիչներ եւ պարողներ ալ որոնք խանդավառութեամբ կ'ընդունուին աչխարհի ամէն կողմը: Ամերիկեան ժողովրդական մչակոյթն ալ միայն ժխտական ազդեցութիւններ չունի, կ'աւելցնէ նիւ - Եորքեան թերթը, առիկա մինչեւ իսկ օգտակար նկատելով ցեղային առելութիւններով պատակտուած աչխարհի մը համար:

Որպէս վերջին պատճառաբանութիւն, «Նիւ Եորք Թայմզ» կը մէջբերէ Հոլիվուտի միջազգային բնոյթը, գրելով որ կարելի չէ ուղղակի ամերիկեան նկատել Հոլիվուտեան արտադրութիւնը, երբ ամերիկեան չարժանկարին դլխաւոր աստղը աւստրիացի է, ուրիչ մը պելժ, երրորդ մը չինացի: Եւ տակաւին ինչպէս դուտ ամերիկեան կոչել արուեստ մը որուն Հոլիվուտեան աչխատանոցներուն մէկ մասը ճափոնացիներուն, մէկ մասը Ֆրանսացիներուն ձեռքն է: Այս տուեալները պատճառ կ'ըլլան որ ամերիկեան արուեստը ֆոամոփոլիթ յատկանիչով մը, միջազգային մշակոյթի մը նախաքայլը նկատուի ամերիկացի լրադրողին կողմէ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՎԻԼՆԷՕՐՊԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Շաբաթ, Մարտ 5-ին, Վիլնէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ապրեցաւ իր ամէնէն խանդավառ երեկոներէն մին:

Նախագահ Պր. Գեղամ Կանանեանի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր ճաշ մը՝ Մեծ Պահքի ծիրին մէջ, որ առիթը ընծայեց բազմաթիւ Հայերու՝ եկած տարբեր հորիզոններէ, դառնալու իրիկուան մը կարճառեւ ակնթարթին մէջ՝ իրարու սեղանակիցները:

«Հայաստան Զայնասփիւռ»ի ալիքներուն վրայէն ինչպէս նաեւ «Յառաջ» օրաթերթի էջերուն մէջ կատարուած յայտարարութիւնները չէին մնացած ապարդիւն:

Արդարեւ, արտասովոր բազմութիւն մը կար ճաչասրահին մէջ, զարմացնելով նոյնիսկ կազմակերպիչ մարմնի անդամները:

Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան անդրադարձաւ եռաք ծոմապահութիւն ու պահեցողութիւն բառերու իմաստին չուրջ, հրաւիրեց ներկաները հաղորդուիլ Մեծ Պահքի խորհուրդով եւ հուսկ օրհնեց սեղանները «Հայր Մեր» աղօթքով:

Այնուհետեւ Հայ Մշակոյթի Տան «Արցախ» նուագախումբը հրամցուց երգեր ու նուագներ ստեղծելով հայկական մթնոլորտ մը, այնպէս ինչպէս մատնանչած էր իր բացման խօսքին մէջ Պր. Գեղամ Կանանեան՝ խօսելով «Հայկական սովորութիւններն ու աւանդութիւնները» վառ պահելու անհրաժեչտութեան մասին. «որպէսզի ցոյց տանք մեր տարբերութիւնը ուրիչ ժողովուրդներու կողքին»:

Եւ այսպէս խանդավառ՝ ճաշը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլնէօրպանի Արբաք մասնաճիւղի խաչուհիները՝ անդամ մը եւս մեզ հրապուրեցին իրենց աղնուութեամբ ու նուիրումով,

«Առանց իրենց գործակցութեան անկարելի պիտի ըլլար իրականացնել սոյն երեկոյթը», յայտարարեց Պր. Գեղամ Կանանեան:

Պարզ խօսքեր ... որոնք անտարակոյս չնորհակալութիւն կը նչանակէին:

Վ. Ք.

ՍՓԻՒՌՔԻՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -34-

ՊԱՐՏԷԶ_ՊԱՐՏԻԶՊԱՆ ԿՆՃԻՒՐ

Այսօրուան օրա՝
պարտիզպանութեան գործը Սփիւռքի
պարտիզներուն մէջ՝ մենաչնորհի
վերածուած հարց է ըստ ամենայնի:

Այս պարապան մեծ փորձանքներով լի
հետեւանք ունի ամէն տեսակի
բուսականութեան, ծառի, ծաղիկի
եւ մինչեւ անգամ անվնաս խոտի
ազատ աճելու պարզ իրաւունքի
հանդէպ յարգանքի տեսակէտէն, դի
պարտիզպան դարձած մի քանի հոգի,
բախտով տիրացած հատու գործիքի,
հոչակած են թէ իրենցմէ բացի
հասակ նետողը պիտի գլխատուի...
Չեն հանդուրժեր որ ճիւղ մը երկարի,
հատասար կտրած մարզագետինի
խոտերէն մէկը քիչ մը աւելի
իր չուրջիններէն բարձր երեւի,
ուրոյն տեսակի կոկոն մը ծաղկի...
Հնձան թէ մկրատ, մանգաղ, գերանդի
ձեռքերնին առած՝ կը լծուին գործի
եւ աչ ու ահեակ առանց պաղարի
կը կտրեն մինչեւ որ ըստ վճիռի՝
ծառը վերածեն անտերեւ փայտի,
խոտն ու ծաղիկը՝ դեղնաւուն յարդի...

Բայց այս վարմունքը սուր է երկայրի:
Ո՞վ կրնայ ըսել ի՞նչ կը պատահի
եթէ այլազան բոյսեր Սփիւռքի՝
կարգախօս ընտրեն եւ ելլեն ցոյցի. -
«Բոյսե՛ր հայկական մեր պաղեստինի,
միացէ՛ք յանուն բնական ազի
ընդդէմ մանգաղի եւ գերանդիի»...
Ու հիմը դնեն հակապարտիզպան
մէկ նոր չարժումի անխուսափելի
ծայրայեղական վտանգներով լի...
Զէ՞ որ պարտէզը չտալ պէտք ունի
որակաւոր եւ բազմակողմանի
տեսիլք ունեցող լաւ պարտիզպանի...

ԵՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ո՛ւ ո՛ք կար հոն երբ ներս մտայ այդ օրը, կերոն մը վառելով պահ մը մտամփոփուելու, ա՛յնքան խորախորհուրդ է սրբավայր մը՝ որ պարապ է եւ ուր կը ծածանի տակաւին խունկին հոտը:

Ցետոյ, դայի ժողովին մասնակցելու: Արդարեւ եթէ Խորհրդարանին պատերը կարենային խօսիլ, բաւական հետաքրքրական բաներ պիտի պատմէին այդ ժողովներուն մասին:

*
**

1913: Աչնան մօտ երեկոյ մը, Շաբաթ երեկոյ: Գում - Գաբուի, Եէնի - Գաբուի այդ ժողովրդական թաղերուն, մանաւանդ այդ ծովեզերեայ մասին մէջ, միշտ հաճելի եղած է ինծի Շաբաթ իրիկունները եռուզեռը, ոգեւորութիւնը իրիկնամուտին:

Հոն կարծես կեանքը պարզապէս կը գեղու: Ամբողջ չաբթուան մը դատանքէն ետոյ, Կիրակիին հանդչեցնող հեռանկարը, առաւօտեան հանդիստին ծոյլ հըրճուանքը, ընկերներու հետ դէպի ծով երկընցած պինեատիներու թէրասէն օդին աղորժագրգիռ բոյրը, տապկուած վոգը ձուկերուն (խրթեւ մէզէ) օդը հեչտօրէն լեցնող մուխը, յետոյ՝ ըմչատարած ծուվը, կապուտակ Մարմարան, երբեմն ալ ճօսքալժիֆ եղանակները լաթէրնայի մը, որ կուգայ ու կը խնդայ, համաչափ, կարծես, ալիքներու ծփանքին հետ, ամէն յոգնութեան պահ մը զաղար, պահ մը սփոփանք, մոռացում կուտան: Ու ժողովուրդի մարդուն սիրտը կը հրճուի, իր համեստ, այլ քաջարի սիրտը:

Եէնի - Գաբուն այդ դիչեր սովարականերն չատ աւելի ոգեւորուած էր:

Մեծ ցնծութիւն մը եւ ամէն դէմքի վրայ ժպիտ: Երջանկութիւն մը սփռուած էր, խայտանք մը որ կարծես Մայր Եկեղեցին մեծ զանգակատան պղինձներուն վրայէն թեւածելով եկած թառած էր հոդիներուն վրայ այդ աչխատանքի զաւակներուն:

Հայկական տօն մըն էր, տօնը տառերու դիւտին, տօնը՝ Սահակ - Մեսրոպին: Եկեղեցին կատարուած էր նախատօնակը եւ հիմա ամբողջ ժողովուրդը փողոցները, սրճարանները, պինեատան թէրասները խմբուած, առաւել կամ նուազ առատպէլներով խառն կը պատմէին իրարու այդ հրաչալի դիւտին պատմութիւնը:

Հէքեաթի մը ճեւը առած էր ան, երբեմն խառն ճչմարտութեամբ: Բայց ա՛յնքան աւելի աղուոր, հոգեյոյզ էր այդ հէքեաթը, քան՝ իրականութիւնը պատմաբաններէ, բանասէրներէ պատմուած վկայութիւններով, մէջբերումներով, թուականներով, սպառնալով ամբողջ բանաստեղծութիւնը:

Բարեկամուհիս հետ կը չրջէինք ծովեզերքը, կը լսէինք խօսակցութիւնները: Ան կը գայթակղէր քիչ մը իմ հետաքրքրասիրութենէս. չէր սիրեր մնալ այդ մարդոց մէջ, որոնք սակայն պմպլելի էին իրենց բուռն ուրախութեան մէջ, թերեւս քիչ մը չատ բուռն:

Մեծ փառք մը, մեծ հարստութիւն մը ճեռք բերած ըլլային կարծես. եւ ի՞նչ դուրդուրոտ կերպով կը գոչէին. -- «Մեր Ա. Բ. Գ-ը կտեր են, ծօ՛, հրեչտակը դծեր է լուսով երկինքին վրայ, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ տեսեր են, ծունկի եկեր, գրեր են...»:

Եւ բերնէ բերան չարունակաբար, յաճախակի օդիի գաւաթներուն բախումին մէջէն: Եւ ըսել թէ՝ այդ մարդոցմէն չատեր կարդալ իսկ չէին դիտեր. բայց կը հրճուէին. Հա՛յ էին, հայերէն լեզուն այդ դիրերով ողջ պիտի մնար:

Իսկ անդին, քանինե՛ր բացարճակապէս անտարբեր էին այդ դիւտին եւ այդ տօնին, քաղաքակրթուածներ, զարգացածներ (՞), եւրոպականացածներ:

... Կիրակի առաւօտ, մեծ օրուան առտուն: «Մուեզն ամբոխ նման կատաղի ալեաց...», քերթողին ըսածին պէս, խուժած էր դէպի Մայր Եկեղեցի: Անվերջ մարդկային հոսանք մը կամուրջէն, Սիրքէճիի կայարանէն, Կէտիկ - փաչայի գառիվարէն, ամէն կողմէ, մեծ, պզտիկ, ծեր, երախայ, հիւանդ, առողջ, հարուստ, աղքատ, չիք արդուզարդ, ցնցոտի, խառն ի խուռն: Կարզադիր մասնախումբը, որ այս անգամ մասնաւորաբար կարող ուժերէ կազմուած էր, ամէն ջանք ըրած էր կարգ կանոն պահելու:

(Շար. 64)

(Շար. Ա. էջէն)

բակալած էին եւ որոնց ազատ արձակումը կը պահանջէին Եւրոպացիք: Ինչպէս գրած էինք, կրնան մահուան դատապարտուիլ քանի եղած ամբաստանութիւնն այն է որ վնասած են «ազգային հոզեմասին ամբողջականութեան»:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը քանիցս արտայայտած է Ֆրանսայի մտահոգութիւնը մարդկային իրաւանց յարգումի նկատմամբ, չեչտած է որ պաշտպանութեան իրաւունքները պէտք է կիրարկուին եւ խօսակիցները ամէն ապահովութիւն տուած են այդ ուղղութեամբ... Թիւիէ յայտարարած է սակայն. - «Մեզի համար չատ կարեւոր են Թուրքիոյ միասնականութիւնը եւ ամբողջականութիւնը որպէս Պետութիւն եւ ազգ: Կը դատապարտենք բռնութիւնը ուրկէ որ ալ գայ: Ցոյց տուինք որ տրամադիր չենք թոյլ տալու որ մեր երկիրը ահաբեկչութեան որպէս հեռաւոր յենարան ծառայէ»:

Մարդկային իրաւանց Հիմնարկին նախագահը յայտարարած է որ Տիկին Զիլլէր գիտակցաբար քրտական հարցը եւ ՓՔԿ-ն նոյնացնելով կը յուսայ վերաշխիլ Թրքական հանրային կարծիքը եւ մոռցնել տալ միւս հարցերը:

Լիպերասիոնի մէջ (Մարտ 18) այս լրատուութենէն զատ լոյս տեսած էր «տեսակէտ» մը զոր ստորագրած էին Պերնար Քուչնէր եւ Պերնար Տորէն (դեսպան): Անոնք ջատագովելով քեմալականութեան արժէքները չեն ուզեր հաւատալ որ Եւրոպայի դուռը բախող Թուրքիան կը պատրաստուի «վերջնական լուծում»ի դիմել Քիւրտերուն համար: Թուրքիա պէտք է փաստէ, կ'ըսեն, որ իր գործադրած ժողովրդավարութիւնը միայն երեւութական չէ: Գալիք ժամերուն կամ կ'որոշէ բնաջնջել իր 14-էն 18 միլիոն Քիւրտերը, ինչ որ ռազմական դեռնի վրայ անկարելի գործ մըն է կամ խաղաղութիւնը կ'ընտրէ:

Եզրակացութիւնն այն է որ Թուրքիա պէտք է արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը ճամբան բռնէ եւ այն ատեն կ'ողջունեն Թուրք ղեկավարներու քաջութիւնը, հակառակ պարագային Թող դիտենան որ իրենց ճամբուն վրայ պիտի դրանեն միջազգային հաւաքականութիւնը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի (մեռած Պուէնոսարիա) յիշատակին, Մարգրիտ Գրիգորեան կը նուիրէ 400 Ֆր. ԻՒՄԱՖ-ին, 300 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

— ՇԱՐԱԿԱՆԿԱՐ —

Կաթոլիկ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն չարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Ցիսուսի կեանքը»:

Մուտքը ազատ է:

Կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կաթոլիկ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը

40, rue d'Arménie

Զեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք

78 - 88 - 92 - 51

կամ՝

72 - 35 - 15 - 86

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վաստուրականի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Անարէ Դաւիթեանի եւ զաւակներուն, Ալիս եւ Ժանօ Հէքիմեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, քեռայրին, խնամիին, ազգականին, Միութեանս անդամ՝ եղիա Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne
Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité
du CNR de Rueil-Malmaison,
(Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian
Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.
Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

Փարիզի
Էսթեան Սանուց Միութիւնը
կը կազմակերպէ՝
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
Ցայտագիր՝
ՌԱՋՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)
Ընկերակցութեամբ՝
Տարօն երգչախումբի
ԵՂՍՕ (երգ)
ՓԻՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (լութակ)
Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ:
Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝
Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին
Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան
Մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles
Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մեծարգոյ ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, առանձական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու:

Յարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով:

ENFIN DISPONIBLE!
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

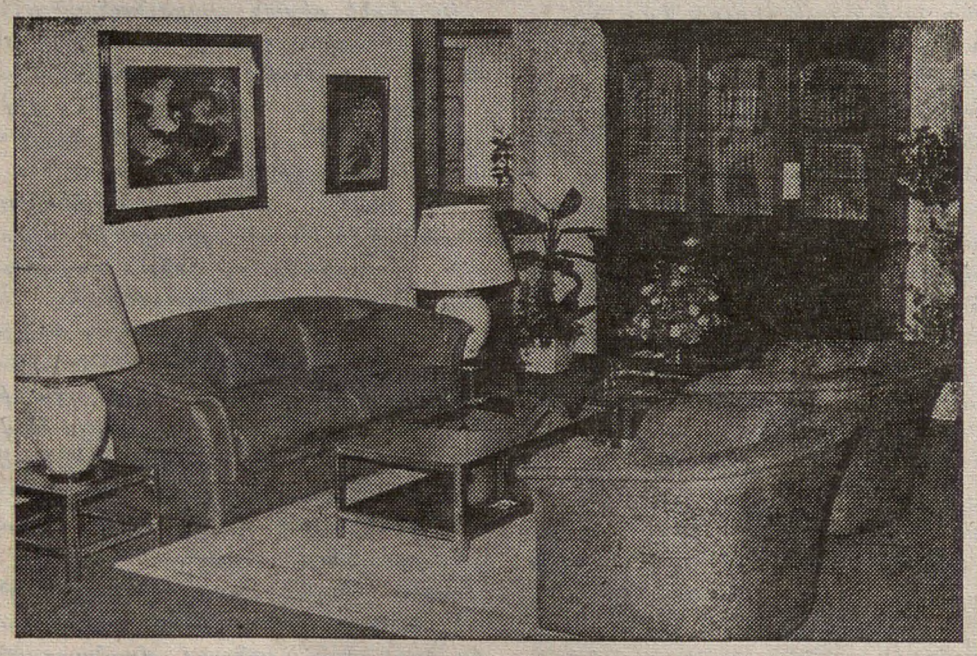
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Le manuel complet est vendu 550 F. (+ 50 F. frais d'expédition).

Pour le recevoir, s'adresser avec le chèque correspondant à l'ordre de l'auteur-éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ
VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB
DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAÏRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV* et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74
U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ կատարուած իւղապինի հետեւեալ նուէրները. -

Տէր եւ Տիկին Ահարոն Դաւիթեան 500, Պր. Արարատ Մելոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Անարէ Պուրժէ 300, Պր. Սարգիս Սարգիսեան 100, Պր. Խոսրով Թէրզեան 300, Տիկին Սոնիա Մասէն - Տաղիէճեան 500, Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթեէմէզեան 250, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կէվրէկեան 500, Տէր եւ Տիկին Գամէր Գոչեան 300, Օր. Էլիզապէթ Պէզպիզեան 400, Տիկին Էլմա Պատմաճեան 200, Պր. Երուանդ Պէրպէրեան 5000, Պր. Արման Խանճեան 100, Տէր եւ Տիկին Լորան Շափոյ 250, Տէր եւ Տիկին Հայկ Փափազեան 200, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ձիզմէճեան 500, Պր. Քերովբ Գուրամճեան 500, Տէր եւ Տիկին Արշակ Տամլամեան 100, Տիկին Սուլէթ Պալօղլու 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 800, Տիկին Սեւան Տէմիրճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աբոյեան 250, Տէր եւ Տիկին Ժան Ափանեան 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տանճիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Բոժէ Պալեան 300, Տիկին Ա. Ներսէսեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ցակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Ձէմս Ջամիչ 200, Օր. Փոլէթ Տալէմ 1000, Տիկին Մարի Մովսէսեան 500, Տիկին Սէլա Ալթըփարմաքեան 300, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան 1000, Օր. Սիլվիա Գիզիրեան 500, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 800, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Զիթճեան 300, եւ Տիկին Գայեանի Գաբոյեան 200 Ֆր.:

Շաբէ Ղազարոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Սէլա Ալթըփարմաքեան 200 Ֆր.:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 22
MARDI
22 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 18·288 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.288

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԿԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԻ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄՕՏ

32 ՄԵՌԵԱԼ

ԻՐԱՆ ՓՆՆԻՉ ՑԱՆՉՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՂՐԿԵՑ

Հինգշաբթի, (Մարտ 17) իրիկուան ժամը 22·30-ին է որ պարսկական Սի-130 Հերքիւլէս օդանաւ մը կը ջախջախուէր Սեփհանակերտին 5 քմ. հեռու: Առաջին առթիւ, Ադրբեջանի Թուրան գործակալութիւնը կը յայտնէր թէ օդանաւը վար առնուած էր հայկական հակօդային ուժերու կողմէ, մինչ որ իրեւ հիմ չէր գոյած, մինչեւ Երկուշաբթի առաւու (Մարտ 21) երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ: Օդանաւը կ'ապահովէր Մոսկուա - Թեհրան գիծը եւ կը փոխադրէր 19 Պարսիկներ դիւանագիտական մամլոյն պատկանող որոնք կ'երթային Թեհրան պարսկական նոր տարուան առթիւ: Այս 19 հոգիին մէջ կային 9 մանուկներ, օդանաւին անձնակազմն ալ կը բաղկանար 13 հոգիէ, ինչ որ 32-ի կը հասցնէ մեռեալներու թիւը:

Օդանաւը որեւէ պատճառ չունէր Ղարաբաղէն անցնելու եւ այս իսկ պատճառ է որ զանազան վարկածներ նկատի կառնուին:

Մարտ 18-ին, «Հայաստանի Քաղաքացիական Ասպահովագրի Գլխաւոր Վարչութիւնը» զեկոյցով մը կը հաղորդէր· -- «1994 թ· Մարտի 17-ին, ժամը 22·30-ին Մոսկուա - Թեհրան գիծը իրականացնող Իրանի իսլամական Հանրապետութեան պատկանող Ս· -- 130 օդանաւը, առայժմ չպարզուած պատճառներով շուրջ 100 ֆիլոմեթր շեղուելով սահմանուած երթուղիէն, յայտնուած է Լ· Ղարաբաղի օդային տարածքը եւ Ստեփանակերտէն 5 ֆիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ վթարի ենթարկուած: Պատահարի հանգամանքները կը նշդուին»:

Լ· Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնն ալ կը կատարէր հետեւեալ յայտարարութիւնը· --

«Ելնելով Լ· Ղարաբաղի հանրապետութեան տարածքը Մարտ 17-ին, իրանական ինքնաթիռի կործանման կոնկրետ հանգամանքները իրաւասու յանձնախումբի կողմէ միջազգայնօրէն ընդունուած կարգով անաչառ բացայայտելու կարեւորութենէն, Լ· Ղարաբաղի հանրապետութեան իշխանութիւնները իրենց պատրաստակամութիւնը կը յայտնեն այդ նպատակի համար ստեղծելու բոլոր անհրաժեշտ պայմանները»:

Չոհերու մարմինները փոխադրուած էին Երեւան որկէ Թեհրան կը փոխադրուէին երկուշաբթի օր, Մարտ 21-ին: Կիրակի օր, Երեւան ժամանած էր պարսկական յանձնախումբ մը որ պիտի քննէր պատահարին պատճառները: Մինչեւ Երկուշաբթի առաւու, ինչպէս դրեցինք, ոչինչ թոյլ կուտար ըսել որ օդանաւը վար առնուած էր հայկական ուժերու կողմէ: Ինչ որ յստակ է այն է որ ինչ - ինչ պատճառներով, օդանաւը շեղած է իր ճամբէն: Կը թուի որ թեքնիք խանգարումներ եղած են եւ Հայաստանի վրայ արդէն, ժամը 19·10-ի չուրջ, օդաչուն հաղորդած է որ դժուարութիւններ ունի: Այդ հաղորդումէն ետք, կապը խզուած է եւ օդանաւը անհետացած:

Փարիզեան օրաթերթերը Մարտ 19-ին կ'անդրադառնային պատահարին, առանց իւրացնելու աղբբեջանական տեսակէտը, որ խորագրերէն իսկ պայմանական եզանակ դործածելով:

Այսպէս, «Իւմանիթէ» կը խորագրէր· -- «UN AVION IRANIEN AURAIT ETE ABATTU»

Ու կը ծանրանար պատահարին վրայ, աղբիւր տալով Իթար - Թասը, ըստ որուն օդանաւը կրնայ վար առնուած ըլլալ սթինկըր տեսակի հրթիռներու կողմէ: Շատ ցածէն կը թռէր որովհետեւ օդանաւին ներքին մթնոլորտը անչնչելի դարձած էր սարքերու խանգարումի հետեւանքով: Այս առթիւ, կը յիշուէր անչուշտ զարարագեան կնճիռը եւ այն դերը զոր Իրան կը փորձէ խաղալ հրադադար մը ձեռք ձգելու համար:

Լիպերասիոն աւելի կարճ կ'անդրադառնար, ճշդելով թէ օդաչուն խանգարումներու մասին խօսած է երբ Թիֆլիսէն կ'անցնէր, ապա՝ անհետացած: Ազբբեջանցիք ըսեր են որ արձանագրութիւն մը ունին որ կը փաստէ թէ Հայերը վար առած են օդանաւը: Հայ պինուորականներու խօսակցութիւն մըն է ուր անոնք իրենց գոհունակութիւնը յայտնած կ'ըլլան որ ազբբեջանական օդանաւ մը վար առած են:

Քոթիտիէն ալ իր խորագրին մէջ հարցական մը կը դնէ Հայերու կողմէ վար առնուած ըլլալու վարկածին քով: Նոյն իրիկուան (Մարտ 20 - 21) Մոնտն ալ կը խորագրէր· --

«L'AZERBAIDJAN ACCUSE LES ARMENIENS D'AVOIR ABATTU UN AVION CIVIL IRANIEN»

ու կու տար նոյն մանրամասնութիւնները, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի օդանաւին չարժակին խանդարումներուն:

*
**

Նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է իր պաշտօնակից՝ Ռաֆսանճանիի: Լ· Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնն ալ ցաւակցութիւն յայտնած է, չեչտելով· -- «ԼՂՀ-եան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Ղարաբաղի ժողովուրդին անունով իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան իշխանութիւններուն եւ ողջ ժողովուրդին: Վիշտ ու կսկիծ տեսած Այրցախցիին համար անչափ ծանր ցաւ է իրանցի բոյրերու եւ եղբայրներու հետ պատահած աղէտը: Անոնց հարազատներու եւ մերձաւորներուն հետ կը սգանք անդառնալի կորուստը»:

Վերոյիշեալ տուեալներէն մեկնելով Փարիզի Հայաստանի պետպանատան մամուլի ատաշարկութիւնն ալ զեկոյց մը հրապարակեց Մարտ 19-ին:

*
**

Օմարի լերան չուրջ կրկին ազբբեջանական յարձակումներ եղած են, բոլորն ալ ետ մղուած են եւ դիրքերը միշտ հայկական ուժերու ձեռքն են:

*
**

Մարտ 21-ին, 2,5 միլիոն խորանարդ մեթրի հասած էր կապի հայթայթումը Հայաստան, մինչ որ երկար ատեն է չէր պատահած: Օդն ալ մեղմ է:

*
**

Բաքուի փապուղիին մէջ ռումբ մը պայթած է Շաբաթ օր (Մարտ 19): 12 մեռեալ եւ 61 վիրաւոր կայ: Ազբբեջանական իշխանութիւնները հայկական ոճրագործի վարկածը հրապարակ կը դընեն:

*
**

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՈՒԺԵՐՈՒՆ

Փոխ - նախագահ Գաղիկ Ցարուքեանեան Մարտ 17-ին այցելած է Հայաստան տեղադրուած ռուսական սահմանապահ զօրքերու Արտաշատի չոկատը: Սպայական կազմին հետ հանդիպումին ընթացքին փոխ - նախագահը նշած է որ անոնք պահպանելով Հայաստանի սահմանները, միաժամանակ կը հսկեն ՀԱՊ-ի սահմաններուն ապահովութեան, կը պաշտպանեն երկու երկիրներու չահերը:

*
**

ՌՈՒՍ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ռուսաստանի Դումայի երեսփոխան, Ազգ· հանրապետական կուսակցութեան հիմնադիր եւ պարագլուխ Նիկոլա Լիզենկօ, որ քաղաքական բանակցութիւններու համար Սեփհանակերտ այցելած էր, չրջանին մէջ խաղաղութեան վերահաստատման կապակցութեամբ իր տեսակէտներուն չուրջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Մարտ 18-ին Երեւան: Ան յիշեցնել ետք թէ միջնորդական առաջնահերթ դերը կը վիճակի Ռուսաստանին, Արցախի մղուած պայքարը որակած է պատմական արդարութիւնը վերահաստատելու կոչուած դատ եւ աւելցուցած թէ Ռուսաստան պարտաւոր է իր աշխարհաքաղաքական չահերուն առումով չրջանին ապահովութիւնը երաչխաւորելու: Նիկոլա Լիզենկօ չարունակելէ ետք թէ Դումայի մէջ փորձեր կը կատարուին 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչման, նչած է նաեւ պանթուրքական չարժումին վերածննդեան ներկայացուցած վտանգը, որ որքան այսօր Պոսնիոյ եւ Ղարաբաղի նոյնքան ալ վաղը Ռուսաստանի կրնայ սպառնալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(19 Mars)

L'ARMENIE SELON MOISE

Ժան - Փիէր Փերոնսէլ - Հիւկոզ դրախօսականը մը ստորագրած է Մորենացիի Հայոց պատմութեան Ֆրանսերէն նոր թարգմանութեան առթիւ (Ա· եւ Ժ· Փ· Մահէ, տես՝ «Ցառաջ Միտք եւ արուեստ» 1993, Դեկտեմբեր 3):

Ժ· Փ· Փերոնսէլ - Հիւկոզ դրախօսականին երկրորդ մասին մէջ, զուգադիպութիւն մը կը տեսնէ այս դիրքին հրատարակութեան («Հայկական արմատներու այս Մեծ Գիրքը» կ'որակէ) եւ անդլեսա-մերիկացի Պերնար Լէուիսի յայտարարութիւններուն («Մոնտ, Նոյեմբեր 16) միջեւ: Այս առընչութեամբ, յանկարծ (երեւի այս ալ ուրիշ զուգադիպութիւն մըն է), կ'իւրացնէ հայկական տեսակէտը, քանի որ կը յիշէ թէ 1961-ին, Պերնար Լէուիս խօսած էր «1916-ի այն սարսափելի ողջակիզումին մասին երբ մէկուկէս միլիոն Հայեր բնաջնջուեցան» իսկ 1993-ին այդ նոյն հաստատումը որակած էր «պատմութեան հայկական տարբերակը»: Ի դէպ, այս յայտարարութիւնը ըրած էր ի պատասխան նոյնինքն Ժ· Փ· Փերոնսէլ - Հիւկոզի հարցումին...:

*
**

RECIT D'EXIL

Նոյն թուականի «Լը Մոնտ»ի այս դրականի յատելուածին մէջ, Փ· Քէչիչեան կարճ, բայց չատ դիպուկ դրախօսականով մը կ'անդրադառնայ Նիկողոս Սարաֆեանի «Վէնէսէի անտառ»ին թարգմանութեան (Աննահիտ Տրէզեան): Ան կը գրէ որ Սարաֆեան, իր ժամանակակիցներու չարերուն նման վերապրած է աղէտին, ցեղասպանութենէն զոր որոչեց եւ գործադրեց 1915 - 1916-ի երիտ-թուրք կառավարութիւնը: Կ'ակնարկէ Սարաֆեանի կեանքին, եզրակացնելու համար այս դիրքին առթիւ. - «գրուածքի եւ բանաստեղծութեան այս մշտական չարժումը որ կը միտի նուազեցնելու հեռաւորութիւնը, մեղմելու անդարմանելի վէրքի մը հետքերը, այս պարմանահրաչ դիրքը կը վերածէ աքսորի մեծ գործերէն մէկուն»:

Ներուն ապահովութեան, կը պաշտպանեն երկու երկիրներու չահերը:

*
**

ՌՈՒՍ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ռուսաստանի Դումայի երեսփոխան, Ազգ· հանրապետական կուսակցութեան հիմնադիր եւ պարագլուխ Նիկոլա Լիզենկօ, որ քաղաքական բանակցութիւններու համար Սեփհանակերտ այցելած էր, չրջանին մէջ խաղաղութեան վերահաստատման կապակցութեամբ իր տեսակէտներուն չուրջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Մարտ 18-ին Երեւան: Ան յիշեցնել ետք թէ միջնորդական առաջնահերթ դերը կը վիճակի Ռուսաստանին, Արցախի մղուած պայքարը որակած է պատմական արդարութիւնը վերահաստատելու կոչուած դատ եւ աւելցուցած թէ Ռուսաստան պարտաւոր է իր աշխարհաքաղաքական չահերուն առումով չրջանին ապահովութիւնը երաչխաւորելու: Նիկոլա Լիզենկօ չարունակելէ ետք թէ Դումայի մէջ փորձեր կը կատարուին 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչման, նչած է նաեւ պանթուրքական չարժումին վերածննդեան ներկայացուցած վտանգը, որ որքան այսօր Պոսնիոյ եւ Ղարաբաղի նոյնքան ալ վաղը Ռուսաստանի կրնայ սպառնալ:

CANTONALES

ԸՆԴՀ· ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Ա· ՇՐՋԱՆ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԳՈՀ ԵՆ

Ըստ սովորութեան, այս անգամ ալ, բոլոր հոսանքները գոհ են ընդհանուր խորհրդատուներու ընտրութեանց այս առաջին չրջանի արդիւնքներէն:

Տեղական ընոյթ ունենալով հանդերձ, Ֆրանսան ամէն ընտրութեան յատուկ նկարագիր մը կուտայ եւ քաղաքական եղբակացութիւններ, երբ, յաճախ, ընտրողը քաղաքական մղումներէ չէ տարուած, քանի որ երեսփոխանական ընտրութիւններ չեն:

Ընդհմութիւնը անխոհեմութիւնը ունեցած էր թեսթ որակել այս ընտրութիւնները մեծամասնութեան համար, այն կանխահաս յոյսով որ աջը չախչախիչ պարտութիւն մը կը կրէ: Բայց, ոչ մէկ պարտութիւն կրեց, ընդհակառակն չատ գոհացուցիչ արդիւնքներու հասաւ ձայներու 44,7%-ը ձեռք ձգելով, իր բոլոր նախարարները (բացի՝ Քառինեոնէ) վերընտրուած են եւ Պալատիւր կրցաւ յայտարարել՝ եթէ թեսթի հարց կայ կառավարական քաղաքականութեան համար, այդ պարագային նպաստաւոր է:

Ընկերվարականներն ալ գոհ են, հակառակ անոր որ կը նահանջեն 1988-ի բաղդատմամբ, բայց կը յառաջդիմեն անցեալ տարուան երեսփոխանական ընտրութեանց բաղդատմամբ: Ձայներու 22,56%-ը ստացան եւ Միշէլ Ռոքար պատկերլից բացատրութեամբ մը ըսաւ թէ աջը այլեւս սպիտակ հաց ուտելը վերջացուց, ձախն ալ սեւ հաց ուտելը վերջացուց: Համայնավարները 11·45%-ով իրաւացի կերպով կրնան գոհ մնալ: Այս անգամ ղեկի յառաջդիմութիւն մը արձանագրած են իրենց եաին թողլով Ազգ· ձակատը որ 9·78% ունի միայն: Արմատականները 1·21% ունին, բայց, Պ· Թափիէ 43%-ով Մարսէյլ - 5 (համայնավար) ընտրաշրջանին մէջ, լաւատես է դալ Կիրակիի համար:

Իւն պարտուողը կանաչներու ճակատն է 3·52%-ով բայց, Պրիս Լալոնտ կը յաջողի գոհերու չարքին մնալ, յայտարարելով թէ թեկնածուներու իրենց թիւը չատ քիչ էր:

Ինչպէս ըսինք ներկայացուող լինը նախարարներէն ութը ընտրուեցան, Քառինեոն միայն ընտրուած չէ, հակառակ անոր որ քուէներու 51,46%-ը ստացաւ բայց, արձանագրուածներու 25%-ը չհնգաւ:

Մասնակցողներու համեմատութիւնը 60,5% չատ գոհացուցիչ է նման ընտրութեան մը համար որ ընդհանրապէս ձեռնպահութեան մրցանիչ կը կոտրէ: Ընտրութիւնները կը վերաբերէին 2028 խորհրդատուներու (բացի Փարիզէն եւ այն չրջաններէն որոնք նորոգելի չէին):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ թիւ 904 բանաձեւով դատապարտեց Հեպրոնի ջարդը, բայց, քնադրին երկու նախադատութիւններուն հանդէպ Միացեալ - Նահանգները ձեռնպահ մնացած են: Այդ նախադատութիւններուն մէջ կ'ըսուէր· -- 1949 Օգոստոս 12-ին Ժընեւի 4-րդ պայմանագրութիւնը գործադրելի է 1967 Յունիսին Իսրայէլի կողմէ դրաւուած հողերուն, ներառեալ Երուսաղէմը, եւ կը հաստատուի Իսրայէլի պատասխանատուութիւնը այդ առընչութեամբ»: Ամէն պարագայի մէջ, այս բանաձեւը պէտք է թոյլ տայ որ խաղաղութեան գործընթացը վերսկսի:

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԼՍԻ մէջ նոր երկրաչարժ մը պատահեցաւ Կիրակի օր, Մարտ 20, ժամը 16-ին, տեղական ժամով: Ռիխթէրի աստիճանաչափի վրայ 5·3 էր, բայց գոհ չկայ այս անգամ, ոչ ալ ծանր վնասներ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ՄԱՋԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

1993 *Թուականի ամրան Սահմանադրութեան երկու պաշտօնական նախագիծեր ներկայացուեցան Հայաստանի քաղաքացիներուն: Առաջինը, որ Յուլիս 13-ին լոյս տեսաւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի Սահմանադրութեան Յանձնաժողովի մշակած նախագիծն է (այսուհետեւ Յանձնաժողովի նախագիծ), իսկ երկրորդը վեց կուսակցութիւններու (ՀԱԺԿ, ՀԴԿ, ՀՀԿ, ՀՅԴ, ՀՌԱԿ, ՍԻՄ) քաղաքական համաձայնութեան Սահմանադրութեան Խորհուրդի միասնական աշխատանքը (այսուհետեւ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծ), 1994-ի Յունուարին ստացաւ իր վերջնական բովանդակութիւնը - տե՛ս՝ «Երկիր» օրաթերթին 1994 Մարտ 2-ի թիւը: Երկու նախագիծերն ալ յանձնուած էին քաղաքացիներուն քննարկման, լրացումներու եւ բարեփոխութեան համար:*

Սահմանադրութեան նախագիծերուն սպառիչ մեկնաբանումն ու վերլուծումը կը պահանջեն արտայայտութեան այլ միջոց քան օրաթերթը: Այդ պատճառով յաջորդական երեք մասերու մէջ պիտի քննարկենք միայն երեք, սակայն էական հիմնահարցեր:

Առաջինը կը վերաբերի *ժողովրդավարութեան: Պիտի չկռմնորոշուինք թէ հրամցուած երկու վարչաձեւերէն ո՛ր մէկը կը համապատասխանէ Հայ ժողովուրդի առանձնայատկութիւններուն: Որպէսզի եւ կարենք որ Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ նախագահական ժողովրդավարութիւն իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդը՝ խորհրդարանական ժողովրդավարութիւն (աւելի ճիշդը ժողովական համակարգ): Ժողովրդավարութիւնը քննարկելու ժամանակ, մեղի համար ալ աւելի էական է իմանալ թէ արդեօ՞ք Ազգը գերիշխան է: Ազգին որո՛ն են արդեօք այն անհրաժեշտ միջոցները որոնց չնորհիւ Ազգը ի գործ կը դնէ իր գերիշխանութիւնը:*

Երկրորդ հիմնահարցը *Մարդու իրաւունքներն են, որոնց լայնօրէն վե՛ր դառնան Սահմանադրութեան երկու նախագիծերը: Արդեօ՞ք բոլոր անհրաժեշտ պայմանները եւ միջոցները նախատեսուած են որպէսզի երաշխաւորուի Իրաւական Պետութեան հաստատումը Հայաստանի մէջ:*

Երրորդ եւ վերջին հիմնահարցը կը վերաբերի *Հանրապետութեան պետական մարմիններու բնականոն գործունէութեան: Իրաքանչիւր իշխանութեան տրուած իրաւասութիւնները եւ երեք իշխանութիւններուն փոխ - յարաբերութիւնը թոյլ կուտա՞ն որ համակարգը ճկունութեամբ գործէ, թէ ոչ ան դատապարտուած է անշարժութեան, ուրեմն անարդիւնաւէտութեան:*

Երկու նախագիծերը պիտի վերլուծենք վերեւ յիշուած երեք խնդիրներուն լոյսին տակ, որդեգրելով զուտ իրաւաբանական տեսակէտ եւ քաղաքական դիտութեան մօտեցում: Նոյնպէս, որովհետեւ սկզբունքօրէն դէմ ենք Հայաստանի մէջ այս կամ այն երկրի սահմանադրական համակարգի ընթօրինակութեան, մեր վերլուծութեան մէջ պիտի չյիշատակենք թէ ինչպէս կազմուած են եւ կը գործեն տարբեր ժողովրդավարութիւններու պետական մարմինները: Ընդհակառակն, մեր վերլուծութիւնը պիտի կառուցենք ժողովրդավարութեան եւ մարդու իրաւունքներու հասկացողութիւններուն վրայ: Ըստ այնմ պիտի գնահատենք կամ ընդհակառակն քննադատենք այս կամ այն նախագիծին կատարած ընտրութիւնները, միշտ բացատրելով առարկութեան սկզբունքի հիմքը: Նաեւ, պիտի ներկայացնենք առաջարկներ, անհեթեթութիւնները վերցնելու եւ Սահմանադրութեան նախագիծերը լրացնելու եւ բարելաւելու համար:

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սուզելու համար թէ Սահմանադրութեան նախագիծերը մշակուած են ըստ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն, անհրաժեշտ է առանձնացնել ժողովրդավարութեան չափանիշ ազդակները եւ վերլուծել անոնց կիրառումը: Ազգային գերիշխանութիւնը (Հայաստանի մէջ տարածուած է ինքնիշխանութիւն գործածութիւնը) եւ անկէ բխած կիրառումները հիմնական ազդակներն են զոր այստեղ պիտի քննարկենք:

1· – *Ժողովրդավարութիւններու մէջ Պետութեան գերիշխանութիւնը Ազգին կը պատկանի: Ազգն է գերիշխանը եւ ո՛չ Սահմանադրութեան կողմէ ստեղծուած իշխանութիւնները, կամ իշխանութիւններէն մէկը:*

Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ իրենց առաջին յօդուածին մէջ կը հաստատեն Հայկական Պետութեան ինքնիշխանութիւնը, սակայն երկու նախագիծերուն մէջ չփոթ կայ «իշխանութիւն» եւ «ինքնիշխանութիւն» հասկացութիւններուն միջեւ:

Նախ եւ առաջ, երկու նախագիծերուն մէջ խօսք կայ «ինքնիշխանութեան կրողին» մասին: Յանձնաժողովի նախագիծին երկրորդ յօդուածին մէջ կը կարդանք «Հայաստանի Հանրապետութեան ինքնիշխանութեան կրողը ... Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովուրդն է...»: Իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին երկրորդ յօդուածին ընթերցումը չարունակենք կը կարդանք հետեւեալը՝ ժողովուրդը... «իր իշխանութիւնն իրականացնում է հանրաքուէի, ընտրութիւնների ... միջոցով»: Իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին երկրորդ յօդուածին երկրորդ կէտին մէջ կը կարդանք որ «ժողովուրդը պետական իշխանութիւնն իրականացնում է անմիջականօրէն համրաքուէի եւ ազատ ընտրութիւնների ... միջոցով»: Իրականութեան մէջ, ինչպէս քիչ յետոյ պիտի տեսնենք, ընտրութիւններն ու հանրաքուէն ժողովուրդին իշխանութեան իրականացումը չեն, այլ անոր գերիշխանութեան:

Նաեւ, Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին երկրորդ յօդուածին երրորդ կէտը («ժողովուրդին պատկանող պետական իշխանութեան իրացումը կամ բրնատիրումը ծանրագոյն յանցագործութիւն է») անհասկնալի է, թերի եւ անաւարտ: Այդ առումով, Յանձնաժողովին համապատասխան յօդուածին (երկրորդ յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը կը հաստատէ որ «ժողովրդի մի մասը, որեւէ կազմակերպութիւն կամ անձ չեն կարող իւրացնել պետական իշխանութեան իրականացումը») մէջ արտայայտուած միտքը կը համապատասխանէ ժողովրդավարութեան պահանջներուն: Սակայն այստեղ նոյնպէս պէտք է սրբագրութիւններ կատարել: Յօդուածը պէտք է գրել հետեւեալ ձեւով՝ «ժողովրդի մի մասը, որեւէ կազմակերպութիւն կամ անձ չեն կարող իւրացնել Ազգային գերիշխանութիւնը»:

Վերջապէս, կ'ուզենք ընթերցողին ուշադրութիւնը հրաւիրել ժողովրդավարութեան հետեւեալ սկզբունքին վրայ: Ժողովրդավարութիւններու մէջ Պետութիւնը առանձին -- եւ ոչ այս կամ այն իշխանութիւնը -- իրաւունք ունի մարմնացնելու Ազգային գերիշխանութիւնը որովհետեւ Պետութիւնը Ազգին իրաւաբանական ներկայացումն է:

Եթէ Սահմանադրութեան նախագիծերուն մէջ Ազգային գերիշխանութեան ընկղմուելիքին յայտարարութիւնը անհրաժեշտ է, այն բաւարար չէ, որովհետեւ գործնական գետնին վրայ Ազգային գերիշխանութիւնը անհետեւանք չէ Պետութեան քաղաքական կեանքին եւ Սահմանադրութեան կողմէ ստեղծուած պետական մարմիններու գործունէութեան վրայ: Ցաջորդող բաժիններուն մէջ պիտի տեսնենք թէ ի՞նչ ձեւերով կը գործադրուի Ազգային գերիշխանութիւնը:

2 – *Ազգը իր գերիշխանութիւնը կը կիրառէ երբ ան ընտրէ իր ներկայացուցիչները: Այս պարագային կը գործէ ներկայացուցչական ժողովրդավարութիւնը:*

Ժողովրդավարութեան այս սկզբունքին արդի հասկացութիւնը կը պահանջէ հարմընդհանուր, հաւասար ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութիւն: Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ կը հաստատեն այս իրաւունքը (տե՛ս Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 69-րդ յօդուածը եւ Յանձնաժողովի նախագիծին երկրորդ յօդուածը):

Ա. – *Ազգը նախ եւ առաջ կ'ընտրէ օրէնսդիր մարմնի (Ազգային ժողով ըստ Սահմանադրութեան Խորհուրդի հեղինակներուն, Ազգային Խորհուրդ՝ Յանձնաժողովի նախագիծի հեղինակներուն համար) պատգամաւորները:*

Ժողովրդավարութեան համար նոյնքան որոշիչ դեր կը խաղայ ընտրական համակարգը: Մի՛այն Սահմանադրութեան Խորհուրդի հեղինակները յարմար գտած են Սահմանադրութեան մէջ մշակել ընտրութիւններու համակարգը: Անոնց ներկայացուցած համակարգը կը պարունակէ թէ մեծամասնութեան եւ թէ համամասնական տարրեր (տե՛ս՝ յօդուած 69-ի երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ կէտերը):

Նախ, համաձայն Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին, Հայաստանի Հանրապետութեան տարածութիւնը բաժնուած է 61 ընտրատարածքներու: Իւրաքանչիւր ընտրատարածքի մէջ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կամ կուսակցութիւններու դաշինք կը ներկայացնէ մէկ թեկնածու -- կրնան ներկայանալ նաեւ անկախ, ոչ -- կուսակցական թեկնածուներ: Ընտրատարածքին պատգամաւոր կ'ընտրուի այն թեկնածուն որ կը հաւաքէ ամէնէն շատ քուէները: Օրինակի համար, եթէ 17-րդ ընտրատարածքի չորս տարբեր կուսակցութիւններու չորս թեկնածուները ստանան հետեւեալ ձայները՝

Թեկնածու Ա. – 38%
Թեկնածու Բ – 20%
Թեկնածու Գ – 39%
Թեկնածու Դ – 3%

ընտրատարածքի պատգամաւոր կը դառնայ երրորդ թեկնածուն -- եթէ ընտրութիւնները մէկ հանդրուանէ են: Այս ձեւով կ'ընտրուին 61 պատգամաւորներ եւ իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ 61 ընտրատարածքներէն մէկը:

Մի՛այժամանակ, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կամ դաշինք կը պատրաստէ 60 թեկնածուներու անուններու կրող ցանկ: Այս պարագային ընտրատարածքներ չկան: Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կամ դաշինք կը ստանայ այնքան խորհրդարանական աթոռ, ինչքան ձայներու տոկոս Հանրապետութեան մակարդակին վրայ: Օրինակի համար, եթէ 17-րդ ընտրատարածքի չորս կուսակցութիւններու չորս թեկնածուները ստանան հետեւեալ ձայները՝

Կուսակցութիւն Ա. – 40% × 60 = 24 աթոռ
Կուսակցութիւն Բ – 30% × 60 = 18 աթոռ
Կուսակցութիւն Գ – 20% × 60 = 12 աթոռ
Կուսակցութիւն Դ – 10% × 60 = 6 աթոռ
Ընդհանուրը՝ 100% = 60 աթոռ

Կը ստանանք 121 պատգամաւորներէ բաղկացած Խորհրդարան, ուր 61-ը ընտրուած են մեծամասնութեան, իսկ 60-ը համամասնական ընտրակարգի հիման վրայ:

(Շար. 1)

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՊՐՈՒԻՆ ԿԱՆԱՆՁ-ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկրաշարժէն ի վեր Հայաստանի պետական մարմիններուն մեծագոյն կսկիծը եղաւ անչափահասներու զանգուածը. եթէ որեւէ նոցաները առաջին վիճակը կը կազմեն հոն, մնացեալին չափազանց մեծամասնութիւնն ալ ցուրտին, թերի աննպաստութեան ու խորունկ փոփոխութիւններու յորձանքին մէջ անճրկած մեծերու տագնապներուն միջեւ մնացած է 4 - 5 տարիէ ի վեր: Այս կացութիւնը մտահոգութեան պղիւր է թէ՛ երկրին վաղուան տէրերուն որակին տեսակէտէն, եւ թէ՛ ամէն մէկ մանուկի չապրուած մանկութեան նկատառումով: Այս ամենատակաւ խելամիտ առաւելագոյն ուշադրութիւն դարձնող քաղաքականութիւն մը կարելի՞ էր վարել, որպէսզի հարուածը աւելի թեթեւցար այսօր՝ անոնց, իսկ վաղը՝ ամբողջ երկրին համար. դժուար է վճռականն ու կչիռ ունեցող պատասխան մը բանաձեւել հեռուէն, որքան ալ տրիւական հաւանական թուի:

Այդ հեռուն այս պարագային Սփիւռքն է. այլ մօտեցումներով, չափազանցութիւն չէ հեռու նկատել նաեւ Երեւան նրատող ու պղտծողները ալ որոնք ոչ մտահոգութիւն, ոչ ալ հետաքրքրութիւն ունին մանուկներու կամ մեծերու, ծերերու տագնապանքին հանդէպ: Ու Սփիւռքը, տակաւին օրէն ձեռնարկուած օժանդակութեան գործին մէջ միշտ յատուկ տեղ մը տուաւ մանուկներու զանգուածին: Ասիկա չի նշանակեր անշուշտ որ կատարուածը միշտ լաւ ծրագրուած, ճիշդ կառավարուած ու յարմար ձեւով կիրարկուած էր. անշուշտ, եթէ նուիրումը անհրաժեշտ մեկնակէտն էր նման գործունէութեան մը, նոյնքան կարեւոր էին ձեռնհասութիւնը, հեռատես ըլլալու կարողութիւնը, փորձառութիւնը եւայլն եւայլն: Ու հոս ու հոն պատահեցաւ որ նուիրումը, սրտի ցաւը այլ որակներ փոխանակող բաւարար ազդակ նկատուին. հետեւանքը այն եղաւ որ կաթիլ-կաթիլ հանգանակուած դրամարներ չկրցան իրագործել նպատակները յաճախ. կամ դուրսիններուն փորձառութեան պակասը ու մխամտութիւնը, տեղական ճարպիկներու աչքբացութեան կեր դարձուցին մի՛ջոցներ որոնք բոլորովին այլ թիրախներու ուղղուած էին: Այս բոլորին պատճառը այն եղաւ որ այսօր, ինչպէս վերեւէն բոլոր մարզերուն, նոյնպէս մանկականին մէջ, դրական կէտեր արձանագրուած են ու կ'արձանագրուին մանկապիտ փոքր խմբակներու գործունէութեամբ որոնք դրեթէ անհատական բնոյթ կը կրեն:

Շուրջ տասը հոգինոց այս կարգի կազմակերպութիւն մըն է «Coopération Arménie»ն (*) որ գործի լծուած է երկրաշարժին վաղորդայնին, Հայաստանցի երախաներու տառապանքը պատմ պակասեցնելու առաջադրանքով: Իրենց գործունէութիւնը սկսած է որբացած երախաներու խնամակալներ գտնելու ծրագիրով ու հետզհետէ տարածուած նաեւ այլ մարզերու վրայ: Երկրաշարժի գոտիէն --Սպիտակ, Գիւմրի, Վանաձոր-- ծնողազուրկ 350 երախաներու ցանկ մը պատրաստուած ու անոնցմէ առայժմ միայն հարիւրին խնամակալներ գտնուած են. անոնց կատարած վճարումները կազմակերպութիւնը կը գործածէ ընդհանուրին բարիքին համար, զանազան ձեռնարկներ իրագործելով:

Այդ ձեռնարկներուն ու Հայաստան եւ 10 առ հարիւրը: Խորհրդարանի մնացեալ 60 աթոռները կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով՝

(Շար. 1)

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994-ի Մեծ Պահքի շրջանին Քէօլնի Մայր եկեղեցւոյ մէջ սկսան կատարուիլ խաղաղական ու հանդստեան ժամերգութիւնները, որոնք կանոնաւորաբար տեղի կ'ունենան ամէն Ձորեքշաբթի երեկոյեան: Հակառակ այս ժամերգութիւններէն յետոյ, Քրիստոնեայ Հայ Երիտասարդական կազմակերպութեան («ԱՔՅՕ») նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ սրահին մէջ հաստատուեցաւ Ս. Գրքի ընթերցման ու խորհրդածութեան պահեր, որուն բաւական մեծ թիւով հաւատացեալներ կը մասնակցին: Անոնք կը ծանօթանան օրուան Աւետարանին եւ իրենց հարցումները կը ստանան պատասխաններ, որոնք կը վերաբերին եկեղեցւոյ պաշտամունքի, հաւատքի կամ կրօն ու կանոնի:

Ընդհանրապէս Առաջնորդ Սրբազան Հօր մասնակցութեամբ կատարուող այդ արարողութիւններէն մէկուն, Մարտ 2-ին իր բարեհամ մասնակցութիւնը բերաւ Լիոն քաղաքի Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Գերշ. Տ. Նորվան Ս. Եպիսկ. Զաքարեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր թեմիս Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ: Նորվան Սրբազան Տնտեսի նուիրուած օրուան աւետարանական հատուածը ձեռնհասօրէն մեկնաբանեց եւ մեծ զոհունակութիւն պատճառեց ներկայ հաւատացեալներուն:

***

1993 Հոկտեմբեր 2-3-ին Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ դրամարուած թեմական պատգամաւորական ժողովին իւրացուցած Գերմանիոյ թեմի կանոնագրութիւնը նոյնութեամբ վաւերացուեցաւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէ, իր Մարտ 10 թղթակիցը պաշտօնապէս յուրախութիւն թեմի ներկայացուցիչներուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին:

***

1993 տարուան Հոկտեմբերին, Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ եւ ի ներկայութեան Հայաստանի Հանրապետութեան Անգլիոյ դեսպան մեծարգոյ Պ. Ամմէն Սարգսեանի, դրամարուած համայնքին ժողովին մէջ որդեդրուեցաւ Գերմանիոյ թեմի Առաջնորդութեան օժանդակութիւնը ՀՀ Գերմանիոյ մէջ հիմնուելիք ներկայացուցչութեան: Այնուհետեւ տրուած որոշումներու համաձայն, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը իր անուան չէնք մը պիտի գնէ եւ զայն որոշ ժամանակով պիտի տրամադրէ Հայաստանի ներկայացուցչութեան: Իսկ անոր առանձին ծախքերուն ալ պիտի մասնակցի որոշ դրամարով մը:

Ներկայացուցչութեան տրամադրուելիք չէնքի գնման գործողութիւնները կատարած են թեմական Խորհուրդէն ընտրուած յանձնախումբի մը նախաձեռնութեամբ, որոնք չուտով կ'աւարտին եւ ՀՀ-ը Գերմանիոյ մէջ եւս կ'ունենայ իր ներկայացուցիչը:

Քէօլնի կաթողիկէ եկեղեցւոյ Արքեպիսկոպոսարանին սեփականութիւնը եղող այս չէնքին կից յաւելեալ ընդարձակ հողամաս մը, վրան 150 հոգինոց մատուռով, նոյնպէս առ ի գործածութիւն 99 տարուան համար կը տրամադրուի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան: Թեմական Խորհուրդի այս կարգադրութիւնները զոհունակութիւն պատճառելով ՀՀ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան, Արտաքին Գործոց Նախարար Պ. Վահան Փափազեան իր հաւանութիւնը յայտնած է 23. 02. 1994 թուակիր իր չնորհակալագիրով:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Մարտ 16

ԴԱՐՄԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՍՏԵՂԾԱԾ ՀՈԳԵՑՆՑՈՒՄԸ

1988, Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն անմիջապէս վերջ, Հայաստան չտապեց պատուիրակութիւն մը «Աչխարհի Բժիշկներ»ու (M·D·M·), որ ինչպէս ծանօթ է, 1970-ին հիմնուած է Ֆրանսայի Առողջապահութեան եւ մարդասիրական դրօծունէութեան նախկին նախարար Տոքթոր Պերնար Քուշնէրի կողմէ:

Շուտափոյթ օժանդակութիւններէ վերջ երեւան եկաւ նաեւ հոգեկան վնասներու օղնելու անհրաժեշտութիւնը:

Մարդ արարածը չի կրնար անզգայ մնալ իր իսկ մարմնին մէջ ապրելէ վերջ այդքան ահաւոր երկրաշարժ մը, տեսնելով անհամար մահեր ու ականատես դառնալով ահաւոր աւերներու որոնք իր կեանքի միջավայրը կը փճացնեն: Մանուկ թէ չափահաս ամէն ոք ենթարկուեցաւ այդ հոգեկան ցնցումին:

Այս աւերներուն յաջորդեց Հայոց բրնաղաղթը, Ղարաբաղի պատերազմը, Հայաստանի շրջափակումն ու տնտեսական անկումը: Հոգեպէս չատ տառապեցան Հայերը, եւ առաւելաբար՝ մանուկները:

Ես ինքս ըլլալով հոգեվերլուծող, եւ միաժամանակ 1915-ի ցեղասպանութենէն վերապրողի զաւակ, հայ ժողովուրդին այս նոր տառապանքին ի տես վայրկեան մը իսկ չվարանեցայ, եւ անմիջապէս մասնակցութիւնս առաջարկեցի հոգեբուժական այն առաքելութեան զոր կազմակերպեց «Աչխարհի Բժիշկներ»ու Միութիւնը:

1989 եւ 1990 տարիներու Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն ընթացքին բազմաթիւ աղէտեալ հիւանդներ քննեցի Երեւանի, Կիրովականի, Սպիտակի եւ Լենինականի մէջ, միաժամանակ նուիրուելով հայաստանցի արհեստակից բժիշկներու մասնագիտացման, հոգեվերլուծական մարզի մէջ:

Կրցանք հաստատել թէ, որոշ թիւով մանուկներու եւ իրենց ծնողներուն հետ ունեցած մեր խօսակցութիւններուն իրր արդիւնք, անոնք կրցան արտաբերել այն անհանգուրժելի տառապանքը, որ թաղած կը մնար իրենց հոգիին խորը: Յաջողելով խօսակցութեան դետին մը ստեղծել, կրցանք ամոքել որոշ մտավախութիւններ, հաստատ արտայայտուելու եւ ապրելու փափաք, եւ դարմանել ընկերային հոգեկան կառուցուածք մը որ բզկտուած էր բռնօրէն:

Հայաստանի բժիշկները տպաւորուելով այն հակասութենէն որ ի յայտ կուգար իրենց կիրարկած դարմանումի եղանակին (հիւանդանոց պառկեցնել, դեղաբուժութիւն, էլեկտրաֆիզիքաբուժում, եւայլն) եւ մեր կողմէ ի գործ դրուած պարզ խօսակցութեան ճամբով բժշկումի մեթոտին միջեւ, մերը ընդունեցան խանդավառութեամբ, եւ փափաքեցան գործադրել ի բուժում տառապեալներուն:

Այդ օրերուն, մեր առաջարկած դարմանումի ձեւը յառաջ բերաւ խնդրանքի ալիք մը, որ կը ծաւալի օրէ օր: Եւ սակայն, Հայաստանի մեր արհեստակիցները չեն կրնար գոհացում տալ այդ խնդրանքներուն, քանի որ հարկ եղած պատրաստութիւնը չունին: Այսուհանդերձ, այդ հոգեբաններն ու հոգեբոյժերը չեմօրէն կը փափաքին շարունակել աշխատանքը զոր ի գործ դրինք միասին: Եւ այդ փափաքը հաստատ կերպով կը զօրանայ երեք տարիէ ի վեր:

Բայց դժբախտաբար, ներկայիս Հայաստանի մէջ ո՛չ մէկ հաստատութիւն կրնայ հոգեվերլուծական դետնի վրայ մասնագէտ հասցնել:

Հետեւաբար PARIS VIII համալսարանին (Հոգեվերլուծական Ճիւղի Քլինիքի Բաժին եւ Հիմնական Ուսումներ) հետ ծրագիր մը մշակեցինք, հնարաւոր դարձընելու համար որ Հայաստանէն քանի մը բժիշկներ Ֆրանսա գան կատարելագործուելու, տեսական դասընթացքներու եւ գործնական սեմինարներու մէջտեղ:

Ներկայիս, հայ հոգեբոյժ մը կը գտնուի Փարիզ եւ կը հետեւի այս դասընթացքներուն եւ սեմինարներուն:

Այս ծրագրին գործադրութիւնը ստանձնած է մեր Հոգեվերլուծական Հետազօտութիւններու եւ Ուսումնասիրութիւններու Ֆրանսահայ Ընկերակցութիւնը (Association Franco-Arménienne de Recherches et d'Etudes Psychanalytiques — A.F.A.R.E.P. — 16, rue Chabrol, 75010 Paris) որուն նպատակն է դիւրացնել հոգեվերլուծական տեսական եւ քլինիք ուսումը, Ֆրանսացի եւ հայ բժիշկներու փոխանակման ճամբով:

Հայաստանի Աչխատութեան եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարար Պ. Ա. Հոյ Եսայեան գործնական յանձնառութիւններով կը հովանաւորէ այս նախաձեռնութիւնը, ըլլալով մեծապէս գիտակից աղէտահար մանուկներու տուրէլիք այս դարմանումին կարեւորութեան: Եւ սակայն, երկրին տնտեսական կացութիւնը թոյլ չի տար որ ստանձնէ ուսման եւ բնակութեան ծախքերը Ֆրանսա գալիք թեկնածուներուն:

Դիմած ենք սփիւռքահայ զանազան կազմակերպութիւններու, անոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար: Բայց ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը բաւարար չէ:

Ուստի, այսօր կը դիմենք մեր բոլոր ազգակիցներուն, Ամէն ոք, համաձայն իր կարելիութիւններուն, կրնայ մասնակցիլ հայ բժիշկներու մասնագիտացման այս գործին, որպէսզի անոնք ի վիճակի դառնան պէտք եղած դարմանը տալու տառապող տղոց: Կրնաք դառնալ բարեբար անդամ, ձեր նուէրները ղրկելով հետեւեալ հասցէին.

Association A.F.A.R.E.P.
Banque Populaire
64, Bd. de Strasbourg, 75010 Paris
Compte N° 09230350558

Մի՛ վարանիք Միութեան հասցէով մեզի դիմելու, յաւելուածական տեղեկութիւններ ստանալու համար:

Ձերմօրէն կը յուսանք որ պիտի քաջալերուի իրականացումը մեր այս ծրագրին եւ վստահ ենք որ ամէն Սփիւռքահայ իր մէջ պիտի զգայ Հայաստանի այդ դժբախտ տղոց հոգեկան տառապանքը, եւ անոնց ապագայ բարեւոքման անհրաժեշտութիւնը:

ՅՈՒԱՆ-ԳԱՐԼՈՍ ՏԻՐ-ՏԱՃԱՏԵԱՆ
Հոգեվերլուծող, Հիմնադիր անդամ՝
A.F.A.R.E.P.-ի

(*) 50, rue Etienne Marcel, 75002 Paris

«Coopération Arménie»ի նշելի մէկ այլ գործունէութիւնը «Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւններու Ֆորում»ին հետ Գիմբրիի դպրոցներու ջեռուցման ծրագրին մասնակցութիւնը եղաւ այս ձեւո: Անոնց ջանքերուն չնորհիւ, ջեռուցում ու հետեւաբար բաց մնալու կարելիութիւն ունեցան 44 դպրոցներ, 22 հազար աշակերտութեամբ: Գիմբրիի փորձէն քաջալերուած, ներկայիս ձեռնարկուած է Երեւանի մէջ նոյն կիրարկումը ընելու: Այդ ծրագրին նիւթականը հայթայթուած է Ֆրանսայի Մարդասիրական նախարարութեան, Եւրոպական համայնքին յատկացումներով:

Տեսերիզին ամէնէն հետաքրքրական մասը կը վերաբերէր ուղղակի Համագործակցութեան ջանքերով իրագործուած մանկական ծրագրին որ ծնունդ տուած էր Գիմբրիի «Գորովանք» կեդրոնին: Աղէտեալ մանուկներու կեանքի խանգավառութիւն ներարկելու նպատակը կը հետապընդէ այս կեդրոնը, մաթեմաթիկի, արուեստներու, լեզուներուն, ձեռային աչխատանքներու բաժիններով: Աւելի քան 500 պատանիներ կը յաճախեն հոն: Տեսերիզը ցոյց տուաւ անոնցմէ աղուոր մանչուկներ ու աղջնակներ որոնք Ֆրանսերէն, անգլերէն արտասանութիւններ կ'ընէին, ուրիշ մը դուդուկ կը նուագէր պարի հրաւիրելով իր տարեկիցները: Ցետոյ պատառը դրաւեց առժամեայ խըրճիթերու խորքի մը վրայ բոցավառ աչքերով պատանուհի մը որ այս անգամ հայերէն կ'արտասանէր, հարց տալով. «ո՞ւր է մեր կաճանչ-կարմիր մանկութիւնը»:

Այդ հարցումը որ թիրախ ունէր Հայաստանի իշխանութենէն մինչեւ Սփիւռքի ամենահեռաւոր Հայը, ամէնէն զգայուն ու գործօն հասցէն գտած է յանձին՝ «Coopération Arménie»ի:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ, ՖԼՈՐԻԳԻՒՂԻ ԵՒ ՍԱՄԱԹԻՈՑ մէջ, Մարտ 6-ին ոգեկոչուած է Շնորհք Պատրիարքին վախճանման 4-րդ տարելիցը, յետ պատարագի կատարուած հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօններով: Այս առթիւ, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի կողմէ հրատարակուած էր գրքոյկ մը որ կը բովանդակէր Պատրիարքին յուշատետրէն էջեր: Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը այս առթիւ հոգեճաշ մը սարքած է եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Յաջորդաբար խօսք առած են Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անունով՝ Եդուարդ Թումմասեան, ապա՝ Սեդրակ Սարկաւագ, Վահագն Սինանեան (Միացեալ երգչախումբին անունով), Ռոյ Սարկաւագ, հուսկ՝ Մեսրոպ Աբգ.: Նոյն օրը, ժամը 15-ին հոգեհանգիստ կատարուած է նաեւ Շիշլիի գերեզմանատունը Պատրիարքին չիրիմին չուրջ: Արարողութեան նախագահած է Շահան Աբգ.:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 7-ին, իր մահկանացուն կնքած է Մուրատ Աբոյեան, խոր ծերութեան մէջ: Բնիկ Զառացի, ողբացեալը ծանօթ էր որպէս մեծ բարերար մը համայնքին եւ հինէն իսկ բոլորին կողմէ «պապա» կը յորջորջուէր: Շատ երկար տարիներ նեցուկ եղած էր երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի եւ նախախնամութիւնն ալ այնպէս տնօրինած է որ իր մահկանացուն կնքէ Պատրիարքին վախճանման չորրորդ տարելիցի օրը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 11-ին Գումգաբուի Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրբահին մէջ, Փետրուար 20-ին «Մկ»-ի (Մխիթարեան - Խաեան - Կեդրոնական) հրաւէրով Պերճ Ցաղլեան դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով «Պոլսոյ Թատրոնը երէկ եւ այսօր»: Պ. Ցաղլեան Պոլիսէն Պէյրութ, հուսկ՝ Մոնրէալ ունեցած է թատերական բեղուն գործունէութիւն (բեմադիր, դերասան, թատերական քննադատ): Դասախօսութեան աւարտին եղած են հարցումներ:

(Շար. Ա. էջէն)

Նախորդը պատահած էր Յունուար 17-ին եւ 60 մեռեալ կար, նաեւ ծանր վնասներ: Բնակիչները միշտ «մեծ չարժին» սարսափով կ'ապրին (Սան Անտրէաս):

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ իշխանութիւնները 14 ֆիւրտեր յանձնած են Թուրքիոյ, ցոյց տալու համար իրենց զօրակցութիւնը ահաբեկչութեան դէմ իրենց պայքարին մէջ: Այս ֆիւրտերը Թուրքերէն փախելու համար Պարսկաստան ապաստանած էին եւ 5-ն ալ վիրաւորուած էին:

ՆԱՓՈԼիի մօտ փոքրիկ պիւղի մը (Քաղաքի փրինչիպէ) եկեղեցւոյ հողեւոր հովիւը՝ Տոն Փեփիինօ 36 տարեկան, ապաննուած է եկեղեցւոյ մէջ իսկ, Քամոռայի ձեռքով: Առաջին անգամն է որ մաֆիան եկեղեցիի մը մէջ ոճիր կը գործէ, ինչ որ մեծ յուզում պատճառած է Իտալիոյ մէջ: Քահանան ծանօթ էր մաֆիային դէմ իր տարած բուռն պայքարին համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՑԻՆ արտաքսուած են 70 գերման դեմոկրատներ Մարտ 19-ին: Եկած էին հարաւ-արեւելեան քրտական երկու քաղաքներու մէջ ոռնելու համար քրտական Ամանորը:

ՊԻՒԼԻՆ եւ Աուկսպուրկ տեղի ունեցած քրտական երկու ցոյցերու ընթացքին 90 հոգի վիրաւորուած են, 24 հոգի ալ ձերբակալուած: Ֆիւրտերը կը բողոքէին Համանորը պատրաստող ոռնակատարութեան մը արգելքին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ ՓՓՓ-ի չարքային մը յանձնած է Թուրքիոյ, այն օրերուն երբ Ա. Ժիւփէ Ամպարա կը գտնուէր: Ենթական 1990-ին հասած էր Ֆրանսա ու ապաստանեալի կարգավիճակ խնդրած: Ֆրանսական իշխանութիւնները մերժած էին իր դիմումը: Նոյեմբերին ամուսնանալով Ֆրանսուհիի մը հետ երկրորդ դիմումով մը բնակութեան իրաւունք ուզած էր, ինչ որ կրկին մերժուած էր, այն պատճառաբանութեամբ որ կեղծ ամուսնութիւն մը կնքած է ու որոշուած էր որ յանձնուի Թուրքիոյ: Ասլան Էրսոյ ընդդիմած էր ու օդանաւ չէր մտած, ինչ որ պատճառ եղած էր բանտարկութեան դատապարտութեան: Պատիժին աւարտին ան տարուած է Օրլի ու հակառակ Մարդկային իրաւանց միջազգային կազմակերպութեան ու կանայհներու բուռն բողոքներուն, ղըրկուած է Թուրքիա: Ֆրանսայի կողմէ այս կեցուածքը, Թուրքիան սիրաչահելու ժեսթ մը կը նկատուի Թուրք մամուլին կողմէ:

Pour la paix au Karabagh

COMMUNIQUE

La FRA Nor Seround organise, sur l'ensemble de la France, une journée de mobilisation *pour la paix au Karabagh*, le Samedi 26 Mars. Une série de rassemblements est organisée sur Paris, Lyon, Valence et Marseille.

La guerre au Karabagh dure depuis trop longtemps. A l'heure actuelle, Haïdar Aliev, président de l'Azerbaïdjan, refuse systématiquement toute négociation et tout plan de paix. Les troup azéries portent des attaques incessantes sur tous les fronts du Karabagh, n'hésitant pas à utiliser les services de mercenaires afghants et peut-être même britanniques.

Cette guerre du Karabagh a trop duré. Elle menace l'existence même de l'Arménie dont les habitants fuient en Occident. Elle ne sert plus que les intérêts russes dans la région qui pratiquent le «diviser pour mieux régner».

Il faut exiger la *Paix pour le Karabagh*. Il est absolument essentiel que la France, membre du groupe de Minsk de la CSCE* et membre permanent du Conseil de Sécurité de l'ONU fasse pression sur Moscou, Bakou et Ankara pour que cesse enfin ce conflit.

LE 26 MARS A 17 HEURES

MANIFESTATION
POUR LA PAIX AU KARABAGH

PARIS	**Place de l'Opéra**
LYON	**Place Bellecour**
VALENCE	**Place de l'Hôtel de Ville**
MARSEILLE	**Chambre de Commerce La Canebière**

** Le groupe de Minsk est chargée par la CSCE, de proposer un plan de paix pour le conflit du Karabagh. Il comprend, entre autres, la France, la Biélorrusie, la République Tchèque et la Russie. (CSCE: Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe).*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացում Միութեանս «ԿԱՅԾ» Տարեգիրքի 3-րդ Թիւին եւ ԶՐՈՑՑ

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Նիւթին չուրջ:

«Զրոյց»ին կը մասնակցին՝
ՀԻԼՏԱ ԴԱԼՖԱՑԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՓԻԼԻՊ ՏԷՐ-ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԺԱՆ-ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
«կայֆ»ը կը ներկայացնէ եւ «Զրոյց»ը կը վարէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓՏՍԵԱՆ

կիրակի, Մարտ 27, ժամը 17-ին,
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեֆ Մաճուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
-- Մուտքը ազատ է --

Dans le cadre de ses activités, l'U.G.A.B. — LYON propose un

VOYAGE EN SYRIE
du 10 au 21 mai
PARIS / DAMAS / PARIS
7 750 FF TOUT COMPRIS

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays : DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK DES CHEVALIERS, PALMYRE, MARI, EBLA, etc.

Visite de sites plus méconnus hors des circuits traditionnels : le quartier chrétien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, Deir el Zor...

Renseignements et inscriptions :

KATIA BOUDOYAN : 21, Rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Dernier délai pour l'inscription : 15 Avril

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Ուչէի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Ցաւոք Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յատկապահուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Զեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք
78 - 88 - 92 - 51
կամ՝
72 - 35 - 15 - 86

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — *ՓԱՐԻԶ*

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
42 - 40 - 22 - 74 *թիւին:*

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ
(սոփրանօ)

Ցայտապիր՝
ԿՈՄԻՏԱՍ, ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, ՄՈՑԱՐԹ ...
Ընկերակցութեամբ Կամիտաս Գէորգեան-ի
(երգէոն)

Ուրբաթ, Ապրիլ 22, ժամը ճիշդ 20·30-ին
Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
13, rue du Perche, 75003 Paris,
M°s République / Filles du Calvaire
Հեռաձայնել՝
42 - 40 - 22 - 74 / 48 - 24 - 63 - 89
Թիւերուն:
Մուտք՝ 100 Ֆր. -- 70 Ֆր.:

«ԴԻՄԱԿ»

ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ
Յակոբ Պարոնեանի
«ՄԵԾ ԱՊԱՏԻԻ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»Ը
Բեմադիր՝ Վազգէն Մուրատեան
Ուրբաթ 6, Շաբաթ 7 Մայիս
ժամը 20·30-ին
Կիրակի Մայիս 8, ժամը 16-ին
Musée Guimet
6, Place d'Iéna, 75016 Paris, M° Iéna
Հեռաձայն՝ 48 - 24 - 63 - 89:

ՄԱՐՍԷՅԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՃԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՉԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Ճանձնախումբը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3

Ճարուեստեան ոճին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէկներու:

Զարդարեցէք ձեր ոճնական սեղանները հայկական այս բարիքներով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Զատիկ-շաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հասկումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կ'ըսուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. --

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 23
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հասկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւն կը կատարուի՝
ՄԱՐՏ 23
Զորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Զորեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ - Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԴԱՒՈՊԱՐԵԱՆ
Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 17·30-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՇՏՈՑ
Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան եւ Զարգացման Միութիւնը կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՆՊԱՏՐԱՍՏԻՑ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

10-18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կիրակի, Մայիս 8, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահը:

ՄՐՑՈՂԹԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ. -- Արտասանութեան համար պարտադիր կտորն է՝ Ով Մեծասքանչ դու լեզու: Երկրորդ կտորի ընտրութիւնը ազատ է, որուն սակայն նիւթը պէտք է ըլլայ հայ լեզուն (Մեծասքանչի, Մեսրոպ Մաշտոցի նուիրուած բանաստեղծութիւններ, ներբողներ): Իսկ ընթերցանութեան կտորները թեկնածուները վիճակով կը քաշեն եւ կողքի սրահին մէջ առանձնանալով կը պատրաստեն զանոնք՝ տրուած ժամանակամիջոցի ընթացքին:

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ. - Ա. մրցանակ՝ 500 Ֆր. եւ Փարիզ -- Լոնտոն -- Փարիզ օդանաւային տոմս մը,
Բ. մրցանակ՝ 400 Ֆր.:
Գ. մրցանակ՝ 300 Ֆր.:
Իսկ բոլոր մասնակցողները կը ստանան յուշանուէրներ:

ԴԱՏԱԿԱԶՄ. - Տիկիններ՝ Մելինէ Քոնթաճեան եւ Նոյեմիկ Եուսէֆեան. Պարոնե՝ Սարգիս Պօղոսեան, Ռաֆիկ Աբրահամեան եւ Ալէքս Ալթունեան:

Թեկնածուները պէտք է արձանագրուին մինչեւ Ապրիլ 30, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն մէկուն. --
48 - 41 - 49 - 37 կամ 47 - 50 - 97 - 51

Ծնողներուն, պարոցներու տնօրէններուն եւ ուսուցիչներուն կը խնդրուի քաջալերել եւ պատրաստել աշակերտները:

- ՇԱՐԱԿԱՆԿԱՐ -

Կապոյտ Ուչէի Պօտոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն չարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Ցիսուսի կեանքը»:

Մուտքը ազատ է:
Կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ընտրութիւններու այս համակարգը ժողովրդավարութեան համար անհրաժեշտ է, որովհետեւ անոր մեծամասնութեան տարրերը կը յառաջացնեն խորհրդարանական բեւեռացում, հետեւաբար, մեծամասնութեան եւ ընդդիմադրութեան կուսակցութիւններու չարքերէն ներս քուէարկութեան կարգապահութիւն, միասնականութիւն եւ կայունութիւն: Այս վիճակը թոյլ կուտայ կազմել կայուն, ուրեմն գործող կառավարութիւն:

Միւս կողմէ, ընտրութիւններու այս համակարգին համամասնական տարրերը թոյլ կուտան որ փոքր կուսակցութիւնները ներկայացուցիչներ ունենան Խորհրդարանէն ներս, հետեւաբար կարողանան արտայայտել եւ պաշտպանել իրենց ընտրողներուն եւ համակիրներուն տեսակէտները առանց վնաս հասցնելու քաղաքական կայունութեան:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի մշակած համակարգը կ'օժանդակէ ժողովրդավարութեան ամրացման եւ անոր ներկայութիւնը Սահմանադրութեան մէջ անհրաժեշտ է: Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին հեղինակները իրաւունք ունին քայլառել ընտրութիւններու դուռ համամասնական կարգը, որովհետեւ այս մէկը քաղաքական անկայունութիւն կը յառաջացնէ եւ կը տկարացնէ պետական իշխանութիւնները:

Սակայն վերեւ յիշուած ընտրութիւններու համակարգը կիսատ է: Պէտք է աւելցնել հետեւեալ պայմանները: Պէտք է նախատեսել երկու հանդրուանի ընտրութիւններ: Երկրորդ, Խորհրդարանի աթոռները պէտք է յատկացնել միայն այն կուսակցութիւններուն որոնք ընտրութիւններու ժամանակ կը հաւաքեն ճայներու առնուազն 10 (կամ 12) տոկոսը:

Բ – Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութիւնը ժողովուրդին կողմէ համընդհանուր, ուղղակի քուէարկութեամբ ժողովրդավարութեան կատարելագործուած ձեւն է: Ան Ազգին կը ճանչնայ Ազգային գերիշխանութիւնը:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծը կը մերժէ ճանչնալ Ազգին գերիշխանութիւնը նախագահական ընտրութիւններու ժամանակ: Նախագիծին հեղինակները կ'առաջարկեն Հանրապետութեան նախագահ ընտրել ընդլայնուած ժողովի կողմէ, բաղկացած 242 ընտրողներէ (տե՛ս՝ յօդուած 64): Ազգային ժողովի 121 պատգամաւորներուն կը միանան շրջաններու եւ համայնքներու ներկայացուցչական մարմիններու ներկայացուցիչներուն կողմէ նշանակուած եւ նոյն մարմիններուն պատկանող 121 անդամները եւ կ'ընտրեն Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը: Այստեղ ունինք երեք նկատողութիւններ:

– 242 ընտրողները Հանրապետութեան Նախագահ ընտրելու համար ուղղակի պատգամ չեն կրեր Հայաստանի քաղաքացիներէն: Հանրապետութեան նախագահ ընտրելու ժամանակ, ընդլայնուած ժողովը կը վայելէ ընտրութեան բացարձակ ազատութիւն եւ պատասխանատու չէ Ազգին առջեւ:

– Նման կարգի նախագահական ընտրութիւն հակաժողովրդավարական է որովհետեւ ան ծնունդն է Ազգին նկատմամբ վատահողջ տրամադրութեան, անվստահութեան ու վերապահ զգացումներու: Չվստահելով ժողովուրդին դատողութեան, Հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը կը յանձնուի փակ շրջանակի, ուր միայն 242 Հայեր իրաւունք ունին մասնակցելու քուէարկութեան:

– Անհեթեթութիւնը կը դառնայ ակընյայտ երբ նկատի ունենանք այն փաստը որ նախագիծին հեղինակները կը նախատեսեն քաղաքապետները եւ գաւառապետները ընտրել, յաջորդաբար, քաղաքի ու գաւառի բնակչութեան կողմէ ուղղակի եւ համընդհանուր քուէարկութեամբ (տե՛ս՝ յօդուած 93, երրորդ կէտ): Կը գտնուինք տարօրինակ երեւոյթի առջեւ, արդիւնք՝ տարօրինակ տրամաբանութեան: Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան կը մասնակցին 242 անձեր, իսկ Երեւան քաղաքի քաղաքապետի ընտրութեան կը մասնակցին աւելի քան 600·000 քաղաքացիներ…: Նոյնիսկ ամենափոքր քաղաքներու քաղաքապետներու ընտրութեան կը մասնակցին շատ աւելի մեծ քանակով ընտրողներ, քան՝ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան: Այլ խօսքով, Երեւանի, Վանաձորի թէ Մեղրի քաղաքի (այս վերջինը ունի աւելի քան 3·000 ընտրական իրաւունք ունեցող քաղաքացիներ…) քաղաքապետները, ինչպէս նաեւ գաւառապետները շատ աւելի բարձր օրինականութիւն, հետեւաբար հեղինակութիւն կը վայելեն քան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը…:

Պատճառաբանութիւն կայ, ըստ որուն այս տիպի ընտրութեան նպատակն է արդիլել բռնապետութեան գալուստը: Այս պատճառաբանութիւնը անհիմն է, որովհետեւ բռնապետութիւն կարելի է հաստատել ոչ թէ չնորհիւ այս կամ այն ընտրական ձեւին, այլ՝ պետական իշխանութիւններու տարանջատման եւ անոնց հակիչխան առաքելութեան բացակայութենէն, ինչպէս նաեւ օրէնսդիր իշխանութեան կողմէ գործադիրին վրայ վերահսկողութեան, եւ բռնութեան պարագային ոահմանադրական պատժամիջոցներու բացակայութենէն (այս էական խնդիրները պիտի քննարկենք Երրորդ Մասին մէջ): Ընտրական ձեւը ոչ մէկ կապ ունի բռնապետութեան հետ եւ խորհրդարանական ժողովրդավարութիւնը անհամաձայնելի չէ Հանրապետութեան Նախագահին ուղղակի, համընդհանուր ընտրութեան կարգին հետ: Այս առումով, Սահմանադրութեան Խորհուրդի կատարած ընտրութիւնը անընդունելի է: Ոչ մէկ արդարացընող պատճառ կայ որ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը չընտրուի ժողովուրդին կողմէ: Մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք այն փաստը որ երկու նախագիծերը Հանրապետութեան Նախագահներու իրաւասութիւններու ոլորտներուն մէջ տարբերութիւնները չնչին են,

Ինդիրը հետեւեալն է: Ո՞վ պէտք է ընտրէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը: Հայաստանի քաղաքացի՞նե՞րը թէ միայն 242 «առանձնաչնորհեալներ»: Չենք կրնար երեւակայել որ Հայաստանի քաղաքացիները հրաժարին Հանրապետութեան նախագահը ընտրելու իրաւունքէն եւ զայն ուրանալով յանձնեն մի քանի տասնեակ անձնաւորութիւններու կամայականութեան:

Այս կապակցութեամբ, զոհունակութեամբ կը դիմաւորենք Ցանձնաժողովի նախագիծը որ կ'առաջարկէ Հանրապետութեան Նախագահի ուղղակի, համընդհանուր ընտրութիւն (տես յօդուած երկու, երրորդ պարբերութիւն, ինչպէս նաեւ 64-րդ, 65-րդ, 66-րդ, 67-րդ, 68-րդ յօդուածները): Այս ձեւով Հանրապետութեան Նախագահը կը վայելէ իսկական օրինականութիւն եւ կ'ընտրուի ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն համաձայն, որովհետեւ գերիշխան Ազգն է որ ընտրութեան միջոց է: Ժողովրդավարութիւնը կը նշանակէ որ Հանրապետութեան Նորհրդարանի պատգամաւորներն ու կառավարութեան անդամները իրենք կը նկատեն քաղաքացիները յուզող հարցերը եւ ըստ այնմ իրենք կը զբաղին անոնց լուծումներ որոնելով եւ չեն սպասեր որ մտահոգ քաղաքացիներ ստորագրութիւն հաւաքեն հարցը Ազգային Ժողովին ուշադրութեան յանձնելու համար:

Հակառակ մեր վերապահութեան, կընդունինք որ հանրաքուէները – այսինքն ուղղակի ժողովրդավարութիւնը – պետական թէ տեղական խնդիրները լուծելու ժողովրդավարական ձեւ է որ պէտք է մշտացնել Հայաստանի մէջ: Սակայն անհրաժեշտ է անոր կիրառումները կարգաւորել առաջքը առնելու համար հնարաւոր ամբոխավարութեան եւ չարաշահումներուն:

Այս անհրաժեշտ զգուշացումները կատարելէ ետք կը չարունակենք նախագիծերու վերլուծութիւնը:

3· – Ազգը իր գերիշխանութիւնը կը կիրառէ երբ ան վաւերացնէ Սահմանադրութիւնը կամ երբ անոր մէջ փոփոխութիւններ մտցնէ:

Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ կը ճանչնան Ազգային գերիշխանութիւնը այն ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան վաւերացման: Սահմանադրութիւնը Ազգային գերիշխանութեան բարձրագոյն արտայայտութիւնն է, ուստի Ազգն է որ զայն կը վաւերացնէ:

Նոյնպէս, ըստ երկու նախագիծերուն, միայն հանրաքուէով կարելի է Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցընել կամ լրացումներ կատարել: Առանց հանրաքուէի ոչ մէկ սահմանադրական փոփոխութիւն կամ լրացում արժանացած չէ (տե՛ս՝ Ցանձնաժողովի նախագիծին 110-րդ յօդուածը իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 99-րդ յօդուածը):

Եթէ այս ընթացքը սկզբունքով հիմնուած կը թուի ըլլալ ժողովրդավարութեան վրայ, գործնականին մէջ անոր կիրառումը աւելորդ բարդութիւն եւ ճգնութեան պակաս կը ստեղծէ, երբեմն ալ ամբոխավարութիւն կը յառաջացնէ: Սահմանադրութեան ամենաչնչին եւ անկարեւոր փոփոխութիւնն անգամ հանրաքուէի կը դրուի, ինչ որ անհեթեթութիւն է:

(Շար. 2)

ՇԱՀԸ՝ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵԱՐԻ ՆԻԿԹ

Պարսկաստանի մէջ մեծ հետաքրքրութեան կ'արժանանան ժամանակակից պատմութեան մասին գրի առնուած հատորները: Պատճառներէն մէկը այն է որ տեղական հրատարակութիւնները զոհացում չեն տար ընթերցող զանգուածին, իսկ թարգմանութիւնները որակաւոր չեն միշտ, ոչ ալ հանրամատչելի:

Հետաքրքրութեան կարեւոր մէկ պատճառն ալ այն է որ մարդիկ կ'ուզեն տեղականալ իրենց ժամանակակից անցքերու իրականութեան, որովհետեւ հանրութիւնը ամէն բանէ հեռու պահուած է անցեալ տասնամեակներուն: Յատկապէս երիտասարդ սերունդը միշտ կը փնտռէ Շահին անկումի պարագաներուն եւ անոր նախորդած տարիներուն մասին պատմող գիրքերը:

Շահը, ճնշումներու վրայ հիմնուած իր խանութեամբը ու պարսկական կայսրութեան վերածնունդի երազներով տարուած, անտեսած է ժողովուրդն ու մտաւորականները: Ղեկավարութեան բոլոր օղակները իր ձեռքը կեդրոնացուցած, ան միայնակ կը վարէր քարիւղի ինտեսութիւնը, արտաքին քաղաքականութիւնն ու բանակը· միշտամուռ կ'ըլլար մինչեւ իսկ երկրորդ կարգի պատասխանատուներու նշանակումին· իր կարծիքով մարդիկը դուրս էին քաղաքական անհրաժեշտ միքէն, այդ պատճառով կը խուսափէր զանոնք լուսաբանելէ վարած քաղաքականութեան մասին: Ամէն դաղափար ճնշումի կ'ենթարկէր ու կը վարկաբեկէր դրագէտները, մտաւոր մարդիկը: Իր նախարարներէն մէկը կ'ըսէ թէ խոսիկը պատժուէին մտաւոր այն մարդիկը

որոնք ամենափոքր քննադատութիւն մը կ'ընէին իր մասին: Ամենամօտիկ նախարարներն իսկ չէին համարձակեր որեւէ տարակարծութիւն յայտնել իրեն ու արտայայտել իրենց մասին իրենց կարծիքը փոխանցելու համար անոր:

1978-ին առաջին անգամ ըլլալով Շահը պատրաստ է մամուլի ազատ ասուլիս մը տալու հարցումները նախապէս պատրաստուած չեն. տակիկա ըրած է ժողովրդավարութեան որպէս ցոյց, խոչընդոտելու համար իսլամական յեղափոխութիւնը: Ասոր քով, բոլորովին տարբեր կեցուածք ունեցած է արեւմուտքի մամուլին հանդէպ, ոչինչ մերժելով անոր: Երբ ծանօթ լրագրողուհի Օրիանա Ֆալաչի հարցազրոյցին ընթացքին հարցուցած է. - «Եթէ փախանակ իտալացիի, պարսիկ ըլլայի, ունենալով այսօրուան գաղափարներս ու գրէի, այսինքն՝ ֆեմինիստի մը պէս, պիտի դատապարտուէի՞, դատարան պիտի առաջնորդուէի՞, պիտի բանտարկուէի», Շահը պատասխանած է. «անշո՛ւշտ», ուրիշներով. «ըսեմ մեզի որ Պարսկաստանի մէջ դիւրին բան չէ զիս ֆեմինիստը»:

Շահին հաստատած դրաքննութիւնը պատնէշ մը քաշած էր իր եւ ժողովուրդին միջեւ: Այդ է գլխաւոր պատճառը որ այսօր չուկան ողողուած է անոր մասին օտար հեղինակներու դիրքերուն թարգմանութիւններով: Արդիւնքը այդ զօրութիւնը, որ արքունի պալատն էր, դուրս սպրդած ամէն տեղեկութիւն մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ հետաքրքիրներու շրջանակին մէջ:

Հետաքրքրութեան բ. պատճառ մըն ալ այն է որ Շահին շրջանակին քաղաքական դէմքերը պաշտօնավարութեան շրջանէն հոգ իրենց յուշերը գրի առնելու սովորութիւնը չունէին. յաճուկ սպասարկութիւններ կը շարունակէին մօտէն հետեւիլ անոնց քայլերուն, նոյնիսկ արտասահմանի մէջ: Այս հոլովոյթէն զերծ չէ մնացած նոյնիսկ Սորայա իշխանուհին: Շահն ու թագնուհին հոգ երբ արկածախընդրութիւն փնտռած է սինեմայի աշխարհին մէջ, Շահը անվթար պահելու համար իր արքայատոհմին համբաւը, իր գաղտնի սպասարկութեան հրահանգած է դնել անոր առաջին եւ վերջին միակ ժապաւէնին բոլոր օրինակները, մեծամեծ գումարներու փոխարէն:

Այսօր հրապարակին վրայ գտնուած դիրքերու չնորհիւ պարսիկ ժողովուրդը կրնայ տեղեկանալ Ռըզա Փահլավիի երիտասարդութեան ու մանկութեան մանրամասնութիւններուն: Կրնայ կարդալ քրոջ եւ մօրը իր վրայ ունեցած մեծ ազդեցութեան, կամ քարիւղի ազգայնացումին պատճառած խռովութեան մասին, յիսունական թուականներուն սկիզբը: Կայ նաեւ դահակալութեան վերջին շրջանի մանրամասնութիւնները. Շահը մէկ կողմէն ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս կեանքը միշտ վտանգուած զեկավար մը, միւս կողմէ կը նախընտրէ դիմուորամէտ քաղաքականութիւն մը ու յարաբերութիւններ կը պահէ արտասահմանի, յատկապէս սիոնիսթներու հետ:

Հրապարակին վրայ այսօր կարելի է գտնել նաեւ Շահին զրի առած հատորը իր ժամանակաշրջանին մասին: Ան 1980-ին դրուած է անդլերէն ու լոյս տեսած Նիւ - Եորք: Տասնըչորս տարի ետք միայն պարսկերէնի թարգմանուած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՄԵՐԳ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌԷՖՕՐՄԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Մարտ 12, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20·30-ին, Մարսէյլի չորրորդ թաղամասի ծանօթ Ռէֆօրմէ եկեղեցիին մէջ, հայ եւ ֆրանսացի երաժշտասէր հասարակութիւնը զեղեցիկ պատեհութիւնը ունեցաւ ունկնդրելու որակաւոր երգահանդէս մը, որ տրուեցաւ Փլան տը Քիւթ-ի Ֆրանսական (Ամատէուս) երկսեռ երգչախումբին կողմէ Պր. Ռոպէր Արթինեանի ընտիր ղեկավարութեան ներքեւ, որուն դաշնակով կ'ընկերանար իր չնորհալի կինը Տօնօթ արուեստագիտուհի Տիկին Սիւզան Արթինեան:

Շուրջ վաթսուն երկսեռ անդամներէ բաղկացեալ այս երգչախումբը կը վայելէ վերին հովանաւորութիւնը Մարսէյլի Փլան տը Քիւթ-ի քաղաքապետութեան եւ զբոսելէ ամէնուրեք կուտայ երաժշտահանդէսներ ընդմիշտ արժանանալով արուեստասէր հասարակութեան անվերապահ եւ ջերմ գնահատանքին:

Դաշնակահար Տիկին Սիւզան Արթինեան վկայուած է Երեւանի Պետական Երաժշտանոցէն առաջնակարգ աստիճանով եւ տուած է բազմաթիւ նուագահանդէսներ դառած է լաւագոյն ընդունելութիւն գրեթէ ամէն տեղ: Իսկ ամուսինը Պր. Ռոպէր Արթինեան, բոլորած է բարձրագոյն երաժշտագիտական դասընթացքներ Երեւանի մէջ: Եղած է երկար տարիներ Երեւանի պետական Օպերային արժանաւոր վարիչը: Արժանացած է Շէֆ տ'Օրքէսթրի հանդամանաւոր պատուոգիրքոսին: Իր ընկերային դիւբահաղորդ բնաւորութեամբ եւս երգչախումբը առած է խանդ ու եռանդ, որուն չնորհիւ ան արձանագրած է իրեւ յայտնի պատուաբեր յաջողութիւններ ընդմիշտ լաւագոյն տպաւորութիւն առթելով երաժշտասէր ունկնդիրներուն:

Ընդհանուր ձեւով յայտագրին առաջին մասը նուիրուած էր հետեւեալ հեղինակներուն՝ Հէնտէլ, Շուպէրթ, Մենտելսոն, Պէթհովէն, Ռամօ, Շուման, Մոցարթ, Վերտի. իսկ երկրորդ մասը՝ Պէթհովէն, Սոլիվիեւ - Սեսոյէ, Հէնտէլ, Վերտի, Մոցարթ, Վիվալտի:

Վերոդրեալ մեծ երգահաններուն արժէքաւոր գործերը երկսեռ երգչախումբին կողմէ սքանչելի կերպով բազմաճաշակ մեկնաբանութեան երգահաններուն իսկ դրած յեգուներով, որոնք արժանացան ընդհանուրին ծափահարութեանդ: Հանրային խանդավառ գոհունակութեան այս խօսուն պատկերին առջեւ, վարիչը հարկադրուեցաւ երկու ժողովրդային խիստ կարեւոր գործեր եւս կրկնել տալ խումբին, որ այս անգամ եկաւ հանդիսանալ ներկայ երաժշտասէր հասարակութեան յոտնկայս եւ որոտընդոստ ծափահարութեանց, որոնց ընդմէջէն կը լսուէին «պրաւօ»ներու բացագանչութիւններ:

Հոս տեղին պիտի ըլլայ ըսել, թէ արուեստագէտ դաշնակահարուհի Տիկին Սիւզան Արթինեան, դիտցաւ ճարտարօրէն՝ լաւագոյնս յարմարիլ այս մեծ հանդերձին, լուսաւոր եւ փայլուն երանգաւորումներով:

Օգտուելով ընծայուած այս բարեպատեհ առիթէն, կը փութանք տեղեկացնել, թէ Պր. Ռ. Արթինեան, արդէն իսկ սիրով եւ անձնուիրաբար ստանձնած է Պօտոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարիչ - ուսուցչի պաշտօնը, ապակիից ունենալով Տիկին Ս. Արթինեանը, որ պիտի ընկերանայ իրեն երգէոնով պատարագի երգեցողութիւններուն:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պօտոն

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ՝ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՋԻՆԱՎԱՃԱՌԸ

Ջէնքի համաշխարհային չուկան կորսընդունած կը թուի ամէն արժէքավոր վրապահութիւնները, զգուշութիւնները մէկդի դրուած են ու զէնք արտադրող բոլոր երկիրները, անխնայ մրցակցութեամբ, կը հետապնդեն իրենց ապրանքը ծախելու նպատակը: Զլամարտի աւարտէն ի վեր, երբ նոյնիսկ Ուաշինկթըն երկրադունտին ապահովութեան համար չափազանց ըլլալու կոչեր կ'ուղղէ, Միացեալ - Նահանգները աշխարհի ամէնէն աշխոյժ զինավաճառներուն վերածուած են: Ասիոյ հարաւ - արեւելքէն մինչեւ Զուիցերիա, անցնելով Միջին - Արեւելքէն, անոնք ընչելով խոչընդոտները որոնք կային զինավաճառքի համար, ամէն բան կ'ընեն զարկ տալու համար զինական իրենց ճարտարարուեստին: Այս գործունէութեան արդիւնք է օրինակ Մալէզիոյ կողմէ տրուած ութ զինուորական օդանաւերու ապսպրանքը: Աւիկա միայն մէկն է երրորդ աշխարհի երկիրներուն կողմէ զինանիւթի գնումի դիմումներուն: Ամերիկեան ապրանքները զարգացման հոլովոյթի երկիրներուն կողմէ գնուած զէնքերու 57%-ը կազմած են 1992-ին:

Գլինթընի իշխանութիւնը ջերմօրէն կը զօրակցի ամերիկեան ճեռնարկութիւններուն արտածումի գործունէութեան, նոյնիսկ երբ նոյն ժամանակ Մոսկուայի ռուսեամերիկեան հանդիպումին դէմ կ'արտայայտուի զէնքերու տարածումին: Ուաշինկթընի միջնորդութեամբ անցեալ տարի ստորագրուած զինամթերքի պայմանագրութիւններուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 34 միլիառ տոլարի, ինչ որ աննախընթաց բան մըն է:

Կեցուածքի այս փոփոխութիւնը, պահու մը երբ տնտեսական ներքին հարցերը աւելի կարեւոր տեղ կը գրաւեն քան՝ աշխարհաքաղաքական խնդիրները, պատճառ կ'ըլլայ որ շատեր վրդովում յայտնեն: Այնոնք վտանգաւոր կը նկատեն Միացեալ - Նահանգներու ընթացքը որ երկրին օգուտ բերելով հանդերձ, կը ըսպառնայ երկրագունտին փափուկ կէտերը բոլորովին ապակայունացնել: Մանաւանդ վտանգաւոր կը նկատուի այն պարագան որ Ռուսաստան եւ Եւրոպա մրցակցութեան դաշտերը կ'ունենան, տեսնելով Միացեալ - Նահանգներու ընթացքը:

Միւս կողմէ, ընդհանուր առմամբ, կը նուազի աշխարհի զինամթերքի պահանջքը: Գնող շատ մը երկիրներ տնտեսական դժուարութիւններ ունին, կամ Արեւելք - Արեւմուտք լարումին նուազումին պատճառով նոյնքան սպառնալիքի ենթակայ չեն զգար իրենց ապահովութիւնը:

Այսուհանդերձ, մրցակցութիւնը այնպիսի համեմատութիւններ առած է որ ձեռնարկութիւններու տնօրէններէն ոմանք մտահոգութիւն կը յայտնեն, տեսնելով զէնք արտածողներու կեցուածքը որ ամէն բանէ առաջ կը միտի աշխատանք ապահովել ու անգործութեան արդելք ըլլալ: Զէնք արտածող ձեռնարկութիւններէն մէկուն տնօրէնը մինչեւ իսկ ըսած է թէ ամբողջ աշխարհը այս մրցակցութեան որպէս հետեւանք, կը մօտենայ սպառազինումի վտանգաւոր մակարդակի մը:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱԽԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Այդ, սակայն, դիւրին գործ չէր: Խուժան. հայհոյանք, պոռչտուք: «Եկեղեցին ամէնունն է...». երբեմն ալ անոյշ ու լեղի դիտողութիւններ՝ կրթեալ ենթատրուածներէ: Երեք ընդարձակ տաճարները լեփլեցուն էին արդէն երբ տակաւին հազարներով ժողովուրդ կուգար: Աւտարոյղ էր սակայն, հակառակ ամէն բանի, տեսնել այդ մարդիկը, որոնցմէ շատեր գիշերը չէին քնացած, լուսցուցած էին եկեղեցիին դրան առջեւ: Նոյնիսկ կիներ կային որ ծծկեր երախաներ ունէին գիրկերնին:

Բարեկամուհիս հետ մենք ալ չէինք կրցած քնանալ. ա՛յնքան բացառիկ էր ամէն երեւոյթ եւ քիչ հաւանական ուրիշ անդամ տեսնելու:

Հազար հինգ հարիւր ամեակը հայ տառերու գիւտին. ո՞ր յոբելեանը այդ չհանուիլը, այդ ժողովրդականութիւնը կրնայ ունենալ:

Ձմարտապէս մեծապայծառ, լուսաճաճանչ, աստուածային էր այն օրը Մայր եկեղեցին իր ջահերուն շողշողացումով, իր լուսափողփող խորանով, իր սպիտակվայել զգիրներովը, ոսկեճամուկ զգեստաւորուած քահանաներովը, մետաքսէ ծանրագին չալիկներ հագած սպասաւորողներովը ու պատարագիչին թանկարժէք զգեստներովը, մինչեւ սաղաւարտը՝ մարգարիտ ու ադամանդ՝ կանանչ թաւիշի վրայ ոսկեհուռ բանուած, ճշմարիտ հրաշալիք մը արեւելեան ձեռագործ արուեստի եւ արքայավայել ճոխութեան, չքեղութեան:

Պատարագիչն էր Գաբրիէլ Եպիսկոպոս ձկվահիրճեան, համբաւաւոր Պոլսոյ մէջ իր գուարճալուր քարոզներով, որոնք մեծ յուզարկաւորութիւններու ժամանակ միշտ մէնէն վշտակիր սգաւորին ծիծաղը կը չարժէին ակամայ, որովհետեւ Սրբազանը իրրեւ սրամտութիւն չէր հրամցներ իր դամբանականները, այլ՝ իրրեւ փիլիսոփայութիւն:

Այդ միջոցին պատրիարքական տեղապահ էր ձկվահիրճեան, եւ այդ օրը, իրրեւ կրօնական պետը ազգին, իրեն վիճակուած էր պատարագել:

Անպատեհութիւն մըն էր այդ. ընդհանուր եկեղեցական արարողութեան հրաւէր կազմակերպութեան եւ ներդաշնակութեան մէջ fausse-note մը, որովհետեւ Սրբազանին ձայնը անախորժ էր եւ անվարժ ու շատ դէշ կ'երգէր:

Երբ խունկերու կապոյտ մուխերուն մէջ, քչոցներու, ծնծղաներու խայտանքներուն ձայնով սպիտակ արծաթահիւս վարագոյրը բացուեցաւ, խորանին շողշողուն երկու լուսատճաճանչ հոգիները Սահակին եւ Մեսրոպին ու կ'օրհնէին հայ ժողովուրդը, քաջարի, տոկուն, հաւատացեալ, որ հոն խռնուած էր ի պատիւ իրենց, ու կ'աղօթէր եւ կը փղձկէր ի յիշատակ իրենց գիւտին. իրենց աշխատութիւններուն կ'անմահացնէր զարէ զար իրեն հասած նուիրական յիշատակը:

Վերի դասին մէջ կեցած էին պաշտօնական անձնաւորութիւններ, թուրք նախարարներ, Ներքին եւ Դատական գործոց, ինչպէս նաեւ օտար դեսպանատանց ներկայացուցիչներ, ծերակուտականներ եւ կրօնական պետեր: Անոնց հետեւը կեցած մենք, տիկին Սիպիլ եւ ես, հրաւիրուած՝ ծանօթ ընտանիքներ, խմբագիրներ, մըտաւորականներ, եւայլն ընդունելու համար: Թէեւ անհնազանդ դժուարին էր պահել կարգ կանոնը, հակառակ կարգադրիչ մասնախումբի երիտասարդներու ջանքերուն, բայց ոչինչ պատահեցաւ զայթակղեցուցիչ, բարեբախտաբար:

Երբ «Հաւատամք»ի աւետարանը վերջացաւ, մեծ տաճարին գմբէթը դղրդացնող զմայլելի ձայն մը «Փա՛ռք քեզ, Տէր»ը թնդացուց. ամէն հոգիներէ սարսուռ մը անցաւ. Շահմուրատեանն էր, վերջին պահուն հասած եւ երգեց մեներգները հիանալիօրէն:

Ծերակուտական Մանուկ Ազարեան, որ բարեկամս էր, կեցած էր առջեւս, դերման դեսպանատան առաջին թարգմանին մօտ, որ քալ երաժշտագէտ մըն էր: Պահ մը այդ պարոնը բան մը փսփսաց Ազարեանի ականջին, ան ալ ինձ դառնալով - «Գիտէ՞ք ի՞նչ կ'ըսէ, ըսաւ. կ'ըսէ թէ այդպիսի պատարագ երկինքին մէջ միայն կրնայ տեղի ունենալ»:

Կէսօրուան մօտ վերջացաւ եկեղեցական արարողութիւնը: Ժողովուրդին մեծ մասը մնաց հոն, որովհետեւ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին աշխարհական հանդէսը պիտի սկսէր: Ի՞նչ փոյթ թէ անօթի սպասէին. կը բաւէր որ տեղ ունենային:

Մենք բարեկամուհիս հետ տուն գացինք: Լեցուն էին փողոցները. կատարեալ բանայիրի օր:

Տիկին Սիպիլ, Տիկին Քալէմքեարեան եւ ես բաւական մտահոգ էինք վերջի կարգադրութեան մասին. կրկնապատկուած էր ամբոխը դուրսի. ի՞նչպէս հնար պիտի ըլլար կարգն ու կանոնը պահելու: Անմիջապէս որոշուեցաւ օգնական ուժեր առնել Գում - Գաբուի, Եէնի - Գաբուի երիտասարդներէն:

Ջո՛ւր կանխազգուշութիւն:

Հազիւ պատառ մը բան կերած՝ վերադարձանք եկեղեցի. արդէն հնար չէր հասնիլ դրան: Բարապան մը մեծ դժուարութեամբ Տիկին Սիպիլն ու զիս անցուց ամբոխին մէջէն ցոյց տալով մեր մասնախումբի forfարտները, եւ հազիւ կրցանք նորէն դասին եռեւը մեր տեղերը գրաւել, բան մը որ, հակառակ բարապանին բացատրութիւններուն, զժգոհութեան մրմունջներու տեղի տուաւ. բայց մենք չլսեցինք ձեւացուցինք. արդէն ա՛յնքան պոռչտուք, ա՛յնքան աղմուկ, հրմչտուք, վայնասուն կար որ բան մը հասկնալ, բան մը լսել հնար չէր:

(Շար. 65)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ճապուրեան ընտանիքը ի յիշատակ իւրեանց հօր՝ Արթին Ճապուրեանի *եւ իր* 1500 *քաջարի հայ ընկերներու նահատակութեան (աքսորուած, 1915 Ծաղկազարդի օրը Մարաշէն եւ նահատակուած Ուրֆա, Ապրիլին) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Մարտ* 27, *ժամը* 10·30-*ին Սէն - Շամոնի հայ մատրան մէջ։*

Ի գիտութիւն ամենց յիշատակը յարգող բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն։

ՄԱՐՍԷԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՃԱՆՃՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Ճանճնախումբը կը ծանուցանէ մերաղն ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3

Ճարտարեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-*էն* 14, *առանդական Ձատկական Կարմիր Հաւկիթներու եւ էջօրէքներու։*

Ձարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով։

ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ *ՓԱՐԻԶ*

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
42 - 40 - 22 - 74 *թիւին։*

Association du 7 Décembre 1988

COMMUNIQUÉ

Les camions du 7 Décembre 88 ont quitté Erevan le 15 Mars et seront à Paris le 28 Mars. Nous avons besoin de votre soutien pour qu'ils reviennent plusieurs fois —coût d'un camion aller-retour : 25 000 F.

L'un passera par la Grèce, l'autre par la Pologne. Acceptons aussi colis et matériel en tout genre.

Pour les abonnés de «Haratch», en remercîment au Journal nous transportons les colis personnels gratuitement, pas plus de 40 kg.

Pour toutes informations :
HEROLD ALEXANIAN
46. 38. 38. 80 ou 46. 38. 88. 32.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 26, յիշատակ յարութեան Ղազարու։ Ժամը 16·30-*ին Կիրակամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին խորանին վարագոյրը կը բացուի։*

— ՇԱՐԱԿԱՆԿԱՐ —

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, *ժամը* 18-*ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն չարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Յիսուսի կեանքը»։*

Մուտքը ազատ է։
Կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
եւ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, *իւրեանց յատկ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին։*

Ներկայութեան կը յորդորէ հոգեճաշ մը եկեղեցիի կից Կ· Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք

78 - 88 - 92 - 51
կամ՝
72 - 35 - 15 - 86

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացում Մխիթեանս «ԿԱՅԾ» Տարեվերջի 3-*րդ թիւին եւ ԶՐՈՑՑ*

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Նիւթին չուրջ։

«Զրոյց»*ին կը մասնակցին՝*

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՓԻԼԻՐ ՏԷՐ-ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԱՏԵԱՆ
ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ

«Կայֆ»*ը կը ներկայացնէ եւ «Զրոյց»ը կը վարէ՝*
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՖԷՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 17-*ին,*
Հ· Բ· Ը· Մ·-*ի «Ալեֆ Մաճուկեան» սրահին մէջ*
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
-- Մուտքը ազատ է --

A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAÏRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV*
et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ·

ՓԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏեԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱղԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-*ին։*
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-*ին։*
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-*ին։*

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ժամերգութեան ժամը 8·30-*ին։*
Պատարագ ժամը 10-*ին։*
Դռնբացէք ժամը 17-*ին։*

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-*ին։*
Դռնբացէք ժամը 17-*ին։*

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-*ին։*
Պատարագ ժամը 10-*ին։*
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Դռնբացէք ժամը 16-*ին։*

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-*ին։*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆԾ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-*ին։*

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ
Rue de Cécile

ժամերգութիւն ժամը 9·30-*ին։*
Պատարագը ժամը 10-*ին։*

ՄԱՐՍԷԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-*ին։*
Պատարագ ժամը 10-*ին։*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւը՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16·30-*ին։*

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՒՆ

ժամերգութիւն ժամը 9-*ին։*
Պատարագ ժամը 10-*ին։*
Դռնբացէք ժամը 16-*ին։*

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ժամերգութիւն ժամը 8·30-*ին։*
Պատարագ ժամը 10-*ին։*
Դռնբացէք ժամը 16-*ին։*

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"

SUBVENTIONS 94

Offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer dossier avant le **30 Avril 94**

à **FONDATION BULLUKIAN**

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR FRANCE

DINERS DANSANTS

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS
DIRECTEMENT DE BOLIS

BARTEV

Vendredi 25 Mars au «Chinagora»
Alfortville

au **Restaurant VARTAN**

MARTEN YORGANTZ

Vendredi 1er Avril et Dimanche 3 Avril
Réservations: 43. 26. 20. 68

au **Restaurant TAMARIS** (ARSEN SEFER)
Vendredi 15 Avril
Réservations: 42. 21. 03. 38.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 24
JEUDI
24 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·290 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.290

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՅՈՑՑԵՐԸ չեն դադրիր ֆրանսայի մէջ եւ Սիփ-ի հրովարտակին հրատարակութիւնը պաշտօնաթերթին մէջ, թէկուզ զգալի վիճամներով, պղտութիւն նկատուեցաւ ուսանողութեան եւ աշակերտութեան մը կողմէ, որոնք ամբողջական ջնջումը կը շարունակեն պահանջել։ Կառավարութիւնը բաւական լսող խառնած էր իր դիմիին, բայց, վճռած էր տեղի չտալ պահպանելու համար պետութեան հեղինակութիւնը։ Կառավարութեան բանբերը որ նաեւ պիւտճէի նախարարն է եւ հրովարտակը առորագրողներէն մէկը փորձեց (Անթէն 2) խօսիլ չորս երիտասարդներու հետ (Լիոնէն) որոնք, ի դէպ, այն ապստրոպութիւնը թողուցին թէ չատ լաւ չեն գիտեր թէ ի՞նչ դատ կը պաշտպանեն։ Շատեր «Մայիս 68»ի մը ապառնալիքը հրապարակ կը դնեն, առանց գիտնալու թէ ի՞նչ էր Մայիս 68-ը, որ ոչ մէկ կապ ունի այսօրուան հարցերուն հետ։ Ուսանողները նոր ցոյց մը որոշած են, Ուրբաթ, Մարտ 27-ին։ Գալով Ներքին նախարարութեան, չատ փափուկ կացութեան մէջ է, մէկ կողմէ կուզէ կարգ ու կանոնը պահպանել, միւս կողմէ վախը կայ միջադէպերու (Մալիք Ուզեքինի յիշատակը կայ)։ Կառավարութիւնը դիմեց նաեւ դպրոցներու տեսուչներուն որպէս թոյլ չտան բացակայութիւնը անչափահաս աշակերտներու։ Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը չատ լարուած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ սահմանադրական Ատեանը վերահաստատած է եօթը քիւրտ երեսփոխաններէն մէկուն՝ Սելիմ Սաատքի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը։ Հաստատած է, սակայն, միւս վեցերուն անձեռնմխելիութեան ջնջումը։ Ատոնք պիտի դատուին «անջատողական» քարոզչութեան մեղադրանքով։ Իրենց պաշտպան փաստաբանն է՝ Ռոլան Տիւմա, Ֆրանսայի Արտաքին նախկին նախարարը։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐԸ (Մարտ 21) ողբերգական հետեւանքներ ունեցած է Գերմանիա, ուր տօնակատարութիւնները հակաթուրք ցոյցերու բնոյթ առած են։ Ֆրանքֆուրթի չրջանը, երեք Քիւրտեր փորձած են իրենք զիրենք կրակի տալ եւ ծանրօրէն վիրաւորուած, հիւանդանոց փոխադրուած են։ Այս միջադէպերէն ետք, Գերմանիոյ կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել տեղւոյն քիւրտ համայնքին նկատմամբ (450 հազար) եւ դէպի Թուրքիա արտաքսել այն գործօն տարրերը որոնք մասնակցած են բազմաթիւ ցոյցերու վերջերս։ Այս ցոյցերէն մէկուն ընթացքին, պաստառներու վրայ կը պահանջուէր. - «Քիւրտիստանի չարչերուն դադրեցումը», «զինուորական օժանդակութեան դադրեցումը Թուրքիոյ», եւայլն, եւայլն։

Ալճէի մէջ, Մարտ 22-ին, մօտ 50 հազար հոգի ցոյց ըրած են բողոքելով իսլամապաշտ ահաբեկչութեան դէմ։ Հսկայ պաստառի մը վրայ արձանագրուած էր. - «Կռուիլիւնը՝ մահն է եւ դուն, եթէ լռես, կը մեռնիս եւ եթէ խօսիս՝ կը մեռնիս։ Ոչինչ՝ խօսէ՛ եւ մեռիր»։ Նոյն օրուան օրաթերթերուն մէկ էջը ամբողջովին ընծայուած էր ի յիշատակ սպաննուած լրագրողներուն։ Ալժէէն զատ, նման համախմբումներ եղած են նաեւ Օրան, Կոնսթանթին, Թիզիուզու եւայլն։

48 ՄԻԼԻՈՆ 500 ՀԱԶԱՐ Իտալացիներ քուէատուփի պիտի դիմեն, Կիրակի օր, Մարտ 27-ին նոր - 12-րդ - Խորհրդարանը ընտրելու համար 1948-էն ի վեր։ Ընտրական նոր դրութիւնը չափազանց բարդ է։ 630 երեսփոխաններուն մէկ քառորդը եւ 315 ծերակուտական պ'ընտրուին համեմատական դրութեամբ, մինչ որ թոյլ կուտայ քաղաքական ներկայացուցչական արդիւնք մը, մինչ 475 երեսփոխան եւ 232 ծերակուտական պիտի ընտրուին, առաջին անգամ ըլլալով, մէկ անունի ցանկի դրութեամբ։ Միայն մէկ չրջան կայ։ Նախորդ խորհրդարանը 14 կուսակցութիւն ունէր, 15 կուսակցութիւններ կը ներկայանան, բայց երեք մեծ զինակցութիւններ կան. - Ցառաջդիմականները (ձախ ուժ համախմբում), «Իտալիոյ Համար Ուխտը» (ժողովրդական կուսակցութիւնը, ժառանգորդ Դեմօ - Քրիսթիանիի եւ Բարենորոգիչները) եւ ան որ կոչուած է մեծ դեր մը խաղալու՝ Ֆորցա Իթալիան (Պէրլիւսքոնի) որ աջի համախմբում մը ապահոված է։

ԱՑԵՐՈՓԼՈՒԹ էսքալիւս մը որ Մոսկուա -- Հոնք--Քոնկ պիծը կ'ապահովէր չախուած է կեդրոնական Սիբերիա։ 74 հոգիներէն ոչ մէկ վերապրող կար։

ԱԲԽԱԶԻԱ, յուսահատ որ աբօսա -- չրջիկութիւնը բոլորովին վերջ գտած է եւ մէկ ամիս է ոչ մէկ ճամբորդ եկած է, որոշած է նոր առաջարկներով հրապուրել օտարները։ Այսպէս, ձրի եւ զինեալ առաջնորդով մը այցելութիւններ կ'առաջարկուին...։

ԹՈՒՐՔ մամուլին համաձայն, Մոսկուայի ու Բաքուի միջեւ քարիւղի տարկերութիւնները կը չարունակուին. Բաքու իր քարիւղէն 10% բաժին տալով հանդերձ Մոսկուայի, այս վերջինս կը պնդէ որ այդ համեմատութիւնը կրկնապատկուի։ Աւելի տրամադիր կը թուի այդ դիջումին, Ռուսաստանէն զինուորական նեցուկ ունենալու յոյսով։ Մոսկուա կը պահանջէ նաեւ որ բոլորովին ջնջուի Բաքու - Իպէնտէրուն կազատարին ծրագիրը որուն իրագործումը 1·5 միլիառ տոլար պիտի արժէ։

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱԻԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ ՊԱՅԹԱԾ Է

ԲՈՒՌՆ ՄԱՐՏԵՐ ՀՈՐԱԴԻԶԻ ՇՐՋԱՆԸ

Զորեքշաբթի, (Մարտ 23) առտու դեռ չէին ճշդուած պարսկական օդանաւին Ջախջախման (Մարտ 17) պատճառները Սահմանակերտէն 5 քմ. անդին։ Պարսկական յանձնախումբը միշտ Սահմանակերտ կը գտնուէր, նաեւ հայ փորձագէտներ։ Նախորդ օրը, Մարտ 22-ին, սուզի արարողութեան մը ընթացքին, Երեւանի մէջ, Պարսկաստանի Արտաքին նախարարութեան իրաւագիտական բաժնի պետը՝ Ախպար Ամիռնի յայտարարած է որ օդանաւը պայթած է օդին մէջ։ Հերքած է թէ չարժակի խանգարման հարցեր ունեցած ըլլայ, հերքած է նաեւ ռուսական այն ենթադրութիւնը թէ թռիչքը ռազմական հետաքննութեան նպատակ ունէր։ Այլ հաստատ որեւէ եզրակացութիւն չկար տակաւին։ Ծանօթ է որ Ա--130 Հերքիւլէսը Վրաստանէն երբ Ադրբէյան անցած է 7500 մեթր բարձրութեամբ կը թռչէր, ապա, վտանգաւոր Հայաստան անցնելու, անցած է Արցախ անծանօթ պատճառներով եւ այն ատեն միայն 3500 մեթր բարձրութենէ կը թռչէր։ Այս երկու կէտերը ճշդած է ռուսական օդանաւ մը որ նոյն չրջանը կը գտնուէր այդ միջոցին։

*
**

Բուռն մարտեր տեղի ունեցած են Մարտ 22-ին, Ղարաբաղի հարաւը, Հորադիզի չրջան։ Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը չորս բարձունքներ գրաւած են։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԷՆ

Տնտեսական տագնապին, ընկերային անկումին ու քաղաքական ճակատումներուն չափ, ոճիրներու յաւելումն է որ դէմառդէմ մտահոգութիւնն է նախագահ Ելցինի։ Նոյնիսկ Խորհրդարանին մէջ խօսած մէկ ճառով ակնարկութիւն ըրած է այս մասին, ըսելով. «ոճիրներու արհամիութիւնը ամրացուցած է իր դիրքը, նոյնիսկ մինչեւ հեռաւոր արտասահմանեան շրջաններ»։ Արդարեւ, ռուսական գանազան մաֆիաներ Պալթեան երկիրներուն մէջ իրենց հակակչռին ենթարկած են անտեսութեան մեծ մասը, Լեհաստանի մէջ պարտադրած են պոռնկութեան իրենց ցանցը, իսկ Պեռլինի ու Համպուրկի մէջ Ռուսերու միջեւ կատարուած հաշուեյարդարներ արդէն տասնեակ մը զոհերու պատճառ եղած են։ Արեւմուտքի մէջ ուր որ նոր հարուստ Ռուսեր կը հաստատուին, իրենց աղդակից դրամաշորթներու եւ բռնի ուժով դրամ կորզողներու խմբակներ անյապաղ կը գտնեն անոնց հետքը։

Ելցին խստօրէն քննադատած է ապահովութեան ուժերու անկարողութիւնը, կազմակերպուած ոճիրներու դէմ պայքարին մէջ։ Անչուշտ դիւրին չէ անոնց գործը, երբ երկրին մէջ կը գործեն 260 տարբեր մաֆիաներ որոնք երբեմն կապուած են իրարու, իսկ յաճախ մրցակիցներ են։ Ոտիկանութիւնը ճանչնալով հանդերձ այդ միջավայրին մարդիկը, ոչ անհրաժեշտ փաստերը կրնայ հաւաքել, ոչ ալ հարկաւոր վկաներ ճարել, յանցաւորները արդարութեան ներկայացնելու համար։ Այդ պատճառով ալ ոճիրներու համար աւելի խիստ տրամադրութիւններով Պաժագիրքի մը ծրագիրը կ'առաջարկէր Ելցին իր ճառով։

Պէտք է ըսել որ տեղին է առաջարկը. 1991-էն 1993 ոճիրներու թիւը կրկնապատկուած է 16 հազարէն 30 հազարի հասնելով։ «Իզվեստիա» կը դրէ թէ այսուհետեւ աւելի դիւրին է Մոսկուայի կամ Ս. Պետերսբուրգի մէջ մարդ սպաննել, քան Շիքագոյի, Ուաշինկթընի կամ Նիւ - Եորքի մէջ։ Միայն Մոսկուայի մէջ 1993-ի ընթացքին 1404 հոգի սպաննուած են։ Ձամբաններու վրայ եւս կացութիւնը աւելի վտանգաւոր չէ։ Ամէնէն չատախաղէպ պատահարներէն են կողոպուտները։

Այսուհանդերձ ճիշդ չէ ըսել թէ ռուսական դատական ատեաններն թոյլ կը վարուին. 1992-ին 157 ոճրագործներ մահուան դատապարտուած են ու անոնցմէ 103-ին վճիռը գործադրուած է։ Սակայն, այս բոլորը «դատախարակիչ» ոչ մէկ արդիւնք կ'ունենան։ 1993-ին դատարանները 550 նոր մահավճիռներ արձակած են չնչ որ մրցանիչ մը կը նկատուի։

Գայթակղութիւններու աղբիւր են նաեւ սեփականաշնորհումները. օրինակ, Ս. Պետերսբուրգի մէջ ուր ամէնէն չատաչացած մակարդակին վրայ է սեփականաշնորհումը, աճուրդով բոլոր վաճառքները - խանութ, ճաշարան, փոքր ձեռնարկութիւններ-, նախապէս կարգադրուած են, ճիշդ թատերդութեան մը նման։ Այսպէս, կը պատահի որ մէկ սենեակնոց յարկաբաժինի մը գինով այսինչին վաճառուի քաղաքին լաւագոյն ճաշարաններէն մէկը։

Հոն եւս, հակառակ ամէն բանի, գլխաւորը անապահովութեան հարցն է. այնքան որ Ներքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը աւազակներու գործը դիւրացնող հետեւեալ միջոցառումները առաջարկած է ժողովուրդին. պէտք չէ առանց ուղեկից ունենալու փողոց ելլել մէկը որ կարեւոր դրամ մը ունի քովը։ Պէտք է ընտանիքին պետը արդիւնք կնոջն ու աղջիկներուն զոհարեղէններով կամ սուղնոց մուշտակներով չրջիլ քաղաքին մէջ, վստահ ըլլալով որ կէս միլիոն ռուբլի արժող մուշտակ մը անմիջապէս անոնց հետքերուն վրայ պիտի զետեղէ մարդասպանները։ Տունը պէտք չէ դրամ պահել. իսկ եթէ ատիկա անխուսափելի ըլլայ, ոչ ոքի գուռ պէտք է բանալ, նոյնիսկ եթէ եկողները յայտարարեն թէ ոստիկանութենէն են։ Եթէ մարդ ինկած է չարագործի մը ձեռքը, պէտք չէ զայն զրգռելու ձեւով չարժի, եթէ վստահ չէ որ պիտի յաջողի չէզոքացնել զայն։ Այս «բացարձակապէս անհրաժեշտ» որակուած հրահանգներէն զատ, կը տրուին յորդորներ ալ. պէտք չէ անծանօթներ առնել անձնական կառքերու մէջ ու զգուշանալ դեղեցիկ կիներէ որոնք կը խնդրեն այսինչ վայրը առաջնորդուիլ. հոն հասնելով 2 ամրակազմ աւազակներ պիտի կողոպտեն չարժաւարը ու ձեռքէն առնեն ինքնաչարժը։ Պէտք չէ տակաւին որ մարդ մամուլի ծանուցումներով որեւէ բան ծախել փորձէ. այն որ պիտի ներկայանայ որպէս գնորդ, վճռած պիտի ըլլայ ամէն բան առնելու, ոչինչ վճարելով - հեռատեսիլ, չարկաբաժիններ, տեսոյց, ինքնաչարժ...։ Չարկաբաժիններ «զոդնալ»ու մասնագիտութեան տէր խմբակ մը սպառնալիքի տակ կը պարտադրէ որ իրենց տունն ու տեղը ձգեն երթան տարեց մարդիկ. յետոյ տիրանալով անոնց բնակարանին, բարձր գինով կը ծախէ զայն։

Սպանական «էլ Փաիս» թերթին համաձայն, սեփականաչնորհումի ցանկին վրայ գտնուող 3000 չարկաբաժիններու վաճառականները անյայտացած են առանց որեւէ հետք ձգելու։ Անոնցմէ միայն 11-ին դիակները գտնուած են։

Այդ միջավայրին մէկ կան չատկապէս վտանգաւոր արհեստներ. 1993-ին Ռուսաստանի մէջ դրամատան 120 տնօրէններ սպաննուած են։ Ուրիշներ մահափորձերու թիրախ եղած են, կամ խոչտանգուած ծանրօրէն։ Պատճառը այն է որ անոնք չատ բան գիտեն ոչինչէն յայտնուած մեծ դրամագլուխներու եւ ապօրինի գումարները օրինականացնելու ճամբաներուն մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՌՈՊԷՐ ԱԹԱՅԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Ռոպէր Աթայեան, ծանօթ երաժշտագէտ եւ մանաւանդ՝ «Կոմիտասագէտ»։ Ծնած էր Թիֆլիս 1915-ին։ Աւարտած է Երեւանի երաժշտանոցի ստեղծագործական դասարանը 1941-ին եւ հոն ալ դասաւանդած է 1944-էն սկսեալ։ 1962-էն վարիչն էր երաժշտութեան տեսութեան եւ ստեղծագործութեան ամպիոնի։ Ուսումնասիրած է հայկական միջնադարեան երաժշտութիւնը եւ խազային նոթագրութիւնը, կազմած է եւ խմբագրած Կոմիտասի աշխատութիւններու ակադեմական հրատարակութիւնը։ Հեղինակ է երաժշտական բազմաթիւ աշխատասիրութիւններու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կը հասկնանք երկու նախագիծերու հեղինակներուն մտահոգութիւնը՝ արգիլել որ ժողովուրդին չհերուն ու կամքին հակառակ փոփոխութիւններ մտցուին Սահմանադրութեան մէջ: Սակայն, նման հակաժողովրդավարական արարքներէ խուսափելու համար հարկաւոր չէ Սահմանադրութիւնը լրացնելու կամ անոր մէջ փոփոխութիւն մտցնելու բոլոր դրծողութիւնները անչարժութեան մատնել: Անհրաժեշտ է յիշեցնել որ Խորհրդարանը նաեւ սահմանադիր մարմին է եւ ըստ այնմ իրաւասու Սահմանադրութեան մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնելու: Կը մնայ դանել համաձայնուած քանաձեւ, ամբացուած երաշխաւորող դրոյթներով, որ կ'արգիլէ չարաշահումները, միաժամանակ, ընթացքին մէջ ճկունութիւն կը մտցնէ: Այդ կապակցութեամբ կ'առաջարկենք նմանօրինակ յօդուած՝

«Երբ կառավարութիւնը Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու առաջարկով դիմէ Խորհրդարանին, եւ եթէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւին պարզ մեծամասնութիւնը համաձայն գըտնուի, նախագիծը կը ճնշարկուի Խորհրդարանին կողմէ եւ 2 / 3-ի (կամ 3 / 4-ի) թեր ձուէով Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւնը կը մտցուի»:

«Կառավարութեան առաջարկը չի կրնար վերաբերիլ երեք իշխանութիւններուն սահմանադրական իրաւասութիւններուն»:

«Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած հաղաքացիներուն իրաւունքներն ու ազատութիւնները, բացի յայտնի իրաւունքներու եւ ազատութիւններու աւելացումը, կարելի չէ ջնջել կամ փոխել ո՛չ Ազգային Խորհուրդին կողմէ, ո՛չ իսկ հանրաքուէով»,

Այժմ քննարկենք թէ երեք հնարաւոր հեղինակներէն -- Ազգը, օրէնսդիր իշխանութիւնը, գործադիր իշխանութիւնը -- ո՞ր մէկը իրաւասու է առաջարկել Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնել:

-- Երկու նախագիծերն ալ կը մերժեն Ազգին նախաձեռնութեան իրաւունքը: Մերժումին նպատակն է արգիլել ամբոխավարութիւնը: Սակայն, նոյնիսկ եթէ ամբոխավարութիւնը հնարաւոր է, այդ բաւարար պատճառ չէ մերժելու համար ժողովրդական նախաձեռնութիւնը: Մեր կարծիքով, Հայաստանի քաղաքացիները Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու նախաձեռնութեան իրաւունք պէտք է ունենան, սակայն կը միանանք երկու նախագիծերու հեղինակներուն զգուշութեան: Սահմանադրութեան ըստեղծած պետական իշխանութիւններու կազմութեան եւ գործունէութեան առջին տարիներուն վտանգաւոր է ո՛չ միայն ժողովրդական նախաձեռնութիւնը, այլեւ՝ Սահմանադրութեան մէջ որեւէ փոփոխութիւն: Առաջին տարիները տատանումի, փորձի եւ փորձառութեան տարիներ են եւ միայն ժամանակն ու տարողութիւնը կարող են ստեղծել սահմանադրական սովորութիւն: Այսու հանդերձ, ապագային համար պէտք չէ բացառել սահմանադրական դրոյթ որ Հայաստանի քաղաքացիներուն որոշ ընդգատառներու մէջ սահմանադրական փոփոխութիւններ նախաձեռնելու իրաւունք կուտայ:

-Երկու նախագիծերը կը ճանչնան օրէնսդիր իշխանութեան իրաւասութիւնը՝ Սահմանադրութեան վերաբերող հանրաքուէներ կազմակերպելու մէջ:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 71-րդ յօդուածին երկրորդ կէտը, միայն Ազգային Ժողովին կը յանձնէ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններու առաջարկները մշակելու եւ այդ առաջարկները հանրաքուէի ներկայացնելու իրաւասութիւնը: Նոյնիսկ եթէ նախագիծին մէջ ոչ մէկ դրոյթ չարգիլէր որ Հանրապետութեան Նախագահը կամ կառավարութիւնը Ազգային Ժողովին ուղղութեան յանձնէն Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու հարցը, սակայն անոնք իրաւունք չունին ոչ առաջարկ քանաձեւելու, ոչ հանրաքուէ կազմակերպելու, ոչ ալ ստիպելու որ Ազգային Ժողովը հանրաքուէ կազմակերպէ: Ազգային Ժողովը կը վայելէ բացարձակ ազատութիւն:

Այլ խօսքով, Սահմանադրութեան քանալին դրուած է միայն ու միայն Խորհրդարանին ձեռքերուն մէջ: Այստեղ, Սահմանադրութեան Խորհուրդի ստեղծած Ազգային Ժողովը եթէ կամենայ, կրնայ առանց պատասխանատուութեան արգիլել կամ կանդնեցնել Սահմանադրութեան որեւէ փոփոխութիւն որ քաղաքական կեանքի հոլովոյթը այլեւս անհրաժեշտ կը դարձնէ: Այս պարագային, ոչ մէկ հակակշիռ իշխանութիւն կարող է գործել, ուրեմն, այն ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելուն, Ազգային Ժողովը հանդէս կուգայ որպէս գերիշխան, ինչ որ անընդունելի է: Նախապէս ըսած էինք, այստեղ հարկադրուած կը զգանք կրկնել, ժողովրդավարութիւններու մէջ միայն Ազգն է գերիշխան եւ ան չի հանդուրժեր որ պետական իշխանութիւնները կամ իշխանութիւններէն մէկը զրաւէ Ազգային գերիշխանութիւնը: Հետեւաբար, Սահմանադրութեան Խորհուրդի այս առաջարկը «ժողովրդակաութիւն» անընդունելի է: Պէտք է մտածել հակակշիռ իշխանութիւն ստեղծելու մասին:

Ընդհակառակն, Ցանճնաժողովի նախագիծը Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ առաջարկելու եւ զանոնք հանրաքուէի դնելու իրաւասութիւն կուտայ թէ Ազգային Խորհուրդին (յօդուած 57, առաջին կէտ) եւ թէ Հանրապետութեան Նախագահին (յօդուած 70, երրորդ կէտ) (տես՝ նաեւ երրորդ եւ 111-րդ յօդուածները): Այստեղ կը գտնուինք ժողովրդավարութեան համար անհրաժեշտ հակակշիռ իշխանութիւններու ներկայութեան առջեւ: Երբ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ կատարելը անխուսափելի դառնայ, ո՛չ Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ արգիլել որ Ազգային Խորհուրդը հանրաքուէ կազմակերպէ, ո՛չ ալ Ազգային Խորհուրդը կրնայ արգիլել Հանրապետութեան Նախագահին կազմակերպած հանրաքուէն: Սակայն հարկաւոր է սահմանափակումներ մտցնել որովհետեւ այստեղ եւս ամբոխավարութեան վտանգը առկայ է:

Երկու պայմաններ կուգան լրացնել Ցանճնաժողովի նախագիծին հանրաքուէ կազմակերպելու կարգը:

Ա. -- Հանրաքուէին կողմ պէտք է քուէարկեն «ընտրական իրաւունք ունեցող բաղաքացիներից կէսից աւելին» (յօդուած 3, երրորդ պարբերութիւն): Ուրեմն, հանրաքուէին պէտք է մասնակցի ընտրական իրաւունք ունեցողներուն առնուազն կէսը: Այսինքն, Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու առաջարկը կ'ընդունուի ո՛չ թէ երբ մասնակցողներուն մեծամասնութիւնը թեր քուէարկէ, այլ երբ մասնակցելու իրաւունք ունեցողներու համրանքին կէսէն աւելին թեր քուէարկէ:

Այլ խօսքով, հանրաքուէին ժամանակ ձեռնպահ մնալը համազօր է բացասական քուէի, ինչ որ անընդունելի է: Ընդհակառակն, ժողովրդավարութիւնը կը պահանջէ որ քաղաքացին մասնակցելով արտայայտէ իր որոշումը: Ուրեմն, այն քաղաքացին որ կ'ուզէ բացասական քուէ դնել քուէատուփին մէջ, պէտք է հանրաքուէին մասնակցելով արտայայտէ իր մերժումը: Պէտք է յարգել եւ հաշուի առնել միայն տեղափոխուելու չանգ թափող քաղաքացիներուն կարծիքը, որովհետեւ միայն անոնք են որ կը կատարեն իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը:

Բ. -- Հանրաքուէն տեղի կ'ունենայ հանրաքուէ կազմակերպելու որոշումի կայացումէն «ոչ շուտ, քան մէկ ամիս եւ ոչ ուշ, քան երեք ամիս յետոյ» (յօդուած 3, առաջին պարբերութիւն): Մէկէն երեք ամսուան ժամանակամիջոցը հնարաւորութիւն կուտայ որ հանրաքուէին նպատամբ թեր ու դէմ մեկնարանութիւնները արտայայտուին, քուէարկողները ծանօթանան մեծամասնութեան եւ ընդդիմադրութեան դրական եւ բացասական փաստերուն, ըստ այնմ կողմնորոշուին եւ քուէարկեն, որպէս քաղաքակեակ եւ պատասխանատու քաղաքացիներ: Նոյնպէս, այս ժամկէտը կ'անդամալուծէ ամբոխավարութիւնը, թոյլ կուտայ որ կիրքերը հանդարտին եւ կ'արգիլէ որ դէպքերու ազդեցութեան տակ ոգեւորուած քաղաքացիները կարճատես որոշում կայացնեն:

Աւելցնենք նաեւ որ Խորհրդարանը կընայ ձուէարկել հանրաքուէի կայացումը բայց ան հանրաքուէ կազմակերպելու իրաւունք չունի: Հանրաքուէ կազմակերպելը գործադիր իշխանութեան պարտականութիւնն է:

4. -- Ազգային գերիշխանութիւնը ի գործ կը դրուի նաեւ երբ հանրաքուէի միջոցաւ Ազգը անմիջապէս կը ձուէարկէ Հանրապետութեան օրէնքները:

Այս պարագային, Ազգը ժամանակաւորապէս Խորհրդարանին ձեռքէն եւ կ'առնէ Հանրապետութեան օրէնքները քուէարկելու լիազօրութիւնը եւ ինք անմիջապէս կը դառնայ օրէնսդիր մարմին:

Ա. -- Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 71-րդ յօդուածին երրորդ կէտին համաձայն հանրաքուէ տեղի կ'ունենայ Ազգային Ժողովի որոշումով -- Հանրապետութեան Նախագահը կամ կառավարութիւնը միջամտելու իրաւունք չունին: Ինչպէս Սահմանադրութեան վերաբերող հանրաքուէները, այստեղ եւս ժամկէտ չկայ:

Երկրորդ, նախագիծը չի պարտադրեր որ հանրաքուէի դրուած փաստաթուղթերը համաձայնին Սահմանադրութեան հետ: Նախագիծին ներկայ չարադրութիւնը թոյլ կուտայ որ Սահմանադրութեան հակասող առաջարկներ առանց վերահսկողութեան դրուին հանրաքուէի եւ ընդունման պարագային կիրառուին: Արգիլելու համար չընդունուած ձեւով Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններու կամ հակասահմանադրական փաստաթուղթերու հանրաքուէն, հարկաւոր է ձեւակերպել Սահմանադրական դատարանի միջամտութիւնը:

Բ. - Ցանճնաժողովին նախատեսած օրէնքի հանրաքուէները կը կազմակերպուին այնպէս ինչպէս կը կազմակերպուին Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու հանրաքուէները: Սակայն կան յաւելեալ պայմաններ:

- Նախ, հանրաքուէի դրուած փաստաթուղթերը պէտք չէ հակասեն Սահմանադրութեան (տե՛ս՝ յօդուած 3): Կ'ենթադրենք որ սահմանադրականութեան քննարկման կարգը պիտի սահմանուի օրէնքով, հակառակ անոր որ վերահսկողութեան մասին յիշատակութիւն չկայ նախագիծին մէջ, ինչ որ թերութիւն է:

- Ընտրական իրաւունք ունեցող քաղաքացիներէն 200 հազարը հանրաքուէի նախաձեռնելու իրաւունք ունի: Սակայն այստեղ երկու կղպանիճներ կը գործեն:

- Ըստ Ցանճնաժողովի նախագիծին երրորդ յօդուածին երկրորդ պարբերութեան, Ազգային Խորհուրդը կը քննարկէ 200·000 քաղաքացիներու ստորագրութիւնը կրող դիմումը եւ «ընդունում է որոշում հանրաքուէ անցկացնելու մասին»: Ուրեմն, Ազգային Խորհուրդը կընայ մերժել քաղաքացիներուն հանրաքուէ անցկացնելու ցանկութիւնը: Այլ խօսքով, Ազգին հանրաքուէի նախաձեռնելու իրաւունքը ստիպողական բնոյթ չունի այլ կախեալ իրաւունք է:

- Շփոթ կայ Ցանճնաժողովի նախագիծին երրորդ յօդուածին մէջ յիշուած օրէնքի նախագիծ բացատրութեան չուրջ: Օրէնքի նախագիծը այն իրաւաբանական փաստաթուղթն է որ կը քննարկուի Ազգային Խորհուրդին կողմէ, քուէարկութեան համար: Եւ պիտենք որ «օրէնսդրական նախաձեռնութեան իրաւունք ունեն Ազգային Խորհրդի պատգամաւորները, Հանրապետութեան նախագահը եւ կառավարութիւնը» (յօդուած 54, առաջին պարբերութիւն):

Եթէ երրորդ յօդուածին մէջ յիշուած օրէնքի նախագիծը կը համապատասխանէ վերեւ կատարուած սահմանումին, այդ պարագային քաղաքացիները հանրաքուէի դրուելիք հարցը չեն կրնար քանաձեւել: Անոնք կրնան պահանջել որ միայն օրէնքի նախագիծերը հանրաքուէի դրուին:

Ինչպէս կը տեսնենք, Ցանճնաժողովի նախագիծին ստեղծած կղպանքները լրջօրէն կը սահմանափակեն հանրաքուէներու միջոցով Ազգին արտայայտութեան լրումունքը: Մեր կարծիքով, Ազգային Ժողովը պէտք է պարտադրուած ըլլայ քուէարկել հանրաքուէի կայացումը եւ հանրաքուէի յանձնել քաղաքացիներուն քանաձեւած առաջարկը, բացի այն պարագաներուն երբ առաջարկը հակասահմանադրական յայտարարուի Սահմանադրական դատարանին կողմէ: Նոյնպէս, քաղաքացիներու նախաձեռնութեամբ հանրաքուէի դրուելիք ոլորտները պէտք է սահմանափակել եւ թուարկել Սահմանադրութեան մէջ ամբոխավարութենէն խուսափելու համար:

5. -- Տեղական բնոյթի հանրաքուէները

Մեր կարծիքով, Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին հեղինակները նախատեսած են, առանց խորանալու, տեղական մակարդակի հանրային կարծիքի արտայայտման ուղղակի ձեւը հանրաքուէն (տե՛ս՝ նախագիծին 93-րդ յօդուածի առաջին կէտը): Տեղական հանրաքուէն նպատակն է տեղական ներկայացուցչական մարմիններուն հաղորդել բնակչութեան կարծիքն ու նախասիրութիւնը տեղական բնոյթի հարցերուն վերաբերեալ:

Տեղական բնոյթի հանրաքուէները կարեւոր են տեղական ինքնակառավարութեան առկայութենէն: Սահմանադրութեան հոլովոյթը ինքնակառավարում կը հասկնայ թէ դաւառի եւ թէ համայնքի (քաղաքաւան, գիւղ) մակարդակներուն վրայ, իսկ Ցանճնաժողովը միայն համայնքի մակարդակին: Ինքնակառավարում չի մարզերուն մէջ:

Ինքնակառավարման պարագային, որ գոյութիւն ունի ապակեդրոնացում, գործադիր իշխանութեան տարածքային միաւորները կը ղեկավարուին ընտրուած մարմիններու կողմէ: Այս վերջինները ունին իրաւասութիւններու ոլորտներ որոնց մէջ նոքա կը վայելեն անօրինելու ազատութիւն կեդրոնական իշխանութեան նկատմամբ:

Բայց պէտք է զգուշութեամբ մօտենալ ինքնակառավարում հասկացողութեան: Տեղի բնակչութեան կողմէ ընտրուած տեղական ներկայացուցչական մարմինները իշխանութիւններ չեն որովհետեւ ժողովուրդին մէկ մասը չի կրնար իրագործել Ազգային գերիշխանութիւնը: Ինքնակառավարուող միաւորները չունին օրէնսդիր, գործադիր կամ դատական իշխանութիւններու իրաւասութիւններ: Տեղական կամ տարածքային ներկայացուցչական մարմինները իրենց ներկայացուցած տարածութիւնները չեն կառավարեր, այլ կը տնօրինեն: Այս առումով, սխալ է տեղական ինքնակառավարման մասին խօսիլ որովհետեւ ապակեդրոնացած պետութիւններու մէջ տեղական ինքնակառավարում գոյութիւն ունի տեղական ինքնավարում:

Հետեւաբար, տեղական հանրաքուէները Ազգային գերիշխանութեան արտայայտութիւնները չեն, որովհետեւ անոնք ներկայացնեն Ազգին միայն մէկ հատուածին ցանկութիւնը: Միայն Հանրապետութեան մակարդակի հանրաքուէները կ'արտայայտեն Ազգային գերիշխանութիւնը:

Իսկ Ցանճնաժողովի ներկայացուցած նախագիծը կը մերժէ տեղական հանրաքուէն: Այդ մերժումը հասկնալի է այն իմաստով որ կը վերաբերի մարզերուն որովհետեւ այդ մակարդակին վրայ ինքնակառավարում չկայ: Սակայն մերժումը անարդարացի է համայնքներու մակարդակին ուր կը գործէ ինքնակառավարում: Տեղական հանրաքուէն տեղական խնդիրները լուծելու ժողովրդավարական ձեւ է որ պէտք է արմատացնել Հայաստանի մէջ:

***

Այստեղ կ'աւարտենք Առաջին Մասը այս Հայաստանի Սահմանադրութեան երկու նախագիծերը քննելնիք ժողովրդավարութեան անհրաժեշտ ապահովներուն լոյսին տակ: Քննադատեցինք միայն այն որ ժողովրդավարօրէն անընդունելի էր: Ընդհակառակն, դնահատեցինք խորհրդարանական ընտրութիւններու կարգը, մշակուած՝ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին մէջ, կամ Հանրապետութեան Նախագահի ուղղակի եւ համընդհանուր ընտրական կարգը, մշակուած Ցանճնաժողովի նախագիծին մէջ: 21-րդ դարու չեմին, անոնք, եւ շատ ուրիշներ, պարտադիր դրոյթներ են որեւէ ժողովրդավարական Սահմանադրութեան համար: Ինչպէս յօդուածիս ընթերցողը հասատեց, անհրաժեշտ փոփոխութիւններ եւ լրացումներ պէտք է կատարել երկու նախագիծերուն մէջ:

(Շար. Գ. եւ վերջ Ա. մասի)

ՆՈՒՊԱՐ ԱԿԻՇԵԱՆ ԳՐԱԳԷՏԸ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Ամէն անգամ երբ սփիւռքահայ մի գըրագէտ կորսնում է, նօսրանում է մեծ զոհողութիւններով մշակած մեր մշակոյթի մեկուսի անտառը: Ընկած ծառի տեղը թափուր է մնում: Նոր ծիլերը դժուարաւ են աճում: Մենք հիմա ի՞նչպէս մի այլ նուպար Ակիշեան հասցնենք: Եւ այսպէս, հիները գնում են եւ նորերը, լաւագոյն դէպքում, մնում են խոստում ու բաղձանք:

Սփիւռքի ծնունդ էր Ակիշեանը որպէս նկարագիր ու մշակոյթ: Բոլորիս պէս քարէախաղրութիւն եղաւ իր կեանքը: Գըզդիան, Հալէպ, Կիպրոս, Գահիրէ, Պոսթըն, Լոս - Անճըլըս, Ֆրէզնօ եւ դեռ յայտնի եւ անյայտ քաղաքները հէն ու նոր աշխարհների, հոգեկան ու մարմնական յարատեւ պրկում, ուսման հետ աշխատանք, աշխատանքի հետ ընտանիք ու ազգ, մշակոյթի ծարաւ: Մի կերպ չունէ պարզեւելու կաւէ անօթին:

Նուպարի պէս մարդիկ մի քանի մարդ պիտի լինեն մէկ ժամանակ: Այդ է պատճառը Սփիւռքը իր լաւագոյն զաւակներից: Հասարակական գործիչ ու մշակոյթի մշակ, խմբագիր ու բանուոր, ապա դիւանական ու դիւաչխատող դերհաղորդիչների հետազօտարանում: Եւ այս բոլորի արանքում դիր ու դիրք ու դրականութիւն, որը դէցուդեղ պէս կառաբեալ զոհաբերութիւն է պահանջում: Մէկ՛ սիրտ կը դիմայ: Եւ Ակիշեանը եղաւ անխոնջ քուրմը իր սեփական բազիւնի մէջ, էջ առ էջ, հատոր առ հատոր, աշխարհ առ աշխարհ: Դուք երբեւէ լսե՞լ էք սպիտակ ճիւղը սպիտակ թղթի: Նա գրեց յօդուած ու պատմուածք ու վէպ: Գրեց 11 գիրք, իսկ իր «Հողի եւ Հացի մարդիկ» եռահատոր չարքից վերջինը՝ «Գոյամարտ»ը հրատարակութեան էր սպասում, երբ անդարձ մեկնեց հեղինակը:

Եւ բնականաբար, Նուպար Ակիշեանի գրական աշխարհը Սփիւռքն է, իր աքսորի ու այլութեան հեւքերով, հայ լինելու հետ մարդ լինելու հրամայականով, այլ աշխարհների որոնումների հետ զուգընթաց՝ սեփական ներաշխարհի հեռաւոր ակունքներին հասնելու մտասեւեռումով: Հայ լինելու առաքելութիւնը: Մարդ լինելու աստուածային թենճուկը ,ամէն օր, ամէն ընչին, յարատեւօրէն, լաւագոյնին հասնելու մշտահայ մղձաւանջը, երբ լաւագոյնը տակաւին յետոյ գոնում ես, որ ոչինչ ես տուել:

Ակիշեանը մնում է սփիւռքահայ արդի գրականութեան ինքնատիպ մշակներից մէկը: Հեմինկուէյի եւ Գաբրիէլ Գարսիա Մարքէզի նման նա էլ տատանւում էր լրագրութեան եւ գրականութեան միջեւ, ըստ երեւոյթին, մէկը ամբողջացնելով միւսին: Լրագրութիւնը նրան պարզեւեց խօսակցութիւն եւ առարկայականութիւն, միւս կողմից, նրա մէջ հասունացած գրագէտը թռիչք ու երեւակայութիւն դրօշմեց նրա խմբագրական ու հրապարակագրական վաստակի վրայ: Ակիշեանի գործերն են՝ «Հոսանքին ի վար» պատմուածքներ, 1976, «Անարգուած մարդիկ» պատմուածքներ, 1978, «Շահան Շահնուր» մենագրութիւն, 1982, «Գաղթականները», վէպ, 1983, «Լեւոն Զաւէն Սիւրմէեան» մենագրութիւն, 1984, «Օտար անցորդը» պատմուածքներ, 1986, «Մարդը հողին վրայ» պատմուածքների երեւանեան հրատարակութիւն, «Երբ դաշտերը կը մեռնին» պատմուածքներ, 1988, «Հողի եւ հացի մարդիկ» չարքից «Փախուստը» եւ «Վերադարձը» հատորները,

Սփիւռքը ահռելի երկունքով է զրոյ ծնում, իսկ վիպասան՝ հաղուագիպ: Նուպար Ակիշեանը այդ բացառութիւններից էր, ստեղծագործ ու քանքարեղ, անկարելի երազին կառչած, քամելով իր հոգու ու մարմնի նեկտարը, մի կերպ լուսաւորելու մեծ աքսորի ճամբան, որպէսզի խմաւորուի իր կեանքը, որոշ նկարագիր ստանայ այն աշխարհատարած գոյականը, որ Սփիւռքն է, եւ եւ որ ամէնից կարեւորն է՝ ոչնչից մի բան ստեղծուի: Որպէսզի որը չմնան մեր զաւակները:

«Հայրենիք»

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՛Վ ԿԸ ԾԱԽԷ ԶԷՆՔԵՐԸ

Լոնտոնի «Էքոնոմիսթ» թերթը յօդուածով մը կ'անդրադառնայ զէնքի առուծախի հարցին որ միշտ հետաքրքրութիւն հրահրող նիւթ մը եղած է: Յօդուածը առաջին նախադասութենէն կը չրջէ այն կարծիքը թէ այդ առուծախը կը կատարուի յատուկ պինալաճառներու կողմէ: Ըստ նէ այն է որ կառավարութիւնները իրենք կը կատարեն այդ գործը, գլխաւոր նպատակ ունենալով նիւթական չահը: Ըստ յօդուածին օրինակ կը տրուի Ուկրանիան որ անցեալ տարի Իրանի զերձայնային հրթիռներ ծախած է, ինչ որ կ'ուէլցնէ Պարսկական Ծոցին մէջ արեւմտեան երկիրներու առեւտրական նաւարկումներուն սպառնացող վտանգը: Իրան 1992-ին Ռուսաստանէն արդէն ընդծովեաներ գնած էր: Երկու երկիրներն ալ չատ պէտք ունէին այդ վաճառքէն գոյանալիք հասոյթին: Կան զէնք ծախող այլ կառավարութիւններ եւս որոնք Ռուսաստանէն եւ Ուկրանիայէն աւելի ծանօթ են անուղղակի վաճառքի ցանցերու:

Չինաստան անոնցմէ մէկը կը նկատուի. չինական զինեալ ուժերը քիչ մը ընդլայնելու համար պաշտպանութեան յատկացուած համեստ պիւտճէն, արտասահմանեան երկիրներու զինուորական կազմանեան երկիրներու զինուորական կազմածներ ծախած են թէ՛ ուղղակի, եւ թէ ընկերութիւններու միջոցով որոնք տեսականօրէն անկախ են, բայց կը զեկավարուին բանակին պատասխանատուներուն, կամ անոնց մերձաւորներուն կողմէ: 80-ական թուականներուն երբ Իրան Պարսկական ծոցին մէջ չինական զինամթերք բեռցած նաւերուն վրայ հրթիռներ կ'արձակէր, Չինաստան կ'ըսէր թէ ինք տեղեակ չէ անոնց գոյութենէն ու Հիւսիսային Գորէային կը ձգէր պատասխանատուութիւնը: Յետոյ սակայն, պարտաւոր կ'ըլլար եաղարձ ընելու երբ Միացեալ -- Նահանգներու Արտաքին Նախարարը Մայրաքաղաքս մը եղած է 80-ական թուականներուն Միացեալ -- Նահանգներու Իրանի ծախած զէնքն ու զինամթերքը, այն յոյսով որ կրնայ դրական զարգացում մը ձեռք ձգել պատանդներու հարցին մէջ: Այս վաճառքը պատճառ եղած է որ պահեստամասեր պակսին ամերիկեան զինարաններէն. առանք ամբողջացնելու համար յետագային Նիքարակուայէն, նաեւ Իսրայէլէն զինամթերք գնուեցաւ ու այդ զինամթերքին մէկ մասն ալ յետոյ ծախուեցաւ Չրջանի թմբեցուցիչի մեծերուն:

Զէնքերու այս ապօրինի վաճառքներուն մէջ որոնք կը կատարուին կառավարութիւններու կողմէ, տարօրինակ բարեկամութիւններ կը յայտնուին չաճախ: Օրինակ, Չամարտի տարիներուն Միացեալ Նահանգներ եւ Ռուսաստան միլիառաւոր տոլարներու արժէքով զինուորական օժանդակութիւն կատարած են երորդ աշխարհի մրցակից երկիրներու: Անկոլա, Եթովպիա, Նիքարակուա, Գամպոճա այս ձեւով բաւական բան ստացած են: Մրցակցութիւնը դաղաթնակէտին հասած է Աֆղանիստանի պատերազմին տարիներուն: Կարգ մը արժեւորումներու համաձայն, 1987-էն սկսեալ չուրչ 65 հազար թոն մեծ մասով չինական զէնք փոխադրուած է Աֆղանիստան, փաքիստանի ճամբով: Նոյն տարին աֆղան ընդդիմադիրները Ամերիկացիներէն ստացած են հրթիռներ: Երկու կողմին տրամադրած ընդհ. զինամթերքին չուրչ մէկ երրորդը երբեք չէ հասած իր տեղը. այդ բաժինը անհետացած մեկնակէտին ու նպատակակէտին միջեւ զանազան վայրեր: Շրջանը տակաւին մեծ թիւով զէնքի գաղտնի մթերանոցներ կը գտնուին, որոնք լքուած են պատերազմէն ի վեր: Ամերիկացիներու օգնութիւն հրթիռները ծանր կորուստներ պատճառեցին խորհրդային ուղղաթիռներուն ու ազդակ մը եղան Գորբաչովը համոզելու թէ Աֆղանիստանի դրաւումը չատ սուղ կ'արժէր իրեն, թէ՛ տնտեսապէս, թէ՛ քաղաքական մարզին մէջ:

Այս տեսակէտէն, յաջողութիւն մը եղաւ Միացեալ -- Նահանգներու արարքը: Սակայն այս կարգի նախաձեռնութիւններ ունին իրենց անպատեհութիւնները ալ. 1988-ին Միացեալ - Նահանգները նկատեցին թէ Իրանի Ցեղափոխութեան պահակները Աֆղաններու տրուածներէն առնուազն 12 հրթիռներ ձեռք անցուցած են: Անկէ ի վեր ամերիկեան կառավարութիւնը ամէն ջանք կը գործադրէ մնացեալը գտնելու եւ եա գնելու համար, սակայն ի զուր:

Այս հրթիռներուն պարագան մէկտեղ կը դնէ զէնքի վաճառքին առընչուած հարցերուն թերեւս ամէնէն ծանրակչիռը. այն, որ անգամ մը յանձնուելէ եաք, գրեթէ անկարելի կ'ըլլայ հակակշռի տակ պահել անոնց գործածութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Դուռներուն առջեւ կատարեալ պայքար, յարձակում, իրապէս մարդկային կատաղի ալիքներ, սանձարձակ ու սպառնալին: Երբեք չեմ տեսած այդքան խուժանային համախմբում, տեսակ մը սոսկում կը ղգայի, ամօթահարութիւն. բարեբախտաբար տակաւին օտար հիւրերը չէին եկած:

Օրինակելի անձնուիրութեամբ մը, Սամաթիոյ, Գում-Գափուի, Եէնի - Գափուի Չրհանկիրները իրենց ծօնական հագուստներով, լայն գօտիներով, երկար փէսերով, ոստիկաններու պէս կը պաշտպանէին տաճարին դուռները եւ դէմ կը դնէին ամբոխին դէպի ներս խուժումներուն, որովհետեւ ներսը այլեւս իրարու վրայ խռնուած էր բազմութիւնը. պատուհաններուն երկաթներուն վրայ թռչուններու պէս թառած էին աղջիկներ, տղաք: Մէկ կողմէն կը նեղուէինք, միւս կողմէն կը զմայլէինք այն բուռն ոգեւորութեան որ կը տիրապետէր հոն, թէեւ սանձարձակ եւ քիչ մը վայրի:

Վերջապէս Կոմիտաս վարդապետ իր 300 աշակերտներով սկսաւ Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզուն: Կարծես դիւթական ցուպի հարուած մը վայրենապէս լռեցուց հազարաւոր բերաններով ամբոխը: Աղջկներ սպիտակ հագուած, տղաք՝ սեւ, սեղանին վրայ երկու մասի բաժնուած էին, վարդապետը մէջտեղը: Շատեր կը հեծկլտային, Չիզերը չափազանցօրէն զբրդըռուած:

Իրարու յաջորդեցին ճառեր, որոնց մեծ մասէն բան չհասուեցաւ, որովհետեւ վերջնական էր աղմուկը: Մեր առջեւ, դասին մէջ կեցած էր պաշտօնական հրաւիրեալներուն մէջ, Թալէթ պէյը (վերջէն Թալէթ փաչա), այն առեն Ներքին Գործոց նախարար. ան ալ խօսք առաւ, չատ կուռ, ճոխ բանախօսութիւն մը: Հիացումով արտայայտուեցաւ դէպի հայ ժողովուրդը. «Մենք, ըսաւ, յեղափոխութիւնը մեր հայ եղբայրներէն սորվեցանք. անոնք մեզ արթնցուցին, ազատութեան ճամբան ցոյց տուին»:

Եւ մենք այդ պահուն հաւատացինք ու յուզուեցանք հպարտացած:

Քովս կեցած էր հայադէտ թուրք ծանօթ մտաւորական Սիւրէյա պէյը:

-- Տիկին, ըսաւ ան ականջիս, նկատի առէք որ այսպէս խօսողը Ներքին Գործոց նախարարն է:

Աչքարեւ պէտք էր նկատի առնել: (*)

Ցետոյ Տօքթոր Թորգոմեան եկեղեցիին

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼՈՒԻԶԵՐ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԻՈՆԷՆ

ՄԻՋԻՆՔ

Զորեքշաբթի, Մարտ 9, առաւօտեան ժամը 10-ին Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուէր Աքեւագալի արարողութիւն, որու կը նախագահէր Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ չրջանի՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան:

Եկեղեցւոյ մէջ հաւատացեալներ երկիւղածութեամբ կը հետեւէին արեւագալի արարողութեան, հոգեւորական դասին եւ հիւրաբար ներկայ գտնուող դպիրներու կողմէ երգուած չարականներուն:

Նորվան Եպիսկ. ներկայ հաւատացեալներուն բացատրեց արեւագալի եւ միջինքի իմաստը եւ չարունակեց իր խօսքը ըսելով «Փառք կու տանք Աստուծոյ որ այս դարաւոր աւանդութիւնը վերահաստատցինք եւ այս երկրորդ տարին է որ փառաչուք կերպով կը տօնենք Լիոնի Սուրբ Ցակոբ Եկեղեցւոյ մէջ»:

Ապա արարողութեան աւարտին, ներկաները ուղղուեցան Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, ուր Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը միջինքի ճաշ մը պատրաստած էր ներկայ հաւարակութեան:

Նախորդ տարին ճաշը տեղի ունեցած էր Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ ազգային տան սրահին մէջ, սակայն այս տարի նոյն սրահը մկրտուած էր Կարպիս Մանուկեան եւ Նորոդութեան մէջ էր:

Ճաշը անցաւ չատ հաճելի մթնոլորտի մէջ. ներկաները չատ ուրախ էին, որ աւանդութիւններ տակաւին կը պահուին:

Կապոյտ Խաչի տիկինները եկած էին, տարեց եւ նոր սերունդ ձեռք ձեռքի տալով, պատրաստելու համեղ ճաշերը, պոհ ձգելու համար ներկաները. ջերմ մթնոլորտ, անթերի սպասարկութիւն:

Ձեր վարձքը կատար: Կը մաղթենք նորանոր ձեռնարկներ: Ցաջողութիւն:

ԻՍԱՀԱԿ ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

(*) Գնչուի գաւակ էր Թալաք: Իր մայրը, երբ գաւակը աւուրաւուեցաւ նախատրար, երբեմ չկրցաւ ճստիլ թիկնաթոռի կամ բազմոցի վրայ. միշտ կը սահէր գետինը, ուր միայն հանգիստ կ'ըներ: Նոյն սովորութիւնը ուներ նաեւ Թալաքի կինը, ան ալ ի ծնէ գնչուհի:

միւս դասէն փորձեց խօսիլ: Հազիւ լսելի եղան իր առաջին քանի մը բառերը: Աւհաղին պոռչտուք, հրմշտուք. նոր եկողներ ոչ մէկ արդելքի կարեւորութիւն չտալով ներս խուժած էին: Գոռում գոչում:

Ճարահատ լռեց ու եա քաչուեցաւ Թորգոմեան եւ իր տեղը ամպիոն ելաւ Խաժակ, պարթեւ հատակով ու գոռ ձայնով: Ան նախ սաստեց ժողովուրդը իր անվայել, աղմկայոյզ վերաբերումին համար սրբավայրի մը մէջ եւ նուիրական տօնակատարութեան մը պահուն: Կարծես երկաթ ատձով մը ան զսպեց ամբոխը, որ տակաւ լռեց՝ այդ տիրապետող ձայնին չէչտերէն ազդուած:

Նոյն միջոցին, Պոլսոյ հայ ոսկերիչներէն պատգամաւոր երկու երիտասարդ Խաժակին յանձնեցին իրենց, այսինքն՝ ոսկերիչներուն կողմէ պատրաստած կոթող մը, որուն վրայ ազամանդով չատ նրբօրէն եւ յատակօրէն քանդակուած էին Ա. Բ. Գ.ը: Ոսկերչական արուեստին մէկ գլուխ գործոցը կրնար նկատուիլ այդ աչխատութիւնը:

(Շար. 66)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՎ. - Ց. Շիրվանեան 200 Ֆր.:

CONCOURS de récitation et de lecture

POUR LES ELEVES
AGES DE 10 A 18 ANS
organisé par
l'ASSOCIATION MACHTOTZ
pour la défense et le développement
de la langue arménienne
le Dimanche 8 Mai à 14 h 30
Salle N. Fringhian,
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Epreuves :

1° Récitation d'un texte imposé :
«Ov Medzaskantch tou lézou»
2° Récitation d'un texte choisi par le candidat mais dont le thème est obligatoirement la langue arménienne. (Poèmes dédiés à Medzaskantch, à Mesrob Machtotz...).
3° Lecture d'un texte tiré au sort sur place par le candidat qui disposera d'un temps de préparation.

RECOMPENSES :

1er Prix : 500 Frs. et un billet d'avion A/R LONDRES
2ème Prix : 400 Frs.
3ème Prix : 300 Frs.

Chacun des particpants recevra un cadeau souvenr.

JURY: Méliné Constantin, Noémie Youssefian, Sarkis Boghossian, Razmig Abrahamian, Alex Altounian.

Inscriptions :

Jusqu'au 30 Avril par téléphone au :
48. 41. 49. 37 ou 47. 50. 97. 51

Parents,
Directeurs d'écoles et Enseignants;
Encouragez et préparez les candidats !

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ *ՓԱՐԻԶ*

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
42 - 40 - 22 - 74 *թիւին:*

- ՇԱՐԱԿԱՆԿԱՐ -

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն չարաշահուածի մը ցուցադրութիւն. «Ցիտուսի կեանքը»:

Մուտքը ազատ է:
Կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարի-Ժանն Խաչատուրեանին, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Լուսաբեր Արթինեանի մահուան առթիւ:

*
**

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուէրները.--

Այրի Տիկին Մարի-Ժանն Խաչատուրեան 1·000 Ֆր., Օրիորդ Միրէյլ Խաչատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յոսով Կիրակոսեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Սէֆէրեան 1·000 Ֆր., Տիկիններ Սէֆէրեան - Մալաթեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քոէֆիք 300 Ֆր., Տիկին Ժոզէթ Տօնիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պատուական 150 Ֆր., Տիկին Վիքթորիա Տատեան 50 Ֆր., Տիկին Լուիզ Ոսկանեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գուլումճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ազաչեան 300 Ֆր.:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Ցաւոր Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք
78 - 88 - 92 - 51
կամ՝
72 - 35 - 15 - 86

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 26, յիշատակ յարութեան Ղազարու: Ժամը 16·30-ին Կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին խորանին վարագոյրը կը բացուի:

ՁԱՅՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեբաստիա - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 26, ժամը 20·30-էն սկսեալ՝
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Տեղերը ապահովելու համար՝
46 - 58 - 03 - 17 *(ժամը 20-էն ետք)*
43 - 83 - 92 - 75

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN

Pianiste
en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Courbevoie - Salle des Mariages
JEUDI 31 MARS à 20h45
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)
Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS
MERCREDI 6 AVRIL à 18h30
au Salon de Paris - 9, rue Beaujon
Paris 8e
Réservations :
l'A.M.I. du Jardin de Musique
Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱՔՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Մարտ 27, Ծաղկազարդ:
Պատարագ ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:
- Ժամը 13-ին ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը:

Pour la paix au Karabagh

COMMUNIQUE

La FRA Nor Seround organise, sur l'ensemble de la France, une journée de mobilisation *pour la paix au Karabagh*, le Samedi 26 Mars. Une série de rassemblements est organisée sur Paris, Lyon, Valence et Marseille.

La guerre au Karabagh dure depuis trop longtemps. A l'heure actuelle, Haïdar Aliev, président de l'Azerbaïdjan, refuse systématiquement toute négociation et tout plan de paix. Les troup azéries portent des attaques incessantes sur tous les fronts du Karabagh, n'hésitant pas à utiliser les services de mercenaires afghants et peut-être même britanniques.

Cette guerre du Karabagh a trop duré. Elle menace l'existence même de l'Arménie dont les habitants fuient en Occident. Elle ne sert plus que les intérêts russes dans la région qui pratiquent le «diviser pour mieux régner».

Il faut exiger la *Paix pour le Karabagh*. Il est absolument essentiel que la France, membre du groupe de Minsk de la CSCE* et membre permanent du Conseil de Sécurité de l'ONU fasse pression sur Moscou, Bakou et Ankara pour que cesse enfin ce conflit.

LE 26 MARS A 17 HEURES
MANIFESTATION
POUR LA PAIX AU KARABAGH

PARIS	**Place de l'Opéra**
LYON	**Place Bellecour**
VALENCE	**Place de l'Hôtel de Ville**
MARSEILLE	**Chambre de Commerce La Canebière**

* *Le groupe de Minsk est chargée par la CSCE, de proposer un plan de paix pour le conflit du Karabagh. Il comprend, entre autres, la France, la Biélorrusie, la République Tchèque et la Russie. (CSCE: Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe).*

ՓԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27

Ս· ՅՈՒԼՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութեան ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅԻՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԱՒՐԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ԲՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Rue de Cécile

Ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:
Պատարագը ժամը 10-ին:

ՄԱՐՍԷՑԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16·30-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 16-ին:

.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV* et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ·

ՄԱՐՍԷՑԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՉԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Ցանձնախումբը կը ծանուցանէ մեր բարի ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3
Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, առանձնական Զատկական Կարմիր Հաւկիթներու եւ չէօրէքներու:
Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 25
VENDREDI
25 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·291 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.291

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ԱՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 23)

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԵՆ

Մարտ 23-ին ազրբեջանական ուժերը չարունակած են իրենց մարտական գործողութիւնները Ֆիզուլիի արեւելեան հատուածին մէջ, ուր զրոհներու ձեռնարկած են դէպի զարաբաղեան դիրքերը: Հակառակորդը փորձած է վերագրաւել նախորդ օրուան մարտերուն կորսնցուցած Ափսանլիի շրջանի կարգ մը բարձունքները: Այս յարձակումները ապարդիւն մնացած էին բախելով հայկական ուժերուն հակազարձ հարուածին եւ Ազրբեջանցիները կարեւոր կորուստներ կը կրէին:

Նոյն օրը, իրիկունը ազրբեջանական «Տ-72» հրաձայլ մը չուրջ կէս ժամ հրետակոծած է Տաուշի շրջանի Զինարի գիւղի պաշտպանական դիրքերը, առանց վնաս պատճառելու:

Մարտունիի շրջանին մէջ ալ վերսկսած են դիրքային կռիւները, Մարտ 23-ին, ազրբեջանական զօրքին բուռն հրետակոծութեան երր հետեւանք:

***

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ

Մարտ 27-ին, Հայաստան կ'անցնի ամառնային ժամի դրութեան:

***

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԱՐԿԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻԻԹ

Հայաստանի կառավարութեան Մարտ 22-ի նիստին քննարկուած են Ռուսաստանի յատկացուցած պետական վարկերու օգտագործման արդիւնքները: Ելմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան իր զեկուցումին մէջ անդրադարձած է այդ վարկերով ձեռք ձգուած մթերքի, վառելանիւթի, այլ ապրանքներու ծաւալին եւ ծախքին: Պարէնի եւ Մթերումներու նախարար Դաւիթ Ջաղոյեան ալ մանրամասն հաշուեկշիռը կատարած է հացահատիկի մթերման, ներածման, ալիւրի, ցաւարի, խառնուրդ կերերու արտադրութեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԴԷՏԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ

ՄԱԿ-ի հսկիչ յանուկ Կոմիտէն, որու դերն է ուսումնասիրել միջազգային խաղաղութեան եւ ապահովութեան ինչպէս նաեւ վէճերու լուծման առընչուող հարցեր, ընթացիկ երեքչաբաթեայ նստաշրջանին համար Հայաստանին չնորհած է դէսպի կարգավիճակ:

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն կիրակի լուսնալիք գիշերը (Մարտ 26-էն 27) հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ, անցնելու համար ամրան ժամուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժիր մէջ, երկու Ֆրանսացի եւս -- հայր ու տղայ -- սպաննուեցան իրենց բնակարանին մէջ, ինչ որ ութի կը բարձրացնէ սպաննուած Ֆրանսացիներու թիւը Սեպտեմբերէն ի վեր: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը թելադրեց այն Ֆրանսացիներուն որոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ Ալժերիա, որ Ֆրանսա վերադառնան: Վերջին զոհերը կը բնակէին կղզիացած վիլլայի մը մէջ եւ հայրը եւ տղան մորթուած են ընտանիքին միւս անդամներուն աչքին առջեւ: Կը կարծուի թէ դեռ 2 -- 3 հազար Ֆրանսացի կայ Ալժերիա, որոնք կ'աշխատին դեսպանատունը, հիւպատոսարանը, մշակութային կեդրոնները կամ վարժարանները:

ՃՈՒԼԻԼԻԹՈՒ ՄԱՄԻՆԱ, հազիւ քանի մը ամիս ապրեցաւ Ֆեոերիքօ Ֆելլինիի մահէն ետք եւ Մարտ 23-ին դնաց վերադառնալու կեանքի 50 տարիներու իր ընկերը: 1943-ին է որ կ'ամուսնանան, 10 օր առաջ զիրար ճանչցած են: Մասինա կը սիրէր ճչդել· -- «Ամուսնութիւն թառը չի յարմարիր մեր պարագային: Ֆեոերիքօ իր յարմարիր մեր պարագային: Ֆեոերիքօ եւ ես ընտանիք մը չկազմեցինք: Զաւակ չկայ: Աւելի լաւ է խօսիլ զոյգի մասին, երկու անձեր որոնք միասին մնացին ազատ ընտրութեամբ»: Ճիշդ է որ Ճուլիէթթա Մասինա ուրիշ բեմադիրներու հետ ալ ֆիլմ դարձուցած է (Ռոսելլինի, Քոմէնչինի, տէ Ֆիլիփփօ, Շապրոլ) բայց, անմոռանալի կը մնայ Ֆելլինիի ֆիլմերուն մէջ, ինչպէս Սթրատային՝ Ճելսոմինան; ինչպէս Ֆելլինի, 74 տարեկան էր:

ՀԱՑՏՐԼՊՒՐԿի մէջ, Յունիս 8-ին, նախագահ Միթերան եւ վարչապետ Քոհլ պիտի մասնակցին Երիտասարդութեան մեծ ոտնի մը եւ այս հանդիպումը առիթ մըն է որ երկու երկիրներու միջեւ ծագած տարակարծութիւնները վարտաին: Ծանօթ է որ Քոհլ «վշտացած էր» որովհետեւ չէր հրաւիրուած ցամաքահանման 50-ամեակի արարողութեանց Յունիս 6-ին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ վճռապէս դէմ է որ Թըրքական զօրք ղրկուի Պոսնիա, ինչպէս կը նախատեսէ ՄԱԿ-ը: Արտաքին նախարար՝ Փափուլիաս ստիպողական նամակ մը ղրկած է Ապահովութեան Խորհուրդի հերթական (Ֆրանսացի) նախագահին, խնդրելով որ Թուրքիա եւ պալքանեան միւս երկիրները արտօնութիւն չունենան ՄԱԿ-ի ուժերու մաս կազմելու: Փափուլիաս նկատել կուտայ որ Թուրքիա պէտք չէ մասնակցի ՖՈՐՓՐՈՆԻՒ-ի (ՄԱԿ-ի պաշտպան ուժեր) որովհետեւ «պատմական պատճառներ ունեցած է Պալքաններու մէջ եւ ռազմականօրէն ալ դեռ կը գրաւէ Կիպրոսը»:

ՍԻԲԵՐԻԱ չախչախուած էռպիւս Ա-310-ը կրնայ ոճրափորձի մը զոհ դարձած ըլլալ, յայտարարած է Ռուսաստանի վոխ - վարչապետը: 75 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի անդամներէն ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՎՐԱՍՏԱՆի Արտաքին նախարարը՝ Ս. Շիկվայծէ ստորագրած է բնագիր մը ՕԹԱՆ-ի հետ «Խաղաղութեան ընկերակցութեան համար»:

ԼԻԲԱՆԱՆի Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է լուծել լիբանանեան ուժերու կուսակցութիւնը (Սամիր Ժաժայի): Այս որոշումը տրուած է Լիբանանեան Ուժերու թիւ 2-ին ձերբակալութենէն ետք: Պաշտօնապէս հաստատուած էր որ Լիբանանեան Ուժերու անդամներ մատ ունին հիւսիսային Պէյրութի եկեղեցիին ռմբափորձին մէջ (Փետր· 27, 10 մեռեալ):

ՄԵՔՍԻԿՈՅԻ մէջ սպաննուած է նախագահական թեկնածու մը (իշխանութեան դլուխ գտնուող կուսակցութեան) ընտրապայքարի հանրաժողովին մէջ իսկ, ուր խօսք առած էր:

ԱՆԳԱՐԱ կ'ամբաստանէ Ցունաստանը որ, Կիպրոսի մէջ, «կը վտանգէ խաղաղութիւնն ու կայունութիւնը»:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐ» Միութիւնը կը դատապարտէ իսրայէլեան իշխանութիւնները Հեպրոնի ջարդին առընչութեամբ: Քննիչ պատուիրակութիւնը իր տեղեկագրին մէջ դիտել կուտայ որ եթէ «իսրայէլեան իշխանութիւնները ստանձնած ըլլային իրենց պատասխանատուութիւնը վիրաւորներ փրկուած կ'ըլլային»: Ցահակը (իսրայէլեան բանակ) փակած է մզկիթին ելքերը քանի մը տասնեակ վայրկեան, հիւանդանոցներուն լուր չէ տուած եւ ոչ մէկ կարդադրութիւն ըրած է:

ԼՈՆՏՈՆի Քիւրտիստանի լրատուական կեդրոնին համաձայն, Մարդկային իրաւանց եօթը պաշտպաններ ձերբակալուած են Հարաւ -- արեւելեան Թուրքիա: Հարցաքնդուած է անդլիական մարդասիրական կազմակերպութեան մէկ պատուիրակութիւնը Տիարպէքիրի մօտ: Քննութիւն կը կատարէր զարդերու չուրջ զրպարտական ուժերը կը կատարեն Քիւրտերու դէմ: Տիարպէքիրի եկեղեցական պետարանը հերքեց:

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, ձերբակալուած է պարսիկ մատուռական մը որ թէեւ կը քննադատէր իսլամական վարչակարգը, բայց եւ այնպէս մտերիմն էր նախագահ Ռաֆսանճանիի: Սիրճանիի զրատունը զրաւուած է: Ըստ Պանի Սատրի (Փարիզ ապաստանած) վերջերս, չուրջ 100 կրօնատուրներ ձերբակալուած են Ղոմ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ յայտնի դժգոհութեամբ կ'արձագանդէ Տիկին Միթերանի զօրակցութեան նամակին որ ուղղուած է ձերբակալուած քիւրտ երեսփոխանուհի՝ Լէյլա Զանայի: Տիկին Միթերան զրած է թէ լինք ամէն բան պիտի ընէ որպէսզի արդելափակուած քիւրտ երեսփոխանները ազատ արձակուին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսութեան լուրջ հարուած մը կը նկատուի «Սթանտարտ էնտ փուըս» կազմակերպութեան տեղեկագիրը որ Թուրքիոյ միջազգային վարկէն զեղչած է չորս կէտ: Այս կազմակերպութիւնը միջազգային տնտեսութեան շրջանակին մէջ հեղինակութիւն կը նկատուի ու մեծ կշիռ կը վայելէն իր արժեւորումները: Երկրին իշխանութիւնը մտահոգութիւն կը յայտնէ որ ժխտական այս արժեւորումը պատճառ պիտի ըլլայ որ Թուրքիոյ դէմ վակուին փոխառութեան բոլոր դուռները:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994 Մարտ 22-ին Պրիւսէլի մէջ Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան հանդիպում ունեցաւ Եւրոպական Ցանձնաժողովի փոխ-նախագահ, մարդասիրական օգնութեան դծով պատասխանատու Մանուէլ Մարէնի հետ: Հանդիպումին նախարարը ներկայացուց Հայաստան տիրող իրավիճակի ընդհանուր պատկերը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի դիրքորոշումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ: Մ· Մարէն մեծ հետաքրքրութիւն ցուցաբերեց ընթացքի մէջ գտնուող խաղաղութեան տարբեր նախաձեռնութիւններու վերաբերեալ նախարարին տուած բացատրութիւններուն համդէպ: Խօսելով մարդասիրական օգնութեան մասին, Պ. Փափազեան չնորհակալութիւն յայտնեց Եւրոպական Միութեան՝ Հայաստանին ցուցաբերած օգնութեան համար:

Նախարարը, այնուհետեւ անդրադարձաւ Հայաստանի կարիքներու հարցերուն, յատկապէս սննդամթերքի բնագաւառին: Մ· Մարէն կրկին հաստատեց Եւրոպական Միութեան կամքը Հայաստանին կարելի առատելագոյն մարդասիրական օգնութիւն ցուցաբերելու ուղղութեամբ:

Նոյն օրը Պ· նախարարը հանդիպում ունեցաւ նաեւ Եւրոպական Ցանձնաժողովի արտաքին տնտեսական յարաբերութիւններու պատասխանատու, Եւրոպական Ցանձնաժողովի անդամ Սըր Լէոն Պրիտանի հետ: Ամբողջ հանդիպումին կեդրոնին կը դտնուին Եւրոպական Միութեան Հայաստանին ցուցաբերած օգնութիւնը: Արտաքին նախարարը յատկապէս ընդդծեց երկու կողմերու համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Ան նաեւ չեչոը դրաւ սննդամթերքով օգնելու, ուժանիւթի, ինչպէս նաեւ թէքնիք օգնութեան բնագաւառներուն մէջ Հայաստանի ակնկալութիւններուն վրայ: Սըր Լէոն Պրիտան ապահովութիւն տուաւ, որ ամէն ինչ կը կատարուի Հայաստանին օգնելու համար: Ան նաեւ յայտնեց, որ ցորենի գնման համար Հայաստանին յատկացուած է 3 միլիոն էքիւ:

Այդ հանդիպումներուն նախարարին կ'ընկերանար Մեծն-Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպան, Եւրոպական Միութեան մօտ առժամեայ գործավար Արմէն Սարգսեան եւ Եւրոպական Միութեան մօտ Հայաստանի Առաքելութեան դեկավարի տեղակալ Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան:

Երեկոյեան Պ. Փափազեան հիւրընկալուեցաւ պելժա - հայկական համերաշխութեան Միութեան մօտ, որ կը գործէ ի նպաստ Հայաստանի եւ Պելժիոյ յարաբերութիւններու զարգացման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ՝
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՀԱՒԱՔԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՄՕՏ

Մարտ 23

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Ա.

ԱՆՄԱՐՍԵԼԻՆԵՐՈՒ ԳՈՒՄԱՐԸ

Գոյութեան երկրորդ տարին բոլորեց համահայկական ու իր տարողութեամբ առաջին ձեռնարկը որ կոչուեցաւ «Հայաստան» հիմնադրամ: Ան հիմնուած էր 1992 Մարտ 3-ին, նախագահական յատուկ հրամանագրով մը ու նպատակ ունէր հայութեան դնել տնտեսական ուժը հաստատելու ու ծառայեցնել հայկական պետականութեան ամրացման գործին: Հայաստանէն ու Սփիւռքի կարելի բոլոր չերտերը ներկայացնող հոգաբարձուներու խորհուրդով ու տեղական ենթակառոյցներով ան արդէն իր տեղը ունի այսօր մինչեւ Սփիւռքի ամենահեռաւոր շրջանները:

Ինչպէս քանիցս ծանուցուեցաւ նախաձեռնութեան սկիզբին, Հիմնադրամը ունի կենսական որոշակի ծրագիրներ - Արցախ, Ջանգեզուր, Աղէտի գօտի, կազմուղ եւայլն -- որոնց իրագործումին համար համապատասխան հայութիւնը մասնակցութեան կանչուած է: Նման նախաձեռնութիւն, բնականաբար, անոր սպասողներու պանդուխտին քով, որ տնտեսապէս հզօրագոյն դասը չի կազմեր յաճախ, պիտի առեղծէր նաեւ տատամսողներու, տեղի ու անտեղի պատճառաբանութիւններ փնտռողներու եւ ուղղակի ընդդիմադիրներու խումբեր ալ: Մինչ առաջիններուն համար նուիրական բան էր ամէնէն հանգամանաւոր ճամբով պետականութեան ամրացման գործին մասնակցութիւնը, երկրորդները պիտի չվարանէին քառասուն տեղէ ջուր բերելու, անոր դէմ դիրք դրաւելու համար: Զէ՞ որ համահայկական իր բնոյթով ու «պետական»ի դրոշմով, ան հացին ու ջուրին ճամբան փակելու ոչ արհամարհելի աղղակ մըն էր չատ մը կազմակերպութիւններու համար: Ո՞ր մէկ իշխանութիւն, կամ մարմին պիտի զօրէր -- յատկապէս Սփիւռքի մէջ -- մրցելու «պետական»ին հովանաւորութեամբ ասպարէզ իջած Հիմնադրամին հետ, երբ հայութեան այս թեւը երկար տարիներ է վեր քաղաքական հաւատք կորսնցուցած էր իր կառոյցներուն, ղեկավարներուն մեծ մասին հանդէպ: Մանաւանդ երկրաշարժէն է վեր, Սփիւռքը վայրկեան մը հանգանակուած բայց այլ նպատակի ծառայած գումարներու, չորրորդ հաշիւներու ու անպատասխան մը-նացած բազմաթիւ հարցումներու առթած դժգոհութեան:

Այսուհանդերձ, որքան ալ մանրամասն հանրամատչելի հաշուետուութիւն մը տակաւին չէ յայտնած հանգանակուած գումարներու չափը, դժուար չէ ըսել թէ տակաւին Հիմնադրամը հեռու է համահայկական ակնկալուած ընդունելութիւնը գտած ըլլալէ: Ճիշդ է, կան կատարուած մեծ նուիրատուութիւններ, մասնակցողներու ցանկերը, բայց հայութեան անվերապահ դուրգուրանքը չէ տարածուած անոր վրայ՝ նկատի առած՝ ընդհանրացումի ճգտումը:

Այս երեւոյթին մէջ կարեւոր բաժին մը ունի անվստահութեան ազդակը, որ յաչորդական հանգրուաններով իր սիրտը կալութեան տակ առաւ սփիւռքեանէն ետք, հայաստանեան ոլորտն ալ: Այդ հանգրուանները մարմին առին չարաշահումներու, իրացումներու, մաքսանենգութիւններու պարբերական պարագաներով որոնց արձագանգեց հայաստանեան մամուլը, առաւելաբար ընդդիմութեան թերթերով: Գրուեցաւ պետութեան ստացուածքէն հսկայ գումարներով անհետացած նախարարի մը, զանազան իրացումներու հեղինակ իշխանաւոր դէմքերու, քաղաքական մարզին այս կամ այն անուններն կատարած մաքսանենգութեան կամ «քարերար միջնորդութեան» մասին, այս կամ այն ապօրինութեան յաջողութեան համար: Այս բոլորին դապաթնակէտը եղաւ Մանուչարեան -- Սիրադեղեան ճակատումը որ պատճառեցաւ քաղաքական ոլորտի բոլոր պայմանագրականներուն ալ խորտակումով, աննախադէպ փուլ մը նշեց արդէն ալարտաւորուած այս մարզին մէջ:

Եւ ինչ որ ամէնէն ծանրակչիռն է այս բոլորին, այն լռութիւնն է որ կը պահուի, այնքան յամառօրէն: Ոչ մէկ նիւթի մէջ Հայաստանի իշխանաւորները, պատկան իշխանութիւնները ակզբունքի այն խորունկ ըմբռնումը ցուցաբերած են, որքան ապօրինութիւններու չչուկներուն դէմ լռութեան պահպանումին մէջ: Միակ հարցականը որ կը ներկայանայ այս երեւոյթին դիմաց, հետեւեալն է. չե՞ն անդրադառնար թէ որքան քանդիչ դեր կ'ունենայ այդ ամօթալի լռութիւնը համահայկական ամէն ձգտումի մէջ, թէ խորքին մէջ այդ ձգտումները ոչ մէկ լուրջ նշանակութիւն ունին անոնց համար: Կամ, արդեօ՞ք, տրուելիք պատասխան մը աւելի ծանրակչիռ բնոյթով պիտի ներկայանայ, քան մինչեւ այսօր կատարուած ամբաստանութիւնները:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, պատկան իշխանութիւններու այս կեցուածքը կարելի չէ ուրիշ քանով բացատրել ժողովրդավարութեան պայմաններուն մէջ, այլ միայն ժողովուրդը անտեսելու չհշտուած կեցուածքով: Այն ժողովուրդը որ կը հրաւիրուի համբերող ըլլալու, նեցուկ կանգնելու հայկական պետականութեան ամրացման գործին ու մասնակցելու «համահայկական» մակնիշով հրապարակ հանուած կենսական ծրագիրներու:

Երբ այս է գծուած պատկերը Հիմնադրամին ստեղծումէն երկու տարի ետք, անոր յաջողութեան համար մեծագոյն գործը կը վիճակի Սփիւռքի անոր կառոյցներուն ղեկավարներուն ու անդամներուն. անոնք քարոզչական արդէն դժուարին գործին զուգահեռ, պէտք է հանճարը ունենան ձեւը գտնելու պետական մակարդակի լռութիւնները փոխարինելու «ընդունելի» բացատրութիւններով, նորոգելու յաջորդական հարուածներէ վնասուած վստահութիւնները ու չվհատելու, յաջողելու իրենց վճռակամութիւնը չկորսընցնելու:

Ի վերջոյ, մէկը պէտք է տանի բեռը, որովհետեւ լքումի պարագային արձանագրուելիք ձախողութիւնը անղառնալի պիտի ըլլայ, ինչպէս բոլոր արդար -- անարդար ամբաստանութիւններն ու տեղի -- անտեղի բացատրութիւնները՝ աւելորդ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԳԼԻԱՆ
ԵՒ
ՀԱՑԵՐԸ

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

Երեւան, 1994

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երիտասարդական ուրիշ պարբերաթերթ մըն է «ԱՐ» (Ֆրանսերէն՝ «ART», այսինքն «ԱՐՈՒԵՍՏ») չարաթաթերթը որու խմբագիրն է Տիգրան Պատգեւիչեան եւ որ կը վայելէ պետական բարձրաստիճան պաշտօնեայ ու մտքի մարդ Մերուժան Տէր -- Գուլանեանի հովանաւորութիւնը: Իմբագրական կազմին հետ միասին ճաշ մը ըրի ու խօսեցանք դրականութիւն, երիտասարդութիւն, Սփիւռք, արուեստ եւ անշուշտ Հայաստանի այժմու (Սեպտեմբերին տեղի կ'ունենար հանրապետութեան կացութիւնը չէ բարւոքած տակէն վեր) անձկալի վիճակի մասին: Դժգոհ՝ բայց լուռ, զգաստ տղաք, արմատականօրէն տարբեր «Վարուժան» հանդէսի տղոց աշխարհահայեացքէն որ տէր կը կանգնէր ազգին անցեալին եւ արեւմտահայ դրականի մշակոյթին միեւնոյն առեն փորձելով զործածել այժմէականութեան լեզուն: «Ար»ը գտած է այդ լեզուն որ կրնայ այդքան վայելուչ չըլլալ որքան պիտի փաթաթինք դասական ճաշակի մարդիկ, սակայն գայթակղեցուցիչ ոչինչ ունի ինծի նման արեւմտաբնակն հոն եկած մարդուն համար: «Ար» այդ լեզուն առած կը ջանայ զործածել ու կը յուսայ նեղուիլ ապագային մէջն իսկ...: Թերթը չի քաշուիր ընդարձակ թարգմանութիւններ ընելէ -- իմաստուն որոշում՝ որպէսզի դրական ճաշակը փոխուի եւ հայերէնն լեզուն ճոխանայ եւ արդիականանայ: Թերթը լայն տեղ կուտայ զուարթանկարներու եւ քաղաքի կեանքի բարատոքներու չուրջ նկարներու: Սակայն հայ «ընկերային վիճակը» (այն՝ որուն Սփիւռքի մէջ ազգային կեանք անունը կուտանք) գլխաւոր դաշտն է խմբագրութեան հետաքրքրութեան: Եւ ինչպէս «Վարուժան»ի պարագային, հոս ալ Հայաստանի քաղաքական դեկավարութիւնը ու տնտեսական կացութիւնը սուր քննադատութեան ու սարքազմի կ'ենթարկուին: Ահա նմոյշ մը այդ ոճէն որ տարի մը առաջ գրուած է սակայն կրնայ այսօր ալ գրուիլ, այնքան բարդ է Հայաստանի վիճակը:

«Ի՞նչ է Հայաստանն այսօր: Ամփոփո՞ւմն ամենայնի, թէ տրտունջ՝ փոքր ենք, փիչ ենք, թոյլ: Գուցէ ի վերջոյ ամփոփումն է ջղագին ինքնարտայայտման, գուցէ վերջին դէմքն է՝ վերջին մարդու կերպարանքով, որ թանգարանի փոխարէն այսօր տեղ է զբաղեցնում աշխարհի բարտէսի մէջ: Գուցէ մեծ զարմանքն է Հայաստանը բազում զարմացողների, եւ է զարմանքը որդուց իւրոյ: Իսկ գուցէ մխիթարութիւն է եւ դրանով իսկ դարձեալ զարմանք: Կամ գուցէ վրէժխնդրութիւն:

«Զգտումները այն, որ կայինն, փոլիտը են այլեւս: Երեխաները այլեւս ուրիշ երգ են ուզում, երգ, որ համեմուած չլինի մեծ փառքի ու մեծ տկարութեան մեղեդիներով: Երեխաները այլեւս ուրիշ երգ են ուզում՝ վերապրում -- կեանք յատակ անցումներով: Եթէ խունկ է ծխում յիշատակի համար, ծուխը վերմիգ է: Եթէ արցունք է թափւում յիշատակի համար, ուղղագիծ է: Համբերատութիւնն է լոկ ծրփում երկրի վրայ, ծեծում սահմանների բարը սպիտակ: Փոքր երկրում հիմա չկայ էն ու վրէժ, կայ ուժ, կայ կամք, կայ սէր»:

Ամէն երեք տարի առաջ նոյն թէմայով մշակուած դրուածք մը անցաւ ձեռքս, պատահաբար ու զարմանալի, նոյնիսկ հոգեպնդիչ գտայ «ԱՐ»ի խմբագրի վերեւի տողերը ուր նորագոյն սերունդի աչքերով կը դիտուի Հայաստանը: Ահա 1991-ին «Մոնեթիկ» պարբերականի Հոկտեմբեր 1-ի կողքին գրուածը իր զարհուրելի իրապաշտութեամբ: Ստորագրուած է Արմէն Դաւթեանի կողմէ: Այս գրութիւնն ալ կուտամ գասական ուղղագրութեամբ ու պիտի չարամնակեմ ամէն եռք այդ ըստկզբանքին հետեւիլ հակադարձելու համար Հայաստանի լրատուներու յոռի սովորութեան՝ արեւմտահայերու գըրուածքները կամ արտագրուած հարցազրոյցները արեւելահայկան ուղղագրութեան փոխելու:

Առէք ու...

Որպէս երկնքում դնդակահարուող հրեշտակների արնաներեու երամ, որպէս խռնարհուող եկեղեցու զմբեթ, տապալումէ հողին Աւետեաց երկրի տեսլականը, եւ սաւանների արորուածութեամբ ճերմակ դրօշներ, հեղինակազուրկ երկինքների մէջ յուսահատութիւն ծածանելով, խելացնորման սերմեր են բերում հանճարեղութեան մեր ակօսներին ... աստուածամարդացս ճորտամբոխների որպէս կերակուր, սա է Երկիրն իմ, առէք ու կերէք:

Հայաստանի ներկայ ահաւոր քաոսին եւ աւազ մտաւորականներու սակաւութիւնը կամ փացակայութիւնը ամէնօրեայ դրական կեանքի կրկէսէն ազատութիւն կը թուի տուած ըլլալ երիտասարդներուն ծայրայեղ կեցուածքներ բռնելու: Մէկ կողմէ լաւ նշան է -- կը թարմանայ լեզուն այդ տղոց զայրոյթին եւ յանդգնութեան հետեւանքով, կրնայ նոյնիսկ ճոխանալ դրական աւանդը: Աւտոր մէկ օրինակը ունինք Սփիւռքի դրող Հրաղդան Ջէյլեանի վերջին դրքին՝ «Ռեհ»ի պարագային ուր փորձ կ'ըլլայ արդիական hypertext (կարելի՞ է այս բարդ իրականութիւնը հայերէն «տարագրուած» բառը պատճեճեցնել) մը ստեղծել համադրելու համար իր ցարդ հրապարակ հանած դրական վաստակը եւ նաեւ նոր տահմանները կտրելու՝ օգտագործելով չիլերու պրկուածքի, զայրոյթի, անյուսութեան եւ ստեղծելու կիրքի միացեալ տինամիքը:

Ուրիշ խմաստով, այդ բացարձակ եւ անպիջող ժխտումները՝ Հայաստանի դրական աշխարհի անկայունութեան ու չուարած մտաւորականութեան մը վկաներն են: Ասիկա նորութիւն չէ, ոչ ոքի եւ միայն մէկ երեսն է այն ահաւոր ճգնաժամին որուն ենթարկուած է մեր հայրենիքը իր իսկ զաւակներու ապիկարութեան եւ մեղքերուն հետեւանքով: Ինչ որ սակայն նորութիւն պիտի ըլլար՝ այլ յոյսի նշոյլի եւ կեանքի անխուսափելի յաղթանակի առաջին նշաններու պիտանցութիւնը, արտայայտութիւնը, առնչուած թելադրութիւնը՝ Հայաստանցիներու մօտ: Ի վերջոյ Հայաստան ծնիլ ու անոր բարոյական հսկայ ուժին ժառանգորդը ըլլալը որոշ նշանակութիւն ունի, յատակ պարտաւորութիւն կը դնէ անոնց վրայ՝ լսելու այդ նշանաւոր «Հողին ձայնը», «Քարերուն լեզուն», «Պապերուն պատգամը», «Պատմութեան իմաստութիւնը» եւ առնելու զգայնութիւնը «Աբեւահամ բառին» («բառին» թէ «բարին»՝ այդ ալ չատ յատակ չէ): Մենք է որ, հազարաւոր մղոններ հեռու եւ ապրելով ուրացումի ափերը, պիտի թոյլատանք մեր երեւակայութեան թեւերուն ու փորձենք հասկնալ «հայ հրաշքին» դաղտնիքը (ինչպէս վերջերս կը գրէր փրոֆէսէօր Խոսրով Աթայեան Պր. Նախագահին իր գրած մէկ նամակին մէջ) հասկնալ ինչպէ՞ս Հայը կը դիմակայ տագնապները: Մենք մեր կարծիքը ունինք Սփիւռքի յարատեւութեան մասին, սակայն Հայաստանը ուրիշ պարագայ է: Մէկ բան յատակ կը թուի -- Պատմութիւնը չատ դաժան պիտի գտնուի այսօրուան մտաւորականներու եւ պաշտօնական անպաշտօն դեկավարներուն հանդէպ: Նախագահէն մինչեւ օդակայանի անձնակազմի պաշտօնեան, երբ գայ գատել անոնց արարքները: Դաշնակցութեան եւ միւս կուսակցութիւններու արխիւները ունին համոզիչ փաստեր՝ թէ ինչու տէր չկանգնեցան, ամէն միջոցներով, սովամահ եւ խուճապահար ժողովուրդին, իր այս նեղ օրերուն: Ճամբորդներէ կ'լսմանամ թէ անհարադրելի համեմատութիւններու հատած է անիշխանութիւնը, սովը, կըրկնքը եւ յուսահատութիւնը Հայաստանի քաղաքային բնակչութեան, ուղիղ հետեւանք ապարարոյ, ընչաքաղց իշխանաւորներու դասակարգի մը ախորժակներուն: Ո՞ր օրուան կը սպասէ մեր Նախագահը մաքրելու հրապարակը եւ իր յաթթանակով կամ մահուամբ՝ Հայութեան երախտապիտութիւնը չահելու, առ յաւէտ (չեմ ուզեր «հերոսանալ» բառը գործածել, այն հատանականութեամբ որ ան կրնայ խրտչիլ այդ քիչ մը չատ մաշած բառէն):

Վերջերս, պատեհտինցի ծանօթ մտաւորական Խոսրով Սահակ կը գրէր թէ Օսլոյի համաձայնութենէն ետք, ՊԱԿ-ը պէտք է վերաքննէ իր կառոյցն ու ղեկավարութեան ամբողջ համակարգը որովհետեւ նոր անկիւնադարձի մը պարագային, կազմակերպութեան մը մէջ (կամ ապրիլի մը, ինչպէս մեր պարագան), նոր մարդիկ ու նոր գաղափարներ պէտք է երեւան գան (թելադրելով Աթաֆաթի հեռացումը իշխանութեան գլուխէն): Սահակ կը գրէր

ՍԻՓԱՆ_ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՈՒ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Իր ստեղծած խանդավառութեամբ ու հաւաքած մեծ բազմութեամբ, չատ չատերու համար նշելի պիտի մնայ Մարտ 18-ի երեկոյթը որ նուիրուած էր Սիփան ... Կոմիտաս երգչախումբին 70-ամեակին ու կարպիս Ափրիկեանի գեկավարութեան 40-ամեակին: Յայտարարուած ժամէն չատ առաջ արդէն, բազմութիւնը խռնուած էր Սորպոնի գլխաւոր մուտքին առջեւ, անհամբեր՝ հասնելու մեծ սրահը: Ժամը 21-ին, երբ գրաւուած էին բոլոր աթոռները, երեկոյթը սկսաւ երգչախումբին նախագահ Մկրտիչ Պօղոսեանի բարի գալուստի խօսքով: Ան անդրադարձաւ ձեռնարկին կրկնակի տօնակատարութեան, այդ առիթով Կ. Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը» գործին ներկայացման որ ձօնուած էր երգչախումբին, ըսաւ թէ ան կերպով մը ճամբորդութիւն մըն էր դէպի մեր անցեալը, պատմութիւնն ու մշակոյթը: Շնորհակալութեան խօսք ուղղեց ներկայ անձնաւորութիւններուն, բոլոր ներկաներուն որոնց մէջ կային արուատհմանեան բազմաթիւ երկիրներէ ժամանած համակիրներ: Ապա կարդաց վաղդէն Ա.ի շնորհաւորական դիրը:

Իրմէ ետք, բեմ մուտք գործեց յոբելեար գեկավարը, տեղ գրաւեց նուագախումբին ու երգչախումբին առջեւ ու սկսաւ համերգը:

Յ. Օշականի նոյն խորագիրով բնագրին վրայ յօրինուած «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը» ութսուն վայրկեաննոց գործ մըն է նուագախումբի, երգչախումբի ու մինեղոններու համար: Սիփան -- Կոմիտաս եւ Ռոլան որ Վաթիս երգչախումբերուն միացած էր Դպրոցասէրի փոքրիկներուն երգեցիկ խումբը (գեկավարներ՝ Անրի Տաս, Հայկ Սարգիսեան), անոնց կ'ընկերանար Սամ Տէուս նուագախումբը. իսկ որպէս մենեղոնու գերեր առանձնացած էին Շանթալ Նիւցցօ, Աննա Գարագեայ, Ֆիլիփ Ֆուրքատ եւ Մարիօ Հանիոթիս. իսկ Սօնիա Նիկողոսեան անհանգստացած ըլլալով, գինք փոխարինեց Միրէյ Փաթրուա:

Մեկնաբանութեան ատարին, խանդավառ ծափերու ընդառաջելով կրկնուեցաւ գործին վերջին մասը, որմէ ետք բեմ բարձրացան Փարիզի 9-րդ թաղամասին քաղաքապետը Պր. Քասպերեթ, 5-րդ թաղամասին քաղաքապետ ու Փարիզի քաղաքապետին որպէս ներկայացուցիչ՝ Պր. Թիպէռի եւ Գիւտ Աբք.: Առաջին երկուքը շնորհաւորեցին Կ. Ափրիկեանը, դրուատելով անոր երկարամեայ վաստակը, ապա Պ. Թիպէռի Փարիզ քաղաքին վերմէյլ մետալով պարգեւատրեց յոբելեար գեկավարը: Իրենցմէ ետք, որպէս Վազդէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներու ներկայացուցիչ, նոյնպէս դնահատութեան խօսքերով հանդէս եկաւ Փարիզի առաջնորդը, արտայայտուելով հայերէն, ինչ որ առնուազն կէնցաղավարութեան անտեսում մըն էր այդ մթնոլորտին մէջ: Ան ալ Կ. Ափրիկեանի կուրծքը զարդարեց երկու վաթողիկոսներէն նուիրուած Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի չքանչաններով. յանուն երգչախումբին, անոր նախագահ Մ. Պօղոսեանին ալ յանձնելով Ս. Սահակ - Մեսրոպ չքանչանը:

Իսկ Սիփան -- Կոմիտասը Ժան Վանտոմի կողմէ պատրաստուած յաղթանչան մը նուիրեց իր գեկավարին. անոր վրայ քանդակուած էին «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը»ին քանի մը ձայնանիչերը: Երեկոյթը վերջ գտաւ Կ. Ափրիկեանի շնորհակալութեան խօսքերով որոնք կը մատնէին իսր յուզում մը:

Երաժշտութեան մարզի ձեռնհաս գրիչներուն ձգելով գործին ներկայացումն ու արժեւորումը, պէտք է ըսել որ երեկոյթը ուշագրաւ էր երաժշտութենէն ու օրէան լմաստէն անկախ քանի մը կէտերով. նախ նշելի պարագայ էր չուրջ երկու հազար հոգիի ներկայութիւնը, գաղութին երգչախումբին 70-ամեակին առիթով. ինչ որ կը նշանակէր թէ հակառակ յաճախակի յայտնուած յոռետեսութեան, կային իմաստ ներկայացնող բաներ, որոնք կը յաջողէին դուրս մնալ համատարած անտարբերութենէն: Կար այն երեւոյթը որ Սփիւռքի մէջ հայերէն բնագիր մը առաղձ կը հանդիսանար հայ երաժիշտի մը ու հայկական երաժշտութիւն կը յօրինուէր, ուղղակի հայկական թեմայով նիւթ մը մեկնելով: Վերջապէս, ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ, նշել կ'արժէ նաեւ հայ երգը սիրողներու նուիրումը որ երգչախումբի մը կեանքը կը չարունակէ այլազան պարտաւորութիւններով ծանրացած առօրեաներէ ժամանակ ու տրամադրութիւն յատկացնելով անոր. ու առավ ալ չգոհանալով, նիւթական կարեւոր զոհողութիւններու գնով չի վարանիր իրեն փոխանցուած աւանդին 70-ամեայ տարեդարձը նշելու, կարելի ամէնէն մեծ չուքով:

Այս մասին խօսուն վկայ մըն է պատրաստուած չքեղ մատեանն իսկ որ այս կրկնակի յոբելեաններուն ձօնուած գործ մը ունի որպէս կողք: Հոն օրուան յայտագրէն, հովանաւորոլներու ցանկէն եւ ազուած են Յ. Օշականի բնագիրը, հանդիպակաց էջին վրայ փքրանկերէն թարգմանութեամբ (թարգմանութիւն Արփինէ Տատեան), անցեալէն էջեր ու լուսանկարներ: Յաջորդական էջերու մէջ տեղ գրաւած են Սիփան -- Կոմիտասի նախորդ գեկավարները (Ս. Յակոբեան, Ն. Սերոբեան, Ա. Պալթեան, Գ. Ալէմշահ), երեկոյթին մասնակից Փրանսական երգչախումբին, նուագախումբին ու մենակատարներուն յատկացուած էջեր, երաժշտական քննադատներու տողեր, եւայլն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆՈՊԷԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԻՈՆԶՊԷՍ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Մրցանակ մը կրնայ ճակատագրական ըլլալ. ոսկեայ խնճորը Ափրոտիտին տալով Փարիս թէ՛ իր կեանքը կորնչուց, եւ թէ կործանումի առաջնորդեց Տրովադան: Դարէ մը ի վեր չատեր նոյն ճակատագիրը կը մաղթեն չուէտական ակադեմիային որ կ'որոշէ Նոպէլեան մրցանակակիրները:

Այս մրցանակը Ի. դարու ամէնէն երկարատեւը եղած է ու յարդուածը. կարելի չէ խորհիլ որ ատոր մէջ դեր ունենայ դրամական պարգեւը, նոյնիսկ եթէ արհամարհելի դումար մը չէ: 1975-ին ալ երբ տասնապատիկ նուազ էր ան, մրցանակը նոյն վարկը կը վայելէր:

Ա.րարողութեան չուքը կարեւոր դեր ունի հոն. ամէն տարուան Դեկտեմբեր 10-ին (Ալֆրէտ Նոպէլի մահուան օրը) Շուէտի արքայական գոյքը ու ազնուականութիւնը ներկայ կ'ըլլան հանդիսութեան: Տարւոյն նշելի այս դէպքը արձագանգ կը գտնէ ամբողջ աշխարհի լրատուփիւռներուն մէջ: Մրցանակակիրները իրենց ընտանիքով կը ճամբորդեն առաջին կարգի տոմսերով ու օդակայանին մէջ արքայական ընդունելութեան կ'արժանանան: Օգնական մը եւ լիմուզին մը կը դրուի անոնց տրամադրութեան տակ: Անոնց կիները կամ ընկերուհիները իրենց օրը կ'անցընեն Սթոքհոլմի չուկաներէն գնում ընելով. յետոյ կը վերադառնան Մեծ պանդոկը ուր կը մեծարուին թագաւորական յարկաբաժիններու մէջ. այս բոլորը հիմնարկին հաշուին:

Մրցանակին չողշողուն այս ցուցափեղկին ետին, չատեր կապ կը նշմարեն միջազգային քաղաքականութեան հետ: Դիւանները վրայ կատարուած պրպտում մը ուշագրաւ կէտեր կը յայտնաբերէ. դարասկիզբին Շուէտ կ'ամրապնդէ Գերմանիոյ հետ կապերը ապահովելու համար Պալթեան ծովուն վրայ իր դիրքը: Երեք մրցանակներ կը տրուին Գերմանացիներու:

Այսուհետեւ, Հիմնարկը միշտ յայտարարած է թէ երբեք չէ ենթարկուած կառավարութիւններու ազդեցութիւններուն: Շուէտի Դիտութիւններու ակադեմիան որ 230 անդամ ունի, կ'որոշէ բնագիտութեան, տարրաբանութեան եւ տնտեսագիտութեան մրցանակակիրները. Շուէտի Ակադեմիան կը զբաղի գրականութեան ճիւղով, իսկ Գարոլինեան հիմնարկը բժշկականով: Գալով խաղաղութեան մրցանակին, ան կախում ունի Նորվեկիական Հիմնարկէն,

Դիւաններու պրպտումը ուշագրաւ պարադաներ կը մատնանշէ. 1934 -- 1940 շրջանը երբ Շուէտ լաւագոյն յարաբերութիւններ կը մշակէ Հիթլէրի հետ, ոչ մէկ մրցանակ կը տրուի Հրեայի մը: 1944-ին, ամերիկեան ճնշումի տակ բնագիտութեան մրցանակը կը տրուի Գերմանիայէն Միացեալ - Նահանգներ գաղթած Հրեայի մը:

Մրցանակը ունի նաեւ սխալներու բաժին մը. 1917-ին Շառլ Պարքլա կը պարգեւատրուի անդոյ յայտնագործումի մը համար: Անհասկնալի է նաեւ Այնշթայնի պարագան. ոչ ոք կը նշմարէ յարաբերականութեան տեսութիւնը: Յետոյ, ան 1921-ին, երկար վէճերէ ետք կը պարգեւատրուի ուրիշ աշխատութեան մը համար:

Հիմնարկին հարստութիւնը տարուէ տարի կ'աւելնայ, չնորհիւ տեղին յատկացումներու: Եւ Սթոքհոլմ չուրանար որ ճնշումներ կը փորձուին հիմնարկին վրայ, ինչպէս թեկնածու մը առաջ քչել տալու համար զեսպանատուներէ ղրկուած բազմաթիւ նամակներն ու հեռաձայնով կատարուած բազմահազարաւոր դիմումները:

Հարցական ստեղծող պարագայ մըն է այն որ բժշկագիտութեան մրցանակները կէսը որոնք տրուած են Ամերիկացիներու, միշտ նախկին դաչինակիրներու աշակերտներուն բաժին կ'իյնան: Ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ տնտեսական յատկացումներ տեղան հետազօտական այն հիմնարկին ուր կը գործեն նախկին այդ դաչինակիրները:

Կասկածէ զուրկ է որ Նոպէլեան մրցանակը ոսկեզօծ ճամբաներ բացող ազդակ մըն է. կրնան այդ ուղղութեամբ մեծ փորձութիւններ ըլլալ միշտ: Բայց Շուէտ դիտէ նաեւ թէ միջազգային իր վարկը լայնօրէն առընչուած է այս մրցանակին: Ու անբնական չէ որ օգտուի անկէ, իր անունին վայրը աւելցնելու համար: Ի վերջոյ ամերիկեան մամուլի ծանօթ անուններն իսկ երբեմն կ'օգտուին մրցանակին հմայքէն. երբ գիտնական մը դիւրին դիւրին չի յօժարիր դիրքեր ընդունիլ, խմբագրութիւնը կը թելադրէ հասկցնել անոր որ լրագրողը աշխատակից է Սթոքհոլմի թերթերէն մէկուն:

ՔԱՂՀԱՆ

"ՈՋԽԻ" ԱՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆԵՐԷՆ

Գինչերային խաւարէն յետոյ առաւօտեան տեսնելով արեգակը, ծափ տուեցին.
- Ուռռա՛, լոյսը տուե՛լ են...
Ապա փողոցում տեսնելով բեռնատար աւտոմեքենաներ, որ ազիւս են թափում, աւելի ուժեղ ծափ տուեցին.
- Ուռռա՛, հացը բերե՛լ են...

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԽԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Գրեթէ 2·5 մեթր բարձրութիւն ունեցող կոթող մըն էր, տաճերը չարուած չորս կողմը՝ պապղուն ու գեղեցիկ: Բանախօսը զուրգուրանքով ցոյց տուաւ զայն ժողովուրդին. դրուատեց արուեստին փափկութիւնը, ճաշակը եւ նպատակին նուիրականութիւնը:

Երկար խօսուեցաւ Ռաժակ սրամիտ ու ժողովրդական իր ոճովը, համեմելով իր խօսքերը կարճ անեկդոտներով: Ոսկերչութեան արուեստին մասին խօսած միջոցին, յիշեց գերման վարչապետ Պիզմարքին Ֆրանսացի արուեստագէտի մը հետ Ֆրանսական արուեստին մասին վիճաբանած առենը, արուեստագէտին ատրկութիւնը թէ՝ Ֆրանսացի ոսկերիչները կրնան ոչինչէն գեղեցիկ բան մը շինել, հրաշալիք մը նոյնիսկ: Պիզմարք թերահաւատ, կը փրցնէ իր թաւ պեխերէն թել մը եւ Ֆրանսացիին տալով կ'ատրկէ. «Աստ ալ կրնա՞ն արուեստի հրաշալիք մը շինել»: Ֆրանսացին կ'առնէ պեխին թելը եւ թղթապանակին մէջ կը դնէ: Մէկ երկու չաբաթ յետոյ, գերման վարչապետին հետ նորէն տեսակցած միջոցին, անոր կը յանձնէ տուփ մը, որուն մէջ պետեղուած էին երկու դունաւոր կըլոր քարեր, մէկուն վրայ փորուած ոսկեզօծ տառերով Գերմանիա եւ միւսին վրայ Ալզաս ու պեխին թելովը իրարու կապուած, ամբողջութիւնը հիանալի նըրբութեամբ շինուած: Պիզմարք չի կրնար հիացումը ծածկել, բայց չընդունիր նուէրը:

Ցեղափոխական բանախօսը Պոլսոյ մէջ մեծ համակրութիւն չհաց էր իր խօսելու ըրութեան եւ սրամտութեան համար: Պոլսեցիք անժպիտ մարդիկը չէին սիրերը. եւ Ռաժակ ժպտելով, կատակելով իսկ՝ չատ լուրջ բաներ ըսելու մեծ յատկութիւնը ունէր:

Ինչպէս ամէն գեղեցիկ բան, այդ յոբելեանի տօնակատարութիւնն ալ վերջացաւ: Մենք, մասնախումբի անդամներս, դոհ էինք, որովհետեւ որեւէ լուրջ անպատեհութիւն, կռիւ, ծեծկըտուք, եւայլն պատահած չէր այնքան խուռնեռամ ամբոխի մը մէջ: Ակէ զատ, հըպարտութիւնը ունեցած էինք գեղեցիկ բան մը, վայելուչ բան մը ըրած ըլլալու եւ տեսնելու մանաւանդ որ Պոլիս այդ օրը մեզմով, Հոյերովս զբաղած էր:

Դուրսը, եկեղեցիին չրջափակը զբօսավայրի մը երեւոյթը առած էր կատարելապէս: Ոմանք գետինը նստած կը ճաշէին, փոկեղ, պանիր եւայլն կ'ուտէին. կիներ երախաներին կը դիեցնէին. ամէն տեսակ բան կար հոն: Սիպիլ կը նեղուէր, ես վերջին ծայր կը զուարճանայի:

Վերջապէս հարկ եղաւ բաժնուիլ ու դառնալ Գատը - Գիւղ, ուր նոյն գիշերը, ձմեռնային թատրոնին մէջ, յոբելենական հանդէս սարքուած էր Աբամեան եւ Թորոսեան վարժարաններուն կողմէ եւ ուր գիս ալ հրաւիրած էին խօսելու: Բայց, ես բնաւ միտք չունէի այդպիսի բան մը ընելու, թէեւ գրած էի ինչ որ կրնար կարդացուիլ այդ հանդէսի միջոցին եւ օրիորդի մը տուած, որպէսզի վերջին պահուն իմ տեղս կարդայ գրածս, որ արդէն զգայացունց բան մըն ալ չէր:

Երկար էր այդ հանդէսը, թէեւ խնամքով պատրաստուած: Անվերջանալի բաներ կարդացուեցան, խօսուեցան, արտասանուեցան, որոնցմէ միայն յիշողութեանս մէջ մնաց Զօպանեանի Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուին՝ բաւական լուսառգանութիւն ունեցող աղջնակի մը կողմէ:

Հոն ոգեւորութիւնը չատ հեռու էր նըմանելէ Մայր Եկեղեցիի ժողովուրդին հառաղին, սուինին, սրտաբուխ ցնծութեան, թէեւ ամէն ինչ չատ կանոնաւոր էր, կարգապահութիւնը օրինակելի, բազմութիւնը բաղդատաբար բարեկիրթ, աղմուկը չատ նուազ, եւ ոչ մէկ երախայ կամ թերեւս չատ քիչ, ինչ որ հայկական հաւաքոյթի մը համար հազուադէպ երեւոյթ է:

(Շար. 67)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լորիս Ա֊թմաճա եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Մարտ 27, Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ, իրենց մօր, մեծ - մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՇԱՓԷ ՀԱՍԼԻ -- ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ իրենց հօր, մեծ - հօր եւ հանիին՝

ԽԱՉԻԿ ՀԱՍԼԻ -- ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Գարուն» մանկապատանեկան երգչախումբի անդամուհիներէն Մայտա Կարապետեանի հօր՝ Յարութիւն Յովսէփեանի մահուան առթիւ երգչախումբին անօրէնութիւնը 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ճառագ»ին։

ՀԱՅ ԱՃՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Գ.)
(Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի յատուկ)

Ներկայ հաղորդագրութեամբ կու զանք յայտնելու, թէ Գ. հատորի նիւթերը գրեթէ ամբողջացած են։ Կ'ուզենք յիշեցնել, թէ Գ. հատորը պիտի ընդգրկէ 1953-էն 1993 ժամանակահատուածը միայն եւ պիտի բովանդակէ հայրենակցական դրօծուն էջերը Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ. նաեւ՝ կենսագրութիւնները այնթապցի եկեղեցականներու, կրթական մշակներու, արուեստագէտներու եւ անոնց, որոնք բարոյապէս կամ նիւթապէս օգտակար եղած են Հայաստանին կամ Հայութեան, ինչպէս նաեւ ազատ ասպարէզի մասնագէտները (բժիշկ, դեղագործ, ճարտարապետ, ճարտարագէտ, փաստաբան եւայլն), եթէ նոյնիսկ չեն ունեցած ազգային գործունէութիւն, նկատի առնելով, որ կը բարձրացնեն Հայութեան մտաւորական մակարդակը։

Արդ, կոչ կ'ընենք մեր հայրենակիցներուն, որ առաւելագոյն մինչեւ 1994 Յունիս 30 հաճին ստորեւ տրուած հասցէին հասցնել հարցաթերթիկները։ Իսկ անոնք, որոնց կարելի չեղաւ հարցաթերթիկ ուղարկել, թող ներողամիտ գտնուին, եւ իրենց կենսագրութիւնները ու նկարները հաճին հասցնել մեզի, Գ. հատորի բովանդակութեան չուրջ տրուած բացատրութիւնները նկատի առնելով բնականաբար։ Յունիս 30-էն ետք ստացուած գրութիւնները նկատի պիտի չառնուին։

Գրութիւններուն զտումը եւ դասաւորումը պիտի կատարուին խմբագրական օժանդակ յանձնախումբին կողմէ։

ՀԱՅ ԱՃՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԱՊԵՏ՝
ԺԱԴ ԱՊԱՋԵԱՆ
ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ՝
ՓՐՈՖ. ՍԻԼՎԱ ԴԱՐԱՃԵԱՆ

Հասցէները՝
Mr. Armen Haroutunian
Maguy-el-Haj St, Amanos, Beirut, Lebanon
P.O.Box 11-66-77 Beirut, Lebanon
Հեռ. 265-449, 324617 (բն.)

M. Kevork Bakerdjian
35, rue de Trévise, 75009 Paris, France

ՅԱՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Հայ Մշակոյթի Տունը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անահիտ Տավիտեանին, Քլօտէթ Տավիտեանին, Տէր եւ Տիկին Անարէ Տավիտեանին եւ զաւակներուն ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, ազգականին՝ Եղիա Տավիտեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Մարտ 27, Ծաղկազարդ։
Պատարագ ժամը 11-ին։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին։
- Ժամը 13-ին ճաշ եկեղեցւոյ սրահը։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Երեքշաբթի (Մարտ 29), Ցիշատակ Տասը Կուսանաց։
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝
ժամը՝ 16·30-ին։

Ս. ՍԱՀԱԿ — ՎԱԼԱՆՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 29, Ցիշատակ Տասը Կուսանաց։ Ժամերգութիւն ժամը՝ 18-ին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացում Մխիթեանս «ԿԱՑՔ» Տարեվերջի 3-րդ Թիւին եւ ԶՐՈՑՑ

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Նիւթին չուրջ։

«Զրոյց»ին կը մասնակցին՝

ՀԻԼՏԱ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՓԻԷՐ ՏԷՐ-ՄԱՐԳՍԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼՏԵԱՆ
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
«կայէ»ը կը ներկայացնէ եւ «Զրոյց»ը կը վարէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 17-ին,
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեֆ Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
-- Մուտքը ազատ է --

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU
SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES
STUDIO VICKEN - PARIS 94

ԱԱՄԲԱՐ

COLONIE DE VACANCES

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքն ունի ձեզի տեղեկացնելու թէ կը կազմակերպէ իր 11-րդ Երիտասարդական (7-14 տարեկան) Ճամբարը որ տեղի կ'ունենայ Վարս գիւղի տեսարժան լեռներուն վրայ, Յուլիս 9 - 30։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Տիկին Հերմինէ Էնֆիախոյին՝ 91·73·95·31 եւ
Տիկին Մարթին Գույումճեանին՝ 91·71·91·28։

UGAB-Marseille recherche pour sa Colonie de Vacances à Vars (Hautes-Alepes):
— MONITEURS, MONITRICES (avec BAFA de préférence)
— ASSISTANT SANITAIRE
pour le séjour du 9 au 30 Juillet.

Renseignements auprès de : *Mme Herminé Enficiaud* : 91. 73. 95. 31 ou
Mme Martine Kouyoumdjian : 91. 71. 91. 28

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԵՐՈՒՍԱղԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30-ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին։
Դռնբացէք ժամը՝ 16-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։
Դռնբացէք ժամը՝ 12-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Դռնբացէք ժամը 18-ին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Դռնբացէք ժամը 16·30-ին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ *ՓԱՐԻ*

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
42 - 40 - 22 - 74 *թիւին։*

ՃԱՇ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սեբաստ Լեվրիլի «Տիրուհի Միսաքեան» մանաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Շաբաթ Մարտ 26, ժամը 20·30-էն սկսեալ՝
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Տեղերը ապահովելու համար՝
46 - 58 - 03 - 17 (*ժամը 20-էն ետք*)
43 - 83 - 92 - 75

- ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ -

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն չարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Ցիսուս կեանքը»։

Մուտքը ազատ է։
Կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան եւ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար. --

Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր եւ Տիկին Փիէր Մխրճանեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճնկըլարեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազուհի Պօյաճեան եւ զաւակները 1·000-ական Ֆր., Պրոնի Թազամասէն մտերիմ բարեկամները 1·250 Ֆր., Օրիորդ Միշան Մամաս, Տէր եւ Տիկին Անարէ Պօյաճեան 500-ական Ֆր., Պ. Ֆրեսերիք Մալճեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յուպէր Էժտահարեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մահտեսեան, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մխիքեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ուզուն 200-ական Ֆր., Պ. Սահակ Սուքիասեան 150 Ֆր., Պ. Նազարէթ Տօղլաթեան, Տիկին Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Նազարեան, Պ. Յակոբ Սալմասեան, Տիկին Սիլվի Թուբլուեան, Սուքիասեան ընտանիք 100-ական Ֆր., Պ. Էհկար Պօյաճեան 1·000 Ֆր., Պ. Յակոբ Պօյաճեան 500 Ֆր., Պ. Անարէ (Շարլ Մսալամեան) 250 Ֆր., Լիֆհա հաստատութիւն 312 Ֆր.։

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·292 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.292

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Կարեւոր Էր Ձախալիւ

Ցոյցերը չդադրեցան ամբողջ չաբթուան երկայնքին եւ Ուրբաթ օր, Մարտ 25-ին, կը հասնէին՝ դլխաւորին: Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին վրայ, դաւառէ դաւառ, քաղաքէ քաղաք, երիտասարդները կը դրաւեն փողոցները, հրապարակները եւ ցոյցերն ալ յաճախ բուռն բնոյթ կը առնեն: Թալանողները չեն պակսիր նըման պարագաներու մէջ:

Պահանջը էէր փոխուած: Ամբողջական ընդյման էր այդ պայմանագրութեան (ՍԻՓ) որ սահմանուած էր աշխատանք հայթայթելու գործազուրկ երիտասարդութեան մը եւ որ փոթորիկ ստեղծեց: կառավարութիւնը, մղուած հեղինակութեան պահպանման անտեղի նախանձախնդրութենէ մը ազատարերց Պաշտօնաթերթին մէկ հրատարակել համապատասխան հրովարտակը թէկուզ գիշերուան ներչ եաք:

Ի տես այն մեծ ժամին որ համատարած ընոյթ առած էր այլեւս, անհրաժե՞շտ էր այս հապճեպ հրատարակումը որ քիչ մը աւելի խղ լեցուց կրակին վրայ: Նախընտրելի չէ՞ր փորձի շրջան մը անցընել, ապա միայն վերջնական բնոյթ տալ պայմանագրութեան մը որ այսօր խորհրդանշական դարձած է եւ անոր դէմ պայքարն ալ այլեւս կապ իսկ չունի ՍԻՓ-ի բուն էութեան հետ:

Կառավարութիւնը դաւ մը կը տեսնէ մղուած այս պայքարին մէկ եւ «դաւադիրներն» ալ միայն սենտիքաները կամ ընկերվարականները չեն, նախարարապետին մեծամասնութեան եւ գործատիրութեան մէջ ալ, ջատագովները բանակ չեն կազմեր:

Տանտմահակէ մը աւելի է որ իրարու յաջորդող կառավարութիւնները զանազան պայմանագրութիւններով փորձած են լուծում մը դտնել դլխաւորաբար երիտասարդներու գործազրկութեան: Ֆրանսան մրցանիշը կը կոտրէ, քանի ա-նոնց թիւը 750 հազար է: Ոչ ոք հրաշք դեղահատը դտած է եւ ձախն ալ, հաւանաբար քիչ մը աւելի փիւտէօր կրնար ցոյց տալ եւ չձաղկել այսքան բիրտ կերպով փորձ մը, երբ լինք տասը տարի է ձախողած է այդ մարդին մէջ եւ իր օրով է որ գործազուրկերու թիւը երեք միլիոնն ալ անցաւ երկրին մէջ: Բայց, ընդդիմութիւնը, ինչ դոյնի ալ ըլլայ, դիտէ որ ի՛նչ պէտք է ընել ... երբ ընդդիմութիւնն է ու յանկարծ կ'անճրկի երբ, օր մըն ալ, իշխանութիւն կը դառնայ:

Եթէ Պալատիւր անցեալ Կիրակի օրուան ընտրութիւններէն առաւ իր ուժը ստացաւ եւ կարդալու համար ապագայ չտեսնող երիտասարդներու, կը նշանակէ թէ հասիւը սխալ ըրաւ:

Եթէ Պալատիւր կարծեց որ հրովարտակը հրատարակելով, վերջակէտ կը դրուի հարցին եւ ամէն ոք կը համակերպի, ալ աւելի սխալ հաշիւ մըն էր:

Պայքարը դոր կը մղեն այսօր երիտասարդները, որոնք «68 Մայիս»ի սպառնալիք ալ կ'ընեն, անդիտանալով թէ 68 Մայիսը ճիշդ հակառակ դրդապատճառներ ունէր եւ տարբեր ալ ոդի, այլեւս խորհրդանշական է: Ո՞վ տեղի պիտի տայ: Եթէ կառավարութիւնը, ի վերջոյ, ստիպուի, հարուածը չատ աւելի ծանր է իր հեղինակութեան համար, ոչ միայն այսօր, այլեւ՝ վաղը:

Կարեւոր էր չսխալիլ:

«ՑԱՌԱԶ»

Հինգշաբթի Մարտ 24-ին Հիւլէական Իրաւական Յատուկ Մարմին Կը Դառնայ

Հինգշաբթի, Մարտ 24-ին, հիւլէական գացած են նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, Հրանտ Բագրատեան, Վ. Զիոճչեան, Սեդուհ Թաչճեան եւ այլ նախարարներ, ժամը 13·30-էն 16: Որոշուած է ամէնէն արագ պայմաններուն մէջ ապահովել հիւլէակայանի բացումը: Տեղի ունեցած է կառավարական արտակարգ նիստ եւ այդ նիստին որոշուած է Մեծամօրի հիւլէակայանը վերածել «իրաւական յատուկ մարմնի» (entité juridique). այլ խօսքով «չափահաս» է եւ այլեւս կախում չունի նախարարութենէն:

***

Ռազմաճակատի հարաւ -- արեւելեան կողմը չարունակուած են բուռն մարտերը: Մարտ 24-ի առաւօտեան ազդրքեջնական օդուժը ռմբակոծած է հայկական դիրքերը Ֆիզուլիի ուղղութեամբ: Ալխանլիի մօտակայքը տեղի ունեցած կռիւներուն հակառակորդը ունեցած է 40 մեռեալ եւ կորնչուցած՝ հրասայլ մը եւ հրեանի մը: Ղարաբաղեան կողմէն զոհ գացած են երկու մարտիկ եւ 11 ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած: ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակը յաջողած է պաշտպանել իր դիրքերը: Իսկ նախորդ իրիկուն (Մարտ 23-ին), Ազերիները ընդհակոծած էին Հայաստանի հիւսիս -- արեւելեան սահմանը: Նոյեմբերեանի շրջանի Բերդաւան դիւղի պաշտպանական դիրքերու այս հրեանային զնդակոծումէն կային վիրաւորներ:

Մարտ 25-ին, համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր:

***

Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան Մարտ 23-ին Պրիւքսէլի մէջ հանդիպում ունեցած է վրացի իր պաշտօնակիցին հետ: Քննարկուած են երկկողմանի հետաքրքրութեան հարցեր: Նշուած է որ երկու երկիրներու կառավարութիւնները զանազան պայմանագրութիւններով փորձած են լուծում մը դտնել դլխաւորաբար երիտասարդներու գործազրկութեան: Ֆրանսան մրցանիշը կը կոտրէ, քանի անոնց թիւը 750 հազար է: Ոչ ոք հրաշք դեղահատը դտած է եւ ձախն ալ, հաւանաբար քիչ մը աւելի փիւտէօր կրնար ցոյց տալ եւ չձաղկել այսքան բիրտ կերպով փորձ մը, երբ լինք տասը տարի է ձախողած է այդ մարդին մէջ եւ իր օրով է որ գործազուրկերու թիւը երեք միլիոնն ալ անցաւ երկրին մէջ: Բայց, ընդդիմութիւնը, ինչ դոյնի ալ ըլլայ, դիտէ որ ի՛նչ պէտք է ընել ... երբ ընդդիմութիւնն է ու յանկարծ կ'անճրկի երբ, օր մըն ալ, իշխանութիւն կը դառնայ:

Եթէ Պալատիւր անցեալ Կիրակի օրուան ընտրութիւններէն առաւ իր ուժը ստացաւ եւ կարդալու համար ապագայ չտեսնող երիտասարդներու, կը նշանակէ թէ հասիւը սխալ ըրաւ:

Եթէ Պալատիւր կարծեց որ հրովարտակը հրատարակելով, վերջակէտ կը դրուի հարցին եւ ամէն ոք կը համակերպի, ալ աւելի սխալ հաշիւ մըն էր:

Պայքարը դոր կը մղեն այսօր երիտասարդները, որոնք «68 Մայիս»ի սպառնալիք ալ կ'ընեն, անդիտանալով թէ 68 Մայիսը ճիշդ հակառակ դրդապատճառներ ունէր եւ տարբեր ալ ոդի, այլեւս խորհրդանշական է: Ո՞վ տեղի պիտի տայ: Եթէ կառավարութիւնը, ի վերջոյ, ստիպուի, հարուածը չատ աւելի ծանր է իր հեղինակութեան համար, ոչ միայն այսօր, այլեւ՝ վաղը:

Կարեւոր էր չսխալիլ:

«ՑԱՌԱԶ»

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՋԻՆԵԱԼ կազմակերպութեան՝ ՓՔՓ-ի ղեկավարներէն մէկը, ըստ Թրքական աղբիւրներու, ապաննուած է Թունճէլիի մէջ, ապահովութեան ուժերու հետ բախում մը ընթացքին: Ան երբ շրջապատուած է իր մարտիկներով ու ելքի ճամբայ չէ մնացած, ռումբով մը անճնատային եղած է: Անոր մահուան փոխվրէժի արարք մը կը նկատուի Մարտ 24-ին Պոլսոյ Գոց Շուկային մուտքին պայթած ռումբը որ չորս հոդիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է:

Ընտրութենէն Ետք

Բազմաթիւ հակադրեցութիւններու առնուաւ վարչապետ Պալատիւրի դոհունակութիւնը որ յայտնեց ֆանթոնալ ընտրութիւններու առաջին շրջանի արդիւնքներուն: Անշուշտ վարչապետը դոհունակութեան հատատ հիմ ունէր երբ աչը ընդհանուր առմամբ, քուէներու 45,54% ստացած էր:

Սակայն, քիչ էէ թիւը անոնց որոնք բանական մակերեսային ու հապճեպ կը նըկատեն յայտնուած դոհունակութիւնը: կը մատնանչեն պարագաներ զորս Պալատիւր պէտք է նկատի ունենար վճռական արտայայտութենէ մը առաչ:

Անոնցմէ առաչինը ցոյցերով արտայայտուած դժդոհութեան մը ներկայութիւնն է որ փոխանակ հանդարտելու, նոր թափ կը ստանայ: Ճիշդ է որ երիտասարդներու ցոյցերուն հայելին չեղան ընտրութեան արդիւնքները, սակայն պէտք էէ մոռնալ որ քաղաքական ընթացիկ երեւոյթ է. պատահարի մը ու անոր ընտրականներ ներդործութեան միչեւ միչտ քանի մը ամսուան միչոց կը դտնուի: Այսպէս, վարչապետը աւելորդ փութկոտութիւն ցոյց տուած կը նկատուի Ցունուար 16-ի եւ ներկայի ցոյցերուն բաղդատականով. դպրոցական օրէնքին դէմ կատարուած ցոյցերը ճիշդ է որ հարիւր հազարաւոր ցուցարարներ ունէին, իսկ երիտասարդները միայն քանի մը տասնեակ հազար կ'ըլլան փողոցներուն մէջ. սակայն, ինչ որ անտեղի կ'ընէ այս թղդատականը, այն է որ առաչինին ձեռնարկողները չափահասներ էին որոնք ունէին երիտասարդներու նեցուկը եւ ցոյցը ազդընոյթ կը կրէր: Մինչդեռ, Մարտ 17-ինը ապակեդրոնացած էր, երիտասարդներու կողմէ կազմակերպուած, որ մեծ քաղաքներէ զատ բաղմաթիւ մեծ ու փոքր կեդրոններու մէջ եւս հաղարաւորներ փողոց իչեցուցած էր:

Բոլորովին տեղին չէէ նաեւ անվերապահ հաւատքը թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը զանդուածային կերպով կը վաւերացնէ ներկայի իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը: Հեռու չէ 1988 Թուականը երբ Ռոքար եւս յաղթական դուրս եկած էր ֆանթոնալներէն: Արդէն, Արտաքին Գործոց Նախարարը պէտք տեսաւ յիչեցնելու թէ ընդհ. խանդավառութեան մէջ պէտք չէր կարծել որ ընտրութեան յաջողութեամբ լուծուած էին բոլոր հարցերը:

Տեղին չէ նաեւ վարչապետին կարծիքը թէ յաջողութիւնը հիմնական է արդէն, մինչդեռ Մարտ 27-ին կրնայ յաղթանակը իր յուսացած պատկերը չտալ: Աչի չուրչ 40 երեսփոխաններ կան որոնք անկարելի չէէ որ պարտուին: Կայ նաեւ ներքին չարժում մը: Օրինակ, Ժ. Շիրաք ուղղակի դժդոհութիւն յայտնած էր Պալատիւրի արտայայտած գոհունակութեան: Ուրիչներ կը յիչեցնեն որ ան մեծ էր թեկնածուներուն զօրակցութիւն յայտնել, ներկայութիւն ցոյց տալով ընտրապայքարին ընթացքին:

Կայ տակաւին ձախին յաղթութիւնը. տարուան մը մէջ 10 կէտ չահած է ան: Եւ վարչապետը հարկին տակն է լուրչի առնելու նաեւ այս թեւը զոր լինք եւ իր ընկերակիցները քիչ մը աճապարած էին թաղելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՍԻՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՈՒՄ

Վաչէան Փափազեանի Հանդիպումները Պրիւքսէլի Մէջ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994, Մարտ 23-ին Հայաստանի Արտաքին նախարար Պ. Վ. Փափազեան հանդիպումներ ունեցաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի արտաքին գործերու Յանձնաժողովին մէջ:

Յանձնաժողովի նախագահ Էնրիքէ Պարոն Բրեսփոն, իր ելոյթին սկիզբը նչեց Հայաստանի հանդէպ եւրոպական այս հաստատութեան համակրանքը: Ան կըրկնեց հաստատեց Եւրոպայի Խորհրդարանի աչակցութիւնը հայ ժողովուրդին՝ իր դոյութեան եւ ինքնութեան համար մղած պայքարին մէջ:

Այնուհետեւ ան հրաւիրեց Պ. Փափազեանը՝ ներկայացնելու Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը:

Նախարարը իր ելոյթին ներկայացուց երկրին արտաքին քաղաքականութեան դլխաւոր ուղղութիւնները, ընդդծելով յատկապէս Հայաստանի և Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրներու հետ փոխյարաբերութիւնները, ներկայացուց նաեւ Հայաստանի դիրքորոշումը Լեռնային Ղարաբաղի կնճիռին նկատմամբ:

Նախարարին ելոյթը մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ լսարանին կողմէ:

Նախարարին ելոյթէն յետոյ, Ֆրանսայի երեսփոխան, նախկին Արտաքին նախարար Գլօտ Շէյսոն իր ելոյթին մէջ բարձր գնահատեց հայ ժողովուրդը, Ֆրանսահայ համայնքին օրինակելի համարկումը:

Այնուհետեւ նախարարը պատասխանեց խորհրդարանականներու հարցումներուն: Վերջիններս իրենց մտահոգութիւնը արտայայտեցին տարածքչրջանին մէջ Թուրքիոյ վարագոյր դերին կապակցութեամբ: Պ. նախարարը ընդդծեց Թուրքիոյ բացասական վերաբերումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մէջ, դատապարտեց Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ կողմէ կիրարկուող շրջափակումը: Ընդառաչելով խորհրդարանականներուն, որոնց առանձնապէս կը հետաքրքրէին հայ-թրքական յարաբերութիւնները, Պ. Փափազեան խօսեցաւ 1915-ի Եղեռնի մասին, զայն ներկայացնելով որպէս Հայաստանի իշխանութիւններու կողմէ անհերքելի իրողութիւն:

Նախարարը նաեւ ճչդեց, որ Հայաստան որեւէ նախապայման չէ դրած Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատելու համար: Ան յայտարարեց, որ իր կողմէ, Հայաստանը բազմաթիւ քայլերու ձեռնարկած է այդ ուղղութեամբ, սակայն, ցայսօր Թուրքիա այդ քայլերը անպատասխան թողած է: Այնպէս որ, ներկայ իրավիճակին պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Թրքական իշխանութիւններուն վրայ: Որոշ խորհրդարանականներ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին Թուրքիոյ ներքին իրավիճակին կապակցութեամբ, յատկապէս մարդկային իրաւանց խախտման հարցին մէջ, մասնաւորապէս Քիւրտերու նկատմամբ:

Պ. Փափազեան ըսաւ, որ կ'ընդունի այդ երկրին մէջ որոշ հարցերու դոյութիւնը, սակայն աւտնք Թուրքիոյ ներքին հարցերն են եւ Հայաստան ոչ մէկ կապ ունի աւտնց հետ:

Պատասխանելով փորթուկալցի երեսփոխանի մը հարցումին՝ Հայաստանի եւ իր հարեւաններու փոխյարաբերութիւններուն վերաբերեալ, Պ. Փափազեան յայտնեց բոլոր հարեւան երկիրներու հետ բարիդրացնութեան յարաբերութիւններ դար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Բ.

ԾՈՒՌ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ՃԻՇԴ ԹԻՐԱԽԻՆ ՉԵՆ ՏԱՆԻՐ

Երկրորդ տարեդարձին օրերուն Հիմնադրամը բնականոն ընթացքով մը պէտք է ներկայանար որպէս պետականութեան ամրացման ընդհանրական կռուան մը, վարանումները ամբողջութեամբ ջնջած ու անտարբերութեան բոլոր պատերը խորտակած: Նման փափաքելի պատկեր մի-այն կրնար ապահովութեան, վստահութեան խորքի մը վրայ մարմին առնել, համազգային նորագոյն կառոյցին աւանդութիւնը հաստատելով օրէ օր մեր իրականութեան մէջ: Այդպէս չեղաւ: Տեղական նեղ հաշիւներէ մղուած խոչընդոտումներ կը դժուարացնեն Հիմնադրամին պատասխանատուներուն հետեւողական, յամառ ջանքերը: Միւս կողմէ, ճիշդ է որ հայաստանեան ճակատէն մինչեւ այսօր ոչ մէկ չշուկ առընչուած է անոր, սակայն այլ մարզերու տխուր նախընթացները անխուսափելիօրէն իրենց ստուերը կը ձգեն անոր վրայ, յիշեցնելով կաթէն բերանը այրածին օրինակը:

Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է դործը յատկապէս Սփիւռքի պատասխանատուներուն որոնք իրենց ընթացքով, գործունէութեամբ պէտք է չքացնեն բոլոր վերապահութիւնները, որովհետեւ գործնականին մէջ հայութեան այս չերտն է առաւելաբար, եթէ ոչ առանձին, որ պիտի գոյացնէ ծրագրուած նպատակները: Այսօրուան պայմաններով, կարելի՞ է ըսել որ Հիմնադրամը դիւրութեամբ աւանդական կառոյցի մը պիտի վերածուի, ինչպէս օրինակ եկեղեցին, ան որ նուիրատուներու ամէնէն անվերապահ դիմումին հասցէն է միշտ, հակառակ անոր որ ամէն մարդ անկէ բան մը պատճառ մը ունի եւ գաղութին մէջ կան շատ մը շատ աւելի կենսական հասցէներ որոնց այսօր զացուած նեցուկը վաղը կրնայ ճակատագրական ըլլալ ընդհանուրին համար: Կամ կարելի՞ է յուսալ որ առանց անդարմանելի յապաղումներու, Հիմնադրամը վայելէ այն դուրգուրանքը որ դրեթէ ամէն կիրակի կ'արտայայտուի Պոլսոյ սիրոյ սեղաններուն վրայ, թաղի մը դպրոցին հանդէպ:

Որքան ալ արդիականացած հաւաքականութիւններու մէջ աղբին մեր գաղութները, մտայնութիւններու եւ հոգեվիճակներու կաղապարները դիւրութեամբ չեն առընչուիր ըրջարկին տուեալներուն. ու ատիկա ժամանակին լուսանցքին վրայ կը ձգէ մեր հաւաքականութիւնները որոնք սակայն շատ անդամ չեն իսկ գիտակցիր այս երեւոյթին: Ու այս խորքին վրայ, Հիմնադրամն ալ կենսական նորութիւններու ընդհանրապէս անհաղորդ մեր կեցուածքէն իր բաժինը կ'առնէ, երբ պէտք եղածը չի կատարուիր զարկ տալու անոր համազգային բնոյթին որ յաճախ ամէնէն սառած լարերն ալ թրթռացընող ազդակ է:

Հիմնադրամին այս ճակատին մասին դործի անցնելու հարկը յայտնապէս ղացած է անոր Գործադիր վարչութիւնն ալ, թէեւ ոչ վերոյիշեալ մեկնակէտերով: Երկրորդ տարեդարձին օրերուն հրապարակուած Ուղերձ մը եւ Յայտարարութիւն մը այդ մասին կը վկայեն: Առաջինը ազգային ղացումներու խօսող, պարագայական էջ մըն է, անկախութեան ու աստուածաշնչական յղումներով: Ան կ'անդիտանայ իսկական բաւական բիրտ տուեալները, փորձելով տօնական ղգայնութիւն մը ստեղծել: Երկրորդը աւելի իրապաշտ գրիչով մը չարադրուած, հրապարակ կը դնէ չօշափելի մտահոգութիւններ:

Մարտ 16 թուակիր այս էջը կ'ըսէ թէ վերջին չրջանին մամուլին մէջ սկսած է շահարկուիլ Հիմնադրամին անունը «անպատրաստ» եւ «ստորագրուած» յօդուածներու մէջ: Անոնցմէ երկուքին պարագան ուշադրութեան կը յանձնուի: Առաջինը «Ազատամարտ»ի թիւ 10-ի (Մարտ 1994) խմբագրականն է, երկրորդը «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Մարտ 11) մէջ լոյս տեսած անստորագիր նամակը որ ղրկուած է Իրանէն եւ որ ունի «Եւ դարձեալ Դաշնակցութիւնը» խորագիրը: Այս գոյդ նշումներուն առաջին բաժը այն է որ Հիմնադրամին անունին շահարկումը ղլխաւորաբար կը յղուի ՀՅԴ-ին, քանի որ «Ազատամարտ»ը նոյն կուսակցութեան պաշտօնաթերթն է որ լոյս կը տեսնէ Երեւան, 1991-էն ի վեր:

Անոր խնդրոյ առարկայ խմբագրականը մեկնելով Մանուչարեան - Սիրադեղեան ճակատումէն, ծանրակչիռ տուեալներ կը հրամցնէ, ըսելով որ 1993 Յունիս 8-ին կնքուած պայմանագրին եւ Յունիս 11-ի հրամանին համաձայն «ինճինիչխան Հայաստանից 225 փաթեթներով դուրս բերուեցին ոչ աւել, ոչ պակաս, 8470 յղկուած ադամանդներ, այդ թուում մի բանի տասնեակ բարեր...» եւայլն: Ամբողջին ընդհ. արժէք կը տրուի 1 միլիոն ամերիկեան տոլար: Ու թերթը կ'աւելցնէ. «գուցէ մաֆիայի դէմ պայքարող Պր. Ներբին Գործոց նախարարը տեղեակ պահի մեր ժողովրդին՝ վերոյիշեալ ադամանդների միակ օրինական տիրոջը, թէ ո՞ւր անհետացաւ այդ գումարը»: Նոյն դրութեան վերջին մասին մէջ է որ խօսքը կ'առընչուի Հիմնադրամին, հետեւեալ տողերով. «Եւ եթէ մենք Հայաստանում ենք միայն սկսում ենք գիտակցել թէ ինչ փուչ պղպջակ էր Հայաստան հիմնադրամը, Արեւմուտքի գործարար մարդկանց համար դա պարզ էր ի սկզբանէ»: Խմբագրականը կ'ամարտի այն հաւաստումով որ կատարուած ամբաստանութիւններուն առընչուած փաստերը իր ղպրոցներուն մէջ ունի խմբագրութիւնը:

Հասկնալի է ու տեղին Հիմնադրամի Գործադիր վարչութեան նրբազգածութիւնը որ տուն տուած է Մարտ 16-ի Յայտարարութեան: Սակայն, երբ Հիմնադրամի նիւթին չահարկումը, ճիշդ է բաւական անկապակից ձեւով--, կ'ընկերանայ այնքան ցնցող յայտնութիւններու, կըրնա՞յ բաւարար ըլլալ Գործադիր վարչութեան վերադրումը որ քաղաքական պայքարին կ'առընչէ ՀՅԴ-ի ժխտական կեցուածքը: Առ նուազն, պէտք չէ՞ր պատկան իշխանութիւններու լուսաբանութիւն մը ընկերացնել չարաշահումի պնդումին մասին, որքան ալ ատիկա գործը չըլլայ Հիմնադրամին վարչութեան: Ի՞նչպէս պիտի վերանորոգուին նման ամբաստանութիւններով (նոյնիսկ եթէ անոնք կեղծ են հիմնովին) խախտած վստահութիւնները, եթէ ոչ փաստացի, հանգամանաւոր հերքումներով: Ճիշդ է որ այս կէտին վրայ հարցը կ'առընչուի Հիմնադրամէն շատ աւելի լայն չրջանակի մը ուր կը պարփակուին երկրին Ներքին նախարարութիւնը, արդարադատութիւնը, եւայլն: Ու երբ այնքան թարմ է օրինակը թէ որքան բնականօրէն իր ընթացքին ձգուեցաւ Մանուչարեան - Սիրադեղեան ճակատումով պայթած փոթորիկը, բաւական լաստեհաւատութիւն պէտք է այլ ճակատադիր ակնկալելու համար «Ազատամարտ»ի հրապարակումին: Սակայն, ի վերջոյ, մէկը պէտք է միջոցը գտնէ պատկան իշխանութիւններու հասկցնելու թէ լռութիւնը միշտ ոսկի չէ: Ասիկա, մանաւանդ այն պարագային երբ ազգային է դրաւարկը, ինչպէս Հիմնադրամը:

Յայտարարութեան երկրորդ ակնարկութիւնը բոլորովին «անարժան» է ցուցաբերուած ուշադրութեան, պարզ այն պատճառով որ անստորագիր է: Մեծադիր էջերով թերթին մէջ աւելի քան կէս էջի հասակով չորս սիւնակ դրաւած այդ դրութիւնը որ մակագրուած է «Նամակ Իրանից», զարմանք կը պատճառէ ազդին, լուրջ թերթի մը մէջ հիւրընկալուած ըլլալու երեւոյթով: Ազգասիրութեան ամէնէն աժան կաղապարներով ու բաւական նախնական ոճով գրի առնուած էջը, ունկընդիր զանգուածը կորմնցուցած ճառախօս մը կը մատնէ երբ հետեւեալին նման պատգամներ կը յղէ. «... թող հայկական Սփիւռքը լաւ հասկանայ. ապագան Արցախինն ու Հայաստանինն է եւ ոչ թէ Սփիւռքինը»:

Ապա վերջին չուրջ մէկուկէս սիւնակին մէջ թիրախ կ'առնուի «Հայ շատ յեղափոխական դաշնակցութիւն»ը որ իշխանութիւն չունենալուն համար թոյլ չի տար որ Իրանէն եւ Լիբանանէն մէկ կողմէ իսկ անցնի Հայաստան եւ Ղարաբաղ: Այս իրականութեան հետ, Հիմնադրամով գրաղողները պէտք է գիտնան անծանօթ նամակագրին թելադրանքով որ «եթէ այս փտած ատամը չհանդեցնէ եւ դուրս չնետենք մեր ժողովրդի բերանից, անկարելի է իրականանայ հիմնադրամի աշխատանքը Սփիւռքում»:

Գրութեան վերջին մասին մէջ ալ տեղ տրուած է Պարակատանի մէջ նոյն կուսակցութեան վերադրուած իրացումներու որոնք կ'առընչուին մինչեւ իսկ երկրաշարժին առիթով հանգանակուած դումարներու:

Թէ որքան անլուրջ մօտեցումով գրի առնուած է «նամակ»ը, լաւագոյն վկայութիւնը կուտայ վերջին պարբերութիւնը ուր կը կրկնուի «փտած ատամ»ի նշումը ու իբրեւ թէ Հիմնադրամին նիւթին մեկնած մտահոգութիւնները կը յանգին «Թուրքիայի եւ իր կողմնակիցների դէմ» պայքարին, «մինչեւ վերջին յաղթանակ»:

Այնքան լուրջի առնուելու հանգամանքէն զուրկ է գրութիւնը որ նոյնիսկ չի ղօրեր արդար հարցականներ բանաձեւելու Հայաստանի իշխանութեան համար ու ներկայի իշխանաւորներուն դէմ ՀՅԴ-ի մղած պայքարին մասին: Մնաց որ քաղաքական կուսակցութեան մը իշխանութեան տիրանալու պայքարը որպէս այդ, ոչ մէկ անբնական կողմ ունի, այնքան առեն որ չի հակասեր ժողովրդավար կարգերու սկզբունքներուն: Այս վերջին պարագաներն ալ ՀՅԴ-ի գործունէութեան մէջ ստուգել, մատնանշել, վերոյիշեալ անստորագիր նամակին փիչ մը աւելորդ մօտեցումի ու ձեռնհասութեան կարօտի: Տարօրինակ է այն երեւոյթը որ նման հիմնական կէտեր չամախմբուին Հայաստանեան մամուլին մասին մէջ որ առանց ամենափոքր վերապահութեան կը հիւրընկալէ որեւէ բան որ տուեալներ ունի իր մէկ թեզը զօրացընելու:

Սակայն հոս, էականը մամուլին մօտեցումի նիւթը չէ, այլ Հիմնադրամին վարչութեան կեցուածքը որ դոնէ վերոյիշեալ երկու պարագաներուն մէջ հիմնուած չատ կոմպնակի, անմիջուկ տուեալներու վրայ. ստոյգ է որ կա՛ն պախարակելի երեւոյթներ, կա՛յ վստահութիւն չունեցող, չահուսածին չրջանակը ընդլայնելու, անհրաժեշտութիւնը եթէ առաջին մտահոգութիւնը Հիմնադրամին նման կեանական ձեռնարկի մը յաջողութիւնն է: Ասոր համար, վարչութիւնը պէտք է պիտի նայ, կամ քաջութիւնը ունենայ տեղի ընտրութիւնը կատարելու քննադատելիին ու ճիշդ փաստերով հրապարակ գալու որքան ալ դժուար ըլլայ ատիկա:

Հակառակ պարագային, օրէ օր պիտի դժուարանայ արձոն պահել հետաքրքրութիւնները, մասնակցելու տրամադրութիւնները, հակառակ Սփիւռքի մէջ տարուած ղրական ու մեծապէս գնահատելի աշխատանքին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՑԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ 1958 1960 ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԺԸ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Անցեալ անգամ, Եղուարդ Սիմքէչեանի ինքնատիպ անձին համառօտ նկարագրութեանը իսկոյն արձանագրեց կեդրոնականի փարիզաբնակ նախկին ատենբէն Վարդան Օզինեան, որ պոլսեցի մեր նշանաւոր բանահիւսի ալեծածան կեանքը բնորոշող դեռ ի՛նչ - ի՛նչ դրուագներ պատմեց խըմխըմ ծիծաղով մը եւ հազար երանի տալով յետ պատերազմեան տարիներուն:

Այդ ժամանակ, վախվխալով խմբագրատուները չահախոյզ նորափետուր դրոց - բրոցներ հայ գրականութեան ամեհի ոստիկանին փոթորկայոյզ գայրոյթին պըտուղները ըմբոչխնելու մարմաջէն տարուած՝ հրապարակ կը նետէին չինծու ըսի - ըսուներ որպէսզի ան բորբոքէր եւ բերանը բանար իր հայհոյանքի տոպրակին: Սիմքէչեանի հետ իմ հազուագիւտ հանդիպումներս այնքան «պաչտօնական» եղած էին որ բնաւ չէի կրնար մտածել անոր բիւֆիւրպազ ըլլալու մասին:

Սակայն մեր բարեկամ Օզինեանի վկայութեամբ, ստեղծուած պարագաներուն համեմատ, անոր հայհոյանքները իրենց աստիճանաւոր ուժգնութիւններն ունէին: Այսպէս, դասական եւ արդիական բանատեղծութեան տարբերութիւնը զգացնելու համար, չէր վարաներ հետեւեալ համեմատականը առաջարկել. «Սեղանին վրայ երկու պնակներ կան, մին անուշապուրով լեցուն, իսկ միւսը՝ թրիքով, ո՞րը կը նախընտրէք: (Մարդկային արտադրութեան գառը խնայեցի):

Ուրիշ անգամ մ'ալ, իմանալով որ «կոկոզավիզ քանաստեղծներ» (ափսո՜ս իր հասակը կարճ ըլլալուն, երկարահասակ երիտասարդները անհանդուրժելի էին) յանդգնած էին գինք անուանել կոտոշաւոր, երբեմն ալ ծլարձակ, անոնց հասցէին այնպիսի գռեհիկ նախատինք մը չպրտեր էր, զոր չենք համարձակիր գըրաչարին յանձնել, գժալով ամօթխած ու փափկասուն ականջներն արի արանց... Թէեւ Պոլսոյ ՆԷՆԹ-ըլմԷՆներէն՝ Թօփօ Ա.ՃԷմեան, որդին երբեմնի հռչակաւոր փառպանին, ամէնուրեք համարձակօրէն կը կրկնէր. «Սիմքէչեանի եղջիւրներուն հետքերը դեռ ափերուս մէջ են», իրրեւ թէ ինք եղած ըլլար անոր գեղանի կնոջ տարփածուն:

Ահա թէ ինչպէս Սիմքէչեանի անձը դարձած էր երիտասարդ դրոց - բրոցներուն նչուածակը կատակներուն, համեմատութեամբ Ցակոբ Պարոնեանի Տիմոթէոս աղայի տիպարին, «որ ամէն օր կը տեսնուէր հասակակից մէկու մը հետ, զոր կը բարկացնէր խաղի մէջ, զուարճանալու համար», (Հոսհոսի ձեռատետրը), այ-

սինքն աղն ու պղպեղը իրենց մխլուր հանապազորդին:

Ինչ մեղքս պահեմ, քառասուն տարի առաջ, ես ալ, իմ կարգին, Մարսէյլի մէջ, 1900-ի տարիներուն, պոլսահայ գրական միջավայրի կարկառուն ներկայացուցիչներէն՝ Ենովք Ամմէնը զգուշութեամբ դրգռելու փորձեր կը կատարէի, որպէսզի ծալքերը բանար այդ կորուսեալ ա- խարհին եւ ես ալ մտիկ ընէի պանդոյզումով, Թերեւս այս պահուն, իմ կարդին, այս յուշերու փոխանցումով, ես ա- կամայ դրգռուած ըլլալու եմ նման քայ- մը:

Մեր ընթերցողներուն հետաքրքրութիւնը գոհացնելու ցանկութեամբ, մեծարեան աւիւնով թրծուած Սիմքէչեան «Վարդավառ» հնչեակին միայն առաջին քառեակին ծանօթանալէ ետք, այլեւ չարունակենք մեր հանդիպումը այդ տարիներուն գործող գրադէտներուն հետ:

Դուն Աճառիտ մըն էի, ոսկեծղի աղջիկ
Որ միւռոնի պէս տուիր ջուրը կոյժէդ գովագ
Ոտդետրին պարտասած, սիրահարի բերքդրի
Եւ հնձուորին որ անցաւ առտուան մէջ անապա

Պոլսոյ «Մարմարա» եւ «Ժամանակ» օրաթերթերուն արմատապէս կապուած գրադէտներէն զատ կը գործէին նաեւ այսպէս կոչուած անհատական գրողներու չարք մը, ինչպէս Զոհական, վիննուտաւոր բառերով յօրինող մը մարմարակերտ քերթուածներու, հետեւողութեամբ անուն բակոյս իր մաթեմաթիկոսի խմորումի պատճառաւ, Յովհաննէս Թլկատինցի հայրենակիցը, այն առեն անօրէն կեդրոնական Վարժարանի, կողակիցը խանդիի մը, որոնց հետ յաճախակի հանդիպումներ ունեցայ: Իսկ Կեդրոնական աշակերտներուն այցելած օրս, այլեւ սովորաբար ինծի ընծայուած ծաղիկը փունջը անոր չնորհելու փափկանկատութիւնը ունեցայ. սակայն յաջորդ օրը իսկ անոր ձեռքով այդ փունջին տոնը վերադարձը պարմայծանք նշմարեցի: Թերեւս նման ժեսթ մը ընտրաբար ըմբռնելի Փրանսահայուհիին աշխարհին համար:

Գրեթէ Զոհականի տարեկից, Հանդիպեցայ Գուրգէն Թրենցին ալ հանդիպեցայ ի- մէլի - Հիսարի բարձունքը մագլցելուն որ իր պարապոյ ժամերուն կը փորձեր բանական դժուարութեամբ մեր աչքի-

պարագաներն ալ ՀՅԴ-ի գործունէութեան մէջ ստուգել, մատնանշել, վերոյիշեալ անստորագիր նամակին փիչ մը աւելորդ մօտեցումի ու ձեռնհասութեան կարօտի: Տարօրինակ է այն երեւոյթը որ նման հիմնական կէտեր չամախմբուին Հայաստանեան մամուլին մասին մէջ որ առանց ամենափոքր վերապահութեան կը հիւրընկալէ որեւէ բան որ տուեալներ ունի իր մէկ թեզը զօրացընելու:

Սակայն հոս, էականը մամուլին մօտեցումի նիւթը չէ, այլ Հիմնադրամին վարչութեան կեցուածքը որ դոնէ վերոյիշեալ երկու պարագաներուն մէջ հիմնուած չատ կոմպնակի, անմիջուկ տուեալներու վրայ. ստոյգ է որ կա՛ն պախարակելի երեւոյթներ, կա՛յ վստահութիւն չունեցող, չահուսածին չրջանակը ընդլայնելու, անհրաժեշտութիւնը եթէ առաջին մտահոգութիւնը Հիմնադրամին նման կեանական ձեռնարկի մը յաջողութիւնն է: Ասոր համար, վարչութիւնը պէտք է պիտի նայ, կամ քաջութիւնը ունենայ տեղի ընտրութիւնը կատարելու քննադատելիին ու ճիշդ փաստերով հրապարակ գալու որքան ալ դժուար ըլլայ ատիկա:

Հակառակ պարագային, օրէ օր պիտի դժուարանայ արձոն պահել հետաքրքրութիւնները, մասնակցելու տրամադրութիւնները, հակառակ Սփիւռքի մէջ տարուած ղրական ու մեծապէս գնահատելի աշխատանքին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՑԵԱՆ

րուն հետքով ընթանալ: Վոսփորի երկայնքով պիս հոն տանող թաքսին Օրթաղիւղէն եաք տեղ մը կանգ առաւ եւ ադրաձորէն վարորդի կողքին տեղ դրաւեց հազիւ տասնեւեօթնամեայ պատանի մը, աղեղն ու ջուխտակը ձեռքերէն կախած. եւ ճռնչող լարերու ընկերակցութեամբ, թերխաչ ձայնով մը սկսաւ դառնական դուրպէթի ալեծածան եղանակ մը արձակել, հայրիկիս իր քեմանով երգած էկին հավասին հետեւողութեամբ: Մինչ թաքսին անվարան կը սուրար, հետաւոր Անատոլուէն Պոլիս ինկած եւ գժուարութեամբ փղձկումը զսպող այդ վախ մանչուկը այնպիսի խոր յուզումով կ'արձակէր այդ եղանակին ընդային ելեւէջները որ անհնար էր ունկնդրողին լարըն ու թոքը չալեկոծէր:

Ո՜հ, Աստուած իմ, բնաւ չէի պատրաստած նման հոգեկան փոթորկումի մը: Լաւ մը հայերէն «կոռ՛ունկ, ուստի՞կուգաս»ին թրքերէնին յար եւ նման էր եւ այդ վախ տղուն սրտակեղէք բառերն ու եղանակը այնքա՜ն կը յուզէին զիս... Եթէ երբեք երգողը չափահաս մէկը եղած ըլլար, երեւոյթը կարելի էր բնական համարել, բայց ծննդավայրէն ու հարազատներէն բաժնուողը պատանեակ մը ըլլալուն՝ տեսարանը կը դառնար ողբերգական:

Այլեւս երկու ձեռքերս առջեւի նստարանին յենած՝ կ'ուզեմ հնչուած ամէն մէկ բառը անյագօրէն ճաշակել: Բայց երեք տուն երգուելէ եաք, կառքը զգուշութեամբ մայթին մօտեցաւ ու կեցաւ: Մինչեւ այս առեն, ես տղուն զանկին եաեւը միայն տեսած էի. այժմ ան եաին դառնալով՝ տխրամած աչուկները լնծի ուղղեց եւ չուխտակն ու աղեղը զատ զատ բռնած՝ դուրս նետեց ինքզինքը կառքէն եւ անհետացաւ:

Պահ մը մնացի անձայն ու չշմած, ապա վարորդին հարց տուի.

. Ո՞ւրկէ ուր այս տղան ներս եկաւ, երգեց ու գնաց:

. Անոր մխիթը փարա հաւաքել էր, պատասխանեց վարորդը:

Անիծելով անիծեցի տխմար խելքս որ չէր տակցած եղելութիւնը: Մէյ մըն ալ ինչ կերպով պիտի հանդիպէի այդ աչուղ պատանին:

Նմանատիպ դէպք մ'ալ պատահեցաւ երբ տասնեակ մը տարի եաք, ընտանիքով գացինք մեր ծննդավայրը Ադրաքիր եւ ուխտաւորի չերմեռանդութեամբ չրջեցանք մեր Ամպրկա գիւղին դաշտերն, ու լանջերը: Պահ մը ինձմէ մեծ եղբայրս, աւելի տեղեակ վայրերուն, փափաքեցաւ երթալ տեսնելու քարայրի մը ծոցէն հոսող փրփրադէզ ջուրը, Ղըզլար անուանեալ, ձեղունէն կախուած սոխնքաճէ գունտերուն պատճառաւ: Այնտեղ հանդիպեցանք երեք պատանի հովիւներու, որոնց ափերուն մէջ նաչխուն կաքաւներ կը չրջէին: Այնքա՜ն լսած էի կաքաւներու մասին եւ սիրած զանոնք ... Հօտաղներէն մէկը, իր ափին կկուզ եկող կաքաւներէն մէկուն գլուխը մեղմօրէն չոյելէ եաք ինծի երկարեց, պնդելով որ զայն առնէի իր կողմէ նուէր: Ենթէս լսած էի որ կաքաւը իրրեւ նուէր չատ պատուական նշան մըն է, հարսնցուները, տղաճգանները, նորահարսեր երջանիկ կ'ըլլային զայն առնելով:

Բայց ես ճամբորդ մարդ, այդ անգին արմաղանը մայրենի հողէն մինչեւ Ֆրանսա ինչպէս բերէի: Ափսոսալով մերժեցի հովիւին առաջարկը: Եւ երբ հօրս պատմեցի եղելութիւնը, ան բացատրեց որ այդ ձեւը միջոց մըն էր քեզմէ դրամ ուզելու: Անցորդէ մը օգնութիւն խընդրելու այս երկու օրինակները դեղջկական ամօթխածութիւնը յատկանշող նմոյշներ են, որքան վաեմ նոյնքան փափուկ, եւրոպական մտայնութենէն չա՜տ հեռու:

Այս երկու սրտայոյզ դէպքերը միջանկեալ գրի առնուեցան դէպի Ռումելի - Հիսար ճամբորդութեանս պատճառով, 1958, Մայիս 14-ին, Գուրգէն Թրենցին աղաչողական հրաւէրին գոհացում տալու համար: Բայց ո՞րկէ ուր ան գացած էր թառիլ այս հեռուր բայց զմայլելի բարձունքին վրայ: Պարզապէս անոր համար որ 1922-էն սկսեալ հինգ տարի տըղոչէն կարգուած ըլլալով թաղի վարժարանին, տեղւոյն վրայ բնակութիւն ընտրելով՝ արմատ էր ձգած եւ մնացած այլեւս: Իր տունն ալ Ս. Սանդուխտ եկեղեցւոյ կից ըլլալուն, ժամկոչի դերն ալ ստանձնած էր, բանալին իր քովէ պահելով: Ընդունելութենէն եաք, իր կնոջ, զաւակներուն եւ հազուագիւտ հայ բնակիչներուն հետ տաճարն ալ այցելելու առիթը ստեղծուեցաւ:

Գոհականէն եւ Գուրգէն Թրենցէն զատ, անհատական դրոցներու խմբակին մաս կը կազմէին չա՞տ չատեր, Սիրվարդ Կիւլպէնկեան, Սօնա Տէր - Մարգարեան, Բազարատ Թեւեան, Ազրինէ Տատրեան, Զաւէն Պիւզէեան ... նաեւ բանաստեղծութեամբ վառուողներու չարան մըն ալ, ընդհանրապէս գեղեցիկ սեռին պատկանողներ, ինչպէս Արփինէ Հէուլեան, Մալվինէ Վալիտէեան, Սեդա Ճնտօեան, Վերժին Համբիւլեան, որոնց երբեմն կը պատահէր ցանցառ սալօններու մէջ իրենց անտիպ ոտանաւորները հրամցնել: Մանիտով ձեռագիրը քառեակ մ'ալ եկաւ պիս գտնել:

Հոգիս բեզ փնտռեց աստղերուն վրայ,
Շա՜տ քարձր էիւ, չկրցայ ելլել:
Հոգիս բեզ փնտռեց ծովերուն խորը,
Շա՜տ խորունկ էիւ չկրցայ իջնել:

Մխամտութիւն թէ՞ մեծամոլութիւն եթէ փորձէի ինքզինքս գնել վերի փնտըռուածին տեղը...

Ս. Պ.

Փ ա ր ի զ
Մարտ 20, 1994

ԴԱՂԱՒԹԷ ԳԵՂԱՒՈՒԹ

ՆԱՒԼԸԳԱՒՈՒԻ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 11-ին, նախաձեռնութեամբ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Իրապաչա Շարժումին: «Մարմարա» կը վկայէ որ չատ յաջող կերպով յարդարուած էր բեմը եւ մեծ խնամքով պատրաստուած էր իւրաքանչիւր իրապաչա գրողին դիմանկարը: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան անունով Եսայի Գարթունն: Առաջին առթիւ խօսք առած է Արէա Անուշեան որ պատրաստած էր խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մը: Անոնցմէ ներկայացուցիչ նկատուած Արփիար Արփիարեանի մասին արտայայտուած է Երզա Ամէմեան եւ կարդացուած են էջեր «Կարմիր ժամուց»էն եւ «Զարիպ տէրձէր»էն: Գրիգոր Զօհրապի կենսագրութիւնը ներկայացուցած է Վրէժ Ներսէսեան եւ կարդացուած են հեղինակին ճամբորդական նոթերէն նմոյշներ: Արէա Անուշեան խօսած է Արշակ Զօպանեանի մասին: Եդուարդ Սրմաքէշխանեանը ներկայացուցած է Երզա Ամէմեան: Երկրորդ բաժնին մէջ, Վրէժ Ներսէսեան ներկայացուցած է Գեղամ Տէր - Կարապետեանը, ապա՝ Արէա Անուշեան Հրանտ Ասատուրը: Կարդը եկած է Զապէլ Ասատուրին (Սիպիլ) որու մասին արտայայտուած է Երզա Ամէմեան, յետոյ յաջորդաբար ներկայացուած են Յովհ. Յարութիւնեան, Լեւոն Փաչալեան, Տիգրան Կամսարական Վրէժ Ներսէսեանի կողմէ: Յայտադիրը փակուած է Արէա Անուշեանի կողմէ ներկայացուած «Արեւելահայ գրականութեան» հակիրճ ակնարկով մը:

կը կազմէին չա՞տ չատեր, Սիրվարդ Կիւլպէնկեան, Սօնա Տէր - Մարգարեան, Բազարատ Թեւեան, Ազրինէ Տատրեան, Զաւէն Պիւզէեան ... նաեւ բանաստեղծութեամբ վառուողներու չարան մըն ալ, ընդհանրապէս գեղեցիկ սեռին պատկանողներ, ինչպէս Արփինէ Հէուլեան, Մալվինէ Վալիտէեան, Սեդա Ճնտօեան, Վերժին Համբիւլեան, որոնց երբեմն կը պատահէր ցանցառ սալօններու մէջ իրենց անտիպ ոտանաւորները հրամցնել: Մանիտով ձեռագիրը քառեակ մ'ալ եկաւ պիս գտնել:

Հոգիս բեզ փնտռեց աստղերուն վրայ,
Շա՜տ քարձր էիւ, չկրցայ ելլել:
Հոգիս բեզ փնտռեց ծովերուն խորը,
Շա՜տ խորունկ էիւ չկրցայ իջնել:

Մխամտութիւն թէ՞ մեծամոլութիւն եթէ փորձէի ինքզինքս գնել վերի փնտըռուածին տեղը...

Ս. Պ.

Փ ա ր ի զ
Մարտ 20, 1994

ՇՈՒԷՏԻ ԴՊԵՒԱԿԱՆՄԱՆ ԲԱՆՏԵՐԸ

Ազատութեան արդելքէն զատ, ոչ մէկ պատժիչ կողմ ունին անոնք: Շուէտի բանտերը որոնք մեծ զարմանք կը պատճառեն յատկապէս օտարազգի յանցապարտներու, օժտուած են հանգստաւէտ բոլոր պայմաններով: Անոնց հանդարտութիւնն ու հանգիստը մարդ չի կրնար նոյնիսկ գտնել ամէնէն սուղ առողջարաններուն մէջ: Հեռաճայն չկայ. չատ պզելու, սիրահատումի ոչ մէկ պատճառ: Բանտարկեալը երբ բան մը փափաքի, կը կոխէ կոճակի մը վրայ ու սպասարկու մը կը կատարէ ամէն բաղձանք: Այնքան գոհացուցիչ են կեցութեան պայմանները որ չարագործ մը յանցանքը կրկնելէ արդիլող ոչ մէկ հանգամանք կը ներկայացընեն:

Բանտարկեալը հոն կը պահուի կոկիկ խուցի մը մէջ ուր կ'ունենայ սպիտակ սաւաններ, լաւագոյն ուտեստեղէններ, գունաւոր հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, հեռաճայնելու, հեռապատճէն ստանալու եւ ղրկելու կարելիութիւն, այցելու ընդունելու արտօնութիւն, եւայլն, եւայլն: Ան հոն ոչ բնակարանի վարձք, ոչ ալ այլ ծախքեր ունի վճարելիք. ուտելիք պատրաստելու մասին խորհելու պէտք չունի, ոչ ալ աման կամ լաթ լուալու: Դրամատան, թղթատարութեան գրասենեակներուն առջեւի հերթերը իրեն համար չեն, ոչ ալ պարտաւոր է ցուրտին դուրս ելլելու թերթ գնելու համար: Ամէն բան իրեն կը տրամադրուի ափսէի մը վրայ: Դրամատնային ու թղթատարական գործերը կը կարզաւորուին տեղւոյն անձնակազմին կողմէ, առանց սուս մը վճարելու: Տակաւին, ի հարկին հոգեբոյժ մը կուգայ զրուցելու արդելափակուած չարագործին հետ ու խօսքը կ'աւարտէ ըսելով. «եթէ կայ բան մը որ կրնաճիշ ընել որպէսզի աւելի հանգիստ ըլլաք, ըսէք մեզի»:

Խոտոնացի բանտարկեալ մը այնքան գոհունակութեամբ խօսած է իր վիճակին մասին որ բանտի ընկերները այն տպաւորութիւնը ունեցած են թէ ան երբեք պիտի չուզէ իր ազատութիւնը վերադոնել:

Բանտերու այս հանգստաւէտութեան կը վերագրուի երկրին մէջ չարագործութիւններու կրկնութիւնները. եթէ բանտերը այնքան չնմանին առաջնակարգ առողջարաններու եւ ունենան պատժիչ միջոց ըլլալու աւելի յատկանիշներ, պիտի կրնան դաստիարակիչ դեր կատարել ու նիւթական նուազ բեռ ըլլալ կառավարութեան:

Ո՞ր վրձինը հնարքը կրցած է գտնել ստեղծելու այն դրախտէն խուժած լոյսին, այն յարափոփոխ ստուերներուն, եւ այն անհունութեան որ կը տարածուի հեռուն՝ այգեւէտ կղզիներու ծոցին մէջ: Ու Ողիմպոսը վեհափառ, ուր աստուածները կը ննջեն եւ ապրին Վոսփորը ոլորապտոյտ, բեռնաւոր պուրակներով եւ դէմը Զամլըճան, դչխոն, եւ Սկիւտարը մըթաստուեր նոճեստանով:

Ո՞ր երեւակայութիւնը պիտի կարենար այդ դիւթանքը յղանալ: Մարդկային հանճարը պիտի չախչախուէր կրկնելու փորձն իսկ ընելով այն աստուածային երկունքէ մը ծնունդ առած անմոռանալի չքեղութեան:

Կը մնայինք հոն՝ հմայուած, բարեկամս ու ես: Մեր գլխուն վերեւ կ'երեւէր թըխպոյն պատը չատ բարձր, որուն վրայ հաստատուած է Հին - Սարայը, սպիտակ, բազմաթիւ լայն պատուհաններով:

Յոգնած էի զգալէ. ինձ կը թուէր թէ պարզ քարը, որուն վրայ նստած էի, առասպելական խոշոր թռչուն մըն էր որ պիս կը տանէր միջոցին մէջէն: Աչքերս դոցեցի պարփակելու համար կախարդանքը:

Միտքս այդ հրաչալիքին մէջէն կը թեւածէր չատ հեռուները ընկրկելով դարերը: Նոր աշխարհը, նոր երկիրները, նոր մարդիկը կ'աներեւութանային տակաւ ու հոն կեանք կ'առնէր մոխիրներուն մէջէն, Բիւզանդիոնի կայսրութիւնը, Յուստինիանոսի մայրաքաղաքը:

«Լպիրշ ու փառապանծ իր չնաշխարհիկ դիւցազուններով, ուր գեխը գմուռս էր եւ չատ անգամ նուիրականութիւնը, պիղծ»: Ուր սկսած էր տակաւ տարածուիլ քրիստոնէութիւնը, սակայն տաճարներու մէջ տակաւին կը չողչողար Անահիտի աստուածութիւնը:

(Շար. 68)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-35-

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

Կը դիտակցինք որ տարուան երկայնքին չատ մեծ կարիքներ ունինք ազդովին:

Ատենմէ մէկը՝ թէեւ կենսական՝
ցարդ չէ յանձնուած ձեր ուշադրութեան:
Եւ որպէս արդիւնք այդ լուրջ անտեսման
չփոթ կը տիրէ ի մէջ հանրութեան:

Ասօքիս առարկան՝
օրուան պահանջին համապատասխան
մէկ նոր բառարան է բացատրական,
որպէսզի մարդիկ գոնէ հասկնան
լսած խօսքերու այժմէական
իմաստը, ոգին, տառը իսկական:

Օրինակ՝ այսօր բոլոր բեմերէն
մեղի կը յայտնեն.
«Անցոզական է իշխանութիւնը,
սակայն մնայուն է Պետութիւնը»:
Մեր սովորական լեզուով դասական՝
միանշանակ տեսաբանական
իմաստ ունէին բառերը որ կան
մէջը չակերտած նախադասութեան:
Սակայն ատոնք նոր իմաստաւորման
ենթարկուած են այլաբանական:
Այս հոլովոյթին յատկանշական
դիծը այն է որ բուն եւ հիմնական
միտք բանին տուեալ արտայայտութեան՝
այնտեղ լուռ մնացած մանրամասնութեան
մէջ է ամփոփուած.

«Անցոզական է (քու) իշխանութիւնը:
Սակայն (ինչպէս) Պետութիւն մնայուն
(պէտք է դառնայ իմ իշխանութիւնը)...

Արդի բարբառով՝ թիւրիմացութեան
դուռ բացող չատ մը ուրիշ բառեր կան,
որոնք լեզուական հակացոզութեան
վտանգ կը սպառնան: Այդ բացատրական
նոր բառարանը որպէս բնաբան
եթէ ընտրէ «ես», այս մէկ բնական
պարզ յաւելումով՝ այժմէական
չատ ասացուածքներ իրենց իսկական
լրիւ իմաստով յայտնի կը դառնան,
եւ վերջ կը դնենք դոնէ լեզուական
մարզէն ներս տիրող անիշխանութեան:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Բայց, չեմ գիտեր ինչ մը կար հոն բըռնաղբօսիկ, մանաւանդ մէկուն համար որ երկու օրերու ընթացքին ներկայ եղած էր ինքնաբերը ու հոգեյոյզ ցոյցերուն Գում - Գաբուի, Եէնի - Գաբուի, Սամաթիայի երիտասարդութեան: Պարզուկ ժողովուրդն էր ան, հոյակապ սիրտ մը որ կը զգայ եւ կը բաբախէ ուժգին, որ կը պահէ նուիրականութիւնները իր պարկը պահէ նուիրականութիւնները իր պարզութեանը խորը եւ զոր ոչ մէկ բան կըրնայ հեռացնել անկից, ո՛չ ժամանակը, ո՛չ անցքերը, ո՛չ բռնակալութիւնը եւ ոչ ալ քաղաքակրթութիւնը: Բուն ժողովուրդը, որուն համար Վ. Հիւկօ ըսած է. «Ժողովուրդը վերն է, իսկ ամբոխը՝ վարը»:

*
**

«Պոլիսը, գրած է Մօրիս Տէքոպրա սըրամիտ վիպասանը, Վոսփորի վրայ չինած է այն օրը՝ ուր Աստուած ճարտարապետութեան դաս մը առած է անդենական գեղարուեստից վարժարանին մէջ: Կարծես կը տեսնեմ բնանկարիչներուն կարողագոյնը, Ամենակալը, որ կը չափչփէ հորիզոնը, կը զեռեղէ Ստամպոլը բլուրներուն վրայ, մէկ կողմը էյուպը, ուր կը յօրինէ գերեզմաններով մը խորհրդաւոր նոճիներով, թերեւս աւելի մօտ տանելու համար մեռնողներուն հոգիները: Իրաւ ալ Պոլիսը մարդկութեան նուիրուած է գեղեցկութեամբ տոգորուած Նախախնամութեան մը կողմէ, տպաւորութիւն կրող սրտերուն մէջ թողելու համար անմոռանալի տեսիլքը տեւական կախարդանքի մը»:

Արդարեւ:

Թափառելու մարմաջի օր մը, բարեկամի մը հետ գացած քարերուն վրայ նստած էինք այն հրաշագեղ բնակարանին առջեւ՝ որ Էսկի - Սէրայի (հին պալատ Սէրայ - Պուրնուի) բարձրաբերձ պատերուն ստորոտէն կը պարզուի մահկանացուներուն աչքին եւ որ սարսուռ կուտայ, խորհրդաւոր սարսուռը Նախախնամութեան անմրցելի արուեստագէտի կարողութեան:

Ո՞ր վրձինը հնարքը կրցած է գտնել ստեղծելու այն դրախտէն խուժած լոյսին, այն յարափոփոխ ստուերներուն, եւ այն անհունութեան որ կը տարածուի հեռուն՝ այգեւէտ կղզիներու ծոցին մէջ: Ու Ողիմպոսը վեհափառ, ուր աստուածներ կը ննջեն եւ ապրին Վոսփորը ոլորապտոյտ, բեռնաւոր պուրակներով եւ դէմը Զամլըճան, դչխոն, եւ Սկիւտարը մըթաստուեր նոճեստանով:

Ո՞ր երեւակայութիւնը պիտի կարենար այդ դիւթանքը յղանալ: Մարդկային հանճարը պիտի չախչախուէր կրկնելու փորձն իսկ ընելով այն աստուածային երկունքէ մը ծնունդ առած անմոռանալի չքեղութեան:

Կը մնայինք հոն՝ հմայուած, բարեկամս ու ես: Մեր գլխուն վերեւ կ'երեւէր թըխպոյն պատը չատ բարձր, որուն վրայ հաստատուած է Հին - Սարայը, սպիտակ, բազմաթիւ լայն պատուհաններով:

Յոգնած էի զգալէ. ինձ կը թուէր թէ պարզ քարը, որուն վրայ նստած էի, առասպելական խոշոր թռչուն մըն էր որ պիս կը տանէր միջոցին մէջէն: Աչքերս դոցեցի պարփակելու համար կախարդանքը:

Միտքս այդ հրաչալիքին մէջէն կը թեւածէր չատ հեռուները ընկրկելով դարերը: Նոր աշխարհը, նոր երկիրները, նոր մարդիկը կ'աներեւութանային տակաւ ու հոն կեանք կ'առնէր մոխիրներուն մէջէն, Բիւզանդիոնի կայսրութիւնը, Յուստինիանոսի մայրաքաղաքը:

«Լպիրշ ու փառապանծ իր չնաշխարհիկ դիւցազուններով, ուր գեխը գմուռս էր եւ չատ անգամ նուիրականութիւնը, պիղծ»: Ուր սկսած էր տակաւ տարածուիլ քրիստոնէութիւնը, սակայն տաճարներու մէջ տակաւին կը չողչողար Անահիտի աստուածութիւնը:

(Շար. 68)

(Շար. Ա. էջէն)

զացնելու Հայաստանի փափաքը: Պատասխանելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցի խաղաղ կարգադրութեան վերաբերող հարցումներուն, նախարարը թուեց այն տարբեր հանդրուանները, որոնք կը տանին այդ հարցին լուծմանն. (ա) հրադադար՝ միջազգային լիազօրութեամբ միջնորդ ուժերու տեղադրում, բ) Լեռնային Ղարաբաղի եւ ադրբեջանական ուժերու ետ քաշում գրաւուած տարածներէն, գ) Լեռնային Ղարաբաղը եւ Հայաստանը իրարու կապող ճամբու վերահսկողութիւն Հայերու կողմէ, դ) Մինսկի ժողովի բացում կամ Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի որոշում: Պ. Փափազեան յատկապէս ընդգծեց միջազգային երաշխիքներու անհրաժեշտութիւնը, առանց որոնց հակառակորդ երկու կողմերը դժուար կ'ըլլայ համաձայնութեան բերել: Ան եւրոպայի Խորհրդարանին կոչ ըրաւ աջակցելու՝ ինչպէս Ռուսաստանի, այնպէս ալ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի խաղաղասիրական ջանքերուն եւ եւրոպական կազմակերպութիւններուն առաջարկեց ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի աւելի չինիէ դեր խաղայ:

Այնուհետեւ Պ. նախարարը անդրադարձաւ Հայաստանի եւ Եւրոպական Միութեան փոխյարաբերութիւններուն: Ան ընդգծեց այդ հաստատութեան Հայաստանին ցուցաբերած օգնութեան նշանակութիւնը եւ արտայայտուեցաւ Եւրոպական Միութեան կողմէ թէքնիք, աննդամբերքի եւ ուժանիւթի բնագաւառներուն մէջ ցուցաբերուող օգնութեան ծաւալումին օգտին մասին:

Խորհրդարանականները, իրենց ելոյթներուն մէջ հետաքրքրութիւն ցուցաբերեցին Հայաստանի հարցերուն հանդէպ, դրական գնահատեցին Հայաստանի կառավարութեան պատասխանատուութիւնը երկրին կարեւոր հարցերու լուծման առընչութեամբ:

Նոյն օրը, Եւրոպական Միութեան Խորհուրդի նախագահ, Միութեան Եւրոպական գործերու պատասխանատու յոյն նախարար Թէոտոր Փանկալոս Պ. Փափազեանի ի պատիւ ընդունելութիւն կազմակերպեց:

Նոյն օրը Պ. նախարարը հանդիպում ունեցաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի նախագահ Էկոն Քլեփչի հետ: Հանդիպումի ընթացքին չօշափուեցան տարածքային նին վերաբերող ընդհանուր հարցեր, եւ նախագահ Քլեփչ կրկին հաստատեց իր համակրանքը Հայաստանի նկատմամբ:

Օրուան բոլոր հանդիպումներուն նախարարին կ'ընկերանային Մեծն-Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպան, Եւրոպական Միութեան մօտ Հայաստանի գործավար Պ. Ա. Սարգսեան, Եւրոպայի Միութեան մօտ Հայաստանի Մխիթարի դեկավարի տեղակալ Ք. Տէր-Ստեփանեան:

× Մարտ 25-ի Լիպր-Պելժիք օրաթերթը կ'անդրադառնար Ատաքին նախարար՝ Վ. Փափազեանի այցելութեան եւ անոր կարգ մը յայտարարութիւններուն՝ թերթին: Ղարաբաղի մասին խօսակցութիւնը պատճառ է որ Բորիս Թումանով՝ «յոռետես» դոնէ Վ. Փափազեանը:

Ալէքսի եւ Նիքոլա

ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու

իրենց փոքրիկ եղբօր՝

ԺԵՐՈՄ - ՐԱՖՖԻ-ի

ծնունդը, 1994, Մարտ 15-ին
Neuilly s/Seine

Ալիս եւ վահէ Թորոսեաց
31, Bd. Georges Clémenceau,
92400 COURBEVOIE

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱԽԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ (Մարտ 31)
Ոտնլուայ ժամը 17·30-ին:
Պատարագ ժամը 18·30-ին:
Խաւարում ժամը 20·30-ին:
ՈՒՐԲԱԹ (Ապրիլ 1)
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ - Տիկին Սիմա Հասպանեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Աչէի (Ղարաբաղ) (առանձ «Ցառաջ»էն) Տիգրան Խանթեմուրեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ֆերմանեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 27, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԵՏՈՑԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ

եւ իրենց հօր ու մեծ - հօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՊԵՏՈՑԵԱՆԻ

մահուան 36-րդ

տարելիցներուն առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի, Մարտ 29, Ցիշատակ է Տասը Կուսանաց:
Ժամերգութիւն ժամը 16·45-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչէ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Պ. Քիւրտօղլեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ զաւակները 500 Ֆր., Արզումանեան եւ Մալիքեան ընտանիքները 50 Ֆր.:

Ովսաննա Թուրիկեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մկհկհալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Մկհկհալեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Պօտուրեան 250 Ֆր., Զինիճեան ընտանիք 200 Ֆր., Տիկին Զապէլ Տիւիւկեան 300 Ֆր., Տիկին Ձգնաւորեան 300 Ֆր.:

24 AVRIL
Journée de la Cause arménienne

- **Pour préserver la mémoire arménienne,**
- **Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,**
- **Pour exiger réparation de la Turquie,**

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)

appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL
à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

ՄԱՐՏ 31, ԱԽԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՑԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՑ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՑԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամերգութիւն ժամը 8-ին:
Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՑՐ Ծ· ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 16-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Ոտնլուայ ժամը 16-ին:
Խաւարում ժամը 20-ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 16·30-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

Ոտլուայ ժամը 17-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ք·ՀՇՆՑ· ՀԼՒՐԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16-ին:
Կարգ Չարչարանաց ժամը 19·30-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· Ք·ՀՇՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Ոտնլուայ ժամը 17-ին:
Խաւարում ժամը 20-ին:

ՎԱԼԱՆՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ
Rue de Cécile

Հաղորդութեան պատարագ ժամը 12-ին:
Ոտնլուայ ժամը 18-ին:
Խաւարում ժամը 20·30-ին:

ՄԱՐՍԷՑԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 17-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Ոտնլուայ ժամը 17-ին:
Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանուկներու հաղորդութիւն ժամը 9-ին:
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 17-ին:
Խաւարում ժամը 20-ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին:
Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

ՓԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի սեղանի թէնիսի երկսեռ հաւաքականը 12 մարտիկներով կը մասնակցի, Մարտ 25-էն Ապրիլ 5, Պիրմինկամի մէջ (Անգլիա) Եւրոպայի երկիրներու ախոյեանութեան մրցաշարքին:

Հայաստան որ կը գտնուի Իտալիայի, Կալլէսի, Սպանիոյ, Նորվեկիոյ եւ Թուրքիոյ խմբակին մէջ, իր առաջին մրցումը կը կատարէ Թուրքիոյ դէմ:

Նշենք որ Հայաստանի ազգային խումբէն երեք մարզիկներ կը մարզուին Ռումանիոյ մէջ, չնորհիւ A. I. S. A.-ի (Association Internationale du Sport pour l'Arménie) անդամ Գըրմպեան եղբայրներու հովանաւորութեան, որոնք իրենց ապահոված են տուն, աշխատանք եւ մարզումի լայն կարելիութիւններ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նախկին ակումբին մէջ:

Օրինակելի կեցուածք, որ յուսանք վարակիչ դառնայ...

Շ. Ո.

.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV*
et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 29
MARDI
29 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·293 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.293

ԵՐԵՔԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

CANTONALES

ԸՆԴՀ· ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐ

ԸՆԴՀ· խորհրդականներու ընտրութիւններու այս Բ· շրջանը նուազ նպաստաւոր եղաւ աջին, բայց, ընդհ· ձեւով քաղաքական ճակատի վրայ հիմնական փոփոխութիւնները չատ քիչ են:

Ձեռնպահներու համեմատութիւնը բաւական կարեւոր էր՝ 41,23%, ինչ որ կը վաստէ կրկին որ մինչ քաղաքական դէմքերու եւ մեխանիզմներու մղձաւանջային հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնանայ ընտրութիւններու վրայ (եւ Ֆրանսայի մէջ, չեն պակսիր), ժողովուրդը որոշ անտարբերութիւն և «ras le bol» մը կ'արտայայտէ իր այս դիրքով, ճիշդ է որ այլ հոդեր ունի:

Ցատկանշական կէտերն են. -- Ընկերվարականները կը պահեն իրենց որոշ բերդերը՝ Նիէվր, Պելֆոր, Թարն, աջին ձեռքէն կ'առնեն երկու նահանգ՝ Ժիրոնտ, Թարն եւ կը կորնչցնեն իրենց յիսնամեայ բերդը՝ Քրէօզի նահանգը: Պարտուած դէմքերու մէջ է էլիզապէթ Կիկու, նախկին նախարարուհի, Վօքլիւզի մէջ (հիւսիսային Աւինեոն): Զախերու ճակատին վրայ (ձախ արմատական) ձախ-ձախիչ յաղթանակ մը տարած է Պերնար Թափի որ կ'ընտրուի ձայներու 68%ով եւ այլեւս աւելի բացայայտ ձեւով աչքը կ'ուղղէ Մարսէյլի քաղաքապետարանին վրայ:

Աջը դժգոհ ըլլալու մանաւանդ պատճառ մը չունի, տեղ տեղ կը տուժէ, հետեւանք, անկասկած, չաբթուան յոյսերուն, բայց հաստատ մեծամասնութիւն մը կը վայելէ երկրին մէջ, ձայներու 52%-ով: Իր ճակատին վրայ, պարտուած ծանօթ դէմքերն են Ժան-Ֆրանսուա Փոնսէ եւ Վառի մէջ Մօրիս Արէքս, որ կը վճարէ Եան Փիայի սպանութեան մէջ անորոշ բայց պղտոր դեր մը: Իր տեղը կ'անցնի Ապր· Ճակատի թեկնածուն Տիկին Էլիան տը Լա Պրոս եւ այս ընտրութիւնը Թուլոնի մէջ, կը հաստատէ Ապր· Ճակատի ամուր դիրքը միջերկրականեան ափին վրայ: Տրէօյի մէջ, Տիկին Մարի - Ֆրանս Սթիրպուա, նաեւ Ապր· Ճակատ ձայներու 54%-ով պարտութեան մատնած է ընկերվարական իր մրցակիցը: Պարտեալներու կարգին է կանայքներու պարագլուխ՝ Պրիս Լալոնտ: Համայնավար կուսակցութիւնը ձայներու 7,68%-ով 145 աթոռներով թեթեւ կորուստ մը կ'արձանագրէ (7 աթոռ):

Ցիշենք որ վերանորոգելի էին 2028 աթոռ, որոնց 656-ը տէր գտած էին առաջին շրջանին, մնացեալն ալ՝ Մարտ 27-ին:

Արդիւնքներէն քանի մը վայրկեան յետոյ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ նախարարապետ՝ Է· Պալատիւր եւ խօսքը կ'ուղղէր դիմաւորաբար երիտասարդութեան: Է· Պալատիւր յայտարարեց թէ այս երկրորդ շրջանին, Ֆրանսացիք ցոյց տուին իրենց վստահութիւնը կառավարութեան եւ մեծամասնութեան հանդէպ եւ այդ արդիւնքութեամբ չնորհակալութիւն յայտնեց: Բայց, Պալատիւր կ'ուզէր երիտասարդներուն ըսել որ երկիւղածութիւնը պէտք է վերահաստատուի: Կառավարութեան առաջին հեռանկարը գործազրկութիւնն է եւ պայքարը երիտասարդներու գործազրկութեան դէմ, որ քառապատիկ աւելի է, քան՝ ղրացի երկիրներուն մէջ, ինչ որ կը բացատրէ տրուած որոշումները: Այսօր, տակաւին, այդ որոշումները կը մեկնաբանուին որպէս ուշադրութեան պակաս մը երիտասարդներուն հանդէպ, ուրեմն, կ'աւելցնէ Պալատիւր իր պարտականութիւնն է եւ պատասխանատուութիւնը պատասխանել երիտասարդներու կոչին: Ով որ այսօր 20 տարեկան է, ծնած օրէն միայն տագնապի մասին լսած է եւ ընկերութեան պարտականութիւնն է ապագայ մը տալ իրեն: Մէկ խօսքով, ինչ որ չըսաւ բայց, կը դուշակուի, Պալատիւր պիտի առկախէ այդ նշանաւոր ՍԻՓ-ը, զոր աճապարեց հրովարտակով հրատարակել Պաշտօնաթերթին մէջ, փաստելու համար կառավարութեան հեղինակութիւնը եւ այսօր բոլորովին կը վարկաբեկուի այդ հեղինակութիւնը, եթէ տիպուի ետ առնել, առաջքն առնելու համար նաեւ Հինգշաբթի օրուան (Մարտ 31) ցոյցին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԱԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Միջխորհրդարանային Պրիւսէլի ժողովին (92-րդ) մասնակցելու համար Եւրոպա կը գտնուէր Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահ Արա Սահակեանի գլխաւորութեամբ. իրեն կ'ընկերանային երեսփոխանները՝ Բաւէլ Ադամեան եւ Ֆէրտինանտ Ղազարեան: Միջազգային այս կազմակերպութեան որուն անդամ են 170 երկիրներ, Հայաստան մաս կը կազմէ դէտի կարգավիճակով:

Պրիւսէլէն վերադարձին, պատուիրակութիւնը որպէս հիւրը Ֆրանսական Խորհրդարանին, երկու օր գտնուեցաւ Փարիզ, ինչ որ առիթ տուաւ հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը, Մարտ 25, Ուրբաթ երեկոյեան, Հայաստանի Փարիզի ներկայացուչութեան դրասենեակին մէջ:

Գործավար Վ· Ղեւոնդեան ներկայացընելէ ետք հիւրերը որոնց միացած էր նաեւ Միացեալ -- Նահանգներէն վերադարձի ճամբուն վրայ երեսփոխան Գէորգ Պաղտասարեան, խօսքը տուաւ Արա Սահակեանի: Ան ըսաւ թէ ԻՆՆԻՍՔՕ-ի կեդրոնին մէջ դումարուած ժողովին, օրակարգի չրջանային կնճիռներու եւ խաղաղութեան պահպանման նիւթին քննարկումին ընթացքին Թուրքիա եւ Ադրբեջան ամէն չանք գործադրած էին Հայաստանը որպէս նախայարձակ ու Ադրբեջանի հողերը գրաւման տակ պահող երկիր ներկայացնելու համար: Կրկնուած էին թէ այս գրաւումներուն հետեւանքով մէկ միլիոն գաղթական կայ եւայլն, եւ թէ իրենք պատրաստ էին խաղաղութեան բանակցութիւններու, անմիջապէս որ հայկական ուժերը ետ քաշուէին գրաւուած շրջաններէն: Այս տեսակէտներուն որպէս նեցուկ ներկաներուն բաժնուած էին քարտէսներ ու յօդուած մը որ լոյս տեսած էր «Ադրբեջան» թերթին Դեկտ· 9-ի թիւին մէջ: Այդ յօդուածը վերլուծում մըն է ադրբեջանցի դերիներու ճակատագրին մասին տրուած տեղեկութիւններուն: Ինչպէս դժուար չէ ենթադրել, հոն կը պատմուին հայկական «վայրագութիւնները» որոնք կիրարկուած են պատանդներու եւ դերիներու դէմ:

Հայկական պատուիրակութիւնը որպէս հերքում համառօտ դրութիւն մը ցրուած էր մասնակիցներուն ուր կ'ըսուէր թէ անհիմն են ադրբեջանական պնդումները, եւ թէ միջազգային ոչ մէկ բանաձեւի մէջ Հայաստանի «նախայարձակ» որակումը տրուած էր: Հայաստան եւ Ղարաբաղ միշտ զրական պատասխանած էին Սէ -- Էմ -- Սէ -- Ը-ի առաջարկներուն, մինչ Ադրբեջան մերժած էր, ինչ որ ցոյց կուտար հարցը ուժի միջոցով լուծելու անոր տրամադրութիւնը: Կ'ըսուէր նաեւ թէ Հայաստան պատրաստ է ամբողջ իր կարելին ընելու, որպէսզի խաղաղութիւնը հաստատուի շրջանին մէջ:

Ա· Սահակեան ըսաւ տակաւին թէ նիստերու ընթացքին Նորվեկիոյ պատուիրակութիւնը խստիւ քննադատած էր Թուրքիան, քիւրտ բնակչութեան հանդէպ մարդկային իրաւունքներու անգնդար բռնաբարումին պատճառով:

Հայկական պատուիրակութիւնը մասնակի հանդիպումներ ունեցած էր զանազան երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ:

Հանդիպումին Բ· բաժինը յատկացուեցաւ հարցումներու որոնք չօչափեցին միջխորհրդարանային ժողովէն ասելի լայն շրջանակով զանազան հարցեր, ինչպէս Մանուչարեան -- Սիրագեղեան բախտին առիթով կազմուած խորհրդարանական յանձնախումբին աշխատանքը, Սահմանադրութեան ու անոր առընչուած՝ քաղաքացիութեան օրէնքին պարագան, յաջորդ տարուան ընտրութիւնները, եւայլն:

Տխուր է ըսել որ Սփիւռքէն այնքան կարեւոր նկատուած նման հարցերու արծարծումը այս անգամ եւս առիթ եղաւ տեսնելու թէ չատ յաճախ նոյն լարերուն վրայ չեն պտըտիր հայութեան երկու թեւերուն մտահոգութիւնները: Որքան ալ հակառակ պատկերը փորձեն տալ «Հայաստանը բոլոր Հայերուն հայրենիքն է», կամ «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք»ի նման լոզունգներ, օրէ օր ակներեւ կը դառնայ որ քիչ է Սփիւռքը լուրջ, «լիբերալ» խօսակից նկատելու մօտեցումը Հայաստանի իշխանաւորներուն մօտ: Զափազանցութիւ՞ն կ'ըլլայ արդեօք ըսել թէ անոնց մեծամասնութեան համար լաւագոյն ըսփիւռքահայը այն է որ կամ չատ բարակը մանելու խելք կամ տրամադրութիւն չունի, եւ կամ հայրենիքն ու անոր ղեկավարները զանազանելու չափ ողջամիտ ըլլալով հանդերձ, առաջինին հանդէպ նուիրականութեան մը զգացումով կը լռէ յաճախ...:

Ա· ԹՈՐՈՑԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ Այս Սոֆիա տաճարին պարտէզին մէջ պայթած ռումբ մը երեք ըզբօսաշրջիկներու վիրաւորուելուն պատճառ եղած է: Արաբքին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է ՓՔՔ-ի վրիժառու խմբակը: Նոյն օրը, քրտական շրջանները դէմ ձեռնարկուած զինուորական գործողութիւններուն ընթացքին, օդանաւէ մը արձակուած ռումբ մը 12 հոգիի մահուան պատճառ եղած է Շըրնաքի մէջ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ երեսփոխանական առաջին ազատ ընտրութիւնները տեղի ունեցան Մարտ 27-ին: Մասնակցութեան համեմատութիւնը անհրաժեշտ 50%-էն աւելի եղած է (63-էն 76% նոյնիսկ):

ԵԼՑԻՆ Մոսկուա վերադարձաւ եւ վերջ տուաւ իր առողջութեան վերաբերող շըշոկներուն: Ամերիկեան թերթ մը յայտնած էր թէ Ռուսաստանի նախագահը լեարդի փրոպզ կը տառապի:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 2-ի դէմ 1 կէտով պարտուեցաւ Տէօնքէրքէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Դասաւորման պլուին է Ռէնն 43 կէտով: Վալանս 18րդ է նոյրի հետ 28 կէտով:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ս· ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 24-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունած է վոխ - նախագահ Գ· Յարութիւնեանը Ս· Էջմիածնի մէջ: Հանդիպումին նիւթը եղած են Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նախապարաստութիւնները:

ՕԹԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 23-ին Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան ընդունած է ՕԹԱՆ-ի «Համագործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին ներկայացուցիչները: Հանդիպումին նիւթը եղած է վերոյիշեալ ծրագրին Հայաստանի մասնակցութեան հարցը եւ համաձայնութիւն գոյացած է փորձագէտներու յատուկ խումբեր կազմելու:

*
**

Նոյն օրը ՕԹԱՆ-ի պատուիրակութիւնը տեսակցութիւններ ունեցած է Արտաքին Նախարարութեան մօտ:

*
**

ՋՈՒՐԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ՄՂԵԼՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Երեւանի մեթրոյի փապուղիներէն ջուրերը դուրս մղելու աշխատանքներուն 250 հազար էքիւ տրամադրած է Եւրոպայի ներտնական Խորհուրդը: Այս ուղղութեամբ կազմակերպուած մրցումին յաղթական ֆրանսական ընկերութիւն մըն է որ կը սանձնէ աշխատանքները, որոնք կը տեւեն չուրջ 8 ամիս:

*
**

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐ

Նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան Մարտ 24-ին ստորագրած է դիւանագիտական անցագիրներու մասին հրամանագիրը, որու համաձայն երեսփոխաններուն, կառավարութեան անդամներուն, արտասահմանի մէջ պաշտօնավարող ներկայացուցիչներուն եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կը շնորհուին դիւանագիտական անցագիրներ,

*
**

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԳԻՐ՝ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻՆ

Յունաստանի Ազգային Անկախութեան օրուան առթիւ Գ· Ց-ի նախագահ Բարչին Արարքեան իր յոյն պաշտօնակից՝ Ա· Կակլամանիսին շնորհաւորական նամակ մը ուղղած է, ուր իր վստահութիւնը յայտնած է, թէ երկու երկիրներու Խորհրդարաններու համագործակցութիւնը ալ աւելի կ'ամրապնդուի:

*
**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ս· ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 24-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունած է վոխ - նախագահ Գ· Յարութիւնեանը Ս· Էջմիածնի մէջ: Հանդիպումին նիւթը եղած են Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նախապարաստութիւնները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սահմանադրական երկու նախագիծերն իրենց առաջին յօդուածներուն մէջ հանդիսաւոր ձեւով կը յայտարարեն որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը Իրաւական Պետութիւն է:

Ինչպէս ժողովրդավարութեան պարագային, այստեղ եւս պիտի չբաւարարւինք դիտաւորութիւններու յայտարարութեամբ: Քննադատական վերլուծութեամբ պիտի կարզանք Սահմանադրութեան երկու նախագիծերու դրոյթները որոնք կը վերաբերին իրաւական Պետութեան: Բայց նախքան այդ պիտի ծանօթանանք իրաւական Պետութիւն հասկացութեան հետ:

1.- Ի՞նչ է Իրաւական Պետութիւնը:

Իրաւական Պետութիւնը հաւաքականութեան կողմէ քաղաքական եւ ընկերային կեանքի կազմակերպութեան ընկալման յատուկ ձեւ է: Նախքան Իրաւական Պետութեան ստեղծումը, հաւաքականութեան բոլոր անդամները պէտք է դիտակցին որ միայն անձը վերադոյն է եւ որմէ բարձր հեղինակութիւն գոյութիւն չունի Պետութեան ընկերային եւ քաղաքական կառոյցներուն մէջ: Քաղաքացին իրրեւ անձ ունի բնական, անօտարելի եւ անժամանցելի ենթակայական - եւ ո՛չ առարկայական - մարդու իրաւունքներ որոնք ոչ ոքի կամ ո՛չ մէկ պետական մարմնի կողմէ չեն կրնար ոտնակոխուիլ: Սակայն այս դիտակցութիւնը բաւարար չէ մարդու իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը ապահովելու համար: Իրաւունք գոյութիւն ունի երբ հաւաքականութիւնը դիտակցի որ կարելի է կանոններն ու օրէնքները ոտնահարողներուն դէմ հաւաքաբար կազմակերպուիլ: Հետեւաբար, Իրաւական Պետութիւն գոյութիւն ունի երբ հաւաքականութիւնը ընդունի որ արդար է պատժել եւ գործնականօրէն կազմակերպուի եւ արդար հիմքերու վրայ հիմնուելով պատժէ իրաւունքներն ու օրէնքը ոտնահարողները:

Այս կազմակերպութիւնը որով կը պաշտպանուի իւրաքանչիւր քաղաքացիին իրաւունքները եւ կ'երաշխաւորուի անոր ազատութիւնը Իրաւական Պետութեան պարագային Պետութիւնն է: Իրաւական Պետութեան պարտականութիւնն է ծառայել իւրաքանչիւր քաղաքացիին եւ կատարել անոր գերադոյն կամքը, արտայայտուած գերիշխան Ազգին ստեղծած եւ անոր թոյլատուութեամբ գործող իրաւաբանական նորմերուն կողմէ: Իրաւաբանական նորմերը, որոնց զգալթին կը դնուի Սահմանադրութիւնը, Ազգին կողմէ ստեղծուած այն գործիքներն են որով կը վերցուի Պետութեան կամայականութիւնը եւ կ'արգիլուի հարստահարող բռնապետութեան գալուստը:

Իրաւական Պետութեան մէջ, Պետութիւնը չէ որ կ'որոշէ յարգել քաղաքացիին իրաւունքները, այլ քաղաքացիներն են որոնք այդ կը պարտադրեն Պետութեան: Հետեւաբար Պետութիւնը ամենահզօր չէ այլ կաշկանդուած է եւ սահմանափակուած: Իշխանութիւնները կրնան գործադրել, գործածել եւ հրահանգել միայն այն ինչ որ թոյլատրուած է Ազգին ստեղծած իրաւաբանական նորմերուն կողմէ:

Իրաւական Պետութիւնը հիմնուած է դատաւորին ուսերուն վրայ: Անկախ, անկողմնակալ եւ քաղաքական հոսանքներէ եւ պայքարէ հեռու դատաւորն է որ քաղաքացին կը պաշտպանէ իշխանութիւններուն չարաշահումներուն դէմ: Իրաւական Պետութեան մէջ Սահմանադրական դատաւորը ազատութիւններուն պաշտպանն է: Ան է որ կը պաշտպանէ Սահմանադրութիւնը օրէնսդիր իշխանութեան «ազատասպան» ակտերուն դէմ եւ չեղեալ կը յայտարարէ անոր քուէարկած հակասահմանադրական օրէնքներն ու օրէնքներու դրոյթները: Իսկ արդարադատութեան համակարգի գատաւորը կը քննէ գործադիր իշխանութեան ակտերուն օրինականութիւնը -- գործադիր իշխանութեան ակտերը պէտք է ենթարկուին օրէնքին եւ գործեն անոր արտօնութեամբ -- եւ չեղեալ կը յայտարարէ կառավարութեան եւ վարչութիւններուն հակօրինական ակտերը:

Սակայն ձեւական (formel) տարրերը անհետեւանք չեն Իրաւական Պետութեան հաստատման, պահպանման եւ զգօրացման գործին համար: Ընդհակառակն, հետեւեալ ձեւական պայմաններու յարգումը անհրաժեշտ է Իրաւական Պետութեան համար:

-- Իրաւական Պետութեան մէջ գոյութիւն ունի իրաւաբանական նորմերու դասաւորում: Բարձրագոյն ուժ ունի Սահմանադրութիւնը: Ցետոյ կուգան, յաջորդաբար, միջազգային փաստաթուղթերը, օրէնքը, դատական իշխանութեան իրաւաբանական ակտերը, գործադիր իշխանութեան ակտերը: Իւրաքանչիւր աստիճան նորմ պէտք է ենթարկուի եւ համաձայնի գերադաս բոլոր իրաւաբանական նորմերուն հետ:

- Սահմանադրութիւնը բարձրագոյն իրաւաբանական ուժ ունեցող վաստաթուղթ է եւ անկէ բարձր կամ անոր հաւասար ուրիշ իրաւաբանական նորմ գոյութիւն չունի: Իրաւական Պետութեան մէջ օրէնքը այլեւս գերագոյն չէ, այլ ան պէտք է ենթարկուի Սահմանադրութեան: Օրէնքը կ'արտայայտէ Ազգին կամքը պայմանաւ որ ան համաձայնի Սահմանադրութեան դրութեան եւ հոգիին: Մերնացեալ իրաւաբանական նորմերը նոյնպէս, ինչպէս օրէնքը, պէտք է համաձայնին Սահմանադրութեան:

-- Քաղաքացիներուն ենթակայական իրաւունքներն ու ազատութիւնները պէտք է ամրագրուին Սահմանադրութեան մէջ:

-- Քաղաքացիներուն ենթակայական իրաւունքներն ու ազատութիւնները, հետեւաբար Սահմանադրութիւնը, պէտք է պաշտպանուին պետական իշխանութիւնները զրաղեցնողներէն: Իրաւական Պետութիւնը չի հանդուրժեր գերագոյն օրէնսդիր կամ գերագոյն գործադիր իշխանութիւն: Երբ օրէնսդիր մարմինը կամ գործադիր մարմինը օժտուած է բացառաձակ իշխանութեամբ, ան կը բռնադրաւէ Ազգային գերիշխանութիւնը եւ կը ստեղծուի անիրաւական Պետութիւն:

Այս ներկայացումը կատարելէ ետք յաջորդաբար պիտի քննարկենք հետեւեալները.

-- Երկրորդ Բաժին Իրաւական Պետութեան պայմանները:

-- Երրորդ Բաժին Իրաւական Պետութեան միջոցները:

***

2.- Իրաւական Պետութեան պայմանները: *Այստեղ պիտի քննարկենք Սահմանադրութեան գերակայութիւնը, օրէնքներու սահմանադրականութեան վերահսկողութիւնը եւ ակնարկ մը պիտի նետենք Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած քաղաքացիներուն իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն վրայ:*

Ա.- Սահմանադրութեան գերակայութիւնը կ'ենթադրէ Իրաւաբանական նորմերու դասաւորում (hierarchie des normes):

-- Ցանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին առաջին կէտին մէջ իրաւաբանական նորմերը դասաւորուած են հետեւեալ կարգով (բարձրագոյն նորմէն նուազագոյն նորմ) Սահմանադրութիւն, օրէնք, միջազգային պայմանագրեր եւ համաձայնագրեր, Ազգային Ժողովի որոշում Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագրեր ու կարգադրութիւններ, Գերագոյն դատարանի լիակազմ նիստերու դատական պարզաբանումներ, պետական իշխանութեան այլ մարմիններու ընդունած իրաւաբանական ակտեր:

-- Սահմանադրութեան Ժողովրդի նախագիծին վեցերորդ յօդուածին չորրորդ կէտը կը հաստատէ հետեւեալ դասաւորումը Սահմանադրութիւն, օրէնք, ենթաօրէնսդրական ակտեր, միջազգային պայմանագրեր եւ համաձայնագրեր:

Երկու նախագիծերուն կատարած դասաւորումները կը պարունակեն էական սխալներ:

ա.- Երկու նախագիծերն ալ կը հաստատեն Սահմանադրութեան գերակայութիւնը:

Ցանձնաժողովի նախագիծին հինգերորդ յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը կ'ենթադրէ Սահմանադրութեան գերակայութիւնը: Բոլոր օրէնքները, ինչպէս նաեւ բոլոր իրաւաբանական ակտերը (ներառեալ Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները, տես՝ յօդուած 71), չեն կրնար հակասել Սահմանադրութեան:

Սահմանադրութեան Ժողովրդի նախագիծը նոյնպէս բացմիցս կը չեշտէ Սահմանադրութեան գերակայութիւնը: Նախագիծին 6-րդ յօդուածին երրորդ կէտը կը հաստատէ զայն «Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնն ունի բարձրագոյն իրաւաբանական ուժ...: Սահմանադրութեան հակասող օրէնքները եւ միւս իրաւաբանական ակտերն անվաւեր են»:

բ.- Սակայն անկարելի է չնկատել Ցանձնաժողովի նախագիծին 90-րդ յօդուածին առաջին պարբերութիւնը ուր խօսք կայ օրէնքներու «դերիշխանութեան» մասին, ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեան Ժողովրդի նախագիծին վեցերորդ յօդուածին առաջին կէտը ուր կը կարդանք հետեւեալ հաստատումը «Հայաստանի Հանրապետութիւնը հռչակում եւ երաշխաւորում է օրէնքի գերակայութիւնը»:

Վերեւ տեսանք որ իրաւական Պետութիւնը չի կրնար հանդուրժել օրէնքի գերակայութիւնը: Երբ օրէնքը ստանայ գերադոյն ուժ, Սահմանադրութիւնը կը կորսնցնէ իր արժէքը եւ կը դառնայ անկիրառելի փաստաթուղթ, կը վերանայ Իրաւական Պետութիւնը եւ քաղաքացիներուն իրաւունքները կ'ոտնակոխուին: Օրէնքի գերակայութիւնը կամ օրէնքի գերիշխանութիւնը պէտք է ընդունի երկու նախագիծերէն որովհետեւ միայն Սահմանադրութիւնը գերակայ է իրաւական Պետութեան մէջ:

Յստակեցման համար ճշդենք որ նոյնիսկ եթէ Սահմանադրութեան նախագիծերը օրէնքը կը զանազանեն որոշումէն, իրաւաբանական գեղնին վրայ Ժողովրդարանի որոշումները օրէնքի ուժ ունին որովհետեւ անոնք յղուած են օրէնսդիր մարմնին կողմէ:

գ.- Միջազգային պայմանագրերն ու համաձայնագրերը առանձին տեղ կը գրաւեն Պետութեան իրաւաբանական նորմերու դասակարգին մէջ որովհետեւ անոնք արդիւնք են երկու գերիշխան Պետութիւններու միջեւ կայացած համաձայնութեան: Ընդհանրապէս ընդունուած է -- համաձայն միջազգային իրաւունքին -- որ միջազգային փաստաթուղթերը ունին օրէնքէն բարձր ուժ:

Ըստ Սահմանադրութեան Ժողովրդի նախագիծին 6-րդ յօդուածին չորրորդ կէտին, միջազգային փաստաթուղթերը ունին օրէնքէն բարձր ուժ, որովհետեւ Ազգային Ժողովը փոփոխութիւններ կը մտցնէ Հանրապետութեան օրէնսդրութեան մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան կնքած միջազգային փաստաթուղթերուն համաձայն -- այնպէս ինչպէս կը պահանջէ միջազգային իրաւունքը: Նոյն դրոյթը կ'աւելցնէ որ միջազգային փաստաթուղթերը պէտք է համաձայնին Հանրապետութեան Սահմանադրութեան հետ: Ուստի, միջազգային փաստաթուղթերը ունին օրէնքէն բարձր եւ Սահմանադրութենէն ցած ուժ:

Իսկ Ցանձնաժողովի նախագիծը միջազգային փաստաթուղթերուն կուտայ օրէնքի ուժ իր հինգերորդ յօդուածին չորրորդ պարբերութեան մէջ եւ օրէնքէն ցած ուժ 99-րդ յօդուածին մէջ: Այս հակասութիւնը պէտք է վերնայ: Այլապէս, նախագիծը չի նախատեսեր ո՛չ Հայաստանի Սահմանադրութեան հետ անոնց համաձայնելու պարտաւորութիւնը ո՛չ ալ անոնց սահմանադրականութեան քննարկումը, ինչ որ վտանգաւոր, հետեւաբար անընդունելի է, որովհետեւ այս ձեւով հակասահմանադրական պայմանագրերը կրնան լրջօրէն վտանգել Հայաստանի քաղաքական համակարգը:

դ.- Ցանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին մէջ արդարադատութեան վճիռներուն, դատավճիռներուն եւ որոշումներուն դատաւորումը չէ նշուած: Սահմանադրութեան Ժողովրդի նախագիծին 87-րդ յօդուածին երկրորդ կէտին մէջ եւս չեշտուած չէ դատական գործադիր իշխանութիւններուն ակտերուն փոխ-յարաբերութիւնը, Այդ իսկ պատճառով կը կատարենք հետեւեալ պարզաբանումները:

Արդարադատութեան առաքելութիւնն է վերահսկել գործադիր իշխանութեան եւ վարչութիւններուն գործունէութիւնը եւ ապահովել որ անոնք կը կատարեն Ժողովրդարանի քուէարկած օրէնքները եւ կ'ենթարկուին անոնց: Երբ դատարանները յայտնաբերեն որ կառավարութեան կամ վարչութիւններուն ակտերը հակօրինական են, այդ ակտերը դատարանի վճիռով անկիրառելի կը դառնան: Իրաւական Պետութիւնը չի հանդուրժեր որ գործադիր իշխանութեան ակտերը դատական իշխանութեան ակտերէն գերադաս համարուին: Հետեւաբար Սահմանադրութեան մէջ պէտք չէ չեշտել որ Դատական իշխանութեան իրաւաբանական ակտերը ունին ենթաօրէնսդրական, եւ գործադիր իշխանութեան ակտերէն բարձր իրաւաբանական ուժ:

ե.- Հանրապետութեան Նախագահին իրաւաբանական ակտերը յատուկ տեղ կը գրաւեն իրաւաբանական նորմերուն դասաւորման մէջ: Անոր իրաւասութիւնները կը բխին Սահմանադրութենէն: Ան օրէնսդիր իշխանութեան ակտերը գործադրողը չէ: Հետեւաբար Հանրապետութեան Նախագահին իրաւաբանական ակտերուն միայն սահմանադրականութիւնը կը քննարկուի եւ ոչ օրինականութիւնը - այդ չի նշանակեր որ Հանրապետութեան Նախագահը հակօրինական ակտեր կրնայ յղել: Ցիշեցնենք որ Հանրապետութեան Նախագահին ակտերը կրնան վերաբերիլ միայն Սահմանադրութեան մէջ սպառիչ կերպով թուարկուած Հանրապետութեան Նախագահին տրուած բնագաւառներուն: Այդ ոլորտներէն դուրս Հանրապետութեան Նախագահը իրաւունք չունի հրամանագրեր ու կարգադրութիւններ յղել: Ինչպէս կը տեսնենք, իրաւական Պետութեան մէջ Հանրապետութեան Նախագահը սահմանափակ բայց կարեւոր բնագաւառներու մէջ իրաւասութիւն ունի եւ ենթարկուած է Սահմանադրական դատարանին վերահսկողութեան:

զ.- Կառավարութեան եւ վարչական իրաւաբանական ակտերը, կարգադրութիւնները, որոնց վերաբերեալ չխօսինք այս Սահմանադրութեան Նախագիծերուն մէջ, երկու տեսակի պէտք է բլլան: Առաջինը պէտք է վերաբերի Ժողովրդարանի քուէարկած օրէնքները կատարելու համար կիրառական ակտերուն: Այս պարագային կը գործէ օրէնքներու արտօնութիւնը: Օրէնքներու բացակայութեան ժամանակ գործադիր իշխանութիւնը իրաւունք չունի այս տիպի կարգադրութիւններ յղել: Կը խօսուի կախեալ իրաւասութեան մասին: Դատաւորները կը վերահսկեն եւ անօրինականութեան պարագային կը չնչեն կառավարութեան եւ վարչապետին կարգադրութիւնները: Դատարանները կը հսկեն եւ անօրինականութեան պարագային կը չնչեն կառավարութեան կարգադրութիւնները:

Երկրորդ տիպի կարգադրութիւնը կը վերաբերի նախարարութիւններու վարչութիւններուն ներքին գործունէութեան: Միայն այս պարագային է որ գործադիր իշխանութիւնը օրէնսդիր իշխանութեան նկատմամբ կը վայելէ յարաբերական անկախութիւն: Ժողովրդարանը գործադիրին ներքին գործերուն մէջ չի կրնար միջամտել:

Վերջապէս, նշենք որ այն ոլորտները որոնք Սահմանադրութեան կողմէ օրէնսդիր իշխանութեան տրուած են, այդ ոլորտներուն մէջ գործադիր իշխանութիւնը հրամանագրեր կամ կարգադրութիւններ կայացնելու իրաւունք չունի:

(Շար. 4)

(1) - Իրաւական Պետութեան մասին աւելի մանրամասնօրէն ծանօթանալու համար ընթերցողը կը հրաւիրենք կարդալ Jacques Chevallier-ի l'Etat de Droit, Mont Chreslien, 1992: Յօդուածիս մէջ արտայայտուած միտքերը առնուած են այդ գիրքէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՔԻՍՏԱՆՅԻ ԿԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒՀԻՆ

Փաքիստանի փէնճապ նահանգին Մուլթան քաղաքին առաջին կին իրաւագէտը վկայուած է Տիկին Ֆոքար, քանի տարի առաջ: Այդ քաղաքին մէջ կիներու մեծամասնութիւնը տակաւին լաչակով կը ծրկի. անոնց կեանքի պայմանները ըմբռնուստացած են Տիկին Ֆոքարը որ լծուած է իր սեռին ենթարկուած անիրաւութիւններուն դէմ անողոք պայքարի:

46 տարեկան այս կինը մխրճուած է դիմումներու թղթածրարներուն մէջ ո-րոնց մէկն մէկը օժանդակութիւն կը խնդրէ. անոնց մեծագոյն մասը յարձակումներու, խմբական բռնաբարումներու զոհեր են ու իրենց դէմքը թթուով (ասիտ) այլանդակուածները: Այս պատիժին կ'ենթարկուին այն կիները որոնք արտաքսական կապերով կը մեղադրուին: Ֆոքար դրասենեակի վերածած է բնակարանին մէկ սենեակը որուն ամէն կողմը դիզուած են թղթածրարներ, թուղթի դէզեր ու այդ վայրը անընդհատ երթեւեկի մը վկան կ'ըլլայ ամէն օր: Շատ են անոնք որոնք չեն կրնար վճարել իրենց պաշտպանողականին փոխարժէքը ու այլ ձեւերու կը դիմեն: Դրասենեակին կը ծառայէ երիտասարդուհի մը որ հինգ տարի առաջ, 13 տարեկանին կնութեան ենթարկուած է 60 տարեկան մարդու մը, ան դիմած է Ֆոքարին, որպէսզի չեղեալ յայտարարուի իր ամուսնութիւնը: Դատը աւարտելէ եռք ալ չէ ուզած մեկնիլ ու մնացած է անոր ընտանիքին հետ:

Անոր տարած պայքարը շատ մը յաղթանակներ ապահոված է իրեն, բռնաբարողներու, ամուսիններու եւ մինչեւ իսկ ոստիկանութեան դէմ: Իրենց կիները-րուն դէմքը թթուով այլանդակուած երկու ամուսիններու դէմ անոր չհաած դատերը իրաւապետական նախընթացի արժէք ունեցած են ու այսուհետեւ 27 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին նոյն ամբաստանութեամբ դատարան ներկայացուող այրերը: Դատը չհրելէն եռք ալ ան երկու զոհերուն դարմանումին համար հարկ եղած գումարը ճարելու աշխատանքին լծուած է: Անոնք կորանցուցած են իրենց տեսողութիւնը ու զոյն վերադանելու համար անհրաժեշտ է որ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուին արտասահմանի մէջ:

Իր բնական քաղաքին մէջ այնքան ծանօթ է Տիկին Ֆոքարի անունը որ երբեմն առանց հասցէի ղրկուած նամակներ իսկ կը հասնին ճիշդ տեղը: Իր պաշտօնակիցները կը խոստովանին որ կը վախնան իրմէ եւ թէ իր պաշտպանողականներն ու պատճառաբանութիւնները մեծ վէճերու տեղի կուտան:

Այս բոլորին հետ, սակայն, Տիկին Ֆոքար բաւական վտանգներու կ'ենթարկուի: 1985-ին վեց ամիս բանտարկուած է որովհետեւ գործունէութիւն տարած է ի նպաստ ժողովրդական կուսակցութեան որ ընդդիմութեան մաս կը կազմէր: Իսկ կնոջը դէմքը այլանդակած ամուսինի մը դատավարութեան ընթացքին ամբաստանեալը սպառնացած է անոր. սակայն ինք առանց պաղարիւնը կորնցնելու, պատասխանած է. «հոգ մի՛ ըներ, բանտէն դուրս պիտի չելլես»: Ու յանցաւորը 27 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է:

Այսուհանդերձ, մարդկային իրաւանց դասական պաշտպանի տիպար մը չէ այդ կինը, դէմ ըլլալով մահապատիժի ջնջումին: Համոզուած է որ ծանրագոյն պատիժը միշտ եռ կեցնող դեր կը կատարէ յատկապէս կիներու դէմ գործուած ոճիրներու պարագային:

Տիկին Ֆոքար շատ արժէք չի տար նաեւ միջազգային դատումներու: Գրասենեակին պատին վրայ զետեղուած է լուսանկար մը որ ձեռքը կը սեղմէ Սատամ Հիւսէյնի: Անոր հանդիպած է 1993-ին Պաղտատի մէջ, իրաքցի կիներու համագումարի մը ընթացքին: Ապա լուսանկարը իրեն ղրկուած է «նուէր՝ Ս. Հիւսէյնի կողմէ» մակագրութեամբ:

Հակառակ իր ջանքերուն ու բեղուն գործունէութեան, տակաւին Փաքիստանի քաղաքական կեանքին մէջ ոչ մէկ չօշափելի քայլ առնուած է մեծ թիւով կիներու դէմ գործուած ոճիրները պատժելու համար: Վարչապետուհի Պութթօ դատական բացառիկ առեանններ հաստատելու մասին խօսած է, սակայն գործադրուած ոչինչ կայ: Ու որոշ կեդրոններու մէջ կնոջական համախմբումներու ձեւակերպած պահանջքներն ալ տակաւին լուրջ արձագանգ չէ գտած:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՍԱՐՍԱՓԵԼԻՕՐԷՆ ՀԱՅԸ»՝ ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 10-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

1915 -- 1984

Վիլէօրպանի «դասախօսութիւններու» սրահին մէջ՝ այդ երեկոն Շիրազի հոգին կը թեւածէր ամէնուրեք, ուր հայ դպրոցականութեան բոյլ մը սիրահարներ եկած էին կրկին ջերմանալու՝ բոցերո՛վը հայրենեաց աշուղին:

Ձեռնարկը կատարուեցաւ Շաբաթ, Մարտ 12-ին, ներկայութեամբ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի:

Գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան նախագահ՝ Պր. Գեղամ Կանանեանի խոնամքներով:

Փարիզէն հրաւիրուած էին դրագէտ՝ Մովսէս Պէջգեան ու Տիկին Յասմիկ Գեւոնեան:

Ածականները, դրական վերլուծումները փորձեցին կերտել Շիրազի դիմագիծը:

Պր. Պէջգեան զինք նկատեց իբրեւ ցոլարան մը ուր Հայու ցաւը կը դիտուի համամարդկային հանդամանք, չէշտելով նա մանաւանդ թէ՝ «համամարդկային է լոկ ա՛ն որ նախ եւ առաջ մարդկային է»: Ինչպէս՝ Շիրազ:

Անդրադառնալով անոր քերթողութեան եւրէյներուն՝ ան ընդգծեց, «եթէ հայերէնի մէջ կան քաղաքական, ստորագրական ու դերագրական ձեւեր՝ Շիրազ կը պատկանի քերականութեան այն չորրորդ տարողութեան որ կը կոչուի բանաստեղծութիւն»: Պարզապէս՝ «բան -- բանաստեղծել»:

Հուսկ, բեմ բարձրացաւ Լմմանուէլ Թաչճեան՝ որ հրաւիրուած էր Ռոմանիէն: Ահաւասիկ Շիրազի իսկական սիրահարը արտասանող մը որ քանի վայրկեան տեւողութեամբ ալեկոծեց սրահը. վրդովեց ու յուզեց ամէն ինչ. ու մեր ղգացումները յանկարծ կրկին ըմբռնացան՝ երբ ան պոռթկաց հեւ ի հեւ.

«Մասիս, գէթ մի բար տուր՝
Խփե՛մ Արեւմուտքի ճակատին»:

Ցայտագիրը չարունակուեցաւ նոյն երկիւղածութեամբ՝ չնորհիւ Տիկին Ցասմիկ Գեւոնեանի:

Ֆրանսերէնով՝ ան ներկայացուց բանաստեղծին դրական նկարագիրն ու անոր այլազան երանգաւորումները, ցայտեցընելով հո՛ն՝ «Սարսափելիօրէն Հայը» որ դեղեցկագոյն քանդակն է Շիրազի տիպարին:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնուհին առաջարկեց նաեւ բանաստեղծին կեանքը յիշատակող լուսապատկերներ, որոնք սահեցան մեր աչքերուն առջեւէն՝ Լօրիս Ճղնաւորեանի նուագով մը ընկերացած, որուն ընթացքին Ֆրանսացի դերասան՝ Ժորժ Շափէլ արտասանեց փունջ մը քերթուածներ Շիրազի քնարէն:

Ինչպէս յայտարերին սկիզբը, երգիչ Վարդգէս Վարդանեան՝ Վալանսէն, կըրկին ներկայացաւ բեմին վրայ:

Ընկերակցութեամբ իր աղջկան Սօնային՝ էլեկտրոնական երգէոնի վրայ, ան հրաւիրեց բոլոր ներկաները հայ երգի լարերով չրջապտոյտ մը կատարել ու վաստկել օրուան հանդիսութիւնը:

Մեծարանքի երեկոն հասաւ իր աւարտին, ու մենք մնացինք երազկոտ՝ ինչպէս կարօտ երգը Յովհաննէս Շիրազի:

Վ. Ք.

20-ԱՄԵԱԿ ՆԻՒՒ ՀԱՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՆԻՒ. -- («Յառաջ»). -- Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝ նիւթական զլխաւոր աղբիւրներէն մէկը, եթէ ո՛չ հիմնականը ուսումնական եւ բարեգործ ծրագիրներու եւ աշխատանքներու գործադրութեան, այս տարի ղուգադիպեցաւ համանուն միութեան հիմնադրութեան 20-րդ տարեդարձին:

Այս պատեհ առիթով սարքուած պարահանդէսը, Պարսամեան սրահ, Մարտ 19, յատուկ փայլ ստացաւ: Ֆրանսական, հայկական եւ Նիս քաղաքի դրօշներով զարդարուն սրահը՝ ճաշակով յարդարուած, մէկտեղեց կրթական եւ բարեգործ գործերը գնահատող ազգայիններ: Պատուոյ նախագահ՝ Նիսի քաղաքապետ Ժան-Փօլ Պարէթի:

Տիկնանցի այժմու նախագահուհին՝ Տիկին Շաքէ Ցակոբեան -- Գլառեան, կարճ եւ յստակ, հայերէն ու ֆրանսերէն, պարզեց միութեան առաջադրութիւն -- գործունէութիւնը: Ա. -- բարեսիրական. այց հիւանդներու եւ անկելանոց, բարեսիրական ցատկացումներ կարօտեալներու եւ այլ: Բ. -- հիմնականը՝ Մխօրեայ դպրոցը: Հոս կը մէջբերնք ըսուածէն, -- «սկսելով զաղութիս գոյութեան առաջին օրերէն իսկ, չարունակելով նախկին հոգեւոր հովիւներէն Ատոմ Քահանայ Իքէճեանի գործունէութիւններով, եւ մինչեւ մեր օրերու ուսուցչական կազմի ջանքերով, հարիւրաւոր աշակերտներ սորվեցան եւ կը շարունակեն սորվիլ մեր լեզուն»: Նպատակը յստակ: Լեզու, մշակոյթ, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն նիւթերու ջամբռամով հայածիններու ներարկել ՀԱՅՈՒԹԻԻՆ համատով քնորոշուղ ոգի: Գիտակցութիւն: Հպարտութիւն:

Մանրամասնութիւններու յիշատակումը ձգելով ժամանակին հետ աղերս ունեցող անձերու (աւա՛ղ՝ թիւի նօսրացում, բըննութեան հարկադրանք) իրրեւ թուական արձանագրենք, թէ Տիկնանցը հիմնուած է 1974-ին, Սէն - Թէթիէնէն Նիս կայք հաստատած Տիկին Ազատ Մոզեանի նախաձեռնութեամբ. ի դէպ համանուն միութեան անդրանիկ վարչութեան նախագահուհի: Իրերայաջորդ վարչութիւններ, օրինակելի ջանադրութեամբ, փութաջան եւ ժրաջան, կը չարունակեն բոցավառել ջահը: Աւենապետուհիներ՝ Տիկիններ Ասրինէ Փափազեան, Լուիզ Անտալեան, Էլիզապէթ Թաչճեան, ողբացեալ՝ Այտա Սրապեան, իսկ այժմ նախորդ վարչութիւններուն եռանդ աշխատանքը գնահատող հանդիսավար նախագահուհին:

Հեռու մնալով երեկոյթի նկարագրութեան մանրամասներէն, քանամեակին առիթ փորձենք յետադարձ ակնարկով մը քանի մը կէտեր արձանագրել:

-- Մինչեւ 1986 Մխօրեան, իրրեւ «վարժարան» կ'օգտագործէ տեղւոյս եկեղեցիին ներքնայարկը՝ Օշական սրահը: Անհրապոյր եւ անյարմար, յատկապէս դասարաններու հաստատումին համար:

Քրտնաջան ճիգերու չնորհիւ, միութիւնը տուեալ թուականին կը յաջողի ապահովել առանձին ընդարձակ յարկաբաժին մը, սիրայօժար տրամադրուած քաղաքապետարանին կողմէ: Այսպէս՝ 5-էն 15 տարեկան 50 եւ աւելի աշակերտներ, իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան չորս դասարանները՝ Մանիչակ, Վարդ, Կակաչ, Շուշան յանկուցիչ անուններով:

Պարսամեան համալիր: Տեղափոխուելով՝ Մխօրեան վերջնապէս իր մնայուն կայքը կը հաստատէ հոս, Զորեքշաբթիները օգտագործելով դաղութիս Մխօրեայ վարժարանին յարմարաւէտ, վայելուչ դասարանները: Աւելցնենք անգամ մը եւս, թէ ուսուցչուհիներու համապատասխան թիւով, Մխօրեան ներկայիս ունի 5 դասարան, 47 աշակերտով:

Քանամեակին առիթով բոցակէզ ջահեր սրահի մուտքին: Ներքրդանչան՝ Ա. Բ. Գ. Ջամբազ հոգեպարար Լոյսի:

Թող միշտ անշէջ մնայ այդ Բոցը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՍՎԵԴԼԱՆԱ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Երաժշտութեան պարտէզը» ընկերակցութեան հրաւէրով, չարք մը նուագահանդէսներ տալու համար Փարիզ հրաւիրուած էր, Հայաստանէն ծանօթ դաշնակահարուհի Սվեդլանա Նաւասարդեան, Մարտ 20-ին ան նուագեց «Գորթօ» սրահին մէջ, Պախ, Պրամս, Կոմիտասի, Փրոքոֆիեւի եւ ընկերակցութեան ղեկավար Էօ. Ալէսեանի գործերէն կազմուած յայտագրով մը:

Ս. Նաւասարդեան այն արուեստագիտուհին է որ ամենափոքր կտորն իսկ կը մեկնաբանէ չատ իւրայատուկ դրոշմով, բազմիցս ուկնդրուած գործի մը ընդմէջէն իսկ նորանոր տարածքներ, զգայնութիւններ յայտնաբերել տալով: Ստեղնաշարին առջեւ հպումէն, ան կ'ապաստանի երաժշտութեան ոլորտին անծայրածիր հորիզոններուն, բոլորովին խզուած անմիջական շրջապատէն, տալով այն լաւագոյնը որ տուեալ գործէն կ'արտադրէ իր հարուստ ներաշխարհը: Այդ հարստութեամբ ան ամենայն բնականութեամբ, անսայթաք կ'անցնի ամենամեղմ ձայնանիշերէ դէպի ամէնէն ուժգին բաժիններ, մատնեբուն տակ չունէ՛տալով ամէնէն չեփին ձայնանիշին անգամ:

Երաժշտական բազմաթիւ քննադատներու գնահատական արտայայտութիւններուն արժանացած դաշնակահարուհին բացառիկ ճոխութեամբ իր նուագացանկով ուր դաշնակի 60 քոնչերթոներ կան, շրջած է աշխարհի բոլոր մեծ ոստանները, անվերապահ հիացում պատճառելով:

Թերեւս ձեռնարկներու խաչաձեւումն էր պատճառը որ այնքան եզական վայելքի մը հաղորդակից դարձան սակաւաթիւ ներկաներ: Արդարեւ, չուրջ հարիւր հոգի միայն հաւաքուած էր Փարիզի երաժշտանոցին սրահը Կիրակի, հազիւ 48 ժամ եռք, Սիփան -- Կոմիտասի յոբելեանին առթիւ Սորպոնի մէջ կայացած մեծ համախմբումէն: Պատճառ մըն ալ հաւանաբար լաւագոյն ծանուցումի գործունէութեան մը բացակայութիւնն էր, յատկապէս Ֆրանսական շրջանակներու մէջ:

Փարիզեան շրջանին մէջ վերջին առիթ մը պիտի ըլլայ Մարտ 31-ի Գուրպլվուայի նուագահանդէսը, Ս. Նաւասարդեանի նուագը ունկնդրելու:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԶՐԻ ԴԱՐՄԱՆՈՒԻԼ...

Ամէն ամիս աւելի քան տասը հազար Ամերիկացիներ ձրի դարմանումի սիրոյն կը մեկնին Գանատա: Անոնք կը գործածեն ընկերային ապահովութեան փոխառնուած կամ խարդախուած քարտեր: Այս խորամանկութեան կը դիմեն առաւելաբար յղի կիները որոնք մեծ մասով կ'ուզեն ծննդաբերել անվճար, լաւ պայմաններու մէջ: Գանատացի բժիշկները անդրադարձած են պատահարին, բայց չեն ուզեր մատնիչի դեր կատարել:

***

ԿՈՃԱԿ ԿԱՐԵԼ ԿԸ ՍԻՐԷ՞Ք

Շատերու համար ժխտական է այս հարցումին պատասխանը: Անոնց համար ճափոնական ձեռնարկութեան մը տէրը դործնական լուծում մը գտած է: Կոճակին կարուելիք դերձանին թելին վրայ կաթիլ մը խէժ պիտի դրուի, որպէսզի վերջ գտնէ կոճակ փրթելու անախորժ պատահարը: Այդ խէժը չրջապատի խոնաւութեան ազդեցութեան տակ պիտի թափանցէ դերձանին մէջ ու աւելցնէ անոր տոկունութիւնը: Դերձանը իր ճկունութիւնը պահելով հանդերձ, այնքան հաստատուն պիտի ըլլայ որ կոճակը գրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ նոյնիսկ փրցնել: Այս միջոցը տնտեսականօրէն ալ ձեռնտու է, քանի որ աւելորդ կը դարձնէ պահեստի կոճակները: Փորձերը ցոյց տուած են որ զգեստները մաքրելու գործն ալ որեւէ ազդեցութիւն չի գործեր խէժին վրայ:

Այրի Տիկին Նեկտար Ինկիլիզեան,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փանոսեան,
Հիւանդապահուհի Սանդուխտ Ինկիլիզեան (Միացեալ -- Նահանգներ),
Տոքթոր Գէորգ Ինկիլիզեան (եղբօրորդին, Միացեալ -- Նահանգներ),
Այրի Տիկին Տոքթոր Մարքա -- Յարութիւն Ինկիլիզեան,
Զարմիկներ՝ Խոսրով Սարաֆեան եւ քոյրը՝ Օր. Սիւզան Սարաֆեան,
Ժիրայր Եաղուպեան, Այրի Տիկին Ա. Աբթինեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին, եղբօր, աղգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԻՆԿԻԼԻՋԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 10-ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Մարտ 12-ին, Վալանսի Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, ապօթակցութեամբ Վալանսի քոյր եկեղեցիներու հովիւներ՝ Զանտրեան վարդապետին եւ Նարեկ Քահանայ Վարդանեանի։

Մարմինը ամփոփուեցաւ իր բնակավայրին Մոնթէլիմէի գերեզմանատունը։ Իր յիշատակին հոգեճաշ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ բազմաթիւ ազգականներու եւ բարեկամներու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԹՈՆԻ - Արփինէ եւ Երուանդ Տատեան Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի համերգին առթիւ 500 Ֆր.։

***

ՓԱՐԻԶ - Տիկին Ա. Խանտանեան 500 Ֆր.։

***

ԼԻԻ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ - Տիկին Սիմա Հասպանեան 200 Ֆր.։

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'IADE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՈՒՐԲԱԹ (Ապրիլ 1)
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի «Լէօքա Սաուճի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Ագնիւ Քէօսէեանի մահուան առթիւ՝ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Մելքոն Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Մխիթարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Գլօտ Ամօր 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ղուկասեան 100 Ֆր.։

Այրի Տիկին Ֆիլոր Ֆերէնեան իր ամուսնոյն յիշատակին 100 Ֆր.։

Իրենց ծնողաց՝ Ովսաննա Կոնոյեանի 10-րդ տարելիցին եւ Ադամ Կոնոյեանի յիշատակին զաւակները՝ Տէր և Տիկին Կարօ Կոնոյեան 100 Ֆր., Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ 100 Ֆր., Այրի Տիկին Ժորժէթ Մարթիէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէրտէրեան 50 Ֆր.։

Զարուհի Քասոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ զաւակները՝ Քասոյեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սահակեան 200 Ֆր.։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

Vous qui aimez la POESIE universelle et arménienne
qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire et la transmettre
Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES D'A VENIR
DE LA M.C.A.
Chaque premier *Lundi* du mois
de 21 h à 22h30

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

Directeurs — Economes
Assistants sanitaires — Cuisiniers
Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).

Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue, 75009 PARIS

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

ԱՊՐԻԼ 1, ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

ՑԻՇԱՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔ ԵՒ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ԿՐԻՍՏՈՍԻ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ
Rue de Cécile
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին։

ՄԱՐՍԷՑԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Թափօր Թաղման ժամը 16·30-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՄՒՆ
Թաղում ժամը 17-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ
Թաղում ժամը 18-ին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
Թաղում ժամը 16-ին։

.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

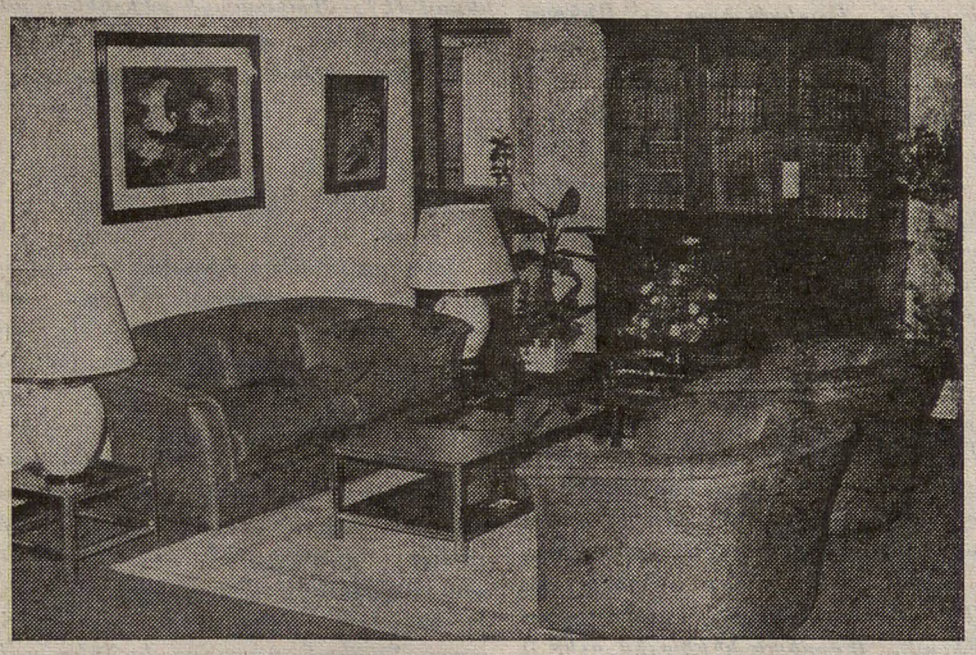
DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV*
et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ·

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՃԱՄԲԱՐ

COLONIE DE VACANCES

Հ·Բ·Ը· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքն ունի ձեզի տեղեկացնելու թէ կը կազմակերպէ իր 11-րդ երիտասարդական (7-14 տարեկան) ճամբարը որ տեղի կ'ունենայ վարս գիւղի տեսարժան լեռներուն վրայ, Յուլիս 9 - 30։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Տիկին Հերմինէ Ընֆիսիոյին՝ 91· 73· 95· 31 եւ
Տիկին Մարթին Գուրմամճեանին՝ 91· 71· 91· 28։

■

UGAB-Marseille recherche pour sa Colonie de Vacances à Vars (Hautes-Alpes):
— MONITEURS, MONITRICES (avec BAFA de préférence)
— ASSISTANT SANITAIRE
pour le séjour du 9 au 30 Juillet.

Renseignements auprès de : *Mme Herminé Enficiaud* : 91. 73. 95. 31 ou
Mme Martine Kouyoumdjian : 91. 71. 91. 28

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
MERCREDI
30 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69e ANNEE — N° 18.294

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·294

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

ԱՂԴԱՄ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԵՏ ՄՂՈՒԵՑԱՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ

ԹԵՀՐԱՆ ՀԱՅԵՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

Երկուշաբթի, Մարտ 28-ին, ադրբեջանական ուժերը բուռն յարձակումի անցած են Աղդամի ուղղութեամբ եւ մարտերը աստկացած են: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը կրցած են լաւագոյն ձեւով հակազդել եւ 40 քիլոմեթր ճակատի վրայ ետ մղել հակառակորդները: Ըստ «Ազմէնփրէս»ի Ազերիները 150 զինուոր եւ սպայ կորնցուցած են եւ 10 հրթռայլ: Հայկական ուժերը մէկ մեռեալ եւ չորս վիրաւոր ունին:

***

Միւս Մարտ 28-ին, զնդակոծուած էր նաեւ Տաուշի շրջանը եւ անհանգիստ իրավիճակ կը տիրէր սահմանամերձ գոտիին մէջ: Շրջանի բոլոր գիւղերը ամբողջ օրը անընդհատ զնդակոծուած են հրթռայլերէ եւ գրադներէ:

***

Իրանեան իշխանութիւնները, յետ քննութեան, Հայերը կ'ամբաստանեն իրանեան օդանաւին չախչախման որպէս պատասխանատու, Ծանօթ է որ Մարտ 17-ին, իրանեան օդանաւ մը U - 130 ինկած էր Ստեփանակերտէն հինգ քիլոմեթր հեռու եւ 32 համբորդները մեռած էին: Անոնց մեծ մասը (19) կիներն ու զաւակներն էին իրանի զինուագիտական մարմին, որոնք Մոսկուայէն Թեհրան կ'երթային Նեվրուզի (ամանոր) առթիւ: Մարտ 28-ին է որ Պարսկաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարեց թէ Հայերն են որոնք վար առած են օդանաւը, ընդունելով հանդերձ որ ան չեզած էր իր ճամբէն: Պարսիկները կ'ըսեն թէ օդանաւը չախչախած է Հայերու արձակած հրթիռին հարուածէն: Նախարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ Իրան իրեն կը վերապահէ «օրինաւոր որեւէ արարքի» իրաւունքը եւ կը հրաւիրէ Հայաստանի կառավարութիւնը որ «ճշդէ ինքնութիւնը եւ պատժէ այն անձերը որոնք յանցաւոր են վար առած ըլլալով օդանաւը»:

«ՀՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 28)

ԱՐԿԱԾԻՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնները յաճախող պարսկահայ ուսանողներու նախաձեռնութեամբ, Մարտ 27-ին, Երեւանի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, պարսկական օդանաւին արկածին զոհերուն յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն մը կատարուած է, որուն մասնակցած են Իրանի դործավար Ա. Սոփհանի, դեսպանատան պաշտօնեաներ, մայրաքաղաքի ներկայացուցիչներ եւ հիւրեր:

***

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Մարտ 28-ին դումարուած պետական խորհրդակցական ժողովին քննարկուած

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ ՊԱԼԱՏԻՒՐԻ «ՍԻՓ»Ը

ՈՒԹՕՐԵԱՅ ԱՌԿԱԽՈՒՄ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԻ

Նախարարապետ է· Պալատիւր Նահանջեց, ինչպէս կը սպասուէր եւ երկուշաբթի առաւու (Մարտ 28) ընդունելով երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան ներկայացուցիչներ յայտնեց թէ ութ օրուան համար կ'առակախ Սիփ-ի գործադրութիւնը եւ մինչ այդ երիտասարդներուն կ'առաջարկէ, խորհրդակցաբար Անփլ-ի (Աչխատանքի Ազգային Գործակալութիւն) ընդհ· տնօրէնին Միչել Պանի հետ որ զոյն փոխարինող բան մը գտնեն: Ես հոս, հարկ է իրաւունք տալ երիտասարդի մը, երբ «Անթէն 2»ի յատուկ յայտարարէն (Մարտ 28, ժամը 20-էն, «վաղը՝ երիտասարդները») առարկեց՝ «15 տարի է կառավարութիւնները բան մը չեն գտած եւ կ'ուզեն որ ութ օրէն մենք գտնենք»:

Անկասկած, փողոցը յաղթեց եւ կառավարութիւնը բաւական վարկ կորնցուց այս ձախաւեր պատմութեան մէջ: Մէկ տարուան իշխանութեան ընթացքին, առաջին անգամն ալ չէ որ փողոցը կը յաղթէ (Ֆալտու օրինակը ընդհանուն ալ չատ յաջող գործ մը չէր) եւ վտանգաւոր նախընթաց մըն ալ կը ստեղծէ այլ մարզերու համար, շրջանի մը մէջ, ուր հոգերն ու տագնապները եւ անոնցմէ ծագած դժգոհութիւնները չեն պակիր:

Պալատիւրի այս զիջումները, առ այժմ գոնէ, առաջքը չառին Մարտ 31-ի ցոյցին: Երկուշաբթի իրիկուն երիտասարդներու ձայները (Անթէն 2) յատակ կերպով կ'արտայայտէին իրենց մերժումը, Զօրացած իրենց տարած յաղթանակով, պատճառ չեն տեսներ վէս ճամբան մնալու: Ընդհակառակն: Կը պահանջեն փառաչուք թաղումը Սիփ-ի եւ պարզ է որ տարբեր հակազդեցութիւն չէին կրնար ունենալ ի տես իրենց ձեռք ձգած արդիւնքներուն: Աւելորդ է, թերեւս, խորհրդածութիւններ ընել, բայց, կարելի չէ չհատատել որ ամէնէն խելացի, վարժուած քաղաքական դեկավարներն ալ մեծ սխալներ կը գործեն, թերեւս դիւնով-ցած հարցախոյզներէ որոնք սին պատրանքներ կուտան:

ԻՏԱԼԻԱ

ԱԶԸ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ԵՒ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Է

Մեծ անակնկալ մը չէ, բայց եւ այնպէս յաղթանակը ջախջախիչ բնոյթ ունի իր համեմատութեամբ՝ 44%: Յաղթանակներու տիրապետելը սակայն, աւելի դժուար է քան պարտութիւններու եւ Սիլվիօ Պերլուսքոնիի գործը բաւական դժուար է, քանի իր համախմբման երեք տարբերէն մէկը՝ Հիւսիսի Լիկան կը մերժէ գործակցի երրորդ բաղկացուցիչ՝ ՄՍԻ-ի (Նոր - Ֆաշիստ) հետ:

Երեւոյթը, անկասկած, հետաքրքրական է: Հազիւ երկու ամիս առաջ է, Յունուար 26-ին որ իտալական մետիաներու մեծը՝ Սիլվիօ Պերլուսքոնի կուսակցութիւն մը կը հիմնէր՝ Ֆորցա Իթալիա եւ կը վճռէր երկրին ղեկը ձեռք առնել, բուռն պայքար մըն ալ տանելով ձախին դէմ:

Յաղթեցաւ: Այսօր, իր կուսակցութիւնը քաղաքական առաջին ուժն է երկրին եւ աչ համախմբումը թացարձակ մեծամասնութիւնն ալ պիտի ապահովէ երեսփոխանական ժողովին մէջ 325-էն 345 աթոռով (316 է մեծամասնութիւնը), ծերակոյտի մէջ ալ 171 աթոռներէն 153-ը ձեռք պիտի ձգէ: Մեծ յուսախաբութիւն մը կը կրէ ձախի համախմբումը ձայներու չուրջ 35%-ով, 225-էն 245 աթոռ կրնայ ունենալ, դալով երբեմնի հզօր «Դեմոքրիսթիանի»ին, իր ժառանգորդը՝ «Ուխտ Իտալիոյ համար» հպիւ 45-էն 65 աթոռ կրնայ ունենալ, ձայներու միայն 15½-ով:

Արդիւնքները վերջնական բնոյթ չունէին տակաւին Մարտ 29-ի առաւօտեան (ընտրութիւնները երկու օր տեւած էին, Մարտ 27 եւ 28), բայց, գրեթէ ապահով էր որ Սիլվիօ Պերլուսքոնի Իտալիոյ վաղուան վարչապետն է: Պերլուսքոնի պարտութիւն չճանչցած մարդ մըն է, որ այսօր, տակաւին ապարդիւ կը փոխէ եւ պիտի տեսնէ թէ քաղաքական յաղթանակները մեծ փորձաքարեր են:

ԹԱՏՐՈՆԸ ՍՈՒՏԻ ՄԷՋ

ՄԱՀ՝ ԷՕԺԷՆ ԻՈՆԷՍԿՈՅԻ

Անհերթեթի մեծ թատերագիրը՝ Էօժէն Իոնէսքոյի մեռաւ Փարիզի իր բնակարանը 81 տարեկանին: Նոյն իրիկունը -- Մարտ 28 -- Հիւշէթի թատրոնը 11·944-րդ անգամ ըլլալով կը ներկայացնէր «La Cantatrice chauve»ը եւ «La Leçon»ը, համաշխարհային մրցանիւ մը: 1957-ին է որ երկու գործերը, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուէին փարիզեան այս թատրոնին մէջ, որ ձեւով մը հեղինակին երկրորդ բնակարանը դարձած էր:

Մագուտով ռումանացի, Իոնէսքօ ծնած էր Սլաթինա 1912-ին, մէկ տարի ետք ամբողջ ընտանիքը Փարիզ կը հաստատուէր, բայց, ծնողքին ամուսնալուծումէն ետք չորս մը կը վերադառնար Պուքրէշ, նախքան վերջնապէս Ֆրանսա հաստատուիլը:

Իոնէսքօ առաջին օրէն յաջողութիւն չէ դտած: Ընդհակառակն, իր առաջին գործերը որոնք վերոյիշեալ թատերդութիւնները եղած են, ընդունելութիւն չեն դտած, բանաւէճ ալ եղած է «Ֆիկարօ»ի եւ «Ար»ի մէջ, 1955-ին ալ թատերական քննադատ՝ Ժան - Ժաք Կօթիէ զինքը «Ժամանակավրէպ փիւմիսք» որակած է:

Իր այլ դլխաւոր գործերէն, յիշենք՝ «Աքոռները», «Ժագ կամ ենթարկումը», «Ապագան հաւկիթներուն մէջ է», «Ռնգեղջիւրը», «Արքան կը մեռնի», «Մահպէթ», եւայլն, եւայլն:

Փլանչոնի համար («Ֆիկարօ», Մարտ 29)՝ «Մեր դարը երկու հեղինակներու դրոշմը կը կրէ՝ Ադամով եւ Իոնէսքօ»: Ամբողջ յեղաշրջում մը, նոյնիսկ յեղափոխութիւն մըն է դոր բերած է թատերական արուեստին մէջ:

Ինչպէս չատեր, դժուար կը համակերպէր ծերութեան, հիւանդութեան, տառապանքին եւ այդ բոլորին տրամաբանական եւ անխուսափելի վախճանին՝ մահուան: Այս մասին արտայայտուած էր «Ֆիկարօ»ի մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին եւ թերթը Մարտ 29-ին վերհրատարակած էր այդ դրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ոչ վերջնական արդիւնքներուն համաձայն, Մարտ 29-ի առաւօտեան առաջին դիծի վրայ կը դտնուէր վարչապետուհի Թանսու Չիլլէրի «Ուղիղ ճամբայ» կուսակցութիւնը, քուէներու չուրջ 25%-ով: Սակայն մեծ անակնկալը եղած է «Բարօրութեան կուսակցութեան» հինդ մեծ քաղաքի մէջ արձանագրած յաջողութիւնը: Կրօնամոլ հոսանքներէ սերաբաեռուած այս կուսակցութիւնը չհասած է Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը ու անոր թեկնածուն Թ. Էրտողան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ մեծ մզկիթ մը պիտի կառուցուի Թաքսիմի հրապարակին վրայ ու բոլոր հանրատուները պիտի փակուին,

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ընդդիմադիր հինդ կուսակցութիւնները միանալով «Ժողովրդավարական համադումար» մը կազմած են, երկիրը վերկելու համար ներկայի ճգնաժամէն: Համադումարը նպատակ ճշդած է դրաւեալ հողերու ազատագրումը, ներքին քաղաքականութեան անկախութեան պահպանումը, նոր ընտրութիւններ, տնտեսական բարեշրջումներ, եւայլն:

Ալժիրի ռուսական դեսպանատան մէկ պաշտօնեան է որ, այս անդամ, սպանուեցաւ Ալժիրի հարաւային մէկ արուարձանը: Արտաքին նախարարութեան փրիկեան բաժնի մէկ պաշտօնատարն ալ սպաննուած է նոյն օրը, մինչ ոստիկանութիւնն ալ չորս իսլամապաշտ կը բռնադատէր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՂԱՑՔԸ ՁԱԽՁԱԽ ՈՒՆԷ՞Ր

«Կոմյունիկէ, միսսիա, ինտեգրեցիա, կոնֆլիկտ, էտապ, կոնստրուկտիւ, ակտեսոր, պրոցետուրային...»· կարելի է երկարել շարքը վերջին ութ -- տասը օրերուն Հայաստանի ներկայացուցչական գրասենեակներէն հասած գրութիւններէ ու հիւրաբար փարիզ գտնուող դեկավարներու արտայայտութիւններէն հաղուած նման նմոյշներու: Օտարամուտ, ու հայաստանեան մաղէն անցնելով այլանդակուած նման բառեր, ցաւալի է որ տակաւին կը յամենան պաշտօնական գրութիւններու եւ դեկավար դէմքերու պաշտօնական խօսակցութիւններուն մէջ· ասիկա՝ հակառակ այն երեւոյթին որ Հայաստանի մամուլը լեզուական ակներու մաքրագործումի մը դաշտը դարձած է վերջին տարիներուն: Իսկ այդ բառերուն հայերէն փոխարժէքները երկար ատենէ ի վեր ամենայն բնականութեամբ կը գործածուին Սփիւռքի ոչ -- պետական մամուլին մէջ:

Աւելցուցէ՛ք ասոր վրայ, կատարուած առարկութեան մը դէմ "հանճարեղ" բացատրութիւնը այդ դեկավարներէն մէկուն, թէ մեր լեզուն, վախնալու բան չկայ, չի՛ տկարանար, չի՛ վնասեր, կը դիմանայ նման փոխառութիւններու...: Իսկ ուղղագրութիւնը սրբագրելու հարցը՞· «Չէ՛, չի՛ կարելի էդպէս մի օրից միւսը ժողովուրդը դարձնել անգրագէտ...»: Աւելորդ է յիշեցնել թէ 1920-ին շատ լաւ կարելի եղաւ նոյն բանը ընել, կամ թէ «մէկ օրից միւսը» ըսուածը արդէն շուրջ հինգ տարուան ժամանակ մը կը յատկանշէ, որուն ընթացքին ոչ մէկ լուրջ բայլ առնուած է...:

Իրա՛ւ· արդեօք մե՞նք ենք միամիտ ըլլալու չափ լաւատես, թէ ջաղացքը ջախջախ չունէր արդէն...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աւարտելու համար, կ՚առաջարկենք ի-
րաւաբանական նորմերու զասաւորման
հետեւեալ կարգը Սահմանադրութիւն,
միջազգային փաստաթուղթեր, օրէնք եւ
որոշում, արդարադատութեան իրաւա-
բանական ակտեր, կառավարութեան եւ
վարչութիւններու ակտեր, տեղական
մարմիններու ակտեր:

Բ. -- Իրաւաբանական ակտերու վերա-
հսկողութիւնը: Իրաւաբանական նորմե-
րու յստակ ու ճշգրիտ դասաւորումը նա-
խապայման է իրաւաբանական ակտերու
կանոնաւորութիւնը վերահսկելու համար:
Ստորեւ պիտի տեսնենք որ իրաւաբանա-
կան նորմերու դասաւորման վերեւ նըշ-
ուած չափորը կը կրկնուի վերահսկողու-
թիւն կատարող մարմիններու իրաւա-
սութիւններուն պարագային:

ա. -- Սահմանադրական երկու նախա-
դիծերուն համաձայն, իրաւաբանական
նորմերու սահմանադրականութեան վերա-
հսկողութիւնը կը կատարէ ո՛չ թէ արդա-
րադատութեան համակարգի գագաթին
գտնուած Գերագոյն դատարանը այլ ար-
դարադատութեան համակարգէն դուրս,
անկէ անջատուած եւ անկէ անկախ Սահ-
մանադրական դատարանը: Այս ընտրու-
թեան հետեւանքները իրաւաբանական
ակտերու վերահսկողութեան վրայ ան-
տեսուած են երկու նախագիծերուն մէջ:
Այդ պատճառով պիտի կատարենք յաջոր-
դող պարզաբանումները, սրբագրելու
համար ընթացիկ չափորը:

Ինչպէս իր անուանումը ցոյց կուտայ,
Սահմանադրական դատարանը կը քննարկէ
պետական իշխանութիւններու ինդրոյ
առարկայ իրաւաբանական ակտերու սահ-
մանադրութիւնը միայն: Իրականութեան
մէջ, Սահմանադրական դատարանը պէտք
է քննարկէ կառավարութեան կնքած մի-
ջազգային փաստաթուղթերու, Գերագոյ-
րանի օրէնքներու եւ որոշումներու սահ-
մանադրականութիւնը: Նոյնպէս, կա-
կածի պարագային, Սահմանադրական
դատարանը կը վճռէ եթէ օրէնսդիր կամ
գործադիր իշխանութիւններուն իրաւա-
բանական ակտերը կը համապատասխանեն
Սահմանադրութեան կողմէ անոնց տըր-
ուած իրաւասութիւններուն այնպէս ինչպէս
կը հաստատէ Սահմանադրութեան Գեր-
հուրդի 90-րդ յօդուածին երկրորդ կէտին
դ. պարբերութիւնը: Օրինակի համար,
երբ Սահմանադրութեան կողմէ հաստատ-
ուած օրէնսդրութեան պատկանող ոլորտի
մէջ կառավարութիւնը որոշում կայացնէ,
Սահմանադրական դատարանը կը վճռէ որ
այդ ոլորտը կը պատկանի օրէնսդիր մարմ-
նի սահմանադրական իրաւասութեան,
ուստի կը ջնջէ կառավարութեան ակտը --
նոյնիսկ եթէ այս վերջինը հակասահմա-
նադրական դրոյթներ չի պարունակեր:

Հետեւաբար, Սահմանադրական դատա-
րանը իրաւաբանական ակտերու օրինա-
կանութեան վերահսկողը չէ: Անոր պէտք
չէ տրուին, օրինակի համար, կառավա-
րութեան կամ այլ պետական մարմնի իւ-
րաւաբանական ակտերու օրինականու-
թիւնը քննարկելու պարտականութիւնը
(Ցանճնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդ-
ուածին առաջին կէտը), ո՛չ ալ կուսակցու-
թիւններու գրանցման կամ գործունէու-
թեան համապատասխանութիւնը Սահ-
մանադրութեան (Սահմանադրութեան
Գերհուրդի նախագիծին 90-րդ յօդուածին
երկրորդ կէտին ը - եւ թ - պարբերութիւն-
ները): Այս երկու ոլորտներէն առաջինը
վարչական դատարաններու, իսկ երկ-
րորդը քաղաքացիական դատարաններու
իրաւասութիւն է: Հետեւաբար, Ցանճնա-
ժողովի նախագիծին 99-րդ ինչպէս նաեւ
Սահմանադրութեան Գերհուրդի նախագի-
ծին 90-րդ յօդուածները պէտք է սրբագըր-
ուին: Մանաւանդ որ երկու նախագիծերն
ալ կը հաստատեն վարչական դատարան-
ներու եւ Գերագոյն դատարանին իրաւա-
սութիւնները գործադիր իշխանութեան
ակտերը վերահսկողութեան գործին մէջ
(ինչ որ նախատեսուած է Սահմանադրու-
թեան Գերհուրդի նախագիծին 103-րդ յօդ-
ուածին ութերորդ կէտին, եւ Ցանճնաժո-
ղովի նախագիծին 91-րդ յօդուածին առա-
ջին կէտին մէջ):

Վերջապէս յիշեցնենք որ Սահմանադը-
րական դատարանը, որ արդարադատու-
թեան համակարգէն դուրս կը գտնուի,
Գերագոյն դատարանի վճիռները, դատա-
վճիռները եւ որոշումները բեկանելու,
ջնջելու եւ քննելու իրաւասութիւն պէտք
չէ ունենայ, բացի սահմանադրականու-
թեան եւ Սահմանադրութեան վերաբերող
հարցերու պարագային:

բ. -- Այժմ պիտի քննարկենք միջազգա-
յին փաստաթուղթերու եւ օրէնքներու
սահմանադրականութեան քննարկման հե-
տեւանքները եւ պիտի տեսնենք թէ ո՞ր
հեղինակութիւնները իրաւասու են դիմել
Սահմանադրական դատարան:

-- Սահմանադրականութեան քննարկման
հետեւանքները:

Սահմանադրութեան Գերհուրդի նախա-
դիծին 90-րդ յօդուածին երրորդ կէտը
Սահմանադրական դատարանին կուտայ
Սահմանադրութեան հակասող օրէնքները
եւ միջազգային փաստաթուղթերը վերա-
ցընելու իրաւասութիւն:

Իսկ ըստ Ցանճնաժողովի նախագիծին
99-րդ յօդուածին առաջին կէտին, Սահ-
մանադրական դատարանը քննութեան
կ՚առնէ իրաւաբանական ակտերու սահ-
մանադրականութիւնը: Իր կարգին,
100-րդ յօդուածը կը հաստատէ որ Սահ-
մանադրական դատարանը կ՚ընդունի որո-
շումներ «որոնք վերջնական են»: Սակայն
նախագիծին մէջ չեն յիշուած այդ քըն-
նութիւններուն հետեւանքները եւ որո-
շումներու առարկան: Ցանճնաժողովի
նախագիծը պէտք է յստակօրէն հաստատէ
որ Սահմանադրական դատարանը կը վե-
րացնէ Հայաստանի Հանրապետութեան
Սահմանադրութեան հակասող իրաւա-
բանական ակտերը, ինչպէս կ՚ընէ Սահ-
մանադրութեան Գերհուրդի նախագիծին
90-րդ յօդուածը:

-- Սահմանադրական դատարան դիմելու
իրաւունք ունեցող անձերը չեն նշուած
երկու նախագիծերուն մէջ: Հետեւաբար
կ՚առաջարկենք համապատասխան լրա-
ցումներ:

Նախ եւ առաջ, Սահմանադրական դա-
տարանը պէտք է քննարկէ, առանց ուեւէ
անձի կամ պետական մարմնի դիմումին,
կառավարութեան կողմէ ստորագրուած
բոլոր միջազգային փաստաթուղթերը,
Ազգային Գերհուրդի կանոնագարգը (2)
ինչպէս անոնց հանրաքուէի դրուած օրէնքի
առաջարկները (3), եւ յայտարարէ անոնց
Սահմանադրութեան հետ համաձայնու-
թիւնը:

Պէտք է մերժել որ իրաւաբանական ակ-
տերը ինքնաբերաբար, Սահմանադրական
դատարանի սեփական նախաձեռնու-
թեամբ, քննարկուին այս վերջինին կող-
մէ: Սահմանադրական դատարանը պէտք
է քննարկէ օրէնքներու սահմանադրակա-
նութիւնը օրէնսդիր եւ գործադիր իշխա-
նութիւններու դիմումին ընդառաջելով
միայն:

Օրէնքներու սահմանադրականութեան
քննարկման համար Սահմանադրական դա-
տարան պէտք է կարենան դիմել, օրէնքի
վաւերացումէն առաջ, վարչապետը, Ազ-
գային Գերհուրդի Նախագահը, կամ պատ-
գամաւորներուն առնուազն 20 տոկոսը:
Սահմանադրական դատարան պէտք
է կարենան դիմել նաեւ Գերագոյն դա-
տարանը -- երբ ան գտնուի Սահմանադը-
րութեան մեկնաբանութեան հետ կապ-
ուած գործի առջեւ--, եւ քաղաքացիները --
պայմանաւ որ արդարադատութեան դա-
տարանները նախապէս մերժած ըլլան
քննարկել հարցը կամ երբ իրենք պիրենք
անիրաւասու յայտարարեն:

20 պատգամաւորներու Սահմանադրա-
կան դատարան դիմելու իրաւունքը թոյլ
կուտայ Գերհրդարանի փոքրամասնու-
թեան որ մեծամասնութիւնը չոտնակոխէ
քաղաքացիին իրաւունքներն ու ազատու-
թիւնները: Այդ հնարաւորութիւնը ըռնա-
պետութեան դէմ պայքարելու երաշխիք-
ներէն է, հետեւաբար անոր ամրագրումը
Սահմանադրութեան մէջ անհրաժեշտ է:

Հանրապետութեան Նախագահը պէտք
չէ վարոգանայ դիմել Սահմանադրական
դատարան որովհետեւ անոր նախաձեռնու-
թիւնը կրնայ քաղաքական ծանր հետե-
ւանքներ ունենալ: Երբ Սահմանադրական
դատարանը վճռէ որ Հանրապետութեան
Նախագահին առարկութիւնները անհիմն
են, այն ատեն Հանրապետութեան Նախա-
գահին հեղինակութիւնն է որ կը վը-
նասուի:

-- Վերջապէս, Սահմանադրական դատա-
րանը պէտք է քննարկէ, միջազգային
փաստաթուղթերու պարագային Գեր-
հըրդարանի վաւերացումէն առաջ, հան-
րաքուէներու պարագային, նախքան որ
օրինագիծը կամ առաջարկը հանրաքուէի
դրուի, իսկ Գերհրդարանի կողմէ քուէար-
կուած օրէնքներու պարագային, Հան-
րապետութեան Նախագահին վաւերա-
ցումէն առաջ:

գ. -- Հայաստանի Բազաբացիներուն ի-
րաւունքներու ամրագրումը Սահմանադ-
րութեան մէջ:

Սահմանադրութեան երկու նախագի-
ծերն ալ լայն տեղ կ՚ընծայեն Հայաստանի
Հանրապետութեան քաղաքացիներուն եւ
բնակչութեան իրաւունքներուն եւ ազա-
տութիւններուն: Երկու նախագիծերու
հեղինակները կը ցուցաբերեն իրենց ցան-
կութիւնը տեսնել Հայաստանի Հանրա-
պետութիւնը յարգել իւրաքանչիւր Հա-
յու ենթակայական իրաւունքները, համա-
ձայն միջազգային համագումարներու եւ
վեհաժողովներու պահանջներուն:

Սահմանադրութեան մէջ թուարկուած
իրաւունքներն ու ազատութիւնները բո-
լորը միասին կը կազմեն կոյտ համ ամ-
բողջութիւն: Անդպչելի սահմանադրական
կոյտ հասկացութիւնը պէտք է տարածել
Հայաստանի մէջ որովհետեւ ան կ՚օգնէ
Մարդու իրաւունքները պատկերացնել եւ
դանոնք ընդունիլ որպէս միահամուռ
«անխոցելի» ամբողջութիւն, որմէ կա-
րելի չէ կրճատումներ կատարել կամ դը-
րոյթներ փոխել առանց ամբողջութիւնը
աղաւաղելու, եւ որ հարկաւոր է յարգել
բոլորը և իւրաքանչիւրը կարենալ խօսելու
համար իրական Պետութեան մասին:

Հնարաւոր չէ այստեղ իւրաքանչիւր ի-
րաւունքին առանձին անդրադառնալ: Ընդ-
հակառակն, այստեղ պիտի քննենք այդ
իրաւունքներն ու ազատութիւնները սահ-
մանափակելու միջոցները եւ պայմաննե-
րը: Մեր նպատակն է ո՛չ թէ արդարա-
ցընել սահմանափակումները, այլ ընթեր-
ցողը զգուշացնել եւ դինքը հրաւիրել
չբջահայեցութեան թէ ո՞ր պայմաններու
մէջ իր ո՞ր իրաւունքները Պետութիւնը
կրնայ սահմանափակել:

Ինչպէս Սահմանադրութեան երկու նա-
խագիծերը կ՚ակնարկեն, մարդու եւ քա-
ղաքացիներու վերաբերող միջազգային
համագումարներն ու վեհաժողովները
կ՚ընդունին որ թուարկուած իրաւունք-
ներն ու ազատութիւնները կարելի է սահ-
մանափակել իրաւական Պետութեան մէջ:
Սակայն անմիջապէս կը զգուշացնեն որ
Պետութիւնները բացարձակ կամայակա-
նութեամբ չէ որ կրնան այդ իրաւունք-
ներն ու ազատութիւնները սահմանափա-
կել: Պետութիւններ կրնան միայն սահ-
մանափակել -- եւ ո՛չ վերացնել կամ ջըն-
ջել--, եւ անոնք կրնան սահմանափակել
միայն որոշ իրաւունքներ եւ ազատու-
թիւններ:

Այսպէս, ո՛չ մէկ Պետութիւն, ո՛չ մէկ
տեղ եւ ո՛չ մէկ հանգամանքի տակ,
երբեք, չի կրնար ջնջել հետեւեալ իրա-
ւունքներն ու արգելքները.

-- Պետութիւնը չի կրնար բռնադատել
կեանքի իրաւունքը,

-- Պետութիւնը չի կրնար վերականգնե-
ցընել չարչարանքը, անմարդկային եւ
նուաստացնող պատիժներն ու վերաբեր-
մունքը,

-- Պետութիւնը չի կրնար վերականգնե-
ցընել պարտադիր աշխատանքը եւ ստըր-
կութիւնը, բանի ծառայեցնել անհատը,

-- Պետութիւնը չի կրնար վերականգնե-
ցընել քրէական պատիժներու յետադարձու-
թիւնը (rétroactivité):

Քաղաքացիին միւս ազատութիւններն
ու իրաւունքները Պետութիւնը կրնայ
սահմանափակել -- բայց ոչ ջնջել կամ
վերացնել -- պատերազմի կամ արտակարգ
վիճակներու ժամանակ, ինչպէս նաեւ
երբ հետեւեալ չահերը վտանգուած են

-- հասարակութեան կամ Ազգային ա-
պահովութիւնը,

-- Երկրին տնտեսական չահերը,

-- հասարակութեան առողջապահութիւ-
նը եւ բարոյականութիւնը,

-- այլ անձերու իրաւունքներու եւ ազա-
տութիւններու պաշտպանութիւնը,

-- անկարգութեան եւ ոճրագործութեան
դէմ պայքարելու արդիւնաւէտութիւնը:

Սահմանափակումները պէտք է հա-
պատասխանեն կացութեան կամ վտանգ-
ուժգնութեան:

Միջազգային իրաւունքը այս վտան-
ներու առկայութիւնը ազատօրէն գնա-
տելու լայն իրաւասութիւն կուտայ Պե-
տութիւններուն: Սակայն, ինչպէս ար-
դանք, առկայութիւնը գնահատելու ա-
զատութիւնը համազօր չէ իրաւունքնե-
ուտնահարման եւ ազատութիւններու վե-
րացման իրաւասութեան:

* *

Նոյնիսկ եթէ քաղաքացիներուն ազա-
տութիւններն ու իրաւունքները ամրագը-
ուած են Սահմանադրութեան մէջ եւ նոյն-
իսկ եթէ սահմանադրականութեան
օրինականութեան քննարկման եւ վերա-
հսկողութեան ընթացքներ գոյութիւն
ունին, անոնք բաւարար չեն իրաւա-
կան Պետութեան ամրապնդման հա-
մար: Իրաւական Պետութիւնը կառուց-
ած է յենուելով դատաւորին ուսերուն
վրայ: Դատաւորին անկողմնակալութեան
եւ անկախութեան երաշխիքները պիտի
քննարկենք յաջորդ բաժնին մէջ:

(Շար. 5)

(2) -- Խորհրդարանին կանոնակարգը պէտք է համաձայնի Սահմանադրութեան հետ որպէսզի այս վերջինին կողմէ արգիլուած կամ չթոյլատրուած ընթացքները չմտնեն կանոնակարգին մէջ շրջանցելով Սահմանադրութեան գրութիւնը կամ հոգին:

(3) -- Ձշդենք որ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու հանրաքուէները կարելի չէ յանձնել Սահմանադրական դատարանի քննարկման որովհետեւ անոնք կը միտին փոխել իրենց գործադրող Սահմանադրութեան դրոյթները:

ԽՕՍՔ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Թոյլ տուէք, վարպետ, որ մենք ա-
համեստ անդամները Սիփան -- կոմիտա-
երգչախումբին, մեր ղեկավարները, մա-
սամբ դոնէ, արտայայտենք:

Գնահատական խօսքեր ըրիք համերգի
վերջ: Հրճուեցանք ... Շնորհակալու-
թեան խօսքեր ալ, ազնուութեամբ: Բայ
ինչո՞ւ...

Ի հարկէ, քիչ մը յոգնեցանք (առա
յոգնութեան վարձատրութիւն չկայ
Մասնակցելու համար ներկայացման ա
վեհ գործին՝ «Սասունցի Դաւիթ ծնուն
դ»ին, կարդ մը զոհողութիւններ ալ ե
րով ընդունեցանք:

Բայց դիտե՞ք թէ ինչ անհամեմատ
թեամբ կը սպասէինք Երեքշաբթի օ
րուն, երբ դուք հանելով ձեր պա
սակէն նոթադրութիւնները, ցոյց կուտ
յիք մեզի, քիչ -- քիչ, եւ կը նուագ
ձեր ստեղծագործութենէն մասնիկները.
Իսկ մենք, արուեստասէրներս, յափշտա
կուած, անյագօրէն կ՚ունկնդրէինք, պղ
լով դեղեցկութիւնը գործին, ենթարկ
ած դիմիթիչ ուժին արուեստին:

Օր մըն ալ, վերջապէս, ունկնդրեցի
ստեղծագործութիւնը իր ամբողջութե
մէջ: Ցետոյ երդեցինք ընկերակցութեամ
սէմֆոնիք նուագախումբին: Մերթ փ
թորկալից եւ մերթ քնքուշ նոթերու ըն
մէջէն, ապրեցանք անցեալէն հզօր պա
եւ ապագայի փայլուն հեռանկարներ...

Հասաւ այնքան սպասուած օրը՝ Մա
18-ը: Երդեցինք Սորպոնի չքեղ մեծ ա
փիթեատրոնին մէջ: Անդուստ յուզում
չկանացինք զսպել՝ անհրաժեշտ էր ապ
հովել յաջողութիւնը երեկոյթին: Եւ մ
ձեր դէմքին վրայ կը նշմարէինք գոհ
նախօրեակի նշոյլներ, խանդավառու
մեր կարելին կ՚ընէինք:

Մեծ էր խորհուրդը պահուն: Մինչդ
սրահը կը թնդար ծափերով, մենք, բե
վրայ, վարձատրուած էինք արդէն և
ինչու չըսել, դոհ եւ հպարտ մեր փոքր
նպատակը բերած ըլլալու համար ձեր վե
գործին:

Շնորհակալ ենք ձեզի՛...

Ձեր վարձքը կատար սիրելի վարպե

Ղեկավարեցէք մեզ, երկա՛ր տար
ներ, ձեր նուրբ եւ խրոխտ ճպռտով:

ԱՐՓԻՆԷ ՏԱՏԵՒՈՍ

ԻՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԷ ԵԳԻՊՏՈՍԻ

Վերջերս, Եգիպտոսի հիւսիսային, Լիբիոյ սահմանակից շրջանի զինուորական մէկ դատարանին մէջ, մեծ զաղտնապահութեամբ դատուեցան Իսլամական ճիհատի ինը անդամներ որոնք այդ շրջանի պետուր օդակայանին մէջ մեծ քանակութեամբ պայթուցիկ զետեղած էին ու ականներու պաշար մը կուտակած նոյն քաղաքին մէջ, լուրջ յեղաշրջումի մը ձեռնարկելու նպատակով: Եւ այս բոլորը այն օրերուն երբ նախագահ Մուպարաք հոն պիտի այցելէր:

Դատավարութիւնը յայտնի դարձաւ երբ կազմակերպութենէն խմբակի մը բախտին հետեւանքով վերջաւոր չարքային մը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ու կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց ապահովութեան ուժերուն:

Եգիպտոսի մէջ ուր օրէ օր կը բազմանան ահաբեկչական արարքները, իրավիճակը անկայունացնելու եւ զբօսաշրջիկներն ու ներդրումներու օտարերկրեայ տէրերը խրտչեցնելու վախով, լրատուութիւնը մեծ ուշադրութեամբ ու տահմանափակումներով կը կատարուի: Այսուհանդերձ, չտեղու համար զաղտնիք չէ որ 1981 Հոկտեմբեր 6-ին իր նախորդին սպանութիւնը տեսնելէն ի վեր, նոյն սպառնալիքին ենթակայ է նախագահ Մուպարաք:

Անոր սպանութիւնը անփոփոխ կէտերէն մէկն է զաղտնի կազմակերպութեան ծրագրին: Այդ կազմակերպութիւնը հիմնուած է 70-ական թուականներուն ու ներկայիս որպէս զեկավար ունի եգիպտացի բժիշկ մը որ երկրէն խոյս տուած է: Հակառակ որ կազմակերպութեան չուրջ 20 զեկավարները անցեալ տարի զինուորական տեսանի մը կողմէ դատապարտուեցան, անոր եռանդէն ոչինչ պակսեցաւ: Ձիհատը միշտ իր անդամներուն կը հրահանգէ սպաննել նախագահը· իսկ ատիկա անձնասպանական արարքի մը վախը կը ներշնչէ ապահովութեան պատասխանատուներուն:

Իր նախագահութեան սկիզբին բարի կամեցողութեան լուրջ յոյսեր կատարած էր Մուպարաք: Ընդդիմութեան զեկավարները ազատ արձակել տուած ու զանոնք իր պալատը ընդունած էր, ինչ որ կը նշանակէր զրեթէ ներողութիւն խընդրել անոնցմէ: Վերջ տուած էր նաեւ մասնակի հակարաք քարոզչութեան որով կը պահանջուէր փոխադարձութեան դիմել արաբական աշխարհէն Եգիպտոսի մեկուսացումին համար: Ան խոստացած էր նաեւ որ ոչ մէկ կաշառակերութիւն կամ չարաշահութիւն զաղտնի պիտի պահուէր ու հրապարակած էր այս կարգի բազմաթիւ անուններ, որոնց մէջ կար նաեւ նախագահ Սատաթի եղբայրը:

Երբ 80-ական թուականներուն վտարուած կաշառակերները սկսան վերադառնալ, բողոքներու թիւը աւելցաւ: Հետեւանքը այն եղաւ որ Մուպարաքի խաղաղասէր քաղաքականութիւնը բազմաթիւ թշնամիներ չահեցուց իրեն: Գործազրկութեան աճը եւ տնտեսական վատթարացող պայմանները ստեղծեցին զայրոյթի ընդհանուր մթնոլորտ մը: Աւոր քով, քաղաքական ազատութիւնը զործնական դեր չկատարեց· ընդդիմադիր մամուլը ճիշդ է որ խստիւ քննադատեց զեկավարներու դասը, բայց անոնք խուլ ձեւացան· միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը կանոնաւոր կերպով կը միջամտէր ամէն յոյցի ու ապաստանի խնդրանքի: Կուսակցութիւններու հաւաքոյթները կը կարօտէին արտօնութեան, իսկ ուսանողները չէին կրնար իրենց ֆաքիւլթէէն այլ տեղեր չրջիլ: Անկախ քաղաքական դէմքերու Սահմանադրութիւնը փոխելու եւ քաղաքական աւելի լայն ազատութիւններ տալու առաջարկները ոչ մէկ արդիւնք տուին: Նախագահը համոզուած էր որ ժողովրդավարութիւնը պէտք է փոքր ումպերով ճաշակուի, որպէսզի բռնակալութեան չվերածուի:

Ահաբեկչական արարքներէ ետք կասկածելիներ ձերբակալելու գործը յաճախ չրջանակ կ'ունենար իսլամական քաղաքական ոլորտը, ինչ որ չեչտուած դժգոհութիւններու պատճառ կ'ըլլար: Ասկէ զատ, անոնց դէմ մղուած պայքարը արտաքին ճակատին վրայ ալ պատճառ եղաւ Իրանի զեկավարներուն եւ միջազգայնական կրօնամոլ կազմակերպութիւններու թշնամութեան: Անոնց համար Մուպարաք անչրջանցելի պատուար մըն էր,

Այս ժխտականներուն միջեւ իրեն մնացած նեղ երիզէն կը չանայ այսօր յարաչանալ Եգիպտոսի նախագահը, նպատակ ունենալով վերագտնել երկրին ուժը եւ վերականգնել մնտեսութիւնը: Այս մասին սակայն բաւական սկեպտիկ է նախագահ Նասէրի եւ Սատաթի մօտ բարեկամ, զբաղէտ Հայքալ որ հարց կուտայ թէ եգիպտոսի նուիրուած այնքան բազմաթիւ դումարները ինչ եղած են: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ալ Մուպարաք կը չանայ լուծել խրթին հաւասարութիւն մը որ չրջանին մէջ կայուն առաջատարի դիրք մը պիտի տայ Եգիպտոսի:

Եթէ յաջողի, անոր անունը լուսէ տառերով պիտի արձանագրուի պատմութեան մէջ· սակայն, ներկայի բազմաթիւ դժուարութիւնները լաւատեսութիւն չեն ներշնչեր նախագահ Մուպարաքի ճեռնարկներուն ապագային մասին, տուեալ միջազգային եւ տեղական պայմաններուն մէջ որոնց դէմ յանդիման է երկիրը ուր կաշառակերութիւնն ու ահաբեկչութիւնը կը քայքայեն ամէն բան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԻ ՆՈՐ ՁԵՒ

Փետրուար 21-ին Թեհրանի հիւսիսակողմը հրապարակաւ ինքզինքը հրկիզած է 54 տարեկան հոգեբան մը որ երեք տարի առաջ վտարուած էր համալսարանի դասախօսի պաշտօնէն: Բացի Լոնտոնի պարսկական թերթէն, ամբողջ մամուլը լռութիւն պահած է այդ ողբերգական մահուան մասին, մինչ 15 հազար հոգի հետեւած են անոր դագաղին:

Վերջին տարիներուն, մահուան այս ձեւը յաճախակի կերպով ընտրուած է անձնասպանութեան դիմողներու կողմէ: Անոնց մէջ մեծ տոկոս կը կազմեն 10 -- 30 տարեկան երիտասարդուհիները: Միայն Խորասանի չրջանին մէջ 1993-ին 4000 անձնասպանութիւն արձանագրուած է, 70% կին ենթականերով: Թշուառութիւն, ընկերային արդարութեան քացակայութենէն զատ, դրդապատճառ կը նկատուի կիներու կէրարկուած խտրականութիւնը· այս մասին վերջին օրինականերէն մէկը եղած է 14 տարեկան պարմանուհիի մը անձնասպանութիւնը: Ան վերկուելու այլ միջոց չէ գտած իր ծնողքին ճնշումէն որ նպատակ ունէր զինք կնութեան տալ 42 տարեկան մէկուն:

*
**

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԵՆ

Աչխարհի վրայ 9600 տեսակ թռչուններ կ'ապրին: Այս մարդին մասնակցութեամբ պարբերականին համաձայն, անոնց 70%-ը օրէ օր վտանգաթող պայմաններու ենթակայ են, իսկ 10%-ը՝ ուղղակի անհետանալու սպառնալիքին տակ: Մտահոգիչ այս կացութեան պատճառը չրջապատին ապականութեան հետեւանք կը նկատուի: Այդ ապականութիւնը կը փըճացնէ թռչուններուն բնակավայրերը եւ քիմիական նիւթերու ներզործութեան պատճառ կ'ըլլայ:

ՏԱՏԱՍԱՆՔ

ՆՈՐ ՏՈՂԵՐ
Նոր տարւոյ առիթով
բարեկամական կազելներ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

Մոնմորանսի, 1994

ԱՄՆ ԼՈՒԾԱԾ Է ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

«Նիւզուիք»ի մէջ լոյս տեսած յօդուած մը կը չեչտէ այն առաւելութիւնը զոր ունին Միացեալ -- Նահանգները Եւրոպայի համեմատած՝ գործազրկութեան հարցին մէջ: 1970-էն ի վեր հոն 41 միլիոն նոր գործեր ստեղծուած են, մինչ Եւրոպայի համար այդ թիւը 8 միլիոն է միայն, եռապատիկ բնակչութեան մը համար:

Ճիշդ է որ գործի մարզը կ'ենթարկուի երկրին մէջ տիրող պայմաններուն, բայց եւ այնպէս, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ ոչ պետական մարզը գործի խնդրին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ: 1970 - 1991 սեփական մարզին մէջ վեց գործի տեղ ստեղծուած է, հանրային մարզին մէկ տեղին դէմ: Եւրոպայի մէջ այս համեմատութիւնը մէկի դէմ երկուք է: Եւրոպայի մէջ գործազրկութեան զլխաւոր պատճառ կը նկատուին վճարումներու բարձր մակարդակը, ընկերային կարեւոր առաւելութիւններ ու ամսավճարներէ զանձուած բարձր տուրքեր:

Եւրոպան բռնուած է երկայրի կացութեան մը մէջ· մէկ կողմէ, ձեռային աչխանքին բարձր զինը կը չրատէ գործի նոր մարդ առնելու տրամադիր գործատէրները, միւս կողմէն, ընկերային ապահովագրութիւնները պատճառ կ'ըլլան որ մարդիկ նախընտրեն առանց աչխատանքի ապրելու ճեւը:

Միացեալ -- Նահանգներու մէջ 1900 թուականին 27 միլիոն գործի տեղեր կային· այդ թիւը այսօր 119 միլիոնի բարձրացած է: Ծագկուն տնտեսութիւն մը առիթ կուտայ ճարտարարուեստ ու գանազան մասնագիտութիւններու տէր անձնակազմի մը աչխատանք հայթայթելու: Եւրոպա կորնգուցած է այս ճկունութիւնը· եւ եթէ նոյն ընթացքը ունենան նաեւ Միացեալ -- Նահանգները, կը մատնուին նոյն դժուարութիւններուն: Այս վախը յարուցած է բոլոր աչխատաւորները ապահովագրելու նախագահ Գլինթընի ծրագիրը: Տնտեսագէտներու հաչիւներուն համաձայն եթէ կիրակի ան, կրնայ 400 -- 800 հազար փոքր վճարումով գործերու չնչումին պատճառ ըլլալ: Աւոր պատճառը այն յարակից ծախքերն են որոնք չուրջ 13% յաւելում մը պիտի բերեն գործատիրոջ պիւտճէին: Ու հակառակ պետական յատկացումներու որոնք պիտի չանան օգնական ըլլալ, ատոր կը նկատուի գործի տեղերու չնչումը: Եւ ուրիշ անպատեհութիւն մըն ալ այն է որ մարդիկ անդամ մը առաւելութիւններու վարժուելէ ետք, անկարելի, կամ գոնէ դժուար է ետ առնել զանոնք: Մարդիկ կը վարժուին անոնց: Եւ անդամ մը որ ընկերութիւն մը ինկած է այս երկայի անելին մէջ, չատ դժուար է ելքը:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Եւ այդ ինքնայատուկ խառնիճաղանճին մէջէն կնոջ դէմք մը կուգար, կը պայծառանար, անոր որ եղաւ կայսրութեան պժգանքն ու փայլը, սոսկումն ու պարծանքը, Թէոտորան, պարուհին, Օկիւտան, տիղմին մէջէն բարձրացած մինչեւ Բիւզանդիոնի գահը, միշտ հոգիով պոռնիկ, բայց իսկապէս կայսրուհի: Կայսրուհի հրապուրիչ, միշտ չքեղ, միշտ անճնաատուր՝ ներհակ զգայնամներու, երբեմն անզուխտ բռնակալ, երբեմն չերմ պաչտպան քանաստեղծութեան ու գեղեցկութիւններու: Երկաթէ կամքով հնազանդեցուցած էր ժողովուրդը, որ ահաբեկ երկրպագած է իր քայլերուն հետքին: Անլուր, աներեւակայելի տանջանքներով պատժած է բոլոր այն անհոգհեմներէն, որոնք իր պարուհի եղած տանը գինքը ծաղրած կամ քամահրած էին:

Քաղաքակրթուելու վրայ Բիւզանդիոնի մէջ իր ազդեցութիւնը եղած է անհուն: Օկիւտան իշխած է թէ՛ քաղաքական, թէ՛ դիւանագիտական եւ թէ օրէնսդրական որոշումներու վրայ, բացարձակօրէն: Նոյնիսկ պատմիչներէն ոմանք կ'ըսեն թէ ան տուած է մղում որպէս զի կառուցուի այն ճարտարապետութեան հրաչալիքը, որ է Այա - Սոֆիա եկեղեցին:

Կայսրուհին երբեք չէ մոռցած իր պարուհիի կեանքը, եւ երբեմն կրկէսին մէջ, հազարաւոր հանդիսականներու առջեւ, ան պարած է մինչեւ մէջքը, իրանը մերկ, ոսկի ժանեակով մը զէմքը ծածկուած եւ պարմանիներ անոր ուսերուն սրսկած են թերթեր վարդի:

Ու զարէ զար, մինչ համեստ առաքինի դէմքեր մոռցուած են, ան, Թէոտորան, հրապուրիչը մնացած է կենդանի:

Բիւզանդիոնի կայսրութեան ճաճանչազեղ մէկ աստղը եղած է ան· կինը, զեւ ու լուսացնցուղ ոգի միանդամայն:

... Կը փոխուի չարժանկարը: Տակաւ կ'անհետանայ դիմաստուերը Օկիւտային եւ կ'ուրուագծուի Բիւզանդիոնի անկումէն յետոյ թուրք սուլթաններու սիրապետութիւնը:

Հոն՝ մեր գլխուն վերեւ սպիտակ վհատպանծ չինքին պատուհաններուն եռեւին, խալիֆաներ, յաջորդները Մէհմէտ Բ.ի, կը դիտեն մտահոգ՝ լայնատարած ծովը եւ կը խորհին թէ՝ օր մը կրնայ եւրոպական տորմիղ մը անկից երեւան գալ, ու աննուաճ հոգինին կը վրդովի:

Ցետոյ, ժամեր ողջոյն անքուն, սիրուած կնոջ մը նախանձէն կատածոտ, կը չափեն աչքով պատը ուրկից թերեւս վեր մագլցիլ յանդգնի տարփատենչ քրիստոնեայ ասպետ մը, եւ փութով կ'աւելցնեն խոժոռ պահակներու թիւը:

Եւ այս ամէնէն վերջը, կ'երեւակայեմ լռին դիւերը՝ հոյակապ ծառաստանին մէջ եւ մոայլ ալիքներուն չառաչիւնը, հովին կոծը ու երկու ներքինիներ, դիւերեան պէս սեւ, որ զգուչութեամբ թխադոյն պարկի մը երկու ծայրերէն բռնած կը տանին գայն դէպի բարձր խարակները եւ յանկարծ ջուրը՝ որ չչնչիւն կը հանէ եւ կուլ կուտայ մարմինը մանկամարդ անհաւատարիմ գեղանի հարճին: Սուլթանը վերէն լայն պատուհանէն կը դիտէ եւ թերեւս վայրագ Ասիացիի հոգին կ'արբունի: Ո՛վ գիտէ:

Այդ ժամերը, երազով ու իրականութեամբ խառն, անմոռանալի ժամեր են, համայքով թաթաւուն ու պատմական վերյիչումներով զեղուն:

Հին անցեալ օրերէն յետոյ, միտքս կուգան, երբ կը դիտեմ ոտքերուս տակ ծովը, այն բիւրաւոր կարիճները հայ թէ թուրք, զորս Համիտ կը ղրկէր այդ Սարա -- Պուրնուի անչատակ ջուրերուն մէջ, յաւիտեան մոռնալու իրենց ազատութեան տենչը:

Ընդոստ կ'արթննամ անրջանքէս եւ իրականութիւնը կուգայ իր ստորագասի տուրքը վճարել երազին:

Ակամայ կը բաժնուիմ ծառաստանէն, ուր իրկուան թեթեւ ստուերները կարծես թափառիկ հոգիներ են, որոնք խունկ ու կնամոն կը բուրեն:

Հպարտ կը զգամ ինքզինքս որ իմ սիրական ուսուցիչս Թ. Թերզեանին զաւակը, Եդուարդ Թերզեան, ճարտարապետ, այնքան կատարեալ ճաչակով ու գեղարուեստական ըմբռնումով վերակազմած է այդ լքուած ծառաստանը, պահելով թան կազին աւերակները, պահելով ինքնայատուկ դրոշմը:

Միայն թէ զինքը պաչտօնանկ ըրած են, որովհետեւ հայ է եւ տազնապաւոր:

*
**

«Տիեզերքին եւ անոր պատահարներուն ծոցին մէջ կ'ապրին միլիոնաւոր տիեզերքները մարդկային տառապանքներուն եւ հրճուանքներուն» կ'ըսէ Սիպուրկ:

Տիեզերքներ միլիոնաւոր մարդկային տառապանքներու, իրապէս, այդ՝ 1914-ին եւ անոր հետեւող տարիներուն մէջ:

Կիրակի յետմիջօրէ մըն էր ամառա-վերջի· երկինքէն կեանք, հողէն առատութիւն, հովէն խայտանք, աղուոր ծոթբին բուրող հովէն որ նոճիներուն մէջ մերթ պահուըտելով կուգար մեզի թեթեւ ու խուսափող:

Սկիւտար էինք, Իճատիէ, իմ սիրական հօրաքրոջս տանը պարտէզը նստած, թմփիի եւ չոճիի ծառեր գլուխնուս վեբեւ· չորս կողմերնիս յասմիկի թուփեր:

Հաստ ճիւղէ մը վար կախօրրանի մը վրայ, պզտիկ զարմուհիս կ'ըմբոչխնէր գեռնէն երկինք բարձրանալու հեչտանքը, եւ ճերմակ չնիկը կը հետեւէր անոր եւէւէչին, պոչը չարժելով խե՛զճ միականի չնիկը:

Կիրակիի ծուլութեան քաղցր պահն էր, սրտակցութեան մը պէս մտերիմ:

(Շար· 69)

(Շար. Ա. էջէն)

են Բ. Եռամսեայի սպաներու եւ պինուդրպրեալներու մարզումներուն առընչուղ հարցեր։ Պետական նախարար, զօրահաւաքի կեդրոնական Յանձնաժողովի նախագահ Վազգէն Սարգսեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան խօսած են առաջին եռամսեայի արդիւնքներուն մասին եւ տուած կարգ մը բացատրութիւններ։ Խօսք առած է նաեւ վարչապետ Հ. Բագրատեան, որ իր ընդհանուր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք ա. եռամսեայի արդիւնքներուն առթիւ, անդրադարձած է կարգ մը թերութիւններու եւ ընկերային հարցերու։

*
**

ԳՈՐԾԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Հայաստանի մէջ գործարարութեան զարգացման նուիրուած Երեւանի դիտաժողովը վերջ գտած է Մարտ 23-ին, ընդարկուած են գործարարութեան դժուարութիւնները, թէքնիք օգնութեան կարօտ ընագաւառները։ Հայաստանի մէջ սեփականաշնորհուած են արդէն 350 փոքր ձեռնարկութիւններ, եւ կառավարական ծրագրով այս տարի 4700 ձեռնարկութիւններ եւս կը սեփականաշնորհուին։

*
**

Հայաստան պաշտօնապէս արձանագրած է հայ գործարարներու Ընկերակցութիւնը, որու հիմնադիրներն են «Հրազդան մեքենա»ն, «Հայկապել»ը, Երեւանի ալիւմինիումի գործատունը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայ, դուիցերահայ եւ հնդկահայ ձեռնարկատէրեր։ Նպատակն է արտադրական, գիտական եւ նիւթական համագործակցութեամբ նպաստել Հայաստանի արդիւնաբերութեան։

*
**

Հայաստան հիմնուած է նաեւ վաճառականներու Միութիւն մը, 100-է աւելի ձեռնարկատէրերու մասնակցութեամբ։

*
**

ՏԻԿԻՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ ԱՑԾԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հետ վերջերս Մեծն - Բրիտանիա այցելութեան ընթացքին առողջապահական հաստատութիւններու հետ դիտական, ընկերային եւ առողջապահական համագործակցութիւն ծաւալելու ուղղութեամբ տեղի ունեցած հանդիպումներու եւ կարգ մը համաձայնութիւններու քննարկման նպատակով Տիկին Լուսամիլա Տէր – Պետրոսեան այցելած է Առողջապահութեան նախարարութիւնը։ Տիկին Տէր – Պետրոսեան նախարարութեան յանձնած է նաեւ Մեծն – Բրիտանիայէն հատած սրտանօթային հիւանդութիւններու բուժման դեղօրայք։

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Le manuel complet est vendu 550 F. (+ 50 F. frais d'expédition).

Pour le recevoir, s'adresser avec le chèque correspondant à l'ordre de l'auteur-éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Dans le cadre de ses activités, l'U.G.A.B. — LYON propose un

VOYAGE EN SYRIE

du 10 au 21 mai

PARIS / DAMAS / PARIS

7 750 FF TOUT COMPRIS

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays : DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK DES CHEVALIERS, PALMYRE, MARI, EBLA, etc.

Visite de sites plus méconnus hors des circuits traditionnels : le quartier chrétien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, Deir el Zor...

Renseignements et inscriptions :

KATIA BOUDOYAN : 21, Rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Dernier délai pour l'inscription : 15 Avril

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Ցանձնախումբը կը ծանուցանէ մերձաւոր ժողովուրդին թէ Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր Հաւկիթներու եւ էօրէքներու։

Ջարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով։

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է երիտասարդ Ռամիկ Կարապետեանէ 300 Ֆր.։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 2, Ճրագալոյց Զատկի։
Ժամերգութիւն եւ ընթերցուածք ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 18-ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ։ – *Եպիսկոպոսական պատարագ ժամը 11-ին։*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ։ – *Մեռելոցի պատարագ ժամը 11-ին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը չընորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յակոբ Աբէղի մահուան առթիւ։ – Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թափըք, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թափըք, Տէր եւ Տիկին Լօրան Տէյիրմէնճի 750-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէյիրմէնճի 1·000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կիւվէն 600 Ֆր., Լեւոն եւ Ժիլբո Քիլէճի ընտանիքներ 500 Ֆր., Մում եւ Պէզիրեան ընտանիքներ, Տէր եւ Տիկին Գուլումճեան 400-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գեղամ Մխիթարեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մանճըլըք, Տիկին Արաքսի Սարաֆօղլու, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գայրքճը 250-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիլբայր Շնորհոքեան, Տէր եւ Տիկին Մաթիկոս Պայլար, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սէմէրճեան 200-ական Ֆրանք։

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV* et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2

ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ԶԱՏԿԻ, ԽԹՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·30-ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·30-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 17·45-ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·30-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ճրագալոյց ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·30-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 16-ին, Ընթերցուածք Մարգարէեան եւ Փափազեան ու Հայկազեան վարժարանի աշակերտութեան կողմէ ժամը 16·30-ին, Պատարագ ժամը 17-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՇՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 17-ին։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ – ՏԷՍԻՆ

Պատարագ ժամը 16·30-ին։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Խթման արարողութիւն ժամը 17-ին։

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·15-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին, պատարագ ժամը 17·30-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ընթերցուածք ժամը 17·30-ին, պատարագ ժամը 18·30-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 17-ին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

Vous qui aimez la POESIE universelle et arménienne
qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire et la transmettre
Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES D'A VENIR
DE LA M.C.A.
Chaque premier *Lundi* du mois
de 21 h à 22h30

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 31
JEUDI
31 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·295 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.295

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊՈՍՆԻԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿԷՍ ՃԱՄԲԱՆ

Կարեւոր քայլ մըն էր ու խաղաղութեան կէս ճամբան, Մարտ 18-ին Ուաշինկթընի մէջ ստորագրուած համաձայնագիրը Սրուաթներուն եւ Պոսնիոյ մահմետականներուն մէջեւ. անով կը նախատեսուի ստեղծումը խրուաթեւմահմետական դաշնակցութեան մը որ պիտի բաղկանայ բազմաթիւ fանիթոններէ ու համադաշնակցական կապեր պիտի ունենայ Սրուաթիոյ հետ։ Այդ համաձայնագիրը կարելի եղաւ Ռուսերու եւ Ամերիկացիներու ջանքերով. առաջինները չէզոքացուցին Սերպերը, երկրորդները զրաղեցան Սրուաթներով եւ մահմետականներով։

Յաղթութեան գլխաւոր աղդակներէն մէկը այն եղաւ որ փոխանակ Եւրոպացիներուն ըրածին նման ամբողջական լուծում մը փնտռելու, Ամերիկացիները նախ հետապնդեցին խրուաթեւմահմետական կնճիռը հարթելու նպատակը։ Արդարեւ, հակառակ լրատուէմիներու Սարայեւոյի վրայ կեղրոնացումի երեւոյթին, հարցը նախ խրուաթեւմահմետական էր· 1993-ը անցած էր անոնց մարտերով։ Ցետոյ միայն պատերազմը եւ ցեղային մաքրագործումը փոխադրուած էր Պոսնիա։

Աւելի քան տասը ամիս, Սրուաթները Պոսթար քաղաքին մէջ բանտարկելով մահմետականները, անխնայ ռմբակոծած էին նոյն խստութեամբ, որքան՝ Սերպերը՝ Սարայեւոյի բնակչութիւնը։ Այսուհանդերձ, հեռատեսիլի տեսագրիչներուն բացակայութիւնը աշխարհը անտեղեակ պահեց տասնեակ հազարաւոր մահմետականներու կացութեան երբ անոնք ամիսներ կ'անցընէին իրենց տուներուն դեռ նայարկերուն մէջ, առողջապահական ահռելի պայմաններու մէջ, զրկուած ջուրէ եւ էլեկտրականութենէ, յաճախ նաեւ առօրեայ անհրեղէնէ։

Այս կացութեան եւ այս պատերազմին է որ վերջ կը դնէր վերոյիշեալ համաձայնագիրը· ան կը նշանակէր Պոսնիա-Հերցեկովինի պետութեան երկու մասերու բաժանումը, Սերպերուն եւ Սրուաթեւմահմետականներուն միջեւ։ Եւ Սրուաթեւմահմետական այս դաշնակցութիւնը նախկին պետութեան կէսը միայն պիտի դրաւէ։ Եւ որովհետեւ նոր դաշնակցութիւնը առընչուած պիտի ըլլայ Զաղրէպի, անոր մահմետական բնակիչները այսուհետեւ քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական տեսակէտէ Սրուաթներու պերճախոսութեան տակ պիտի ապրին։

Պէտք է ըսել որ ստորագրուած համաձայնագիրը Սրուաթ նախագահ Թուճմանի պատերազմական նպատակները մասմբ միայն կ'իրականացնէ· զինքը բանակցութեան մասնակցելու մղողը Գերմանիոյ պնդումը եղած է։ Գաղտնիք չէ որ ան «Մեծն Սրուաթիոյ» ջերմ կողմնակից մըն էր ու երբեք չէ ծածկած այդ կեցուածքը, ինչպէս իր վախը՝ մահմետական պետութեան մը ստեղծումի հեռանկարին դէմ։

Սրուաթ ժողովրդավար ընդդիմութիւնը կը քննադատէ Թուճմանի անճնասպանական քաղաքականութիւնը որ հիմնուեցաւ Պոսնիոյ բաժանումին վրայ։ Ասոնք կընայ վտանգաւոր նախընթաց մը ըլլալ Սրուաթիոյ այլ չրջաններուն համար որոնք Սերպերու դրաւումին տակ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄ

ԱՆԳԱՐԱ, ՊՈԼԻՍ
ԵՒ 24 ԱՅԼ ՔԱՂԱՔՆԵՐ
ՌԵՖԱՀԻ ՁԵՌԸ ԿԱՆՑՆԻՆ

Բոլորովին անակնկալ չէ, բայց եւ այնպէս Ռեֆահի (Բարօրութեան կուսակցութիւն) յաղթանակը ցնցիչ տպաւորութիւն գործած է երկրէն ներս թէ դուրս։

76-ի վրայ 26 քաղաքապետութիւն իսլամապաշտներու ձեռքը կ'անցնի, չնորհիւ նաեւ ընտրական դրութեան (մեծամասնութիւն, մէկ չրջան)։ Կուսակցութեան պարագլուխը՝ Էրպաքան չի ծածկեր իր ուրախութիւնը եւ կը յայտարարէ «ժողովուրդը կ'ուզէ մեզ կառավարութեան մէջ տեսնել»։ Ճիշդ է որ երբ Պոլսոյ եւ Անգարայի նման խորհրդանիշ քաղաքներ իրենց ձեռքը կ'անցնին, արտայայտուած ուրախութիւնը բնական է։ Տարբեր է Թրքական այլ չրջանակներու հակազդեցութիւնը։ Բարձրատիճան պաշտօնատար մը, խորապէս ցնցուած կ'ըսէ· -- «Երկրին սիրտն ու ուղեղը կորսնցուցինք»։ Ուրիշ քաղաքական մը (ձախ) կը դատապարտէ տարիներէ ի վեր եղած ղիջումները Իսլամին։ Ընկերվարական կին մը որ հաղուագիւտներէն եղած է ուսումնասիրելու ընկերային իսլամապաշտութեան մը ազը կը յայտարարէ· -- «Այս քուէարկութիւնը նուազ կ'արտայայտէ Թրքական ընկերութեան իսլամականացումը, քան՝ ընկերային եւ քաղաքական ապստամբութիւն մը։ Ռեֆահը, այսօր, միակ բողոքը կը ներկայացնէ տաղնապի մէջ եղող դրութեան մը։ Նուազ կը վախնամ Ռեֆահի այս յառաջխաղացումէն քան այն հակազդեցութիւններէն, որոնց կրնայ ծնունդ տալ իշխանութեան մօտ, ճշմարտութեան փորձաքար մըն է թուրք ժողովրդավարութեան համար»։

Պոլսեցի իշխանաւորներու մօտ անակնկալը մեծ է։ Ոչ ոք մտքէն կ'անցընէր որ Օսմանեան նախկին մայրաքաղաքէն պատ, Թաղերու 33 քաղաքապետարաններէն 17-ը կ'անցնին Ռեֆահի ձեռքը, ներառեալ՝ Պէյօղլուի նման թաղամասը (սինեմանոցներու եւ դիչերաթոյներու)։ Պոլսոյ նոր քաղաքապետը՝ Ռեճեպ Թայիփ Էրտողան համոզուած իսլամապաշտ մըն է, բայց, մօրուք չունի եւ արդիական դիմագիծով մը կը ներկայանայ (տնտեսագէտ է)։ Թաքսիմի հրապարակի մզկիթի մը չինութիւնը եւ մահմետական մշակութային մեծ կեդրոնի մը չինութիւնը ծրագրելով, ան կ'ըսէ· -- «Հարկ է որ, երբ օտար անցորդը դայ, կարենայ ըսել՝ մահմետական երկրի մը մէջ եմ»։ Հանրատուներու վաճառումը, Ամանորի լուսաւորութեանց նուազումը ծրագրելու մաս կը կազմեն։

են։ Զաղրէպ վճռած է զանոնք ետ առնել ի դին ամէն բանի։ Այս պարագան վարանոտներ կը ստեղծէ այն մասին թէ Ուաշինկթընի Մարտ 18-ի համաձայնագիրը խաղաղութեան իսկական դրաւական մը պիտի ըլլայ։ Ցառեւտեաներ մինչեւ իսկ նոր պատերազմի մը սաղմերը կը տեսնեն անոր մէջ։

ԻՏԱԼԻԱ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Ցաղթանակներ տանիլը աւելի դիւրին է, քան անոնց տիրապետելը յետագային (ամէն կոմ, օրինակները չեն պակսիր)։ Այսպէս ալ, կը սկսին Սիլվիո Պերլուսքոնիի դժուարութիւնները հակառակ իր տարած չախչախիչ յաղթանակին։

Իտալիոյ նոր Նորհրդարանը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ· --

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ (630 աթոռ)։ Ազատութեան խմբակ (աջ) 366 երեսփոխան, որոնց 155-ը Ֆորցա Իթալիա (Պերլուսքոնի), 106 հիւսիսի լիկա (Ումպերթօ Պոսի), Ազգ· պինակկութիւն 105 (ձախ-Ֆրանքօ Ֆինի)։ Ձախ՝ 213 երեսփոխան (համաչնաւոր միրապետութեամբ համախմբումն է ուղի կուսակցութիւններու), հուսկ կեդրոնի պինակկութիւնը, ժառանգորդները Դեմօ -- Քրիսթիանի որ կը դոհանայ 46 աթոռով։

ԾԵՐԱԿՈՑՏ· -- (315 աթոռ)։ Այը 155 աթոռ կ'ապահովէ, ձախը՝ 122, կեդրոնի պինակկութիւնը 31։

Պերլուսքոնի, ինչպէս դրեցինք երէկ, տրամադիր է վարչապետ դառնալու եւ այդ առընչութեամբ յայտարարեց թէ պատրաստ է ծախելու իր ամբողջ կայսրութիւնը։ Բայց, իր գլխաւոր պինակիցը՝ Ումպերթօ Պոսի չուզեր գործակցիլ «երրորդ ուժին» հետ, որ նոր ֆաչխաններու կուսակցութիւնն է։ Արդէն, Պերլուսքոնիի քուէարկութիւնն ալ բաւական աղմկաբար եղած է։ Ի յարգանս հրէական Զատիկին, Պերլուսքոնի կիրակի ուչ դիմած էր Հռոմի հրէական կեթթոյի ծոցը պըտնուղ Ուիօ Ֆոսքոլօ դպրոցը, ուր պարտէր քուէարկել։ Հազիւ հասած, պոռչըտուքներն ու սուլոցները դիմաւորած են պինքը՝ «ֆաչիստ, դրամատէր, դո՛ւրս կեթթոյէն»···։

Կը մնայ ուրեմն կառավարութիւն կազմել մինչեւ 3 չաբաթ եւ այնքան բարդ է կացութիւնը որ ամէնէն յոռետեսները անկարելիութիւն մը կը նախատեսեն եւ այդ պարագային՝ նոր ընտրութիւններ։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՐՊԸՎՈՒԱՑԻ մէջ, Զորեքչաբթի առաւօտ (Մարտ 30) 1-ուկէսին ուժգին պայթում մը ցնցած է ամբողջ թաղամասեր։ Զերմակայանի մը պայթումն էր պատճառը եւ վնասները հսկայ տարողութիւն ունին։ Տէֆանսի այդ չերմակայանին ամբողջ չրջակայքը քարուքանդ եղած է, վիլլաներ, յարկաբաժիններ եւ բաւական հեռաւոր վայրեր ալ պատուհան, ապակի չարդուփշուր եղած։ 59 վիրաւոր կար, որոնց մէջ 3՝ ծանր (մէկը 10-ամեայ մանուկ մը), մէկ բանուոր ալ անհետացած է։

ԱԼՃԵՐԻՈՑ մէջ զոհերու ցանկը կ'երկարի։ Ռուսական դեսպանատան պաշտօ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՀԱՅԵԽՈՒՐՔ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՅԵՐԸ 2,5 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐԴ ՋԱՐԴԵՐ ԵՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ...

Մարտ 22-ին եւ 29-ին Թրքական հեռատեսիլի Բ· կայանը յայտագիր մը սփռած է նուիրուած հայկեմուրք յարաբերութիւններուն (յայտագիրը կը չարունակուի նաեւ ալ երեքչաբթի)։

Այս յայտագրին գլխաւոր առանցքը կը կազմէ Անատոլուի պատմութիւնը։

Ցետագային կուտանք մանրամասնութիւններ։ Առ այժմ ըսենք որ յայտագրին Բ· մասին (Մարտ 29) մէջ յիչուած է գլխաւորաբար այն «զուլումը» զոր Հայերը գործած են եւ այդ առընչութեամբ ալ «վկաները» բերուած են, փաստելու համար որ Անատոլուի մէջ Հայերը եղուկուկէս միլիոն մարդ ջարդած են···։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեղանի թէնիսի Եւրոպայի ախոյենութեան (Պիրմինկամ-Անգլիա) առաջին անդամ ըլլալով մասնակցող Հայաստանի զոյգ հաւաքականները առաջին հանդրէսանին բաւական խոստմնալից արդիւնքներ ձեռք ձգած են։ Արդարեւ, տղաքը հանդիսացած են իրենց խմբակին երրորդը, իսկ աղջիկները՝ զրաւած են երկրորդ տեղը։

Ստորեւ առաջին հանդրուանի խաղերուն արդիւնքները եւ դասաւորումը· --

Տղաք· --

Հայաստան -- Պոսնիա	4 -- 3
Հայաստան - Սպանիա	3 -- 4
Հայաստան - Նորվեկիա	4 -- 1
Հայաստան -- Ալպանիա	4 -- 0
Հայաստան -- Թուրքիա	2 -- 4

Ընդհ· դասաւորում· --

1--- Թուրքիա, 2--- Սպանիա, 3--- Հայաստան, 4--- Պոսնիա, 5--- Նորվեկիա, 6--- Ալպանիա։

Աղջիկներ· --

Հայաստան -- Ֆինլանտիա	4 -- 0
Հայաստան -- Նորվեկիա	4 -- 1
Հայաստան -- Կալէս	4 -- 0
Հայաստան - Մալթա	4 -- 0
Հայաստան -- Մաճ Կղզի	4 -- 0
Հայաստան -- Աւստրիա	2 - 4

Ընդհ· դասաւորում· --

1· -- Աւստրիա, 2· -- Հայաստան, 3--- Ֆինլանտիա, 4--- Նորվեկիա, 5--- Կալէս, 6--- Մալթա, 7---Մաճ Կղզի։

Այս մրցումներէն ետք Հայաստանի հաւաքականները կը մրցին միւս խմբակներու նոյն տեղերը զրաւող վերկիրներուն դէմ, վերջնական դասաւորման համար։

Նչենք որ տղոց ախոյենութեան կը մասնակցին 47 երկիրներ, բաժնուած 8 խմբակներու, իսկ աղջիկներու ախոյենութեան՝ 38 երկիրներ, 6 խմբակներով։

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

3.- Իրաւական Պետութեան միջոցները:

Այս քաժնին մէջ պիտի քննարկենք Սահմանադրական դատարանին եւ Իրաւաբանական Խորհուրդին (Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծ) կամ Արդարադատութեան Խորհուրդին (Ցանճնաժողովի նախագիծ) անկախութիւնն ու անկողմնակալութիւնը: Հակառակ անոր որ երկու նախագիծերն ալ կը յայտարարեն այս հաստատութիւններու անկախութիւնը, պիտի տեսնենք որ գործնականին մէջ այդ անկախութիւնը այդչափ ալ ապահովուած չէ: Բայց նախքան այդ, պիտի քննարկենք Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը, հաստատութիւն որ նախատեսուած է երկու նախագիծերու հեղինակներուն կողմէ:

Ա.- Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին հիմնական նպատակն է, ինչպէս քիչ յետոյ պիտի տեսնենք, քաղաքացին պաշտպանել վարչութեան հաւանական անօրինականութիւններուն, չարաշահումներուն, կաշառակերութեան եւ նմանատիպ այլ յանցագործութիւններու դէմ: Այլ խօսքով, ժողովրդավարութեան ամրացման կարեւոր ազդակներէն է Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը: Այդ պատճառով իսկ զոհունակութեամբ կը դիմաւորենք Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանի ստեղծումը, հաստատութիւն, որ նորութիւն է Հայաստանի համար: Սակայն կը տեսնենք որ Պաշտպանին տըրուած կարգավիճակին եւ իրաւասութիւններուն մէջ, երկու նախագիծերու պարագային զոյութիւն ունի չփոթ:

Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը նշանակուած է Խորհրդարանին կողմէ (Ցանճնաժողովի նախագիծ, 43-րդ յօդուած, առաջին պարբերութիւն, Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծ, 71-րդ յօդուած, 20-րդ կէտ): Երկու նախագիծերուն մէջ ալ Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը կ'ընտրուի Խորհրդարանին կողմէ: Մեր կարծիքով, Պաշտպանին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան համար նախընտրելի է որ ան նշանակուի Խորհրդարանի նախագահին կողմէ:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը (յօդուած 90) «անչուք» միջնորդ է քաղաքացիին եւ Սահմանադրական դատարանին միջեւ, առանց որեւէ իշխանութեան: Պէտք է Պաշտպանին աւելի լայն իրաւասութիւններ տրուին:

Ցանճնաժողովի նախագիծին նախատեսած Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը, ըստ 43-րդ յօդուածին, դատական հայցադիմում կը պատրաստէ, որովհետեւ Պաշտպանին կուտայ «դատարանի վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները» բողոքարկելու իրաւասութիւն: Այս հանգամանքները կը ստեղծեն իրաւասութիւններու կրկնութիւն, որովհետեւ նախագիծին մէջ քիչ անդին (յօդուած 102, չորրորդ կէտ) կը կարդանք հետեւեալը Հայաստանի Հանրապետութեան դատախազութիւնը «բողոքարկում է դատարանների վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները»: Այլ խօսքով երկու տարբեր, իրարմէ անկախ մարմիններ լիազօրուած են նոյն գործով զբաղելու իրաւասութեամբ, ինչ որ հակասական է:

Ի տես այս թերութիւններուն, մենք մեզի թոյլ կուտանք առաջարկել երկու նախագիծերուն մէջ Պաշտպանին տրուած իրաւասութիւնները փոխարինել յօդուածով մը մէջ մշակուած առաքելութիւններով,

Իրականութեան մէջ Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը արդարադատութեան համակարգէն դուրս գտնուող անկախ մարմին է: Ան ոչ դատաւոր է, ոչ պետական ծառայող, ոչ ալ վարչութեան պետ: Անոր պաշտօնը ոչ թէ բողոքարկել է, այլ վերահսկել Պետութեան եւ տեղական վարչութիւններու, հանրային ծառայութիւն մատուցող հաստատութիւններու գործունէութիւնը եւ լուծել այս վերջիններուն հետ քաղաքացիներուն ունեցած խնդիրները: Պաշտպանին առաքելութիւնն է մարդկայնացնել պետական ծառայող - քաղաքացի յարաբերութիւնը:

Երբ անհատ քաղաքացիներ, որոնք վարչութեան հետ ունեցած գործին ընթացքին իրենց անձնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները կը տեսնեն ոտնահարուած, կը դիմեն Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին: Այս վերջինը կը հարցապնդէ պետական ծառայողները եւ քննիչ մարմիններուն կը հրահանգէ քննութիւն կատարել: Այս գործողութիւններու ատարին Պաշտպանը մի քանի ուղղութեամբ քայլեր կրնայ առնել:

- Պաշտպանը կը թելադրէ որ խնդրոյ առարկայ վարչութիւնը սրբագրէ իր գործած սխալը կամ քաղաքացիին վնասուց հատուցում տայ: Պաշտպանին թելադրանքները պարտադիր են: Միաժամանակ, Պաշտպանը վարչութեան գործունէութիւնը քարեկարգումներու առաջարկներ կը ներկայացնէ: Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը խնդրոյ առարկայ վարչութեան կողմէ անպատիժ պահել իր վարչութեան յանցաւոր ծառայողը: Այլ խօսքով, Պաշտպանը լաւագոյն միջոցն է պատժելու պետական ծառայողները, երբ այս վերջիններէ թերանան ծառայել քաղաքացիին եւ օգտուելով իրենց պաշտօնէն չարաշահեն եւ ոտնահարեն քաղաքացիին իրաւունքները: Շնորհիւ Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին չատ հարցեր դատարան չեն երթար, այսու հանդերձ կը գտնեն արդար լուծում ոչ - դատական միջոցներով:

Բ.- Սահմանադրական դատարանը:

Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն ինչպէս նաեւ երեք պետական իշխանութիւններու իրաւասութիւններուն պաշտպանն ու պահապանն է: Այդ պատճառով իսկ ան անկախ եւ անկողմնակալ պէտք է ըլլայ:

Յօդուածիս առաջին ստորաբաժնին մէջ տեսանք որ Սահմանադրական դատարանը արդարադատութեան համակարգէն դուրս գտնուող, խստօրէն չրջանափակուած, մասնագիտացած, ապաղաքական մարմին է: Այս վերջին հատատումը անվիճելիօրէն կը բացառէ Սահմանադրական դատաւորին, եւ ընդհանրապէս բոլոր դատաւորներուն ընտրութիւնը: Ցիրաւի, փորձը ցոյց տուած է որ դատաւորին ընտրութիւնը «լաւագոյն» միջոցն է դատական մարմիններուն եւ դատական համակարգին քաղաքականացման, հետեւաբար այդ իշխանութեան կախուածութեան եւ կողմնակալութեան: Ուրեմն, սկզբունքօրէն պիտի մերժենք Հայաստանի Հանրապետութեան դատաւորներուն ուղղակի թէ անուղղակի ընտրութիւններու միջոցով կատարուած նշանակումները:

ա.- Այդ կապակցութեամբ, Սահմանադրութեան խորհուրդի նախագիծին 71-րդ յօդուածին 23-րդ կէտին համաձայն, Սահմանադրական դատարանին ինը դատաւորները, Իրաւաբանական Խորհուրդին ներկայացմամբ, կ'ընտրուին Ազգային Ժողովին կողմէ: Սահմանադրական դատարանի Ժամկէտը չէ նշուած:

Այն որ Իրաւաբանական Խորհուրդը կ'առաջարկէ Սահմանադրական դատարանի դատաւորի թեկնածուները մեզի կը թուի ըլլալ ընդունելի, նոյնիսկ եթէ Սահմանադրական դատարանը արդարադատութեան համակարգէն դուրս կը գտնուի: Բայց անընդունելի է Սահմանադրական դատարանի թեկնածուներուն պատգամաւորներուն կողմէ ընտրութիւնը: Այդ դուռ կը բանայ ընտրութեան քաղաքականացման, որմէ պէտք է խուսափիլ: Մեր կարծիքով Ազգային Ժողովի նախագահն է որ պէտք է նշանակէ Խորհրդարանին քաժին ինկած Սահմանադրական դատարանին թեկնածուները: Այլապէս, հաւասարակշռութիւնը պահելու համար, Հանրապետութեան նախագահը նոյնպէս իրաւունք պէտք է ունենայ Սահմանադրական դատարանի դատաւոր նշանակելու:

բ.- Ցանճնաժողովի նախագիծին համաձայն, Սահմանադրական դատարանի 12 անդամներէն վեցը կը նշանակուին Հանրապետութեան նախագահին կողմէ եւ վեցը կ'ընտրուին Ազգային Խորհուրդին կողմէ: Մեր կարծիքով, փոխանակ 12-ի կարելի է բաւարարուիլ ութ կամ ինը սահմանադրական դատաւորներով: Ինչպէս վերը, այստեղ եւս կ'առաջարկենք որ Ազգային Խորհուրդի նախագահը նշանակէ Խորհրդարանին քաժին ինկած Սահմանադրական դատարանին թեկնածուները:

Այլապէս, Ցանճնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին հինգերորդ կէտին մէջ կը կարդանք հետեւեալը. Սահմանադրական դատարանը քննութեան կ'առնէ «Սահմանադրական դատաւորի վերաբերեալ Ազգային Խորհուրդի կամ Հանրապետութեան նախագահի կողմից ներկայացուած մեղադրանքները»:

Այս ընթացքը թոյլ չի տար Սահմանադրական դատարանին անկախութիւնն ու անկողմնակալութիւնը քաղաքական իշխանութիւններու նկատմամբ: Սահմանադրական դատարանը ոչ ոքէ մեղադրանք պէտք է առնայ: Սահմանադրական դատարանի անկախ եւ ապատ գործունէութիւնը կ'երաշխաւորուի միայն այն պարագային երբ ո՛չ օրէնսդիր, ո՛չ ալ գործադիր իշխանութիւնները կարողանան միջամտել անոր ներքին գործերուն: Ան պէտք է ունենայ իր սեփական ներքին կանոնադրութիւնը: Եւ միայն կանոնադրութեան հիման վրայ, առանց արտաքին միջամտութեան կամ նշումի, իր անդամներուն սեփական նախաձեռնութեամբ, Սահմանադրական դատարանը պէտք է քննարկէ իր անդամներուն կանոնադրութեան եւ Սահմանադրութեան կողմէ անոնց տրուած իրաւասութիւններուն եւ պարտականութիւններուն խախտումները: Այլ խօսքով, Ցանճնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին հինգերորդ, ինչպէս նաեւ 57-րդ յօդուածին եօթներորդ եւ 70-րդ յօդուածին եօթներորդ կէտերը անընդունելի են եւ ըստ այնմ պէտք է ջնջուին:

Սահմանադրական դատարանին մասին չատ հարցեր բաց թողուած են երկու նախագիծերուն մէջ: Այդ իսկ պատճառով կը ներկայացնենք հետեւեալ ազդակները որոնք կը նպաստեն Սահմանադրական դատարանի անկախութեան եւ անկողմնակալութեան,

- Սահմանադրական դատարանին քննարկումները պէտք է դռնփակ ըլլան, արտայայտուած թեր ու դէմ միտքերը պէտք չէ հրատարակուին: Սահմանադրական դատարանի դատաւորները պէտք է ըլլան վերապահ: Անոնք իրաւունք պէտք չէ ունենան հանրութեան առջեւ յայտարարութիւններ կատարելու, իրենց կեցուածքը ծանօթացնելու, արդարացնելու կամ Սահմանադրական դատարանին արձակած վճիռը քննադատելու: Նման վերաբերմունքներ կ'ոչնչացնեն Սահմանադրական դատարանին վրայ դրուած վստահութիւնը:

- Սահմանադրական դատաւորները փորձուած, յարգուած եւ իրենց անբասիրութիւնը փաստած անձնաւորութիւններ պէտք է ըլլան: Այդ պատճառով, անոնք պէտք է բարձր տարիքի մարդիկ ըլլան, իրենց ասպարէզը աւարտած, որպէսզի վարձատրութիւններու, համբաւի եւ պաշտօնի եռեւէն չվազեն, չըլլան հաճայկատար:

- Սահմանադրական դատարանին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան մեծագոյն երաշխիքը անոր պաշտօնավարութեան ժամկէտն է: Այդ պատճառով Սահմանադրական դատարանին (ինչպէս նաեւ Արդարադատութեան կամ Իրաւաբանական Խորհուրդին) անդամներուն պաշտօնավարութիւնը պէտք է երկարաձգի այնպիսի ձիրքով նշանակող իշխանութեան պաշտօնավարութեան ժամանակահատուածը:

- Սահմանադրական դատաւորը պէտք է բարձր աշխատավարձ ստանայ եւ իր անձը պէտք է պաշտպանուի կառավարութեան տրամադրութեան տակ գտնուող միջոցներով: Այլ խօսքով, կառավարութիւնը պէտք է պատասխանէ Սահմանադրական դատաւորին դէմ կատարուած որեւէ վտանգի կամ վնասի:

- Վերջապէս, նշենք որ պարտաւորութիւն չկայ որ Սահմանադրութեան դատարանի անդամները անպայման դատաւորներ ըլլան: Փորձը ցոյց տուած է նախկին նախարարներու, պատգամաւորներու եւ այլ բարձրաստիճան պաշտօնեաներու նշանակումը իբր Սահմանադրական դատարանի անդամ, կ'օժանդակէ Դատարանին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան, չնորհիւ անոնց պետական հաստատութիւններու մէջ երկար տարիներու փորձառութեան:

Գ.- Արդարադատութեան կամ Իրաւաբանական Խորհուրդը:

ա.- Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծը իր 71-րդ յօդուածին 23-րդ կէտին մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան Իրաւաբանական Խորհուրդի դատաւորներուն նշանակումը կը յանձնէ Ազգային Ժողովին: Իսկ 88-րդ յօդուածին երրորդ կէտին համաձայն, անոնք կ'ընտրուին - բայց որո՞ւ կողմէ, նշուած չէ:

Այս անորոշութիւնը ընդունելի չէ որովհետեւ այդ դուռ կը բանայ նշանակումները կարգին չափախակի փոփոխելիութեան որ անկայուն կը դարձնէ Իրաւաբանական Խորհուրդը: Մեր կարծիքով անհրաժեշտ է Սահմանադրութեան մէջ հաստատել Իրաւաբանական Խորհուրդի նշանակման կարգը:

բ.- Ցանճնաժողովի նախագիծին 93-րդ եւ 94-րդ յօդուածներուն մէջ առաջարկուած Արդարադատութեան Խորհուրդի անդամներու նշանակման ձեւը նոյնպէս թոյլ չի տար դատական մարմիններու անկախութիւնն ու անկողմնակալութիւնը: Երկու անդամներ նշանակուած են Հանրապետութեան Նախագահին, վեց անդամներ ընտրուած են Ազգային Խորհուրդին կողմէ: Ընդհակառակն, ինչպէս վերեւ տեսանք, Ազգային Խորհուրդին կողմէ ընտրութիւնը կը քաղաքականացնէ Արդարադատութեան Խորհուրդը: Այնտեղ ուր ընտրութիւններ կան, այդտեղ անպայման քաղաքականացում կայ: Իսկ քաղաքականացումը վտանգաւոր է ուրեմն անթեղադրելի դատական իշխանութեան անդամները նշանակելու պարագային:

դ.- Մեր կարծիքով, երաշխաւորելու համար դատական իշխանութեան անկախութիւնը, Արդարադատութեան Խորհուրդի ութ անդամներէն վեցը պէտք առաջարկուին - եւ ո՛չ ընտրուին - արդարադատութեան համակարգը կազմող մարմիններուն կողմէ: Այս պարագային Հանրապետութեան նախագահին դերը սահմանափակուի Արդարադատութեան Խորհուրդի անդամներու նշանակութեամբ - ան կը նշանակէ իրեն առաջարկուած անդամները: Այլ խօսքով, Հանրապետութեան Նախագահը ունի Արդարադատութեան Խորհուրդին նախագահելու խորհրդանշական դեր:

Միաժամանակ, պէտք է նախատեսել դատաւորներու կարգավիճակի օրէնսդիրք: Դատաւորներուն ասպարէզին ընթացքն ու դասակարգային աստիճաններու բացումը, դատաւորներուն պարտականութիւնները, անոնց կարգապահական պատասխանատուութիւնը եւ պատժամիջոցները պէտք է ընդգրկուին կարգավիճակին մէջ: Հանրապետութեան Նախագահը կամ Ազգ. Խորհուրդը իրաւունք պէտք չէ ունենան դադրեցնելու կամ կարգապահական պատասխանատուութեան ենթարկելու դատաւորները - ըլլան անոնք Սահմանադրական դատարանի թէ արդարադատութեան համակարգի դատաւորներ: Շնորհիւ Արդարադատութեան Խորհուրդի անկախութեան եւ դատաւորներու կարգապահական վիճակի գոյութեան, կարելի կը դառնայ վերջնել արտաքին ճնշումներուն ազդեցութիւնը եւ երաշխաւորել դատաւորներու անկողմնակալութիւնը եւ անկախութիւնը:

(Շար. 6)

ՀԱՅԵՐԸ ՄՈԼԴՈՎԱՅՈՒՄ

Մոլդովայի Հանրապետութիւնը նախկին Սովհ. Միութեան 15 Հանրապետութիւններից մէկն էր եւ ինչպէս միւս Հանրապետութիւնները, այն եւս հռչակել է իր անկախութիւնը: Տարածքը շուրջ 30 հազար քառակուսի քմ. է (ներկայ Հայաստանի չափ): Սահմանակից է արեւելքից Ուկրանիային, իսկ արեւմուտքից՝ Ռումանիոյ: Բնիկ ժողովուրդը ռումանական ծագում ունի, ուղղափառ քրիստոնեաները են եւ նրանց լեզուն էլ շատ մօտ է ռումաներէնին է: Բացի տեղացի ժողովուրդից, բաւական մեծ է թիւը Ռուսների, ինչպէս նաեւ Ուկրանացիների, լեհ կաթոլիկների, Հայերի եւլն:

Հայերը պատմական ներկայութիւն են Մոլդովայի մէջ: Առաջին Հայերը այստեղ են եկել դեռեւս Անիի կործանումից յետոյ, 11-12-րդ դարերում: Աւելի մեծ թիւով Հայեր դէպի Մոլդովա են եկել 14-15րդ դարերում, եւ այս ժամանակից է, որ առաջին հայկական եկեղեցիները են կառուցուել: Ամենահին եկեղեցին կառուցուել է 15-րդ դարի սկզբնամասում, Ջիւտատէ Ալբէ կոչուած տեղում: (Այս վայրը այսօր մաս է կազմում Ուկրանիայի՝ Աքերման անունով): Գրեթէ նոյն ժամանակամիջոցում է կառուցուել նաեւ Ռումանական Մոլդովայի մաս կազմող Սուչաւա քաղաքի Սուրբ Աստուածածին վանքը: (Այս վանքում 1943 թուականին իր քառասունքն է անցկացրել ներկայիս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Հայրապետը): Յետագայում եւս Հայերը կառուցել են մի շարք եկեղեցիներ: Ներկայ Մոլդովայի Հանրապետութեան տարածքում պահպանուել են Քիշինեւ մայրաքաղաքի երկու եկեղեցիները, Պէլց քաղաքի եկեղեցին, Գրիգորիոպոլ քաղաքի եկեղեցին:

Գրիգորիոպոլ քաղաքը հիմնադրուել է շուրջ երկու հարիւր տարի առաջ Հայերի կողմից: Այն ժամանակ Մոլդովան մաս էր կազմում Ցարական Ռուսաստանի եւ ռուսական իշխանութիւնները յատուկ հրամանով թոյլ են տուել Հայութեան կառուցելու հայկական քնակատեղի: Գրիգորիոպոլ քաղաքի զինանշանի վրայ յստակօրէն արտայայտուած է քաղաքի Հայերի կողմից կառուցուած լինելը: Ռուսական կայսրութեան թագից ու արծիւից բացի, զինանշանը պարունակում է Արարատ լերան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի պատկերները եւ այլ հայկական խորհրդանիշեր:

Պատմութեան ընթացքին, 1812 թուականից սկսած, շուրջ հարիւր տարի, Քիշինեւ մայրաքաղաքը եղել է կենտրոնը Բեսարաբիայի եւ Նոր Նախիջեւանի Հայոց Թեմի, որտեղ պաշտօնավարել են շատ յայտնի հայ հոգեւորականներ, մասնաւորաբար Ներսէս Աշտարակեցի Կաթողիկոսը, հռչակաւոր ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկու եղբայր Գաբրիէլ Աբգ. Այվազեանը եւ ուրիշներ:

1918-1940 թուականների ընթացքում, երբ Մոլդովայի ներկայ տարածքը կրկին անցել էր ռումանական դերիշխանութեան տակ, տեղի հայկական եկեղեցիները մաս էին կազմում Ռումանիոյ Հայոց Թեմի:

Քիշինեւի առաջնորդանիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցին կառուցուել է 1804 թուականին: Եկեղեցին զմբեթաւոր է, շատ լաւ պահպանուած եւ Մոլդովայի մայրաքաղաքի ամենագեղեցիկ եկեղեցիներից մէկն է: Քիշինեւում պահպանուել է նաեւ Հայոց գերեզմանատունը եւ նրան յարող Ս. Յարութեան մատուռը, որը թէեւ պղտաշէն է, բայց աչքի է ընկնում իր հայկական ճարտարապետութեամբ:

Եկեղեցիների, քաղաքում հայկական փողոցների եւ այլ հինութիւնների գոյութիւնը լաւագոյն ապացոյցն է Մոլդովայում Հայերի աշխոյժ ու կազմակերպուած եկեղեցական ու մշակութային կեանքի: Քիշինեւ մայրաքաղաքի փողոցներից մէկը այսօր էլ կոչւում է Վեքէ - Արմենեասկա, որ թարգմանւում է Հին - Հայկական:

Մոլդովայի Հայութիւնը մինչեւ 1940-ական թուականների սկիզբը, անկախ՝ քաղաքական վերիվայրումներից, շարունակել է միշտ էլ վառ պահել իր ազգային ոգին, հայաշատ վայրերում գործել են Հայոց եկեղեցիները եւ դպրոցները:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից քիչ առաջ Մոլդովայի ներկայ տարածքը զրաւուեց Սովհ. Միութեան կողմից: Մէկը միւսի յետեւից փակուեցին հայկական բոլոր եկեղեցիներն ու դպրոցները: Պատերազմի տարիներին եւ յետ պատերազմեան մի քանի տարիների ընթացքում Սովհրդային Մոլդովայի գրեթէ ողջ Հայութիւնը գաղթեց Ռումանիա կամ այլ երկրներ: Ամբողջապէս վերացաւ երբեմնի ծաղկուն ու հայաշատ Մոլդաւահայ գաղութը, մասամբ պահպանուեցին միայն եկեղեցական ու այլ հինութիւնները՝ քարակերտ ու յաւերժական վկաները Հայոց ներկայութեան:

1950-ական թուականների վերջից ըկըսեալ Հայաստանից, Ադրբեջանից եւ Սովհրդային Միութեան այլ վայրերից դէպի Մոլդովա եկան բազմաթիւ Հայեր՝ հիմնականում երիտասարդներ, այստեղ լաւ աշխատանք գտնելու ակնկալիքով: Ասոր հետեւանքով նրանք վերջնականապէս հաստատուեցին Մոլդովայում, ոմանք այստեղ կազմեցին իրենց ընտանիքները:

Այսօր Մոլդովահայութիւնը շուրջ 5 հազարի է հասնում, որոնք բնակւում են հիմնականում մայրաքաղաք Քիշինեւում, Գրիգորիոպոլ, Պէլց քաղաքներում եւ այլուր: Նրանք զբաղւում են մեծաւ մասամբ առեւտուրով, թէեւ քիչ չէ թիւը նաեւ դիտութեան այլեւայլ բնագաւառների աշխատողների, ուսուցիչների, այլ արհեստաւորների:

Հայութիւնը աշխատանք է տանում նաեւ իր ներկայացուցիչը ունենալու իշխանութեան ոլորտներում: Վերջին խորհրդարանական ընտրութիւններում (27 փետրուար 1994 թ.) Հայերը իրենց թեկնածուն ունէին, սակայն ցաւօք նա չընտրուեց: Այնուհանդերձ պէտք է նշել, որ տեղացի ժողովուրդը բարեացակամօրէն է տրամադրուած Հայութեան հանդէպ եւ ապագային Հայերը թերեւս կարողանան յաջողութեան հասնել:

Հայկական մշակութային կազմակերպութիւններ են գրանցուած մայրաքաղաքում եւ Գրիգորիոպոլ քաղաքում: Միակ եկեղեցական համայնքը գործում է Քիշինեւում, համայնքին է վերադարձուած վերը նշուած Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Այն արտաքնապէս շատ լաւ վիճակի մէջ էր: Քիշինեւաբնակ Գուլբանեան եղբայրների եւ այլոց միջոցներով կատարուեց նաեւ ներքին նորոգութիւններն ու բարեկարգումները, կառուցուեց մարմարեայ դեղեցիկ խորան, համաձայն Հայ Եկեղեցու կանոնների:

Եկեղեցին այսօր ունի իր հոգեւոր հովիւը եւ Ծխական Խորհուրդը, բացուել է կիրակնօրեայ դասարան: Մօտ ապագային Հայութեան կը վերադարձուի նաեւ Քիշինեւի Ս. Յարութիւն Հայոց եկեղեցին: Եկեղեցական համայնքներ գրանցելու նախաձեռնին են նաեւ Գրիգորիոպոլի եւ Պէլցի Հայերը:

Մնում է յուսալ, որ ներկայ Մոլդովահայութիւնը հետզհետէ վերընձիւղուելով ու լաւագոյնս կազմակերպուելով արժանաւոր ժառանգորդը կը դառնայ 600-ամեայ աւանդոյթ ունեցող այս գաղութի:

ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԻՍԱԽԱՆԵԱՆ
Նախկին հոգեւոր հովիւ
Մոլդովայի Հայոց

ՄԱՐՍԷԼ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՌԵՍԻԹԱԼԸ

Ուրախալի երեւոյթ է ստուգել թէ՝ աւելի քան տասնեակ տարիներէ ի վեր հարաւային Ֆրանսայի Հայկական գաղութներուն մէջ, երաժշտական կեանքը ստացած է նոր թափ, նոր զարկ մը: Կազմըւած են ժողովրդական եւ աւանդական երաժշտութեան պուլալ աղբիւրներէն սնունդ առած, դարաւոր հոգեւոր երաժըշտութեան չունչով կեանքի կոչուած երգչախումբեր, մանկանց խումբեր: Այդ նոյն շրջանին մէջ հրապարակ իջած են նաեւ երաժշտական դիտելիքներով զինուած՝ զանազան նուագարաններու հմտնական կրթութիւնը ստացած, ազգային երաժշտանոցներու շարքերը դրաւած բազմաթիւ հայ պարման -- պարմանուհիներ: Հոգեկան բաւարարութիւն եղաւ մեզի համար տարիներ առաջ ողջունել հիմնադրութիւնը Մարսէյլի Սահակ -- Մեսրոպ եւ Գարուն Մանկանց երգչախումբերու, որոնք օրըստօրէ նուաճումներ արձանագրելով իրենց առաքելութեան ճամբաներուն մէջ, հրաւիրեցին ոչ միայն հայ այլեւ Ֆրանսայի երաժշտասէր հասարակութեան ուշադրութիւնը իրենց վրայ: Վերջերս «Յառաջ»էն տեղեակ եղանք թէ՝ Նիսի մէջ կազմուած է Սայաթ -- Նովա անունով նոր երկսեռ երգչախումբ մը, զարմանք պատճառելով շատերուն:

Այս եռուն երաժշտական աշխատանքին կենսունակ եւ մղիչ երկու ուժերէն մին եղաւ Ժիւլիէթ Երզմազեանը:

Կիրակի, Մարտ 20, կէսօրէ ետք՝ Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Զրաչեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Մարսէյլի ազգային երաժշտանոցի ուսուցչուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երզմաեանի աւելի քան քսան աշակերտներու դաշնակի ռեսիթալը: Հինգ տարեկանէն մինչեւ տասնեւուէթ տարեկան աղջնակ եւ տղաներ, որոնց մէջ յարդելի թիւ մը կը կազմէին Հայերը, իրենց տաղանդն ու չնորհքը ցոյց տուին երկու ժամեր չարունակ, հայ եւ միջազգային երաժշտութեան հրաշալիներու պարզ կամ դժուար գործերով: Փոքր դաշնակահարները հրամցուցին Պայէրի, Շըմօլի, Մարթինի, Տիապէլլիի, Ռօթէրի -- Առաջին Մեթոտ-ներէն առնըւած, պարզ սակայն սիրուն, հինգ կամ ուէթ ձայներու մէջ շրջող եւ աւելի թեթեւիք զարգացընելու ծառայող կտորները՝ մերթ ինքնավստահութեամբ, մերթ վախով ու դողով: Ցառաջադէմ դաշնակահարները նուագեցին մարզկային տարրական կիրքերը շատ պարզ խոկութեամբ եւ դիւրահասկնալի կերպով ներկայացուցած Զայքովսկիի, խոր զգացումներով լեցուն եւ երաժշտական խորունկ գիտակցութեամբ ծանօթ Շումանի, հարուստ զգայնութեան՝ ներդաշնակ եւ նուրբ ճաշակի տիրացած Շուպէրթի, իր արուեստը անճնական զգացումներով եւ տառապանքներով արտայայտիչ զարճուցած՝ լեհ ազգային երաժշտութեան ամենամեծ մեկնիչին՝ Շոփէնի, լուութեան եւ անսահմանի տպաւորապաշտ երաժշտական գըծագրիչի Տէպիւսիի, թիւթիչ երաժշտութեամբ՝ իր տաղանդով եւ հանճարով հանրածանօթ՝ Մոցարթի, ռոմանթիք դարու մէջ ապրող դասականին՝ Պրամսի գործերը:

Անշուշտ յայտագրի վրայ չէին կրնար բացակայիլ հայ երգահանները: Այսպէս՝ հայ թէ Ֆրանսացի դաշնակահար -- դաշնակահարուհիները մեկնաբանեցին իր արուեստը ամենախոր արմատներով հայ ժողովրդային երաժշտութեան կապած՝ Կոմիտասեանի, իր երաժշտութիւնը նըրբամտութեամբ՝ դեղեցիկ եւ նուրբ ճաշակով ստեղծած՝ Ցարութիւնեանին, Լիսթի աշակերտած եւ անոր երաժշտական հատկացողութիւնը եւ նրբութիւնը որդեգրած Ստեփան Էմմատի, ժողովրդային ակերէն անած՝ երաժշտական թարմ լեզուով՝ մերթ կայտառ, մերթ խաղաղ եւ լայն ռիթմով առլցուն ստեղծագործութիւններ տուած Բաթալեանեանի գործերը:

Շեշտենք թէ՝ յատկապէս չափահաս դաշնակահարները պատրաստուած էին լրջութեամբ, դիտակցութեամբ եւ իրենց լաւագոյնը տալու հաստատակամութեամբ: Անոնց մեծ մասը կատարեցին իրենց վստահուած կտորները գունագեղ երագատորումներով, ապրումով եւ զնահատելի թէքնիքով: Բնական է կային աչքի չատ կամ նուազ ինկող տաղանդներ, որոնք յաճախակի կրկնուած այսպիսի ելոյթներով դուցէ կրնան իրենց վրայէն նետել բեմի վախն ու դողը եւ կրնան դառնալ վաղուան իսկական արժէքները:

Ինչպէս ամէն մարզի մէջ նաեւ արուեստի բնագաւառէն ներս որպէս դաստիարակիչ՝ պէտք է տանիլ անձանձիր աշխատանք, յարատեւ դործ, ցուցաբերել համբերատար ոգի, աննկուն կամք եւ յատկապէս մայրական սէր երիտասարդ ուժերու նկատմամբ: Այս է ամենագնահատելին որ իրագործած էր իր աշակերտներով Տիկին Ժիւլիէթ Երզմազեանը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԻ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Մտաւորականներու խումբ մը կար հոն, հովանաւոր պարտէզին մէջ, մտաւորականներ՝ որոնք կը հանդիպէին աշխատելու, ստեղծելու, խորհելու խնջոյքնէն, վայելելով հազուադէպ համայքը առանց ճիղի, առանց քօղի, ազատօրէն, միտքէ միտք, սրտէ սիրտ խօսակցելու եւ երբեմն ալ լռելու:

Վայրկեանին անդորրութեան անճնատուր, Տիրան Զրաքեան ունկն դնելով հոն իր Ներաշխարհին դաշնակութեան մըրմունջներուն, «ան՝ որուն համար փառքը հիմա իր մեռեալի արեան է», ինչպէս ըսած է Պալզաք, Ներաշխարհի միսթիֆ հեղինակը, նեչնչուած կը խօսէր հոգիներու անդրաշխարհային կեանքէն, տիեզերքին անհասկնալի խորհուրդներուն վրայ եւ մենք մտիկ կ'ընէինք:

1914...: Տիրող տարապայման հեչտանքին մէջ Արեւելքի իրիկնամուտին, սարսուռ մը կարծես կ'անցնէր, հեռաւոր անորոշ:

Թմրեցուցիչ հեղուկի մը նման, քերթողին խօսքերը կը վանէին սակայն տարտամ մտահոգութիւնները, կը քնացնէին արհաւիրքի մը կարելիութիւնները:

Մեզմէ ոմանք, ունկնդրելով հանդերձ խօսողին, մտովի կ'երթային դէպի անցեալին աշխարհները: Մեր երեւակայութեան առջեւ կը բացուէր հոլաթեւ երկինքը Պատմութեան: Անցքեր, աւանդավէպեր, մեծ ազէտներ, ժողովուրդներու մարտիրոսութիւններ, հերոսներու կերպարանքներ կենդանութիւն առած կ'երեւային մեզի եւ կ'ոգեկոչէինք անուններ փոշիներու մէջ մոռցուած կամ դարերու ճակտին չողշողուն:

Ինչո՞ւ կ'ընէինք այդ ոգեկոչումը, այդ պահուն: Արտասովոր պատահարի մը աղդարարութեամբը կարծես կը յուզէինք անդդալաբար: Զրաքեան լռած էր: Տերեւներն իսկ այլեւս անշարժ էին կարծես. աշխարհի չունչը կանգ առած ըլլալ կը թուէր: Ոչ ոք բառ մը ըսելու արիութիւնը կը զգար. անէացում մըն էր այդ պահը, անդորը, թերեւս ալ անճկադին...:

Ցանկարծ, ցնցող, ահազնալուր հնչիւն մը մահազոյժ, կոպիտ. խուլ հնչիւն մը. Տավո՛ւլ...:

Թմբուկ...: Ջօրակոչ: Օդը կը թնդայ արիւնի վաթիլներով: Ցուզումնահար, շրթներնիս պակուցեալ, իրարու կը նայինք: Մեզ կ'ողողէ, մեր անդորրութիւնը կը լեցնէ արճադանդը այդ անընդհատ հնչող տավուլին: Արհաւիրքի անդունդներն են որ կը խորունկնան: Բնազդօրէն ուրուագծուած եղեռնի մը չարագուշակ կերպարանքը կը խլրտի:

Տավո՛ւլը. նախակարապետը մեծ չարչարանքին, անլուր դժբախտութիւններուն: Սակայն, մեծ յեղափոխականը, անկաշառելին Ռոպէսպիէռ, քարոզած է թէ «դժբախտները աշխարհի զօրութիւնն են»: Արդեօք խորապէս համոզուա՞ծ էր այդ դաղափարին:

Պատերազմին չորս ծանր տարիներուն հնչեց այդ տավուլը. իր դժոխային ձայնը թնդաց Արեւելքի կապոյտ դիշերներու լռութեան մէջ:

Զինուորներու իւրաքանչիւր դասակարդի կանչուելուն՝ եկաւ տավուլը, հեգնելով մայրերու կսկիծը, նշանածներու արցունքը, ընդհանուրին սարսափը, եկաւ ան կանչելու երիտասարդները դէպի բռնադի դաշտը:

«Տավուլ եկած է»ն սրտաճմլիկ լուր մըն էր որ չորս տարի սառեցուց սրտերը:

Գիշերուան տավուլին ձայնէն, որուն ընդհանրապէս կ'ընկերանար փողոցի չուներուն կաղկանձիւնը, երախաները իրենց քունէն կ'արթննային եւ կը փաթթուէին մայրիկին. նորածինները կը դունատէին, սիրող սիրտերը կը ճմլուէին:

(Շար. 70)

(Շար. Ա. էջէն)

Նատարէն եւ Արտաքին նախարարութեան ափրիկեան բաժնի մէկ պատասխանատուին սպանութիւններէն ետք, Թխարէի քաղաքապետն է եւ իր քարտուղարը որոնք սպանուած են։ «Ֆիկարօ»ի մէջ, «Հանրապետութեան Համար Շարժում»ին նախագահը հարցազրոյցի մը մէջ, կը յայտարարէ։ — «Քաղաքացիական պատերազմ մը պարտադրուած է Ալժերացիներուն, պէտք է դէմ դնեն։ Դեմոկրատները պարտուին, թէհրան չէ որ կ'ըլլայ, այլ՝ Գապուլ»։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի կառավարութիւնը մերժողական պատասխան տուած է Եւրոպական Ձանճնախումբին որ Երկուշաբթի օր (Մարտ 28) վերջին պայմանաժամ մը չնորհած էր Աթէնքի որպէսզի վերջնէ Մակեդոնիոյ չրջափակումը։ Աթէնք կ'ըսարկէ որ՝ «Խօսք իսկ չի կրնար ըլլալ որ Յունաստան միակողմանի նախաձեռնութեան մը առնէ ցորչափ Սկիւպի զեկավարները անդիջող կը մնան»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Ազգային նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը ճչդէ որ Ռուսաստան ոչ ՄԱԿ-ին, ոչ ալ ՍԷ - ԷՄ - ՍԷ - Ը-ին արտօնութեան պէտք ունի խաղաղութեան պահպանման գործողութիւններ տանելու համար ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ։

ՄԱՇՏՈՑ

Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան եւ Զարգացման Միութիւնը կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՆՊԱՏՐԱՍՏԻՑ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

10-18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կիրակի, Մայիս 8, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահը։

ՄՐՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ. — Արտասանութեան համար պարտադիր կտորն է՝ Ով Մեծասքանչ դուն լեզու։ Երկրորդ կտորի ընտրութիւնը ազատ է, որուն սակայն նիւթը պէտք է ըլլայ հայ լեզուն (Մեծասքանչի, Մեսրոպ Մաշտոցի նուիրուած բանաստեղծութիւններ, ներբողներ)։ Իսկ ընթերցանութեան կտորները թեկնածուները վիճակով կը քաշեն եւ կողքի սրահին մէջ առանձնանալով կը պատրաստեն զանոնք՝ տրուած ժամանակամիջոցի ընթացքին։

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ. - Ա. մրցանակ՝ 500 Ֆր. եւ փարիզ — Լոնտոն — Փարիզ օդանաւային տոմս մը,

Բ. մրցանակ՝ 400 Ֆր.։

Գ. մրցանակ՝ 300 Ֆր.։

Իսկ բոլոր մասնակցողները կը ստանան յուշանուէրներ։

ԴԱՏԱԿԱԶՄ. - Տիկիններ՝ Մելինէ Քոնթաճեանէն եւ Նոյեմիկ Եուսէֆեան. Պր.ներ՝ Սարգիս Պօղոսեան, Ռազմիկ Աբրահամեան եւ Ալեքս Ալթունեան։

Թեկնածուները պէտք է արձանագրուին մինչեւ Ապրիլ 30, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն. —

48 - 41 - 49 - 37 կամ 47 - 50 - 97 - 51

Ծնողներէն, պղրոցներու տնօրէններէն եւ ուսուցիչներէն կը խնդրուի քաջալերել եւ պատրաստել աշակերտները։

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՃԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Ճանճնախումբը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ

Կիրակի, Ապրիլ 3

Ճարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, առանդական Ջատկական Կարմիր Հաւկիթներու եւ չէօրէքներու։

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 2, Ձրագալոյց Զատկի։
Ժամերգութիւն եւ ընթերցուածք ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 18-ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ։ — *Եպիսկոպոսական պատարագ ժամը 11-ին։*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ։ — *Մեռելոցի պատարագ ժամը 11-ին։*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

24 AVRIL
Journée de la Cause arménienne

- **Pour préserver la mémoire arménienne,**
- **Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,**
- **Pour exiger réparation de la Turquie,**

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)
appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE
LE 24 AVRIL
à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"
SUBVENTIONS 94

Offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer dossier avant le **30 Avril 94**

à **FONDATION BULLUKIAN**
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV* et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ· U.G.A.B. Հ·Բ·Ը·Մ·

ՄԱՐՍԷԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԵՐԳԻ - ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՑԹ

մասնակցութեամբ՝

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն
Մանկա - պատանեկան երգչախումբի
Ս Ա Ս Ո Ւ Ն - Ա Ր Ա Գ Ա Ծ
պարախումբ - նուագախումբի

Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15·30-ին

THEATRE DU MOULIN
47, Boulevard Perrin — 13013 Marseille

Յ ա յ տ ա գ ի ր ։ —
ԿՈՄԻՏԱՍ - ԱԼԷՄՇԱՀ - ՇՈՒՊԵՐԹ - ՇՈՒՄԱՆ - ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ - ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ...

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

ՋԱՏԿ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 3, ՋԱՏԻԿ՝ ՏՕՆ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ԿՐԻՍՏՈՍԻ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·15-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ծանօթ։ — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս· ՊՕՂՐՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 9·15-ին։
Պատարագ ժամը 10·45-ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9·15-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Պատարագ ժամը 10-ին։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւնը ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Սուրբ սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր հովիւ Իսահակ Քհնյ. Չէբիմեան, Գէորգ Բոխաճեան եւ Սահակ Սուքիասեան սարկաւագները, Մկրտիչ եւ Լեւոն Ղազարեան ուրարակիրները։

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կամիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ։ Մեներգ եւ երգչախումբը։ Երգեցողութիւնները կը կատարէ տեղւոյն երգչախումբը։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ ժամը 9·30-ին։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՊՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւնը ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին։